

poročilo o razvoju 2012

Poročilo o razvoju 2012

ISSN 1581-6567

Ljubljana, maj 2012

Izdajatelj: UMAR, Ljubljana, Gregorčičeva 27

Odgovarja: mag. Boštjan Vasle, direktor

Odgovorna urednica: mag. Rotija Kmet Zupančič

Pomočnik urednice: Matevž Hribernik

Avtorice in avtorji Poročila o razvoju 2012 so: **mag. Rotija Kmet Zupančič** (urednica, Uvodna pojasnila, Glavne ugotovitve, Povzetek, Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast, Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Povečanje konkurenčne sposobnosti storitvenih dejavnosti, Uporaba in dostop do interneta); **Matevž Hribernik** (pomočnik urednice, Kazalniki razvoja Slovenije, Institucionalna konkurenčnost, Učinkovitost pravosodja, Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Izboljšanje gospodarjenja s prostorom); **Lidija Apohal Vučkovič** (Povzetek, Moderna socialna država in večja zaposlenost, Izboljšanje prilagodljivosti trga dela, Modernizacija sistemov socialne zaščite, Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti); **mag. Marijana Bednaš** (Makroekonomska stabilnost); **mag. Gonzalo Capriolo** (Makroekonomska stabilnost, Dolg sektorja država, Izdatki sektorja država po namenih); **mag. Tanja Čelebič** (Izobraževanje in usposabljanje, Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti, Kakovost življenja, Kultura, Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca, Javni izdatki za izobraževanje, Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja, Diplomanti na področju znanosti in tehnologije, Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo, Zasebni izdatki za izobraževanje, Vključenost odraslih v izobraževanje, Zmogljivosti izobraževalnega sistema, Knjižna proizvodnja in splošne knjižnice); **Lejla Fajjić** (Makroekonomska stabilnost, Realna rast bruto domačega proizvoda); **mag. Barbara Ferk** (Modernizacija sistemov socialne zaščite, Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti, Delež prebivalstva, Tržni delež, Stroški dela na enoto proizvoda); **mag. Marko Glažar** (Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike, Sintezna ocena razvoja); **Marjan Hafner** (Finančne storitve, Bilančna vsota bank, Zavarovalne premije, Tržna kapitalizacija); **Katarina Ivas, MSc** (Povzetek, Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja, Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike, Emisije toplogrednih plinov, Okoljski davki); **Matjaž Hanžek** (Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti); **Slavica Jurančič** (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Tržni delež, Stopnja delovne aktivnosti, Stopnja brezposelnosti, Koefficient starostne odvisnosti, Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja, Stopnja rodnosti, Selitveni koeficient); **Janez Kušar** (Izboljšanje gospodarjenja s prostorom); **dr. Ivo Lavrač** (Izboljšanje gospodarjenja s prostorom); **dr. Jože Markič** (Plačilnobilančno ravnovesje, Bruto zunanji dolg, Delež izvoza in uvoza v BDP); **dr. Ana Murn** (Učinkovita in cenejša država, Kakovost javnih financ, Institucionalna konkurenčnost, Učinkovitost pravosodja, Izdatki sektorja država po namenih, Državne pomoči, Subvencije); **mag. Tina Nenadič** (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja); **Janja Pečar** (Skladnejši regionalni razvoj, Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja, Regionalne razlike v BDP, Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti); **Jure Povšnar** (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Energetska intenzivnost, Obnovljivi viri energije, Delež cestnega prometa v blagovnem prometu); **dr. Matija Rojec** (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Institucionalna konkurenčnost, Neposredne tuje investicije); **dr. Metka Stare** (Povzetek, Povečanje konkurenčne sposobnosti storitvenih dejavnosti, Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba IKT); **Dragica Šuc, MSc** (Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike, Skladnejši regionalni razvoj); **Branka Tavčar** (Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči); **Miha Trošt** (Inflacija); **mag. Ana Tršelič Selan** (Makroekonomska stabilnost, Minimalna plača, Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti); **mag. Ana Vidrih** (Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja, Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba IKT, Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike, Podjetniška aktivnost, Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost, Intelktualna lastnina, Raziskovalci); **Ivanka Zakotnik** (Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast, Produktivnost dela, Faktorska struktura blagovnega izvoza, Emisijsko intenzivne industrije); **Eva Zver** (Modernizacija sistemov socialne zaščite, Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti, Izdatki za zdravstvo, Izdatki za dolgotrajno oskrbo, Zmogljivosti zdravstva, Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja).

Uredniški odbor: Lidija Apohal Vučkovič, mag. Marijana Bednaš, Lejla Fajjić, Katarina Ivas, MSc, dr. Alenka Kajzer, Janez Kušar, dr. Ana Murn, dr. Metka Stare, mag. Boštjan Vasle

Oblikovanje grafikonov: Marjeta Žigman

Oblikovanje: Katja Korinšek, Pristop

Računalniška postavitev: Bibijana Cirman Naglič, Ema Bertina Kopitar

Tisk: _____

Naklada: 170 izvodov

© Razmnoževanje publikacije ali njenih delov ni dovoljeno. Objava besedila in podatkov v celoti ali deloma je dovoljena le z navedbo vira.

Kazalo

Uvodna pojasnila.....	7
Glavne ugotovitve.....	9
I. del – Razvoj po prioritetah Strategije razvoja Slovenije.....	13
1. Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast	15
1.1 Makroekonomska stabilnost	16
1.2 Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja	24
1.3 Povečanje konkurenčne sposobnosti storitvenih dejavnosti	28
1.3.1 Nefinančne tržne storitve.....	29
1.3.2 Finančne storitve.....	32
2. Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta... 36	
2.1 Izobraževanje in usposabljanje.....	36
2.2 Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko komunikacijskih tehnologij	39
3. Učinkovita in cenejša država.....	44
3.1 Kakovost javnih financ.....	44
3.2 Institucionalna konkurenčnost	50
3.3 Učinkovitost pravosodja.....	52
4. Moderna socialna država in večja zaposlenost	54
4.1 Izboljšanje prilagodljivosti trga dela	54
4.2 Modernizacija sistemov socialne zaščite.....	56
4.3 Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti.....	62
4.3.1 Materialni življenjski pogoji	62
4.3.2 Kakovost življenja	66
5. Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja	68
5.1 Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike.....	68
5.2 Trajno obnavljanje prebivalstva.....	77
5.3 Skladnejši regionalni razvoj.....	79
5.4 Izboljšanje gospodarjenja s prostorom	81
5.5 Kultura.....	83
II. del – Kazalniki razvoja Slovenije	85
1. PRIORITETA: Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast	87
Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	88
Realna rast bruto domačega proizvoda.....	90
Inflacija	92
Ravnovesje sektorja država.....	94
Dolg sektorja država	96
Plačilnobilančno ravnovesje	98
Bruto zunanji dolg.....	100
Produktivnost dela.....	102
Tržni delež.....	104
Stroški dela na enoto proizvoda.....	106

Faktorska struktura izvoza blaga	108
Delež izvoza in uvoza v BDP	110
Neposredne tuje investicije	112
Podjetniška aktivnost	114
Delež nefinančnih tržnih storitev	116
Bilančna vsota bank	118
Zavarovalne premije	120
Tržna kapitalizacija	122

2. PRIORITETA: Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta.....	125
Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo.....	126
Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva	128
Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja.....	130
Javni izdatki za izobraževanje.....	132
Zasebni izdatki za izobraževanje	134
Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca	136
Vključenost odraslih v izobraževanje	138
Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	140
Diplomanti naravoslovja in tehnike.....	142
Intelektualna lastnina.....	144
Raziskovalci	146
Uporaba in dostop do interneta	148
3. PRIORITETA: Učinkovita in cenejša država	151
Izdatki sektorja država po namenih	152
Ekonomska struktura davkov in prispevkov	154
Obremenitev z davki in prispevki	156
Subvencije	158
Državne pomoči.....	160
4. PRIORITETA: Moderna socialna država	163
Stopnja delovne aktivnosti.....	164
Stopnja brezposelnosti	166
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti	168
Začasne zaposlitve	170
Delne zaposlitve	172
Izdatki za socialno zaščito.....	174
Izdatki za pokojnine.....	176
Izdatki za zdravstvo.....	178
Izdatki za dolgotrajno oskrbo	180
Indeks človekovega razvoja	182
Minimalna plača	184
Tveganje revščine.....	186
Materialna prikrajšanost	188
Zmogljivosti zdravstva	190
Zmogljivosti izobraževalnega sistema.....	192
Zadovoljstvo z življenjem	194
5. PRIORITETA: Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja	197
Emisije toplogrednih plinov	198
Energetsko intenzivne industrije	200
Energetska intenzivnost	202

Obnovljivi viri energije	204
Delež cestnega prometa v blagovnem prometu.....	206
Okoljski davki	208
Intenzivnost kmetovanja	210
Intenzivnost poseka lesa.....	212
Koeficient starostne odvisnosti	214
Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja	216
Stopnja rodnosti	218
Selitveni koeficient.....	220
Regionalne razlike v BDP na prebivalca.....	222
Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti	224
Knjižna proizvodnja in splošne knjižnice	226
Literatura in viri.....	228
III. del – Priloga.....	237
Izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah SRS	239

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju je dokument, s katerim spremljamo uresničevanje Strategije razvoja Slovenije (SRS 2005–2013), v njem pa komentiramo tudi uresničevanje aktualnih mednarodnih strateških ciljev, ki zavezujejo Slovenijo. SRS, ki jo je vlada sprejela junija 2005, opredeljuje vizijo in cilje razvoja Slovenije do leta 2013, razvrščene v pet razvojnih prioritet. Letošnje poročilo podaja pregled in oceno uresničevanja strategije v obdobju od sprejetja do leta 2011, razen v primerih, ko so zadnji razpoložljivi podatki na voljo le za bolj oddaljeni leti (2010, v redkih primerih leto 2009). V poročilu komentiramo tudi uresničevanje leta 2010 postavljenih ciljev Strategije EU 2020 (strategija za pametno, vzdržno in vključujočo rast), h katerim se je na nacionalni ravni zavezala tudi Slovenija. Pri interpretaciji ugotovitev Poročila o razvoju upoštevamo, da je gospodarska kriza, ki je izbruhnila konec leta 2008, tako v EU kot v Sloveniji precej spremenila izhodiščne vrednosti za doseganje nekaterih ciljev. Na posameznih področjih tako cilji, postavljeni v SRS, niso več dosegljivi. Zato v analizi in ugotovitvah izpostavljamo predvsem gibanja v obdobju od začetka krize in jih primerjamo z gibanji v drugih državah in najnovejšimi usmeritvami na ravni EU. V analizo smo vključili tudi nabor kazalnikov za ocenjevanje presežnih neravnovesij na ravni EU, katerega rezultati so bili prvič objavljeni v začetku leta 2012. S Poročilom o razvoju 2012 se je Vlada RS seznanila dne 19. 4. 2012 na svoji 11. redni seji in ga sprejela kot strokovno osnovo za vodenje ekonomske in razvojne politike.

Poročilo o razvoju je razdeljeno na dva dela: prvi prinaša pregled uresničevanja SRS na področju petih razvojnih prioritet, v drugem pa je podrobneje predstavljen napredek po posameznih kazalnikih razvoja Slovenije. Ugotovitve v Poročilu večinoma temeljijo na rezultatih nabora kazalnikov za spremljanje razvoja, na področjih, kjer zaradi pomanjkanja podatkov ni ustreznih kazalnikov, pa smo se oprli tudi na druge vire (domače in tuje raziskave, poročila o izvajanju področnih strategij in programov). V prilogi Poročila predstavljamo kvantificirano sintezno oceno razvoja, ki dopolnjuje ekspertni pristop Poročila, a hkrati ne nadomešča celovite ocene napredka na posameznem področju, saj je omejena s časovno in geografsko razpoložljivostjo podatkov, potrebnih za njen izračun.

Pri interpretaciji kazalnikov razvoja v obdobju gospodarske krize je potrebna previdnost, saj je na spremembe vrednosti nekaterih kazalnikov močno vplivalo skrčenje bruto domačega proizvoda v tem obdobju. Gre za kazalnike, ki so zaradi večje primerljivosti med državami in v času izraženi v primerjavi z bruto domačim proizvodom (kot odstotek BDP). Vendar pa so v času močnih kratkoročnih nihanj gospodarske aktivnosti pod velikim vplivom spremembe vrednosti bruto domačega proizvoda, kar je treba upoštevati pri analizi spremembe njihove vrednosti v času pa tudi v primerjavi z drugimi državami, kjer v analiziranem obdobju ni bilo podobnih gospodarskih nihanj. V letošnjem Poročilu zato pri teh kazalnikih še posebej izpostavljamo tudi spremembe absolutnih vrednosti v tem letu.

Pri pripravi Poročila smo uporabili uradne podatke domačih in tujih inštitucij, ki so bili na razpolago do začetka aprila 2012. V analizah smo Slovenijo primerjali s sedemindvajsetimi članicami EU, le izjemoma, kjer še ni bilo na voljo podatkov za zadnji novi članici EU, Bolgarijo in Romunijo, pa smo uporabili povprečje petindvajseterice (EU-25). Kadar v besedilih uporabljamo izraz evropsko povprečje ali povprečje EU, mislimo na skupino držav EU-27, ko govorimo o starih članicah, gre za skupino držav EU-15, kot nove članice pa imenujemo skupino držav EU-12, ki se je Evropski uniji pridružila v zadnjih dveh širitvah v letih 2004 in 2007.

Glavne ugotovitve

Slovenija se v zadnjih letih oddaljuje od strateških ciljev na področju gospodarskega razvoja in blaginje prebivalstva, prav tako ni bilo pomembnejših vsebinskih premikov v smeri trajnejšega zmanjšanja obremenjevanja okolja. Padec gospodarske aktivnosti v Sloveniji od začetka gospodarske krize je bil med največjimi v EU, kar nas je z 91 % povprečne gospodarske razvitosti članic EU (merjeno z BDP na prebivalca po kupni moči) oddaljilo na 85 % leta 2010, nadaljnje povečevanje razvojne vrzeli pa se je po naši oceni nadaljevalo tudi leta 2011. Poslabšanje gospodarskih razmer je, kljub ukrepom, usmerjenim v blažitev vpliva gospodarske krize na socialni položaj prebivalstva, privedlo do znižanja razpoložljivega dohodka in s tem poslabšanja materialne blaginje prebivalstva. Predvsem z znižanjem gospodarske aktivnosti in posledičnim zmanjšanjem porabe energije so se pritiski na obremenjevanje okolja začasno ublažili, vendar kazalniki izpustov toplogrednih plinov in porabe energije na enoto proizvoda ne kažejo bistvenega izboljšanja.

Razvojno nazadovanje je posledica strukturnih slabosti ekonomije in močno poslabšane dostopnosti do virov financiranja. Gospodarska kriza je izpostavila strukturne slabosti slovenskega gospodarstva, ki se odražajo v relativno nizki zahtevnosti in dodani vrednosti proizvodov in storitev. Premajhna usmerjenost v tehnološko prestrukturiranje in inovacijske aktivnosti v preteklem desetletju, premalo učinkovito vodenje podjetij kot posledica ohranjanja velike vloge države v gospodarstvu in prepočasno izboljševanje poslovnega okolja (administrativne ovire, nefleksibilnost trga dela, visoka davčna obremenitev dela) so namreč zmanjšali konkurenčno sposobnost slovenskega gospodarstva, posledično pa se je od začetka krize zmanjšal slovenski tržni delež v svetovni trgovini. Hkrati so v ospredje stopile težave z učinkovitostjo finančnega sektorja, zlasti bank v pretežni državni lasti, v veliki meri povezane z neustrezno alokacijo finančnih sredstev v preteklosti. Skupaj z visoko zadolženostjo podjetniškega sektorja je to močno omejilo dostop podjetij do bančnih virov financiranja, ki so zaradi nizke razvitosti kapitalskega trga in majhnega obsega tujih investicij skoraj edini vir financiranja podjetij. V zadnjem letu preko vpliva na obrestne mere vse pomembnejši zaviralni dejavnik okrevanja postaja tudi močno poslabšano javnofinančno stanje. Poslabšane razmere na trgu dela in naslavljanje problemov v javnih finančah z interventnimi ukrepi pa so privedle do zmanjšanja najpomembnejših skupin prejemkov prebivalstva in s tem do padca realnega razpoložljivega dohodka. Blaginjo prebivalstva v srednjeročnem obdobju pa ogroža tudi odsotnost ukrepov, ki bi sisteme socialne zaščite prilagodili starajočemu se prebivalstvu.

Gospodarske in socialne razmere narekujejo vzdržno konsolidacijo javnih financ in oblikovanje trdnih temeljev za oživitev gospodarske aktivnosti, ki bo odpornejša na šoke in bo omogočila ustvarjanje novih delovnih mest. Brez strukturnih prilagoditev se bo razvojni zaostanek poglobil, zaostrene razmere na trgu dela pa se bodo ohranjale dlje časa, kar bo znižalo kakovost življenja. Ukrepi se morajo zato osredotočiti na:

- **Konsolidacijo javnih financ**, ki bo preko izboljšanja dostopa do virov financiranja vzpostavila temelje za oživitev gospodarstva. Izpeljana mora biti tako, da bo v čim manjši meri zavirala rast gospodarstva in bo naravnana v izboljšanje konkurenčnosti, prerazporeditev davčnih bremen pa bi morala zasledovati tudi usmeritve trajnostnega razvoja.
- **Ureditev razmer v finančnem sektorju** s kapitalsko okrepitvijo bančnega sistema s strani zasebnih strateških investorjev. Potrebna je tudi vzpostavitev okolja, kjer bo imel lastniški kapital večjo vlogo pri financiranju podjetniškega sektorja.
- **Prilagoditev sistemov socialne zaščite** (pokojninski in zdravstveni sistem, sistem dolgotrajne oskrbe) **in načinov izvajanja javnih storitev**, ki bodo v finančno in demografsko spremenjenih okoliščinah ohranili dostopnost javnih storitev, materialni standard in kakovost življenja vsaj na sedanji ravni.
- **Povečanje dodane vrednosti** s krepitvijo dejavnikov inovacijske sposobnosti in človeškega kapitala ter ustvarjanjem spodbudnega okolja za poslovanje podjetij. Ob zadostnih vlaganjih v raziskovalno-razvojno in inovacijsko dejavnost ter izobraževanje se je treba osredotočiti na povečanje njihove učinkovitosti. Pomemben vidik povečanja dodane vrednosti je tudi uvajanje tehnologij za izboljšanje energetske in snovne učinkovitosti ter zmanjšanje emisijske intenzivnosti gospodarstva.
- **Izboljšanje razmer na trgu dela**; poleg ukrepov za spodbujanje gospodarske aktivnosti so potrebne spremembe regulacije trga dela in ukrepi za spodbujanje prehoda v zaposlenost z aktivno politiko zaposlovanja, ki bodo omogočili, da bo dvig zaposlenosti ob okrevanju izrazitejši.

Povzetek

Usmeritve SRS: Strategija razvoja Slovenije (SRS) opredeljuje štiri temeljne razvojne cilje: (i) gospodarski razvojni cilj – v desetih letih¹ doseči povprečno raven ekonomske razvitosti (merjeno z BDP na prebivalca po kupni moči) Evropske unije; (ii) družbeni razvojni cilj – izboljšati kakovost življenja in blaginjo; (iii) medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj – uveljavljati načela trajnosti na vseh področjih razvoja, vključno s trajnim obnavljanjem prebivalstva; (iv) razvojni cilj Slovenije v mednarodnem okolju – postati v svetu prepoznavna in ugledna država.

¹ Ker so bili zadnji razpoložljivi podatki o BDP na prebivalca po kupni moči ob sprejetju SRS leta 2005 na voljo za leto 2003, se cilj doseči povprečno razvitost EU v desetih letih nanaša na leto 2013.

Slovenija se po gospodarski razvitosti od leta 2008 oddaljuje od povprečja držav Evropske unije, za katerim je leta 2010 zaostajala že bolj kot ob začetku izvajanja SRS (leta 2005). V zadnjih letih je v Sloveniji prišlo do odmika od uresničevanja osrednjega gospodarskega cilja SRS (postati povprečno razvita država EU do leta 2013), ki ni le začasne narave. Gospodarsko nazadovanje je posledica strukturnih slabosti, ki zmanjšujejo konkurenčno sposobnost slovenskega gospodarstva in so posledica odlašanja s privatizacijo gospodarstva ter z izvedbo ključnih strukturnih reform v preteklosti. Po močnem znižanju bruto domačega proizvoda leta 2009 se je tako oddaljevanje od povprečne ekonomske razvitosti EU nadaljevalo tudi v letih 2010 in 2011. Slovenski bruto domači proizvod na prebivalca (prilagojen po kupni moči) je tako po zadnjih podatkih Eurostata leta 2010 padel na 85 % povprečja EU, po naši oceni pa se je ob stagnaciji gospodarske aktivnosti v Sloveniji leta 2011 razkorak do evropskega povprečja še nekoliko povečal. Razvojna vrzel se je od leta 2008 do leta 2010 povečala bolj (za 6 odstotnih točk), kot se je od začetka izvajanja SRS do leta 2008 zmanjšala (za 4 odstotne točke), zato Slovenija zastavljenega cilja ne bo dosegla niti v srednjeročnem časovnem obdobju.

Razlogi za to, da po močnem padcu bruto domačega proizvoda v začetku krize ni prišlo do resnejšega gospodarskega okrevanja, izhajajo predvsem iz domačega okolja. Domače povpraševanje se od začetka gospodarske krize zmanjšuje. Gospodarska aktivnost je tako v letih 2010 in 2011 temeljila le na povečevanju izvoza, ki pa je s pešanjem konkurenčnosti zaostajal za rastjo v naših najpomembnejših partnericah. Ob prenikavi zahtevnosti proizvodov in storitev, ki je posledica odlašanja z izvedbo ključnih strukturnih reform za dvig produktivnosti gospodarstva, možnosti za hitrejšo rast gospodarstva omejujeta tudi neučinkovitost finančnega sektorja in visoka zadolženost podjetij. Dostop podjetniškega sektorja do finančnih virov je zaradi tega zelo omejen in se je s poslabševanjem kakovosti aktive domačih bank (povečevanje deleža slabih terjatev), iztekom jamstvenih shem za zadolževanje bank v tujini, skromnimi prilivi domačih sredstev v banke in zaostrovanjem razmer na mednarodnih finančnih trgih leta 2011 še zmanjšal. Od začetka gospodarske krize se je močno poslabšalo tudi stanje javnih financ. Poslabšanje je bilo leta 2009 povezano predvsem z gospodarsko krizo, vendar pa je v odsotnosti ustreznih sistemskih ukrepov za javnofinančno konsolidacijo primanjkljaj sektorja država tudi v letih 2010 in 2011 vztrajal na visoki ravni, kar postaja preko vpliva na obrestne mere vse pomembnejša ovira gospodarskega okrevanja.

Gospodarska kriza je izpostavila vpliv dejavnikov, ki zmanjšujejo konkurenčno sposobnost slovenskega gospodarstva in izvoza. Znižanje tržnega deleža Slovenije na tujih trgih, s katerim merimo izvozno konkurenčnost, je bilo v letih 2008–2010 med večjimi v EU. Za to obdobje so bili značilni tudi močno povečani stroškovni pritiski na konkurenčnost, ki so z izjemo leta 2009 (padec produktivnosti) izhajali predvsem iz rasti plač. Tako pri izvoznih kot pri stroškovni konkurenčnosti so bili leta 2011 prisotni pozitivni premiki, kar pa glede na močno izhodiščno poslabšanje še ni bistveno izboljšalo konkurenčnega položaja slovenskega gospodarstva. Šibka točka konkurenčnosti slovenskega gospodarstva je predvsem relativno nizka produktivnost (dodana vrednost na zaposlenega v nobeni dejavnosti ne presega povprečne v EU), kjer bi bili za izboljšanje potrebni intenzivnejši strukturni premiki. Tehnološka zahtevnost proizvodov v izvozu še naprej zaostaja za povprečno v EU pa tudi za povprečjem novih članic EU. Slovenija ima v primerjavi z EU tudi precej nižjo snovno produktivnost, kar pomeni, da slovensko gospodarstvo bolj kot v povprečju EU sloni na dejavnostih, kjer je raba materiala obsežna oz. ga uporablja manj učinkovito. Storitve, zlasti na znanju temelječe, ki lahko s svojo vlogo v proizvodnih procesih drugih sektorjev izboljšujejo konkurenčnost celotnega gospodarstva, pa le stežka sledijo hitremu razvoju v naprednejših ekonomijah.

Slovenija je glede dejavnikov, ki krepijo konkurenčno sposobnost gospodarstva na dolgi rok, v zadnjih letih naredila pozitivne premike na področju inovacijske sposobnosti in človeškega kapitala, ki pa (ob ohranjanju nekaterih slabosti) še ne dajejo vidnejših rezultatov. V letih 2010 in 2011 se je nadaljevala

krepitev dejavnikov inovacijske sposobnosti, ki se je odrazila v povečanih vlaganjih v raziskave in razvoj, povečanju števila raziskovalcev v poslovnem sektorju, povečanju števila diplomantov naravoslovja in tehnike in v višji ravni vlaganj v informacijsko-komunikacijske tehnologije. Pričakujemo, da bodo imeli našti dejavniki v daljšem časovnem obdobju pozitiven vpliv na konkurenčnost gospodarstva, še posebej če se bo ob tem izboljšala tudi učinkovitost vlaganj v raziskave in razvoj. V zadnjih letih se je nadaljevalo tudi izboljševanje človeškega kapitala (povečanje deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo). Cilj SRS glede deleža vpisanih mladih (v vpisni starosti) v terciarno izobraževanje Slovenija presega že od leta 2009. Ob tem pa so z vidika vpliva izobraževanja na rast in konkurenčnost gospodarstva problematična strukturna neskladja med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela in še vedno premajhno število diplomantov naravoslovja in tehnike. Ohranjajo se tudi problemi učinkovitosti študija in vlaganj v terciarno izobraževanje. Na drugih področjih, ki pri nas omejujejo izboljšanje konkurenčnosti, z izjemo poenostavitve postopkov ustanavljanja podjetij v zadnjih letih ni bilo večjih premikov. Visoke ostajajo nekatere ovire za podjetniški razvoj, zlasti že omenjeni dostop do virov financiranja, ki se je od začetka gospodarske krize še zmanjšal, fleksibilnost trga dela, birokratske ovire pri pridobivanju dovoljenj za poslovanje, dolgotrajni sodni postopki ipd. V zadnjih letih tudi ni bilo napredka glede umika države iz lastništva podjetij, prilivi neposrednih tujih investicij, ki so se po padcu v začetku krize sicer začeli povečevati, pa so še naprej prenizki za povečanje konkurenčnosti gospodarstva.

V zadnjih letih se postopno oddaljujemo tudi od uresničevanja osrednjega družbenega cilja SRS, to je trajnostnega povečanja blaginje. Vpliv gospodarske krize se kaže v poslabšanih materialnih pogojih življenja, večina kazalnikov kakovosti življenja pa še naprej izkazuje izboljšanje. Poslabšanje materialnih pogojev življenja je posledica razmer na trgu dela, kjer se je tudi leta 2011 nadaljevalo zmanjševanje zaposlenosti in povečevanje brezposelnosti, rast plač pa je bila skromnejša kot v preteklih letih. Zaradi interventno le delnih letnih uskladitev z inflacijo se je nadaljevalo tudi zmanjševanje realne vrednosti prejemkov iz pokojnin in socialnih transferjev. Zato se razpoložljivi dohodek vse od leta 2009 realno znižuje, v letih 2010 in 2011 sicer počasneje kot leta 2009. Zaradi razmer na trgu dela in sočasne rasti števila upokojencev se spreminja tudi struktura razpoložljivega dohodka, saj vedno več dohodkov iz dela nadomeščajo prejemki iz javnih virov. Začetno obdobje krize je povečalo sicer v Sloveniji še vedno nizke neenakosti (v plačah, dohodkih, tveganju revščine, materialni prikrajšanosti, potrošnji). Dvig minimalne plače pa je leta 2010 plačno neenakost, ki običajno vpliva tudi na druge z dohodki povezane neenakosti, že znižal. Zmanjšanje razpoložljivega dohodka pomembno blažijo realno višji javni izdatki za izobraževanje in nekatere druge javne storitve. Zato (in zaradi preteklih vlaganj) smo na področju kakovosti življenja beležili nadaljnje izboljšanje glede dostopnosti javnih storitev, kazalnikov izobraženosti in zdravja, pa tudi relativno ugodne subjektivne ocene življenjskega okolja. Sistemi socialne zaščite in javnih služb tako pozitivno vplivajo na sedanjo blaginjo, vendar ob zaostrovanju gospodarskega položaja, močnem poslabšanju stanja javnih financ, pričakovanih demografskih gibanjih in dejstvu, da v celotnem obdobju krize še ni bilo pomembnejših prilagoditev, že kratkoročno postajajo finančno nevzdržni.

Gibanja na večini področij obremenjevanja okolja še naprej nihajo predvsem glede na gospodarsko aktivnost in vpliv enkratnih dejavnikov, večjih premikov za vzdržno zmanjšanje pritiskov na okolje pa tudi v zadnjem obdobju ni bilo. Emisije toplogrednih plinov so leta 2010 ostale na ravni predhodnega leta, ko so se zaradi gospodarske krize močno znižale, kar je Slovenijo sicer približalo kjotskih ciljem, zaveze EU do leta 2020 pa bodo ob nespremenjenih politikah in ponovni oživitvi gospodarske rasti težko dosegljive. Poraba energije, ki je največji vir emisij toplogrednih plinov, se je leta 2010 sicer povečala, a je bil večji delež povečanih potreb po energiji pokrit z nefosilnimi, obnovljivimi viri energije, kar je omejilo rast emisij. Na povečanje deleža obnovljivih virov energije (OVE) leta 2010 so vplivali tudi nekateri enkratni dejavniki, leta 2011 pa se je po naši oceni delež OVE ponovno znižal. Doseganje zavez EU do leta 2020 bo tako zahtevalo nadaljnje ukrepe za spodbujanje rabe obnovljivih virov energije in tudi njeno učinkovitejšo rabo. Po letu 2007 smo pričali neugodnim gibanjem na področju energetske intenzivnosti, kar je še posebej problematično, ker je raba energije na enoto bruto domačega proizvoda v primerjavi z državami EU (predvsem zaradi obsežne rabe goriv v cestnem prometu) visoka. Pri tem pa je spodbudno, da se v najbolj izvozno usmerjenem delu gospodarstva, to je predelovalnih dejavnostih, kjer stroški energije pomembno vplivajo na konkurenčnost, energetska intenzivnost znižuje. Pri davkih na lastništvo in rabo prevoznih sredstev so bili v letih 2009 in 2010 narejeni nekateri pozitivni premiki v smeri upoštevanja okoljskih kriterijev pri davčni obremenitvi,

vendar pri največji kategoriji okoljskih davkov, to je pri davkih na energijo, še vedno obstajajo z okoljskega vidika neustrezne davčne stopnje ter izjeme pri plačanih obveznostih. Ravnanje s komunalnimi odpadki se je leta 2010 izboljšalo, a še vedno krepko zaostajamo za EU. Pri odpadkih iz industrije in storitvenih dejavnosti pa so se relativno ugodna gibanja nadaljevala tudi leta 2010. To je še posebej pomembno, saj v primerjavi z državami EU slovensko gospodarstvo močno sloni na rabi surovin, kar se odraža v njegovi nizki snovni produktivnosti.

Trenutne gospodarske in socialne razmere narekujejo čimprejšnjo vzdržno konsolidacijo javnih financ, oživitev gospodarske aktivnosti in izboljšanje razmer na trgu dela. Od začetka gospodarske krize se je z znižanjem bruto domačega proizvoda in povečanjem javnega dolga gospodarski položaj Slovenije močno poslabšal. Ukrepi, sprejeti od začetka gospodarske krize, so delno ublažili vpliv krize na poslabšanje socialnega položaja prebivalstva ter vpliv kreditnega krča na gospodarsko aktivnost, pomembnejšega kratkoročnega vpliva na izboljšanje sposobnosti gospodarstva za rast pa niso imeli. Na področju konsolidacije javnih financ z izjemo interventnega zadrževanja rasti izdatkov za plače in socialne transfere ter linearnega zmanjševanja obsega drugih izdatkov (zlasti investicij) ni bilo večjih premikov. Takšne politike so v začetnem obdobju gospodarske krize zadrževale večje poslabšanje socialnega položaja prebivalstva, vendar pa s poglobljanjem krize preko poslabšanja konkurenčnosti in krčenja gospodarstva vodijo v nadaljnje poslabšanje materialnega standarda prebivalstva in znižanje kakovosti življenja. Dosedanje politike večinoma tudi niso bile usmerjene v trajnostni razvoj, pritiski na okolje pa so se od začetka gospodarske krize zmanjšali predvsem zaradi znižanja gospodarske aktivnosti. V teh razmerah je nujna vzdržna konsolidacija javnih financ, ki bo preko izboljšanja dostopa do virov financiranja vzpostavila temelje za oživitev gospodarstva. Pri tem mora biti konsolidacija izpeljana na način, ki bo v čim manjši meri zaviral rast gospodarstva in bo naravnani v izboljšanje konkurenčnosti, prerazporeditev davčnih bremen pa bi morala zasledovati tudi usmeritve trajnostnega razvoja. Ker sedanji sistemi socialne zaščite (pokojninski in zdravstveni sistem, sistem dolgotrajne oskrbe) in načini izvajanja javnih storitev že kratkoročno postajajo finančno nevzdržni, jih je treba reformirati. V nasprotnem primeru v finančno in demografsko spremenjenih okoliščinah ne bo mogoče ohraniti dostopnosti javnih storitev, materialnega standarda in kakovosti življenja niti na sedanji ravni. Glede na relativno nizko zahtevnost proizvodov in storitev, neučinkovito rabo materialov in posledično nizko dodano vrednost je tudi v prihodnje treba krepiti dejavnike inovacijske sposobnosti in človeškega kapitala. Za hitrejše povečanje dodane vrednosti se je ob zadostnih vlaganjih v raziskovalno-razvojno dejavnost treba osredotočiti v povečanje sodelovanja med znanstveno-raziskovalno sfero in podjetji ter v izboljšanje komercializacije invencij preko spodbujanja netehnoloških vidikov inoviranja in inoviranja v storitvah. Povečanje inovacijske sposobnosti je ključnega pomena tudi za večjo učinkovitost, kakovost in boljšo dostopnost javnih storitev, družbene inovacije pa za reševanje perečih problemov (staranje prebivalstva, okoljski problemi, energetska učinkovitost, promet itd.). Pomemben vidik izboljšanja konkurenčnosti je tudi uvajanje naprednih okoljsko sprejemljivih tehnologij, ki bodo vodile tudi v izboljšanje energetske in snovne učinkovitosti in zmanjšanje emisijske intenzivnosti gospodarstva. Hkrati z oživljanjem gospodarstva je treba preprečiti ohranjanje visoke stopnje brezposelnosti. Za izboljšanje razmer na trgu dela je ključno odpiranje novih delovnih mest, spodbujanje prehoda v zaposlenost z aktivno politiko zaposlovanja in spremembami v regulaciji trga dela, ki bodo v funkciji povečevanja zaposlenosti.

I. Razvoj po prioritetah Strategije razvoja Slovenije

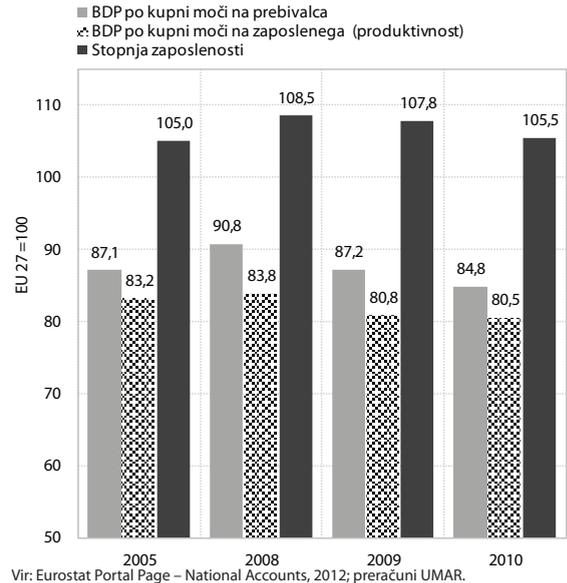
1. Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast

Usmeritve SRS: Prioriteta Strategije razvoja Slovenije (SRS) konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast vključuje naslednje cilje: zagotavljanje makroekonomske stabilnosti², spodbujanje podjetniškega razvoja in povečanje konkurenčnosti ter povečanje konkurenčne sposobnosti storitev. V okviru cilja zagotavljanja makroekonomske stabilnosti se SRS osredotoča na tri temeljne naloge: povečati prilagodljivost fiskalne in dohodkovne politike, zagotoviti dolgoročno vzdržnost javnih financ in cenovno stabilnost. V okviru cilja povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja daje SRS poudarke razvoju področij, kjer ima Slovenija konkurenčne prednosti, podjetništvu ter razvoju malih in srednje velikih podjetij, spodbujanju in razvoju inovativnega okolja in inovativnosti, internacionalizaciji ter konkurenci na trgih mrežnih dejavnosti. Pri povečanju konkurenčne sposobnosti storitev SRS prioritarno opredeljuje potrebo po okrepitevi dejavnikov učinkovitosti storitev in poenostavitvi administrativnega okolja za njihovo izvajanje, poseben poudarek pa je dan storitvam, ki so najtesneje povezane s poslovanjem (poslovne, finančne, distribucijske, infrastrukturne), saj imajo te storitve največji vpliv na povečanje produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva.

² Konkretna cilja SRS na tem področju sta uspešna vključitev v ERMII in prevzem evra, kar je Slovenija dosegla v letu 2007. Po vstopu v EMU zato cilj ostaja zagotavljanje makroekonomske stabilnosti.

Slovenija se po gospodarski razvitosti, merjeni z bruto domačim proizvodom na prebivalca po kupni moči, od leta 2008 oddaljuje od povprečja držav Evropske unije. Po zadnjih podatkih Eurostata je slovenski BDP na prebivalca po kupni moči leta 2010 dosegal 85 % povprečja EU. V dveh letih od začetka gospodarske krize (v 2009 in 2010) se je zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem povečal za 6 odstotnih točk. Razvojna vrzel se je v dvoletnem obdobju povečala bolj, kot se je od začetka izvajanja SRS (leta 2005) do leta 2008 zmanjšala (za 4 odstotne točke). Iz dekompozicije BDP na prebivalca na produktivnost in stopnjo zaposlenosti je razvidno, da je padec BDP na prebivalca v primerjavi z evropskim povprečjem leta 2009 večinoma izhajal iz relativno večjega padca produktivnosti kot v EU. Leta 2010, ko se je gospodarskim razmeram v večji meri prilagodila tudi zaposlenost, pa smo zabeležili predvsem relativno močnejše znižanje stopnje zaposlenosti. Glede na to, da se je lani domača gospodarska rast ustavila, v EU pa se je razvoj domači proizvod povečal, ocenjujemo, da se je razvojni zaostanek tudi leta 2011, za katero še ni na voljo uradnih podatkov Eurostata, povečal.

Slika 1: Dekompozicija BDP na prebivalca (v standardih kupne moči), Slovenija

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2012; preračuni UMAR.

Razlogi za šibkejšo gospodarsko aktivnost v letih 2010 in 2011 v primerjavi z EU izhajajo predvsem iz domačega okolja. Rast gospodarstva je po visokem padcu BDP leta 2009 v naslednjih dveh letih temeljila na povečevanju izvoza, ki je v razmerah oživljanja tujega povpraševanja dosegel raven leta 2008, a je ob poslabšanju konkurenčnosti zaostajal za rastjo v naših najpomembnejših partnericah³. Domače povpraševanje pa še ni začelo okrevati. Poleg strukturnih slabosti, ki zmanjšujejo konkurenčnost slovenskega gospodarstva, sposobnost za hitrejšo rast omejuje zlasti neučinkovitost finančnega sektorja in visoka zadolženost podjetij. Od začetka gospodarske krize se je močno poslabšalo tudi stanje javnih financ, ki z vplivanjem na obrestne mere postajajo vse pomembnejša ovira gospodarskega okrevanja. Vse to se odraža tudi na poslabševanju konkurenčnosti izvoza. Znižanje tržnega deleža Slovenije na tujih trgih je bilo v letih 2008–2010 med večjimi v EU. Za to obdobje so bili značilni močno povečani stroškovni pritiski na konkurenčnost, ki so z izjemo leta 2009 (padec produktivnosti) izhajali predvsem iz rasti plač. Tako pri izvoznih kot pri stroškovni konkurenčnosti so bili pozitivni premiki prisotni leta 2011. Konkurenčnost slovenskega izvoza in celotnega gospodarstva že vrsto let omejujejo tudi številni strukturni dejavniki, ki zavirajo hitrejšo izboljšanje produktivnosti. Tehnološka zahtevnost izvoza ostaja neugodna, velik zaostanek pa beležimo tudi glede snovne produktivnosti. Storitve, zlasti naznanjutelemlječe, ki s svojo vlogo v proizvodnih procesih drugih sektorjev izboljšujejo konkurenčnost celotnega gospodarstva, le stežka sledijo hitremu razvoju v naprednejših ekonomijah. Dejavniki v ozadju takšnega stanja na področju krepitev dejavnikov inovacijske aktivnosti in človeškega kapitala so predvsem: prenizka učinkovitost vlaganj v raziskovalno-razvojno dejavnost, premajhna

³ Glej indikator Realna rast bruto domačega proizvoda.

usmerjenost v inoviranje, zlasti v netehnološke inovacije in komercializacijo invencij, prenizka učinkovitost terciarnega izobraževanja in nezadostna usklajenost izobraževalnih programov s potrebami podjetniškega sektorja. Poleg teh hitrejših izboljšanj produktivnosti in s tem konkurenčnosti omejujejo tudi razmeroma visoke ovire za podjetniški razvoj, zlasti kar zadeva dostop do virov financiranja, ki se je od začetka gospodarske krize še zmanjšal, fleksibilnost trga dela, birokratske ovire pri pridobivanju dovoljenj za poslovanje, dolgotrajni sodni postopki ipd. V zadnjih letih tudi ni bilo napredka glede umika države iz lastništva podjetij, prilivi neposrednih tujih investicij pa so še naprej prenizki za povečanje konkurenčnosti gospodarstva.

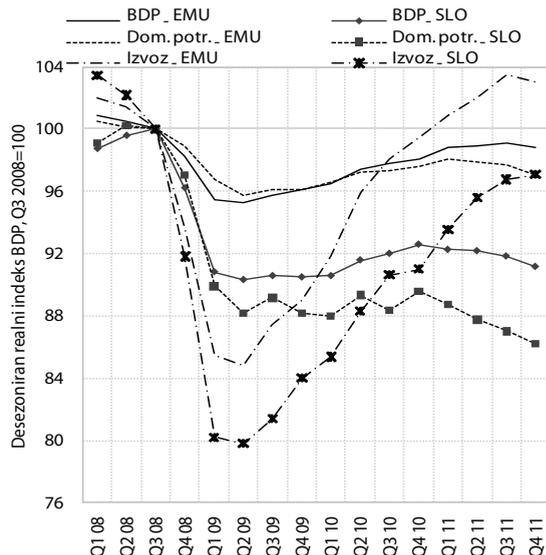
1.1. Makroekonomska stabilnost

Leta 2011 je bilo okrevanje gospodarske aktivnosti prekinjeno. Močnemu padcu leta 2009 je leta 2010 sledila skromna gospodarska rast (1,4 %), leta 2011 pa se je bruto domači proizvod ponovno znižal (-0,2 %). Izvoz se je ohranil kot glavni dejavnik okrevanja gospodarske aktivnosti, vendar se je tudi ta impulz skozi leto zmanjševal z upočasnjevanjem rasti gospodarske aktivnosti v trgovinskih partnericah. Izvoz proizvodov in storitev je tako po izrazitem padcu leta 2009 lani dosegel povprečno vrednost iz leta 2008. Po drugi strani se je zniževanje domače potrošnje lani še poglobilo, izrazito je bilo zlasti ob koncu leta. V povezavi s spodbudami iz mednarodnega okolja so se v zadnjih dveh letih povečevale le domače investicije v opremo in stroje, vendar se je tudi njihova rast lani upočasnila, precej pod ravnjo predkriznih let pa ostajajo gradbene investicije. Močan padec v gradbeništvu leta 2009, ki je sledil investicijskemu ciklu v predhodnih letih, se je v zadnjih dveh letih še poglobil, tako do so bile gradbene investicije leta 2011 že za približno 50 % nižje kot pred krizo. Aktivnost se je v vseh treh letih zniževala v vseh segmentih gradbeništvu, na kar sta poleg dokončanja nekaterih infrastrukturnih objektov že v času pred krizo vplivali predvsem finančna kriza in močno poslabšana javnofinančna situacija oziroma način zmanjševanja primanjkljaja⁴. Javnofinančna situacija se odraža tudi na zniževanju drugih izdatkov države, ki niso namenjeni investicijam. Tako se je lani prvič od začetka krize znižala tudi potrošnja države. Še nadalje pa se je zmanjšala potrošnja gospodinjstev. Njihov realni razpoložljivi dohodek se je ob skromni realni rasti plač in nadaljnjem zniževanju števil zaposlenih znižal že tretje leto⁵ (gl. tudi pogl. 4.1.).

⁴ Omejevanje javnofinančnih izdatkov je bilo v veliki meri doseženo z znižanjem načrtovanih izdatkov za investicije, ki so bile pri nas v letih pred gospodarsko krizo vezane predvsem na gradbeništvo.

⁵ Glej tudi poglavje 4. 3. Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti.

Slika 2: Bruto domači proizvod, izvoz in domača potrošnja v Sloveniji in evrskem območju, 3. četrletje 2008=100

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2012.

Leta 2011 se je znižala tudi gospodarska rast evrskega območja, Slovenija pa je bila poleg Grčije in Portugalske edina država, kjer se je gospodarska aktivnost lani znižala. Bruto domači proizvod evrskega območja je bil lani za 1,4 % višji kot leto prej, ko je bila rast 2-odstotna. Po večjem padcu leta 2009 je bilo tako okrevanje v Sloveniji počasnejše kot v povprečju držav EMU, saj za doseženo ravnjo gospodarske aktivnosti iz leta 2008 bolj kot Slovenija zaostajata le Latvija in Grčija. Zaviralni dejavniki pri okrevanju prihajajo predvsem iz domačega okolja, zlasti v povezavi z razmerami v gradbeništvu in povezanimi dejavnostmi, z dostopnostjo do virov financiranja, javnofinančnimi razmerami in gibanji na trgu dela, ki ne vzpostavljajo razmer za okrevanje zasebne potrošnje. Nasprotno od nadaljnega padca domače potrošnje v letih 2010 in 2011 se v evrskem območju domača potrošnja v zadnjih dveh letih postopoma krepi. Zaostanek pri slovenskem gospodarskem okrevanju pa je deloma izhajal tudi iz rasti izvoza. Primerjava z našimi najpomembnejšimi partnericami (Nemčija, Italija, vzhodnoevropske članice EU) namreč kaže, da se njihov izvoz krepi nekoliko hitreje. Razlogi za to so drugačna geografska usmerjenost izvoza, večja tehnološka intenzivnost oz. stroškovne prednosti proizvodnje, ki jim omogočajo, da rast svetovnega povpraševanja izkoriščajo še v večji meri kot Slovenija, kar se odraža tudi na slovenskem tržnem deležu na svetovnem trgu⁶.

Potencial za rast gospodarske aktivnosti tudi v srednjeročnem obdobju ostaja nizek. Zaostrena javnofinančna situacija, poslabšano finančno okolje delovanja podjetij in zaostanki v konkurenčnosti so dejavniki, ki bodo tudi v prihodnjih letih prevladujoče vplivali na nadaljnje relativno počasno okrevanje

⁶ Glej tudi poglavje 1. 2. Povečevanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja.

slovenskega gospodarstva. Upočasnjena pa je že tudi rast tujega povpraševanja kot glavnega dejavnika rasti gospodarske aktivnosti zadnjih let. Ocene potencialne rasti BDP upoštevajoč takšne razmere kažejo na znižanje potenciala za rast v primerjavi z obdobjem pred krizo, ko je znašal okoli 4 %, na okoli 1 % v povprečju prihodnjega srednjeročnega obdobja⁷. To kaže na nujnost strukturnih sprememb in reform, ki bi povečale potencial za rast in hkrati preprečile zaostritev razmer do te mere, da bi bilo oteženo zagotavljanje potrebnih finančnih sredstev za razvoj. S tem bi se tudi izognili trajnejšemu obdobju šibke gospodarske rasti ali stagnacije, ki je bilo značilno za nekatere države v zadnjem desetletju (npr. Portugalska).

Oslabljena gospodarska aktivnost v zadnjih letih se odraža v manjših inflacijskih pritiskih. Letna rast cen je bila lani 2-odstotna, kar je podobno kot v predhodnih treh letih. Rast cen življenjskih potrebščin je izhajala večinoma iz povišanja cen energentov in hrane, v povezavi z rastjo cen surovin na mednarodnih trgih. Cene ostalega blaga so se nadalje znižale, rast cen storitev pa je ostala umirjena. Takšna gibanja beležimo že od začetka krize in z njo povezanim manjšim povpraševanjem ter odsotnostjo pritiska na cene dobrin, katerih nakupe se lahko odloži. Vpliv davčnih sprememb je bil nasprotno kot v predhodnih dveh letih nevtralen, rast cen, ki so pod neposrednim nadzorom vlade, pa sicer nekoliko višja kot predhodno leto (1,6 % glede na 0,8 %), vendar skladna z usmeritvijo, da naj ne preseže 2 %. Rast cen industrijskih proizvodov domačih proizvajalcev, namenjenih prodaji na domačem trgu, ki lahko pojasnjuje in nakazuje morebitne spremembe maloprodajnih cen, se je lani v primerjavi s predhodnim letom znižala (s 3,5 % na 2,6 %). K skupnemu indeksu teh cen je lani največ prispevalo povišanje cen v proizvodnji živil, najvišjo rast cen pa so zabeležili v proizvodnji tekstilij in oblačil (8,9 %). Mednarodna primerjava na osnovi harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin kaže, da je bila inflacija v Sloveniji za dobre pol odstotne točke nižja kot v evrskem območju (2,7 %). Ob enakih ključnih dejavnikih inflacije kot v evrskem območju ocenjujemo, da je bila v Sloveniji inflacija nižja predvsem zaradi vpliva šibkejše gospodarske aktivnosti.

Rast plač so zadnji dve leti močno zaznamovali gospodarska kriza, dvig minimalne plače ter varčevalni ukrepi v javnem sektorju. Zaradi varčevalnih ukrepov v javnem sektorju je zvišanje bruto plače na zaposlenega v letih 2010 (3,9 % nominalno) in 2011 (2,0 %) izviral le iz zasebnega sektorja. Po hitrem odzivu na krizo leta 2009⁸ je na rast plač v zasebnem sektorju, v pogojih nizke

⁷ Izračuni potencialne rasti z metodo produkcijske funkcije, pri čemer je za obdobje od leta 2012 upoštevana Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2012. Za izločitev ciklične komponente skupne faktorske produktivnosti je uporabljen bivariatni Kalmanov filter.

⁸ Zasebni sektor se je na krizo odzval že ob koncu leta 2008, in sicer z manjšim obsegom opravljenih nadur, skrajšanjem delovnega časa in nižjimi izrednimi izplačili. V letu 2009 se je odziv nadaljeval, zato se je nominalna rast plač zelo upočasnila (s 7,8 % v letu 2008 na 1,8 %).

gospodarske aktivnosti in nekoliko spremenjene strukture zaposlenih⁹, v zadnjih dveh letih vplival predvsem dvig minimalne plače¹⁰. Po naši oceni je k zvišanju bruto plače zasebnega sektorja leta 2010 (5,1 %) prispeval okrog 3 o. t. Plače so se zato v tem letu nadpovprečno zvišale zlasti v predelovalnih dejavnostih, kjer pa je rast deloma izhajala tudi iz krepitve obsega industrijske proizvodnje in produktivnosti dela, sprememb v strukturi zaposlenosti ter nizke primerjalne osnove, saj je bila rast plač v tej dejavnosti leta 2009 blizu stagnacije. Leta 2011 je imela postopnost dviga minimalne plače manjši vpliv (po naši oceni pod eno odstotno točko) na rast povprečne plače zasebnega sektorja (2,6 %). Ob tem pa naraščajoča brezposelnost, relativno nizka inflacija, le rahla krepitev gospodarske aktivnosti in težnje podjetij po ohranjanju konkurenčnega položaja, niso omogočali vidnejše rasti plač. Ta se je v lanskem drugem polletju še upočasnila, tudi zaradi skromnejših izplačil trinajstih plač in božičnic, ki so bila najnižja v zadnjih šestih letih. Ta izplačila so se v času krize najbolj znižala v finančno-zavarovalniški dejavnosti, ki beleži najvišjo povprečno plačo, kljub najmanjšemu zvišanju v zadnjih treh letih. V javnem sektorju so varčevalni ukrepi¹¹, ki so se zaradi splošnega gospodarskega in javnofinančnega položaja z dopolnitvami sprejemali vse od leta 2009¹², v zadnjih dveh letih povsem ustavili rast plač (-0,1 %, 0,0 %, nominalno).

Kratkoročno se bodo v zasebnem in javnem sektorju ohranjale razmere, ki ne bodo omogočale vidnejše rasti plač. Nujnost javnofinančne konsolidacije narekuje nadaljevanje restriktivne plačne politike v javnem sektorju tudi v prihodnje. Vendar bi morali ukrepe, ki so sedaj pretežno usmerjeni v ohranjanje stagnacije plač, nadomestiti z za zaposlene spodbudnejšimi ukrepi, ki bodo usklajevanje plač podobno kot v zasebnem sektorju prilagajali tudi gibanju produktivnosti dela. Pritiske na rast

⁹ Do te je prišlo zaradi odpuščaj zaposlenih pretežno z nizkimi plačami, kar je statistično zvišalo raven povprečne plače. Po naši oceni je 0,9 o. t. rasti povprečne plače v zasebnem sektorju v letu 2009 posledica tega učinka, v naslednjih dveh letih pa precej manj (0,5 oz. 0,3 o. t.).

¹⁰ Povprečno plačo zasebnega sektorja so zato zvišala predvsem višja osnovna izplačila, k rasti pa so nekoliko prispevala tudi višja nadurna, zaostala in izredna izplačila zaposlenih.

¹¹ Vlada in socialni partnerji so v obdobju 2009–2011 podpisali štiri dogovore, ki so bili realizirani s pripadajočimi aneksi h Kolektivni pogodbi za javni sektor in s sprejemom treh interventnih zakonov. Na tej podlagi je bilo premaknjeno izplačilo tretje in četrte četrtine sredstev za odpravo plačnih nesorazmerij (na obdobje po preseganju 2,5-odstotne gospodarske rasti), za eno leto (v letu 2011) so zamrznjena napredovanja na delovnem mestu v višji plačni razred, zaostрил se je mehanizem usklajevanja plač z inflacijo, višina regresa za letni dopust je ostala na ravni iz leta 2008, začasno je ukinjeno izplačevanje redne delovne uspešnosti, omejen pa je tudi obseg sredstev za izplačilo povečanega obsega dela.

¹² Prvi varčevalni ukrepi so začeli veljati leto po uvedbi dolgo načrtovane plačne reforme, zaradi katere je bila rast plač relativno visoka (2008 9,7 %, 2009 6,7 %) prav v obdobju, ko so se plače v zasebnem sektorju zaradi gospodarske krize že začele umirjati.

izdatkov za zaposlene pa bo treba dodatno zmanjševati še z ukrepi, ki ne sodijo v okvir plačne politike, na primer z zmanjševanjem števila zaposlenih in obvladovanjem drugih izdatkov za zaposlene. Poslabševanje stroškovne

konkurenčnosti naših podjetij v zadnjih letih¹³ in obeti gospodarskih gibanj¹⁴ tudi v zasebnem sektorju na kratek rok ne bodo omogočali vidnejše rasti plač.

Okvir 1: Pregled plačnih politik oz. ukrepov na področju plač in zaposlenosti v izbranih državah EU v času krize

Zaradi svetovne finančno-gospodarske krize, ki je ustvarila tudi velike pritiske na javne finance, prihaja do zmanjševanja števila zaposlenih ter zniževanja plač v zasebnem in javnem sektorju v državah EU, k temu pa so deloma prispevala tudi neravnovesja v gibanju plač v članicah pred krizo. Podatki in analize (Glassner, O'Farrell, 2010), ki jih v nadaljevanju povzemamo, kažejo, da so v desetletju pred krizo plače v zahodni Evropi realno večinoma stagnirale oz. beležile zelo skromno rast, rast plač v državah vzhodne Evrope pa je bila tudi zaradi razvojnega dohitevanja višja. Pri tem so se plače v javnem sektorju v obeh skupinah držav povečevale nekoliko hitreje kot plače v zasebnem sektorju¹. Po restriktivnosti plačne politike in zniževanju stroškov dela je med zahodnoevropskimi državami pred začetkom krize izstopala zlasti Nemčija. Mnoga gospodarstva, zlasti na jugu Evrope, so v tem času v procesu razvojnega dohitevanja doživljala višjo gospodarsko rast, ki je temeljila tudi na relativno močnejši kreditni ekspanziji, in ob tem dosegala višjo rast plač, kot bi jo imela sicer. V teh državah sta se morala zato z nastopom krize zasebni in javni sektor še hitreje odzvati s protikriznimi ukrepi, tudi z znižanjem stroškov dela. Zasebni sektor je to storil predvsem s prilagoditvami na strani zaposlovanja, javni pa s kombinacijo obeh ukrepov.

Zasebni sektor se je na krizo odzval predvsem s krajšanjem delovnikov in krčenjem števila zaposlenih, delno pa tudi s prilagoditvijo plač, ki so se na ravni EU do tik pred krizo realno le skromno zviševale. Zaradi realnega krčenja gospodarstev večine članic EU se je v vseh znižala zaposlenost. Največ delovnih mest so izgubile države z večjim padcem gospodarske aktivnosti, in sicer baltske države ter Irska in Španija, zaposlenost pa se je znižala zlasti med delavci s pogodbami za določen čas. Znižanje zaposlenosti je imelo statistične učinke tudi na gibanje povprečne plače. Izgube predvsem slabše plačanih delovnih mest so povsem statistično višale povprečne plače, kljub temu pa je zaradi znižanja produktivnosti dela v nekaj državah in dejavnostih zasebnega sektorja prišlo celo do znižanja plač.

Javnofinančne konsolidacije v zadnjih treh letih so v skoraj vseh državah EU narekovale restriktivno politiko plač in zaposlovanja v javnem sektorju, ostrina in nabor sprejetih ukrepov pa se med državami precej razlikujeta glede na različno zaostrene položaje javnih financ in razlike v pristopih k reševanju težav. Posledice krize so se v javnih finančnih članicah EU odrazile različno hitro, države pa so skušale javnofinančne vrzeli reševati tudi z zaježitvijo/ zmanjšanjem stroškov dela v javnem sektorju. Ponekod so jih zaježili ali celo znižali že v letu 2009, v večini držav pa so ukrepe na tem področju sprejemali v obdobju 2010–2011, za katero statistični podatki o gibanju plač in števila zaposlenih večinoma še niso objavljeni. Zato njihovi učinki na rast plač in zaposlenost v posameznih državah, ki imajo tudi zelo različne plačne sisteme, še niso znani. Iz dostopnih analiz izhaja (gl. tabelo), da so v letu 2009 med prvimi posegli po ukrepih omejevanja stroškov dela v državah, ki jih je kriza najprej in najbolj prizadela oz. so od mednarodnih finančnih organizacij prejele finančno pomoč, kar je še okrepilo pritisk na znižanje njihove javne porabe. V letu 2010 je v sredstva za plače javnega sektorja poseglo že dvanajst članic, ki so z restriktivno politiko plač in zaposlovanja povečini nadaljevale tudi v letu 2011. Najbolj blagi ukrepi so bili v času od začetka krize uvedeni v Franciji, Italiji, na Danskem in v Združenem Kraljestvu, kjer so ob zniževanju števila javnih uslužbencev plače povečini le zamrzili². Najostreje so ukrepali v Grčiji, Latviji in Romuniji, kjer so poleg precejšnjega znižanja plač javnim uslužbencem močno znižali še število zaposlenih. Med članicami EU obstaja tudi nekaj izjem, kjer javnofinančna situacija doslej še ni terjala posegov v stroške dela javnega sektorja ali so javnofinančne težave reševali z drugačno kombinacijo ukrepov ekonomskih politik. Tako so se plače javnim uslužbencem v letih 2010 in 2011 nekoliko zvišale v Avstriji, Nemčiji, na Finskem, Slovaškem, Nizozemskem in Švedskem, število zaposlenih pa so v vseh povečini omejevali le na mehek način.

Ob napovedih zastoja okrevanja evropskega gospodarstva in le počasnega izboljšanja javnofinančnih kazalnikov se bodo varčevalni ukrepi v javnem sektorju precej članic nadaljevali tudi v letu 2012. Pod vplivom zniževanja javnofinančnih primanjkljajev, h katerim so države zavezane v okviru postopka ugotavljanja presežnega primanjkljaja, bo tudi v letih 2012 in 2013 v večini držav EU poleg drugih ukrepov za javnofinančno konsolidacijo potrebna še nadaljna zavezanost k restriktivni plačni in zaposlovalni politiki javnega sektorja. To pa v razmerah oslABLJENE gospodarske aktivnosti in ob ohranjanju zaostrenih razmer na trgu dela prav tako ne ustvarja pritiskov na rast plač v zasebnem sektorju.

¹ V zahodni Evropi le nekoliko hitreje, v vzhodni pa zlasti v obdobju 2001–2003 opazno hitreje.

² Viri ne navajajo, ali gre v primeru zamrzitve plač le za neuskaljevanje plač z inflacijo ali so zamrznjene tudi druge možnosti poviševanja plač (npr. delovna uspešnost, napredovanja, povečan obseg dela).

¹³ Glej poglavje 1. 2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja.

¹⁴ Glej Pomladansko napoved gospodarskih gibanj 2012 (Umar, 2012).

Okvir 1: Pregled plačnih politik oz. ukrepov glede plač in zaposlenosti v državah EU v času krize – nadaljevanje

Tabela: Pregled ukrepov glede plač in zaposlovanja v javnem sektorju, članice EU, 2009–2012

Država	Plače	Zaposlovanje
2009		
Latvija	znižanje plač za 15-30%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
Estonija	znižanje plač za 8-10%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 5%
Litva	znižanje plač za 8-10%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
Irska	znižanje neto plač za 5-7%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 12% (od 2008 do 2015)
Madžarska	zamrznitev plač, ukinitve 13. plače	n.p.
Francija	-	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 150 tisoč (od 2008 do 2012)
Belgija, Bolgarija, Grčija, Romunija	zamrznitev plač	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
2010		
Romunija	znižanje plač za 25% in dodatno znižanje bonusov	zmanjšanje števila javnih uslužbencev, le 15% nadomeščanje odhodov
Grčija	znižanje plač za 12-20%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 150 tisoč (od 2011 do 2015), le 20% nadomeščanje odhodov
Irska	znižanje plač za 5-8%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 12% (od 2008 do 2015)
Španija	znižanje plač za 5%	le 10% nadomeščanje
Češka	znižanje plač funkcionarjem za 4%	zmanjševanje števila javnih uslužbencev
Italija	zamrznitev plač, znižanje le najvišjih plač (za 5-10%)	zmanjšanje števila javnih uslužbencev, le 20% nadomeščanje
Portugalska	zamrznitev plač, znižanje plač funkcionarjem (za 5%)	n.p.
Madžarska	zamrznitev plač	zmanjšanje števila zaposlenih v javni upravi za 25% (od 2010 do 2012)
Francija	zamrznitev plač	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 150 tisoč (od 2008 do 2012)
Bolgarija, Estonija	zamrznitev plač	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
Nemčija	-	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
2011		
Češka	znižanje plač za 10% (izjema učitelji), znižanje funk. dodatkov za 10%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
Grčija	znižanje dodatkov za 20-50%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 150 tisoč (od 2011 do 2015)
Portugalska	zamrznitev plač, znižanje plač višjih od 1500€ za 3,5-10%	n.p.
Nemčija	ukinitve 13. plače	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 10 tisoč do 2014
Danska	zamrznitev plač, znižanje plač ministrom za 5%	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
Slovaška	-	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
Združeno Kraljestvo	zamrznitev plač nad 21 tisoč £	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 330 tisoč (do 2014)
Madžarska, Italija, Estonija, Francija, Španija, Bolgarija, Irska in Poljska	zamrznitev plač	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
2012		
Belgija	znižanje plač ministrom za 5%	-
Portugalska	zamrznitev plač, ukinitve 13. in 14. plače	n.p.
Nemčija	-	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 10 tisoč do 2014
Združeno Kraljestvo	zamrznitev plač nad 21 tisoč £	zmanjšanje števila javnih uslužbencev za 330 tisoč (do 2014)
Luksemburg	le delna uskladitev plač	omejeno zaposlovanje v javni upravi
Finska	-	zmanjšanje števila javnih uslužbencev
Madžarska, Danska, Italija, Francija, Irska, Grčija, Ciper	zamrznitev plač	zmanjšanje števila javnih uslužbencev

Vir: A cuts watch brief (2011), Bashing public sector wages and public sector jobs (2010), Budget goes further than agreement (2011), EU Austerity: Country by country (2011), Giordano (2011), Glassner (2010), Industrial Relations in Europe (2011), O'Farrell (2010), Parry (2011), Pregled ukrepov in reform za naslavljanje finančne in ekonomske krize – po državah (2012).

Po močnem povečanju primanjkljaja sektorja država leta 2009, ki je bilo predvsem posledica vpliva gospodarske krize in deloma tudi strukturnih dejavnikov, v zadnjih dveh letih ni prišlo do pozitivnih premikov na področju fiskalne konsolidacije, stanje javnih financ se je lani še poslabšalo. Leta 2009 je primanjkljaj znašal 6,1 % BDP, v naslednjem letu pa se je ohranil na podobni ravni, saj je rebalans državnega proračuna za leto 2010 le prilagodil odhodke nižjim prihodkom od prvotno načrtovanih. Lani se je primanjkljaj kljub rebalansu še povečal in znašal 6,4 % BDP. S tem se je Slovenija oddaljila od cilja iz Programa stabilnosti – dopolnitev 2011 za 0,9 o. t., od cilja iz predhodnega Programa stabilnosti Program stabilnosti – dopolnitev 2009, v katerem je Slovenija prvič predstavila načrtovano pot konsolidacije v okviru postopka presežnega primanjkljaja, pa kar za 2,4 o. t. Na ohranjanje visokega primanjkljaja je v zadnjih dveh letih vplivalo povišanje odhodkov za obresti, socialna nadomestila in podpore ter t. i. drugih odhodkov v odsotnosti sistemskih ukrepov za znižanje in prestrukturiranje preostalih odhodkov. Lani je stanje javnih financ dodatno poslabšala vključitev sredstev dokapitalizacije največje državne banke NLB d. d. in nekaterih podjetij v državni lasti v višini 1,3 o. t. BDP. Kljub povišanju prihodkov in njihovega deleža glede na BDP (za 1,3 o. t. v obdobju 2009–2011) je bil primanjkljaj sektorja država lani tako najvišji v zadnjih šestnajstih letih. Leta 2011 je po naših ocenah prišlo tudi do nadaljnega povečanja strukturne komponente primanjkljaja. Ciklično prilagojeni saldo, ki to komponento ocenjuje, se tako že štiri leta ohranja na visoki ravni. Čeprav izračuni zahtevajo previdnost pri interpretaciji, tudi ta gibanja nakazujejo, da v zadnjih nekaj letih ni bilo fiskalnega navora za znižanje primanjkljaja s sistemskimi spremembami, ki bi dale trajnejše rezultate. Na področju omejevanja sredstev za zaposlene v javnem sektorju so bili ukrepi po vsebini interventne narave, niso pa bile uvedene sistemske spremembe na področju plačne in zaposlitvene politike, ki bi prinesle trajnejše rešitve in hkrati oblikovale bolj stimulatívno okolje za zaposlene. Prav tako ni prišlo do uveljavitve sprememb v sistemih socialne zaščite, zlasti pokojninske reforme. Čeprav bi bil učinek sprejetja pokojninske reforme na znižanje primanjkljaja leta 2011 minimalen, pa bi sistemska sprememba na tem področju letos in še bolj v prihodnjih letih že občutneje vplivala na zmanjšanje pritiska na javnofinančne izdatke. Dosedanja kombinacija ekonomskih politik je tako privedla do zaostrene javnofinančne situacije, ki se bo z nujnimi javnofinančnimi prilagoditvami reševala predvsem v segmentu bolj fleksibilnih razvojnih izdatkov ter z znižanjem oziroma omejevanjem izdatkov za plače, pokojnine in socialne transfere.

Relativno izraženi dolg sektorja država v Sloveniji v zadnjih treh letih narašča hitreje kot v povprečju evrskega območja, s poviševanjem zahtevane donosnosti naraščajo tudi stroški novega zadolževanja. Dolg, ki je konec leta 2011 znašal 47,6 % BDP, je bil še precej pod povprečjem evrskega območja, vendar pa se

je v zadnjih treh letih povečal relativno bolj (za 25,7 o. t. BDP, v povprečju evrskega območja za 17,9 o. t. BDP¹⁵). S hitro rastjo dolga se povečuje tveganje, da v primeru morebitne ponovne gospodarske krize že preseže 60 % BDP¹⁶, pomemben dejavnik tveganja pa so tudi poročstva in jamstva države. V istem obdobju se je namreč precej povečal tudi javnogarantirani dolg, ki je konec leta 2011 znašal 6,9 mrd EUR oziroma 19,6 % BDP¹⁷. K znatnemu povečanju leta 2009 so prispevala predvsem jamstva v višini 2 mrd EUR, ki jih je država podelila domačim bankam za zadolževanje. Z vladnimi ukrepi za blažitev gospodarske krize je tako povezana dobra četrtina skupnega javnogarantiranega dolga. Obseg vnovčenih poroštev in jamstev, ki se je lani nekoliko povečal, ostaja nizek (konec leta 2011 20,8 mio EUR). Kljub temu pa višina in ocena verjetnosti vnovčitve poroštev in jamstev države predstavljata pomemben dejavnik, ki lahko vpliva na poslabšanje percepcije države na finančnem trgu in posledično povečuje pribitke ter tako dodatno draži zadolževanje. Stroški zadolževanja države so se lani močno povečali, zlasti v jesenskih mesecih, kar je bilo deloma posledica splošnega poslabšanja razmer in zmanjšane zaupanja v večino držav evrskega območja, deloma pa so k temu prispevali tudi dejavniki, specifični za Slovenijo. Do konca januarja 2012 so bonitetno oceno Sloveniji znižale vse tri najpomembnejše bonitetne agencije. Med razlogi pa so poleg naraščajoče negotovosti v celotnem evrskem območju izpostavile tudi poslabšanja in dejavnike tveganja v Sloveniji, predvsem slabe razmere v bančnem sistemu¹⁸, počasno konsolidacijo javnih financ in poslabšanje konkurenčnosti¹⁹. Zahtevana donosnost 10-letnih slovenskih državnih obveznic je novembra lani tako za nekaj časa preseгла 7 %, kar je precej več kot januarja lani ob izdaji zadnje državne obveznice (4,431 %). Letos se je predvsem zaradi pozitivnega vpliva nestandardnih ukrepov ECB²⁰ na donosnosti obveznic večine držav evrskega območja tudi donosnost slovenskih državnih obveznic vsaj začasno znižala, a ostaja visoka na ravni okrog 5 % BDP. Takšna gibanja in nadaljnje zaostrene razmere na finančnih trgih otežujejo financiranje države (financiranje primanjkljaja sektorja država in odplačilo glavnice državnega dolga). Zaradi zaostrenih razmer na mednarodnih finančnih trgih je vlada decembra

¹⁵ European Economic Forecast – Autumn 2011 (European Commission), 2011.

¹⁶ Zgornja meja v okviru Pakta stabilnosti in rasti.

¹⁷ Javnogarantirani dolg se je močno povečal leta 2009 (za 2,4 mrd EUR, predvsem zaradi jamstev v višini 2 mrd EUR, ki jih je država podelila domačim bankam za zadolževanje). Konec leta 2009 je tako znašal 7,1 mrd EUR, konec leta 2010 pa 7,7 mrd EUR. Lansko zmanjšanje za 0,8 mrd EUR je posledica zmanjšane obsega jamstev domačim finančnim institucijam.

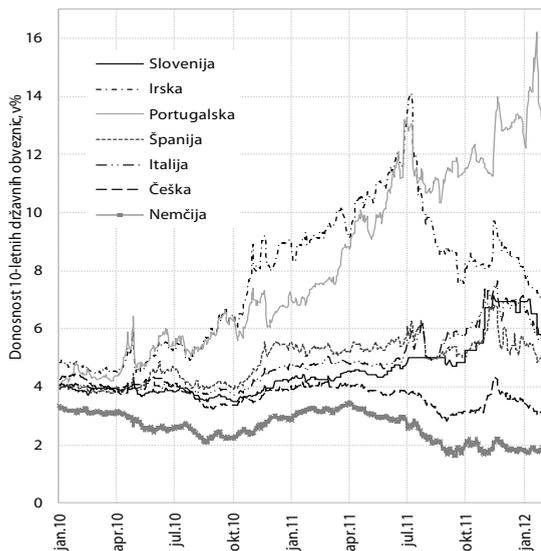
¹⁸ Glej poglavje 1.3.2. Finančne storitve.

¹⁹ Glej poglavje 1.2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja.

²⁰ ECB je decembra 2011 sprejela sklep o izvedbi dveh operacij dolgoročnejšega refinanciranja z zapadlostjo 36 mesecev, s katero je bankam v evrskem območju omogočila dostop do dodatnih likvidnih sredstev in tako prispevala k izboljšanju njihovega financiranja.

2011 za pokritje večjega dela letošnjega plačila glavnin državnega dolga v višini 1,27 mrd EUR na domačem trgu izdala 18-mesečno zakladno menico v višini 907 mio EUR. Med kupci so bile po razpoložljivih podatkih razmeroma močno zastopane domače banke. V primeru, da bi se zahtevana donosnost tudi v prihodnje gibala na podobni ravni, bi bil strošek novega zadolževanja Slovenije na evrskem trgu prihodnje leto precej večji, kljub dejstvu, da bo financiranje države v prihodnjem letu (izraženo kot delež BDP) na podobni ravni kot lani. Otežen dostop države do finančnih virov pa bi imel posledice tudi za pogoje zadolževanja zasebnega sektorja, kar bi vplivalo na zmanjšanje konkurenčnosti in potenciala za nadaljnji gospodarski razvoj. Dražje zadolževanje bi vplivalo tudi na nadaljnje poslabšanje kakovosti javnih financ, saj bi naraščajoči izdatki za obresti v procesu konsolidacije privedli do še večjega izrinjanja fleksibilnejših izdatkov, med katerimi imajo pomemben delež razvojni izdatki.

Slika 3: Donosnost desetletnih državnih obveznic

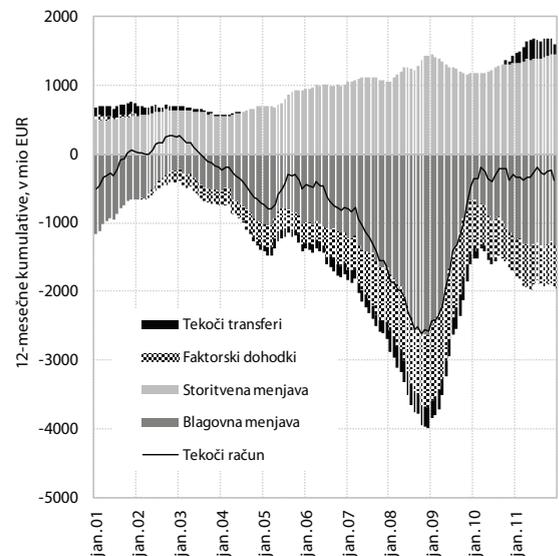

Vir: Eurostat.

Primanjkljaj tekočega računa, ki se znižuje že od začetka leta 2009, je leta 2011 znašal 1,1 % BDP. Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance se na tej ravni ohranja v zadnjih treh letih, kar je bistveno nižje kot v letih 2007 in 2008, ko je bil blizu 6 %. To je neposredno in posredno povezano predvsem z dinamiko in strukturo gospodarske aktivnosti. Ob zmanjševanju domače potrošnje se tako kljub poslabševanju pogojev menjave blagovni primanjkljaj v zadnjih dveh letih ohranja na bistveno nižji ravni kot pred krizo. Neto plačila obresti so se od začetka krize sprva zniževala, predvsem zaradi težje dostopnosti do tujih virov sredstev. Od tretjega četrtletja leta 2010 pa zaradi izdanih obveznic za blažitev posledic krize in zapadlosti plačil kuponov ti odlivi v tujino ponovno naraščajo. Kljub močnemu razdolževanju so bila lani višja tudi neto plačila obresti domačih poslovnih bank, kar povezujemo z zaostrenimi pogoji financiranja na mednarodnih finančnih trgih. Primanjkljaj faktorskih dohodkov je bil lani tako ponovno višji kot leto pred

tem. Na zniževanje primanjkljaja tekočega računa sta v zadnjih letih vplivala tudi izboljšanje črpanja sredstev EU in krepitev presežka v menjavi storitev. Državni proračun, ki je do proračuna EU še v letih 2007 in 2008 realiziral primanjkljaj, je leta 2009 beležil presežek, ki se je v zadnjih dveh letih še povečal. Lani je na to vplivalo izrazito povečanje pridobljenih sredstev iz strukturnih skladov. Presežek v storitveni menjavi pa je po močnem padcu leta 2009 in povečanju v zadnjih dveh letih, ki je izhajalo iz povečevanja presežka v menjavi storitev potovanja in transporta, lani nekoliko presegel vrednost iz leta 2008.

Slika 4: Tekoči račun plačilne bilance, Slovenija

Vir: BS, preračun UMAR.

Rast bruto zunanega dolga je od začetka finančne in gospodarske krize upočasnjena. Po hitri rasti po vstopu v EU, še zlasti leta 2007, je bilo povečevanje bruto zunanega dolga v zadnjih treh letih upočasnjeno. Konec leta 2011 je bruto zunanji dolg dosegel 41,4 mrd EUR in je bil v primerjavi z decembrom 2010 večji za 0,7 mrd EUR, potem ko se je leta 2010 povečal za 0,4 mrd EUR. V letih hitrega zadolževanja je to povečanje v povprečju znašalo 5,2 mrd EUR letno. K povečanju dolga je, podobno kot v predhodnih dveh letih, tudi leta 2011 največ prispeval državni sektor, katerega bruto zunanji dolg se je povečal približno v enakem obsegu kot leto prej. Poslovne banke, katerih zadolževanje je v letih pred krizo največ prispevalo k hitri rasti zunanega dolga, pa so se lani že tretje leto v tujini razdolževale, pri tem pa so bila lanska neto odplačila dolga najvišja. Zaradi zaostrenih razmer na mednarodnih finančnih trgih je likvidnost poslovnim bankam v precej večji meri kot v predhodnih letih zagotavljala Banka Slovenije, kar se je odrazilo na povečanju njenega (kratkoročnega) dolga, ki se je v predhodnih dveh letih zmanjševal. Ob kreditnem krču doma so se tudi podjetja (tj. ostali sektorji, kjer večino predstavljajo podjetja) leta 2011 na tujem neto zadolžila, po tem ko so v predhodnem letu še neto odplačevala svoje obveznosti iz naslova kratkoročnih in dolgoročnih

Okvir 2: Postopek ocenjevanja presežnih neravnovesij na ravni Evropske unije

Evropska komisija je jeseni 2011 pripravila mehanizem za zgodnje odkrivanje presežnih neravnovesij v državah EU in ukrepanje v primeru, da se takšna neravnovesja pojavijo. Številne države EU se v obdobju gospodarske krize soočajo s poslabšanjem konkurenčnosti in različnimi makroekonomskimi neravnotežji. Da bi v prihodnje takšna neravnovesja identificirali v čim zgodnejših fazah, je Evropska komisija pripravila nov mehanizem, t. i. postopek presežnih neravnovesij (ang. Excessive Imbalance Procedure). Razdeljen je v tri glavne dele: (i) sistem zgodnjega opozarjanja na neravnovesja, (ii) preventivno in korektivno delovanje ter (iii) uveljavljanje sankcij. Sistem zgodnjega opozarjanja temelji na naboru indikatorjev za oceno makroekonomskih neravnotežij. V primeru manjših neravnovesij bo EK izdala t. i. preventivna priporočila državam, države z večjimi neravnovesji pa bodo morale pripraviti ustrezen akcijski načrt. V skrajni fazi so v primeru neustreznega odziva države predvidene tudi finančne sankcije v višini do 0,1 % BDP. Postopek presežnih neravnovesij se začne uporabljati v letu 2012 v okviru t. i. evropskega semestra, ki naj bi z ex ante koordinacijo proračunskih in ekonomskih politik okrepil gospodarsko vodenje na ravni EU.

Za zgodnje odkrivanje neravnovesij je Evropska komisija za zdaj določila deset indikatorjev, ki so bili izbrani kot najprimernejši pokazatelji makroekonomskih neravnotežij ali poslabšanja konkurenčnosti. Razdeljeni so v dve skupini: **indikatorji zunanjih neravnovesij** (saldo tekočega računa plačilne bilance, neto finančna pozicija do tujine, tržni deleži v tujini, nominalni stroški dela na enoto proizvoda in realni efektivni tečaj) in **indikatorji notranjih neravnovesij** (cene nepremičnin, dolg zasebnega sektorja, zadolževanje zasebnega sektorja, dolg sektorja država in stopnja brezposelnosti). Za vsak indikator je določena mejna vrednost, njeno preseganje pa pomeni, da ima država na določenem področju neravnovesje, ki je lahko problematično. Rezultati indikatorjev torej predstavljajo prvo opozorilo, v naslednjem koraku pa se bo s poglobljeno analizo ugotavljalo, ali je prepoznano neravnovesje zares problematično. EK je v ta namen predvidela še dodatne indikatorje, ki se upoštevajo pri ekonomski interpretaciji sistema zgodnjega opozarjanja. Pri tem naj bi se upoštevale tudi posebne okoliščine posamezne države. Čeprav so v sistem zgodnjega opozarjanja vključeni tudi indikatorji javnih financ, postopek presežnih neravnovesij ni namenjen ocenjevanju fiskalne vzdržnosti, saj se ta ocenjuje v okviru pakta stabilnosti in rasti.

Za Slovenijo indikatorji makroekonomskih neravnovesij kot problematično področje izpostavljajo konkurenčnost gospodarstva, v letih pred začetkom gospodarske in finančne krize pa so neravnovesja nakazovale visoke rasti cen nepremičnin in zadolževanja zasebnega sektorja. Precejšnje poslabšanje stroškovne konkurenčnosti Slovenije je bilo značilno že za prvo polovico prejšnjega desetletja. Kumulativno povečanje nominalnih stroškov dela na enoto proizvoda v triletnem obdobju pa je mejno vrednost (9 %) ponovno preseglo v zadnjih treh letih (2008–2010), ko je bilo tudi med najvišjimi v EU (več o vzrokih glej v poglavju 1. 2.). Na težave s konkurenčnostjo kažejo tudi izračuni UMAR o zmanjševanju tržnega deleža Slovenije na svetovnem trgu blaga v letih od 2008 do 2010, leta 2010 (zadnji podatek EK) pa se je Slovenija tudi močno približala mejni vrednosti v sistemu EK, ki upošteva petletne spremembe tržnega deleža za blago in storitve. Poleg konkurenčnosti je v letih 2009 in 2010 blago neravnovesje izkazovala še neto finančna pozicija Slovenije, v letih 2008 in 2009 pa primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance (glej poglavje 1.1). Precej drugačna slika je bila v letih pred začetkom gospodarske in finančne krize, ko smo štiri leta (od 2004 do 2007) beležili rast cen nepremičnin precej nad mejnimi 6 % (v povprečju 14 % na leto), v letih 2007 in 2008 pa je mejno vrednost precej presegala tudi rast zadolževanja zasebnega sektorja (gl. poglavji 5.4. in 1.3.2.).

Tabela: Rezultati nabora indikatorjev makroekonomskih neravnovesij za Slovenijo

Indikator / Mejna vrednost		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Zunanja neravnovesja	Teoči račun, % BDP (triletno povprečje)	+6/-4 %	-1,9	-0,5	0,1	-0,8	-1,7	-2,3	-3,0	-4,6	-4,3	-3,0
	Neto finančna pozicija do tujine, % BDP	-35 %	-2	0	-6	3	-11	-17	-21	-33	-36	-36
	Realni efektivni tečaj (deflator CPI), rast v 3 letih	+/-11 %	-2,5	0,3	5,4	4,6	1,7	-0,7	1,0	4,3	5,8	2,3
	Tržni delež na svetovnem trgu (blago in storitve), rast v 5-ih letih	-6 %	-5,9	5,6	3,3	16,2	26,6	17,4	18,8	10,7	4,8	-5,9
	Nominalni stroški dela na enoto proizvoda, rast v 3 letih	+9 %	22,2	24,0	20,6	14,6	9,7	6,2	5,3	10,2	18,5	15,7
Notranja neravnovesja	Cene nepremičnin, letna rast	+6 %				9,6	13,1	14,7	18,5	-2,3	-8,7	0,7
	Zadolževanje zasebnega sektorja, priliv kot % BDP	15 %		8,6	8,7	9,6	13,6	13,9	23,5	18,3	4,2	1,8
	Dolg zasebnega sektorja, % BDP	160 %		65	67	71	76	85	91	106	117	129
	Dolg sektorja država, % BDP	60 %		27	28	27	27	27	27	23	22	39
	Stopnja brezposelnosti, 3-letno povprečje	10 %	6,7	6,4	6,4	6,4	6,5	6,3	5,8	5,1	5,1	5,9

Vir: Alert Mechanism Report (Evropska komisija), 2012.

Opomba: Siva polja označujejo preseganje mejne vrednosti v postopku ocenjevanja presežnih neravnovesij v EU.

Okvir 3: Neto finančna pozicija do tujine v % BDP (indikator zunanje neravnovesja v postopku ocenjevanja presežnih neravnovesij v EU)

Neto finančna pozicija ali stanje mednarodnih naložb je kazalnik, ki omogoča analizo plačilnobilancnih tokov in stanj ter s tem dinamičen vpogled v različne dejavnike makroekonomskega (zunanjega) neravnovesja. Neto finančna pozicija izkazuje stanje celotnih terjatev in obveznosti, ki jih ima domače gospodarstvo do tujine ob koncu vsakega leta, s strukturo, ki je enaka strukturi finančnega računa plačilne bilance. Poleg dolžniških instrumentov, ki so vključeni v bruto zunanje terjatve in bruto zunanji dolg (razlika med tema predstavlja neto zunanji dolg države), neto finančna pozicija vključuje še terjatve in obveznosti iz lastniških razmerij. Zato je primernejše merilo za odkrivanje zunanjih neravnovesij kot neto zunanji dolg. Neto dolžniška pozicija do tujine se poslabša zaradi večjih primanjkljajev na tekočem računu in/ali zaradi vrednostnih sprememb, ki z vedno večjo integracijo držav v mednarodne kapitalske tokove postajajo vse pomembnejši dejavnik neto finančne pozicije do tujine.

Kot mejno vrednost, katere preseganje opozarja na možnost neravnovesja v gospodarstvu, je Evropska komisija postavila vrednost -35 % BDP. Slovenija je to vrednost minimalno preseгла v letih 2009 in 2010. Izrazito pa to vrednost presegajo predvsem države, ki so v ospredju dolžniške krize in dosejajo med -90 % BDP do -110 % BDP (Portugalska, Grčija, Irska, Španija).

Tabela: Neto finančna pozicija Slovenije, v % BDP

	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1 Dolžniške terjatve	40,4	59,6	68,1	66,6	82,3	78,1	83,4	83,9
2 Lastniške terjatve	1,0	6,1	9,7	14,3	17,9	12,8	15,3	15,5
3 Skupne terjatve (1+2)	41,4	65,7	77,8	80,9	100,2	90,9	98,6	99,4
4 Bruto zunanji dolg	44,1	56,4	71,3	77,5	100,6	105,2	114,1	114,9
5 Lastniške obveznosti	9,2	17,1	17,5	20,5	20,9	19,4	20,4	20,2
6 Skupne obveznosti (4+5)	53,3	73,5	88,8	98,0	121,5	124,7	134,5	135,2
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1-4)	-3,7	3,2	-3,2	-10,9	-18,4	-27,1	-30,8	-31,1
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2-5)	-8,1	-11,0	-7,8	-6,2	-3,0	-6,6	-5,1	-4,7
9 Neto finančna pozicija (7+8)*	-11,8	-7,8	-11,0	-17,1	-21,3	-33,8	-35,8	-35,7

Vir: BS, lastni preračuni.

Opomba: *negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo.

V obdobju 2000–2010 je, z izjemo leta 2002, Slovenija izkazovala neto dolžniško pozicijo, ki se je močno poslabšala leta 2008 (za 5,2 mrd EUR oziroma 12,5 o. t.). Neto finančna pozicija je bila v obdobju 2000–2010 v povprečju za 2,1 mrd EUR večja od neto zunanjega dolga. Omenjena razlika je nastala na segmentu lastniških terjatev in obveznosti, večinoma zaradi neto pritoka lastniškega kapitala tujih neposrednih naložb v Sloveniji. Delež bruto zunanjega dolga ali nelastniških obveznosti v opazovanem obdobju je predstavljal okoli štiri petine skupnih obveznosti do tujine, petino pa so predstavljale lastniške obveznosti (lastniški kapital in reinvestirani dobički iz naslova neposrednih naložb tujcev v Sloveniji ter naložbe v lastniške vrednostne papirje).

Ob visokem zadolževanju zasebnega sektorja v tujini v obdobju pred krizo so na močno poslabšanje neto finančne pozicije leta 2008 vplivale tudi vrednostne izgube imetij slovenskih vlagateljev v tujini. Na strani obveznosti je k slabšanju neto finančne pozicije v omenjenem obdobju najbolj prispevalo zadolževanje domačih poslovnih bank. Sicer so večino zadolževanja v tujini predstavljala posojila ter gotovina in vloge nerezidentov. Od začetka krize pa so se obveznosti do tujine povečevale počasneje kot v času konjunktore, pri čemer se je upočasnila zlasti rast bruto zunanjega dolga. To je bilo kljub okrepljenemu zadolževanju države v tujini predvsem posledica razdolževanja zasebnega sektorja. Na strani terjatev je bila do vključno leta 2007 zabeležena rast, predvsem so naraščale naložbe zasebnega sektorja v tujino (lastniške portfeljske naložbe in izhodne neposredne naložbe). Zlasti opazno povečanje je bilo po letu 2005, ko je bila odpravljena omejitev za naložbe v tuje vrednostne papirje, pri čemer so se predvsem povečale naložbe vzajemnih skladov, zavarovalnic in tudi prebivalstva. Ob prevzemu evra so se ob sproščanju likvidnosti zapadlih blagajniških zapisov BS močno povečale tudi naložbe slovenskih bank v obvezne evrskega območja. Leta 2008 pa so slovenska podjetja in gospodinjstva zaradi finančne krize izgubila precejšen del vrednosti imetij v obliki lastniških portfeljskih naložb. To je vplivalo na močno poslabšanje neto finančne pozicije v istem letu, deloma tudi zato, ker je bil prispevek izgub tujih vlagateljev v slovenske vrednostne papirje relativno precej manjši. V preteklih dveh letih se je stanje neto finančne pozicije Slovenije ohranjalo na približno enaki ravni, kar je predvsem posledica prezadolženosti in omejenega dostopa zasebnega sektorja do tujih virov financiranja na mednarodnih finančnih trgih.

posojil. Vendar pa se je tudi črpanje teh posojil ob koncu leta začelo zniževati, kar bi lahko bila tudi posledica zniževanja bonitetne ocene Slovenije in s tem manjšega zaupanja tujih posojilodajalcev v slovenska podjetja. Opisana gibanja se odražajo tudi skozi strukturo dolga po sektorjih glede na jamstvo, kjer se je lani nadalje povečal javni dolg, javno garantirani se je ohranil približno na ravni predhodnega leta, negarantirani zasebni dolg pa se je znižal. Javni in javno garantirani dolg sta konec leta 2011 v strukturi bruto zunanega dolga skupaj predstavljala 43,7 % (javni 23,7 %, javno garantirani 20,0 %), kar je za 20,4 o. t. več kot leta 2008.

Bruto zunanji dolg Slovenije ostaja za skoraj polovico nižji od povprečnega dolga evrskega območja, vendar tudi ta raven ne izključuje tveganj za njegovo odplačevanje v primeru večjih šokov v gospodarstvu. Bruto zunanji dolg je konec leta 2011 dosegel 115,8 % BDP, v evrskem območju pa je že leta 2010 dosegel 209,2 % BDP. Ker v valutni strukturi slovenskega zunanega dolga močno prevladuje evro ob prevladujoči evrski strukturi trgovinskih in kapitalskih tokov, tečajna nihanja ne predstavljajo tveganj za morebitno povečanje deleža bruto zunanega dolga v BDP ali njegovo odplačevanje. Morebitna tveganja bi lahko povzročili večji šoki, ki lahko znižajo gospodarsko rast, in izrazito poslabšani pogoji financiranja, kjer v zadnjem letu prihaja do zaostrovanja.

1.2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja

Izvozna konkurenčnost slovenskega gospodarstva se je od začetka gospodarske krize (2008) precej poslabšala. Slovenija je v obdobju od 2008 do tretjega četrtletja 2011 izgubila približno 15,6 % deleža na svetovnem trgu blaga in 7,5 % deleža v največjih trgovinskih partnericah²¹. Izguba tržnega deleža na svetovnem trgu je predstavljala dobro polovico njegovega povečanja v predhodnem sedemletnem obdobju neprestane rasti²². Skrčenje tržnega deleža je bilo v obdobju od začetka krize značilno tudi za celotno Evropsko unijo, Slovenija pa se je uvrstila med države z največjim zmanjšanjem na svetovnem trgu²³. V letih 2008–2009 so padec tržnega deleža ublažile spodbude nekaterih držav EU za nakup osebnih vozil, ki so vplivale na povečanje slovenskega izvoza in posledično tržnega deleža cestnih vozil na tujih trgih (predvsem v Franciji in Nemčiji). Leta 2010, ko so se v

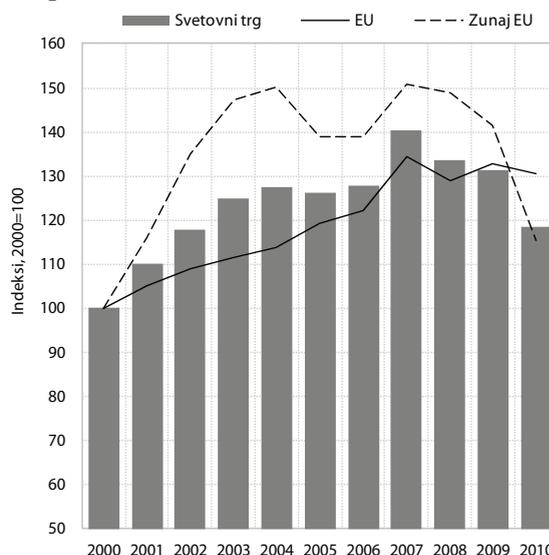
²¹ Trinajst držav: Nemčija, Italija, Avstrija, Francija, Združeno kraljestvo, Poljska, Madžarska, Češka, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Ruska federacija, Združene države Amerike in Makedonija.

²² Izguba v največjih trgovinskih partnericah pa četrtno povečanja iz obdobja 2000–2007.

²³ V letih 2008–2009 je bila Slovenija med 17-imi državami EU s padcem tržnega deleža na osmem mestu, v letu 2010 pa je bil znižanje izvozne konkurenčnosti četrto največje med državami EU.

večini pomembnejših trgovinskih partneric spodbude za nakup vozil že izteklo²⁴, pa se je upadanje tržnega deleža Slovenije v tujini poglobilo (-10 %). Slovenija se je v tem letu tudi močno približala mejni vrednosti v mehanizmu odkrivanja presežnih neravnovesij v EU, ki pri kazalniku tržnega deleža poleg blaga vključuje tudi storitve²⁵. Razen pri cestnih vozilih je bilo leta 2010 zmanjšanje deleža na tujih trgih tako kot že v obdobju 2008–2009 prisotno tudi pri večini za slovenski izvoz pomembnih skupin proizvodov²⁶. Prvi razpoložljivi podatki za devet mesecev leta 2011 kažejo na stagnacijo tržnega deleža na svetovnem trgu in nizko rast v najpomembnejših partnericah. Spodbudna je predvsem visoka rast v dveh pomembnejših trgovinskih partnericah, Nemčiji in Hrvaški.

Slika 5: Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu, na trgu EU in na trgih izven EU

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2011; preračuni UMAR.

Opomba: Tržni delež na svetovnem trgu je izračunan kot delež izvoza Slovenije v svetovnem izvozu, na trgu EU in zunaj EU pa kot delež izvoza Slovenije v uvozu EU oz. izven EU.

Na znižanje slovenskega tržnega deleža na svetovnem trgu so ob padcu konkurenčnosti v zadnjih letih precej vplivali strukturni učinki v povezavi z geografsko usmerjenostjo našega izvoza. Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu se je po letu 2008 najbolj zmanjšal na trgih izven Evropske unije, kjer je v zadnjem obdobju prišlo do večjih strukturnih sprememb. Značilna je bila izjemno hitra rasta relativno majhna (Kitajska, Indija, Brazilija), kar je poglobilo padec našega deleža v svetovnem izvozu.

²⁴ V Franciji so se spodbude za nakup cestnih vozil izteklo postopno (z zmanjševanjem denarnega nadomestila) do konca leta 2010. Nekatero večje države članice, sicer manj pomembne uvoznice cestnih vozil iz Slovenije, pa so spodbude za nakup cestnih vozil ponujale celo leto (Nizozemska) ali del leta 2010 (Velika Britanija, Španija).

²⁵ Več o tem glej v Okvir 2: Postopek ocenjevanja presežnih neravnovesij na ravni Evropske unije.

²⁶ Glej indikator Tržni delež.

Slovenija izven EU sicer največ izvozi v države nekdanje Jugoslavije in Rusijo, kjer smo bili v zadnjih letih priča krčenju našega tržnega deleža. Daleč največji padec smo zabeležili na ruskem trgu, ki je zelo velik in v zadnjih letih prav tako hitro rastoči trg, zato je za Slovenijo kot majhno državo z majhnimi izvoznimi kapacitetami ohranjanje deleža na tem trgu v času njegove hitre rasti precejšen izziv. Znižanje deleža pa je bilo prisotno tudi na trgih držav nekdanje Jugoslavije, ki so od začetka krize okrevale relativno počasneje, so pa v strukturi našega izvoza relativno pomembnejši kot v drugih državah EU in tudi v primerjavi z našimi vzhodnoevropskimi konkurentkami. Regionalna usmerjenost našega izvoza se je v zadnjih letih izkazala za manj ugodno tudi z vidika naše posredne povezanosti s hitro rastočimi svetovnimi trgi, saj je delež Nemčije, preko katere smo posredno povezani s temi trgi, v našem izvozu manjši kot v večini naših konkurentk iz Vzhodne Evrope (Češka, Madžarska in Poljska).

Na konkurenčnost gospodarstva so v obdobju gospodarske krize močno omejevalno vplivali tudi stroškovni dejavniki, njihovi pritiski so popustili šele leta 2011, kar pa še ni bistveno izboljšalo konkurenčnega položaja gospodarstva. Povečevanje realnih stroškov dela na enoto proizvoda je bilo značilno za triletno obdobje od 2008 do 2010, v katerem so se skupaj povečali za 9,1 %. V letih 2008 in 2009 je pod vplivom njihove rasti apreciiral tudi realni efektivni tečaj²⁷. Stroškovno konkurenčnost pa je dodatno poslabševalo dejstvo, da je bilo gibanje stroškov dela na enoto proizvoda v vseh treh letih tudi precej manj ugodno kot v EU, kjer je bilo kumulativno povečanje v enakem obdobju 2,2-odstotno. V tem triletnem obdobju je Slovenija tudi krepko preseгла mejno vrednost glede nominalnih stroškov dela na enoto proizvoda, določeno v okviru mehanizma odkrivanja presežnih neravnovesij na ravni EU²⁸. Z izjemo leta 2009, ko je bil glavni dejavnik poslabšanja padec produktivnosti zaradi znižanja gospodarske aktivnosti, smo bili v preostalih dveh letih (2008 in 2010) priča predvsem pritiskom s strani stroškov dela. Njihova rast je leta 2008 izvirala iz uskladitve plač z visoko preteklo inflacijo in gospodarsko aktivnostjo ter iz odprave dela plačnih nesorazmerij v javnem sektorju. Leta 2010 pa je prišlo do zvišanja minimalne plače, kar je pospešilo predvsem rast plač zasebnega sektorja²⁹. Stroškovni pritiski na konkurenčni položaj so bili v obdobju krize še nekoliko bolj izraziti v predelovalnih dejavnostih, kjer so se stroški dela na enoto proizvoda od leta 2008 do leta 2010 kumulativno povišali za 11,6 % in to kljub padcu leta 2010, ki je bilo ob povečanju minimalne plače skromno (0,6-odstotno). Leta 2011 so se z nadaljnjim povečevanjem produktivnosti³⁰ in

²⁷ Deflacioniran z nominalnimi stroški dela na enoto proizvoda.

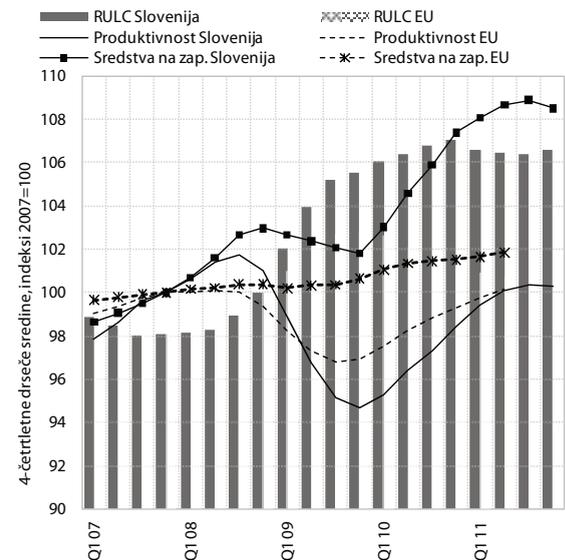
²⁸ Več o tem glej v Okvir 2: Postopek ocenjevanja presežnih neravnovesij na ravni Evropske unije.

²⁹ Razen tega je bil v letu 2010 prisoten tudi učinek sprememb v strukturi zaposlenosti.

³⁰ Povečevanje produktivnosti je v letih 2010 in 2011 za razliko od EU v večji meri izhajalo iz znižanja zaposlenosti, gospodarska rast pa je bila šibkejša kot v EU.

umiritvijo rasti plač prvič po treh letih zviševanja stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda znižali (za 0,4 %). Njihova raven pa je bila še vedno precej višja kot leta 2007 (za približno 8 %).

Slika 6: Realni stroški dela na enoto proizvoda in glavni komponenti (produktivnost in sredstva za zaposlene na zaposlenega), Slovenija in EU

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2012; preračuni UMAR.

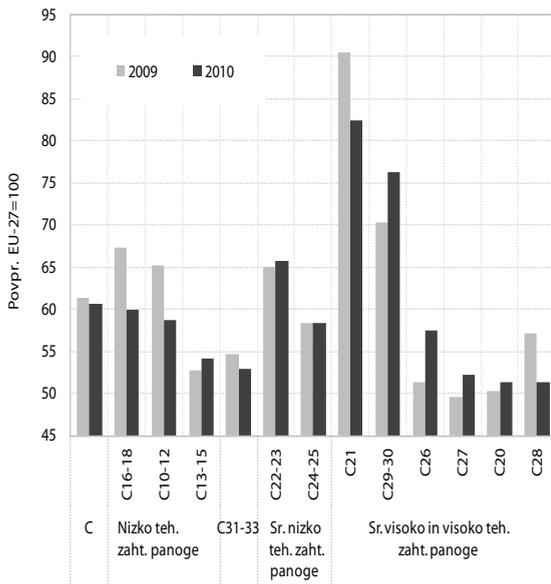
Opomba: Realna rast produktivnosti dela in sredstev za zaposlene na zaposlenega (deflator BDP).

Struktura predelovalnih dejavnosti z vidika tehnološke zahtevnosti ne odstopa več bistveno od povprečne v EU, izrazitejši pa so zaostanki na področju produktivnosti, ki je ključna za izboljšanje konkurenčnosti. Od začetka gospodarske krize je prišlo v razmerah intenzivnega krčenja manj konkurenčnih delov industrije do povečanja deleža tehnološko zahtevnejših panog v strukturi dodane vrednosti. Tako je leta 2009 v Sloveniji delež visoko in srednjevisoko tehnološko zahtevnih dejavnosti³¹ vdodani vrednosti predelovalne industrije preseglal povprečnega v EU. Relativno visok delež teh dejavnosti pri nas izhaja predvsem iz večjega relativnega obsega farmacevtske in elektro industrije, deleži večine preostalih tehnološko zahtevnejših panog pa so nižji kot v celotni EU. Delež tehnološko manj zahtevnih dejavnosti (srednje nizko in nizko zahtevne)³² pa se je predvsem zaradi obsežnega skrčenja kovinske industrije v času krize ter nadaljnega

³¹ Srednje visoko tehnološko zahtevne panoge so: kemična industrija (C20), proizvodnja električnih naprav (C27), proizvodnja drugih strojev in naprav, proizvodnja vozil in plovil (C29-30). Visoko tehnološko zahtevne panoge pa so: farmacevtska industrija (C21) in proizvodnja IKT opreme (C26).

³² Srednje nizko tehnološko zahtevne panoge so: proizvodnja koka in naftnih derivatov (C19), proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih am (C22), proizvodnja nekovinskih mineralnih izdelkov (C23), kovinska industrija (C24-25), popravila in montaža strojev in naprav (C33). Nizko tehnološko zahtevne panoge pa so: prehrabena industrija (C10-11), tobakna industrija (C12), tekstilna industrija (C13-14), usnjarska industrija (C15), papirna industrija in tiskarstvo (C17-18), pohištvna industrija in druge raznovrstne predelovalne dejavnosti (C31-32).

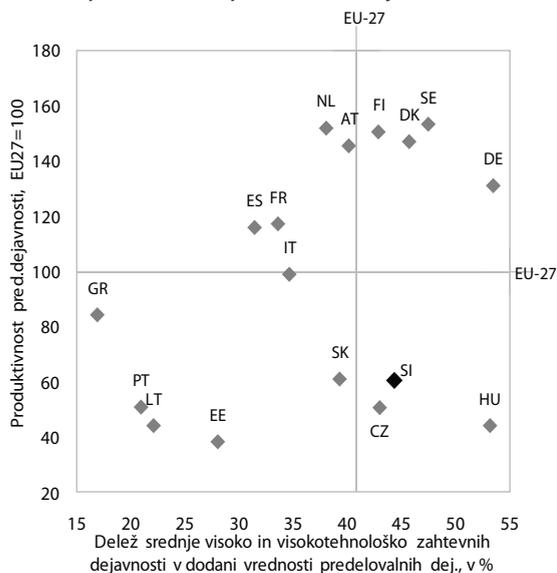
Slika 7: Produktivnost predelovalnih dejavnosti (merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega) po panogah v primerjavi s povprečjem EU

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2012.

Legenda: C21 – farmacevtska ind., C20 – kemična ind., C29–30 – proiz. vozil in plovil, C27 – proiz. el. naprav, C28 – proiz. strojev in naprav, C26 – proiz. IKT opreme (srednje visoko in visoko teh. zaht. panoge); C22–23 – proiz. izdelkov iz gume in plastike, drugih nekovinskih mineralnih izdelkov; C24–25 – kovinska ind. (srednje nizko teh. zaht. panoge); C10–12 – prehrabena in tobačna ind., C16–18 – lesna in papirna ind., tiskarstvo, C13–15 – tekstilna in usnjarska ind. (nizko teh. zaht. panoge); C31–33 – pohišvena ind., druge raznovrstne pred. dejavnosti (nizko teh. zaht. panoge), popravila in montaža strojev in naprav (srednje nizko teh. zaht. panoge). C19 – proiz. koksia in naftnih derivatov zaradi majhnega deleža v strukturi dejavnosti ne prikazujemo.

Slika 8: Delež srednje in visokotehnološko zahtevnih dejavnosti ter raven produktivnosti predelovalnih dejavnosti, 2010¹

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2012.

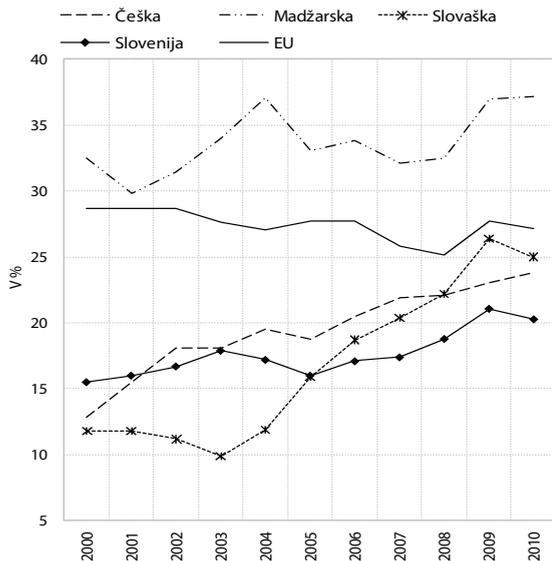
Opombe: ¹ Podatki za povprečje EU, Dansko, Nemčijo, Španijo, Italijo, Litvo, Portugalsko, Romunijo in Švedsko so za leto 2009. Osi na sliki se sekata na ravni povprečja za države EU.

upadanja tekstilne industrije leta 2009 zmanjšal pod povprečnega v EU. Kljub premikom v smeri tehnološko zahtevnejših in praviloma produktivnejših dejavnosti, pa se je zmanjševanje zaostanka v ravni produktivnosti predelovalnih dejavnosti v zadnjih letih upočasnilo. Dodana vrednost na zaposlenega je leta 2010 dosegala 60,6 % povprečne v EU, kar je približno na ravni leta 2008. Med dejavnostmi z najnižjo ravno produktivnosti glede na EU izstopajo kar tri tehnološko zahtevnejše (kemična, elektro in strojna industrija) ter nizko tehnološko zahtevne tekstilna, usnjarska in pohišvena industrija³³. Produktivnost predelovalne industrije, ki je pomemben dejavnik njene konkurenčnosti, se je od začetka krize tudi počasneje približevala razvitejšim državam kot v vseh drugih novih članicah EU, med katerimi poleg Malte z letom 2010 slovensko raven nekoliko presega tudi Slovaška.

Zaostanek Slovenije na področju visokotehnološkega izvoza ostaja visok. Delež visoko tehnološko zahtevnih proizvodov v blagovnem izvozu se je v začetnem obdobju gospodarske krize (v letih 2008 in 2009) sicer precej povečal, kar je bila predvsem posledica krepitve deleža farmacevtskih izdelkov, ki jih je zmanjšanje povpraševanja v času krize manj prizadel. Leta 2010 pa je ob postopnem okrevanju izvoza drugih skupin proizvodov nekoliko upadel, a ostal višji kot v obdobju pred gospodarsko krizo. Ker so bile podobne spremembe v strukturi izvoza prisotne tudi v celotni EU, se je relativno visoka vrzel na področju tehnološko najzahtevnejšega izvoza v primerjavi s povprečjem EU v tem obdobju znižala le leta 2008. V naslednjih dveh letih se je ponovno nekoliko povišala in ostaja visoka, na ravni skoraj sedmih odstotnih točk (pred krizo leta 2007 8,4 odstotne točke). Vrzel do povprečja novih članic EU pa se je leta 2010 s tremi odstotnimi točkami povečala celo na najvišjo raven v zadnjem desetletju. Med temi državami, ki so tudi pomembne konkurentke Slovenije na mednarodnih trgih, jih ima pet višjo tehnološko zahtevnost izvoza od Slovenije, v treh (Cipru, Slovaški in Madžarski) pa se je od leta 2007 tudi bolj povečala kot pri nas. Za Slovenijo je torej kljub relativno visokemu deležu tehnološko zahtevnejših panog v predelovalni industriji značilen precejšen zaostanek glede deleža visokotehnološko zahtevnih proizvodov v izvozu³⁴. Poleg tega je raven produktivnosti nekaterih tehnološko zahtevnejših panog relativno (glede na EU) nizka. Vse to

³³ Od teh se je v elektro, strojni in pohišveni industriji v obdobju 2008–2010 zaostanek za EU še povečal.

³⁴ Pri tem je treba opozoriti, da tudi visoka tehnološka zahtevnost izvoza (merjena z deležem takšnih proizvodov v izvozu) sama po sebi še ni zagotovilo za doseganje visoke ravni produktivnosti (merjene z dodano vrednostjo na zaposlenega), saj gre pri izvozu za t. i. bruto koncept, kar pomeni, da ne daje informacije o tem, kolikšna je bila dejanska ustvarjena dodana vrednost pri izvoženem proizvodu (npr. kadar gre za sestavljanje visokotehnoloških proizvodov iz uvoženih komponent, je dodana vrednost običajno relativno nizka). To morda pojasnjuje tudi relativno nizko produktivnost predelovalne industrije v nekaterih novih članicah EU kljub visokemu deležu visokotehnološkega izvoza.

Slika 9: Delež visokotehnoloških proizvodov¹ v izvozu blaga

Vir: Handbook of Statistics 2007–2008 (United Nations), 2007; United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2011; preračuni UMAR.

Opomba: ¹ Razvrščanje proizvodov po tehnološki zahtevnosti temelji na metodologiji Združenih narodov (Trade and Development Report, 2002).

kaže na to, da se proizvodi podjetij iz sicer tehnološko zahtevnejših dejavnosti v povprečju uvrščajo v manj zahtevne segmente teh panog. Dvig ravni tehnološke zahtevnosti in krepitev inovativnosti proizvodov tako ostaja pomemben izziv za izboljšanje produktivnosti in konkurenčnosti slovenske industrije. Za povečanje njihovega prodora na zunanji trg pa je treba v večji meri v poslovne procese vključiti tudi storitve oblikovanja, naprednih informacijskih tehnologij in trženja³⁵. K izboljšanju na tem področju lahko prispeva tudi večja vpetost v mednarodne verige in sodelovanje s tujimi partnerji.

Stopnja internacionalizacije slovenskega gospodarstva se je po znižanju v začetnem obdobju gospodarske krize v letih 2010 in 2011 spet povečala, pri tem pa zlasti neposredne tuje investicije ostajajo na ravneh, ki so prenizke za pospešitev prestrukturiranja in povečanje konkurenčnosti. Ob precejšnjem znižanju domače potrošnje se je povprečni delež mednarodne menjave v primerjavi z BDP po padcu leta 2009 lani povečal drugo leto zapored³⁶. To je bilo posledica okrevanja tujega povpraševanja in rasti zunanjetrgovinskih cen, obenem pa ponovnega zmanjšanja domačega povpraševanja. Stopnja zunanjetrgovinske povezanosti Slovenije se je v zadnjih dveh letih, pa tudi glede na leto 2008, povečala bolj kot v povprečju v EU in bolj kot v večini manjših gospodarstev EU. Vendar to ni bilo rezultat povečevanja izvozne konkurenčnosti Slovenije, saj so se naši tržni deleži v tujini v tem obdobju znižali, temveč dejstva

³⁵ Slovenija zaostaja za razvitejšimi državami po deležu na znanju temelječih poslovnih storitev v proizvodnih procesih predelovalnih dejavnosti (glej poglavje 1.3.1. Nefinančne tržne storitve).

³⁶ Glej indikator Delež izvoza in uvoza glede na BDP.

da izvoz ob pešanju domačega povpraševanja postaja relativno vse pomembnejši. Leta 2010 smo zaznali tudi prve znake okrevanja neposrednih tujih investicij (NTI), saj so se vhodne NTI v Slovenijo po padcu v prejšnjem letu spet začele povečevati, izhodne NTI pa so se še naprej manjšale. Tudi za leto 2011 tokovi in spremembe stanj NTI kažejo povečevanje vhodnih NTI, dezinvestiranje na strani izhodnih NTI pa se je ustavilo³⁷. Povečevanje prilivov vhodnih NTI, tako v obliki lastniškega kapitala kot v obliki znotrajpodjetniškega kreditiranja slovenskih podružnic, še posebej pa pozitiven tok reinvestiranih dobičkov bi lahko kazali, da se postopno vrača zaupanje tujih matičnih podjetij v slovenske podružnice. To nakazujejo tudi rezultati anket med tujimi podružnicami v Sloveniji (Burger, Jaklič, Rojec, 2011)³⁸. Čeprav gre za pozitivne signale, pa ostaja dejstvo, da je obseg NTI v Sloveniji prenizek, da bi lahko pomembneje prispeval k prestrukturiranju in izboljšanju konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Slovenija se tako še naprej uvršča med države EU z najnižjim stanjem vhodnih NTI v primerjavi z BDP. Tudi prilivi vhodnih NTI ostajajo daleč pod najvišjimi ravnimi iz let 2007 in 2008.

Delež prebivalstva, ki se ukvarja s podjetništvom, se od začetka gospodarske krize zmanjšuje. Zgodnja podjetniška aktivnost³⁹, ki meri delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo, se je po rasti v obdobju konjunktore (2005–2008) v letih od 2008 do 2011 znižala na najnižjo raven doslej (s 6,4 % na 3,7 % prebivalstva v starosti 18–64 let). V vseh treh letih se je znižal delež nastajajočih podjetnikov, to je tistih, ki so v fazi ustanavljanja podjetja ali imajo podjetje, mlajše od treh mesecev. To je v zadnjem letu prispevalo tudi k znižanju deleža novih podjetnikov (ki poslujejo od 3 do 42 mesecev), ki se je do leta 2010 ohranjal na razmeroma visoki ravni. Zmanjšanje zgodnje podjetniške aktivnosti je povezan z gospodarsko krizo, saj podatki kažejo na njeno precejšnje znižanje iz naslova zaznanih poslovnih priložnosti. Te so bile glavni dejavnik rasti zgodnje podjetniške aktivnosti v obdobju gospodarske konjunktore. Delež nastajajočih in novih podjetnikov zaradi nje, ki je na daljši rok razmeroma stabilen, med leti pa niha, se je po zvišanju leta 2010 lani opazno znižal, kar bi deloma lahko pojasnili z manjšim številom upravičencev do subvencij za samozaposlitev leta 2011 (4.502, v 2010: 5.148), četudi je bilo zanimanje za vključitev v ta ukrep samozaposlovanja zelo visoko (Zavod RS za zaposlovanje, 2011). Še naprej pa predstavlja razmeroma majhen del zgodnje podjetniške aktivnosti. Z zmanjševanjem zgodnje podjetniške aktivnosti se zmanjšuje tudi celotna podjetniška aktivnost, ki združuje zgodnje in ustaljeno podjetništvo. Delež ustaljenih podjetnikov (poslujejo več kot 42 mesecev), ki se je leta

³⁷ Glej indikator Neposredne tuje investicije.

³⁸ Pri tem je treba upoštevati, da je bila anketa v letu 2011 izvedena v septembru in oktobru, ko so bile gospodarske napovedi za naslednje leto na višji ravni kot v začetku leta 2012.

³⁹ Podatki so iz raziskave Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Za podrobnejša pojasnila glej indikator Podjetniška aktivnost.

2010 prvič od začetka gospodarske krize znižal, pa je lani ostal približno nespremenjen. Zgodnja podjetniška aktivnost je pri nas v letih 2008 in 2009 presegala povprečno v državah EU, za katere so na voljo podatki, lani pa je bila že drugo leto zapored pod evropskim povprečjem. V večini v raziskavo zajetih držav EU se je namreč v zadnjih dveh letih podjetniška aktivnost (zaradi zaznanih poslovnih priložnosti) že okrepila. Precejšnje odstopanje Slovenije od gibanj v EU lahko povežemo s počasnejšim okrevanjem našega gospodarstva in težavami v bančnem sistemu⁴⁰, zaradi česar se je že tako nizka dostopnost do virov financiranja še znižala. Hkrati pa se v tem obdobju tudi niso zmanjšale druge razmeroma visoke ovire za podjetništvo.

Rezultati različnih mednarodnih raziskav konkurenčnosti še naprej kažejo na veliko nezadovoljstvo podjetnikov z razmerami za poslovanje v Sloveniji. Kljub temu da je bil v zadnjih letih narejen pomemben napredek pri enostavnosti ustanavljanja podjetij in zmanjšanju administrativnih bremen (npr. pri uvajanju elektronskega poslovanja), je Slovenija naredila premalo pri podpori delovanju podjetij. Tako so podjetniki v zadnjem letu (2011) kot glavno oviro poslovanju navajali predvsem slab dostop do finančnih virov, ki se je v obdobju od začetka gospodarske krize močno poslabšal. Tudi po raziskavi Svetovne banke o enostavnosti poslovanja se Slovenija zelo slabo uvršča na področju pridobivanja sredstev za poslovanje (kreditov in dolžniškega kapitala). Za poslovanje podjetij je nespodbudna tudi omejevalna delovna zakonodaja, ki je bolj restriktivna kot v večini primerljivih evropskih držav. Raziskava WEF ob tem navaja, da so med najbolj problematičnimi določila zakonodaje na področju najemanja in odpuščenja delavcev, rigidnost zaposlovanja za nedoločen čas in pomanjkanje fleksibilnosti pri določanju plač. Oviro za poslovanje podjetij predstavlja tudi državna birokracija,

ki je, vključno s sodno vejo oblasti, premalo učinkovita. Problem ostajajo dolgi postopki pridobivanja različne dokumentacije in dovoljenj, pa tudi nerazumno dolgo sodno uveljavljanje pogodb. Obdobje od začetka krize je razkrilo tudi pomanjkanje dobrih praks v poslovnem okolju, saj se Slovenija v raziskavah konkurenčnosti najnižje uvršča pri učinkovitosti (in odgovornosti) nadzornih svetov, uveljavljanju računovodskih standardov in kredibilnosti managerjev. Ob tem IMD navaja neučinkovitost državnega lastništva podjetij, kjer smo uvrščeni na zadnje mesto med vsemi proučevanimi državami.

1.3. Povečanje konkurenčne sposobnosti storitvenih dejavnosti

Delež storitvenega sektorja v strukturi slovenskega gospodarstva se je ob skrčenju nestoritvenih dejavnosti od začetka gospodarske krize precej okrepil. Relativni obseg storitev (dejavnosti G-T) v bruto dodani vrednosti je bil v obdobju 2005–2008 skoraj nespremenjen, v letih 2008–2010 pa se je ob močnem zmanjšanju aktivnosti v gradbeništvu in predelovalnih dejavnosti povečal na 67,6 %. Največ so pridobile javne (2,4 odstotne točke) in finančne storitve (0,9 odstotne točke), kjer se leta znižanja gospodarske aktivnosti celotne ekonomije (2009) dodana vrednost ni zmanjšala. Precej manj se je povečal delež nefinančnih tržnih storitev (0,4 odstotne točke), kjer se je zaradi gospodarske krize dodana vrednost v povprečju znižala, vendar manj kot v nestoritvenih dejavnostih. Delež celotnega storitvenega sektorja je tako leta 2010 nekoliko presegel ciljno vrednost SRS za leto 2013 (67 %). Ob močnih strukturnih spremembah v

Tabela 1: Deleži storitev v strukturi bruto dodane vrednosti slovenskega gospodarstva

V %	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Storitve (G-T)	61,9	63,6	63,6	62,9	63,9	66,5	67,6
Tržne storitve (G-T, brez O, P, Q)	45,8	47,1	47,6	47,7	48,4	49	49,7
Nefinančne tržne storitve (G-T; brez O, P, Q, K)	41	42,5	42,5	42,9	43,7	43,9	44,1
Javne storitve (OPQ)	16,1	16,6	16,1	15,2	15,5	17,4	17,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi (SURS), 2012.

Legenda: Storitvene dejavnosti po Standardni klasifikaciji dejavnosti (2008):G – Trgovina in popravila vozil, H – Promet in skladiščenje, I – Gostinstvo, J – Informacijske in komunikacijske dejavnosti, K – Finančne in zavarovalniške dejavnosti, L – Poslovanje z nepremičninami, M – Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti. N – Druge raznovrstne poslovne dejavnosti, O – Uprava in obramba, P – Izobraževanje, Q – Zdravstvo in socialno varstvo, R, S, T – druge storitvene dejavnosti.

Tabela 2: Razlika med Slovenijo in povprečjem EU glede deleža storitev v strukturi bruto dodane vrednosti gospodarstva

V odstotnih točkah*	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Storitve (G-T)	-7,8	-8,1	-7,8	-8,5	-7,8	-6,9	-5,6
Tržne storitve (G-T, brez O, P, Q)	-6,2	-6,1	-5,5	-5,6	-5,0	-4,7	-4,0
Nefinančne tržne storitve (G-T; brez O, P, Q, K)	-6,2	-5,4	-5,2	-5,1	-4,4	-4,0	-3,8
Javne storitve (OPQ)	-1,7	-2,0	-2,3	-2,9	-2,9	-2,2	-1,6

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts by 6 branches, 2012.

Opomba: * Negativni predznak pomeni, da je delež dejavnosti v Sloveniji nižji kot v povprečju v EU. Legenda: Glej legendo pri Tabela 1.

⁴⁰ Glej poglavje 1.3.2. Finančne storitve.

korist storitvenih dejavnosti se je po letu 2008 zmanjšal tudi zaostanek Slovenije za EU po deležu storitev v strukturi gospodarstva. Slovenija sicer od povprečja EU odstopa po precej nižjem deležu tržnih storitev. Nekoliko nižji je tudi delež javnih storitev, predvsem zaradi slabše razvitosti izvajanja nekaterih dejavnosti (zlasti zdravstva in socialnega varstva) izven sektorja država⁴¹.

1.3.1. Nefinančne tržne storitve

Delež nefinančnih tržnih storitev v strukturi gospodarstva se je v celotnem obdobju izvajanja SRS povečeval, kljub napredku pa precejšnji razvojni potencial ostaja pri poslovnih storitvah. K povečanju deleža nefinančnih tržnih storitev so v celotnem obdobju izvajanja SRS (od 2005) največ prispevale na znanju temelječe storitve (poslovne, informacijsko-komunikacijske storitve in del prometa)⁴², v letih gospodarske konjunktore (2005–2008) pa se je precej povečal tudi delež tradicionalnih storitev (trgovina, promet, gostinstvo). Rast pomena storitev, ki temeljijo na znanju, je del procesa razvojnega dohitevanja, saj Slovenija na tem področju zaostaja za razvitejšimi ekonomijami, najbolj na področju na znanju temelječih poslovnih storitev⁴³. Te so ob razvoju informacijskih, strokovnih, znanstvenih, tehničnih, pa tudi drugih raznovrstnih poslovnih dejavnosti v obdobju 2005–2010 med vsemi tržnimi storitvami največ pridobile v strukturi dodane vrednosti (1,4 odstotne točke). Leta 2010 so tako zavzemale skoraj 11 % dodane vrednosti slovenskega gospodarstva, kar je za dobro odstotno točko pod ciljno vrednostjo SRS za leto 2013 (12 %). Precej manj se je zmanjšala vrzel do povprečja EU (za 0,3 o. t. na 1,3 o. t. do leta 2009, za katero so na voljo zadnji mednarodni podatki), saj so se v tem obdobju tudi v drugih državah EU poslovne storitve hitro razvijale.

Slovenija za bolj razvitimi evropskimi ekonomijami zaostaja tudi po vlogi poslovnih storitev v proizvodnih procesih predelovalnih dejavnosti. Poleg pomena, ki ga imajo na znanju temelječe poslovne storitve v strukturi gospodarstva, je z razvojnega vidika zelo pomembna tudi njihova vloga pri nastajanju končnih proizvodov drugih dejavnosti. Zlasti tehnološko zahtevnejše predelovalne

dejavnosti vse pogosteje proizvode ponujajo v paketu z različnimi storitvami (vzdrževanje, izobraževanje, storitve servisiranja ipd.) in tako povečujejo konkurenčnost svojih izdelkov. Poleg tega imajo za konkurenčnost proizvodov velik pomen storitve oblikovanja, raziskav in razvoja, tehničnega preizkušanja, trženja, itd., kjer Slovenija zaostaja za razvitejšimi državami. Delež na znanju temelječih poslovnih storitev v vmesni porabi predelovalnih dejavnosti je bil leta 2005 (zadnji dosegljivi mednarodni podatki⁴⁴) s 5,7 % kar za dobre 3 odstotne točke nižji kot v EU-15, do leta 2007 (zadnji dosegljivi podatki za Slovenijo⁴⁵) pa se je le malenkost povečal. Če upoštevamo le visokotehnološko zahtevne predelovalne dejavnosti, pa je razkorak do EU-15 še večji (6,6 odstotne točke leta 2005), med letoma 2005 in 2007 pa je v Sloveniji delež poslovnih storitev v vmesni porabi teh dejavnosti še nekoliko nazadoval⁴⁶. Na nizko povezanost med predelovalnimi dejavnostmi in poslovnimi storitvami v Sloveniji kaže tudi analiza Evropske komisije (Product market review 2010–2011, 2010), ki ugotavlja, da ima Slovenija enega nižjih multiplikatorjev povpraševanja predelovalnih dejavnosti po domačih poslovnih storitvah⁴⁷ med evropskimi državami. To je sicer mogoče razložiti z visoko stopnjo trgovinske odprtosti Slovenije kot majhne ekonomije, vendar pa ob tem Slovenija tudi uvozi relativno malo poslovnih storitev⁴⁸. Poslovne storitve so sicer med vsemi storitvami najbolj povezane s predelovalnimi dejavnostmi (v EU in v Sloveniji), hkrati pa imajo v primerjavi z drugimi storitvami relativno nizko produktivnost⁴⁹. Poleg nizke izpostavljenosti tuji konkurenci na nizko produktivnost teh storitev vplivajo njihove značilnosti, ki omejujejo standardizacijo in ekonomije obsega (raznovrstnost, potreba po tesnem sodelovanju in interakciji s strankami, kjer je avtomatizacija procesov z uporabo IKT manjša). Glede na visoko povezanost z industrijskim sektorjem nadaljnji razvoj in povečanje produktivnosti poslovnih storitev predstavljata pomemben potencial za izboljšanje konkurenčnosti predelovalnih dejavnosti in povečanje izvoza.

Z okrevaljem mednarodne menjave storitev se je leta 2010 tržni delež Slovenije pri izvozu storitev v EU nekoliko zvišal, potem ko se je v predhodnem letu precej zmanjšal. Leta 2010 je prišlo v EU in v Sloveniji do okrevalja mednarodne menjave storitev. Pri tem sta se izvoz in uvoz storitev v EU povečala nekoliko bolj

⁴¹ Javne storitve se lahko izvajajo tako v javnem kot v zasebnem sektorju. Več o razvitosti in dostopnosti javnih storitev glej v poglavju 4. Moderna socialna država.

⁴² V skupino na znanju temelječe storitve se po metodologiji Eurostat uvrščajo: vodni promet (oddelek 50), zračni promet (oddelek 51), dejavnosti v zvezi s filmi, video in zvočnimi zapisi, RTV (oddelka 59 in 60), telekomunikacijske dejavnosti (oddelek 61), računalniško programiranje in druge informacijske dejavnosti (oddelka 62 in 63), strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (dejavnost M), zaposlovalne dejavnosti (oddelek 78), varovanje in proizvodne ter druge poslovne dejavnosti (oddelki 80–82).

⁴³ V obdobju gospodarske krize je bilo povečevanje deleža na znanju temelječih storitev v strukturi gospodarstva rezultat večjega krčenja drugih dejavnosti (zlasti predelovalnih, gradbeništvu in tradicionalnih storitev).

⁴⁴ EU Competitiveness Report 2011 (Evropska komisija), 2011.

⁴⁵ Izračun Umar na podlagi input-output tabel.

⁴⁶ 5,74 % leta 2005 na 6,8 % leta 2007 (izračun Umar na podlagi input-output tabel).

⁴⁷ Gre za multiplikator izračunan na osnovi input-output tabel.

⁴⁸ Delež uvoza poslovnih storitev v primerjavi z BDP je v Sloveniji 2,1 %, v povprečju v EU pa 2,4 %. Pri tem je v vseh drugih razvitejših državah, kjer je povpraševanje predelovalnih dejavnosti po domačih poslovnih storitvah podobno ali še nižje kot v Sloveniji, delež uvoza poslovnih storitev nadpovprečen, najvišji je na Irskem, kar 21-odstoten.

⁴⁹ V Sloveniji produktivnost poslovnih storitev tudi precej zaostaja za povprečno v EU.

kot v Sloveniji. Največji del slovenskega izvoza storitev je usmerjen na trg EU, kjer se je leta 2010 njegova koncentracija še povečala, prav tako tudi delež petih največjih trgov v EU⁵⁰ (54%). Izvoz slovenskih storitev v EU se je v tem letu zvišal za 9,8 %, tržni delež na teh trgih pa se je v povprečju povečal za 2,6 %. S tem je bil nadomeščen le manjši del izgube izvozne konkurenčnosti na trgu EU iz leta 2009. Največje povečanje tržnih deležev je bilo leta 2010 zabeleženo pri storitvah potovanj (5,9 %), še posebej na Madžarskem (18,7 %) in v Italiji (16,7 %). Izvoz potovanj se tako še najprej relativno dobro sooča s krizo. Transport, ki je bil zaradi gospodarske krize prizadet že leta 2008, je beležil nadaljnje rahlo znižanje tržnega deleža v EU. Pri skupini ostalih storitev, ki združuje pretežno na znanju temelječe storitve, leta 2010 ni prišlo do sprememb. Pri tem je treba upoštevati, da so te storitve leta 2009 zabeležile 12-odstotni padec deleža na trgu EU, kar kaže na njihovo šibko konkurenčnost. Podrobnejši podatki za posamezne ostale storitve osvetljujejo različna gibanja, saj so nekatere v zadnjem letu dosegle znatno rast tržnega deleža (finančne storitve, licence, patenti in avtorske pravice, komunikacijske storitve ter samo na avstrijskem trgu tudi konstrukcijske storitve), druge pa padec (računalniško-informacijske storitve, ostale poslovne storitve). Čeprav nekatere na znanju temelječe storitve občasno dosežejo povečanje tržnega deleža na posameznih najpomembnejših trgih, pa je po naši oceni število ponudnikov visoko kakovostnih storitev nezadostno za večji preboj na zunanjih trgih.

Večja inovacijska aktivnost v storitvenem sektorju je eden od glavnih dejavnikov izboljšanja kakovosti storitev in njihove konkurenčnosti. Temelji tako na vlaganjih v raziskave in razvoj kot tudi na vlaganjih v ne-tehnološke vidike inoviranja (specifična znanja, razvoj blagovnih znamk, marketinške metode in poslovne modeli). Slovenija je leta 2008 (zadnji podatki) namenila manj kot 14 % skupnih sredstev za raziskovalno in razvojno dejavnost v storitvenem sektorju in je bila na repu držav EU (OECD Science, Technology and Industry Scoreboard, 2011). Zaostanek Slovenije glede deleža inovativnih podjetij v storitvah za povprečjem EU sicer ni velik⁵¹, vendar pa je pomembna tudi učinkovitost vlaganj v inovacije. Rezultati raziskave, ki temelji na anketi⁵² in podatkih za 2008, kažejo, da je le majhno število storitvenih podjetij vodilnih inovatorjev, večina jih posnema že uveljavljene rešitve, kar kaže na nesistematičen pristop pri inovacijski aktivnosti. Avtorji študije izpostavljajo, da je za doseganje gospodarskih rezultatov od inovacijske dejavnosti v storitvenem sektorju pomembno zlasti povečati delež vlaganj v trženje inovacij v skupnih izdatkih za inovacije (Likar in dr., 2011). Najnovejša analiza visokotehnoloških

malih in srednje velikih podjetij⁵³, kjer predstavljajo storitvena podjetja več kot 90 %, ugotavlja, da so ta podjetja v zadnjih treh letih uvajala največ manjših postopnih inovacij (t. i. inkrementalne inovacije), precej manj pa radikalnih inovacij (Raškovič in dr., 2011). Omenjene slabosti na področju inovacijske dejavnosti v storitvah nakazujejo, da se tudi širše podporno okolje za spodbujanje inovacij doslej ni ustrezno odzvalo na posebnosti inovacijskih procesov v storitvenem sektorju in ne-tehnoloških vidikih inoviranja (Stare, 2012).

Znaki pomanjkanja konkurence v storitvah se že vrsto let kažejo v nekaterih mrežnih dejavnostih in v posameznih trgovskih panogah, pri čemer je v zadnjih letih ponekod zaznati znake izboljšanja. Med visokokonzentriranimi panogami⁵⁴, ki izstopajo po relativno visokih pribitkih⁵⁵ v mednarodnem merilu, leta 2010 ostajajo nekatere mrežne dejavnosti (pošta in telekomunikacije), in posamezne trgovske panoge (trgovina na drobno v nespecializiranih prodajalnah pretežno z živili, z gorivi in nekateri deli trgovine na debelo). V telekomunikacijah se koncentracija počasi zmanjšuje, na postopno zmanjševanje tržnega deleža prevladujočega operaterja in približevanje povprečnim vrednostim v EU pa kaže tudi podrobnejša analiza večine telekomunikacijskih trgov (glej Okvir 4). V dejavnosti pošte se je leta 2011, ko je bila vzpostavljena popolna liberalizacija trga poštnih storitev, število ponudnikov povečalo na pet⁵⁶. Med trgovskimi panogami, kjer podatki nakazujejo pomanjkanje konkurence, je po velikosti najpomembnejša nespecializirana trgovina na drobno pretežno z živili. V tej dejavnosti je v prvi polovici prejšnjega desetletja prišlo do skokovitega povečanja koncentracije zaradi propadanja manjših trgovcev z živili in rasti velikih hipermarketov. V zadnjih letih (2007–2010) se z vstopom in širitvijo nekaterih novih tujih trgovskih verig na slovenski trg stopnja koncentracije v panogi zmanjšuje, vendar ostaja visoka⁵⁷, kar je v določeni meri tudi posledica majhnosti slovenskega trga⁵⁸. V trgovini na drobno z motornimi gorivi je koncentracija zelo visoka, se je pa leta 2010 nekoliko zmanjšala. V obeh panogah trgovine na debelo (z gorivi in s tobaknimi izdelki) pa se je v zadnjem obdobju koncentracija še povečala.

⁵³ Vzorec 160 podjetij, ki so uvrščena med visokotehnološka po definiciji OECD.

⁵⁴ Koncentracija je merjena s Hirschman-Herfindahlovim indeksom (HHI) koncentracije. Po tem merilu je visoka koncentracija pri vrednostih indeksa nad 1800.

⁵⁵ Pribitek je izračunan kot razmerje med prihodki od prodaje in stroški za nabavo blaga in storitev ter stroški dela.

⁵⁶ Po podatkih Agencije za javnopravne evidence in storitve (AJPEŠ) za november 2011.

⁵⁷ Vrednosti HHI za to panogo se je od 3.387 v letu 2006 znižala na 2.536 v letu 2010.

⁵⁸ Države z najvišjim deležem največjih treh ponudnikov v prodaji špecerijskega blaga v EU so pretežno male države: poleg Slovenije še Avstrija, Finska in Irška (Structural Features of Distributive Trades ..., 2011).

⁵⁰ Italija, Avstrija, Nemčija, Madžarska in Združeno kraljestvo.

⁵¹ Po zadnjih razpoložljivih podatkih za obdobje 2006–2008 je bilo v Sloveniji inovacijsko aktivnih 46,1 % v EU pa 48,5 % podjetij v storitvenem sektorju (Poročilo o razvoju 2011, 2011). Novejši podatki za obdobje 2008–2010 bodo na voljo oktobra 2012.

⁵² Vzorec zajema 173 podjetij.

Okvir 4: Konkurenca v nekaterih mrežnih dejavnostih

Na trgu elektronskih komunikacij se je stopnja konkurence še najbolj približala povprečni evropski pri širokopasovnem internetu, na področju oskrbe z elektriko pa konkurenco na trgu povečujejo zlasti številne zamenjave dobaviteljev. Pri elektronskih komunikacijah se je v zadnjih letih tržni delež največjega ponudnika najbolj znižal na trgu fiksne telefonije (od 2007 do 2009 za 15 o. t.; v EU za 3 o. t.), kjer internetna telefonija VoIP¹ z novimi, alternativnimi ponudniki deloma nadomešča klasično fiksno telefonijo (po podatkih Agencije za pošto in elektronske komunikacije je bil leta 2011 delež le še okoli 55 %). Hkrati fiksno telefonijo izriva tudi mobilna telefonija, v obeh pa je kljub naglemu izboljševanju tržna koncentracija v primerjavi s povprečjem EU še opazno višja. Delež največjega ponudnika storitev je najnižji pri širokopasovnem dostopu do interneta in je že na ravni evropskega povprečja. Kljub nekoliko višji koncentraciji trga pa so cene storitev v fiksni in mobilni telefoniji večini nižje kot v EU. Cene mobilne telefonije² so bile v letu 2010 pri majhni košarici storitev sicer za 9,2 % višje, pri srednji in veliki košarici storitev pa za 11,1 % in 16,1 % nižje od povprečja EU, v fiksni telefoniji³ pa so bile prav tako za rezidente in poslovni sektor za 19,9 % in 38,0 % nižje. Še najmanj sprememb je bilo v zadnjih letih pri lastniški strukturi, kjer se ohranja visok delež državne lastnine največjega ponudnika telekomunikacijskih storitev. Podobno je pri oskrbi z električno energijo, kjer večina dejavnosti ostaja pretežno v državni lasti. Na področju oskrbe z elektriko, kjer se struktura trga sicer menja počasneje, se konkurenca uveljavlja zlasti s transparentnostjo cen ter z enostavnim načinom menjave dobavitelja. Po podatkih Javne agencije RS za energijo (AGEN-RS) je tržni delež največjega proizvajalca elektrike v letu 2010 znašal 65,2 % (upoštevata le slovenski del proizvodnje nuklearke), mednarodno primerljiv Eurostatov podatek (z upoštevanjem celotne proizvodnje nuklearke) za leto 2009 pa je znašal 55,0 %, kar je približno na ravni (aritmetičnega) povprečja deležev držav v EU. Na maloprodajnem trgu z električno energijo je v letu 2009 delovalo 16 dobaviteljev, indeks koncentracije HHI v višini 1.646⁴ pa je pomenil srednje močno koncentracijo. Na trgu zgolj distribucijskih porabnikov (kjer so tudi gospodinjstva) je indeks koncentracije v višini 1.881 še vedno izkazoval močnejšo koncentracijo trga. Nekoliko povečana razlika med evropskimi in domačimi cenami pa kaže na oslabitev oligopolnega položaja dobaviteljev. Cene elektrike (brez davkov) za industrijo so bile v prvi polovici leta 2011 za 5,0 %, cene za gospodinjstva pa za 15,4 % nižje v primerjavi s povprečjem EU. Na občutnejše premike v smeri povečevanja konkurence na trgu oskrbe z električno energijo pa kažejo predvsem podatki o številu zamenjav dobavitelja. Teh je bilo v letu 2010 že 17.782⁵ ali za skoraj 40 % več kot leto prej. Po podatkih AGEN-RS pa smo imeli še večji skok v letu 2011, ko se je število zamenjav dobavitelja samo pri gospodinjstvih odjemalcih povzpelo že na več kot 33 tisoč, kar je več kot 4-kratno povečanje.

Tabela: Tržni deleži¹ največjih ponudnikov na trgih elektronskih komunikacij, v %

	Mesec	Slovenija					EU					EU-3 ²
		2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011	
Fiksna telefonija	Dec	93	87	78			62	61	59			49
Mobilna telefonija	Okt	67	72	57	56		40	39	38	38		32
Širokopasovni internet	Jan		50	49	46	43		46	46	45	43	29

Vir: Digital Agenda Scoreboard 2011, Electronic communication market indicators (Evropska komisija), 2011.

Opomba: ¹V fiksni telefoniji glede na promet v minutah, v mobilni glede na število aktivnih sim kartic, pri internetu pa na število priključkov. ²Povprečje 3 držav EU z najnižjo koncentracijo na posameznem trgu.

¹ Glasovna internetna telefonija (angl. Voice over Internet Protokol).

² Report on Telecoms Price Developments 1998–2010 (Evropska komisija), 2010. Košarice (po metodologiji OECD) mobilnih telefonskih storitev vključujejo notranje klice (deloma v ostala mobilna in fiksno omrežje), SMS, MMS, voicemail (ne vključuje mednarodnih klicev – roaminga) in upoštevajo najcenejši paket posameznega ponudnika. Povprečno ceno v poročilu predstavljenih dveh slovenskih ponudnikov primerjamo s povprečno v EU. Obseg vključenih storitev je odvisen od velikosti košarice (mala, srednja, velika).

³ Report on Telecoms Price Developments 1998–2010 (Evropska komisija), 2010. Košarici fiksni telefonskih storitev vključujeta naročnino, domače in mednarodne pogovore in klice v mobilna omrežja ter upoštevata najcenejši paket.

⁴ Tržni delež največjega ponudnika je znašal 25,4 %.

⁵ Od tega 7.850 pri gospodinjstvih odjemalcih (gospodinjstvih odjemalcev je sicer okoli 818 tisoč).

V celotnem obdobju izvajanja SRS ostaja glavna slabost tržnih storitev v Sloveniji premajhna razvitost in produktivnost na znanju temelječih storitev, ki imajo zaradi visoke povezanosti z drugimi sektorji velik potencial za izboljšanje konkurenčnosti celotnega gospodarstva. Poleg velikega deleža storitev v dodani vrednosti in zaposlenosti je zaradi hitrega tehnološkega napredka, ki prinaša nove specializirane storitve in integracije storitev v poslovne procese drugih dejavnosti, vse bolj pomemben njihov posredni vpliv na gospodarsko uspešnost. Storitve, zlasti z razvojem povezane in poslovne storitve, podpirajo inovacijske procese v predelovalnih dejavnostih s prenosom znanja in tako povečujejo diferenciacijo in kakovost proizvodov, s tem pa tudi dodano vrednost in njihov konkurenčni položaj na trgu. Zaostanek predelovalnih dejavnosti za povprečjem EU glede dodane vrednosti na zaposlenega je visok in se le počasi zmanjšuje⁵⁹. Po drugi strani ne gre prezreti, da v razvitih državah podjetja iz predelovalnih dejavnosti na trgu vse bolj prodajajo tudi storitve, ki so jih razvila sama, da bi kupcem proizvodov ponudila celovite rešitve. S tem se širi ponudba visoko specializiranih na znanju temelječih storitev, njihovim producentom pa prinaša finančne in marketinške koristi ter strateške prednosti, saj imajo komplementarne storitve za kupce proizvodov dodano vrednost (European Competitiveness Report 2011, 2011). Nadaljnja krepitev na znanju temelječih storitev je zato skupaj s tehnološkimi inovacijami ključna za povečanje učinkovitost in konkurenčnosti gospodarstva.

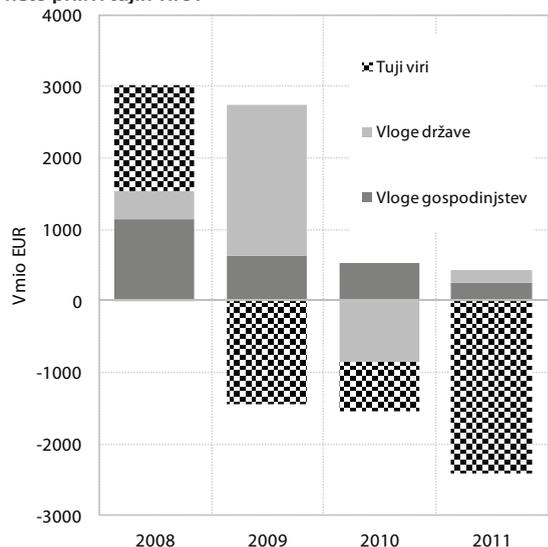
1.3.2. Finančne storitve

Razmere v finančnem sektorju so se leta 2011 še naprej zaostrovale, tako da se je zaostanek v razvitosti finančnega sektorja v primerjavi s povprečjem EU znova povečal. Najmanjši razvojni zaostanek med finančnimi storitvami je na področju zavarovalništva. Vrednost kazalnika zavarovalnih premij v primerjavi z BDP je lani tako kot v EU ostala na ravni predhodnega leta. Slovenija dosega slabi dve tretjini evropskega povprečja. Banke so še naprej krčile obseg svojih naložb, kar se je odrazilo v nadaljnjem zniževanju kreditiranja slovenskih podjetij, ki se glede na obseg kapitala sicer uvrščajo med bolj zadolžena v evrskem območju. Razvojni razkorak na tem področju, merjen z relativnim obsegom bilančne vsote bank, se je po naši oceni lani še nekoliko povečal, prav tako po vrednosti kazalnika zaostajamo za nekaterimi po razvitosti gospodarstva nam primerljivimi državami EU. Največja razvojna vrzel je na področju kapitalnega trga, ki je bil tudi pred izbruhom finančne krize najslabše razvit segment slovenskega finančnega sistema. Njegov pomen pri zagotavljanju svežih virov financiranja je zanemarljiv in ni prispeval niti k preglednosti lastniške konsolidacije podjetij. Zaostrovanje finančne krize in nizka likvidnost trga kapitala sta razvojno vrzel še precej povečala. Tržna

kapitalizacija na Ljubljanski borzi je močno upadla, še bolj pa se je zmanjšal promet, kar Ljubljansko borzo uvršča med najmanj likvidne kapitalne trge v EU.

Težave z omejenimi bančnimi viri so se leta 2011 še okrepile. Izrazito neugodna gibanja na področju javnih financ v nekaterih državah evrskega območja in pričakovanja o ponovnem padcu gospodarske aktivnosti v Evropi so močno okrepile negotovost na mednarodnih finančnih trgih. Konec leta 2010 so se iztekle tudi jamstvene sheme za zadolževanje bank v tujini. Vse to je precej omejilo ponudbo in dostop do tujih virov financiranja, zato so se banke v veliki meri zanašale na domače vire, vendar je bila tudi njihova ponudba precej omejena. Prilivi vlog gospodinjstev so se v razmerah neugodnih razmer na trgu dela skrčili za dobro polovico, država pa ima zaradi močno poslabšanega stanja javnih financ omejene možnosti nadaljnega financiranja slovenskega bančnega sistema. Pritiski, povezni z refinanciranjem bančnih obveznosti, tako hitro naraščajo. Banke namreč zapadle obveznosti delno odplačujejo iz obstoječih rezerv in z zmanjševanjem kreditne aktivnosti, delno pa jih refinancirajo. Zaradi vse hujšega zaostrovanja razmer na mednarodnih finančnih trgih se roki refinanciranja skrajšujejo, tako da se zapadanje bančnih obveznosti vse bolj zgoščuje. Banke so imele še v začetku leta 2011 za dobro petino obveznosti do tujih bank, ki zapadejo v obdobju enega leta, ob koncu leta⁶⁰ pa je ta delež narasel že na več kot 30 % in je znašal približno 4 mrd EUR oziroma za dobro četrtino več kot ob začetku leta. Ker so se pritiski refinanciranja na banke v celotnem evrskem območju lani močno povečali, obenem pa se je precej skrčila ponudba finančnih virov na medbančnih trgih, je ECB konec leta sprejela dodatne ukrepe za blažitev likvidnostnih težav in spodbujanje

Slika 10: Neto prilivi vlog države in gospodinjstev v banke in neto prilivi tujih virov⁶¹

Vir: Banka Slovenije, preračuni UMAR.

⁶⁰ Podatek je za oktober 2011.

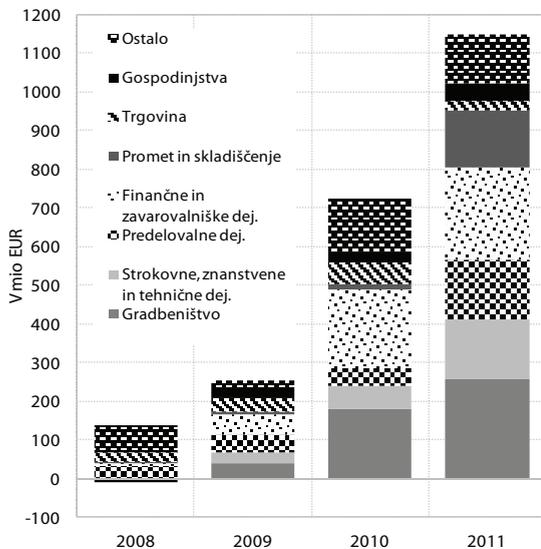
⁶¹ Krediti, vloge in obveznice.

⁵⁹ Glej poglavje 1.2. Povečanje konkurenčnosti in podjetniški razvoj.

kreditiranja. Najpomembnejše med njimi so operacije dolgoročnejšega refinanciranja z ročnostjo 36 mesecev, kjer je ECB že na prvi avkciji konec decembra evropskim bankam posodila za skoraj 500 mrd EUR sredstev. Slovenske banke so si po naši oceni na tej avkciji dodatno zagotovile za slabih 900 mio EUR dolgoročnih sredstev.

Kakovost bančne aktive se je tudi v preteklem letu hitro slabšala. Delež slabih terjatev je dosegel že 11,2 % celotne izpostavljenosti bančnega sistema, kar znaša 5,5 mrd EUR. V zadnjih mesecih se je ustavilo naraščanje terjatev v bonitetnem razredu C⁶², kar je bilo po naši oceni predvsem posledica hitrejšega odlivanja terjatev v nižje bonitetne razrede, vendar pa se je rast terjatev v tem bonitetnem razredu ob koncu leta ponovno okrepila, kar kaže, da se razmere v slovenskem bančnem sistemu v kratkem še ne bodo izboljšale. Tudi rast nedonosnih terjatev se še naprej ohranja na visoki ravni. Njihov obseg je tako konec leta znašal 3,0 mrd EUR in je dosegel že 6,0 % celotne izpostavljenosti bank. Kakovost terjatev se najhitreje slabša v dejavnosti gradbeništva in dejavnostih, kjer so se izvajali večji prevzemi podjetij⁶³, v zadnjih mesecih pa tudi v predelovalnih dejavnostih, predvsem v kovinski in strojni industriji. Prirast nedonosnih terjatev v teh dejavnostih se je namreč v preteklem letu močno povečal, v ostalih dejavnostih, ki predstavljajo 14,0 % celotne izpostavljenosti bank v tem obdobju, pa prirast ni bil tako izrazit.

Slika 11: Neto tokovi nedonosnih terjatev po dejavnostih

Vir: Banka Slovenije, preračuni UMAR.

Zaradi poslabševanja kakovosti bančne aktive so banke oblikovale dodatne rezervacije in oslabitve, kar je še dodatno zavrlo kreditno aktivnost. Rezervacije in oslabitve so lani znašale že 1,1 mrd EUR, kar je za dobrih 40 % več kot leta 2010. Celotni obseg rezervacij pa je po naši oceni konec lanskega leta že dosegel 3,5 mrd EUR. Kljub visokemu obsegu rezervacij ocenjujemo, da so bile banke pri njihovem oblikovanju glede na hitro slabšanje kakovosti naložb še premalo restriktivne. Pokritost terjatev najslabše kakovosti z rezervacijami se je namreč v preteklem letu znižala. Slaba pokritost nedonosnih terjatev v bankah pa je tudi eden izmed razlogov za zniževanje bonitetnih ocen bankam in tudi državi⁶⁴.

Poleg omejene ponudbe finančnih virov je razlog za skromno kreditiranje⁶⁵ tudi na strani majhnega povpraševanja po kreditih tako s strani podjetij kot gospodinjstev. Slovenska podjetja spadajo med bolj zadolžena v evrskem območju, kar močno omejuje njihove možnosti za dodatno zadolževanje. Podjetja in NFI so tako v preteklem letu neto odplačala kredite, najete pri domačih bankah, v višini skoraj ene mrd EUR, leta 2010 pa so neto odlivi dosegli le dobro desetino neto odplačil leta 2011. Podjetja, ki so dovolj velika, uspešna in finančno stabilna, pa so okrepila neto zadolževanje na tujem. To je v preteklem letu znašalo 185,1 mio EUR. Tako so neto odlivi domačih in tujih kreditov lani znašali skoraj 800 mio EUR, kar je dvakrat več kot leta 2010⁶⁶. Na osnovi tega ocenjujemo, da se je zadolženost podjetij v preteklem letu sicer nekoliko znižala, a še vedno ostaja med višjimi v evrskem območju. Zato se bodo podjetja za sprostitev kreditnega potenciala v prvi vrsti primorana še močneje razdolžiti ali pa zagotoviti dodaten kapital⁶⁷, kar bi jim zagotovilo nova sredstva in znižalo finančni vzvod, s tem pa tudi olajšalo pridobivanje dolžniških virov financiranja. Pomembna omejitev na strani povpraševanja podjetij po kreditih pa je tudi šibka gospodarska aktivnost in pričakovanja o njenem nadaljnjem umirjanju. Podjetja tako v veliki meri povprašujejo le po kreditih za refinanciranje, njihova investicijska aktivnost pa ostaja skromna. V začetku zadnjega četrletja so se razmere nekoliko izboljšale, a je bila kreditna aktivnost kljub temu majhna⁶⁸, decembra pa so podjetja ponovno močno okrepila odplačevanje

⁶⁴ Bonitetne hiše kot enega izmed glavnih razlogov za zniževanje bonitetne ocene Slovenije navajajo tudi slabe razmere v bančnem sistemu.

⁶⁵ Naša ocena neto tokov kreditov temelji na primerjavi stanj kreditov v dveh časovnih obdobjih.

⁶⁶ Znižanje je delno tudi posledica oblikovanja oslabitev v tem obdobju.

⁶⁷ Ocenjujemo, da je ta možnost precej omejena, saj ostalih možnosti pridobivanja finančnih virov razen bančnega financiranja v Sloveniji skoraj ni, poslovni rezultati pa v razmerah skromne gospodarske aktivnosti tudi ne omogočajo dovolj velike krepitve kapitala podjetij.

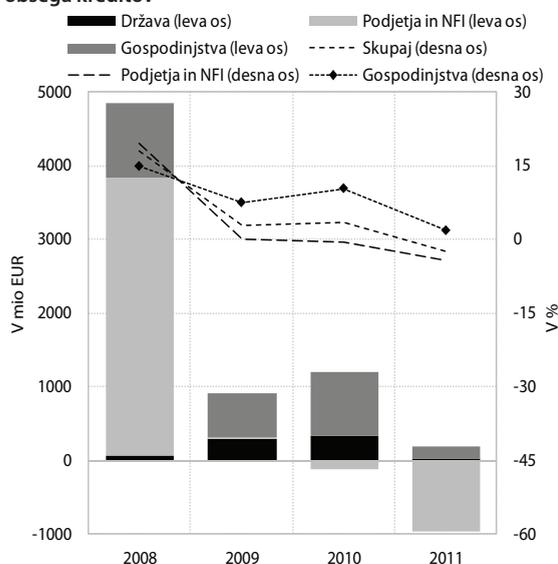
⁶⁸ Nekoliko večji obseg kreditiranja ob koncu leta bi bil po naši oceni lahko posledica znižanja bonitetne ocene Slovenije konec septembra lani, kar je omejilo in podražilo ponudbo tujih finančnih virov za slovenska podjetja, ki so se verjetno tako ponovno začela zadolževati pri domačih bankah.

⁶² V bonitetni razred C se uvrščajo tiste terjatve, pri katerih delež oslabitev oz. rezervacij dosega od 15,01 % do 40 %.

⁶³ Te dejavnosti so finančno posredništvo, trgovina, promet in skladiščenje ter strokovne znanstvene in tehnične dejavnosti.

kreditov, najetih pri domačih bankah. Leta 2011 se je močno umirilo tudi zadolževanje gospodinjstev. K temu so po naši oceni največ prispevale slabe razmere na trgu dela in na nepremičninskem trgu. Del znižanja vrednosti statističnega podatka o zadolževanju pa gre po naši oceni pripisati tudi nižji vrednosti švicarskega franka, ki predstavlja najpomembnejšo valuto deviznih kreditov⁶⁹ gospodinjstev. Gospodinjstva so se tako leta 2011 neto zadolžila za 171,3 mio EUR, kar je le slaba petina vrednosti iz leta 2010.

Slika 12: Kreditna aktivnost* slovenskih bank in medletna rast obsega kreditov

Vir: Banka Slovenije, preračuni UMAR.

Opomba: * Naša ocena neto tokov kreditov temelji na primerjavi stanj kreditov v dveh časovnih obdobjih.

Omejena ponudba finančnih virov bo tudi leta 2012 ostala pomemben zaviralni dejavnik okrevanja slovenskega gospodarstva. Ocenjujemo, da se kreditni krč v Sloveniji kljub sprejetim ukrepom ECB konec preteklega leta leta 2012 še ne bo sprostil. Banke bodo sveže pridobljena dolgoročna sredstva ECB v veliki meri prihranile za refinanciranje zapadlih obveznosti⁷⁰. Tudi kapitalska ustreznost slovenskega bančnega sistema ostaja še naprej relativno skromna⁷¹ in ne dopušča bankam, da bi s kreditiranjem prevzemale še dodatna tveganja. Dodatno grožnjo za kapitalsko ustreznost slovenskih bank predstavlja nadaljnje hitro poslabševanje bančne aktive in slabši obeti glede prihodnje gospodarske aktivnosti, kar bo še dodatno zniževalo kakovost bančne aktive. To pa bo vplivalo na razmeroma velik obseg oblikovanja dodatnih rezervacij in oslabeval ter poslabšalo poslovne izide bank. Zaradi težav v slovenskem bančnem sistemu in slabo razvitih drugih oblik financiranja bo tako še naprej omejen dostop do svežih finančnih virov tudi tistim podjetjem, ki niso prezadolžena in v trenutnih gospodarskih razmerah vidijo svoje priložnosti, a jih zaradi omejene ponudbe financiranja ne bodo mogli v celoti izkoristiti.

⁶⁹ Devizni krediti predstavljajo dobro desetino vseh kreditov gospodinjstev.

⁷⁰ To nakazujejo tudi zadnji podatki o bančnih vlogah bank pri ECB preko noči, ko so banke velik del pridobljenih sredstev na prvi triletni operaciji dolgoročnejšega refinanciranja naložile nazaj na račune pri ECB.

⁷¹ Primerjava med državami kaže, da je slovenski bančni sistem med slabše kapitaliziranimi v območju evra.

Okvir 5: Zadolževanje in dolg zasebnega sektorja (indikatorja notranjih neravnovesij v postopku ocenjevanja presežnih neravnovesij v Evropski uniji)

V okviru postopka ocenjevanja presežnih neravnovesij se za merjenje zadolženosti zasebnega sektorja uporabljata dva indikatorja. Prvi je zadolževanje zasebnega sektorja (gospodinjstva in nefinančne družbe), ki je razmerje med neto tokovi zadolževanja zasebnega sektorja in bruto domačim proizvodom. Drugi meri stanje zadolženosti zasebnega sektorja in predstavlja razmerje med obsegom dolga zasebnega sektorja in BDP.

V državah EU so vrednosti indikatorjev zadolženosti zasebnega sektorja v obdobju od leta 2004 do leta 2008 pogosto presegle mejne vrednosti. Z zaostrovanjem finančne krize pa so se tokovi zadolževanja znižali pod mejne vrednosti (15 % BDP). Umirjanje je bilo posledica neugodnih razmer na finančnih trgih, ki so omejile dostopnost finančnih virov in so bile glavni razlog za pojav kreditnega krča. Višina dolga zasebnega sektorja pa je ostala nad mejnimi vrednostmi (160 % BDP) tudi po letu 2008. Na tem področju na kratek rok ni smiselno občutnejše znižanje vrednosti, saj bi s tem še bolj omejili dostop do potrebnih virov financiranja podjetniškemu sektorju.

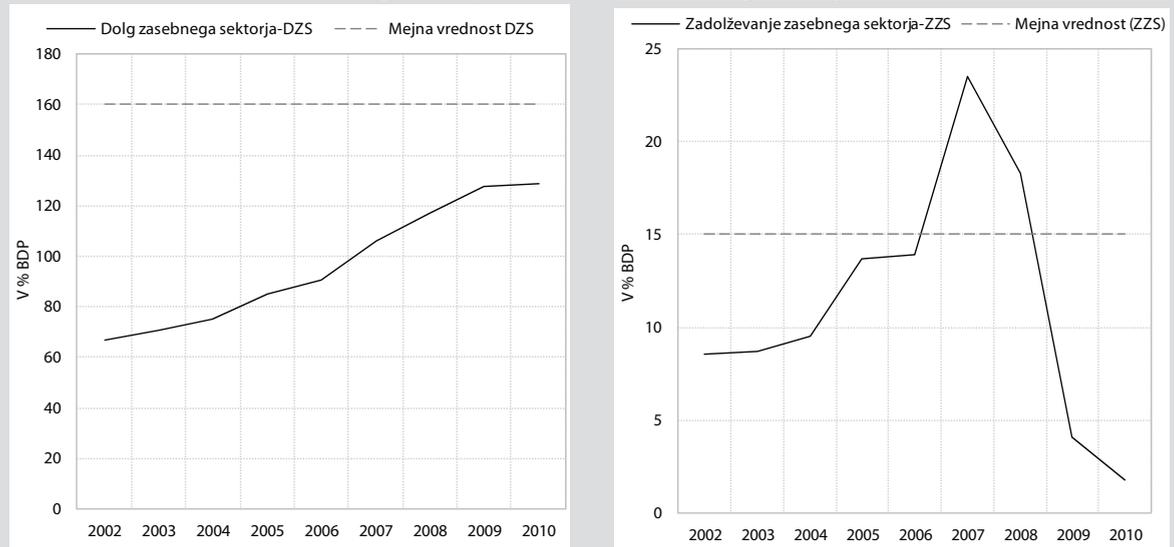
Slovenija se je ob pospešeni kreditni aktivnosti v obdobju pred začetkom krize v letih 2005 in 2006 glede zadolževanja zasebnega sektorja močno približala mejnim vrednostim, v letih 2007 in 2008 pa jih je presegla. Tako so bila v tem času ustvarjena precejšnja neravnovesja, ki so nadpovprečno zavrla kreditno aktivnost v Sloveniji. To je tudi eden od dejavnikov, da danes gospodarska aktivnost ostaja na nižji ravni kot v povprečju evrskega območja. Tveganja za nižjo gospodarsko rast zaradi nestabilnosti finančnega sektorja pa obstajajo. Da je slovenski zasebni sektor (zlasti podjetja) precej zadolžen, opozarja tudi prvo poročilo Evropske komisije o presežnih neravnovesjih (Alert Mechanism Report, 2012).

Okvir 5: Zadolževanje in dolg zasebnega sektorja (indikatorja notranjih neravnovesij v postopku ocenjevanja presežnih neravnovesij v Evropski uniji) - nadaljevanje

Visoko zadolževanje zasebnega sektorja v letih pred gospodarsko krizo je izhajalo iz rasti zadolževanja podjetij in gospodinjstev. Poleg ponudbe je bilo tudi povpraševanje po kreditih v tem obdobju visoko, kar je bilo posledica močne konjunkturo in s tem povezanega visokega povpraševanja zasebnega sektorja po kreditih za financiranje povečanega obsega proizvodnje, investicij in tudi prevzemnih aktivnosti. V tem obdobju so se tudi gospodinjstva močno zadolževala za financiranje nakupov stanovanj in potrošnje. Neto tokovi zadolževanja zasebnega sektorja so tako na vrhuncu leta 2007 dosegali že slabo četrtnino BDP in so se v letu 2008 nekoliko umirili, a še vedno presegali mejno vrednost. Z zaostrovanjem razmer na mednarodnih finančnih trgih pa je prišlo tudi do padca kreditiranja, ki je bil pri nas nadpovprečen, saj je bila vrednost indikatorja v Sloveniji na nižji ravni od povprečne ravni držav EU. V Sloveniji se je v letu 2011 kreditni krč še okrepil, v državah EU pa se je kreditna aktivnost bank do zasebnega sektorja v povprečju umirila, a so bili neto tokovi še vedno pozitivni.

Dolg zasebnega sektorja se je v prejšnjem desetletju hitro povečeval, a je bil ves čas precej pod mejno vrednostjo. Vrednost indikatorja se je v obdobju od leta 2001 do leta 2010 sicer skoraj podvojila (na 129 % BDP), kar je bila ena izmed višjih stopenj rasti med državami EU. Od starih članic je višjo stopnjo rasti beležila le še Irska. Po vrednosti indikatorja se zasebni sektor v Sloveniji uvršča med manj zadolžene, kar je v veliki meri posledica dejstva, da so slovenska gospodinjstva med najmanj zadolženimi v EU, medtem ko je zadolženost podjetij višja, in sicer približno na ravni povprečja EU. Podrobnejša analiza virov financiranja slovenskih podjetij pa pokaže, da so krediti v Sloveniji precej pomemben vir financiranja slovenskega gospodarstva, saj podjetja zaradi slabo razvitega finančnega trga drugih virov financiranja skoraj nimajo. Zato se slovenska podjetja po razmerju med dolgom in lastniškimi kapitalom uvrščajo med najbolj zadolžene v EU.

Slika : Finančne obveznosti finančnega sektorja in zadolženost zasebnega sektorja

2. Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

Usmeritve SRS: Za učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporabo znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta SRS poudarja naslednje prioritete: izboljšati kakovost terciarnega izobraževanja in spodbujati vseživljenjsko izobraževanje ter povečati učinkovitost in obseg vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj.

2.1. Izobraževanje in usposabljanje

Slovenija postopno izboljšuje človeški kapital, ki je pomemben dejavnik gospodarskega razvoja, problem pa ostaja nizka učinkovitost vlaganj. Povečevanje obsega človeškega kapitala, ki se pogosto meri s povprečnim številom let šolanja prebivalstva in deležem prebivalstva s terciarno izobrazbo, pozitivno vpliva na gospodarsko rast in produktivnost. Slovenija se zaradi velikega deleža prebivalstva z dokončano srednjo šolo glede povprečnega števila let šolanja uvršča visoko, saj se je z 11,6 leta dokončanega šolanja leta 2010 približala skandinavskim državam. Barro (2000) je za države OECD ocenil⁷², da ima vsako dodatno leto šolanja pozitiven vpliv v višini 0,44 % letno na rast bruto domačega proizvoda na prebivalca, pri čemer vpliv v razvitih državah OECD znaša 0,23 % letno, v nerazvitih državah OECD pa 0,84 %. Delež prebivalcev (starih 25–64 let) s terciarno izobrazbo pa je v Sloveniji po zadnjih podatkih v drugem četrtletju 2011 znašal 25,5 % in se je v obdobju izvajanja SRS le nekoliko približal povprečju EU, čeprav bi glede na močno nadpovprečno vključenost mladih v terciarno izobraževanje pričakovali hitrejšo zmanjševanje zaostanka za razvitejšimi državami. Kljub temu pa Slovenija po deležu prebivalcev, starih 30–34 let, s terciarno izobrazbo, ki naj bi se v skladu s cilji strategije EU 2020 do leta 2020 povečal na 40 %, hitro napreduje. Leta 2011 je znašal 37,1 % (za 12,1 o. t. več kot leta 2005) in je presegal povprečje EU (34,2 %). Ob razmeroma dobrih dosežkih glede izobrazbene ravni prebivalstva pa se kažejo pomanjkljivosti z vidika kakovosti izobraževanja. Hanushek in Kimko (2000) sta ugotovila, da ima velik pozitiven vpliv na gospodarsko rast predvsem kakovost delovne sile, ki pa jo pomembno

določata kakovost izobraževanja in dosežki mladih na področju znanosti in matematike⁷³. Ocenjujemo, da je z vidika pozitivnega vpliva izobraževanja na gospodarsko rast v Sloveniji problematično predvsem: (i) poslabšanje rezultatov na področju naravoslovja in matematike v zadnjih letih⁷⁴, (ii) premajhno število diplomantov naravoslovja in tehnike in (iii) premajhna učinkovitost vlaganj v izobraževanje in (iv) strukturna neskladja med ponudbo in povpraševanjem po diplomantih⁷⁵.

Vključenost mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje se ohranja na visoki ravni in močno presega povprečje EU, na terciarni ravni izobraževanja pa je že dve leti tudi nad ciljem SRS (55 %). Vključenost mladih, starih 15–19 let, v srednješolsko izobraževanje je leta 2009 (zadnji podatek) znašala 77,7 % in je močno presegala povprečje EU (58,6 %). V obdobju izvajanja SRS se je nekoliko zmanjšala, v zadnjem letu pa ohranila na enaki ravni. Visoka je tudi stopnja dokončanja srednješolskega izobraževanja, ki je leta 2009 presegala povprečje enaindvajsetih evropskih držav, ki so hkrati članice OECD. Zaradi visoke vključenosti mladih v srednješolsko izobraževanje in visoke stopnje dokončanja srednješolskega izobraževanja ima Slovenija tudi nizek delež mladih osipnikov⁷⁶. Vključenost mladih, starih 20–24 let, v terciarno izobraževanje, se v zadnjih treh letih ohranja na ravni okoli 47 % in močno presega povprečje EU (2009: 29,3 %). Vendar pa je visoka vključenost mladih v terciarno izobraževanje pri nas povezana tudi z vpisom zaradi dobrobiti, ki jih prinaša status študenta, kar vpliva na zmanjšanje učinkovitosti študija. Vključenost mladih v vpisni starosti za terciarno izobraževanje je bila leta 2010/2011 s 57,3 % zadnji dve leti višja od cilja SRS (55 %).

Struktura vpisanih v srednje šole se spreminja v smeri povečevanja deleža vpisanih v tehniške ter druge strokovne programe. Zmanjševanje deleža mladih vpisanih v nižje in srednje poklicne šole, ki je značilno za obdobje izvajanja SRS⁷⁷, se je v zadnjem letu skoraj ustavilo. Nadaljevalo se je povečevanje deleža vpisanih v štiri in petletne srednje tehniške in druge strokovne programe, delež vpisanih v gimnazije pa se je že drugo

⁷³ Kot spremeljivka so uporabljeni rezultati raziskave PISA za področje naravoslovja in matematike.

⁷⁴ V obdobju 2006–2009 je raziskava PISA pokazala poslabšanje pismenosti 15-letnikov na področju naravoslovja in tehnike (glej poglavje 4.3.2. Kakovost življenja).

⁷⁵ Na strukturna neskladja kaže naraščanje števila terciarno izobraženih registrirano brezposelnih, ki se je v obdobju 2005–2011 skoraj podvojilo.

⁷⁶ Mladi, stari 18–24 let, s končano ali nedokončano osnovno šolo ali brez šolske izobrazbe, ki niso vključeni v izobraževanje ali usposabljanje. V letu 2010 je delež v Sloveniji znašal 5,2 %. Delež je bil nizek v celotnem obdobju izvajanja SRS. Ohranjanje na nizki ravni pa je tudi slovenski cilj v okviru strategije EU 2020. V povprečju EU je leta 2010 delež osipnikov znašal 15,1 % (cilj 10 % do leta 2020).

⁷⁷ Delež mladih, vpisanih v nižje in srednje poklicne šole, je v šolskem letu 2010/11 znašal 15,9 % in se je v obdobju izvajanja SRS zmanjšal za 4,1 o. t.

⁷² Barro (2000) je ocenjeval vpliv človeškega kapitala na panelu 80 držav v obdobju treh desetletij (1965–1975, 1975–85, 1985–95).

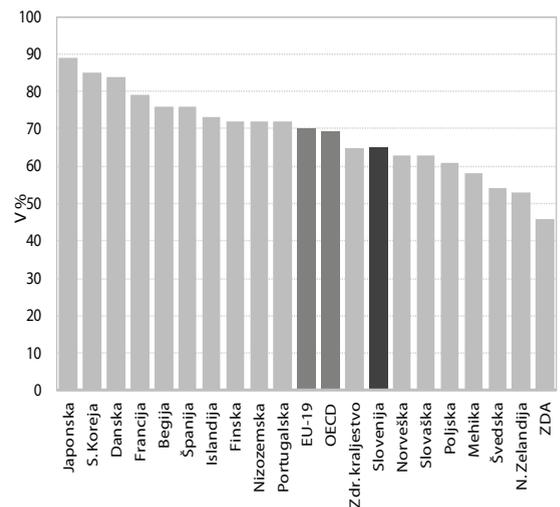
leto zapored zmanjšal. Skromen interes mladih za poklicno izobraževanje ni presenetljiv, saj ima to v Sloveniji po izsledkih raziskave Special Eurobarometer⁷⁸ v primerjavi z drugimi državami najmanj pozitivno podobo⁷⁹. Anketiranci v Sloveniji bistveno slabše ocenjujejo stanje na področju poklicnega izobraževanja in mu pripisujejo tudi bistveno nižji ugled kot anketiranci v drugih državah EU⁸⁰.

V strukturi vpisanih v terciarno izobraževanje se zmanjšuje delež vpisanih na družboslovno področje. V šolskem letu 2010/2011 se je nadaljevalo zmanjševanje deleža vpisanih na družboslovno področje izobraževanja v skupnem številu vpisanih na terciarno raven. Zmanjšalo se je s 43,5 % leta 2005 na 34,7 % leta 2010. S časovnim zamikom se zmanjšuje tudi delež diplomantov družboslovnih študijev, ki je leta 2010 znašal 44,3 % (za 1,2 o. t. manj kot leta 2005). V obdobju izvajanja SRS se je povečal delež diplomantov naravoslovja in tehnike⁸¹, vendar pa Slovenija po njihovem številu na 1.000 prebivalcev v starosti 20–29 let še vedno zaostaja za povprečjem EU⁸².

Posamezna merila kakovosti terciarnega izobraževanja kažejo na skromen napredek v obdobju izvajanja SRS. Razmerje med številom vpisanih v terciarno izobraževanje in številom pedagoškega osebja, ki je na mednarodni ravni približno merilo kakovosti, se je v obdobju izvajanja SRS izboljšalo, vendar pa je bil leta 2009 (zadnji razpoložljivi podatek) zaostanek za povprečjem OECD velik in se v obdobju izvajanja SRS ni bistveno zmanjšal. Pri tem je treba opozoriti, da je omenjeno razmerje v Sloveniji neugodno tudi zaradi »fiktivnega« vpisa zaradi dobrobiti, ki izhajajo iz statusa študenta. Skromen je tudi napredek na področju mednarodne mobilnosti študentov, ki je prav tako eden od kazalnikov kakovosti študija. Delež tujih študentov v Sloveniji se je v obdobju izvajanja SRS

nekoliko povečal, a je bil leta 2009 med najnižjimi v EU⁸³. Ob visoki vključenosti mladih v terciarno izobraževanje je problem tudi nizka učinkovitost študija. Povprečno trajanje rednega univerzitetnega dodiplomskega študija je leta 2010 ostalo približno na ravni predhodnega leta, v obdobju izvajanja SRS pa se je nekoliko skrajšalo (s 6,8 na 6,2 leta)⁸⁴. Skrajšanje trajanja študija je bilo tudi posledica uvajanja bolonjskih študijev, kjer je pri diplomantih povprečno trajanje študija zaradi krajšega trajanja programov krajše kot pri starih programih. Po zadnjih razpoložljivih mednarodnih podatkih za leto 2006⁸⁵ pa se Slovenija uvršča med države z najdaljšim trajanjem študija na dodiplomskih univerzitetnih programih. Za evropskimi državami zaostaja tudi po stopnjah dokončanja terciarnega izobraževanja. V obdobju 2005–2008 pa se zaostanek za povprečjem devetnajstih držav EU, ki so obenem članice OECD, ni bistveno zmanjšal.

Slika 13: Stopnja dokončanja terciarnega izobraževanja¹, 2008

Vir: Education at a Glance 2010 (OECD), 2010.

Opomba: 1 Stopnja dokončanja terciarnega izobraževanja je v odstotkih izraženo razmerje med številom diplomantov izbranega študijskega programa v terciarnem izobraževanju in številom brucev, vpisanih pred »n« leti.

⁷⁸ Attitudes towards vocational education and training, Special Eurobarometer 369, 2011.

⁷⁹ Na Malti in na Finskem pripisuje pozitivno podobo poklicnemu izobraževanju okoli 90 %; v povprečju EU 71 %, v Sloveniji pa samo 50 %, kar je najmanj med vsemi državami EU.

⁸⁰ Deleži anketirancev, ki menijo, da posamezniki, vključeni v poklicno izobraževanje in usposabljanje, pridobivajo veščine, ki jih potrebujejo delodajalci, da omogoča posamezniku dostop do moderne opreme (računalniki, stroji ipd) in ki menijo, da so učitelji kompetentni, so med najnižjimi med državami EU. Delež anketirancev, ki menijo, da poklicno izobraževanje ne omogoča posamezniku, da bi ustanovil svoje podjetje, ali menijo, da posamezniki, vključeni vanj, ne pridobivajo veččin komuniciranja in timskega dela, je med najvišjimi med državami EU. Delež anketirancev, ki menijo, da poklicno izobraževanje omogoča dobro plačane zaposlitve, je med najnižjimi v EU, delež anketirancev, ki menijo, da poklicno izobraževanje vodi do zaposlitve z nizkim družbenim ugledom, pa med najvišjimi.

⁸¹ Delež diplomantov naravoslovja in tehnike je leta 2010 znašal 21,1 %, kar je za 2,7 o. t. več kot ob začetku izvajanja SRS (2005), močno pa se je povečal predvsem v zadnjem letu.

⁸² Glej poglavje 2.2. in indikator Diplomati naravoslovja in tehnike.

⁸³ V letu 2010/2011 je delež tujih študentov znašal 2,1 %, v primerjavi z letom 2005/2006 pa se je povečal za 0,9 o. t. V letu 2009 je delež znašal 1,7 % je bil precej nižji od povprečja EU (8,1 %).

⁸⁴ Povprečno trajanje študija se sicer razlikuje glede na področje študija. V letu 2010 je bilo najdaljše trajanje študija na univerzitetnem dodiplomskem študiju na področju izobraževanja in na področju zdravstvo in sociala (6,8 leta). Najkrajše trajanje študija je bilo na področju storitve (5,3 leta), na področju znanost, matematika in računalništvo ter na področju družbene vede, poslovne vede in pravo (5,8 leta). Krajše povprečno trajanje študija na družbenih vedah, poslovnih vedah in pravo in na področju storitve je povezano z visokim deležem diplomantov bolonjskih programov na teh študijskih programih.

⁸⁵ Povprečno število let šolanja je v Sloveniji po raziskavi Eurostudent leta 2006 znašalo 6,8 leta, kar je bilo največ med državami, ki so bile vključene v raziskavo.

Okvir 6: Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020**V letu 2011 je bila sprejeta Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (ReNPVŠ11-20).**

Resolucija na področju visokega šolstva predvideva povečanje deleža javnih izdatkov za terciarno izobraževanje v primerjavi z BDP in povečanje izdatkov za izobraževalne ustanove na udeleženca (do leta 2020 naj bi bila sredstva na študenta, namenjena za visoko šolstvo, nad povprečjem OECD), s čimer bi omogočili pogoje za bolj kakovosten študijski proces. Resolucija predvideva tudi vzpostavitev sistema financiranja visokošolskih zavodov, tako da bo spodbujal razvoj in upošteval elemente kakovosti. Predvideno je tudi močno povečanje vključenosti mladih, starih 19–24 let, v terciarno izobraževanje (na 75 % v letu 2020) in povečanje deleža vseh študentov, starejših od 29 let, na 20 % vseh študentov. Mednarodna mobilnost študentov in pedagoškega osebja naj bi se povečali. Leta 2020 naj bi bilo 20 % slovenskih diplomantov mobilnih. Med visokošolskimi učitelji, sodelavci in raziskovalci naj bi bilo do leta 2020 vsaj 10 % tujih državljanov. Delež prebivalcev, starih 30–34 let, s terciarno izobrazbo naj bi do leta 2020 znašal vsaj 40 %. Predvideni sta tudi brezplačni prva in druga stopnja študija za vsakogar enkrat v življenju ter upoštevanje potreb družbe, dolgoročnih predvidevanj o razvoju Slovenije in zaposlitvenih možnosti diplomantov pri določanju števila vpisnih mest na posameznih visokošolskih programih.

Možnosti za uresničitev strategije so v zaostrenih javnofinančnih razmerah skromne, zlasti na področju izboljšanja kakovosti izobraževanja. Predvideno povečanje vključenosti mladih v terciarno izobraževanje na 75 %, čeprav je že zdaj daleč najvišje v EU, je lahko problematično z vidika kakovosti in učinkovitosti vlaganj. Za zagotavljanje in povečanje možnosti za kakovostni študij bi bilo namreč treba povečati število pedagoškega osebja, česar v obdobju fiskalne konsolidacije v prihodnjih letih ne moremo pričakovati. Povečevanje vpisa v visoko šolstvo brez povečevanja števila pedagoškega osebja bi torej poslabšalo že tako neugodno razmerje med številom vpisanih in številom pedagoškega osebja. V obdobju fiskalne konsolidacije bodo tudi možnosti za povečanje izdatkov na udeleženca terciarnega izobraževanja nad povprečje OECD zelo omejene. Visoka vključenost mladih v terciarno izobraževanje in predvideno precejšnje povečanje deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo pa je vprašljivo tudi z vidika zaposlitvenih možnosti diplomantov, saj število brezposelnih s terciarno izobrazbo narašča, hkrati pa pri nekaterih poklicnih profilih na nižjih ravneh kadrov primanjkuje.

Vključenost odraslih v vse ravni formalnega izobraževanja se je leta 2009 zmanjšala tretje leto zapored, a ostaja nad povprečjem EU. Vključenost odraslih (starostna skupina 25–64 let) v vse ravni formalnega izobraževanja je leta 2009 (zadnji podatek) znašala 4,0 % in je presegala povprečje EU (3,3 %). Zmanjšanje v zadnjem letu je bilo posledica nižje vključenosti v terciarno izobraževanje. Vključenost v izobraževanje je sicer najnižja na ravni osnovnošolskega izobraževanja, kar je pri mladih povezano z nizkim deležem mladih osipnikov. Vključenost odraslih v osnovno šolo je razmeroma nizka, verjetno tudi zaradi načina izvajanja osnovnošolskega programa, ki ni dovolj prilagojen odraslim. V osnovnošolsko izobraževanje odraslih bi bilo smiselno sistematično vpeljovati priznavanje neformalno pridobljenega znanja. Skupno število odraslih,⁸⁶ vpisanih v srednje šole, se že več let zapored zmanjšuje, čeprav se je v šolskem letu 2009/2010 število vključenih brezposelnih povečalo za 81,8 %. Leta 2011 je bilo objavljeno Javno povabilo k prijavi za sofinanciranje šolnin za zmanjševanje izobrazbenega primanjkljaja v šolskih letih od 2007/2008 do 2012/2013, kjer je predvideno sofinanciranje stroškov za srednješolsko izobraževanje najmanj 3.000 osebam, kar je manj kot v preteklih letih⁸⁷. Ocenjujemo, da je to število prenizko. Vključenost odraslih v izobraževanje je

najvišja na ravni terciarnega izobraževanja, vendar je bila leta 2010/2011 nižja kot ob začetku izvajanja SRS.

Vključenost v vseživljenjsko učenje⁸⁸ je precej višja kot v povprečju v EU, leta 2011 pa se je nekoliko zmanjšala. Vključenost odraslih (v starosti 25–64 let) v vseživljenjsko učenje je v drugem četrtletju 2011 znašala 17,2 % (1 o. t. manj kot leto prej) in je presegala povprečje EU (9,3 %). Ob nadpovprečni vključenosti celotne populacije pa izstopa problem vključenosti starejših, ki se je zmanjšal že drugo leto zapored. V Sloveniji se vključenost s starostjo zmanjšuje tudi bistveno hitreje kot v EU, kar lahko kaže na problem dostopnosti za starejše. Po deležu vključenih starejših (starostna skupina 55–64 let), ki je pri nas v drugem četrtletju 2011 znašala 7,5 %, zaostajamo na primer za Nizozemsko (8,2 %), ki ima primerljiv delež odraslih, vključenih v vseživljenjsko izobraževanje (16,7 %). Problematično je tudi, da v obdobju izvajanja SRS ni bilo napredka na področju vključenosti nizko izobraženih v vseživljenjsko učenje. Razkorak v

⁸⁶ Zajeti so brezposelni, odrasli, ki si sami plačujejo izobraževanje in drugi.

⁸⁷ Ocenjujemo, da je to število prenizko in bi ga bilo treba povečati.

⁸⁸ Indikator meri vključenost prebivalstva, starega 25–64 let, v izobraževanje in usposabljanje v obdobju štirih tednov pred izvajanjem ankete o delovni sili. Izračunan je na osnovi podatkov za drugo četrtletje v letu, ker v času priprave poročila podatki na letni ravni (letno povprečje) še niso bili dosegljivi. Strokovnjaki Evropske komisije opozarjajo, da je indikator metodološko pomanjkljiv. Problematično je predvsem merjenje udeležbe v izobraževanju in usposabljanju v zadnjih tednih pred izvajanjem ankete, saj tako čas anketiranja vpliva na rezultat. V letu 2003 je prišlo do spremembe metodologije izračunavanja indikatorja, zato so vrednosti za Slovenijo primerljive od tega leta.

vključenosti med nizko in terciarno izobraženimi je v Sloveniji tako največji v EU in se je leta 2010 (zadnji podatek) še povečal. Večja vključenost starejših in nizko izobraženih bi lahko prispevala k njihovi večji zaposljivosti in daljšemu ostajanju v delovni aktivnosti. Slovenija po izteku Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 še nima strateškega dokumenta, ki bi opredelil politiko in programe na tem področju.

Celotni javni izdatki za izobraževanje⁸⁹, izraženi kot delež BDP, so v Sloveniji relativno visoki. Javni izdatki v primerjavi z BDP so leta 2008 (zadnji razpoložljivi mednarodni podatki) presegali povprečje EU (5,07 %), kar je povezano z visoko vključenostjo v izobraževanje pri nas in z načinom financiranja izobraževanja. Leta 2009 (zadnji podatek za Slovenijo) so se povečali (za 0,51 o. t.) na 5,7 %, kar je bilo povezano predvsem z velikim padcem bruto domačega proizvoda, pa tudi z realnim povečanjem javnih izdatkov za izobraževanje. Zaradi višjega števila otrok, vključenih v vrtce, so se močno povečali javni izdatki za izobraževanje za predšolsko raven. Visoka rast je bila zabeležena tudi na terciarni ravni, kar je povezano z dodatnim zaposlovanjem, zagotavljanjem sredstev za odpravo plačnih nesorazmerij in financiranjem razvojnih nalog ter opreme. V strukturi javnih izdatkov za vse ravni izobraževanja se počasi zmanjšuje delež javnih izdatkov za transfere gospodinjstvom oziroma pomoči šolajočim, vendar še vedno presega povprečje EU.

Izdatki za izobraževanje na terciarni ravni, izraženi kot odstotek BDP, presegajo povprečje EU, izraženi na udeleženca pa za njim močno zaostajajo. Izdatki za terciarno izobraževanje so leta 2008 (zadnji razpoložljivi mednarodni podatki) znašali 1,21 % BDP in so presegali povprečje EU (1,14 % BDP). Kljub temu so zaradi izjemno visoke stopnje vključenosti mladih v terciarno izobraževanje izdatki na udeleženca pri nas nižji kot v EU⁹⁰. Slovenija sicer močno presega povprečje EU po deležu javnih izdatkov za transfere na terciarni ravni izobraževanja. Delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje pa je nižji od povprečja EU⁹¹ in se zadnjih nekaj let znižuje, kar je posledica zmanjševanja deleža izredno vpisanih v terciarno izobraževanje in povečevanja vpisa na drugo stopnjo študija, ki je za redno vpisane brezplačna.

⁸⁹ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno-stopnjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferi gospodinjstvom (štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd). Finančni podatki za Slovenijo so zbrani po mednarodno primerljivi metodologiji z vprašalnikom UOE (skupni vprašalnik Unesco, OECD, Eurostat).

⁹⁰ Glej indikator Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca.

⁹¹ V letu 2008 je znašal 16,2 % (EU: 20,9 %).

2.2. Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko komunikacijskih tehnologij

Vlaganja v razvojno raziskovalne dejavnosti (RRD) so leta 2010 dosegla najvišjo raven doslej. Kljub krizi so se izdatki za RRD po letu 2007 stalno povečevali in so leta 2010 znašali 746 milijonov evrov, kar je predstavljalo 2,11 % BDP⁹². S tem je Slovenija prvič preseгла povprečje EU (2,00 %), kjer je v zadnjem letu prišlo do stagnacije izdatkov za RRD v BDP. V obdobju 2005–2010 je Slovenija, za Portugalsko in Estonijo, med članicami EU najbolj povečala vlaganja v RRD v BDP (nominalno za 46,5 %). To je posledica povečanih vlaganj poslovnega in javnega sektorja, ki predstavljajo dobro izhodišče za izboljšanje konkurenčnosti gospodarstva na daljši rok. Poslovni sektor je leta 2010 povečal delež v celotnih vlaganjih za RRD na 58,4 % celotnih vlaganj, čeprav ne dosega najvišje ravni iz leta 2008. Podjetja so leta 2010 v večji meri kot leto prej uveljavljala davčne olajšave za RRD⁹³. Največji koristniki teh olajšav so bili tako kot v preteklih letih koncentrirani na nekaj predelovalnih dejavnosti, leta 2010 so bila to predvsem podjetja iz farmacevtske industrije, proizvodnje računalnikov in opreme, elektronske in optične opreme ter avtomobilske industrije. Storitvena podjetja se v mnogo manjši meri poslužujejo teh olajšav⁹⁴, leta 2010 so večino teh izkoristila podjetja, ki nudijo na znanju temelječe storitve (strokovne, znanstvene in tehnične storitve ter informacijske in komunikacijske storitve). Po začasnih podatkih so se državna proračunska sredstva za RRD leta 2011 nominalno zvišala in znašala 0,6 % BDP. Resolucija o Raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije (ReRISS 11-20) predvideva, da bi javni sektor za vlaganje v raziskave in razvoj v 2012 namenil 1 % BDP⁹⁵.

Leta 2010 so se nadaljevala ugodna gibanja glede števila raziskovalcev⁹⁶ na 1.000 zaposlenih. Leta 2010 se je skupno število raziskovalcev v primerjavi s preteklim letom povečalo za 3,5 %. Od začetka izvajanja SRS se je njihovo število povečalo za 47 %, kar z izjemo Portugalske predstavlja največje povečanje med članicami EU, ki je v povprečju znašalo 14 %. Prirast 2.450

⁹² Hkrati je treba upoštevati, da se je v Sloveniji od leta 2008 precej povečal zajem enot iz poslovnega sektorja in da je bil BDP v letu 2010 nižji od tistega v 2008.

⁹³ Leta 2010 se je splošna davčna olajšava zvišala z 20 % na 40 %, v manj razvitih regijah pa s 30–40 % na 50–60 %, odvisno od razvojnega zaostanka v BDP na prebivalca za povprečjem v Sloveniji.

⁹⁴ V storitvenih podjetjih inovacijska dejavnost poteka manj preko vlaganj v RRD in bolj preko krepitev posebnih znanj in veščin kadrov. Zato bi bilo treba razširiti nabor upravičenih izdatkov za davčne olajšave tudi na širša vlaganja v inovacijsko dejavnost kot npr. v razvoj človeških virov in vseživljenjsko izobraževanje.

⁹⁵ Slovenija si je v okviru evropske strategije Evropa 2020 do leta 2020 postavila za cilj povečati skupne izdatke za RRD na 3 % BDP.

⁹⁶ Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa (FTE).

raziskovalcev v Sloveniji po letu 2005, ki so ga omogočila večja vlaganja v RRD, odraža uspešnost spodbud s strani države, ki je tako odgovorila na povečane potrebe po raziskovalcih v javnem in poslovnem sektorju (program mladi raziskovalci in program mladi raziskovalci iz gospodarstva). Napredek predstavlja tudi dejstvo, da je v obdobju 2005–2010 najhitreje naraščalo število raziskovalcev poslovnega sektorja⁹⁷ in da njihov delež dosega 44,0 %, kar je le malo pod evropskim povprečjem (2010: 45,3 %). V prihodnje je treba še bolj povečati sodelovanje med raziskovalci iz javnega sektorja in tistimi v podjetjih, saj bo tako prihajalo do hitrejšega prenosa novih znanj v podjetniški sektor in povečanja inovativnosti.

Število diplomantov s področja naravoslovja in tehnike je leta 2010 poskočilo za kar 28,5 %. Zaradi naraščajoče vloge sodobnih tehnologij so strokovnjaki s področja naravoslovja in tehnike pomemben člen pri povečevanju inovativnosti v podjetjih. V obdobju izvajanja SRS se je njihovo število močno povečalo zaradi visokega vpisa, vendar bi bila lahko rast ob večji učinkovitost študija še višja. Kljub temu da se je število diplomantov naravoslovja in tehnike na 1.000 prebivalcev, starih 20–29 let, povečalo na 15, se zaostanek Slovenije za povprečjem EU zelo počasi zmanjšuje in je izrazit tako v primerjavi z razvitejšimi članicami kot nekaterimi novimi članicami EU. Velik skok v številu teh diplomantov leta 2010 je povezan tudi z višjim deležem diplomantov bolonjskih študijev, saj je pri teh povprečni čas trajanja študija na prvi stopnji krajši kot pri starih programih. Neskladje med povpraševanjem in ponudbo teh kadrov na trgu dela ostaja problem, ki se lahko še poslabša s pričakovanim krčenjem generacije, ki se vpisuje v terciarnoizobraževanje. Za mnoga podjetja v predelovalni industriji je pomanjkanje inženirjev naravoslovja in tehnike (dodiplomski študij) velik problem in je posledica prepozna odziva na spreminjajoče se potrebe podjetij v povezavi z odsotnostjo spodbud države za vpis na to področje v preteklosti. Podatki kažejo, da se je leta 2010 število kadrovske študentov naravoslovja in tehnike celo zmanjšalo. Med cilji leta 2011 sprejete Resolucije o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 (ReRISS 11–20, 2010) je tudi spodbujanje študija naravoslovja in tehnike s štipendijami in promocijo študija. Vendar pa bi bilo treba spodbujati mlade k vpisu na naravoslovje in tehniko že na nižjih ravneh izobraževanja, tudi v povezavi s poslovnim sektorjem. Pomanjkanje strokovnjakov naravoslovja in tehnike so zaznale tudi druge države EU, saj je v zadnjih petih letih približno dve tretjini držav EU razvilo programe sistematičnega spodbujanja razvoja šolskih partnerstev s ciljem povečati zanimanje za naravoslovje. V partnerstva so vključene vladne ustanove, raziskovalna sfera in zasebni sektor (Science education in Europe: National policies, practices and research, 2010).

⁹⁷ Deloma je rast tudi posledica dejstva, da so lahko podjetja kot raziskovalni kader prijavi tudi tržnike. Ti prav tako sodelujejo pri razvoju, zlasti v povezavi z zahtevami naročnikov in v storitvenih podjetjih, kjer imajo tržniki pomembno razvojno vlogo.

Pomen spodbud za doseganje ugodnih rezultatov glede razvoja kadrov v naravoslovju in tehniki je očitno pri doktorjih znanosti. Njihovo število se je povečevalo v celotnem obdobju izvajanja SRS, leta 2010 za nadaljnjih 9,3 %. Okrepil se je tudi njihov delež v skupnem številu doktorjev na 53,3 % leta 2010 in je višji kot v EU. Povečanje vpisa na doktorski študij naravoslovja in tehnike je pričakovati tudi v prihodnje zaradi obstoječih in načrtovanih spodbud (program mladi raziskovalci). Leta 2011 objavljen javni razpis za krepitev razvojnih oddelkov v podjetjih integrira spodbude preteklih razpisov (mladi raziskovalci iz gospodarstva, interdisciplinarne skupine in strokovnjaki v podjetjih) in je namenjen krepitevi razvojnih funkcij v podjetjih z zaposlovanjem in usposabljanjem raziskovalcev in razvojnikov v interdisciplinarnih razvojno-raziskovalnih skupinah, kar naj bi povečalo razvojne in inovacijske sposobnosti podjetij⁹⁸. V mikro in malih podjetjih, ki predstavljajo velik del populacije podjetij, za mnoge razvojne naloge nimajo strokovnjakov z doktoratom (z izjemo visoko tehnoloških podjetij), ampak gre za razvojne inženirje in tehnike, ki se specializirajo za določeno področje. Nezadostna razpoložljivost teh kadrov zato ovira njihovo razvojno in inovacijsko dejavnost.

Število interdisciplinarnih študijskih programov se je v preteklih letih povečevalo, primerjava z razvitejšimi državami pa kaže, da tudi na tem področju obstaja še precej možnosti za izboljšanje. Zaradi kompleksnosti sodobnih tehnologij in njihove tesne vpetosti v vse faze poslovnih procesov v predelovalnih in storitvenih dejavnostih v Sloveniji in drugih članicah EU večina inovacijsko aktivnih podjetij hkrati uvaja tehnološke in netehnološke inovacije, za kar je potrebno sodelovanje strokovnjakov iz različnih disciplin in večje število strokovnjakov z interdisciplinarnim znanji. Čeprav se je v preteklih letih število interdisciplinarnih študijskih programov povečalo, Slovenija zaostaja za razvitejšimi državami glede programov, kjer bi pri izobraževanju strokovnjakov sodelovalo več fakultet z različnih področij ali pa bi ustrezna znanja pridobivali v okviru politehničnih fakultet. Problem nezadostne razpoložljivosti takšnih kadrov bo še bolj pereč v prihodnje, zato obstoječi programi ne zadostujejo za njegovo reševanje.

Inovacijska aktivnost je blizu evropskega povprečja, učinkovitost vlaganj v inovacije pa je nizka. V obdobju 2006–2008 je bilo inovacijsko aktivnih okoli 50 % podjetij⁹⁹, kar je rahlo pod povprečjem EU. To hkrati pomeni, da v Sloveniji skoraj polovica podjetij ne inovira

⁹⁸ Podjetja lahko pridobijo sredstva za sofinanciranje stroškov za več dejavnosti (zaposlitev oziroma usposabljanje mladih raziskovalcev, ki so vpisani na podiplomski študij, zaposlitev raziskovalcev iz javnih raziskovalnih organizacij v novi razvojno raziskovalni skupini, zaposlitev ali najem vrhunskih raziskovalcev in strokovnjakov iz Slovenije ali iz tujine za prenos novih znanj na specializiranih RR področjih in vključevanje že zaposlenih raziskovalcev v podjetju v novo RR skupino).

⁹⁹ Zadnji razpoložljivi podatki SURS, novejši podatki iz raziskave o inovacijski dejavnosti za obdobje 2008–2010 bodo na voljo leta 2012.

(med malimi podjetji je ta delež še višji). Pred kratkim opravljena analiza (Likar in dr., 2011), ki temelji na vzorcu podjetij¹⁰⁰, celo navaja, da je inovativnost slovenskih podjetij slabša kot prikazujejo najpogosteje uporabljeni statistični kazalniki in da je učinkovitost vlaganj v inovacije nizka. Avtorji ugotavljajo, da je med podjetji, ki inovirajo, le malo inovacijsko vodilnih (6 %), torej takih, ki iz sredstev, vloženih v inoviranje, ustvarijo solidne prihodke¹⁰¹. V predelovalnih dejavnostih je inovacijsko vodilnih podjetij nekoliko več (7,5 %), v storitvenih pa zelo malo (2,1 %). Vsak evro, vložen v inoviranje v najbolj inovativnih nizko in srednje-nizko tehnoloških podjetjih, ustvari 14,3 evra prihodkov, v visoko in srednje-visoko tehnoloških podjetjih pa samo 7,7 evra. Glede na strukturo gospodarstva, kjer je podjetij iz prve skupine mnogo več kot iz druge, avtorji menijo, da je nujno intenzivno spodbujati inoviranje in kreativnost tudi v nizko in srednje nizko tehnoloških panogah ter v storitvenih dejavnostih (Likar in dr., 2011).

Čeprav so vlaganja v RRD ključnega pomena za povečanje inovacijske aktivnosti, pa niso zadostna, zlasti v storitvenem sektorju, ki ustvari večino dodane vrednosti. Tu je vlaganje v neoprijemljivi kapital, kot npr. v znanja, večine in kreativnost na področju poslovnih procesov in modelov, trženja in oblikovanja, v sodelovanje s partnerji ter prilagajanje zahtevam kupcev, prav tako pomembno za povečanje inovativnosti in inovacijske uspešnosti. Hkrati storitve pomembno prispevajo k povečanju inovacijske uspešnosti predelovalnih dejavnosti, saj omogočajo inoviranje v celotni verigi ustvarjanja dodane vrednosti od zasnove in razvoja novega proizvoda, patenta do nove blagovne znamke in novih prodajnih poti. Znatni premiki v strukturi dodane vrednosti v Sloveniji v smeri vse večjega deleža storitev doslej niso bili v zadostni meri upoštevani pri oblikovanju ukrepov inovacijske politike (Stare, 2011), kar je pomembna ovira, da bi se Slovenija bolj približala inovacijsko vodilnim državam (OECD Territorial Reviews: Slovenia 2011). Čeprav so ukrepi inovacijske politike v glavnem horizontalne narave in dostopni tudi storitvenim podjetjem, pa njihova osredotočenost na tehnološke vidike inoviranja storitvenim podjetjem otežuje izkoriščanje teh ukrepov. To zadeva tudi davčne olajšave za vlaganja v RRD, kjer bi bilo smiselno razširiti upravičene izdatke na vlaganje v razvoj človeških virov. Nekateri instrumenti podpore, uvedeni v letih 2010–2011 (npr. inovacijski in procesni vavčer, razvojni centri), bi vendarle lahko pomembneje spodbudili tudi inoviranje v storitvenih podjetjih¹⁰². Poleg

omenjenih vrzeli na področju oblikovanja inovacijske politike je treba izpostaviti nujnost ukrepov za povečanje inovativnosti tudi v javnem sektorju, ki prav tako vpliva na konkurenčnost gospodarstva. Povečanje inovacijske sposobnosti je ključnega pomena za večjo učinkovitost, kakovost in boljšo dostopnost javnih storitev, kjer samo tehnološke inovacije brez netehnoloških in družbenih inovacij ne morejo prinesiti dolgoročnih rešitev. V prihodnje bodo igrale posebno vlogo inovacije povezane z reševanjem perečih družbenih problemov (stiranje prebivalstva, okoljski problemi, energetska učinkovitost, promet itd.)¹⁰³, kar izpostavlja tudi novi Okvirni program EU za raziskave in inovacije (Horizon 2020, 2011).

Leta 2010 je Slovenija vložila več patentnih prijav na milijon prebivalcev pri EPO¹⁰⁴ kot leto prej, vendar ni zmanjšala visokega zaostanka za povprečjem EU¹⁰⁵. Dejstvo, da že nekaj let zaseda 14. mesto med državami članicami EU, kaže, da je za odločnejši preboj na tem področju potreben daljši čas in da je pridobivanje patentov za podjetja povezano z visokimi stroški. Izkušnje vodilnih držav kažejo, da je potrebno sistematično pospeševanje zaščite intelektualne lastnine v podjetjih in prenosa novega znanja, ki nastaja na univerzah in raziskovalnih institucijah v podjetniški sektor. V Sloveniji smo šele pred kratkim začeli ustanavljati pisarne za prenos znanja na univerzah in javnih raziskovalnih organizacijah. Čeprav so vzroki za premajhno sodelovanje med znanstveno raziskovalno sfero in podjetji na strani obeh akterjev ter širšega institucionalnega okolja¹⁰⁶, ne gre zanemariti vpliva kriterijev za habilitacijo, ki favorizirajo znanstveno odličnost in so prispevali k skokoviti rasti števila znanstvenih objav slovenskih raziskovalcev v zadnjih letih. Po drugi strani pa premajhno upoštevanje drugih kriterijev za izvolitev v akademske naslove (npr. sodelovanje s podjetji pri razvoju novih izdelkov in storitev) ne spodbuja večjega soustvarjanja in prenosa znanja v podjetja.

Pri drugih vidikih zaščite intelektualne lastnine smo leta 2011 zabeležili občutno nazadovanje v primerjavi z letom 2010. Število prijav za zaščito znamk Skupnosti pri OHIM¹⁰⁷ se je zmanjšalo za tretjino, število registracij modelov Skupnosti pa za okoli 8,0 %. Ker je večina članic EU pri znamkah in modelih Skupnosti leta 2011 prav tako beležila slabše rezultate, ocenjujemo, da je takšno gibanje deloma posledica krize. Ne glede na manjše število slovenskih vlog za pravno varstvo znamk Skupnosti in registracijo modelov Skupnosti leta 2011 podatki kažejo, da je bila povprečna letna rast vlog v obdobju 2005–2011 med najvišjimi v EU.

¹⁰⁰ 173 velikih in srednje velikih podjetij.

¹⁰¹ Inovacijsko vodilna podjetja na 1 evro, vložen v inoviranje, ustvarijo več kot 11 evrov prihodkov, podjetja sledilci pa samo 1,7 evra (Likar in dr., 2011).

¹⁰² V letu 2010, ko je bilo koriščenje inovacijskih vavčerjev razširjeno tudi na zaščito blagovnih znamk in modelov (poleg patentov), je inovacijske vavčerje izkoristilo 41 storitvenih podjetij (od skupno 59). Tudi na prvem razpisu v letu 2011 so več kot 2/3 prijav (od skupno 74) vložila storitvena podjetja (Stare, 2012).

¹⁰³ Glej Okvir 11: Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost za okolje in energijo ter zeleni patenti.

¹⁰⁴ European Patent Office.

¹⁰⁵ Zaostanek je nekoliko manjši, če število patentnih prijav primerjamo z BDP, izraženim v PKM.

¹⁰⁶ Zajc (2012).

¹⁰⁷ Office for Harmonization in the Internal Market (Urad za harmonizacijo na notranjem trgu EU).

Vlaganja v informacijsko-komunikacijske tehnologije so dosegla povprečno raven v EU, so pa precej nižja kot v nekaterih novih članicah EU.

Zaradi široke uporabnosti informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) predstavljajo vlaganja v te tehnologije ključni element za njeno uporabo v podjetniškem in javnem sektorju, kjer prispeva k ustvarjanju inovacij, povečuje učinkovitost in omogoča dostop do sodobnih storitev. Vlaganja v IKT so se leta 2010 v primerjavi z letom prej v nominalnem znesku le nekoliko zvišala in so znašala 5,3 % BDP, kar je na ravni povprečja EU. V obdobju 2006–2010 je Slovenija dosti hitreje kot EU povečevala vlaganja v IKT kot delež BDP¹⁰⁸ in tako zaprla vrzel do povprečja EU, ki pa je v tem obdobju stagniralo. Po drugi strani so nekatere nove članice EU po letu 2006 v IKT na letni ravni vlagale med 6,5 do 7,0 % BPD (Bolgarija, Estonija, Madžarska). IKT so enako pomembne tudi za posameznike, saj jim omogočajo hiter in učinkovit dostop do mnogih zasebnih in javnih storitev ob predpostavki, da je dostop do interneta cenovno sprejemljiv in da imajo ustrezno znanje.

Čprav se Slovenija po uporabi interneta po letu 2005 uvršča blizu povprečja EU, jo prehiteta že šest novih članic EU.

Leta 2011 je internet uporabljalo 67 % populacije (v starosti 16–74 let), kar pomeni stagnacijo glede na leto prej. Zaostanek za EU je v Sloveniji že nekaj let večji pri skupini nizko izobraženih prebivalcev in skupini starejših prebivalcev (55–74 let), položaj pa se je leta 2011 še poslabšal. Zlasti pri prvi skupini, kjer se je uporaba interneta zmanjšala za kar 9 odstotnih točk, so takšna gibanja tudi posledica krize. Pri starejših uporabnikih manjša uporaba interneta od povprečja EU odraža pomanjkanje ustreznih ukrepov, ki bi tudi tej skupini bolj približali uporabo interneta. Uspeh projekta Simbioza¹⁰⁹, ki je bil izveden leta 2011, ponazarja, da je na tem področju veliko možnosti za partnerstva med različnimi akterji in za družbene inovacije, ki lahko spodbudijo uporabo interneta s širšimi ugodnimi vplivi. Delež gospodinjestev z dostopom do interneta doma se je leta 2011 povečal in dosegel 72 % in s tem povprečje EU, vendar pa se tudi pri dostopnosti gospodinjestev do interneta kažejo nekatere podobne značilnosti kot pri uporabi interneta. Zaostanek Slovenije v primerjavi z EU je izrazit le za gospodinjstva v prvih dveh dohodkovnih

kvartilih. To ponovno kaže na relativno visok vpliv izobrazbe oz. usposobljenosti ter dohodkovnega položaja pri nas na dostop in uporabo interneta. Vrzal se lahko v prihodnje brez ustreznih ukrepov še poveča ter tako izključi določene segmente prebivalstva iz uporabe sodobnih tehnologij, kar bi imelo negativne posledice za gospodarski in družbeni razvoj. Poleg povečanja cenovne dostopnosti interneta in usposabljanja najbolj šibkih skupin je treba povečati ponudbo koristnih in različnim uporabnikom prilagojenih elektronskih storitev (npr. za starejše). Z vidika cenovne dostopnosti interneta pa je ključno zlasti zagotavljanje konkurence in učinkovit nadzor nad njo. Na tem področju ima Slovenija precej pomanjkljivosti, saj dosega v okviru posameznih kategorij Network Readiness Indexa¹¹⁰ najslabše uvrstitve na področju učinkovitost pravnih institucij (66. mesto) in učinkovitosti pravnega sistema pri reševanju sporov (80. mesto), najboljše pa pri infrastrukturi (26.) ter pri uporabi med državljani (30.), medtem ko je skupno uvrščena na 34. mesto med 138 državami¹¹¹ (Global Information Technology Report 2010–2011, 2011). Čprav je v Sloveniji delež podjetij, ki imajo povsem avtomatizirano izmenjavo podatkov z organi javne uprave in s finančnimi institucijami, višji kot v EU, pa imajo podjetja še veliko možnosti za boljše izkoriščanje informacijsko-komunikacijskih tehnologij za dvig konkurenčne sposobnosti, saj je delež podjetij, ki imajo popolnoma avtomatizirano izmenjavo podatkov s kupci in dobavitelji, precej nižji od evropskega povprečja. Slovenska podjetja v manjši meri kot v EU (in tudi v primerjavi z novimi članicami) uporabljajo elektronsko obliko računov, kar bi lahko bila posledica dejstva, da so naša podjetja precej manj vpeta v internacionalizacijo v formalnem lastniškem smislu, tudi preko neposrednih tujih investicij, ki običajno pospešijo uvajanje novih tehnologij v povezanih podjetjih.

Večja vlaganja v dejavnike inovacijske aktivnosti se za enkrat niso v zadostni meri odrazila na rezultatih, kar postavlja v ospredje vprašanje učinkovitosti vlaganj.

Slovenija je od začetka izvajanja SRS zabeležila znaten napredek glede povečanja vlaganj v različne dejavnike inovacijske aktivnosti, kar je prispevalo k pozitivnim posrednim učinkom, kot npr. povečanje prihodkov od izvoza patentov, povečanje mednarodnih objav v soavtorstvu s tujimi raziskovalci, višji delež izvoza na znanju temelječih storitev in povečanje deleža zaposlenih s terciarno izobrazbo. Izboljšala se je tudi skupna inovacijska uspešnost¹¹², saj sodi Slovenija med pet članic EU, ki so v obdobju 2007–2011 najhitreje povečale inovacijsko uspešnost, hkrati pa se je uvrstila med države, inovacijske sledilke (Innovation Union Scoreboard 2011, 2012). Iz Slika 14 je razvidno, da Slovenija sorazmerno več vlaga v inovacijske aktivnosti, kot se to odraža v

¹⁰⁸ Pri tem je treba upoštevati, da je na ta gibanja verjetno vplival tudi precej večji padec BDP v 2009 pri nas kot v EU, pa tudi njegovo počasnejše okrevanje v 2010.

¹⁰⁹ Simbioza@ e-pisma Slovenija je prvi vseslovenski prostovoljski projekt, ki je povezal mlado in starejšo generacijo in preko medgeneracijskega sodelovanja okrepil računalniško pismenost starejših. V tednu od 17. do 21. oktobra 2011 so mladi prostovoljci starejše učili rabe računalnika. Izobraževanja, ki ga je izvajalo 2.413 mladih prostovoljcev, se je udeležilo 5.721 starejših udeležencev v 125 občinah na 230 lokacijah. Pobudnik in organizator projekta je Zavod Ypsilon, ki je mobiliziral prostovoljce po celi Sloveniji, pridobil pokrovitelje partnerje in donatorje iz podjetniškega in javnega sektorja ter iz neprofitnih organizacij. Podoben model bi lahko ob manjši podpori javnih sredstev uporabili tudi za reševanje problematike na drugih področjih.

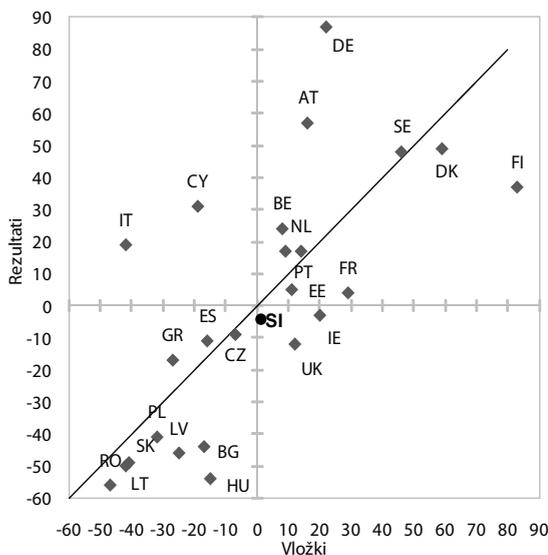
¹¹⁰ Indeks je sestavljen iz 71 indikatorjev in meri sposobnost držav, da izkoristijo sodobne tehnologije za povečanje konkurenčnosti in blaginje državljanov.

¹¹¹ Od novih članic EU so bolje uvrščene Estonija, Malta in Ciper.

¹¹² Merjena s sinteznim indeksom inoviranja (Summary innovation index, Innovation Union Scoreboard 2011, 2012).

rezultatih, saj je po vložkih rahlo nad povprečjem EU, po rezultatih pa za njim zaostaja¹¹³. V obdobju 2005–2010 je Slovenija močno zmanjšala zaostanek za povprečjem EU zlasti glede vložkov in posrednih učinkov, manj pa glede rezultatov inovacijske aktivnosti. Pri tem je treba upoštevati, da šele sistematično vlaganje v dejavnike inovacijske aktivnosti na daljši rok omogoča doseganje boljših rezultatov, saj gre za akumuliranje znanj, tehnoloških in netehnoloških sposobnosti, učinkovitih povezav med akterji iz raziskovalno-razvojnega, podjetniškega in državnega sektorja in vzpostavitev učinkovitega podpornega sistema, ki so potrebni za inovacijski uspeh.

Slika 14: Vložki in rezultati inovacijske aktivnosti* v EU, 2010

Vir: Innovation Union Scoreboard 2011 database, 2012; Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2012; Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Labour Market, 2012; Eurostat Portal Page – Industry, Trade and Services – Information Society Statistics, 2012.

Opomba: * Vložki so izračunani kot normirano povprečje podatkov za bruto domače izdatke za raziskovalno-razvojno dejavnost v % BDP, število raziskovalcev (FTE) na 1.000 zaposlenih, delež raziskovalcev v poslovnem sektorju med vsemi raziskovalci (FTE) v %, izdatke za IKT v % BDP in izdatke za izobraževalne ustanove v terciarnem izobraževanju v % BDP; rezultati inovacijske aktivnosti so izračunani kot normirano povprečje podatkov o deležu MSP podjetij, ki so uvedla eno ali več tehnoloških inovacij, med vsemi MSP podjetji, deležu MSP podjetij, ki so uvedla eno ali več netehnoloških inovacij, med vsemi MSP podjetji, patentnih prijavih pri EPO na enoto BDP (v PKM €), znamkah Skupnosti, na enoto BDP (v PKM €) in modelih Skupnosti, na enoto BDP (v PKM €).

Slovenija je v obdobju gospodarske krize nadaljevala s krepitvijo dejavnikov inovacijske sposobnosti, za povečanje konkurenčnosti in napredek v blaginji pa mora ob večji učinkovitosti teh vlaganj to ostati prioriteta tudi v prihodnje. Pregled gibanj pri pomembnih dejavnikih inovacijske sposobnosti (povečana vlaganja v RRD, nadaljevanje povečevanja števila raziskovalcev v poslovnem sektorju, večje število diplomantov naravoslovja in tehnologije, solidna raven dostopa in uporabe IKT) predstavljajo pozitiven odziv Slovenije na krizo, saj krepijo konkurenčno sposobnost gospodarstva na dolgi rok. Za enkrat je

njihov vpliv na povečanje dodane vrednosti še šibak in s tem učinkovitost vlaganj nizka. Tudi dobro usmerjena sredstva iz Strukturnih skladov za spodbujanje RRD in inovacij so omogočila izvajanje vrste pomembnih ukrepov, od katerih se lahko pričakujejo dolgoročni pozitivni premiki. Zato je že v tej fazi treba razmišljati, kako umestiti to področje v načrtovanje naslednje faze, in nadaljevati s politikami, ki bodo še naprej omogočale krepitev dejavnikov inovacijske sposobnosti in povečevale kreativnost v podjetjih, javnih storitvah in državni upravi. Izkušnje najbolj uspešnih držav (npr. nordijske države) kažejo, da je samo z vztrajnim vlaganjem v te dejavnike in učinkovito uporabo sredstev možen uspeh v mednarodni konkurenci in izboljšanje blaginje. Kljub napredku ostajajo vrzeli, na katere opozarja tudi leta 2011 sprejeta Resolucija o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije, zato odlašanje njenega uresničevanja oddaljuje reševanje problemov. Tako kot v preteklosti še vedno ostaja problem izvajanje sprejetih dokumentov (Bučar in dr., 2010). V prihodnje se je treba osredotočiti na izboljšanje prenosa in uporabe novih znanj v gospodarstvu z učinkovitejšo povezavo znanstveno-raziskovalne sfere s podjetji in posledično sodelovanje pri razvoju novih izdelkov in storitev, saj primeri dobrih praks obstajajo (centri odličnosti, kompetenčni centri, nekateri grozdi). Slovenija je sicer dosegla viden napredek glede znanstvenih objav, povezanih z RRD, ki je v veliki meri posledica habilitacijskih meril za napredovanje znanstveno-raziskovalnega kadra. Večja uravnoteženost meril, ki bi bolj upoštevala sodelovanje raziskovalcev s podjetji, bi prispevala h krepitvi prenosa znanj. Tudi komercializacija invencij in novih idej ostaja šibka točka inovacijske aktivnosti, ki izvira iz osredotočanja na tehnološko plat inovacijskega procesa, čeprav je ta sestavljen iz vrste aktivnosti, ki nadgrajujejo tehnološke novosti in vodijo v tržni uspeh. Ob nadaljevanju krize in pričakovanem znižanju javnih izdatkov je treba zagotoviti, da bodo sredstva za vlaganje v krepitev inovacijske sposobnosti ostala prioriteta ter hkrati povečati učinkovitost njihove uporabe z boljšo koordinacijo in kombinacijo politik, mreženjem in sodelovanjem vseh akterjev, institucionalnimi reformami in osredotočenostjo na instrumente, ki prinašajo boljše rezultate. Nekateri novi ukrepi inovacijske politike, uvedeni v letih 2010 in 2011 (centri odličnosti, kompetenčni in razvojni centri, inovacijski in procesni vavčer, krepitev razvojnih oddelkov v podjetniškem sektorju), bi lahko v prihodnje prispevali k boljšemu sodelovanju med raziskovalno-izobraževalno sfero in podjetji, k večjemu prenosu znanja in h krepitvi inovacijske sposobnosti gospodarstva. Evalvacija teh in drugih ukrepov lahko prav tako prispeva k boljšemu izboru in povečanju učinkovitosti politik spodbujanja inovacijske sposobnosti.

¹¹³ Za metodologijo izračuna glej Prilogo Izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah SRS.

3. Učinkovita in cenejša država

Usmeritve SRS v okviru tretje prioritete segajo na tri področja. Prvo je razvojno prestrukturiranje javnih financ, ki obsega zmanjšanje javnofinančnih odhodkov v deležu bruto domačega proizvoda za najmanj dve odstotni točki, prestrukturiranje odhodkov v smeri prioritete strategije in absorpcija sredstev Evropske unije ter celovita davčna reforma s cilji razbremenitve dela, spodbujanja konkurenčnosti in zaposlovanja ter poenostavitve davčnega sistema. Drugo je povečevanje institucionalne konkurenčnosti in učinkovitosti države, ki vključuje zmanjšanje lastniške vloge države v gospodarstvu, izboljšanje kakovosti predpisov in zmanjševanje administrativnih bremen, uvajanje javno-zasebnega partnerstva pri infrastrukturnih naložbah in javnih službah ter bolj učinkovito delovanje uprave. Tretje področje je izboljšanje delovanja pravosodnega sistema z večjo učinkovitostjo in zmanjševanjem sodnih zaostankov.

3.1. Kakovost javnih financ

Slovenija se po letu 2008 oddaljuje od uresničevanja ciljev SRS na področju zmanjševanja izdatkov sektorja država¹¹⁴ in glede razvojnega prestrukturiranja izdatkov, cilju izvedbe celovite davčne reforme pa sledi le delno. Slovenija je v pogojih visoke gospodarske rasti in z izvedenimi ukrepi zmanjševanja socialnih transferjev v obdobju 2005–2007 beležila precejšnje znižanje izdatkov sektorja država v primerjavi z BDP¹¹⁵, ki pa je bilo v večji meri ciklične kot strukturne narave. Rast relativnega obsega izdatkov se je z izvedeno delno plačno reformo po večletnem omejevanju rasti plač, s spremenjenimi valorizacijami pokojnin in socialnih transferjev ter z rastjo vmesne potrošnje pospešila že leta 2008, še bolj pa v naslednjih letih predvsem kot posledica gospodarske krize. Izdatki sektorja država so bili tako leta 2011 kar za 5,7 o. t. BDP višji kot leta 2005¹¹⁶. Po zniževanju izdatkov za socialne transferje, plače in vmesno potrošnjo ter povečevanju izdatkov za bruto investicije, ki predstavljajo črpanje sredstev Evropske unije, je bilo leta 2008 s povečanjem do takrat omejevanih izdatkov prekinjeno tudi približevanje cilju o razvojnem prestrukturiranju izdatkov. Še večjo oddaljitev od tega cilja pa je povzročila gospodarska kriza, ki je

najbolj povečala relativne izdatke za socialne transferje, v zadnjih dveh letih pa zniževala tudi izdatke za bruto investicije. Tudi zastavljena davčna reforma, ki se je pričela izvajati v letih 2006 in 2007, ni bila dokončana. Posledično Slovenijo še vedno pesti visoka davčna obremenitev dela, ki ne pospešuje konkurenčnosti in zaposlovanja, davčni sistem pa ostaja zapleten in se pojavlja kot pomembna ovira pri razvoju podjetništva in konkurenčnosti gospodarstva.

Po precejšnjem povečanju leta 2009 (za 5,1 o. t. BDP) se je rast izdatkov sektorja država v naslednjih treh letih nadaljevala. Leta 2009 so se izdatki sektorja država povečali za 911 mio, leta 2010 pa za nadaljnjih 394 mio evrov. Ob hkratnem znižanju BDP leta 2009 in skromni gospodarski rasti leta 2010 so se povzpeli na 50,3 % BDP. Dosežena raven izdatkov je bila nižja kot v povprečju v Evropski uniji (50,6 % BDP), njihova rast pa hitrejša¹¹⁷. Zaradi ukrepov za javnofinančno konsolidacijo se relativni obseg izdatkov v Evropski uniji že znižuje¹¹⁸, v Sloveniji pa se je leta 2011 povečal še za 352 mio evrov ali za 0,6 o. t. BDP in s 50,9 % BDP presegel povprečje EU iz leta 2009.

V ekonomski strukturi izdatkov izkazujejo najhitrejšo rast izdatki za socialna nadomestila in podpore v denarju in v naravi, ki povečujejo rast celotnih izdatkov države in hkrati spodbujajo izdatke za investicije. Delež izdatkov za socialna nadomestila in podpore v denarju in v naravi še nadalje raste in se je od leta 2008 povečal za 3,8 o. t., od tega leta 2011 za 0,6 o. t. BDP. Rast izdatkov leta 2011 je bila skoraj v celoti posledica naraščanje števila brezposelnih in socialno ogroženih, saj je bilo usklajevanje pokojnin in socialnih transferjev omejeno z interventnim zakonom le na četrtno inflacije. Po precejšnjem relativnem povečanju sredstev za zaposlene v letih 2008 in 2009 zaradi izvedene delne plačne reforme in minimalni rasti leta 2010¹¹⁹ zaradi povečanja števila zaposlenih se je delež teh izdatkov leta 2011 ohranil na ravni leta 2010. K temu je prispevala restriktivna plačna politika in skromna rast števila zaposlenih v sektorju država¹²⁰. Omejevanje trošenja je leta 2011 znižalo tudi delež izdatkov za vmesno potrošnjo. Zaradi postopnega zmanjševanja ukrepov za blažitev posledic krize so se subvencije leta 2011 znižale že drugo leto zapored. Izredno visoko relativno rast pa so leta 2011 dosegli izdatki za kapitalne transferje kot posledica državnega reševanja predvsem javnih podjetij in institucij¹²¹. Rast izdatkov sektorja država bi bila nedvomno še precej višja, če se ne bi že drugo leto zapored znižali izdatki za investicije. Dosežena ekonomska struktura izdatkov je po

¹¹⁴ Cilj Strategije razvoja Slovenije (SRS 2005–2013) je zmanjšanje obsega izdatkov sektorja država za 2 odstotni točki BDP glede na izhodiščno leto 2005. Z izbruhom gospodarske krize v letu 2008 so se razmere na tem področju močno spremenile (padec BDP in povečanje izdatkov v letih 2009–2011), zato cilja ne bo mogoče doseči.

¹¹⁵ Leta 2007 so bili za 2,7 o. t. nižji kot v izhodiščnem letu SRS (2005).

¹¹⁶ V primerjavi z letom 2007 so višji za 8,4 o. t. BDP.

¹¹⁷ V Sloveniji so se v letu 2010 v primerjavi z letom prej izdatki povečali za 0,8 o. t., v Evropski uniji pa za 0,6 o. t. BDP.

¹¹⁸ V letu 2009 so izdatki sektorja država znašali 50,9 % BDP.

¹¹⁹ V letih 2008 in 2009 so sredstva za zaposlene porasla za 2,0 o. t., v letu 2010 pa še za 0,2 o. t. BDP.

¹²⁰ V letu 2011 je število zaposlenih poraslo za 0,4 %.

¹²¹ Dokapitalizacija NLB in nekaterih državnih podjetij, prevzem terjatev Slovenskih železnic, prevzem dolga javnega podjetja za izgradnjo savskih elektrarn ter plačila zapadlih poroštov.

letu 2008 usmerjena v reševanje posledic gospodarske krize s saniranjem nastalih razmer (socialnih stisk prebivalstva ter pretežno državnih podjetij), ne pa s pospešenimi razvojnimi aktivnostmi, s katerimi bi lahko dosegali boljše rezultate, predvsem pa dolgoročneje razvojne premike.

V zadnjih letih se je v strukturi izdatkov sektorja država najbolj zmanjšal delež izdatkov, ki so usmerjeni v razvoj, povečal pa zlasti delež izdatkov za socialno zaščito. Z

vidika razvojnih prioritet SRS so se v obdobju 2005–2008 v strukturi izdatkov sektorja država povečevali predvsem deleži izdatkov za ekonomske dejavnosti, stanovanjske dejavnosti in urejanje prostora ter za rekreacijo, kulturo in religijo; zniževali pa deleži za izobraževanje, javno upravo in socialno zaščito. Strukturne spremembe so bile z izjemo pri izdatkih za izobraževanje, ki pa so bili nadpovprečno visoki v primerjavi z doseženimi deleži izdatkov drugih držav članic Evropske unije že leta 2005, usmerjeni k zagotavljanju pogojev za hitrejši razvoj in doseganje cilja SRS o postopnem približevanju razvitosti Evropske unije. V obdobju gospodarske krize in po njej se je struktura izdatkov spremenila. V letih 2008–2010 so se v strukturi izdatkov znižali deleži izdatkov za ekonomske dejavnosti, izobraževanje, zdravstvo ter stanovanjske dejavnosti in urejanje prostora, povečali pa deleži za socialno zaščito ter rekreacijo kulturo in religijo. Pri drugih skupinah izdatkov ni prišlo do večjih sprememb. Tudi ti podatki kažejo, da se je Slovenija odzvala na reševanje

posledic krize z zniževanjem izdatkov, ki zagotavljajo pogoje za hitrejši razvoj. Z vidika konkurenčnosti gospodarstva je bila razvojna usmerjenost izdatkov v Sloveniji leta 2009 v primerjavi z drugimi državami Evropske unije (zadnji razpoložljivi podatki) še relativno ugodna¹²². Ocenjujemo pa, da se je v letih 2010 in 2011 že poslabšala, saj so se v Sloveniji razvojno usmerjeni izdatki tudi zaradi nesprejetih strukturnih reform še naprej zmanjševali, medtem ko so članice Evropske unije že pospešeno izvajale strukturne reforme.

Sredstva za zaposlene, ki med izdatki sektorja država predstavljajo več kot 12 % BDP, so se v obdobju 2008–2011 kljub omejitvam povečala. Po večletni umirjeni rasti so sredstva za zaposlene najnižjo raven dosegla leta

2007 (10,5 % BDP). Po delni izvedbi plačne reforme leta 2008 so se povečala za 0,5 o. t., leta 2009 pa še za 1,5 o. t. BDP. Povečanje je bilo delno tudi posledica padca BDP. Čeprav so bili leta 2010 sprejeti ukrepi o zamrznitvi plač, so se sredstva za zaposlene nominalno povečala še za 2,3 % (0,2 % BDP), leta 2011 pa so ob 0,4 % rasti zaposlenosti obdržala relativno raven iz leta 2010. Po posameznih namenih je bila njihova rast leta 2010¹²³ različna. Zelo upočasnjena je bila v obrambi, zdravstvu in javni upravi; precej pa se je povečala v raziskovalnih dejavnostih, rekreaciji in kulturi ter v socialni zaščiti, nekoliko manj pa tudi v izobraževanju ter javnem redu in varnosti. Na rast sredstev za zaposlene je vplivalo povečevanje števila zaposlenih, ki se je v sektorju država¹²⁴ leta 2010 v

Tabela 3: Izdatki sektorja država po prioritetah SRS, struktura v %

Prioritete SRS	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Izdatki sektorja država	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gosp. rast	10,7	8,3	8,7	9,2	10,6	10,3	9,9
izdatki za ekonomske dejavnosti	10,7	8,3	8,7	9,2	10,6	10,3	9,9
Učinkovita uporaba znanja in kakovostna del. mesta	14,1	16,1	15,8	15,4	15,2	14,6	14,7
izdatki za izobraževanje	13,3	14,7	14,3	14,0	13,8	13,3	13,2
izdatki za raziskovalno dejavnost	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4
Učinkovita in cenejša država	18,3	18,7	18,8	18,9	17,2	17,1	17,0
izdatki za javno upravo	11,9	12,1	11,7	11,6	10,5	10,5	10,4
izdatki za obrambo	2,4	2,9	3,3	3,6	3,2	3,1	3,0
izdatki za javni red in varnost	3,9	3,7	3,8	3,7	3,6	3,5	3,6
Moderna socialna država in večja zaposlenost	50,8	51,0	50,7	50,4	49,7	50,7	51,0
izdatki za zdravstvo	13,8	13,8	13,9	13,9	13,9	14,3	13,8
izdatki za socialno zaščito	37,1	37,2	36,7	36,5	35,8	36,4	37,3
Povezovanje ukrepov za doseganje trajnost. razvoja	5,4	5,8	6,1	6,1	7,3	7,2	7,4
izdatki za varstvo okolja	1,3	1,8	1,8	1,7	1,7	1,9	1,5
izdatki za stanov. dej. in urejanje prostora	1,4	1,2	1,4	1,4	1,9	1,7	1,4
izdatki za rekreacijo, kulturo in religijo	2,7	2,8	2,9	2,9	3,7	3,7	4,5

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, (SURS) 2011; preračuni UMAR.

Opomba: Izdatki za raziskave in razvoj se nahajajo na drugi ravni klasifikacije v vseh desetih razredih (te izdatke smo pri vseh drugih razredih odšteli).

¹²² Deleži izdatkov v BDP za ekonomske dejavnosti in izobraževanje so bili namreč še krepko nad povprečjem EU (Slovenija: 11,7 %, EU: 10,0 % BDP), izdatki za javno upravo, obrambo, javni red in varnost pa pod povprečjem (Slovenija: 9,0 %, EU: 10,1 % BDP). Kar dve odstotni točki BDP pod povprečjem Evropske unije so bili tudi izdatki za socialno zaščito, izdatki za zdravstvo pa pol odstotne točke.

¹²³ Za leto 2011 še ni podatkov.

primerjavi z letom 2009 povečalo za 1,5 %, od leta 2008 pa za 3 %. Sredstva za zaposlene, izražena kot delež BDP, so bila leta 2009 v Sloveniji bistveno večja kot v Evropski uniji (Slovenija 12,5 % BDP; EU: 11,3 % BDP), še pred plačno reformo (2007) pa skoraj enaka. Višji delež izdatkov v Sloveniji kot v povprečju Evropske unije izhaja iz nekoliko večjega deleža zaposlenih v sektorju država.

Slabo tretjino izdatkov za zaposlene leta 2010 predstavljajo izdatki v izobraževanju, dobro petino v zdravstvu in po desetino v javni upravi ter javnem redu in varnosti.

Sredstva za zaposlene v izobraževanju so nominalno in realno strmo naraščala do leta 2006, v naslednjih letih pa pričela postopno izgubljati delež v strukturi vseh izdatkov. Leta 2010 se je trend ustavil, zaradi večjega zaposlovanja se je njihov strukturni delež ponovno minimalno povečal. V zdravstvu so sredstva za zaposlene zmanjševala strukturni delež do leta 2007. S plačno reformo so se dvignila bolj kot pri drugih namenih, kar je povzročilo njihov velik porast v letih 2008 in 2009. Leta 2010 so ostala na ravni leta 2009, njihov delež v strukturi vseh izdatkov za sredstva za zaposlene pa se je znižal. Strukturni delež sredstev za zaposlene v javni upravi se močno zmanjšuje od leta 2007, kar je posledica njihovega omejevanja zlasti v zadnjih dveh letih. Sredstva za zaposlene v javnem redu in varnosti so se v zadnjih dveh letih malenkost povečala, v obrambi pa znižala. Delež drugih prejemnikov plač je manjši, njihova rast pa je različna. Strukturni deleži so se povečali pri socialni

zaščiti ter rekreaciji, kulturi in religiji ter pri raziskovalnih dejavnostih. Struktura izdatkov za zaposlene se v Sloveniji kar močno razlikuje od strukture v Evropski uniji¹²⁵, kar je odvisno tudi od načina financiranja izvajanja dejavnosti med javnim in zasebnim sektorjem¹²⁶.

Občutna rast izdatkov za socialne prejemke v denarju in v naravi¹²⁷ se je leta 2010 in po naši oceni tudi 2011 nadaljevala zaradi hitre rasti števila upravičencev.

Leta 2009 so se ti izdatki povišali za 2,2 o. t. BDP, na kar je vplival tudi padec BDP, leta 2010 pa še za 0,7 o. t. BDP. Kljub hitri rasti pa so bili leta 2009 še precej nižji od povprečja EU (Slovenija: 18,9 %; EU: 21,7 %). Hitra rast izdatkov za socialne prejemke je izhajala iz visoke rasti izdatkov za brezposelnost, bolezen in invalidnost ter nekaterih manjših skupin (npr. v izobraževanju, za stanovanje). Pospesena rast izdatkov za brezposelnost je pričakovana, saj se je število brezposelnih od začetka gospodarske krize močno povečalo. Zaradi še vedno relativno nizke stopnje brezposelnosti v Sloveniji v primerjavi z Evropsko unijo pa so ti izdatki v strukturi vseh nadomestil nižji od povprečja držav Evropske unije. Z negotovostjo zaposlitve ter neugodnimi razmerami na trgu dela so verjetno povezani tudi naraščajoči izdatki za boleznine, po katerih pa se Slovenija uvršča v sredino držav Evropske unije. V strukturi vseh nadomestil so največji izdatki za starost, ki predstavljajo polovico vseh nadomestil, se pa njihov delež v zadnjih letih znižuje. Leta 2009 so nominalno močno porasli (za 9,2 %) zaradi

Tabela 4: Izdatki sektorja država za sredstva za zaposlene po namenih, struktura v %

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Izdatki sektorja država za sredstva za zaposlene	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Javna uprava	11,5	12,2	12,4	12,5	12,3	11,7	11,6
Obramba	5,3	6,3	6,4	6,5	6,7	6,7	6,4
Javni red in varnost	10,5	9,7	9,5	9,5	9,4	9,5	9,5
Ekonomske dejavnosti	3,9	3,9	3,9	3,9	3,8	3,8	3,8
Varstvo okolja	0,6	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7
Stanovanjske dejavnosti in urejanje prostora	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Zdravstvo	23,3	20,6	20,3	20,3	20,7	21,5	21,3
Rekreacija, kultura in religija	3,3	3,3	3,3	3,3	4,5	4,6	4,8
Izobraževanje	33,6	34,9	35,1	34,8	33,4	32,6	32,7
Socialna zaščita	3,9	4,5	4,6	4,7	4,7	5,2	5,4
Raziskovalna dejavnost	3,5	3,1	3,1	3,1	3,0	3,0	3,1

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, (SURS) 2011.

Opomba: Izdatki za raziskave in razvoj se nahajajo na drugi ravni klasifikacije v vseh desetih razredih (te izdatke smo pri vseh drugih razredih odšteli).

¹²⁴ Po nacionalnih računih se je v letu 2010 število zaposlenih najbolj povečalo v izobraževanju, najmanj pa v javni upravi, obrambi in obvezni socialni varnosti; v primerjavi z letom 2008 pa so bila povečanja največja v izobraževanju, v zdravstvu in socialnem varstvu 4,5 %, najmanjša pa v dejavnosti javne uprave in obrambe ter v obvezni socialni varnosti.

¹²⁵ V evropskem merilu Slovenija izstopa po višjih izdatkih za zaposlene v izobraževanju (leta 2009 za 0,6 o. t. BDP) in zdravstvu (0,7 o. t. BDP) ter bistveno manjših izdatkih v socialni zaščiti (za 0,4 o. t. BDP).

¹²⁶ Razmerje med sektorjem država in zasebnim sektorjem se v Sloveniji zelo počasi spreminja. Leta 2005 je zasebni sektor predstavljal 7,5 %, leta 2010 pa 8,4 % zaposlenih pri opravljanju teh storitev. Po naši oceni za 19 držav članic Evropske unije (brez Bolgarije, Cipra, Litve, Latvije, Luksemburga, Malte, Romunije in Združenega kraljestva) je delež zasebnih izvajalcev okoli 28-odstoten.

¹²⁷ Uporabljena je metodologija COFOG. Na področju socialnih nadomestil v denarju in naravi obstajajo še druge metodologije.

Tabela 5: Izdatki sektorja država za socialne prejemke¹²⁸ po namenih, struktura v %

Nameni	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Zdravstvo	9,4	10,4	10,7	10,7	10,5	10,5	10,0
Medicinski proizvodi, pripomočki in oprema	5,9	6,5	6,5	6,3	6,0	5,8	5,5
Izvenbolnišnične storitve	3,5	3,8	4,2	4,4	4,4	4,7	4,5
Izobraževanje	1,3	1,6	1,4	1,5	1,7	1,7	1,7
Socialna zaščita	89,2	87,9	87,8	87,7	87,8	87,7	88,2
Bolezen in invalidnost	13,7	14,2	14,0	13,9	13,8	12,7	12,8
Starost	56,3	55,1	49,7	50,7	50,7	49,9	49,5
Preživeli družinski člani	2,2	2,3	9,1	9,0	9,3	8,6	8,5
Družine in otroci	10,2	9,6	9,6	9,6	10,1	10,6	10,5
Brezposelnost	4,8	3,5	2,3	1,9	1,7	3,1	3,7
Socialni prejemki	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, (SUR5) 2011; preračuni UMAR.

rasti števila upravičencev in višjih izplačil, njihova rast leta 2010 (3,5 %) pa je bila že omejevana z interventnim zakonom in je bila v celoti posledica višjega števila upravičencev. Po izdatkih za starost v primerjavi z BDP se Slovenija uvršča v sredino držav Evropske unije. Rast števila upravičencev in njihov pritisk na izdatke naj bi ublažili s pokojninsko reformo, ki je bila na referendumu leta 2011 zavrnjena. Tudi skupini preživeli družinski člani ter družine in otroci predstavljata pomemben delež v strukturi vseh izdatkov za socialne prejemke. Njihova rast je bila visoka predvsem leta 2009 zaradi izrednih izplačil za blažitev posledic krize, leta 2010 pa precej nižja, zaradi interventnih omejitev pa odvisna predvsem od rasti števila upravičencev. Po višini obeh vrst izdatkov v primerjavi z BDP se Slovenija med državami Evropske unije uvršča razmeroma visoko. Izvajanje že leta 2010 sprejetega Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Uradni list RS, št. 62/2010) je bilo leta 2011 večkrat preloženo.

Država z izdatki in drugimi instrumenti močno podpira investicijske aktivnosti, ki so leta 2009 kljub rahlemu nominalnemu znižanju ostale na visoki relativni ravni iz leta 2008, v letih 2010 in 2011 pa je bilo njihovo znižanje občutno. Bruto investicije so se leta 2009 nominalno sicer nekoliko znižale (za 22 mio evrov), vendar je bil zaradi padca BDP njihov delež v BDP (4,7 %) najvišji od leta 2005. V strukturi vseh izdatkov so izgubile 0,6 o. t. (2009: 9,4 %). Leta 2010 so se nominalno znižale kar za 106 mio evrov, vendar še vedno ostale na relativno visoki ravni iz leta 2007 (4,3 % BDP), ki je med najvišjimi med državami Evropske unije. V strukturi vseh izdatkov so predstavljale 8,6-odstotni delež, kar pa je precej nižje od deleža, doseženega leta 2007 (10,0 %). Do leta 2005 so se bruto investicije v povprečju gibale nekaj nad 3 %

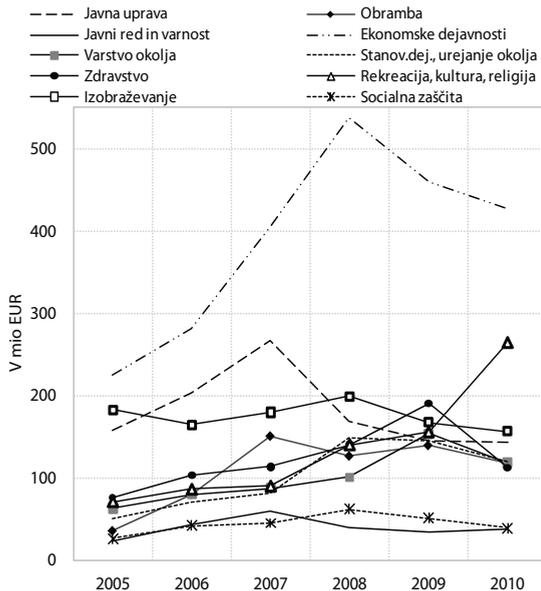
BDP letno, kasneje pa so začele zelo hitro naraščati. Glavni vzrok njihove hitre rasti so bila pridobljena sredstva evropskih strukturnih skladov, saj je Slovenija v finančni perspektivi 2007–2013 deležna visokih podpor. Predpristopne pomoči so bile namreč do leta 2006 bistveno nižje. Leta 2011 je prišlo do še občutnejšega padca investicij (250 mio evrov ali 0,7 o. t. BDP). S 3,6-odstotnim deležem v BDP so še vedno višje kot v povprečju EU (2009), vendar Slovenijo že prehitevajo skoraj vse nove članice in tudi nekatere razvitejšje.¹²⁹

Večina bruto investicij je usmerjena k transportu, leta 2010 so se zelo povečale bruto investicije v športne zmogljivosti. Do leta 2006 je bila približno četrtnina vseh bruto investicij usmerjena v ekonomske dejavnosti, leta 2008 slaba tretjina, v zadnjih dveh letih pa so se znižale in ponovno približale četrtnini (2010: 27,8 %). Večina bruto investicij v ekonomske dejavnosti je bila namenjena transportu (leta 2010 362,5 mio evrov ali 84 % vseh izdatkov za ekonomske namene), vendar so bile za 42,8 mio manjše kot leta 2009. Med drugimi nameni so se bruto investicije zelo povečale v rekreaciji in kulturi, kar je tudi posledica pospešene gradnje predvsem športno-rekreativnih objektov. Pri vseh drugih namenih pa so se bruto investicije znižale. Še vedno so bile relativno visoke v zdravstvu, izobraževanju in v javni upravi, leta 2009 pa še v varstvu okolja, kjer so se naslednje leto znižale skoraj za četrtnino. V Evropski uniji se bruto investicije povečujejo, njihov relativni obseg pa je bil še precej nižji (2009: 2,9 % BDP) kot v Sloveniji. Visoke investicije leta 2009 (nad 4 % BDP) so bile zabeležene v osmih novih članicah (vključno s Slovenijo) in na Irskem ter v Španiji, torej v državah, ki so deležne večjih podpor evropskih strukturnih skladov.

¹²⁸ Podatki zajemajo socialne prejemke razen socialnih transferjev v naravi in socialne transferje v naravi, ki se nanašajo na izdatke za proizvode, ki jih gospodinjstvom dodelijo tržni proizvajalci.

¹²⁹ To so Irska, Luksemburg, Nizozemska; enako višino pa izkazuje še Švedska.

Slika 15: Izdatki sektorja država za bruto investicije po namenih, v mio evrih

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, (SURS) 2011.

Država je investicijske aktivnosti do vključno leta 2009 podpirala tudi z državnimi poroštvi in jamstvi. Izrazito povečanje takšnega financiranja je očitno od leta 2004, še bolj pa od leta 2006, ko se je v Sloveniji pospešila gradnja avtocest in je bilo financiranje z izdatki države zmanjšano ter preneseno prav v zadolževanje z državnim poroštvom. leta 2011 je bil pripravljen zakon za državno poroštvo za najetje kredita pri gradnji Termoelektrarne Šoštanj, vendar ni bil sprejet. Po stanju 30. 9. 2011 je stanje poroštev (brez jamstev, izdanih za omejevanje učinkov finančne krize) znašalo že 5.159 mio evrov, dve tretjini sta bili usmerjeni v dejavnost transporta (Bilten javnih financ, 2011). Na sedanji stopnji razvoja je smiselno, da Slovenija pospešuje investicijske aktivnosti tudi z izdatki države bolj kot razvitejša članice Evropske unije in OECD, izbira projektov pa mora zasledovati tudi razvojne prioritete države. Pri financiranju investicij z izdatki države je pomembna omejitev razpoložljivosti virov, saj izključno financiranje z zadolževanjem predstavlja obremenitev prihodnjih generacij z odplačevanjem glavnin in obresti.

Zaradi dokapitalizacij javnih podjetij in banke ter vnovčevanja garancij so se leta 2011 občutno povečali kapitalski transferji. Po visokem povišanju leta 2008 (za 0,3 o. t. BDP) so bili kapitalski transferji v letih 2009 in 2010 relativno stabilni. Leta 2009 so se nominalno znižali za 11 mio, vendar so ohranili 1,2-odstotni delež v BDP. Njihovo znižanje je bilo nekoliko večje leta 2010 (za 35 mio), ko se je njihov delež v BDP znižal na eno odstotno točko. Polovica transferjev je bila usmerjena v ekonomske dejavnosti, kjer znižanje leta 2010 ni bilo tako občutno kot pri drugih namenih. Močno pa so se povečali transferji transportu, na 17,8 % vseh transferjev.

Investicijski transferji so bili v Sloveniji nižji kot v državah Evropske unije (2009: 1,5 % BDP), visoke transferje imajo razvitejša članice, med novimi pa Češka (2,3 % BDP) in Slovaška (2,2 %). To niti ne preseneča, saj so investicijski transferji povezani tudi z investicijami v javno zasebnem partnerstvu, ki se v Sloveniji izvajajo v zelo majhnem obsegu zgolj na občinski ravni. Leta 2011 so se kapitalski transferji občutneje povečali tudi v Sloveniji (za 323 mio evrov oz. za 0,9 o. t. BDP) predvsem zaradi saniranja banke in javnih podjetij (dokapitalizacija NLB in nekaterih državnih podjetij, prevzema terjatev Slovenskih železnic, prevzema dolga javnega podjetja za izgradnjo savskih elektrarn ter plačila zapadlih poroštev).

Na področju industrijske politike se relativno visok delež subvencij sektorja država v BDP v obdobju 2005–2008 ni spremenil (1,6 % BDP), v letih 2009 in 2010 je prišlo do njihovega nominalnega in realnega povečanja (2009–2010: 2,2 % BDP). Zaradi umika nekaterih protikriznih ukrepov so se leta 2011 znižale na 1,9 o. t. BDP. Visoke subvencije, ki so bile v letih 2009 in 2010 med najvišjimi v Evropski uniji, višje so bile le v Avstriji in na Danskem, enake pa še v Belgiji, se kljub opozorilom o njihovi neustrezni strukturi, ki se v času odpravljanja posledic gospodarske krize močno odraža tudi na njihovi rasti, ne preoblikujejo v smeri razvojne učinkovitosti. Leta 2009 so se nominalno povečale za 154 mio evrov, leta 2010 pa so minimalno padle (za 3 mio evrov), kar jih je v primerjavi z BDP obdržalo na doseženi ravni predhodnega leta. Najbolj subvencionirani dejavnosti sta bili kmetijstvo in transport. Že vsa leta zelo visoke subvencije transportu so se leta 2010 še povečale za 38,2 mio evrov in predstavljale že 36,5 % vseh subvencij. Po njihovi relativni višini, izraženi v BDP, Slovenija sodi v zgornjo tretjino najbolj subvencioniranih držav Evropske unije. Visoke subvencije v kmetijstvu so se leta 2010 močno znižale (skoraj prepolovile). Še leta 2009 so bile subvencije, usmerjene v kmetijstvo, višje le na Finskem, leta 2010 pa so bile subvencije slovenskemu kmetijstvu primerljive s subvencijami v drugih državah Evropske unije. Spričo visokega subvencioniranja kmetijstva in transporta so bile subvencije za druge namene omejene le na dobro polovico vseh subvencij; še slabša pa je slika pri subvencijah, ki so bile usmerjene v ekonomske dejavnosti (2009: 41,3%; 2010: 43,5% vseh subvencij). Leta 2009 in 2010 so bile v nekoliko višjem znesku zastopane le subvencije za splošne ekonomske in trgovinske zadeve ter zadeve, povezane z zaposlovanjem, ki so bile sprejete za blaženje gospodarske krize in usmerjene v ohranjanje delovnih mest. Takšna usmerjenost subvencij doslej ni podpirala ciljev SRS v smeri pospeševanja hitrejšega prestrukturiranja slovenskega gospodarstva in povečevanja dodane vrednosti na zaposlenega, zato je vprašljiva tudi njihova ekonomska učinkovitost. Leta 2011 so se subvencije zaradi umika nekaterih protikriznih ukrepov znižale za 81 mio evrov ali za 0,3 o. t. BDP, vendar ostajajo v primerjavi z drugimi članicami EU še vedno na nadpovprečno visoki ravni.

Obseg ukrepov industrijske politike, ki imajo naravo državnih pomoči¹³⁰, se je leta 2010 znižal, vendar ohranil na višji ravni, kot je bil pred gospodarsko krizo.

Državne pomoči so se leta 2010 v primerjavi z letom 2009 nominalno znižale za 23,9 % (144,6 mio evrov), vendar so bile za 136 mio višje kot leta 2008. Znižanje pomoči izhaja iz postopnega ukinjanja pomoči po posebni shemi, imenovani Odpravljanje resne motnje v gospodarstvu, ki je bila sprejeta z namenom odpravljanja posledic finančne in gospodarske krize. Nekoliko pa so se povečale pomoči, ki so bile dodeljene po drugih horizontalnih shemah in tudi posebne sektorske pomoči. Najbolj so se povečale pomoči za zaposlovanje ter raziskave in razvoj, ki v določeni meri tudi blažijo posledice gospodarske krize, ter pomoči za varstvo okolja. Nekatere vrste horizontalnih pomoči (pomoči za majhna in srednje velika podjetja ter za usposabljanje) se postopno zmanjšujejo, ker se povečuje dodeljevanje ukrepov prek pravila »de minimis«¹³¹, ki pa se ne štejejo med državne pomoči. Pomoči posebnim sektorjem so se leta 2010 nekoliko znižale, ob tem so porasle pomoči za promet, za druge sektorje (predvsem kmetijstvo in ribištvo ter premogovništvo) pa so se znižale. Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic gospodarske krize in pomoči železniškemu prometu) so leta 2010 krepko presegle povprečje držav Evropske unije (EU: 0,6 % BDP; Slovenija: 1,1 %). Po njihovi relativni višini Slovenijo prekašata le Madžarska (2,3 %) in Malta (1,4 % BDP), enako višino pa dosegata še Finska.

Analiza porazdelitve državnih pomoči v letih 2009–2010 po prejemnikih¹³², kaže na njihovo zgoščenost ter pretežno usmerjenost v finančne dejavnosti in predelovalno industrijo. Decilna porazdelitev državnih pomoči kaže na njihovo izredno zgoščenost. Deset odstotkov (979) prejemnikov je prejelo kar 93,1 % vseh pomoči, od tega samo dvajset prejemnikov prek 50 %. Med temi največjimi prejemniki so večinoma državna podjetja, področja bančništva, prometa, premogovništva in energetike. To kaže, da so bile pomoči koncentrirane le na nekaj zelo velikih prejemnikov, 90 % vseh prejemnikov pa je prejelo pomoči, ki so bile v povprečju nižje od 8.000 evrov. Razporeditev po dejavnostih pa kaže, da je bilo kar 22 % vseh državnih pomoči usmerjenih v finančne

in zavarovalniške dejavnosti, 20,8 % v predelovalne dejavnosti, sledijo pa promet in skladiščenje; strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti; dejavnosti javne uprave in obrambe ter dejavnost obvezne socialne varnosti ter oskrba z električno energijo, plinom in paro. Med panogami predelovalnih dejavnosti je prišlo do določenih pozitivnih premikov. Če so bile pred letom 2009 državne pomoči usmerjene predvsem v nizko in srednje-nizko tehnološko intenzivne dejavnosti, so v zadnjih dveh letih močneje podprle srednje (nizko in visoko) intenzivne dejavnosti, verjetno tudi zaradi tega, ker je veliko vsakoletno subvencioniranih podjetij iz nizko tehnološko intenzivnih dejavnosti v zaostrenih gospodarskih razmerah končalo v stečajih. Preliminarni rezultati študije o učinkih protikriznih ukrepov na delovanje podjetij v pogojih gospodarske krize, ki je zajela le državne pomoči iz leta 2009, kažejo, da državne pomoči v času krize niso statistično značilno vplivale na poslovanje prejemnikov pomoči v primerjavi z neprejemniki v istih panožnih skupinah, celo bolj kot ostala podjetja pa so zmanjšali število zaposlenih (Burger, 2011).

Pomoči majhnega obsega, ki so bile dodeljene po pravilu »de minimis« in se ne štejejo med državne pomoči, so se v zadnjih dveh letih znatno povečale.

Še leta 2006 so pomoči, dodeljene po tem pravilu, v Sloveniji predstavljale le nekaj več kot 10 mio evrov, leta 2008 pa narasle na 28,6 mio. Zelo so se povečale leta 2009 (84,9 mio evrov) in predstavljale že 14 % vseh državnih pomoči. Povečanje je bilo delno posledica sprejetja ukrepov za blažitev posledic gospodarske krize, delno pa že omenjenega prehoda iz nadzorovanih državnih pomoči. Leta 2010 so se te pomoči znižale, vendar so s 60,7 mio evrov ostale na visoki ravni in predstavljale 13,2 % državnih pomoči. Dodeljevale so se za različne namene, prednjačita pa zaposlovanje ter majhna in srednje velika podjetja. Tudi pri teh pomočeh velja visoka stopnja koncentracije, saj je v obdobju 2009–2010 le 1,7 % prejemnikov (237)¹³³ prejelo 27,5 % vseh pomoči. Preostalih 98,3 % (13.364) prejemnikov pa je prejelo v povprečju le 7.157 evrov pomoči. Po stopnji koncentracije se pomoči »de minimis« ne razlikujejo od državnih pomoči. Preveliko število prejemnikov z zelo majhnimi zneski pomoči povzroča visoke stroške administriranja in transakcij, zato bi morali zmanjšati njihovo število, znesek pomoči pa omejiti na še razumno mejo, ki prinaša pozitivne učinke v skladu s cilji njihovega dodeljevanja.

Celotna obremenitev z davki in prispevki, merjena z deležem v BDP, se je v obdobju izvajanja SRS gibala pod povprečjem držav Evropske unije, vendar se je povečevala¹³⁴. Leta 2010 je bila za 1,3 o. t. BDP nižja kot v povprečju članic Evropske unije, vendar se je glede na

¹³⁰ Državne pomoči izhajajo iz ureditve v Evropski uniji in predstavljajo vse ukrepe države na strani njenih izdatkov (subvencije, kapitalski transferji) in na strani prihodkov (znižani prihodki države), dodeljene z različnimi instrumenti (dotacije, davčne oprostitve in olajšave, ugodna posojila, garancije ipd.) ekonomskemu subjektom, ki vplivajo na enotni notranji trg Evropske unije. Vpliv na trg je določen arbitrarno s pravili, ki jih sprejemajo Evropska komisija, Evropski svet in Evropsko sodišče.

¹³¹ Pomoči majhnega obsega »de minimis« so instrument, ki državam Evropske unije omogoča, da zelo hitro dodelijo pomoči v omejenem znesku brez priglasitve Evropski komisiji in brez kakršnega koli upravnega postopka. Višina pomoči je omejena na največ 200.000 evrov na podjetje v katerem koli obdobju treh proračunskih let.

¹³² Analiza je izključila državne pomoči, ki so bile dodeljene kmetom.

¹³³ Upoštevani so tisti, ki so v letih 2009–2010 prejeli več kot 100.000 evrov.

¹³⁴ Povečevanje je tudi posledica velikega padca BDP v letu 2009 in njegove skromne rasti v letu 2010.

leto prej povečala za 0,4 o. t. BDP. Delež prispevkov za socialno varnost se je povečal za 0,2 o. t. BDP in dosegel najvišjo vrednost po letu 2000. Zaustavilo se je tudi padanje deleža davčnih prihodkov, ki se je glede na leto prej celo povečal. K temu je največ prispevalo povečanje deleža davkov na proizvodnjo in uvoz, ki so se v pogojih nizke gospodarske aktivnosti povečali predvsem zaradi povečanja trošarin in davka na dodano vrednost, zlasti od uvoza, na kar so vplivale tudi višje cene nafte in surovin. Že tretje leto zapored se je zmanjšal delež davkov na dohodek in premoženje, kjer so se v slabih makroekonomskih razmerah zmanjšali predvsem dohodki od dohodnine, zaradi zniževanja davčnih stopenj in sprememb v olajšavah pa tudi prihodki iz davka od dohodka pravnih oseb. Davki na kapital so se leta 2010 sicer nominalno nekoliko povečali, vendar v strukturi dosegajo nepomemben delež. Obremenitev z davki in prispevki je bila v Sloveniji leta 2010 za 0,6 o. t. BDP nižja kot leta 2005, k čemur je največ prispevalo zniževanje obremenitev v obdobju 2006–2008, v zadnjih dveh letih pa se je, ob močnem zmanjšanju BDP od začetka krize, spet povečala.

V Sloveniji sta nadpovprečno obremenjena delo in potrošnja, podpovprečno pa kapital. Implicitna davčna stopnja¹³⁵ na potrošnjo je leta 2009 za Slovenijo znašala 24,2 %, v povprečju držav Evropske unije pa 20,9 %. Višjo stopnjo od slovenske je imelo le sedem držav, prednjačile so nordijske. V Sloveniji se je po letu 2003 davčna stopnja na potrošnjo zmanjševala, v povprečju evropskih držav pa povečevala. Implicitna davčna stopnja na delo je leta 2009 v Sloveniji znašala 34,9 % in je bila zaradi relativno visokih prispevkov za socialno varnost višja od povprečja držav Evropske unije (32,9 %). Višjo stopnjo od slovenske je imelo dvanajst držav članic. Implicitna davčna stopnja na kapital je za Slovenijo za leto 2009 ocenjena na 21,0 %¹³⁶ in je nižja od povprečja EU-25¹³⁷ (24,6 %). Nižjo stopnjo je imelo devet držav, med njimi baltske pa tudi Češka, Madžarska, Poljska in Slovaška.

3.2. Institucionalna konkurenčnost

Umika države iz neposrednega in posrednega lastništva podjetij in finančnih institucij tudi leta 2011 ni bilo. Razlogi ostajajo isti. Prvi in najpomembnejši je, da vlada ni imela jasne politike državnega lastništva v

podjetjih in finančnih institucijah. Strategija upravljanja kapitalskih naložb Republike Slovenije za obdobje 2011–2015, ki jo je pripravila Agencija za upravljanje kapitalskih naložb Republike Slovenije (AUKN), ni bila sprejeta, tako da ni bilo formalne podlage za odločanje o umiku države iz lastništva podjetij. V tej praznini je prevladovala želja po ohranjanju in neke celo povečanju lastniške vloge države v gospodarstvu. Drugi razlog je finančna in gospodarska kriza, ki zmanjšuje interes portfeljskih in strateških investorjev za nakupe lastniških deležev v podjetjih. Tretji razlog pa je, da so prisilne poravnave in stečaji podjetij dejansko prisilili državne banke, da kredite zamenjajo za lastniške deleže v teh podjetjih.

Z ustanovitvijo AUKN leta 2010 je ta prevzela odgovornost za upravljanje kapitalskih naložb države, s tem pa je postala odločilni izvajalec politike privatizacije podjetij. Leta 2011 je AUKN pripravila Strategijo upravljanja kapitalskih naložb Republike Slovenije za obdobje 2011–2015, ki naj bi bila podlaga za vse njene odločitve, povezane z umikom lastništva države iz podjetij. Strategija je državne deleže v podjetjih razdelila na strateške in portfeljske naložbe¹³⁸, strateške naj bi bile v 48, portfeljske pa v 31 podjetjih¹³⁹. Dinamika prodaje teh deležev v Strategiji je za leto 2011 predvidevala le za 12,6 mio evrov prodaj kapitalskih naložb¹⁴⁰. Tudi če bi bila Strategija sprejeta, to leta 2011 z vidika umika države iz lastništva podjetij ne bi pomenilo večjega premika. Brez sprejete strategije pa AUKN prodaja tiste kapitalске naložbe države, ki so uvrščene v seznam naložb za odprodajo in drugo razpolaganje v Odloku in dopolnitvi odloka o Programu prodaje državnega finančnega premoženja za leti 2010 in 2011 (Uradni list RS, št. 97/2009 in št. 85/2011). Na tem seznamu je dvajset kapitalskih deležev, pri katerih je kupnina prejemek proračuna, v skupni vrednosti poslovnih deležev za prodajo 78,5 mio evrov, in tri naložbe, pri katerih kupnina ni prejemek proračuna, v skupni vrednosti poslovnih deležev za prodajo 2,5 mio evrov.

Umik države iz lastništva podjetij bodo v prihodnje zaznamovali zaostrene javnofinančne razmere, koncentracija lastništva podjetij v stečajih pri bankah, pa tudi pripravljenost tujih investorjev za vlaganja v slovensko gospodarstvo. Zaradi javnofinančne

¹³⁵ Implicitna davčna stopnja na potrošnjo je definirana kot razmerje med davki na potrošnjo in med končno potrošnjo gospodinjstev na teritoriju države po metodologiji nacionalnih računov. Implicitna davčna stopnja na delo je definirana kot razmerje med davki na delo in sredstvi zaposlenih po metodologiji nacionalnih računov, povečanih na davek na izplačane plače.

¹³⁶ Slovenija ima nizke davke na dohodke in na druge vrste kapitala (npr. nepremičnine).

¹³⁷ Ni podatka za vse članice Evropske unije (EU-27).

¹³⁸ Strateške kapitalске naložbe so tiste, s katerimi Republika Slovenija poleg gospodarskih ciljev skuša doseči tudi infrastrukturne in druge cilje, povezane z izvajanjem posameznih javnih služb, ter razvojne in druge cilje. Portfeljske naložbe so tiste, s katerimi skuša Republika Slovenija doseči izključno gospodarske cilje in s katerimi AUKN razpolaga samostojno.

¹³⁹ Poleg tega je tu še 13 naložb v podjetjih, ki so v stečaju, likvidaciji ali zapiranju, in 4 naložbe v podjetjih, ki so predvidena za neodplačen prenos na javni sklad za regionalni razvoj in razvoj podeželja.

¹⁴⁰ V letu 2011 naj bi prodali večino kapitalskih deležev v lasti KAD (6,2 mio) in SOD (4,6 mio), le 1,8 mio evrov pa v neposredni lasti Republike Slovenije. Odločneje naj bi začeli prodajati kapitalске deleže v kasnejših letih; v letu 2012 za 1.082,3 mio evrov, v letu 2013 za 60,4 mio, v letu 2014 za 2,9 mio in v letu 2015 za 3.826,1 mio evrov.

konsolidacije se bo v prihodnje proces privatizacije pospešil. Prvi korak v tej smeri predstavlja sprejetje Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o upravljanju kapitalskih naložb Republike Slovenije. V isti smeri bo delovalo tudi dejstvo, da so s stečajni in prisilnimi poravnami lastniški deleži številnih podjetij prešli v lastništvo bank, predvsem NLB. Pred prenosom upravljanja lastniških deležev v večjih podjetjih na AUKN sta bila KAD in SOD poleg države ključna upravljavca in prodajalca lastniških deležev v podjetjih. Sedaj so to vlogo prevzele banke, ki bodo prisiljene in bodo tudi želele te deleže pospešeno prodajati. Prisiljene, ker jim ti deleži predstavljajo breme in jim zmanjšujejo kapitalsko ustreznost, s katero imajo velike težave, želele pa, ker nimajo kapacitet za upravljanje podjetij, niti to ni njihova funkcija. V kolikšni meri se bo ta večja nuja in pripravljenost za umik države iz lastništva podjetij tudi dejansko uresničila, pa bo odvisno tudi od interesa tujih investitorjev. Interes tujih portfeljskih in strateških investitorjev je bil namreč v preteklosti majhen, imeli pa so tudi slabe izkušnje z dosedanjim nekredibilnim vodenjem postopkov prodaje državnih lastniških deležev.

Slovenija je leta 2011 nadaljevala z aktivnostmi boljše priprave predpisov ter s programom odprave administrativnih ovir in zmanjševanja administrativnih stroškov. Na področju *boljše priprave predpisov* je leta 2010 sprejela Resolucijo o normativni dejavnosti, ki je določila obvezno sodelovanje javnosti pri pripravi predpisov in izvajanje presoje posledic predpisov na gospodarstvo, okolje in socialo; posledično je prišlo tudi do sprememb Poslovnika Vlade RS. V procesu priprave predpisov je bil že zaznan napredek, ki se najbolj nazorno kaže v spoštovanju določb o predložitvi osnutkov predzakonskih aktov v presojo. Na področju *odprave administrativnih ovir* je program sestavljen iz dveh delov. Prvi del se nanaša na akcijski program za znižanje bremen, drugi pa vsebuje posamezne ukrepe odprave administrativnih ovir. Akcijski program za znižanje administrativnih bremen se izvaja po fazah¹⁴¹. Do tretje faze je potekal skladno s predvidenim načrtom. Do sredine leta 2011 je bil zbran nabor ukrepov (298) po področjih in resorjih, od tega sta bila 102 ukrepa že realizirana, preostalih 196 pa še ne. Izvedba akcijskega načrta se je bistveno upočasnila v četrti fazi, saj so bili nekateri zakoni s področja delovno pravne zakonodaje zavrtnjeni na referendumih, prav tako pa se je v drugi polovici leta 2011 skoraj popolnoma ustavilo sprejemanje zakonov, ki bi jih bilo treba spremeniti. Zaradi tega je bilo treba podaljšati rok za izvedbo četrte in pete faze, predlagan nov končni rok za realizacijo cilja je maj 2013. Šele po izvedbi zadnje faze programa

bo mogoče ugotoviti, v kolikšni meri se je celoten »program minus 25« tudi uresničil. (Poročilo o izvajanju nalog in realizaciji ciljev na področju priprave boljših predpisov ter Programa za odpravo administrativnih ovir in zmanjšanje administrativnih bremen za 25 % do leta 2012 za leto 2011, 2012).

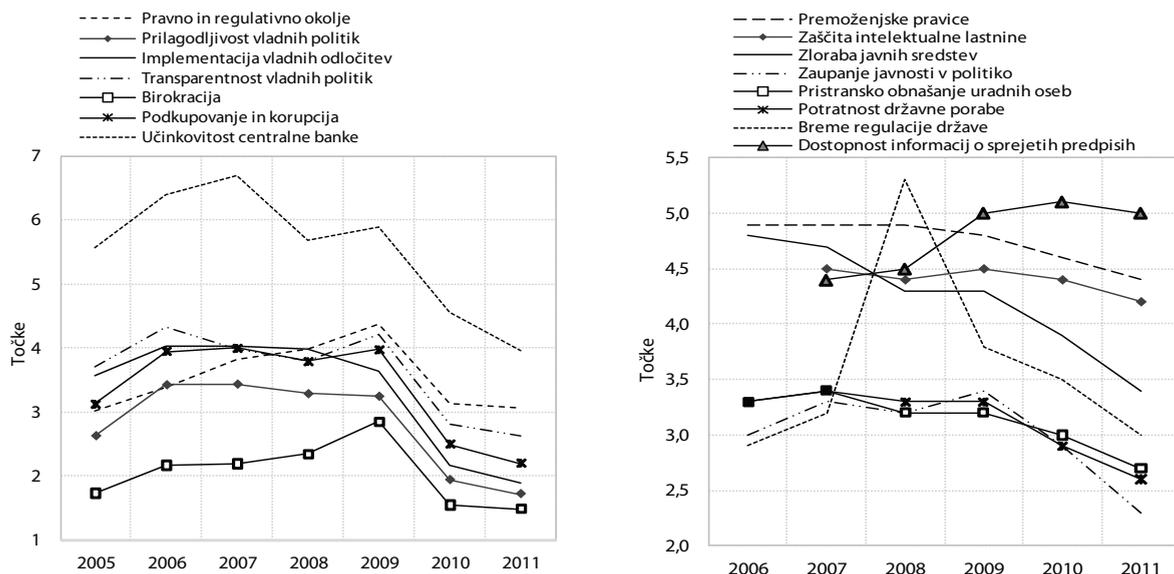
Po mednarodnih kazalnikih konkurenčnosti se je institucionalna konkurenčnost države v zadnjih dveh letih močno poslabšala. Poslabšanje uvrstitev in ocen v obdobju po krizi, še posebno leta 2011, je bilo zaznati v večini mednarodnih primerjav kazalnikov konkurenčnosti, konkurenčnost Slovenije se zmanjšuje tudi v primerjavi z drugimi državami članicami Evropske unije. Rezultati anket tudi v zadnjem letu kažejo na veliko nezadovoljstvo gospodarstvenikov z delovanjem institucij, predvsem vlade in centralne banke, pa tudi z nizko implementacijo vladnih odločitev, povečevanjem birokracije in korupcije (IMD 2011; WEF 2011/12). Potrebe po ekonomskih in socialnih reformah, ki bi lahko izboljšale konkurenčnost Slovenije, je javnost, sodeč po anketah, zelo slabo sprejela, kar je vplivalo tudi na nesprejetje nekaterih ključnih strukturnih reform. Slabše kot lani je bilo tako ocenjeno tudi področje poslovne zakonodaje, še posebno pa je bila izpostavljena rigidna zakonodaja na področju trga dela. Podobno poslabšanje kažejo tudi kazalniki upravljanja Svetovne Banke (World Bank Governance Indicators 2011), saj se je uvrstitev Slovenije poslabšala na večini proučenih področjih, še posebno glede korupcije. Medtem ko je Slovenija država z relativno nizko stopnjo administrativne korupcije, pa je finančna kriza razkrila dolgoletni razvoj systemske korupcije¹⁴², ki predstavlja pridobivanje koristi v škodo javnih sredstev in javnega interesa. Število prijav suma korupcije in drugih nepravilnosti se je v obdobju med 2008 in 2011 močno povečalo¹⁴³. Ugotovitve potrjuje tudi indeks zaznave korupcije (Transparency international, 2011), kjer se je med 183 proučenimi državami uvrstitev Slovenije leta 2011 poslabšala za osem mest, na 35. mesto (oz. 16. mesto med državami Evropske unije). Po raziskavi enostavnosti poslovanja Svetovne banke (Doing Business, 2012) pa je Slovenija leta 2011 ohranila uvrstitev iz preteklega leta. V primerjavi z drugimi raziskavami konkurenčnosti (in tudi zadnjimi rezultati raziskav IMD in WEF) se je Slovenija glede enostavnosti poslovanja uvrstila višje, vzrok pa je predvsem v tem, da ta raziskava države razvršča zgolj po kakovosti regulatornega okolja, subjektivne zaznave vprašanih pa na rezultate nimajo vpliva. Slovenija se je najvišje uvrstila pri enostavnosti ustanavljanja podjetij, dostopu

¹⁴¹ Do leta 2011 sta bili realizirani prva in druga faza. Prva faza je predstavljala pregled zakonodaje in nabor predpisov, druga pa analizo predpisov na podlagi enotne metodologije. V letu 2011 se je realizirala tudi tretja faza, ki predvideva načrt ukrepov po področjih/resorjih. Četrto fazo, ki zajema realizacijo ukrepov, bi po rokovniku morali izvesti do maja 2012, peto, ki zajema evalvacijo, pa do decembra 2012.

¹⁴² Ocena stanja korupcije, Komisija za preprečevanje korupcije, maj 2011.

¹⁴³ Število prijav suma korupcije po letih: 2005: 270, 2008: 661, 2009: 1.027, 2010: 1.271, 2011: 1.237. Povečalo se je tudi število primerov, ki jih je Komisija za preprečevanje korupcije odstopila v nadaljnjo obravnavo pristojnim organom (policiji, inšpekcijskim organom, itd); 2008: 208, 2009: 302, 2010: 342, 2011: 515 (Letna poročila, Komisija za preprečevanje korupcije, 2005 – 2011; KPK Vestnik december 2011 in januar 2012).

Slika 16: Kazalniki učinkovitosti države po IMD (levo) in WEF (desno), število točk

Vir: IMD World Competitiveness Yearbook, različne številke in The Global Competitiveness report, WEF, različne številke.

Opomba: Višje število točk je boljše, največ možnih pri IMD (levo) je 10, pri WEF (desno) 7.

do električne energije in zaščiti investitorjev. Glavna ovira enostavnosti poslovanja pa so časovno dolgotrajni postopki pridobivanja različne dokumentacije in dovoljenj, pa tudi število in dolgotrajnost postopkov pri plačevanju davkov, saj morajo podjetja izvesti na leto dvaindvajset plačil davkov in prispevkov, za kar porabijo 260 ur na leto. Institucionalna konkurenčnost Slovenije je po večini svetovnih raziskav na precej nižji ravni kot v drugih primerljivih (predvsem evropskih) državah, kar je v veliki meri posledica preočasnih institucionalnih sprememb v prilagajanju svetovnim izzivom, nedoslednega izvajanja sprejetih predpisov in poslabšanja odnosov ter vrednot v družbi.

Tudi leta 2011 se je nadaljevalo nizko zaupanje v institucije. Zaupanje v vlado, parlament in politične stranke se je v Sloveniji od začetka krize zelo znižalo in je tudi precej nižje kot v drugih državah Evropske unije (Eurobarometer 76, 2011). Politična negotovost in nizko zaupanje v institucije sta pomembno vplivala tudi na rezultate nekaterih ključnih strukturnih reform, ki jih je prebivalstvo zavrnilo na referendumih. Prebivalstvo se sicer zaveda nujnosti ukrepov za stabilizacijo javnih financ, a hkrati ne verjame vladi, da bi lahko sprejela ustrezne in pravične ukrepe. Ugotovitve potrjuje tudi raziskava WEF, ki ocenjuje, da je stopnja zaupanja javnosti v etične standarde politikov v Sloveniji nizka.

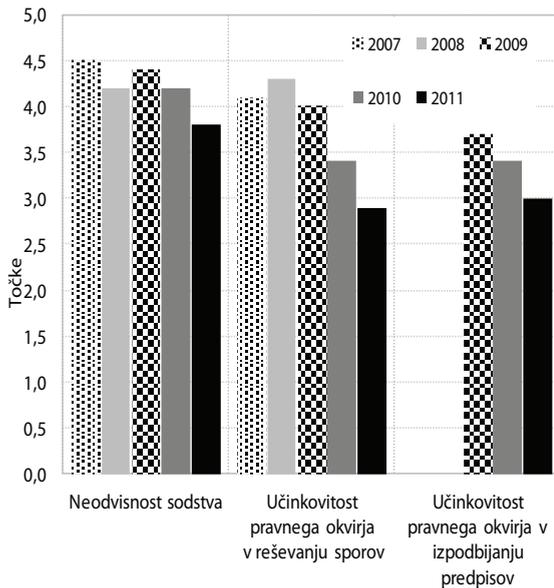
Javno–zasebno partnerstvo pri infrastrukturnih naložbah in javnih službah še ni zaživelo. Kljub normativni ureditvi javno–zasebnega partnerstva država in občine podeljujejo le koncesije za opravljanje storitev, kompleksnejših oblik, ki bi vključevale tudi gradnjo infrastrukturnih objektov, pa je malo. Obsežen seznam velikih nacionalnih investicijskih projektov, ki naj bi jih izvedli v javno–zasebnem partnerstvu, se ne uresničuje, izvajajo se le manjši projekti na regijskih ali občinskih

ravnih. Veliko število občin povzroča, da je njihova finančna moč za lastno udeležbo pri občinskih in regijskih projektih majhna, zato pa majhni projekti ne dosegajo ekonomskih učinkov, ki jih zasebni sektor pričakuje. Problemi so tudi pri dodeljevanju koncesij za opravljanje storitev. Zlasti občine pogosto podeljujejo posebne ali izključne pravice zasebnikom za dolga obdobja brez ekonomskih razlogov, saj zasebniki ne vlagajo sredstev v izgradnjo ali posodobitev infrastrukture, ki bi se jim v obdobju trajanja pogodbenega razmerja vračala. To pomeni, da imajo neupravičeno podeljene monopolne pravice (Poročilo o sklenjenih oblikah javno–zasebnega partnerstva v Republiki Sloveniji leta 2009, 2011).

3.3. Učinkovitost pravosodja

Konkurenčnost Slovenije močno omejuje tudi zmanjšanje zaupanja v pravno državo. Zaupanje v pravno državo se je v Sloveniji v času gospodarske krize zmanjšalo, kar kažejo tudi podatki Svetovne banke (WB Governance Indicators 2011). Ocene WEF pa kažejo na poslabšanje neodvisnosti sodstva od vplivov politike in zasebnega sektorja ter neučinkovitost pravnega okvirja pri reševanju sporov in izpodbijanju predpisov (WEF 2011/12). Na vseh treh področjih je Slovenija precej poslabšala uvrstitve v primerjavi z drugimi državami Evropske unije, podjetja pa še zlasti opozarjajo, da pravni okvir za reševanje sporov med podjetji ni učinkovit (111. mesto med 142. državami). Po podatkih Svetovne banke (Doing Business, 2012) enostavnost poslovanja podjetij močno omejujejo dolgotrajni postopki, saj se za sodno uveljavitev pogodb porabi kar 1.290 dni, kar je precej več kot v drugih članicah Evropske unije.

Slika 17: Kazalniki učinkovitosti sodstva po WEF

Vir: The Global Competitiveness report, WEF, različne številke.

Opomba: Število točk predstavlja vrednost kazalnika. Višje število točk je boljše, največ možnih je 7.

Legenda kazalnikov predstavlja rangiranje med dvema skrajnima možnostma: (i) v kolikšni meri je sodstvo neodvisno od vplivov politike, državljanov ali podjetij; (ii) kako učinkovit je pravni okvir za zasebna podjetja za reševanje sporov; (iii) kako učinkovit je pravni okvir za zasebna podjetja za izpodbijanje zakonitosti delovanja vlade in / ali predpisov?

Zmanjševanje števila nerešenih zadev (brez prekrškov) se je nadaljevalo tudi leta 2011, med pomembnejšimi zadevami pa je njihovo število ostalo skoraj nespremenjeno¹⁴⁴. Število nerešenih zadev na vseh sodiščih skupaj se je leta 2011 v primerjavi z letom prej znižalo za 5,2 %, med posameznimi sodišči pa se je povečalo – na višjih sodiščih za 6,7 %, na okrožnih sodiščih za 3,1 %, na upravnem sodišču za 4,2 % ter na delovnih in socialnem sodišču za 3,6 %. Nerešene zadeve so 31. 12. 2011 predstavljale 30,5 % zadev v delu¹⁴⁵ (Sodna statistika, 2011). Pri pomembnejših zadevah, ki predstavljajo 21,2 % zadev v delu, je število nerešenih zadev na vseh sodiščih ostalo približno nespremenjeno¹⁴⁶. Pri tem je bilo evidentno povečanje števila zadev pri višjih in okrožnih sodiščih ter pri upravnem in delovnih ter socialnem sodišču, pri drugih sodiščih pa se je število nerešenih zadev zmanjšalo. Takšni rezultati so bili ponovno doseženi ob velikem obsegu novih zadev, čeprav se je njihov pripad leta 2011 v primerjavi s preteklim letom znižal za 2,7 %; pri pomembnejših zadevah pa za 3,5 %. Število vseh sodnikov pa se je znižalo za 0,8 %.

Število sodnih zaostankov (brez prekrškov) po 50. členu Sodnega reda se je leta 2011 zmanjšalo za 6,1 %, pri pomembnejših zadevah pa minimalno povečalo (1,4 %), kar pomeni, da so se sodni postopki skrajšali. Sodna statistika v okviru podatkov o sodnih zaostankih prikazuje število zadev sodnega zaostanka po posameznih vrstah zadev, ki se vodijo v skladu z roki, kot jih določa 50. člen veljavnega Sodnega reda. Veliko povečanje vseh sodnih zaostankov in zaostankov pri pomembnejših zadevah je izkazano na višjih sodiščih (141,7 %), na višjem delovnem in socialnem sodišču (27,3 %) ter na delovnih in socialnem sodišču (17,1 %), precejšnje zmanjšanje (vseh zadev in tudi pomembnejših) pa je na višjih sodiščih (za 25,5 %).

¹⁴⁴ Primerjava z leti pred 2010 zaradi metodoloških sprememb ni realna, zato ne moremo ocenjevati, kako se je SRS na področju zmanjševanja sodnih zaostankov in učinkovitosti sodišč uresničevala.

¹⁴⁵ Zadeve v delu predstavljajo nerešene zadeve 1. 1. 2011 in nove zadeve.

¹⁴⁶ Zmanjšanje je 0,6 %.

4. Moderna socialna država in večja zaposlenost

Usmeritve SRS: SRS poudarja, da je ohranjanje in izboljšanje dosežene ravni socialne varnosti, kakovosti življenja in zdrava pomembna družbena vrednota. Prehod od države blaginje v družbo blaginje zahteva učinkovitejšo socialno državo, večjo lastno odgovornost in večje spodbujanje aktivnosti posameznikov, krepitev javnega in zasebnega partnerstva ter bolj raznoliko in delno konkurenčno ponudbo socialnih storitev, hkrati pa večjo družbeno kohezijo, izboljšano dostopnost storitev sistemov socialne zaščite, zdravstva, izobraževanja, kulture in stanovanj ter posebno skrb za najbolj ranljive skupine. Sisteme socialne zaščite bo treba prilagoditi potrebam dolgožive družbe ter zmanjšati socialna tveganja, revščino in socialno izključenost. K trajnostnemu povečanju blaginje in kakovosti življenja naj bi pomembno prispevala višja stopnja zaposlenosti. K njej bodo prispevali zlasti gospodarska rast in vlaganja v znanje.

4.1. Izboljšanje prilagodljivosti trga dela

Leta 2011 se je nadaljevalo prilagajanje trga dela nizki ravni gospodarske aktivnosti. Padec aktivnosti leta 2009 (merjeno z BDP za 8 %) je sprožil prilagajanje trga dela predvsem preko zmanjševanja obsega zaposlenosti in povečevanja brezposelnosti. Po 2,3-odstotnem letnem zmanjšanju števila delovno aktivnih v letih 2009 in 2010 je bil leta 2011 zabeležen še 2,1-odstotni padec. Nižjemu obsegu gospodarske aktivnosti se je z zmanjšanjem zaposlenosti prilagajal zasebni sektor, v javnih storitvah pa se je zaposlenost v letih 2009 in 2010 še povečala. Podobna gibanja so značilna tudi za večino držav EU, nekaj držav pa je v tem obdobju število zaposlenih v javnih storitvah že občutno zmanjšalo. Šele leta 2011 je v javni upravi prvič od začetka gospodarske krize prišlo do

znižanja števila zaposlenih tudi v Sloveniji, v drugih delih javnega sektorja pa se je njihova rast upočasnila. Število registriranih brezposelnih je bilo konec decembra 2011 za 2,5 % višje kot konec leta 2010, v primerjavi s septembrom 2008 (najnižja raven po letu 2000) pa je bilo višje za 90 %. V zadnjem letu se je nadaljevalo tudi naraščanje stopnje brezposelnosti¹⁴⁷, ki pa je bilo počasnejše kot v letih 2009 in 2010. Ob tem so se povečali tudi strukturni problemi na trgu dela, saj se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v obdobju 2009–2011 podvojila.

Slovenija se je v obdobju 2009–2011 oddaljila od strateških ciljev na področju zaposlenosti, leta 2011 pa se je močno znižala že prej zelo nizka stopnja delovne aktivnosti starejših. Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva v starosti 15–64 let se znižuje že tri leta zapored (64,4 % v drugem četrtletju 2011), s čimer se Slovenija oddaljuje od cilja 70-odstotne stopnje delovne aktivnosti leta 2013 (cilj SRS). Znižuje se tudi stopnja delovne aktivnosti prebivalstva v starosti 20–64 let, kjer si je Slovenija v okviru strategije EU 2020 zadala cilj 75-odstotne stopnje zaposlenosti do leta 2020. Ta je v drugem četrtletju 2011 znašala 68,6 %, kar je za 4,3 o. t. manj kot pred krizo. Najbolj se je v tem obdobju zmanjšala stopnja delovne aktivnosti mladih (15–24 let), kar je v veliki meri posledica zmanjšane obsega študentskega dela. Leta 2011 se je močno zmanjšala tudi stopnja delovne aktivnosti starejših (55–64 let)¹⁴⁸ kot posledica manjšega obsega neformalne aktivnosti in odpuščanja večjega števila starejših ob koncu leta 2010¹⁴⁹. Povečanje delovne aktivnosti starejših je bil eden izmed ciljev pokojninske reforme, ki je bila leta 2011 na referendumu zavrnjena. Tudi nova sprememba pokojninske ureditve bi morala biti zasnovana tako, da bo starejše dalj časa ohranjala med delovnimi aktivnimi, saj je delež starejših, ki so v Sloveniji delovno aktivni, med najnižjimi v EU. Ta cilj pa bi morali podpreti tudi drugi ukrepi politike zaposlovanja.

Leta 2011 se je delež delnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah zmanjšal, delež začasnih zaposlitev pa ohranil na podobni ravni kot pred enim letom. Delež delnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah se je v zadnjem letu zmanjšal na 9,1 % (za 1,4 o. t. manj kot v drugem četrtletju 2010), kar lahko pripišemo prenehanju

Tabela 6: Spremembe števila delovno aktivnih, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Delovno aktivni skupaj	1,0	1,5	3,3	3,2	-2,3	-2,3	-2,1
- pretežno zasebni sektor (A-N;R-T)	0,9	1,4	4,0	3,5	-3,3	-3,4	-2,8
- pretežno javne storitve (O-Q)	1,4	1,5	0,4	1,8	2,0	2,1	0,8

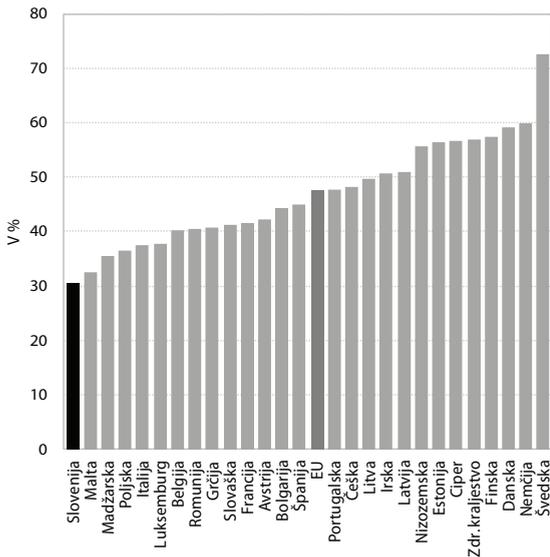
Vir: Statistični register delovno aktivnega prebivalstva (SURS), 2012; preračuni UMAR.

¹⁴⁷ Stopnja registrirane brezposelnosti se je povečala na 11,8 % (za 1,1 o. t. več kot leta 2010), stopnja brezposelnosti po anketi o delovni sili pa na 8,2 % (za 0,9 o. t. več kot leta 2010).

¹⁴⁸ Stopnja delovne aktivnosti starejših (55–64 let) je v drugem četrtletju 2011 znašala 30,5 %, v drugem četrtletju 2010 pa 35,5 %.

¹⁴⁹ Ocenjujemo, da je bil velik priliv starejših v brezposelnost delno posledica pričakove pokojninske reforme in sprememb v zavarovanju za primer brezposelnosti.

Slika 18: Stopnje delovne aktivnosti starejših (55-64 let), drugo četrletje 2011

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2012.

subvencioniranja krajšega delovnega časa¹⁵⁰ in manjšemu obsegu delovne aktivnosti mladih prek študentskih servisov¹⁵¹. Delodajalci redko izkoriščajo možnost krajšega delovnega časa, saj je po naših ocenah kar dobra polovica zaposlitev s krajšim delovnim časom posledica možnosti, ki jih daje zakonodaja s področja socialne zaščite¹⁵². Ob nadaljevanju skromne gospodarske rasti in negotovega povpraševanja leta 2011 se je delež začasnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah ohranil na podobni ravni kot pred enim letom. V okviru začasnih zaposlitev pa se povečuje obseg posredovanja dela delavcev drugim uporabnikom preko agencij¹⁵³, kar pripisujemo predvsem enostavnejšemu postopku takšnega najemanja delavcev. Delež začasnih zaposlitev med mladimi (15–24 let) se je v zadnjem letu bistveno povečal¹⁵⁴, še močnejša starostna segmentacija trga dela leta 2011 pa je bila še naprej povezana z razširjenostjo dela preko študentskega servisa. To je tudi vzrok, da je

delež začasnih zaposlitev med mladimi v Sloveniji najvišji v EU (povprečje EU 42,2 %, v Sloveniji pa 72,5 %).

Na področju oblikovanja varne prožnosti je prišlo leta 2011 do pozitivnih premikov na področju zagotavljanja varnosti, ne pa tudi na področju prožnosti.

Leta 2011 je začel veljati Zakon o urejanju trga dela (ZUTD), ki naj bi povečal dostopnost mladih do denarnega nadomestila za brezposelnost in povečal dohodkovno varnost brezposelnih. Glavni spremembi ZUTD sta bili širjenje kroga upravičencev do denarnega nadomestila za brezposelnost in dvig višine nadomestil za brezposelnost. Ker je bil delež brezposelnih mladih, starih do 30 let, ki so bili upravičeni do denarnega nadomestila, leta 2011 v primerjavi z letom 2010 višji le za 0,9 o. t.¹⁵⁵, ocenjujemo, da se dostopnost do nadomestil za mlade brezposelne osebe ni bistveno povečala. Večji učinek je imelo povečanje višine nadomestila: leta 2011 je bilo namreč povprečno izplačano bruto nadomestilo po ZUTD za 10 % višje kot po prejšnjem Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti¹⁵⁶. Leta 2010 je bil pripravljen velik del predvidenih zakonskih sprememb na trgu dela, vendar so bili kar trije od sprejetih zakonov (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, Zakon o malem delu in Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno) izpostavljeni referendumski presoji in nato zavrženi. Do sedaj uveljavljene reforme so sicer delovale v smeri večje varnosti dohodka, ne pa tudi v smeri večje prožnosti trga dela. Tudi tretji steber v konceptu varne prožnosti (aktivna politika zaposlovanja in vseživljenjsko učenje) še ne igra zadostne vloge. Čeprav sta leta 2011 prenehala veljati intervencijska zakona za ohranjanje delovnih mest in se je število brezposelnih še nekoliko povečalo, je bilo število vključenih v programe aktivne politike zaposlovanja v primerjavi z letom 2010 manjše za 31,3 %. V zadnjem letu se je vključenost v vseživljenjsko učenje zmanjšala, nizki pa ostajata predvsem stopnji vključenosti starejših in nizko izobraženih¹⁵⁷. Velik izziv politike trga dela in oblikovanja varne prožnosti predstavlja problem močne segmentacije trga dela. Za zmanjšanje tega problema bi bilo treba (i) zmanjšati veliko razliko v pravicah, ki izhajajo iz delovnih razmerij za določen in nedoločen čas in (ii) drugače urediti študentsko delo.

¹⁵⁰ Izplačilo subvencij po Zakonu o subvencioniranju polnega delovnega časa je potekalo do septembra 2010, v drugem četrletju 2010 je bilo v povprečju izplačanih 5.802 subvencij mesečno.

¹⁵¹ Obseg študentskega dela je bil v drugem četrletju 2011 za 23,1 % manjši kot pred enim letom, kar je verjetno povezano z omejevanjem tovrstnega dela v javnem sektorju.

¹⁵² V to kategorijo smo uvrstili delo s krajšim delovnim časom zaradi varstva otrok po zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, zaradi zdravstvenih razlogov po Zakonu o zdravstvenem zavarovanju in zaradi invalidnosti v skladu z določili Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

¹⁵³ Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve so agencije v letu 2010 posredovale okoli 12 tisoč delavcev oz. 9,1 % vseh začasnih zaposlitev, kar je za skoraj 3-krat več kot leta 2006, ko je bilo posredovano okoli 3 tisoč delavcev in je to predstavljalo oz. 2,3 % začasnih zaposlitev.

¹⁵⁴ Delež začasnih zaposlitev med mladimi (15–24 let) je v drugem četrletju znašal 72,5 %, kar je za 5 o. t. več kot leto prej.

¹⁵⁵ V letu 2010 je delež mladih brezposelnih starih do 30 let, ki so prejeli nadomestilo, znašal 7,5 %, v letu 2011 pa 8,4 %.

¹⁵⁶ Po podatkih Zavoda RS za zaposlovanje je v letu 2011 povprečna višina nadomestila, ki je bila izplačana po ZUTD, znašala 665,72 EUR, izplačana po prejšnjem zakonu pa 601 EUR. Ker so upravičenci do nadomestila po prejšnjem zakonu prejeli nadomestila v pred odmerjeni višini, je bilo povprečno izplačano bruto nadomestilo (stari in novi upravičenci) leta 2011 za 4 % višje kot v letu 2010.

¹⁵⁷ Več o tem glej v poglavju 2. 1. Izobraževanje in usposabljanje.

4.2. Modernizacija sistemov socialne zaščite

Izdatki za socialno zaščito¹⁵⁸ naraščajo, težave pri njihovem financiranju pa so vse večje. Leta 2009 (zadnji razpoložljivi podatki) so se realno povečali za 6,6 %¹⁵⁹, kar je visoko nad povprečjem nekaj predhodnih let (3 %). Visoka rast je v največji meri posledica rasti izdatkov za pokojnine (za 7,2 %) in izdatkov za različne socialne transferje, ki so se leta 2009 zaradi gospodarske krize začeli hitro povečevati, pa tudi rasti izdatkov za zdravstvo zaradi plačne reforme javnega sektorja. Izrazito je bilo tudi povečanje izdatkov za socialno zaščito, izraženo v deležu BDP (na 24,2 % BDP, kar je za skoraj 3 o. t. več kot leto prej). Poleg rasti izdatkov je bilo to tudi posledica občutnega znižanja BDP leta 2009. Ker so bila podobna gibanja značilna tudi za druge države EU, ostaja delež izdatkov za socialno zaščito še naprej znatno nižji kot v povprečju EU (29,5 %). Čeprav so bili v letih 2010 in 2011 v veljavi interventni ukrepi, ki so omejili rast izdatkov za denarne prejemke iz programov socialne zaščite¹⁶⁰, so ti zaradi nadaljnje rasti števila upokojencev in prejemnikov nekaterih transferjev (zlasti zaradi večje brezposelnosti) realno naraščali še naprej. To se bo ob skromni gospodarski rasti po naši oceni odrazilo v nadaljnjem povečevanju njihovega deleža v primerjavi z BDP. Težave pri zagotavljanju virov javnega financiranja za pokrivanje teh izdatkov so iz leta v leto večje: obseg transfera državnega proračuna v pokojninsko blagajno za pokritje pokojninskih izdatkov narašča, v zdravstveni blagajni pa leta 2011 tekoči prihodki že tretje leto zapored

niso zadoščali za pokritje tekočih obveznosti. Od dalj časa pričakovanih sistemskih sprememb se je leta 2012 pričela izvajati reforma sistema socialnih transferjev, ki so odvisni od gmotnega položaja prebivalstva. Ta naj bi zagotovila boljšo ciljno usmerjenost transferjev, ki so po novi ureditvi odvisni ne le od dohodkov ampak tudi od premoženja potencialnih upravičencev.

Nadaljnje probleme pri zagotavljanju stabilnega financiranja izdatkov socialne zaščite nakazujejo tudi nove dolgoročne projekcije izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva. Evropska komisija s sodelovanjem držav članic ažurira projekcije vsake tri leta¹⁶¹. Najnovejše projekcije iz marca 2012 se bistveno ne razlikujejo od predhodnih. Kažejo, da bi bil brez spremembe politik in brez upoštevanja drugih dejavnikov predvsem učinek staranja (referenčni scenarij) na javnofinančne izdatke v Sloveniji izredno močan (in tudi bistveno večji kot v povprečju EU), še večji pritisk na dolgoročno vzdržnost javnih financ pa bi pomenila potencialno višja rast javnih izdatkov, ki v večji meri upošteva še druge, nedemografske dejavnike (tvegani scenarij).

Izdatki za pokojnine iz obveznega zavarovanja, ki vključujejo vse vrste pokojnin¹⁶², so izraženi v deležu BDP leta 2011 presegle delež ob začetku izvajanja pokojninske reforme iz leta 2000. Znašali so 11,6 % BDP, kar je za 0,6 o. t. več kot leta 2000 (11,0 %), ko se je začela izvajati reforma pokojninskega sistema. Hitrejša rast izdatkov za pokojnine iz obveznega zavarovanja od rasti BDP je značilna za obdobje po letu 2008. Pokojninska

Tabela 7: Dolgoročne projekcije javnih izdatkov povezanih s staranjem, Slovenija in EU, v % BDP

	Delež v BDP, v %		Referenčni scenarij AWG*				Tvegani scenarij			
			Sprememba v o. t. BDP				Sprememba v o. t. BDP			
	2010		2010–2020		2010–2060		2010–2020		2010–2060	
	SI	EU	SI	EU	SI	EU	SI	EU	SI	EU
Skupaj	23,5	25	1,7	0,2	10,3	4,1	1,9	0,4	10,8	4,9
Pokojnine	11,2	11,3	1,0	-0,1	7,1	1,5	np	np	np	np
Zdravstvo*	6,1	7,1	0,3	0,3	1,1	1,1	0,5	0,5	1,7	1,7
Dolgotrajna oskrba**	1,4	1,8	0,3	0,2	1,6	1,5	0,3	0,3	1,6	1,8
Izobraževanje	4,7	4,6	0,1	-0,3	0,5	-0,1	np	np	np	np
Nadomestila brezposelnim	0,3	1,1	0,1	-0,1	0,0	-0,3	np	np	np	np

Vir: European Commission and Economic Policy Committee: Draft 2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (2010–2060); Ministrstvo za finance: Country Fiche on Pension Projections for Slovenia.

Opomba: *AWG – Delovna skupina za staranje prebivalstva pri Odboru za ekonomsko politiko (Ageing Working Group). Referenčni scenarij pri izdatkih za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo upošteva zgolj učinke staranja in predpostavko, da polovico dodatnih let življenja preživimo zdravi. **Javni izdatki za zdravstvo po metodologiji SHA, vendar brez izdatkov za dolgotrajno zdravstveno oskrbo. *** K javnim izdatkom za dolgotrajno oskrbo po metodologiji SHA (0,9 % BDP v letu 2009) so v projekcijah AWG pristihi še nekateri denarni prejemki po metodologiji ESPROSS (invalidnine). np – ni projekcije.

¹⁵⁸ Po metodologiji ESSPROS. Zajeti so vsi izdatki socialne zaščite, ki se financirajo iz javnih virov in sredstev dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja.

¹⁵⁹ Zadnji podatki SURS.

¹⁶⁰ V letu 2010 je bilo usklajevanje pokojnin in denarnih prejemkov prebivalstva iz javnih virov interventno znižano na polovico v zakonu določenega obsega uskladitve, v letu 2011 pa na četrtno. Izdatki za pokojnine in socialne transferje so ob tem realno naraščali za nekaj nad 2 % realno letno.

¹⁶¹ Koordinacija priprave projekcij poteka na ravni Evropske komisije v okviru delovne skupine za staranje prebivalstva (Working Group on Ageing and Sustainability) pri Odboru za ekonomsko politiko.

¹⁶² Po splošnih predpisih pokojninskega in invalidskega zavarovanja (PIZ), z zavarovalno dobo s povečanjem, predčasne po prejšnjem zakonu o PIZ in po posebnih zakonih (zakon o policiji, zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, ZPPPAI-azbestoza in ZŽVN- žrtve vojnega nasilja).

Tabela 8: Dolgoročne projekcije javnih izdatkov in prispevkov za pokojnine, v % BDP, 2011–2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Javni izdatki za pokojnine, v % BDP	11,2	11,2	11,5	11,5	11,8	11,8	12,0	12,1	12,2	12,2
Prispevki delodajalcev in delojemalcev za pokojnine iz javnih sredstev, v % BDP	9,2	9,3	9,3	9,4	9,5	9,5	9,6	9,6	9,6	9,7

Vir: European Commission and Economic Policy Committee: Draft 2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (2010–2060); Ministrstvo za finance: Country Fiche on Pension Projections for Slovenia.

reforma iz leta 2000 je v začetku vplivala na upočasnitev rasti izdatkov za pokojnine in njihovega deleža glede na BDP¹⁶³. Z letom 2008 pa so izdatki začeli naraščati hitreje predvsem zaradi hitrejše rasti števila upokojenec¹⁶⁴, od leta 2009 pa je njihov relativni obseg (glede na BDP) naraščal tudi zaradi znižanja bruto domačega proizvoda. Učinki pokojninske reforme iz leta 2000 na podaljševanje delovne aktivnosti so še prisotni pri ženskah¹⁶⁵, učinek zmanjševanja odmernega odstotka pa bo prisoten vse do leta 2024. Vendar dolgoročne projekcije zaradi demografske slike brez spremembe politik kažejo hitro nadaljevanje rasti izdatkov. Ti naj bi se že do leta 2020 povečali na 12,2 % BDP, s prispevki pa bi za pokojninsko zavarovanje leta 2020 zbrali sredstva v obsegu 9,7 % BDP, kar bi pomenilo nadaljnje povečevanje obsega proračunskega transferja za pokojnine.

V pogojih, ko se število zaposlenih že tretje leto zmanjšuje¹⁶⁶, število upokojenec pa večja, se del izdatkov za pokojnine, kisenemorepokriti iz prispevkov in drugih virov (ki jih ima na razpolago zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje), povečuje. Zato se povečuje obseg transfernih proračunskih izdatkov za poravnavanje obveznosti iz pokojninskega zavarovanja, ki pokriva razliko med prihodki Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) in njegovimi izdatki za pokojnine¹⁶⁷. Za omejitev rasti izdatkov sta bila sprejeta

¹⁶³ V obdobju 2000–2007 se je znižal z 11,08 % na 9,70 % BDP, v letu 2008 povečal na 9,87 % in v letu 2009 na 10,91 % BDP, leta 2010 na 11,3 % in leta 2011 11,6 % BDP.

¹⁶⁴ Leta 2000 se je število prejemnikov pokojnin povečalo za 1,6 %, leta 2009 je bila letna rast že 2 %, leta 2010 2,6 % in leta 2011 3,2 %. Število prejemnikov starostnih pokojnin pa je naraščalo še bolj, leta 2000 je bila letna rast 2,1 %, leta 2009 se je pospešila na 3,4 %, leta 2010 na 4,1 % in leta 2011 na 4,8 %.

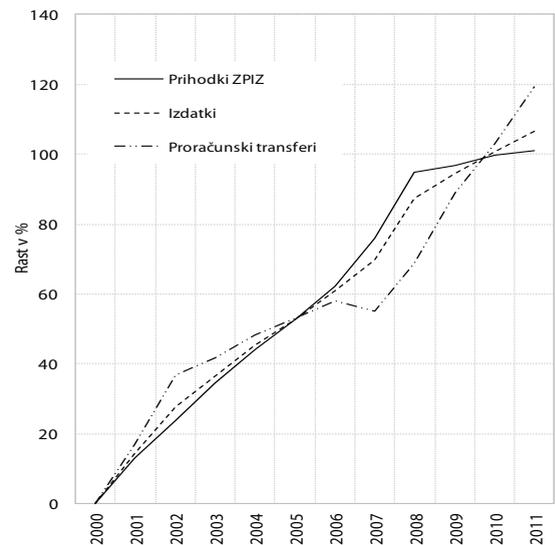
¹⁶⁵ Pri ženskah se je povprečna starost novih upokojenk od leta 2000 povečala za dve leti in štiri mesece. Pri ženskah se bo končalo prehodno obdobje za doseganje minimalne starosti 58 let leta 2013, za pokojninsko dobo 38 let pa leta 2012. Pri moških ni več prehodnega obdobja.

¹⁶⁶ Število prejemnikov plač se je v letu 2009 skrčilo za 2,8 %, v letu 2010 za 2,6 % in v letu 2011 za 2,4 %.

¹⁶⁷ Delež javnofinančnih transferjev v skupnih prihodkih ZPIZ-a je bil leta 2000 29,6 % in se je do leta 2002 povečal na 31,7 %, nato se je do leta 2008 znižal na 26,7 % in v času krize povišal na 31,4 % v letu 2011. V izračunu deleža so poleg sredstev za pokrivanje razlike med prihodki in odhodki pokojninske blagajne zajeta tudi sredstva za plačilo obveznosti države za določene skupine upravičencev. Delež javnofinančnih transferjev v skupnih prihodkih ZPIZ-a je bil leta 2000 29,6 % in se je do leta 2002 povečal na 31,7 %, nato se je do leta 2008 znižal na 26,7 % in v času krize povišal na 31,4 % v letu 2011.

interventna zakona za leti 2010 in 2011, ki stačasno določala le delno uskladitev pokojnin z gibanjem plač¹⁶⁸, s sprejetjem interventnega zakona za pol leta 2012 pa se je v tem obdobju uskladitev pokojnin zamrznila. Po neuspehu pokojninske reforme leta 2011 je treba čimprej pripraviti novo, ki bi morala z vidika javnofinančne vzdržnosti izdatkov zagotoviti večjo uravnoteženost med gibanjem izdatkov obveznega pokojninskega zavarovanja in prihodkov iz prispevkov za ta namen ter stabilizirati proračunski transfer za pokojnine. Za večjo sprejemljivost in hkrati učinkovitost nove pokojninske reforme bi bilo smiselno tudi oblikovati strategijo aktivnega staranja, ki bi vključevala tudi prilagajanje delovnih mest starejši populaciji, saj po raziskavi o delovnih pogojih¹⁶⁹ pri nas le okoli ena četrtina vprašanih ocenjuje, da bo pri starosti 60 let lahko opravljala enako delo kot sedaj (Parent-Thirion, A. 2010)¹⁷⁰.

Slika 19 Prihodki in odhodki Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, 2000=100

Vir: Bilten Ministrstva za finance.

V izračunu deleža so poleg sredstev za pokrivanje razlike med prihodki in odhodki pokojninske blagajne zajeta tudi sredstva za plačilo obveznosti države za določene skupine upravičencev.

¹⁶⁸ V letu 2010 se je upoštevala le polovica ugotovljenega odstotka uskladitve po zakonu, v letu 2011 pa 25 % tako ugotovljenega odstotka uskladitve.

¹⁶⁹ Gre za preliminarne rezultate 5. evropske raziskave o delovnih pogojih, ki jo izvaja European foundation for the improvement of living and working conditions.

¹⁷⁰ V povprečju EU je takšnih zaposlenih okoli 60 %.

Leta 2011 so se začele izplačevati prve dodatne pokojnine iz prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja. V prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je bilo leta 2011¹⁷¹ vključenih okoli 537 tisoč zavarovancev, kar pomeni slabih 62 % zavarovancev obveznega pokojninskega zavarovanja. Od tega jih je bilo le okoli 4 % vključenih na osnovi individualnega zavarovanja. Do leta 2010 je število postopoma naraščalo, leta 2011 pa se je nekoliko zmanjšalo¹⁷². To je bilo namreč prvo leto, ko so se začele izplačevati dodatne pokojnine. Vendar se zaradi nizkih¹⁷³ premij, ki imajo tendenco zniževanja vrednosti, zaradi nizke donosnosti privarčevanih sredstev in s tem posledično nizkih pokojninskih rent ter zaradi negotovosti na finančnih trgih zavarovanci namesto za pokojninsko rento pretežno odločajo za enkratni dvig privarčevanih sredstev, kljub dohodninski rešitvi, ki je takšen dvig davčno precej bolj obremenila.

Med izdatki za zdravstvo¹⁷⁴ se v zadnjih letih zmanjšujejo javni izdatki, povečujejo pa zasebni izdatki tako iz prostovoljnih zavarovanj kot tudi neposredno iz žepa gospodinjstev. Po prvi oceni

Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS)¹⁷⁵ so celotni izdatki za zdravstvo leta 2011 znašali 9,0 % BDP (2010: 9,1 % BDP). Javni izdatki za zdravstvo so se že dve leti zapore realno znižali, in sicer leta 2010 za 2,2 % ter leta 2011 za 1,7 %¹⁷⁶. Tako se je njihov delež v BDP znižal na 6,5 % BDP leta 2011. Delež zasebnih izdatkov pa se je leta 2010 povečal na 28,1 % in leta 2011 na 28,6 %. Razlog za rast zasebnih izdatkov je bil tako prenos deleža kritja nekaterih zdravstvenih storitev iz obveznega zdravstvenega zavarovanja na dopolnilno zavarovanje in povečanje neposrednih izdatkov iz žepa. Po prvi oceni za leto 2011 je delež prostovoljnih zdravstvenih zavarovanj v celotnih izdatkih za zdravstvo znašal že 13,7 % (13,4 % leta 2010), prav toliko pa tudi delež neposrednih izdatkov gospodinjstev. Zadnji mednarodno primerljivi podatki za leto 2009 pa kažejo, da je bil delež celotnih zasebnih izdatkov v Sloveniji (26,6 %) nekoliko nad povprečjem EU (25,5 %), bistveno manj kot v povprečju EU pa še vedno plačujemo za zdravstvo neposredno iz žepa (12,9 % leta 2009, v državah EU pa v povprečju okoli 17–18 % celotnih izdatkov za zdravstvo)¹⁷⁷:

Okvir 7: Dejavniki rasti javnih izdatkov za zdravstvo v EU in v Sloveniji

Vpliv nedemografskih dejavnikov na rast javnih izdatkov za zdravstvo je v Sloveniji precej nižji kot v povprečju v EU.

Po ekonometrični študiji Evropske komisije (Alternative scenarios for assessing the impact of non-demographic factors on health care expenditure, 2011) je staranje prebivalstva (sprememba demografske strukture) v državah EU v obdobju 1960–2009 k rasti javnih izdatkov za zdravstvo prispevalo v povprečju le 10 %, povečanje BDP na prebivalca nekaj več kot 60 %, preostalih dobrih 25 % pa so prispevali učinki drugih, nedemografskih dejavnikov, kot so uvajanje novih (dragih) tehnologij, institucionalne značilnosti zdravstvenih sistemov (npr. povečanje pokritosti populacije z obveznim zdravstvenim zavarovanjem), rast zaposlenosti in plač v zdravstvu, Baumolov učinek na rast relativnih cen¹ ter drugi dejavniki na strani ponudbe. V Sloveniji so se v obdobju 1995–2008 javni izdatki za zdravstvo na prebivalca v povprečju letno realno povečali za 4,4 %, k tej rasti je 0,8 o. t. prispevalo staranje prebivalstva, 4,2 o. t. povečanje BDP na prebivalca, prispevek nedemografskih dejavnikov pa je bil negativen (-0,6 o. t.). V državah EU je bil prispevek nedemografskih dejavnikov v povprečju 0,8 o. t., poleg Slovenije pa je imela negativen učinek le še Madžarska. Koeficient dohodkovne elastičnosti javnih izdatkov za zdravstvo je tako za države EU v navedenem obdobju v povprečju znašal kar 1,3–1,5, za Slovenijo pa le 0,8–1,0. Negativen prispevek nedemografskih dejavnikov v Sloveniji lahko delno pripišemo uspešnemu obvladovanju rasti javnih izdatkov za zdravstvo (predvsem rasti plač in cen zdravil). Delno pa je to lahko odraz počasnega uvajanja novih tehnologij, slabše opremljenosti ter zaostankov v številu zdravnikov v javnem zdravstvenem sistemu, kar ima vpliv na zdravstveno stanje prebivalstva. V Sloveniji še vedno zaostajamo za povprečjem EU po kazalniku pričakovanega trajanja življenja, pri kazalniku zdravih let življenja pa se približujemo povprečju EU² (osnovna kazalnika zdravstvenega stanja populacije, ki sta pozitivno povezana tudi z vlaganji v zdravstvo. OECD (Health Care Systems: Efficiency and Policy Settings, 2010) opozarja, da bi ob danih izdatkih za zdravstvo lahko z večjo učinkovitostjo sistemov v povprečju podaljšali pričakovano trajanje življenja za nekaj več kot dve leti, za nadaljnje izboljševanje zdravstvenega stanja populacije pa je potrebna tudi nadaljnja rast izdatkov za zdravstvo.

¹ V zdravstvu, podobno kot v drugih delovno intenzivnih dejavnostih, nove tehnologije ne zmanjšujejo potrebne količine dela, povečujejo pa stroške. Produktivnost dela zato relativno glede na druge dejavnosti upada, posledica je hitrejša rast cen v zdravstvu od rasti splošne ravni cen.

² Glej indikator *Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja*.

¹⁷¹ Podatki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) so za september 2011.

¹⁷² Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve za september 2011 536.922 zavarovancev v dodatnem pokojninskem zavarovanju, v decembru 2010 pa jih je bilo 541.464.

¹⁷³ Po podatkih MDDSZ za september 2011 so v povprečju znašale med 30 in 40 EUR mesečno na zavarovanca.

¹⁷⁴ Merjeni po mednarodni metodologiji SHA (Sistem zdravstvenih računov).

¹⁷⁵ Poslovno poročilo ZZZS za leto 2011 (predlog, marec 2012). Podatki po metodologiji SHA so ocenjeni v sodelovanju z SURS.

¹⁷⁶ Za izračun realne rasti je v skladu z mednarodnimi priporočili (OECD, 2011) uporabljen implicitni deflator BDP in ne indeks cen življenskih potrebščin.

¹⁷⁷ Glej indikator *Izdatki za zdravstvo*.

Za ohranjanje stabilnega javnega financiranja zdravstva je bila v zadnjih treh letih sprejeta vrsta kratkoročnih ukrepov za znižanje odhodkov iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, ne pa tudi sistemske spremembe. Od leta 2009 je bilo slovensko javno zdravstvo soočeno z nizko rastjo prihodkov od prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje in naraščanjem izdatkov. Med ukrepi za ohranjanje stabilnega javnega financiranja zdravstva (brez zadolževanja ali dviga prispevne stopnje) so bili v zadnjih treh letih ključni: (i) varčevalni ukrepi na področju plač v javnem sektorju¹⁷⁸, (ii) krčenje sredstev za amortizacijo, materialne stroške in tercijar¹⁷⁹; (iii) zmanjšanje odhodkov za zdravila z zniževanjem cen in širitvijo medsebojno zamenljivih zdravil; (iv) prenos določenega deleža izdatkov na dopolnilna zdravstvena zavarovanja^{180, 181}; (v) racionalizacije poslovanja in spremembe v organizaciji dela (dežurstva). Kljub varčevalnim ukrepom je Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) določena dodatna sredstva še namenil za izboljševanje dostopnosti in kakovosti, vendar v manjši meri kot v preteklosti. V letih 2009 in 2010 je ZZZS posloval s primanjkljajem, ki ga je bilo še mogoče pokriti s presežki iz obdobja pred gospodarsko krizo. Tudi leta 2011 bi posloval s primanjkljajem, vendar je bilo plačilo dela obveznosti, ki so zapadle decembra, preneseno v leto 2012 (po oceni v višini 40,6 mio EUR¹⁸²). S tem se je leta 2012 še zaostрил problem nadaljnega poslovanja ZZZS v skladu z usmeritvijo Programa stabilnosti, po katerem se ZZZS ne more zadolževati. Za sprejem uravnoteženega Finančnega načrta za leto 2012 bodo zato potrebni novi ukrepi, za stabilno poslovanje na daljši rok pa nedvomno tudi spremembe zakonske ureditve glede obsega in načina financiranja pravic.

Gospodarska in finančna kriza je v vseh državah EU še pospešila iskanje ukrepov za izboljšanje stroškovne učinkovitosti zdravstvenih sistemov. Kako upočasniti rast izdatkov za zdravstvo in hkrati uspešno

¹⁷⁸ Glej poglavje 1.1. Makroekonomska stabilnost.

¹⁷⁹ Na terciarni ravni dejavnost klinik, kliničnih inštitutov ali kliničnih oddelkov obsega znanstveno-raziskovalno in vzgojno-izobraževalno delo za medicinsko fakulteto in druge visoke in višje šole ter opravljanje najzahtevnejših zdravstvenih storitev na ambulantni ali bolnišnični način, ki jih zaradi strokovne, kadrovske, tehnološke in organizacijske zahtevnosti ni možno niti ni smotno opravljati na nižjih ravneh.

¹⁸⁰ Znižanje odstotka vrednosti, ki se krije iz obveznega zdravstvenega zavarovanja za storitve zdraviliškega zdravljenja; prevoze z reševalnim vozilom, ki niso nujni; zobnoprostetično zdravljenje odraslih; zdravila in živila za posebne namene, ki so na vmesni listi; očesne pripomočke. Po novem krije obvezno zdravstveno zavarovanje le še 10 % cene navedenih storitev (prej od 25–40 %).

¹⁸¹ Dodatno so bili varčevalni ukrepi sprejeti še z Aneksom 3 k Splošnemu dogovoru za leto 2011 (sklep Vlade 29. 11. 2011). V skupni višini 12,5 mio EUR so posegli v zmanjšanje deleža administrativnega kadra, način obračunavanja nekaterih dežurstev, draga bolnišnična zdravila, znižanje cen dializ in psihiatrije.

¹⁸² Podatki o obveznem zdravstvenem zavarovanju (Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije), marec 2012.

zadovoljevati rastoče zdravstvene potrebe je eden izmed ključnih izzivov tudi v Sloveniji. V naslednjih letih bo rast javnih sredstev za zdravstvo še močno omejena zaradi šibke gospodarske aktivnosti, visoke brezposelnosti in potrebne konsolidacije javnih financ. Omejevanje vlaganj v zdravstvo bo še toliko bolj problematično, ker se potrebe povečujejo zaradi staranja prebivalstva, več kroničnih bolezni, vse večjih pričakovanj prebivalstva ter hitrega razvoja novih medicinskih tehnologij. Dolgoročne projekcije (glej zgoraj) kažejo, da naj bi se javni izdatki za zdravstvo kot delež v BDP že do leta 2020 v Sloveniji povečali za 0,3 o. t. BDP ob upoštevanju zgolj staranja prebivalstva, oziroma za 0,5 o. t. BDP, če so upoštevani še nedemografski dejavniki. Do leta 2060 pa naj bi se javni izdatki za zdravstvo po različnih scenarijih povečali za 0,5–2,6 o. t. BDP. Da bi zagotovili stabilno financiranje zdravstva in ohranili doseženo raven kakovosti, bo morala nova zakonodaja čimprej poseči v širitev osnov za prispevke, spremembe v pravicah iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, nadgradnjo modelov plačevanja izvajalcev zdravstvene dejavnosti in nadaljnjo optimizacijo procesov izvajanja zdravstvene dejavnosti. Zaradi pričakovanega nadaljnega prenašanja financiranja nekaterih zdravstvenih storitev na zasebna sredstva pa bi v primeru ukinutve dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja morali z novo obliko zasebnega zdravstvenega zavarovanja, ki je lahko obvezno ali prostovoljno, zagotoviti ohranitev dosežene ravni finančne dostopnosti do zdravstvenih storitev. Poleg sprememb v zdravstvenem sistemu ostaja za zdravstveno politiko ključen izziv, kako za izboljšanje zdravja povezati vse politike in deležnike, ki lahko pomembno vplivajo na socialno-ekonomske determinante zdravja in s tem na zmanjšanje stroškov, povezanih z neenakostmi v zdravju.

Izdatki za dolgotrajno oskrbo¹⁸³ so se po zadnjih podatkih leta 2009 povečali predvsem iz zasebnih virov. Izraženi kot odstotek BDP so celotni izdatki za dolgotrajno oskrbo v Sloveniji leta 2009 znašali 1,22 % BDP, kar je približno enako povprečju 20-ih evropskih držav, za katere so na voljo podatki (1,26 % BDP), zaostajamo pa po javnih izdatkih. Leta 2009 so se močno povečali zasebni izdatki (realno kar za 12 %), predvsem za storitve socialne dolgotrajne oskrbe. To so v največji meri doplačila za nastanitev in prehrano v domovih za starejše, ki so se povečala zaradi večjih kapacitet in višjega (dražjega) standarda oskrbe v novih domovih. Tako se je v celotnih izdatkih leta 2009 v strukturi po virih financiranja povečal delež zasebnih (na 25,8 %), v strukturi izdatkov po namenu pa delež izdatkov za storitve dolgotrajne socialne oskrbe (na 38,0 %). V obdobju 2005–2009 so se celotni izdatki za dolgotrajno oskrbo v Sloveniji realno povečali za 18,2 %, pri tem bolj izdatki za zdravstveno kot socialno oskrbo¹⁸⁴. Kljub hitri rasti pa je še velik del potreb nepokritih, v prihodnosti

¹⁸³ Merjeni po mednarodni metodologiji SHA (Sistem zdravstvenih računov).

¹⁸⁴ Glej indikator *Izdatki za dolgotrajno oskrbo*.

pa naj bi še hitreje naraščale. Dolgoročne projekcije kažejo, da bodo javni izdatki za dolgotrajno oskrbo kot delež v BDP že do leta 2020 v Sloveniji porasli za 0,3–0,8 o. t. BDP oziroma do leta 2060 za 1,4–4,2 o. t. BDP. Za zagotovitev stabilnih virov financiranja dolgotrajne

oskrbe so zato nujne sistemske spremembe, ki bi z novo obliko obveznega socialnega zavarovanja med drugim pospešile tudi razvoj in izvajanje oskrbe na domu, vključevanje neformalnih izvajalcev in druge oblike oskrbe starejših.

Okvir 8: Mreže izvajalcev javnih storitev

V izobraževanju na nižjih ravneh močno prevladuje javna mreža s pretežno javnimi zavodi, na višješolski in visokošolski ravni pa je skoraj polovica zasebnih šol, večinoma brez koncesij. Na področju predšolske vzgoje storitve večinoma izvajajo vrtci, ki so del javne mreže.¹ Zasebnih vrtcev, ki niso del javne mreže, je malo, a se število počasi večja. Nasprotno kot pri vrtcih se mreža ustanov na področju osnovnošolskega izobraževanja zaradi zmanjševanja vpisa po letu 2005 krči, delež zasebnih šol pa je skoraj zanemarljiv. Pri tem se je zmanjšalo število javnih osnovnih šol, povečalo pa število zasebnih osnovnih šol, a ne za veliko². Tudi na področju srednješolskega izobraževanja se je v obdobju izvajanja SRS mreža šol skrčila, vse razen ene pa so del javne mreže. V obdobju izvajanja SRS se je zmanjšalo število javnih srednjih šol, število zasebnih šol s koncesijo in zasebnih šol brez koncesije pa je ostalo nespremenjeno. Število višjih strokovnih šol se je v obdobju izvajanja SRS kot posledica spodbujanja vpisa v terciarno izobraževanje povečalo. Približno polovica višjih strokovnih šol je javnih, polovica pa zasebnih³. Zaradi enakega razloga se je v tem obdobju močno povečalo tudi število visokošolskih zavodov. Mreža visokošolskih zavodov se je širila predvsem zaradi ustanavljanja zasebnih visokošolskih zavodov, med katerimi se je povečalo število zavodov s koncesijo in število zavodov brez koncesije.

V zdravstvu se je podeljevanje novih koncesij v zadnjih letih skoraj ustavilo, kljub temu se v javni zdravstveni službi povečuje delež sredstev za zdravstvene storitve, ki ga prejmejo zasebniki. Manjše podeljevanje koncesij v mreži javne zdravstvene službe je v zadnjih letih povezano predvsem s pričakovanimi sistemskimi spremembami. Po podatkih ZZZS se je število pogodb z zasebnimi izvajalci v letu 2011 prvič celo zmanjšalo za 6 (po hitri rasti v letih 2006 in 2007 je bila rast v naslednjih letih vse nižja), hkrati se je pri koncesionarjih umirila rast zaposlenosti (v letu 2010 je bil delež zaposlenih za izvajanje zdravstvenih storitev pri koncesionarjih 14,2-odstoten; v obdobju 2001–2010 pa se je povečal od 9,4 % na 14,4 %). Število zdravnikov v zasebni praksi je že od leta 2008 skoraj nepremenjeno. Od leta 2009 pa lahko zasebniki v specialističnih dejavnostih kandidirajo tudi na nacionalnih razpisih ZZZS za izvedbo izbranih prednostnih programov, katerih namen je povečati dostopnost in kakovost ter prispevati k skrajševanju čakalnih dob za nekatere operacije in posege. Slednje je verjetno tudi glavni razlog, da se v skupnih finančnih sredstvih ZZZS za zdravstvene programe od leta 2009 ponovno povečuje delež, ki ga prejmejo zasebni izvajalci (2010: 13,1 %, 2011: 13,3 %). Poleg izvajalcev v javni zdravstveni mreži opravljanje zdravstveno dejavnost še čisti zasebniki, ki jih je bilo v letu 2011 po podatkih Zdravniške zbornice skupaj 216 (210 v letu 2010), največ v zobozdravstvu (154), splošni zdravniki so bili le trije in dva pediatri, v zadnjih letih pa se povečuje predvsem število specialistov v ambulantni dejavnosti (57).

Za socialno varstvo je značilna precejšnja širitev kapacitet in programov, večinoma preko večanja obsega zasebnosti in programov nevladnih organizacij. Število javnih zavodov ostaja skozi celotno obdobje izvajanja SRS več ali manj enako⁴, število zasebnikov, kii imajo večinoma status koncesionarja, pa se večja. Zasebništvu se razvija v dejavnosti oskrbe starejših in invalidov, kjer je v domovih za starejše in varstveno delovnih centrih v javni mreži pri zasebnikih že prilično ena petina vseh kapacitet⁵ (v letu 2005 nekaj nad desetino). Zasebnikov izven javne mreže skorajda ni. Pri izvajanju pomoči na domu je v okviru javne mreže zasebnikov koncesionarjev približno desetina, izven javne mreže pa deluje tudi nekaj zasebnikov brez koncesije. V ostalih delih sektorja so izvajalci pretežno javni zavodi. Za razliko od drugih dejavnosti pa je značilna tudi večja prisotnost nevladnih organizacij, ki izvajajo različne programe socialnega varstva, ki so sofinancirani iz javnih virov⁶. V teh programih je zaposlena že skoraj desetina vseh zaposlenih v socialnem varstvu, velik obseg aktivnost pa opravijo s prostovoljnimi delom⁷.

¹ V šolskem letu 2010/2011 je bilo od 891 vrtcev 869 vrtcev, ki so del javne mreže (od tega 856 javnih vrtcev in 13 zasebnih vrtcev s koncesijo) ter 22 zasebnih vrtcev brez koncesije, ki niso del javne mreže.

² Ob pričetku izvajanja SRS je bila ena zasebna osnovna šola, v obdobju izvajanja SRS pa je ena osnovna šola pričela s poukom v letu 2008/2009, ena v letu 2010/2011 (MŠŠ, 2011).

³ Ker zasebne višje strokovne šole, ki imajo koncesijo, razpisujejo tudi programe brez koncesije in prejmejo večino sredstev iz zasebnih virov, se po metodologiji, sprejeti v okviru MŠŠ, od leta 2011/2012 zasebne višje šole, ki imajo koncesijo, šteje med zasebne šole.

⁴ Spreminja se le zaradi reorganizacij.

⁵ V letu 2010 je bilo v vseh domovih za starejše 16.666 uporabnikov, koncesionarskih mest pri koncesionarjih pa 3.378. V varstveno delovnih centrih, za katere so na razpolago še novejši podatki, je bilo v letu 2011 3.098 uporabnikov, mest pri koncesionarjih pa 594.

⁶ To so programi, namenjeni različnim ranljivim skupinam kot so, n.pr. žrtve nasilja, brezdomci, zasvojeni z drogami, osebe s težavami v duševnem zdravju itd.

⁷ V letu 2010 je bilo v programih socialnega varstva 1.445 zaposlenih, 958 drugače plačanih izvajalcev in 10.861 prostovoljcev.

Leta 2009 se je nadaljevala rast izdatkov za predšolsko raven izobraževanja. V primerjavi z BDP so leta 2009 znašali 0,71 % (2008: 0,63), od tega 0,56 % BDP javni in 0,15 % BDP zasebni izdatki¹⁸⁵. Povečali so se predvsem javni izdatki (za 0,07 o. t.), povečanje v primerjavi z BDP pa je bilo povezano z močnim zmanjšanjem BDP leta 2009 kot posledica krize in s povečanjem teh izdatkov. Izdatki so se povečali tudi v celotnem obdobju izvajanja SRS (od 2005). Rast izdatkov je posledica povečevanja števila vrtcev in števila oddelkov v vrtcih ter zaposlovanja dodatnega kadra zaradi večjih potreb po vpisnih mestih v vrtcih. Ob rasti števila rojstev v zadnjih letih pričakujemo potrebe po povečanju kapacitet v vrtcih in zaposlovanju dodatnega kadra ter s tem pritisk na izdatke za predšolsko raven izobraževanja tudi v prihodnjih letih. Izraženi kot odstotek BDP so celotni izdatki za predšolsko izobraževanje leta 2008 (zadnji primerljivi podatki) presegali povprečje enaindvajsetih evropskih držav, ki so hkrati članice OECD. Po deležu javnih izdatkov v primerjavi z BDP pa je Slovenija leta 2008 zaostajala za povprečjem EU.

Struktura izvajalcev javnih storitev se postopno spreminja, vendar je delež izvajalcev izven sektorja država še vedno nizek. Usmeritev SRS, da naj država izvajalsko vlogo pri izvajanju izobraževalnih, zdravstvenih in drugih javnih storitev vedno bolj prepušča javno zasebni mreži organizacij, se sicer uresničuje, vendar zelo počasi. Razvoj po letu 2005 kaže, da je v strukturi izvajalcev delež zasebnih izvajalcev vse večji, vendar so javni zavodi še vedno daleč prevladujoča organizacijska oblika za izvajanje javnih storitev. Zasebniki večinoma delujejo v okviru mrež javne službe na podlagi podeljene

koncesije, izven javne službe pa je z izjemo višješolskega in visokošolskega izobraževanja zasebnitva malo. Na področju izobraževanja in socialnega varstva je bilo zasebnitvo (s koncesijo ali brezne) način povečevanja obsega kapacitet in boljše regionalne dostopnosti, vpliva pa tudi na spreminjanje strukture financiranja javnih storitev (na delež zasebnih izdatkov). V zdravstvu pa v preteklosti povečanje dostopnosti do zdravstvenih storitev ni bil osnovni razlog za podelitev koncesije, zato se je ob nejasni mreži spreminjala le struktura izvajalcev. Rast zaposlenosti v dejavnostih javnih storitev je bila v preteklih letih hitra (nekoliko se je zaradi zaostrenih javnofinančnih razmer umirila šele leta 2011), vendar je v primerjavi z EU zaposlenost v teh dejavnostih še vedno nizka. Pretežen del rasti je bil posledica širitve zaposlovanja v javnih zavodih. Ker je rast v veliki meri povezana z demografskimi vzroki (večjo rodnostjo in staranjem prebivalstva), bi lahko linearni ukrepi zniževanja zaposlenosti ob slabi razvitosti zasebnega izvajanja teh storitev imeli vpliv na dostopnost in kakovost storitev.

Spodbude za delo so se leta 2010 nekoliko izboljšale.

Na kazalnike spodbud za delo¹⁸⁶ vpliva sistem davkov, prispevkov za socialno varnost in socialnih transferjev ter višina plač. Največje spremembe so se odrazile v pasteh nižjih plač. Tako je bil leta 2010 prehod iz nižje na višjo plačo ugodnejši kot leto prej. Past nizkih plač se je zmanjšala za skoraj 5 o. t., s čimer smo se pri samskih osebah povsem približali povprečju EU, pri štiričlanskih gospodinjstvih (par z dvema otrokoma) pa za dobrih 6 o. t. zaostajamo za povprečjem EU. Znižanje pasti nizkih plač je posledica zakonskih sprememb v lestvici

Tabela 9: Kazalniki spodbud za delo, v %

	Davčna obremenitev stroškov dela		Past brezposelnosti		Past nizkih plač			
					Samska oseba brez otrok		Par, ena zaposlena oseba, dva otroka	
	SLO	EU	SLO	EU	SLO	EU	SI	EU
2001	43,2	40,7	82,6	74,37	39,1	45,83	99,4	54,42
2005	41,6	39,9	82,6	74,78	50,8	44,83	76,4	57,07
2006	41,2	40,0	82,2	75,54	51,6	47,33	72,6	59,30
2007	40,9	39,9	80,7	75,08	51,0	47,47	67,4	58,24
2008	40,3	39,5	83,4	74,73	53,1	46,89	68,0	57,41
2009	39,7	39,3	83,4	75,39	52,7	48,01	68,4	59,82
2010	38,6	np	83,2	75,42	47,8	47,42	63,8	57,58

Vir: za Slovenijo: SURS, Kazalniki spodbud za delo, Slovenija, 2010 – končni podatki, 20. maj 2011, Prva objava; za EU: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2012. Opombi: Za leto 2000 podatki, razen za davčno obremenitev stroškov dela (v Sloveniji 41,0 %, v EU-27 prav tako 41,0 %) niso na voljo. np - ni podatka.

¹⁸⁵ Po metodologiji UOE (Unesco, OECD, Eurostat).

¹⁸⁶ Kazalniki spodbud za delo so: davčna obremenitev stroškov dela, past nezaposlenosti in past nizkih plač. **Davčna obremenitev stroškov dela** prikazuje kombiniran učinek davkov, prispevkov za socialno varnost in socialnih transferjev na stroške dela, preračun je narejen za samsko osebo brez otrok, ki prejema 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe. **Past brezposelnosti** prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki samske osebe brez otrok pri prehodu iz brezposelnosti v zaposlenost, pri čemer se upošteva, da brezposelna oseba prejema nadomestilo za brezposelnost v višini 70 % bruto plače zaposlene osebe, katera prejema 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe. **Past nizkih plač za samsko osebo** prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki zaposlene samske osebe pri prehodu na višje plačano delovno mesto (s 33 % bruto plače povprečne zaposlene osebe na 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe). **Past nizkih plač za par z dvema otrokoma**, pri čemer je le eden zaposlen, prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki zaposlene osebe v štiričlanskem gospodinjstvu pri prehodu na višje plačano delovno mesto (s 33 % bruto plače povprečne zaposlene osebe na 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe).

dohodninskih olajšav, ki je za prejemnike plač v višini 67 % povprečne plače pomenila večjo izboljšavo kot za prejemnike plač v višini 33 % povprečne plače. Zelo blizu povprečja EU smo pri davčnih obremenitvah stroškov dela, močno pa Slovenija odstopa pri podatkih o prehodu iz brezposelnosti v zaposlitev, saj je bila past brezposelnosti leta 2010 še vedno 83,2 %, v EU pa za skoraj 8 o. t. nižja. Ta velika razlika je verjetno tudi posledica relativno nizkih plač v Sloveniji.

4.3. Življenjski pogoji, zmanjšanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti

Kljub določenemu poslabšanju kažejo sestavljeni in zbirni kazalniki blaginje za Slovenijo še vedno relativno ugodno sliko. V zadnjem obdobju se poleg bruto domačega proizvoda pri spremljanju razvoja vedno bolj upoštevajo tudi drugi, predvsem sestavljeni kazalniki razvitosti držav, ki naj bi usmerjali pozornost na blaginjo prebivalcev. Glede na dimenzije, ki sestavljajo posamezne kazalnike, se uvrstitve sicer nekoliko razlikujejo, vendar kljub vsemu kažejo na relativno uravnoteženo razvitost Slovenije. Posebna značilnost Slovenije je, da se najpogosteje po mnenjskih kazalnikih uvrščamo slabše kot po objektivnih statističnih podatkih. Največji vpliv krize se tako kaže pri *zadovoljstvu za življenje*, ki se je leta 2011 znižalo, niža pa se že vse od začetka recesije. S 83 % zadovoljnih (zadovoljni in zelo zadovoljni skupaj) je na lestvici evropskih držav Slovenija padla z 10. na 12. mesto¹⁸⁷. Po *Indeksu človekovega razvoja (HDI)* za leto 2011 ostajamo v skupini držav z zelo visoko stopnjo človekovega razvoja; z nekoliko povišano vrednostjo (zaradi ugodnih rezultatov na področju izobraževanja) se je leta 2011 Slovenija uvrstila na 21. mesto med 187 državami, kar je podobno uvrstitvi leto prej¹⁸⁸. Po *OECD kazalnikih blaginje*, prvič objavljenih leta 2010, zasedamo 21. mesto med 36. državami. Na lestvici *Indeksa srečnega planeta (HPI - Happy planet index)* se Slovenija med 143 državami uvršča po zadnjem podatku za leto 2009 na 66. mesto: najbolje se uvrščamo po ekološkem odtisu (30. mesto), pričakovani dolžini življenja (34. mesto) in na 37. mesto po kazalniku sreče. Po *Indeksu trajnostne družbe (SSI-Sustainable Society Index)*¹⁸⁹ pa se Slovenija leta 2010 predvsem zaradi visoke

uvrstitve v dimenzijah ekonomske in človekove blaginje uvršča med 151. državami na 8. mesto, kar je enako kot pred dvema letoma¹⁹⁰. Enake ali podobne uvrstitve Slovenije na navedenih lestvicah ne pomenijo, da je blaginja slovenskih prebivalcev v obdobju gospodarske krize ostala nespremenjena, saj naštetih kazalnikov (i) večinoma izražajo le relativen položaj Slovenije v odnosu do drugih držav, ki jih je prav tako prizadela kriza, (ii) nekateri temeljijo na podatkih iz obdobja pred krizo ali (iii) vsebujejo tudi komponente, ki na kratek rok ne morejo pokazati bistvene spremembe (n.pr. leta šolanja, raven izobrazbe, pričakovana dolžina trajanja življenja itd.). Za podrobnejši vpogled v stanje blaginje (ob še nedorečenem konceptu njenega spremljanja v Sloveniji) zato v nadaljevanju prikazujemo nekatere kazalnike, ki se v praksi mednarodnih institucij in drugih držav za ta namen pogosto uporabljajo (za kazalnike, povezane s trajnostnim razvojem, glej poglavje 5).

4.3.1. Materialni življenjski pogoji

Razpoložljivi dohodek gospodinjev se že tri leta zaporedno znižuje. Leta 2010 se je realno znižal za 0,2 %¹⁹¹, leta 2011 pa po naši oceni še nekoliko bolj. Sredstva za zaposlene, ki zajemajo dohodek od dela in so največja kategorija razpoložljivega dohodka, so bila leta 2010 nižja, prav tako pa so se znižali podjetniški in drugi dohodki gospodinjev. Socialni prejemki (skupaj s pokojninami, razen socialnih transferov v naravi) so zaradi restriktivnejše politike usklajevanja¹⁹² rasli zmerno (realno 2,9 %, tj. malenkost nižje od povprečja obdobja 2000–2010), se je pa kljub temu za slabo odstotno točko (na 28,1 %) povečal njihov delež v razpoložljivem dohodku. Socialni transferi v naravi so rasli počasneje (realno 1,2 %). Glavnina (leta 2010 84 %) je namenjena zdravstvu in izobraževanju, preostalo pa rekreaciji, kulturi, religiji in socialni zaščiti. Za socialne transfere v naravi prilagojen razpoložljivi dohodek¹⁹³ je tako po 0,5-odstotnem znižanju leta 2009 leta 2010 realno ostal

¹⁹⁰ Podatki za posamezni indeks so 2–5 let starejši kot indeks sam; indeks za leto 2010 sestavljajo podatki, pridobljeni med letoma 2005 in 2008, indeks leta 2008 pa sestavljajo podatki med letoma 2003 in 2007.

¹⁹¹ SURS enkrat letno (zadnja objava je bila 30. 9. 2011) objavi nefinančne sektorske račune, pri čemer se nekatere komponente razpoložljivega dohodka, kot so npr. sredstva za zaposlene, objavljajo pogosteje, tako da lahko oceno razpoložljivega dohodka ažuriramo. Ob upoštevanju zadnje objave sredstev za zaposlene se je po naši oceni razpoložljivi dohodek realno znižal za 0,5 %.

¹⁹² Zakon o interventnih ukrepih (ZIU), Uradni list RS, št. 94/2010.

¹⁹³ Prilagojeni razpoložljivi dohodek je razpoložljivi dohodek, popravljen za prejete in dane socialne transfere v naravi, ki pomenijo za gospodinjstva vire, za neprofitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva in državo pa porabo. Ta vidik olajšuje časovne primerjave razlik oziroma sprememb v ekonomskih in socialnih pogojih in omogoča analizo vloge države pri prerazdelitvi dohodka (Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov 1995, 2005, odst. 8.33–8.35).

¹⁸⁷ Glej indikator *Zadovoljstvo za življenje*.

¹⁸⁸ Glej indikator *Indeks človekovega razvoja*.

¹⁸⁹ Indeks trajnostne družbe (Sustainable society indeks – SSI) je leta 2006 razvila Sustainable Society Foundation. Temelji na treh dimenzijah trajnosti: človek, okolje in ekonomska blaginja. Indeks tako sestavlja 24 kazalnikov, ki so razdeljeni v osem kategorij in pokrivajo tri dimenzije blaginje, ki jo sestavljajo: človekova blaginja (human wellbeing), okoljska blaginja (environmental wellbeing) in ekonomska blaginja (economic wellbeing). Za zagotavljanje trajnosti sta pomembna človekova in okoljska blaginja.

na enaki ravni. Prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca po kupni moči pa se je po zmanjšanju za 4,3 % leta 2009 leta 2010 povečal za 2,7 % in dosegel 83,4 % dohodka na prebivalca EU, kar je toliko kot v povprečju let 2004 in 2005 (leta 2008 85,4 %).

Masa neto plač, ki je najpomembnejši vir razpoložljivega dohodka prebivalstva, se realno znižuje od leta 2009, masa sredstev za denarne prejemke iz javnih virov pa narašča. Upoštevaje nizko gospodarsko aktivnost se je neto plača na zaposlenega leta 2010 zaradi dviga minimalne plače precej zvišala (realno za 2,1 %), vendar pa se je ob zmanjšanju števila prejemnikov plač (-2,6 %) obseg mase neto plač realno skrčil za 0,6 %. Leta 2011 je bilo gibanje podobno. Število prejemnikov plač se je tretje leto zapored zmanjšalo (-2,4 %), neto plača na zaposlenega pa se je sicer zvišala, a opazno manj kot pretekla leta (nominalno 2,1 %, realno 0,3 %), zato je bilo tudi realno zmanjšanje mase neto plač največje doslej (-2,1 %, nominalno -0,4 %). Bruto plača na zaposlenega se je leta 2011 zvišala za 2,0 % (realno za 0,2 %) in tako kot leta 2010 zgolj zaradi rasti plač v zasebnem sektorju (2,6 %), saj je v javnem stagnirala. Nasprotno pa so se leta 2010 socialni transferji iz javnih sredstev¹⁹⁴ realno povečali za 2,6 % (leta 2009 za 5,5 %). V strukturi sredstev se je povečal delež, namenjen brezposelnim in nekoliko tudi revnim in šolajočim, ki so se jim sredstva tudi realno najbolj povečala (šolajočim za 17,2 % in revnim za 14,1 %). Enako kot leto prej pa je bil največji delež namenjen upokojujencem (52,1 %), invalidom (13,2 %) in staršem (11,2 %).

Leta 2011 se je minimalna plača zaradi postopnega prilagajanja novi zakonski višini ponovno zvišala, vendar manj kot leto prej. Minimalna plača se je v povprečju leta 2011 zvišala za 5,7 % (realno za 3,8 %). Zvišanje je bilo manjše kot leto prej (14,6 % nominalno oz. 12,6 % realno), ko je z marcem stopil v veljavo nov zakon o minimalni plači. Kot v povprečju obdobja po letu 2000¹⁹⁵ je bila rast minimalne plače lani višja od rasti povprečne plače na zaposlenega. Zato se je razmerje med povprečno minimalno bruto plačo in povprečno bruto plačo lani še zvišalo (po naših izračunih za 1,7 o. t. na 47,1 %), kar nas uvršča v zgornjo tretjino članic EU. Povprečno izplačilo minimalne plače je lani znašalo 718 EUR in je doseglo dobrih 94 % zneska, ki je od 1. januarja 2012 enoten za vse delodajalce (763 EUR). Nekateri so leta 2011 še izkoristil možnost postopnega prehoda na zakonski znesek, sicer pa je okoli 80 % prejemnikov minimalne plače prejelo to v najvišjem razredu¹⁹⁶. Število

prejemnikov minimalne plače in njihov delež glede na vse zaposlene (7,1 %) sta se leta 2011 v primerjavi z letom 2009 več kot podvojila. Visoko povečanje minimalne plače je preko poslabšanja konkurenčnosti¹⁹⁷ v letih 2010 in 2011 vplivalo tudi na izgubo delovnih mest¹⁹⁸.

Pokojnine so se leta 2011 drugo leto zapored realno znižale. Leta 2011 so se zaradi ukrepov za javnofinančno konsolidacijo pokojnine uskladile le za četrtnino rasti povprečne plače (leto prej za polovico). Povprečna neto starostna pokojnina z varstvenim dodatkom se je zato leta 2011 nominalno povečala le za 0,1 %, realno pa znižala za 1,7 %. Ostali dve vrsti pokojnin (invalidska in družinska skupaj z vdovsko) sta se znižali (nominalno za 0,2 % oz. 0,4 % in realno za 1,9 % oz. 2,1 %). Vse tri vrste pokojnin so se v zadnjih dveh letih realno znižale¹⁹⁹. S tem se je v zadnjih dveh letih za vse tri vrste pokojnin znižalo tudi razmerje do neto plače²⁰⁰. Število prejemnikov pokojnin (starostnih, invalidskih in družinskih skupaj z vdovsko) se je leta 2011 povečalo za 3,2 %, kar je več kot leto prej (2,6 %). Najbolj se je povečalo število prejemnikov starostnih pokojnin (4,8 %), ki je izrazito poskočilo v zadnjih dveh letih predvsem kot odziv na pripravo novega pokojninskega zakona. Pri invalidskih pokojninah se je število prejemnikov zmanjšalo za 0,9 %, tendenca zniževanja števila prejemnikov invalidskih pokojnin je značilna za celo obdobje. Izrazito upočasnjena je tudi rast števila prejemnikov družinskih skupaj z vdovskimi pokojninami (leta 2011 0,5-odstotna). Rast števila prejemnikov je že vse od leta 2003 nižja od enega odstotka ali se celo zmanjšuje (2006 in 2007). Zaradi takih gibanj se je struktura prejemnikov pokojnin v obdobju 2000–2011 spremenila. Povečal se je delež prejemnikov starostnih pokojnin (2011 okoli 68 %; 2000 okoli 60 %), zmanjšal pa delež prejemnikov invalidskih pokojnin (2011 okoli 16 %; 2000 okoli 21 %) in družinskih skupaj z vdovskimi pokojninami (2011 okoli 16 %; 2000 okoli 19 %). Povprečna invalidska pokojnina dosega okoli 80 % ravni povprečne starostne pokojnine, družinska skupaj z vdovsko pokojnino pa slabih 70 %.

Delež lastniških stanovanj ostaja visok, gospodinjstva pa jih vse težje vzdržujejo. Stanovanjski fond se je leta 2010 kljub krizi še povečal, prav tako tudi povprečna velikost stanovanja. Od celotnega fonda je naseljenih le okoli 80 % stanovanj²⁰¹. Prenaseljenost stanovanj²⁰²

¹⁹⁴ To so prejemki, ki se financirajo iz državnega proračuna, občinskih proračunov in iz skladov socialnih zavarovanj. Vir podatkov je Zbirka denarnih prejemkov Umar (ZDPU), ki se zbirajo na Umarju od leta 1992 in vsebujejo denarne prejemke za 14 ciljnih skupin.

¹⁹⁵ V obdobju 2000–2011 se je minimalna plača povprečno letno realno zviševala (3,5 %) hitreje od povprečne bruto plače na zaposlenega (1,9 %).

¹⁹⁶ Od 699 do 748 EUR, ostali v razredu od 685 do 698 EUR.

¹⁹⁷ Glej poglavje 1.2. Povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja.

¹⁹⁸ Glej indikator *Minimalna plača*.

¹⁹⁹ Zaradi nižjih rasti v zadnjih dveh letih je bila povprečna realna rast starostnih pokojnin v celotnem obdobju 2000–2011 le 0,7 %, invalidskih 0,5 % in družinskih oz. vdovskih 0,4 %.

²⁰⁰ Pri starostni pokojnini od 75,3 % v letu 2000 na 63,4 % v letu 2011, pri invalidski od 61,1 % na 50,6 % in pri družinski od 53 % na 43,4 %.

²⁰¹ Po podatkih SURS po stanju 1. 1. 2011 je bilo naseljenih 670.085 stanovanj.

²⁰² Stopnja prenaseljenosti pomeni odstotek oseb, ki živijo v stanovanjih s premajhnim številom sob glede na število članov gospodinjstva. Vir podatkov je raziskava EU SILC.

je iz leta v leto manjša, vendar precej večja kot v povprečju EU (v prenaseljenih stanovanjih je leta 2010 pri nas živelo 34,9 %, v povprečju EU pa 17,7 % oseb, povprečno pa pri nas na osebo pride 1,1, v EU pa 1,6 sobe). Delež naseljenih stanovanj brez osnovnih higienskih pogojev je nizek (okoli 3 % brez kopalnice in notranjega stranišča). Vse več pa je gospodinjstev, katerih stanovanje je v slabem stanju²⁰³, gospodinjstva pa tudi vse težje pokrivajo svoje stanovanjske stroške²⁰⁴. Oboje je možno povezovati s tem, da v Sloveniji še vedno relativno visok delež prebivalstva živi v svojih lastniških stanovanjih in ni upravičen do stanovanjskih subvencij, povprečna starost naseljenih stanovanj pa je 38 let. Od vseh naseljenih stanovanj so leta 2011 v 77 % prebivalci lastniki, v 14 % pa t. i. uporabniki²⁰⁵. Le 9 % naseljenih stanovanj je bilo najemniških, okoli 6 % pa jih je imelo neprofitno najemnino.

Zasebna potrošnja²⁰⁶ je bila leta 2010 predvsem zaradi zaostrenih razmer na trgu dela in s tem povezane negotovosti drugič zapored realno nižja kot leto prej. Po metodologiji nacionalnih računov se je zmanjšala za 0,7 %²⁰⁷. Gospodinjstva so v primerjavi z letom začetka krize (2008) zmanjšala izdatke, ki se jim v slabšem gospodarskem okolju lažje odpovedo – za rekreacijo in kulturo (najbolj, za 15,3 %, počitniške

pakete), transport (za avtomobile za 17,1 %), obleko in obutev, alkoholne pijače in tobak ter hotele, kavarne in restavracije. Leta 2011 se je po četrtnih podatkih zasebna potrošnja ponovno zmanjšala (realno za 0,3 %, pri čemer se je potrošnja za trajne dobrine realno znižala za dobre 3,0 %). Tudi leta 2012 lahko zaradi splošne negotovosti in nadaljevanja zaostrenih razmer na trgu dela ter fiskalne konsolidacije pričakujemo nadaljnje znižanje potrošnje.

V začetnem obdobju krize se je sicer nizka neenakost v slovenski družbi povečala. Po izračunu za leto 2010, ki temelji na dohodkih gospodinjstev iz leta 2009, se je stopnja tveganja revščine povečala za 1,4 o. t. na 12,7 %, kar pomeni, da je pod pragom tveganja revščine živelo približno 254.000 oseb oziroma 31.000 oseb več kot leto prej. Stopnja tveganja revščine se je zvišala pri skoraj vseh skupinah prebivalstva, ponovno najbolj pri že sicer najbolj ogroženih skupinah. Tudi neenakost porazdelitve dohodka se je leta 2010 v Sloveniji povečala. Ginijev količnik je znašal 23,8 % (2009: 22,7 %), vrednost razmerja kvintilnih razredov pa se je zvišala s 3,2 na 3,4, kar pomeni, da je imela petina oseb z najvišjimi dohodki 3,4-krat višje dohodke kot petina tistih z najnižjimi dohodki. Povečanje dohodkovne neenakosti in relativne revščine je posledica povečanja razlik v dohodkih, ki

Okvir 9: Cilji EU 2020 na področju revščine in socialne izključenosti

Leta 2010 smo se oddaljili od skupnega cilja EU glede zmanjšanja tveganja revščine in socialne izključenosti.

Usmeritev SRS o zmanjšanju revščine in socialne izključenosti, ki sicer nima številčnega cilja, se ujema s petim ciljem EU strategije 2020, ki določa zmanjšanje tveganja revščine in socialne izključenosti v EU za vsaj 20 milijonov ljudi. Za Slovenijo to pomeni zmanjšanje števila ogroženih z revščino in socialno izključenih s 361.000 v letu 2008 na 320.000 v letu 2020¹. Ta cilj se spremlja s skupnim kazalnikom števila ogroženih z revščino in socialno izključenih (population at-risk-of-poverty or social exclusion), ki ga sestavljajo trije podkazalniki, in sicer: i) stopnja tveganja revščine, ii) stopnja hude materialne prikrajšanosti (ki je definirana kot prikrajšanost pri najmanj štirih od skupno devetih elementov prikrajšanosti²;) in iii) delež oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva). Leta 2010 se je zaradi gospodarske krize skupni kazalnik števila ogroženih z revščino in socialno izključenih v Sloveniji poslabšal, število se je povečalo na 366.000 (leta 2009 je znašalo 339.000 ljudi), pri čemer se je število povečalo pri dveh podkazalnikih, pri enem pa nekoliko znižalo. Tako se je število prebivalcev, ki so živeli pod pragom tveganja revščine, v Sloveniji povečalo (na 254.000), število hudo materialno prikrajšanih se je nekoliko zmanjšalo (119.000), število prebivalcev, ki so živeli v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, pa se je prav tako povečalo (111.000 ljudi). Skupno število oseb, ki sodijo vsaj v eno od navedenih skupin (osebe, ki sodijo v več skupin, se v skupnem številu štejejo le enkrat)³ pa predstavlja 366.000 ljudi oz. 18,3 % prebivalstva (leta 2009 17,1 %). V EU pa je bilo leta 2010 ogroženih z revščino in socialno izključenostjo 23,5 % prebivalstva.

¹ Ta cilj je bil v Sloveniji sprejet z Nacionalnim reformnim programom, november 2010.

² Glej elemente materialne prikrajšanosti pri indikatorju *Materialna prikrajšanost*.

³ To je seštevek: a) števila prebivalcev pod pragom tveganja revščine, b) števila materialno prikrajšanih, ki niso pod pragom tveganja revščine, in c) števila oseb v gospodinjstvih z nizko delovno intenzivnostjo, ki pa niso niti pod pragom tveganja revščine niti niso materialno prikrajšani.

²⁰³ Delež gospodinjstev s slabim stanjem stanovanja (ki imajo težave s streho, ki pušča, z vlažnimi stenami/temelji/tlemi, s trhlimi okenskimi okvirji ali trhlili tlemi) se je od 20 % v letu 2005 povečal na 33 % v letu 2010.

²⁰⁴ V letu 2005 so stanovanjski stroški predstavljali veliko breme za 32 % gospodinjstev, v letu 2010 pa za 37 %.

²⁰⁵ Po metodologiji SURS so uporabniška stanovanja, v katerih nihče od stanovalcev, ki stanovanje uporabljajo, ni lastnik, hkrati pa stanovanje ni najemno; lastniki takih stanovanj so lahko sorodniki, prijatelji ali druge osebe.

²⁰⁶ Deflacionirano z deflatorjem zasebne potrošnje, razpoložljivi dohodek, deflacioniran s CPI.

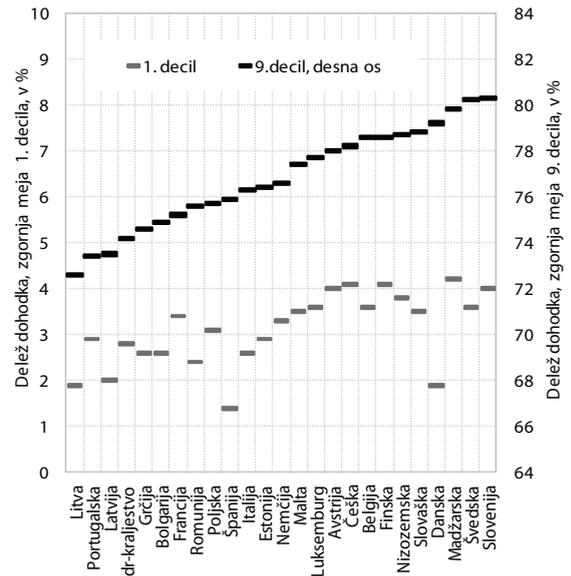
²⁰⁷ V letu 2009 pa so porabljena sredstva povprečnega gospodinjstva skupaj z vrednostjo lastne proizvodnje znašala 20.870 evrov in so bila realno za 2,7 % nižja kot leto prej.

so se leta 2009²⁰⁸ znižali znatnemu delu gospodinjstev zaradi gospodarske krize, in izgube dohodkov iz dela (precejšen delež prebivalstva je svoje dohodke iz dela nadomestil s socialnimi transferji). Pri osebah, ki živijo pod pragom tveganja revščine, se je za 1,4 o. t. povečala tudi materialna prikrajšanost (z 41,2 % na 42,6 %), pri osebah nad pragom revščine pa se je zmanjšala. Kljub poslabšanju razmer sta v Sloveniji stopnja tveganja revščine in materialna prikrajšanost nižji od povprečja EU²⁰⁹.

Kljub večanju dohodkovnih razlik so te v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami EU še vedno najnižje. Dohodkovna neenakost, merjena z razmerjem kvartilnih razredov in Ginijevim količnikom, tudi leta 2010 ostaja najnižja med vsemi državami EU. Tudi vrednost interdecilnega količnika je v Sloveniji ena izmed najnižjih v EU²¹⁰. Slovenija se skupaj s Švedsko uvršča med države, kjer 90 % prebivalcev prejme največji delež ekvivalentnega dohodka po kupni moči. Do zgornje meje 9. kvintila oz. meje, ki loči 10 % najbogatejših, znaša delež dohodka v Sloveniji 80,3 % (na Švedskem pa 0,1 o. t. manj). Najbogatejša desetina največ prejme v Litvi, saj preostalih 90 % prejme le 72,6 %. Slovenijo od drugih držav loči tudi stabilnost v distribuciji dohodka, saj so omenjeni deleži ekvivalentnega dohodka po decilih zelo stabilni in se od leta 2005 niso bistveno spreminjali, prav tako je na ravni med 2,9–3,0 vztrajal tudi interdecilni količnik (z izjemo leta 2009, ko se je zmanjšal na 2,8).

Plačna neenakost se je po letu 2009 zmanjšala, kar je posledica sprememb v strukturi zaposlenosti, dviga minimalne plače in stagnacije plač v nekaterih dejavnostih z najvišjimi plačami. Po rahlem zvišanju leta 2009 se je plačna neenakost²¹¹ leta 2010, za katerega imamo na voljo zadnje razpoložljive podatke o

Slika 20: Delež ekvivalentnega dohodka, v EUR po kupni moči, 2010

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2012; preračuni UMAR. Opomba: Države so razvrščene po deležu zgornje meje 9. decila.

porazdelitvi plač, zmanjšala. Razmerje med bruto plačo devetega in prvega decila se je precej znižalo in doseglo najnižjo vrednost po letu 1999. Pričakovano sta se precej znižala tudi Ginijev količnik in delež zaposlenih z nizkimi plačami²¹², ki se je do takrat povečeval vse od leta 2005²¹³. Razmerje med najvišjo in najnižjo povprečno bruto plačo dejavnosti se je do krize ves čas povečevalo, nato pa se je začelo zniževati (2011; 2,19). Najvišjo povprečno bruto plačo ves čas beležijo finančne in zavarovalniške dejavnosti, najnižjo pa druge raznovrstne poslovne dejavnosti²¹⁴. Zmanjševanje razmerja zadnjih let

Tabela 10: Kazalniki plačne neenakosti, bruto plače, 2000–2010

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Razmerje 9.decil/1.decil	3,46	3,47	3,61	3,62	3,67	3,45
Razmerje mediana/1.decil	1,70	1,67	1,73	1,74	1,74	1,68
Razmerje 9.decil/mediana	2,04	2,08	2,08	2,08	2,11	2,06
Ginijev količnik	0,294	0,290	0,292	0,279	0,283	0,271
Delež zaposlenih z nizkimi plačami, v %	17,4	17,0	18,5	19,0	19,3	17,9
Razmerje med najvišjo in najnižjo bruto plačo dejavnosti	1,85	2,32	2,46	2,38	2,32	2,25
Razlika med povprečno bruto plačo ženske in moškega, v %	12,2	6,9	7,8	7,6	3,0	3,5

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Opomba: Za obdobje 2008–2010 temeljijo preračuni na podatkih administrativnih virov, ki se nanašajo na celo leto, pred tem obdobjem pa temeljijo na statističnem raziskovanju za mesec september tekočega leta.

²⁰⁸ Pri izračunu kazalnikov za leto 2010 se upoštevajo dohodki iz leta 2009.

²⁰⁹ Glej indikatorja *Tveganje revščine* in *Materialna prikrajšanost*.

²¹⁰ Posameznik v Sloveniji na zgornji mejni vrednosti 1. decila prejme 7.755 EUR ekvivalentnega dohodka po kupni moči, posameznik na zgornji mejni vrednosti 9. decila pa 23.053 EUR. Interdecilni količnik v Sloveniji znaša 3,0, kar pomeni, da je dohodek na meji, ki loči 10 % najbogatejših posameznikov od preostalih 90 %, 3-krat višji kot dohodek na meji, ki predstavlja 10 % najrevnejših.

²¹¹ Merjeno z interdecilnimi koeficienti, Ginijevim količnikom in deležem nizkih plač.

²¹² Po metodologiji OECD so to zaposleni, ki prejemajo plačo enako oziroma nižjo od dveh tretjin mediane (v letu 2010 864 EUR).

²¹³ Po zadnjih primerljivih podatkih je Slovenija v letu 2006 po interdecilnem količniku z vrednostjo 3,3 sodila približno v sredino lestvice držav EU, tudi po deležu nizkih plač je bila (z deležem 16,4 %) nekoliko pod povprečjem EU.

²¹⁴ Od leta 2005, ko imamo primerljive podatke po Standardni klasifikaciji dejavnosti (SKD) iz leta 2008. Po SKD 2002 so imeli najnižjo bruto plačo v gostinstvu.

Tabela 11: Potrošnja gospodinjstev - razmerje po skupinah porabljenih sredstev med petim in prvim dohodkovnim kvintilom

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Skupaj porabljena sredstva	3,9	4,2	4,4	4,2	4,4	4,2
Izdatki za življenjske potrebščine	3,6	3,9	4,0	3,8	3,9	3,8
Hrana in brezalkoholne pijače	2,4	2,3	2,4	2,2	2,2	2,2
Alkohol in tobak	2,7	2,1	2,1	1,7	1,8	1,8
Obleka in obutev	6,0	7,3	7,9	8,0	7,7	7,2
Stanovanje, voda, električna, plin in drugo gorivo	1,9	1,9	1,8	1,7	1,8	1,7
Pohištvo, oprema, storitve za gospodinjstva	3,3	4,6	4,6	4,1	4,3	4,2
Zdravje	2,4	3,9	3,4	2,5	2,4	2,5
Transport	9,4	7,8	9,2	9,1	10,8	10,4
Komunikacije	3,1	3,0	3,0	2,9	3,0	2,8
Rekreacija in kultura	4,5	5,5	5,4	6,0	6,0	5,8
Izobraževanje	10,6	20,2	23,6	13,9	13,2	13,1
Hoteli in gostinske storitve	6,1	6,6	6,2	5,1	6,5	7,3
Različne dobrine in storitve	3,3	3,7	3,8	3,7	3,8	3,8
Izdatki za stanovanje, hišo	10,6	9,5	10,0	10,2	12,3	12,5
Drugi izdatki	5,9	3,7	6,4	6,6	7,6	6,5

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Življenjska raven – Anketa o porabi v gospodinjstvih, 2011.

prispisujemo sočasnosti dveh pojavov. Dvig minimalne plače in relativno hiter prehod večine delodajalcev na njen zakonski znesek sta zvišala najnižje plače, hkrati pa se je s krizo izrazito umirila rast plač v finančnih dejavnostih. Obenem je za obdobje po začetku krize značilno tudi statistično zvišanje ravni povprečne bruto plače po dejavnostih zaradi izgube delovnih mest z nizkimi plačami²¹⁵. Neenakost v plačah so zmanjševali tudi varčevalni ukrepi v javnem sektorju, kjer so povprečne plače med višjimi, saj so povsem ustavili njihovo rast. Plačna neenakost se je zmanjšala tudi glede na izobrazbo. Zaradi dviga minimalne plače leta 2010 so se najbolj zvišale plače zaposlenim z nizko izobrazbo (7,6 %), zlasti v dejavnostih z veliko prejemnikov minimalne plače, najmanj pa visoko izobraženim (0,9 %). Zaostanek plač žensk do plač moških je leta 2010 znašal 3,5 % in je bil v primerjavi z letom prej nekoliko višji²¹⁶, a je še vedno bistveno nižji kot v povprečju obdobja 2000–2008 (8,4 %). V primerjavi z ostalimi državami EU veljamo po tem kazalniku za primer dobre prakse, saj znaša razkorak med plačami žensk in moških v povprečju držav EU 17,6 % v korist moških (2007²¹⁷).

²¹⁵ Od začetka krize se jih je največ izgubilo v predelovalnih dejavnostih, gradbeništvu in trgovini, dejavnostih z relativno nizkimi plačami.

²¹⁶ Zaostanek se je zvišal v gradbeništvu, oskrbi z vodo, izobraževanju in poslovanju z nepremičninami, v ostalih dejavnostih pa zmanjšal.

²¹⁷ Zadnji razpoložljivi preračun za celotno območje EU je za leto 2007, razpolagamo pa z novejšimi podatki o razlikah med plačami moških in žensk po državah (Pirklbauer, 2011). Pri nas so razlike med plačami obeh spolov daleč najnižje, blizu nas se uvrstijo še Italija, Malta, Romunija ter Poljska in Portugalska, ki imajo vse manj kot 10-odstotne razlike. Z najvišjimi (preko 20-odstotnimi) razlikami pa so se v letu 2009 soočale Madžarska, Nizozemska, Finska, Združeno Kraljestvo, Ciper, Slovaška, Nemčija, Avstrija in Češka (v zadnjih dveh nad 25 %).

Razlike v potrošnji najbogatejših in najrevnejših za življenjske potrebščine ostajajo približno enake, pri izdatkih za investicije v stanovanje pa se večajo.

Leta 2009 so izdatke za potrošnjo najbolj zmanjšala najbogatejša gospodinjstva. Petina gospodinjstev z najvišjimi dohodki (5. kvintil) je leta 2009 potrošnjo zmanjšala realno za 3,5 % in porabila 4,2-krat več (36.318 evrov) kot petina z najnižjimi (1. kvintil, 8.572 evrov), ki je potrošnjo realno ohranila na ravni preteklega leta. Realno so gospodinjstva v 1. kvintilu najbolj zmanjšala potrošnjo za skupino hoteli, kavarne in restavracije (-16,1 %), v 5. pa za alkoholne pijače in tobak (-12,1 %). Najbolj pa je 1. kvintil povečal potrošnjo za skupino komunikacije (8,8 %), 5. pa za zdravje (5,8 %).

4.3.2. Kakovost življenja

Vključenost otrok v organizirane oblike predšolske vzgoje se povečuje. V šolskem letu 2011/2012 je bilo v vrtce vključenih 55,7 % otrok, starih 1–2 leti, in 92,0 % otrok, starih 3–5 let. Vključenost se je tega leta povečala v obeh starostnih skupinah, bolj v starejši. Tudi v celotnem obdobju izvajanja SRS se je vključenost otrok povečevala v obeh starostnih skupinah, bolj pa v mlajši. Delež vključenih otrok, starih 3–5 let, je bil leta 2009 (zadnji mednarodni podatek) višji od povprečja EU, v primerjavi s predhodnim letom pa se je tudi bolj povečal. Čeprav se je v zadnjih letih število vrtcev in oddelkov v vrtcih hitro povečevalo, je ob povečevanju števila rojenih otrok v zadnjih letih prisoten problem zagotavljanja dovolj velikega števila vpisnih mest. Ob povečanju števila rojenih otrok tudi leta 2010, večjih potrebah po vpisnih mestih v vrtcih tudi v prihodnje in zaostrenih javnofinančnih razmerah pričakujemo tudi v prihodnje problem v zvezi z zagotavljanjem dovolj velikega števila

vpisnih mest v vrtce. Ob tem pa s kadrovskega vidika na področju predšolske vzgoje obstajajo precejšnje rezerve. Razmerje med številom učnega osebja²¹⁸ in številom otrok je med najnižjimi med državami EU in precej nižje od povprečja EU. Zakon o vrtcih je že v preteklosti omogočil občinam, da so prostorsko stisko v vrtcih reševale tudi s povečevanjem zakonsko predvidenega števila otrok v oddelku, in sicer za največ 2 otroka. Pomanjkanje vpisnih mest v vrtcih lahko pomeni za družino velik problem z vidika usklajevanja delovnega in družinskega življenja. Zato bi bila za obdobje prihodnjih nekaj let poleg odpiranja novih vrtcev ena od možnosti tudičasno zrahljanje normativov na področju predšolske vzgoje (povečanje števila otrok v oddelku).

Delež prebivalcev z vsaj srednješolsko izobrazbo je visok, vsa leta izvajanja SRS pa se še povečuje. Po podatkih Ankete o delovni sili za drugo četrtletje je delež prebivalcev, starih 25–64 let, z vsaj srednješolsko izobrazbo leta 2011 znašal 84,8 % in je močno presegal povprečje EU (73,2 %), v primerjavi s predhodnim letom pa se je tudi bolj povečal. Povečal se je tudi v primerjavi z letom začetka izvajanja SRS. Visok je tudi delež mladih, starih 20–24 let, z vsaj srednješolsko izobrazbo, leta 2011 je znašal 90,8 % in je močno presegal povprečje EU (78,6 %), v primerjavi z izhodiščnim letom SRS pa se je ohranil na približno enaki ravni. Visok delež mladih z vsaj srednješolsko izobrazbo je povezan z visoko vključenostjo mladih v srednješolsko izobraževanje, visoko stopnjo dokončanja izobraževanja in nizkim deležem mladih osipnikov. Visoka je tudi vključenost mladih v terciarno izobraževanje²¹⁹.

Leta 2009 so se povprečni dosežki slovenskih 15–letnikov na lestvici bralne, naravoslovne in matematične pismenosti v okviru raziskave PISA²²⁰ poslabšali. Pri bralni pismenosti smo zastajali za povprečjem držav OECD, ki smo ga leta 2006 še presegali. Dosežki na lestvicah matematične in naravoslovne pismenosti pa so bili še vedno višji od povprečja OECD. Na ravni EU (European education benchmark) je bil sprejet cilj, po katerem naj bi leta 2020 delež učencev, ki ne dosegajo temeljne ravni²²¹ pri branju, matematiki in naravoslovju, znašal manj kot 15 %. Leta 2009 je bila Slovenija na lestvici bralne pismenosti po deležu

15–letnikov, ki ne dosegajo temeljnih kompetenc branja, z 21,2 % precej oddaljena od cilja EU, delež pa je bil tudi višji kot na ravni povprečja EU-25 (19,6 %)²²². Slovenija je za ciljem EU precej zaostajala tudi po deležu 15–letnikov, ki ne dosegajo temeljnih kompetenc pri matematiki (20,3 %), delež pa je bil nižji kot na ravni povprečja EU-25 (22,2 %). Nasprotno pa je na lestvici naravoslovne pismenosti s 14,8 % cilj EU leta 2009 že dosegla in bila boljša od povprečja EU-25 (17,7 %).

Kazalniki zdravja se še naprej izboljšujejo, prav tako tudi zadovoljstvo z delovanjem zdravstvenega sistema. Pričakovano trajanje življenja se v Sloveniji še naprej podaljšuje. Leta 2010 je doseglo 79,8 leta, kar pa je še vedno nižje od povprečja EU (80,8 leta). Ob tem smo približno na ravni evropskega povprečja po pričakovanih letih zdravega življenja, ki pri nas znašajo nekaj nad 60 let. Umrljivost dojenčkov zadnjih nekaj let ostaja na približno enaki nizki ravni (2,5 na 1.000 živorojenih) in je bila tudi leta 2010 med najnižjimi v EU. Dostopnost zdravstvenih storitev se je z vidika čakalnih dob v zadnjem letu močno izboljšala. Število čakajočih se je leta dni znižalo od skoraj 84 tisoč na manj kot 40 tisoč bolnikov oziroma za več kot polovico. Med njimi je nad dopustno dobo le še 8 % bolnikov (še pred letom dni 20 %).²²³ Ljudje so vedno bolj zadovoljni z delovanjem zdravstvenega sistema: delež nezadovoljnih se je med letoma 2008 in 2010 zmanjšal, zadovoljnih povečal, povprečna ocena se je dvignila s 4,83 na 5,7.²²⁴ Izboljšuje se tudi samoocena zdravja²²⁵.

Vse več starejših je vključenih v formalno izvajanje dolgotrajne oskrbe, vendar je njena dostopnost še vedno pod zastavljenimi cilji. Kljub večanju deleža starejšega prebivalstva delež uporabnikov storitev dolgotrajne oskrbe počasi narašča. Z intenzivno širitvijo kapacitet domov za starejše v zadnjih letih smo se pri institucionalnem varstvu približali cilju, da v domovih zagotovimo možnosti za namestitve 5 % starejše populacije, pri pomoči na domu pa je napredek skromen²²⁶. Med uporabniki hitro narašča delež starih 80 let ali več²²⁷. Dostopnost dolgotrajne oskrbe ostaja problem predvsem zaradi slabe razvitosti pomoči na

²¹⁸ V Sloveniji so zajeti vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev.

²¹⁹ Glej poglavje 2.1. Izobraževanje in usposabljanje.

²²⁰ PISA (Programme for International Student Assessment Programme for International Student Assessment) je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti, ki se izvaja pod okriljem OECD. V raziskavo so zajeti 15–letni učenci in dijaki ne glede na vrsto šole, ki jo obiskujejo. Raziskava poteka v triletnih ciklih. Namen raziskave PISA je zajeti podatke o kompetentnostih učencev, ki jih potrebujejo za svoje življenje, poklicno in zasebno, in ki so pomembne tako za posameznika kot za celotno družbo. V letu 2009 je bilo težišče raziskave na bralni pismenosti. Za Slovenijo so na voljo podatki za leti 2006 in 2009.

²²¹ Lestvica dosežkov je razdeljena v 6 težavnostnih ravni. Temeljna raven pismenosti v raziskavi PISA je 2. raven.

²²² Progress towards the common European objectives in education and training – Indicators and benchmarks, 2011.

²²³ Kskrajšanju čakalnih dob je v veliki meri prispeval nov Pravilnik o najdaljših dopustih dobah za posamezne zdravstvene storitve in o načinu vodenja čakalnih seznamov (sprejet avgusta 2010), hkrati pa je ZZSZ za operacije in posege, kjer so najdaljše čakalne dobe, tudi v letu 2011 namenil dodatna sredstva.

²²⁴ Delež nezadovoljnih se je med letoma 2008 in 2010 zmanjšal z 31,6 % na 17,1 %, zadovoljnih pa povečal z 28,1 % na 39,2 %.

²²⁵ Delež ljudi, ki svoje zdravje ocenjuje zelo dobro, se je v istem obdobju povečal s 13,8 % na 19,0 %, delež, ki svoje zdravje ocenjuje zelo dobro in dobro, pa se je s 54,9 % povečal na 57,7 %.

²²⁶ Delež uporabnikov institucionalnega varstva v letu 2010 je znašal 4,9 % prebivalstva v starosti 65 let ali več (cilj NPSV 5 %), delež uporabnikov pomoči na domu pa ostaja pod 2 % (cilj je 3 %).

²²⁷ V letu 2010 je bilo v domovih za starejše 64 % uporabnikov, starih 80 let ali več, uporabnikov pomoči na domu v tej starostni skupini pa je bilo 56 %.

domu ter velikih razlik med regijami in občinami. Na vse bolj izražene potrebe kaže tudi podatek o večanju deleža starejših, ki so po lastni oceni zelo omejeni pri opravljanju dnevnih aktivnosti²²⁸.

Negativne trende pa kažejo nekateri kazalniki družbene klime. Zaupanje med ljudmi se je med letoma 2008 in 2010 poslabšalo²²⁹, prav tako prevladuje mnenje, da ljudje vedno bolj gledajo le nase²³⁰. Znižalo se je tudi zaupanje ljudi v institucije²³¹, ki je tudi v primerjavi z ostalimi državami EU v Sloveniji nizko, nizka pa so tudi pričakovanja glede boljšega življenja v naslednjem letu – Slovenija je pod povprečjem EU na 21. mestu (Eurobarometer, 2011). Podoben trend slabšanja razmer kaže tudi zadovoljstvo z demokracijo v Sloveniji, saj se je v zadnjem letu delež nezadovoljnih povečal z 69 % na 84 %, čeprav se je trend nezadovoljstva z demokracijo začel že pred tem (2006). Nasprotno pa se nekateri občutki, ki niso vezani na dogajanje v družbi, bolj stabilni ali pa se celo nekoliko izboljšujejo, kar je morda posledica večjega odtujevanja od javnega življenja. Povprečna ocena sreče se počasi, a vztrajno dviguje že desetletje. Prav tako se ljudje počutijo varne v svoji okolici (več kot 9 desetin), polovice ljudi nikoli ne skrbi, da bi bili žrtve vloma, 63 % anketirancev pa nikoli ne skrbi, da bi bili žrtve napada (pred desetletjem 54 %).

²²⁸ Na osnovi podatkov raziskave EU SILC je v letu 2009 kar 29,2 % starih 75 let ali več menilo, da so njihove omejitve pri opravljanju dnevnih aktivnosti zelo velike, kar je bistveno več kot leta 2005 (25,4 %) in več kot v povprečju EU (27,6 %).

²²⁹ Po podatkih Evropske družboslovne raziskave – ESS 2010, ki kažejo odgovor na vprašanje: Če govorimo na splošno, ali bi rekli, da večini ljudi lahko zaupamo, ali menite, da je treba biti z ljudmi zelo previden? Pri možnih ocenah od 0 do 10 je povprečje padlo od 4,32 na 3,94, delež tistih, ki pravijo, da je treba biti previden, pa se je povečal s 36,8 % na 45,9 %.

²³⁰ Pri odgovoru na vprašanje: Kaj menite, ali so ljudje večinoma pripravljeni pomagati drugim ali pa večinoma gledajo predvsem nase? je povprečna ocena padla s 4,82 na 4,41, delež tistih, ki so prepričani o prevladujočem egoizmu, pa se je povečal s 30,6 % na 37,6 %.

²³¹ Po podatkih Politbarometra se v zadnjem letu (oktober 2010 do oktober 2011) večini institucij zmanjšujejo povprečne ocene (na lestvici od 1–5). Najnižje ocene so deležne politične stranke (zmanjšanje z 2,32 na 1,95), za njo vlada (2,38–2,01), državni zbor (2,50–2,13) in predsednik vlade (2,47–2,23). Najvišja ocena zaupanja pa je namenjena vojski (3,60–3,54), šolstvu (3,35–3,30), zdravstvu (3,27–3,17) in predsedniku republike (3,36–3,09).

5. Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

Usmeritve SRS: Prioriteta povezovanja ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja združuje razvoj na področju okolja, trajnega obnavljanja prebivalstva, regij, prostora in kulture. Okoljevarstvene usmeritve SRS so zmanjševati energetska intenzivnost in povečevati uporabo obnovljivih virov energije ter zmanjšati snovno intenzivnost in spodbujati ponovno uporabo odpadkov. K temu bo prispevalo tudi spodbujanje razvoja in uporabe okoljskih tehnologij. Na področju prometa je cilj spodbujati trajnostne oblike mobilnosti in v potniškem prometu pospeševati rabo javnega prevoza. Cilj je tudi varovanje narave. Osnovni cilji za doseganje trajnega obnavljanja prebivalstva se nanašajo na izboljšanje pogojev za večjo vključenost delovno sposobnega prebivalstva, na ustvarjanje primernih delovnih in societalnih pogojev za starejše aktivne prebivalce ter na vzpostavljanje primernih pogojev za ustvarjanje družine. Skladnejši regionalni razvoj naj bi se uresničeval na širokem področju, to je od oblikovanja pokrajin, krepitev policentričnega sistema, regionalnega razvojnega programiranja do ohranjanja poseljenosti, prometne povezanosti in krepitev lokalnih gospodarstev. Predvideni ukrepi so usmerjeni predvsem v krepitev regionalnih gospodarstev, mreže visokega šolstva, okrepitev razvojne pomoči in nadgraditev lokalne samouprave, kar bi občinam in regijam omogočilo endogeni razvoj. Ključne prioritete na področju izboljšanja gospodarjenja s prostorom so skoncentrirane predvsem v izboljšanje prostorskega načrtovanja s poudarkom na zagotavljanju zazidljivih zemljišč in ustvarjanju pogojev za izboljšanje delovanja nepremičninskega trga. Razvoj nacionalne identitete in kulture zahteva uveljavitev kulture v njenih etičnih, socialnih, gospodarskih in političnih razsežnostih.

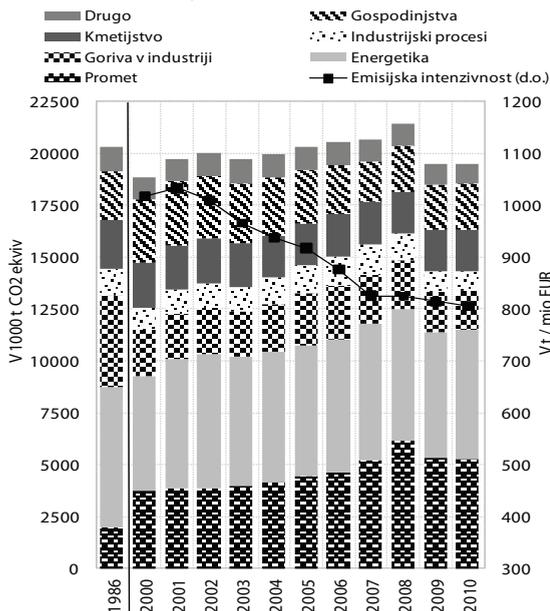
5.1. Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike

Emisije toplogrednih plinov (TGP) v Sloveniji so leta 2010 ostale na ravni predhodnega leta, ob relativno nizki rasti BDP pa tako ni prišlo do občutnega znižanja emisijske intenzivnosti gospodarstva²³². Potem ko so se zaradi nizke gospodarske aktivnosti emisije toplogrednih plinov v Sloveniji leta 2009 krepko znižale, so leta 2010 ostale skoraj nespremenjene (0,2-odstotna rast). Emisijska intenzivnost gospodarstva se je znižala le za 1,1 %²³³, kar je glede na gibanja pred letom 2008

²³² Emisije TGP na enoto realnega BDP.

²³³ Gibanja so bila neugodna tudi v letih 2008 in 2009, saj se je emisijska intenzivnost znižala le za 0,1 % oz. 1,2 %. Glej tudi indikator *Emisije toplogrednih plinov*.

Slika 21: Emisije toplogrednih plinov po sektorjih in emisijska intenzivnost, Slovenija

Vir: ARSO, preračuni UMAR.

in glede na trende v EU relativno malo. Slovenija pa tudi sicer sodi med države, kjer za enoto ustvarjene dodane vrednosti nastane več emisij. Leta 2009 je bila namreč emisijska intenzivnost v Sloveniji za 18,7 % višja od povprečja držav EU.

Povečanje deleža obnovljivih virov energije (OVE) leta 2010 je bilo podobno kot v predhodnem letu predvsem posledica nekaterih enkratnih dejavnikov.

V Sloveniji sta najpomembnejša obnovljiva vira energije les in hidroenergija, pri čemer je delež hidroenergije celo najvišji med državami EU. Raba OVE je močno pogojena z naravnimi danostmi, v Sloveniji pa je glede na ostale države EU relativno visoka. Ob počasni gradnji večjih kapacitet za proizvodnjo OVE²³⁴ v Sloveniji njihova raba med leti niha predvsem v odvisnosti od hidroloških razmer, ki so po izjemnem letu 2009 tudi leta 2010 ostale relativno ugodne²³⁵. Poleg tega je na višji delež OVE v celotni rabi energije vplival tudi izboljšani zajem podatkov rabe biomase ter vključitev rabe geotermalne in sončne energije v statistično spremljanje. Tako se je raba OVE v Sloveniji leta 2010 povišala za 6,4 %. Ob nižji rasti rabe celotne energije (2,2 %) se je delež OVE leta 2010 povišal na 14,7 %²³⁶ in presegel ciljno vrednost 12 %²³⁷. Za leto 2011 ocenjujemo, da se je ob relativno počasnem

gospodarskem okrevanju poraba energije v Sloveniji nekoliko povečala, raba hidroenergije pa krepko znižala (za okoli petino). To je po naši oceni privedlo do znižanja deleža OVE v celotni rabi na manj kot 14 %. V odvisnosti od proizvodnje hidroenergije še močnejše niha delež OVE v porabi električne energije. Leta 2010 se je kljub nadaljevanju ugodnih hidroloških razmer, zaradi višje gospodarske aktivnosti in s tem porabe elektrike, delež znižal na 34,4 %, a še vedno presegel ciljnih 33,6 %. Kot posledica krepkega znižanja proizvodnje hidroelektrarn in povečanja porabe elektrike pa se je po naši oceni ta delež leta 2011 močno znižal, na okoli 26 %. Za Slovenijo je v okviru ciljev EU določeno, da do leta 2020 doseže najmanj 25-odstotni delež OVE v končni bruto rabi energije (leta 2010 19,9 %²³⁸). Za doseg tega cilja pa bo poleg povečanja kapacitet in rabe OVE ključna tudi učinkovitejša raba energije oz. znižanje energetske intenzivnosti gospodarstva.

Leta 2010 se je energetska intenzivnost gospodarstva poslabšala, v Sloveniji pa je tudi sicer višja od večine držav EU, k čemur pomembno prispeva raba energije v cestnem prometu. Poraba energije na enoto ustvarjenega BDP se je v Sloveniji v obdobju 2000–2007 v povprečju zniževala za 2,6 % letno, gibanja po letu 2007 pa so bila z vidika energetske intenzivnosti večinoma neugodna²³⁹. Leta 2010 se je poraba energije zvišala bolj (2,2 %) kot rast BDP (1,4 %), kar je privedlo do poslabšanja, tj. povečanja energetske intenzivnosti gospodarstva za 0,8 %, podobno pa ocenjujemo tudi za leto 2011. V primerjavi s povprečjem članic EU je Slovenija leta 2010²⁴⁰ na enoto ustvarjenega BDP porabila za 19,2 % več energije (leta 2005 pa 12,7 %). Na višjo energetska intenzivnost Slovenije pomembno vpliva obsežna raba goriv v cestnem prometu²⁴¹, pri čemer je imela leta 2010 višji prispevek iz tega naslova le ena članica EU. Pritisk na povečevanje energetske intenzivnosti je v letih pred krizo izhajal predvsem iz cestnega prometa, ko se je s širitvijo EU in povečanjem mednarodnih blagovnih tokov skozi Slovenijo močno povečevala raba goriv v blagovnem (tudi tranzitnem) prometu, dodatno spodbujena z nizkimi cenami goriv, ki so vplivale na višji nakup goriv pri nas²⁴². Poleg nadpovprečnega prispevka rabe energije v prometu imamo v Sloveniji tudi relativno visok delež (energetska intenzivna) industrije.

²³⁴ V letu 2010 se je sicer močno povečala raba geotermalne energije in nekaterih drugih OVE, ki pa še vedno predstavljajo majhen delež obnovljivih virov.

²³⁵ Raba hidroenergije je bila v letih 2009 in 2010 za več kot četrtino višja kot v povprečju obdobja 2000–2008.

²³⁶ S 14,2 % v letu 2009.

²³⁷ Cilj iz Resolucije o nacionalnem energetskem programu (2004) je doseči 12-odstotni delež OVE v primarni rabi energije in 33,6-odstotni delež v porabi električne energije do leta 2010.

²³⁸ Izračun pri tem indikatorju se metodološko razlikuje od izračuna za cilj ReNEP.

²³⁹ Izjema je leto 2009, v letih 2008, 2010 in 2011 (ocena) pa se je energetska intenzivnost slovenskega gospodarstva povečevala.

²⁴⁰ Zadnji mednarodno primerljivi podatki.

²⁴¹ V statističnem izračunu rabe energije v prometu se upoštevajo prodane količine goriva.

²⁴² Nižje cene dizelskega goriva v primerjavi s sosednjimi državami vplivajo na povečan nakup goriv v Sloveniji, posledično pa tudi na statističen izračun energetske intenzivnosti.

Zniževanje energetske intenzivnosti predelovalnih dejavnosti se je nadaljevalo tudi leta 2010, čeprav se je delež energetsko in emisijsko intenzivnih panog povečal.

Leta 2010 so slovenske predelovalne dejavnosti na enoto ustvarjene dodane vrednosti porabile 2,6 % manj energije kot leta pred tem. Glede na gibanja v letih 2006–2008 je bilo znižanje energetske intenzivnosti leta 2010 skromno, a precej bolj ugodno kot v predhodnem letu in v primerjavi z gibanjem energetske intenzivnosti

v celotnem gospodarstvu. Dekompozicijska analiza²⁴³ porabe energije pokaže, da je k zmanjšanju porabe energije v predelovalnih dejavnostih prispevala njena učinkovitejša raba znotraj posameznih panog. Stroški energije so v povprečju predelovalnih dejavnosti leta 2010 predstavljali 12,8 % dodane vrednosti, največ v proizvodnji kovin (48,9 %) ²⁴⁴. Učinkovitejša raba energije lahko tako pomembno prispeva k večji konkurenčnosti tega najbolj izvozno usmerjenega dela slovenskega

Okvir 10: Elastičnost povpraševanja po motornih gorivih

Z metodo regresije z instrumentalnimi spremenljivkami smo ocenjevali vpliv spremembe razmerja med slovensko in tujo ceno goriv ter vpliv industrijske proizvodnje na povpraševanje po motornih gorivih v Sloveniji.

Analiza povpraševanja po motornih gorivih temelji na mesečnih podatkih za obdobje 2000–2011¹. Količine prodanega bencina so padale do leta 2010, tudi na račun spreminjanja strukture osebnih vozil v korist vozil na dizelski pogon, na naraščajoče količine prodanega dizelskega goriva pa je vplivalo tudi povečevanje cestnega blagovnega prometa. Konec leta 2008 je prišlo do občutnega zmanjšanja količin dizelskega goriva, kar je sovpadalo z začetkom gospodarske krize in znižanjem industrijske proizvodnje ter posledično zunanjetrgovinskih blagovnih tokov. Zaradi majhnosti Slovenije pričakujemo, da imajo cene goriv v sosednjih državah vpliv na prodajo goriv pri nas. Z metodo regresije z instrumentalnimi spremenljivkami smo zato ocenjevali vpliv spremembe razmerja med slovensko in tujo ceno goriv ter vpliv industrijske proizvodnje na povpraševanje po motornih gorivih v Sloveniji. Pri tem kot spremenljivke v funkciji nastopajo tudi odlogi in sezonske komponente. Tuja cena je sestavljena iz cen goriv v sosednjih državah in je utežena z deležem prometa skozi mejne prehode. Največji delež prehodov (tovarnih in osebnih) vozil je skozi italijansko mejo, sledita Hrvaška in Avstrija, najmanj pa skozi Madžarsko². V primeru dizelskega goriva smo za Slovenijo od julija 2009 upoštevali možnost vračila trošarine za komercialne namene, kar zniža ceno, ki jo upravičenci (domači in tuji) plačajo za gorivo³.

Rezultati kažejo na statistično značilen vpliv razmerja v cenah in industrijske proizvodnje pri dizlu in bencinu na prodano količino obeh vrst goriv v Sloveniji. Če se razmerje med domačo in tujo ceno dizla, izraženo v odstotkih, poveča za 1 o. t.⁴, se na kratek rok zmanjša prodana količina dizelskega goriva za 0,56 %. Rast industrijske proizvodnje za 1 % pa povzroči povečanje prodane količine goriva za 0,66 %. Po pričakovanjih sta v primeru bencina obe oceni elastičnosti nižji. Če se razmerje med domačo in tujo ceno bencina, izraženo v odstotkih, poveča za 1 o. t., se na kratek rok zmanjša prodana količina bencina za 0,20 %. Rast industrijske proizvodnje za 1 % pa povzroči povečanje prodane količine bencina za 0,12 %.

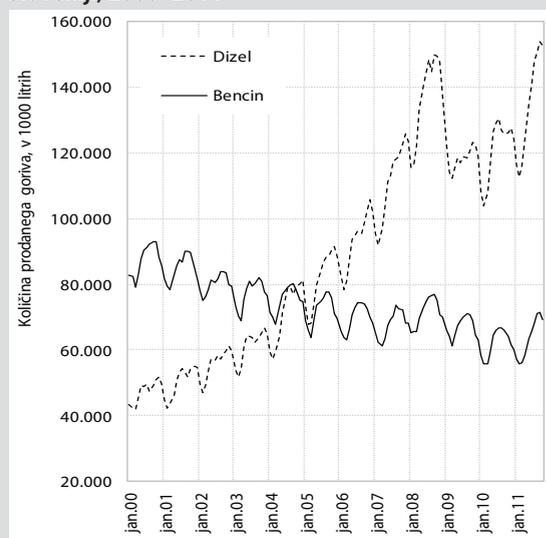
¹ Podatki, ki smo jih uporabljali za analizo so: količine prodanih goriv (vir: Ministrstvo za finance), cene goriv v Sloveniji in sosednjih državah (viri: SURS, Eurostat, Evropska komisija - Oil bulletin, AMZS), indeks industrijske proizvodnje (vir: SURS), tečaj EUR (vir: BS), indeks cen življenjskih potrebščin (vir: SURS), promet skozi mejne prehode (vir: Ministrstvo za promet – Direkcija za ceste).

² V primeru tovarnih vozil je v deležu vseh prehodov skozi mejo RS Italija predstavljala dobro tretjino, Hrvaška in Avstrija približno četrtno, Madžarska pa manj kot petino. Pri osebnih vozilih je bil delež vseh prehodov teh vozil skozi mejo pri Italiji okoli 40 %, Hrvaški 30 %, Avstriji 25 %, ostalo pa je odpadlo na Madžarsko.

³ Na podlagi podatkov MF smo z upoštevanjem količine dizelskega goriva, za katerega je bila vrnjena trošarina, izračunali efektivno ceno dizelskega goriva.

⁴ Ker se razmerje med cenami giblje blizu 100, to pomeni, da povišanje cene v Sloveniji za 1 % (ob nespremenjenih cenah v sosednjih državah) zviša razmerje za približno 1 o. t.

Slika: Prodane količine dizelskega goriva in bencina v Sloveniji, 2000–2011

²⁴³ Glej tudi indikator *Emisijsko intenzivne industrije*.

²⁴⁴ Podatki AJPES, preračuni UMAR.

Okvir 10: Elastičnost povpraševanja po motornih gorivih - nadaljevanje**Tabela: Elastičnost povpraševanja po motornih gorivih**

	Dizel	Bencin
Industrijska proizvodnja	0,659* (0,045)	0,124** (0,041)
Razmerje v ceni goriv	0,557* (0,052)	0,201* (0,031)
Prilagojeni R ²	0,773	0,841
T	136	136

Vir: Ocena UMAR.

Opombe: V oklepajih standardni odkloni. Statistično značilno na ravni tveganja: * 1 %, ** 5 %.

Elastičnosti prodanih količin na relativno ceno goriv je smiselno upoštevati tudi pri določanju trošarinske politike.

Ob spremembi trošarine (in posledično razmerja med ceno pri nas in v sosednjih državah) se namreč spremenijo tudi količine prodanega goriva, oboje pa vpliva na višino prihodkov od obdavčitve goriv. V letu 2010 je bilo iz naslova vračila trošarin za komercialni dizel prevoznikom povrnjenih 46,6 mio EUR. Če vračil trošarin prevozniki ne bi mogli uveljavljati, bi to zaradi višje učinkovite cene dizla⁵ po naši oceni znižalo količino prodanega goriva in posledično prihodkov od obdavčitve dizla, vendar le za približno tretjino skupnega zneska vračil trošarin.

⁵ Z upoštevanjem naše ocene učinkovite cene in elastičnosti. Primerljive mednarodne študije ocenjujejo cenovno elastičnost povpraševanja po motornih gorivih v rangu naših ocen.

gospodarstva. Dejavnik, ki je vplival na večjo rabo energije v predelovalnih dejavnostih leta 2010²⁴⁵ je bil *učinek spremembe strukture*. To pomeni, da se je v strukturi dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti povečal delež energetske intenzivnejših panog, kar je bila predvsem posledica več kot 25-odstotnega povišanja dodane vrednosti kovinske industrije. Leta 2010 se je povišal tudi delež emisijsko intenzivnih panog²⁴⁶, na 24,1 %. Njihov pomen je pri nas občutno večji kot v večini držav EU, predvsem če upoštevamo še dejstvo, da je delež predelovalne industrije v Sloveniji relativno visok.

Delež cestnega prometa v blagovnem prometu se je leta 2010 znižal, s tem pa se je prekinil trend njegovega hitrega povečevanja v preteklih letih. S ponovno oživitvijo zunanjetrgovinskih blagovnih tokov leta 2010 se je povečal obseg prevozov blaga po železnici in cesti. V Sloveniji se je obseg železniškega blagovnega prometa leta 2010 povečal bolj (za 21,4 %) kot obseg, ki so ga slovenski avtoprevozniki opravili po cesti (za 7,9 %), kar je privedlo do znižanja deleža cestnega blagovnega prometa na 82,3 %²⁴⁷. Na podlagi podatkov za prva tri četrtletja leta 2011 ocenjujemo, da se je delež

cestnega blagovnega prometa leta 2011 še znižal (na 81,3 %)²⁴⁸. Pred letom 2010 se je delež prevozov po cesti neprekinjeno povečeval, kar je z vidika trajnostnega prometa neugodno. Tudi v povprečju držav EU je leta 2010 prišlo do znižanja deleža cestnega blagovnega prometa (na 76,5 %), pri čemer je bilo povečanje obsega prevoženega blaga nižje kot v Sloveniji. V primerjavi s povprečjem EU je struktura blagovnega prevoza v Sloveniji manj ugodna, poleg tega je zaradi tranzitne lege izrazito visok tudi obseg blagovnega prometa. Slovenski avtoprevozniki so leta 2010 prepeljali za 98 % več tonskih kilometrov²⁴⁹ na prebivalca kot v povprečju v EU, podobno nadpovprečno visok pa je bil tudi obseg železniškega prometa na prebivalca (za 114 % več kot v povprečju EU). Rast obsega blagovnega prometa je bila visoka zlasti po vstopu Slovenije v EU in ob njeni nadaljnji širitvi, neugodno strukturo pa so spodbujale nizke cene motornih goriv in cestnin za tovorna vozila pred začetkom krize ter sodobnejša cestna infrastruktura od železniške.

V javnem potniškem prometu se je v letih 2010 in 2011 nadaljeval trend zmanjševanja prevozov z avtobusi. V Sloveniji je leta 2008 javni potniški promet v strukturi potniškega prometa predstavljal le 13,8 %, kar je bistveno manj kot v večini držav EU²⁵⁰. Visoka raven

²⁴⁵ V predelovalnih dejavnostih je bil učinek strukture, ki je prispeval k povišanju rabe energije, manjši od negativnega učinka energetske intenzivnosti znotraj panog, ki je prispeval k njenemu znižanju. Skupaj sta omenjena dva učinka prispevala k manjši rabi energije. Če upoštevamo še učinek povečanja proizvodnje, se je raba energije v predelovalnih dejavnostih povečala, a manj kot dodana vrednost. Tako se je energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti v letu 2010 znižala.

²⁴⁶ Po metodologiji Svetovne banke se med emisijsko intenzivne panoge uvršča nekoliko širši nabor dejavnosti kot med energetske intenzivne panoge. Tudi sicer zaradi rabe energije v predelovalnih dejavnostih nastane približno 70 % emisij TGP, ostalo pa predstavljajo t. i. procesne emisije.

²⁴⁷ Ravno obratno je bilo gibanje v letu 2009, ko se je obseg železniškega prometa znižal za 20 %, cestnega pa za 9,2 %. Rast obsega prevoženega blaga je bila v letu 2010 primerljiva znižanju leta 2009. S tem se je obseg obeh vrst prevozov precej približal predkriznim ravnem (2008), na primerljivo raven pa se je vrnil tudi delež cestnega blagovnega prometa.

²⁴⁸ Ob tem da se je povečal obseg prepeljanega blaga pri obeh vrstah prevozov.

²⁴⁹ Večino (86 %) prevozov so sicer opravili v tujini.

²⁵⁰ Glej Poročilo o razvoju 2011, 2011.

individualiziranih oblik prevoza v Sloveniji se potrjuje tudi z višjim številom osebnih vozil na prebivalca (Slovenija: 521 na 1.000 prebivalcev, EU: 473), kljub podpovprečni ravni gospodarske razvitosti. Takšno stanje je deloma pogojeno z razpršeno poselitvijo²⁵¹, hkrati pa gibanja v času kažejo, da javni potniški promet ni učinkovit

in konkurenčen. Po podatkih SURS se je v obdobju 2001–2010, kljub povečevanju dnevnih migracijskih tokov, obseg medkrajevnega avtobusnega prometa v Sloveniji zmanjšal za polovico, število prepeljanih potnikov z mestnimi avtobusi pa za dobro petino. Trend zmanjševanja se je pri medkrajevnih prevozih

Okvir 11: Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost za okolje in energijo ter zeleni patenti

Zelene inovacije ter razvoj in širitev uporabe učinkovitejših in čistejših tehnologij so ključnega pomena za izkoriščanje sinergij med gospodarsko rastjo in okoljem. Pri tem je pomembno, da so ukrepi države usmerjeni v odpravljanje oz. blaženje obstoječih tržnih pomakljivosti, kot npr. zunanjih stroškov, povezanih z onesnaževanjem, družbenih koristi prelivanja znanja ter s tem povezanimi prenizkimi vlaganji v RRD na ravni podjetij, odpravo vstopnih ovir, nepopolnih informacij ipd. Za pospešitev zelenih inovacij so tako pomembni jasni in stabilni cenovni signali (na katere vplivajo tudi okoljski davki), ustrezen regulativni okvir¹, standardi itn., pa tudi neposredne spodbude za vlaganja v RRD.

Državna sredstva za razvojno–raziskovalno dejavnost (RRD)² za okoljske in energetske namene so se v obdobju 2005–2010 povečevala, pri energetskih vlaganjih pa še vedno zaostajamo za povprečjem EU. V obdobju 2005–2010 so se državna proračunska sredstva za RRD na področju *okolja* realno povečala za skoraj petino, še bolj, za skoraj štirikrat, pa so se v tem obdobju povečala sredstva za RRD, povezana z *energijo*. Kljub temu je bilo v Sloveniji v letu 2010 še vedno več državnih sredstev namenjenih za okoljske raziskave (7,1 mio EUR oz. 3,27 % celotnih državnih sredstev za RRD) kakor za energetske (4,3 mio EUR oz. 1,99 %)³. Ravno nasprotno velja v povprečju držav EU, na kar pomembno vpliva visok delež državnih sredstev za energetske raziskave v nekaterih, predvsem starih članicah EU. Slovenija je v letu 2010 sicer presegala evropski povprečni delež sredstev za okolje in nadalje zmanjšala zaostanek na področju sredstev za energijo, a je kljub temu skupni delež sredstev za te namene v povprečju držav EU (6,8 %) ostal višji kot pri nas (5,3 %). Večino okoljskih raziskav financiranih iz državnega proračuna je v analiziranem obdobju v Sloveniji izvedel državni sektor, visokošolski pa večino energetskih. Pri tem je pomembno, da se zastopanost poslovnega sektorja opazno krepi na obeh raziskovalnih področjih. Vlaganja v RRD na področju okolja in energije so sicer pomemben dejavnik za razvoj eko-inovacij in zelenih patentov, vendar imajo pomembno vlogo pri tem tudi tehnologije splošne rabe, zlasti IKT, biotehnologija, nanotehnologija ipd.

Tabela: proračunska sredstva za okolje in energijo, Slovenija in EU, v % celotnih državnih proračunskih sredstev za RRD

	Slovenija				EU-27			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Okolje	1,36	3,51	2,27	3,27	2,68	2,89	2,80	2,66
Energija	1,07	1,11	1,58	1,99	3,14	3,69	3,70	4,16

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2012.

¹ Okoljska regulacija in okoljski davki so po podatkih iz raziskave o inovacijski dejavnosti (Community Innovation Survey, 2010) najpomembnejši motivacijski dejavnik za eko-inovacije med inovacijsko aktivnimi podjetji.

² V skladu z mednarodno metodologijo Frascati gre za finančna sredstva, ki jih država nameni za izvajanje RRD znotraj države ter v tujini, ne glede na sektor izvajanja (OECD, 2002).

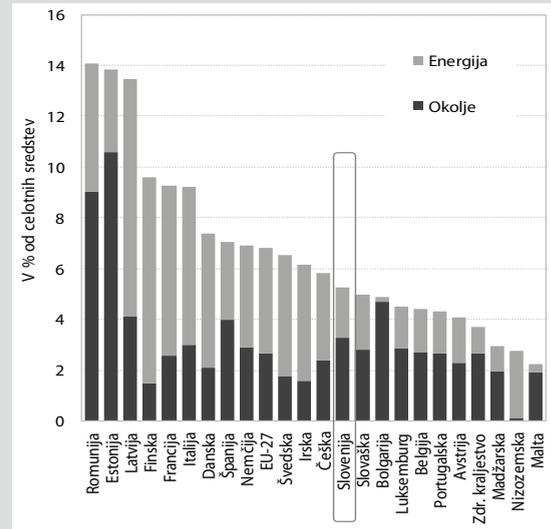
³ Poslovni sektor je, nasprotno kot država, precej več sredstev namenil energetskim raziskavam.

²⁵¹ Med 38 analiziranimi državami OECD je imela nižjo koncentracijo prebivalstva od Slovenije le Slovaška (OECD Factbook 2010, 2010).

Okvir 11: Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost za okolje in energijo ter zeleni patenti - nadaljevanje

Zeleni patenti predstavljajo še neizkoriščen potencial za slovensko razvojno–raziskovalno dejavnost, s tem pa tudi za trajnostno gospodarsko rast. Po podatkih OECD je Slovenija v obdobju 2005–2008⁴ pri EPO vložila le 11 prvih prijav s področja zelenih patentov⁵, največ jih je bilo povezanih s pridobivanjem energije iz obnovljivih in nefosilnih virov. V Sloveniji je delež zelenih patentnih prijav predstavljal 2,2 % vseh prvih patentnih prijav pri EPO, v povprečju EU je bil ta delež precej višji, 7,3-odstoten, pri čemer je glede na povprečje EU tudi skupno število patentnih prijav v Sloveniji relativno nizko⁶. V EU je skoraj tri četrtine zelenih patentnih prijav odpadlo na tri večja področja: splošno okoljsko upravljanje (26,4 %), zmanjševanje emisij in gorivna učinkovitost v transportu (26,4 %) ter pridobivanje energije iz obnovljivih in nefosilnih virov (22,1 %). Naraščanje cen surovin, strožji okoljski standardi in višja ozavešenost potrošnikov prispevajo k rasti (globalnega) povpraševanja po okoljskih tehnologijah in storitvah, zaradi česar sektor čistih tehnologij predstavlja pomemben potencial za gospodarski razvoj (OECD Environmental Performance Review, Slovenia, 2012).

Slika: Državna proračunska sredstva za okolje in energijo, 2010, v % celotnih državnih proračunskih sredstev za RRD

⁴ Zadnji razpoložljivi podatki z OECD Patent Databases. Ti podatki so vedno pogojeni s pravnimi procedurami in se v primeru prijave pri EPO odvijajo nekaj let. Patentna prijava postane javna v 18 mesecih od dneva, ko je bila oddana prva prijava (več v Ekonomskem ogledalu 2/2009).

⁵ Med zelene patente se uvrščajo naslednje z okoljem povezane tehnologije: splošno okoljsko upravljanje (zmanjšanje onesnaževanja zraka, vode, upravljanje z odpadki, sanacija tal, okoljski nadzor), pridobivanje energije iz obnovljivih in nefosilnih virov (energija vetra, sončna termalna, sončna fotovoltaična, geotermalna itn.), tehnologije izogrevanja s potencialom omejevanja škodljivih vplivov fosilnih goriv, tehnologije, ki posredno prispevajo k omejevanju emisij (skladičenje energije, gorivne celice), zmanjševanje emisij in gorivna učinkovitost v transportu (električna, hibridna vozila), energijska učinkovitost v stavbah in razsvetljava (OECD Towards Green Growth, 2011).

⁶ Glej indikator *Intelektualna lastnina*.

nadaljeval tudi leta 2011²⁵². Nekoliko ugodnejša gibanja v železniškem potniškem prometu so se v obdobju od 2010 do tretjega četrtletja 2011 prekinila, a je bil obseg potniških kilometrov višji za približno 10 % v primerjavi z letom 2001. V analiziranem obdobju se je najbolj povečal prevoz z osebnimi avtomobili²⁵³, ki je bil leta 2010 za 23,2 % višji kot leta 2001. Pri tem se leta 2010 obseg prevozov z osebnimi avtomobili prvič v tem obdobju ni povišal, kar bi lahko bila posledica višjih cen goriv in slabih gospodarskih razmer.

Prihodki od okoljskih davkov so v Sloveniji relativno visoki, davčne stopnje pa pogosto ne odražajo negativnih vplivov na okolje. Prihodki od okoljskih davkov so se leta 2010 po naši oceni nominalno povišali za 2,3 %, na 1,3 mrd EUR. To je ob hkratnem povišanju gospodarske aktivnosti pomenilo, da je njihov delež glede na BDP ostal nespremenjen (3,6 % BDP). V primerjavi s povprečjem EU so prihodki od okoljskih

davkov v Sloveniji visoki²⁵⁴, razlika do držav EU pa je posledica več zbranih sredstev od *davkov na energijo* (Slovenija: 3,0 % BDP, EU: 1,8 % BDP). Pri tem velja opozoriti, da na nadpovprečne prihodke iz naslova davkov na energijo v Sloveniji ne vplivajo višje davčne stopnje, temveč obsežna raba energije. Slednje je v veliki meri odraz nadpovprečno visoke rabe goriv v prometu, kar je po eni strani posledica tranzitne lege in relativno dobro razvite cestne infrastrukture, zlasti pred letom 2009 pa je bila spodbujena tudi z nizkimi trošarinami na gorivo. Leta 2010 so se prihodki od davkov na energijo še povišali, k čemur so v tem letu največ prispevali višji prihodki od obdavčitve električne energije²⁵⁵. Relativno

²⁵⁴ Po podatkih Eurostat so v letu 2009 okoljski davki v povprečju EU znašali 2,4 % BDP.

²⁵⁵ V letu 2010 je bil uveden prispevek za učinkovito rabo energije, avgusta 2010 pa so se povišale tudi trošarine na električno energijo. Poleg višje obdavčitve električne energije je k povišanju prihodkov vplivala rast porabe elektrike v letu 2010. Prav tako se je v letu 2010 nekoliko povišala trošarina na bencin, vendar se zaradi primerljivo nižje porabe prihodki iz tega naslova niso bistveno spremenili. Ob nespremenjeni trošarini na dizel (v povprečju leta) sklepamo, da so se skupni prihodki od trošarin na motorna goriva nekoliko povečali (1,2 %) zaradi višje porabe dizelskega goriva.

²⁵² Podatki o obsegu mestnih avtobusnih prevozov zaradi metodoloških sprememb v letu 2011 niso primerljivi.

²⁵³ Merjeno v potniških kilometrih.

visoki prihodki pa ne odražajo nujno uspešnosti in učinkovitosti obstoječih davkov kot instrumenta okoljske politike. Podrobnejša analiza pokaže, da davčne stopnje posameznih virov onesnaževanja ne odražajo škode, ki jo povzročajo na okolje in tudi zdravje ljudi. Tako je bila npr. trošarina²⁵⁶ na bencin za več kot 10 % višja od tiste na dizel, kljub temu da raba dizla povzroča višje izpuste zdravju in okolju škodljivih emisij²⁵⁷, razlika v obdavčitvi med omenjenima vrstama goriv pa se je leta 2011 še povečala (na preko 20 %). Še večja je razlika v obdavčitvi, če upoštevamo možnost vračil trošarin v okviru sheme za komercialni dizel, ki upravičencem omogoča vračilo trošarine do minimalnega zneska, določenega na ravni EU. Leta 2010 je bilo iz tega naslova upravičencem, ki so gorivo uporabili za prevoz blaga in potnikov, povrnjenih 46,6 mio EUR. Tovrstna povračila OECD uvršča med okolju škodljive subvencije, ob upoštevanju tudi drugih davčnih spodbud in potroškov, povezanih s fosilnimi gorivi, pa je ta znesek leta 2010 znašal kar 140,5 mio EUR²⁵⁸. K večji usklajenosti med negativnimi vplivi na okolje in obdavčitvijo energentov bi najverjetneje prispevali načrtovana uvedba CO₂ dajatve²⁵⁹ in revizija Direktive o obdavčitvi energije (ETD)²⁶⁰ na ravni EU. Pozitiven premik v tej smeri pa je bil v zadnjih letih dosežen na področju davkov na transport, tj. davkov na lastništvo in rabo tovornih sredstev. Tako se od leta 2009 pri registracijah tovornih vozil²⁶¹ upoštevajo EURO emisijske stopnje, okoljska merila²⁶² pa se od leta 2010 upoštevajo tudi pri davku na nova motorna vozila. Prvi podatki kažejo, da je bil zadnji ukrep učinkovit, saj se je leta 2010 v strukturi osebnih vozil hitreje kot v preteklih letih povečal delež emisijsko (in energijsko) bolj učinkovitih vozil, po dolgem obdobju zniževanja pa se je povečal tudi delež vozil na bencinski pogon. Ob omenjenih pozitivnih spremembah pa so se prihodki iz davkov na transport leta 2010 znižali

(za 0,7 % na 0,41 % BDP). V primerjavi s povprečjem EU je delež davkov na transport pri nas nižji, kar glede na obsežnost avtoprevoznike dejavnosti in števila osebnih vozil najverjetneje pomeni, da je davčno breme v primerjavi z drugimi državami nižje.

Skromno črpanje sredstev EU v okviru kohezijske politike za prometno in okoljsko infrastrukturo se je leta 2011 še znižalo. Leta 2011 je bilo za namen Operativnega programa okoljske in prometne infrastrukture (OP ROPI) prejetih slabih 70,3 mio EUR (60,2 mio EUR iz Kohezijskega sklada in 10,2 mio EUR iz Evropskega sklada za regionalni razvoj), kar je 47 % manj kot leta 2010. Za celotno obdobje druge finančne perspektive (2007–2013) je za programe OP ROPI iz proračuna EU predvidenih 1.577 milijonov kohezijskih sredstev²⁶³. Po podatkih Službe vlade za lokalno samoupravo in regionalni razvoj je bilo do konca leta 2011 dodeljenih 953,7 mio EUR, kar predstavlja 60,4 % razpoložljivih pravic porabe za OP ROPI, izplačanih pa je bilo le 299,4 mio EUR, kar je 19 % pravic porabe za celotno obdobje 2007–2013. Med posameznimi razvojnimi prioritetami je uspešnost črpanja najnižja pri najobsežnejšem področju železniške infrastrukture (4,8 %²⁶⁴), nizka (11,0 %) pa je bila tudi pri drugem največjem področju – ravnanje z vodami. Ker se s kohezijskimi sredstvi financirajo veliki okoljski in infrastrukturni projekti, je priprava investicijske dokumentacije in izvedba projektov relativno zahtevna. Uspešnejše črpanje zavira slabo pripravljena projektna dokumentacija²⁶⁵, številne pritožbe in s tem povezani dolgi sodni postopki ter razveljavitve javnih naročil. V fazi izvedbe projektov je zlasti v letih po začetku gospodarske krize pogost pojav stečajev in likvidnostnih težav podjetij, predvsem gradbenih, pri tem pa pogosto ni nadomestnih izvajalcev, ki bi nadaljevali izvedbo projekta. Skromno črpanje teh sredstev pomeni, da spremembe, ki so bile konec leta 2009 uvedene z namenom poenostavitve postopkov pridobivanja sredstev EU, na področju OP ROPI niso bile dovolj učinkovite, kar pa ne velja za črpanje sredstev skladov EU na splošno²⁶⁶. Z namenom boljše izkoriščenosti kohezijskih sredstev je leta 2011 prišlo do prerazporeditev razpoložljivih sredstev iz razvojnih prioritet OP ROPI, kjer je možnost porabe manjša, v razvojne projekte, prioritete in programe z večjo verjetnostjo porabe sredstev.

²⁵⁶ Trošarine na motorna goriva predstavljajo približno tri četrtine prihodkov od okoljskih davkov, sicer pa zasledujejo predvsem druge makroekonomske cilje (inflacija, javnofinančni prihodki itd.).

²⁵⁷ Trdnih delcev (PM) in dušikovih oksidov (NOx).

²⁵⁸ Vir: Ministrstvo za finance, 2012.

²⁵⁹ Uvedba CO₂ dajatve na motorna goriva je bila načrtovana že v marcu 2011, a se njena uvedba zamika. Ta dajatev naj bi nadomestila del trošarine, pri čemer pa vračil trošarin za ta del ne bi bilo več mogoče uveljavljati. Poleg tega CO₂ dajatev predvideva nekoliko višjo stopnjo za dizelsko gorivo.

²⁶⁰ Evropska komisija je aprila 2011 predložila predlog sprememb obdavčitve energentov in električne energije (ETD) z namenom odprave napačnih spodbud in neučinkovite rabe energije trenutno veljavne ETD. Po novem predlogu naj bi se zvišale minimalne trošarine na večino energentov. Predlagajo višje trošarine na dizel (v primerjavi z bencinom), precejšnje povišanje minimalne ravni pa je predvideno tudi pri obdavčitvi premoga in koks. Obdavčitev slednjega je v Sloveniji za štirikrat nižja kot npr. obdavčitev plina za ogrevanje, kljub višjim izpustom TGP.

²⁶¹ Natančneje pri letni dajatvi za uporabo vozil v cestnem prometu, tovornih vozil in avtobusov. Letna dajatev za osebna in bivalna vozila, ki predstavlja najpomembnejši prihodek med davki na transport pa okoljskih kriterijev neposredno ne vključuje.

²⁶² Emisije CO₂, PM in NOx.

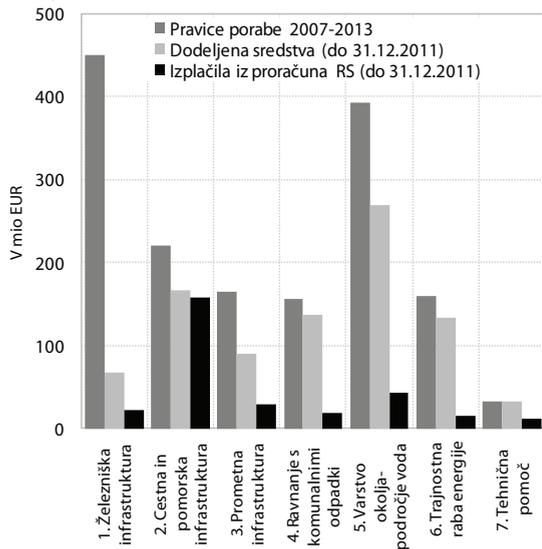
²⁶³ Sredstev iz Kohezijskega sklada in Evropskega sklada za regionalni razvoj.

²⁶⁴ Delež izplačanih sredstev iz proračuna RS v za to področje predvidenih sredstvih za celotno obdobje 2007–2013.

²⁶⁵ Primer zavrnjene investicijske dokumentacije za izgradnjo drugega tira železniške proge Divača–Koper.

²⁶⁶ Tako se je npr. črpanje sredstev za Operativni program krepitev regionalnih razvojnih potencialov (OP RR) in Operativni program razvoja človeških virov (OP RČV) v primerjavi z letom 2010 povišalo za 41,5 %.

Slika 22: Sredstva EU v okviru kohezijske politike za Operativni program okoljske in prometne infrastrukture (OP ROPI) po razvojnih prioritetah

Vir: Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalni razvoj, 2011.

Pri odpadkih se je leta 2010 nadaljevalo postopno izboljševanje, pri ravnanju z odpadki iz gospodinjstev pa še vedno krepko zaostajamo za povprečjem EU.

V Sloveniji je leta 2010 nastalo približno 6,6 mio ton odpadkov²⁶⁷, od tega 86,5 % v proizvodnih in storitvenih dejavnostih, ostalo pa predstavljajo komunalni odpadki. Glede na predhodno leto se je znižala količina nastalih odpadkov (za 2,5 %), izboljšuje pa se tudi ravnanje z njimi²⁶⁸. V segmentu *komunalnih odpadkov* se je delež zgolj odloženih odpadkov leta 2010 znižal na 64,5 %, a je še vedno visok in občutno višji kot v povprečju EU (37,0 %)²⁶⁹. Količina nastalih komunalnih odpadkov, ki je pogojena tudi s splošno ravnjo razvitosti, je v Sloveniji nižja kot v EU (Slovenija: 422 kg/prebivalca; EU: 503 kg/prebivalca letno²⁷⁰), vendar je bilo ob neustreznem ravnanju z odpadki v Sloveniji leta 2010 odloženih za skoraj 50 % več odpadkov na prebivalca kot v povprečju držav EU. Povečanje števila mest za ločeno zbiranje odpadkov²⁷¹ je v zadnjih letih sicer pozitivno prispevalo k izboljšanju

²⁶⁷ V letu 2009 je (skupaj z zalogami) nastalo 6,8 mio ton odpadkov (podatki SURS). Trend povečevanja nastalih odpadkov se je v letih 2009 in 2010 zaustavil, k čemur je pomembno prispevala upočasnitev gospodarske aktivnosti.

²⁶⁸ Trajnostno ravnanje z odpadki temelji na načelih hierarhije: najbolj bi si morali prizadevati za preprečevanje nastajanja odpadkov, sledijo pa ponovna uporaba, recikliranje, energetska predelava, kamor spada tudi sežiganje, in šele na koncu odlaganje.

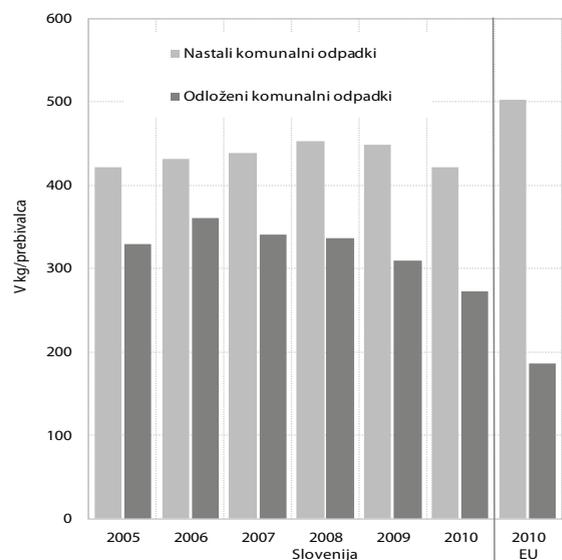
²⁶⁹ Razlike v ravnanju z odpadki so med državami EU velike. V Nemčiji, Belgiji, Avstriji ter na Nizozemskem, Švedskem in Danskem je bilo leta 2010 odloženih manj kot 5 % nastalih komunalnih odpadkov.

²⁷⁰ V letu 2009 je v Sloveniji nastalo 448 kg/prebivalca, v EU pa 510 kg/prebivalca (vir: Eurostat).

²⁷¹ Pogoji za zmanjšanje odloženih odpadkov je večji delež ločeno zbranih frakcij.

ravnanja s komunalnimi odpadki, a je Slovenija še vedno oddaljena od zastavljenih ciljev do leta 2012²⁷². Pri ravnanju z odpadki iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti so se relativno ugodni trendi nadaljevali tudi leta 2010, saj se je večina (okoli 80 %²⁷³) teh odpadkov predelala. Po daljšem obdobju povečevanja količine nastalih odpadkov iz teh dejavnosti se je pod vplivom gospodarske krize v letih 2009 in 2010 njihova količina zmanjšala. Leta 2010 je skoraj 90 % odpadkov iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti nastalo v treh sektorjih: gradbeništvo (31,3 %), oskrba z električno energijo, plinom in paro (28,1 %) ter predelovalne dejavnosti (28,0 %). Pritisk na povečanje količine industrijskih odpadkov je v obdobju 2005–2010 prihajal zlasti s strani gradbenih odpadkov in odpadkov pri rušenju. Ti so se v analiziranem obdobju povečali za skoraj 40 %. Kljub obsežnemu znižanju gradbene aktivnosti so se odpadki iz te dejavnosti povečali tudi leta 2010. Čeprav imajo gradbeni odpadki visok potencial recikliranja, je bilo na ta način predelanih manj kot polovica nastalih odpadkov²⁷⁴. Ponovno uporabljeni, neodloženi odpadki zmanjšujejo pritiske na okolje in zagotavljanje prostora za njihovo odlaganje. Poleg tega odpadki predstavljajo pomemben vir sekundarnih surovin, njihova predelava pa hkrati zmanjša pritiske na rabo omejenih naravnih virov. Naraščajoče cene surovin na svetovnih trgih sicer predstavljajo spodbudo za večjo izrabo sekundarnih surovin iz odpadkov, k zmanjšanju obremenjevanja okolja pa lahko pomembno

Slika 23: Komunalni odpadki na prebivalca, Slovenija in EU

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2012; Eurostat Portal Page - Environment, 2012.

²⁷² V postopke pred odstranjevanjem odpadkov usmeriti vsaj 65 % nastalih količin komunalnih odpadkov ter snovno izrabiti vsaj 42 % (cilj Resolucije o nacionalnem programu varstva okolja 2005–2012).

²⁷³ Vir: ARSO, 2012. Slovenija pri odpadkih iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti že dosega 65-odstotni cilj Resolucije o nacionalnem programu varstva okolja 2005–2012.

²⁷⁴ Vir: SURS, 2012.

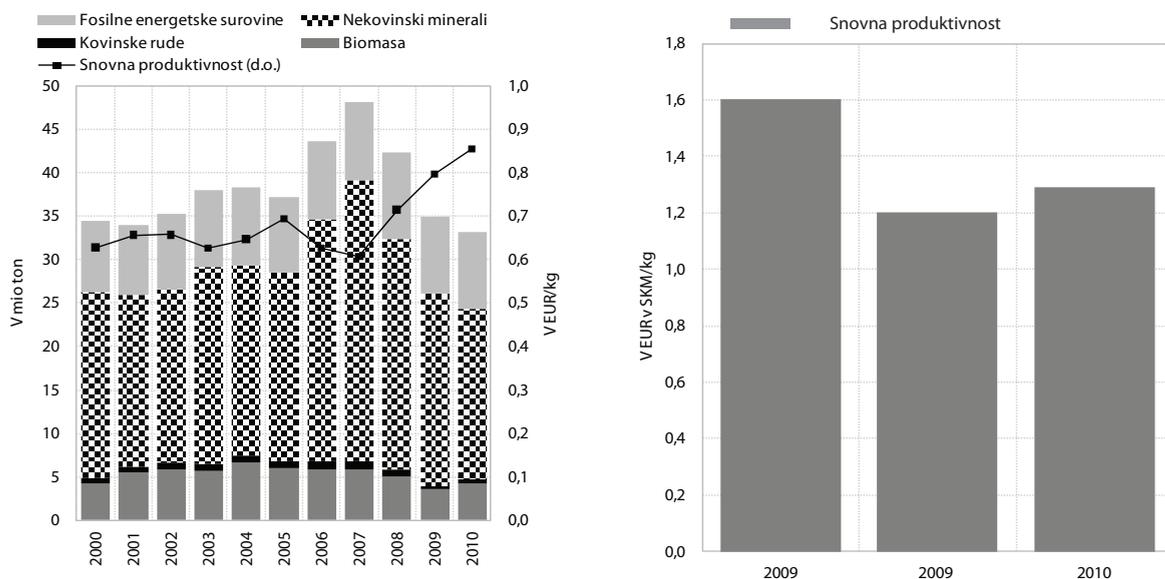
prispevajo tudi davčni instrumenti. V Sloveniji je dajatev za onesnaževanje zaradi odlaganja odpadkov na odlagališčih med najnižjimi v EU²⁷⁵, poleg tega nekatere države uporabljajo dodatne davčne instrumente, ki spodbujajo ponovno uporabo surovin²⁷⁶.

Snovna produktivnost slovenskega gospodarstva je nizka, vendar se je predvsem zaradi nižje gradbene aktivnosti v zadnjih letih močno povišala.

Snovna produktivnost je eden izmed ključnih kazalnikov trajnostnega razvoja, predstavlja pa razmerje med BDP ter surovinami in materiali, porabljenimi v posamezni državi²⁷⁷. V Sloveniji je bila snovna produktivnost leta 2009²⁷⁸ na ravni 75 % povprečja EU, v primerjavi z letom 2005 pa se zaostanek do EU ni zmanjšal (razkorak do povprečja EU je tudi višji kot pri produktivnosti dela). Nižjo snovno produktivnost Slovenije potrjuje tudi analiza na osnovi tabel ponudbe in porabe, ki kaže, da Slovenija na ravni celotnega gospodarstva beleži nadpovprečno visok delež stroškov surovin²⁷⁹. To je posledica strukture gospodarstva, ki bolj kot v povprečju drugih članic EU sloni na dejavnostih, kjer je raba materiala obsežna, poleg tega pa je pri nas nadpovprečen tudi delež

stroškov na ravni večine primerljivih panog, kar nakazuje manj učinkovito rabo surovin. Neučinkovita raba surovin povzroča pritisk na omejene naravne vire, poleg tega pa lahko pomembno vpliva na konkurenčnost, zlasti izvozno usmerjenih predelovalnih dejavnosti, razlika do EU pa je največja ravno pri nekaterih tehnološko zahtevnejših panogah. Obsežna raba surovin se kaže tudi v gospodarskih panogah, ki so v pretežni meri usmerjene na domači trg (npr. kmetijstvo, gradbeništvo), skupni kazalnik snovne produktivnosti pa močno niha v odvisnosti od porabe nekovinskih mineralov²⁸⁰. Tako je bila v opazovanem obdobju snovna produktivnost najnižja v letih 2006 in 2007, na kar je vplivala visoka gradbena aktivnost, dodatno spodbujena z dokončanjem avtocestnega križa²⁸¹. Po podatkih SURS se je snovna produktivnost leta 2010 izboljšala tretje leto zapored, in sicer za 7,2 %, ter je bila za 23,2 % višja kot leta 2005. Nasprotno kot pred obdobjem krize je k manjši porabi snovi največ prispevala nižja raba gradbenih materialov. Podatki o letnih spremembah obsega in strukture stroškov porabljenega materiala pa v času gospodarske krize kažejo tudi na racionalizacijo porabe surovin v večini panog.

Slika 24: Domača poraba snovi in snovna produktivnost

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2012; SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2012; Eurostat Portal Page – Environment, 2012; preračuni UMAR. Opomba: Odpadkov in drugih proizvodov zaradi majhnosti kategorij v sliki (levo) nismo prikazali. SKM – standard kupne moči.

²⁷⁵ Med 16 analiziranimi državami EU so imele tri nižjo davčno stopnjo od Slovenije (v EUR na tono odloženih odpadkov). Najvišja je bila na Nizozemskem, in sicer za skoraj desetkrat višja kot v Sloveniji (povzeto po OECD Environmental Performance Review: Slovenia, 2012).

²⁷⁶ Tak primer je na Danskem »duty on raw materials« in »levy on aggregate production« v Združenem kraljestvu (povzeto po OECD Environmental Performance Review: Slovenia, 2012).

²⁷⁷ BDP/DPS. Pri tem je domača poraba snovi (DPS) opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi (uvoz-izvoz snovi).

²⁷⁸ Zadnji mednarodno primerljivi podatki, pri čemer je BDP izražen v standardih kupne moči. (vir: Eurostat)

²⁷⁹ Po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih Eurostata je leta 2007 delež stroškov surovin v razmerju do vrednosti proizvodnje v Sloveniji po naši oceni znašal 11,5 %, v EU pa 6,7 %. Nadpovprečen je bil tudi delež porabe širše opredeljenega materiala, ki upošteva še polproizvode in končne proizvode za namen vmesne potrošnje (Slovenija:34,4 %, EU:22,3 %).

²⁸⁰ Gre predvsem za porabo peska in gramoza.

²⁸¹ Po podatkih tabel porabe je raba nekovinskih materialov pri gradnji iženirskih objektov (npr. gradnji cest) nadpovprečna glede na ostale gradbene aktivnosti.

Obremenjevanje okolja s kmetovanjem se ob vse večji pozornosti kmetijske politike dolgoročno znižuje in se je znižalo tudi leta 2010, vendar ne po vseh kazalnikih. Slovensko kmetijstvo, ki po mednarodnih primerjavah ni uvrščeno med bolj intenzivne²⁸², je v zadnjih letih obremenitve na okolje večinoma zniževalo. To je predvsem posledica usmeritve kmetijske politike, ki upravičenost do finančnih podpor pridelovalcem pogojuje z upoštevanjem predpisanih okoljskih standardov. Leta 2010 se je intenzivnost gnojenja z mineralnimi gnojili sicer povečala, a je bila kljub temu za skoraj tretjino nižja kot na začetku desetletja, zniževanje skupne porabe pesticidov pa se je nadaljevalo. Njihovi ostanki skupaj z nitrati predstavljajo najpomembnejši vir iz kmetijstva izhajajočega onesnaževanja podzemnih in posledično pitnih voda. Spremljanje kakovosti pitnih voda v Sloveniji kaže, da so na nekaterih merilnih mestih v bližini najintenzivnejšega kmetovanja še vedno občasni presežki dopustnih vrednosti posameznih aktivnih snovi²⁸³, v splošnem pa je stanje razmeroma dobro in se počasi izboljšuje. Intenzivnost kmetovanja, merjena s povprečnimi pridelki dveh najpomembnejših poljščin, v Sloveniji precej zaostaja za povprečjem v EU, a se je leta 2010 povečala. To kaže na nekoliko izboljšano izkoriščenost naravnih virov, seveda pa je obseg kmetijske pridelave močno odvisen tudi od spreminjajočih se vremenskih, na daljši rok pa tudi podnebnih razmer. Ob nizki stopnji nacionalne samooskrbe z osnovno hrano je toliko večjega pomena usmerjanje pridelave v skladu s sprejetim programom prilagajanja²⁸⁴, pa čeprav je njegova časovna usmeritev razmeroma kratka. Na drugi strani se je povprečna mlečnost na žival, ki je eden glavnih kazalnikov izkoriščanja reje živali, znižala že tretje leto zapored. Tudi vrednost tega kazalnika je v Sloveniji pod povprečjem EU, s stališča onesnaževanja okolja na enoto priraje pa bi bila zaželena vsaj nekoliko višja intenzivnost²⁸⁵. Na področju sonaravnega kmetovanja je bil leta 2010 dosežen napredek, vendar pa ta za dosego zastavljenih ciljev ne bo zadostoval. Delež površin z ekološko pridelavo, ki je eden izmed najbolj učinkovitih načinov trajnostne kmetijske rabe naravnih virov in je zaradi visokih rasti v začetnem obdobju večji kot v povprečju EU, se je po znižanju v predhodnem letu ponovno nekoliko zvišal, na 6,4 % kmetijskih zemljišč v uporabi. Ker je to precejšen zaostanek za postavljeno ciljno vrednostjo v načrtu njegovega razvoja²⁸⁶, so pridelovalcem v obdobju preusmeritve od leta 2012 dalje namenjene dodatne finančne spodbude. Ob povečanem

povpraševanju, ki ga bo pospešila tudi zahteva po deležu ekoloških živil v javnem naročanju²⁸⁷, ostaja za nadaljnji razvoj tega z okoljskega vidika najbolj zaželenega načina pridelave še veliko neizkoriščenih možnosti.

Okoljska vloga gozdov se z vse večjim prirastkom in zalogo lesa povečuje, njihova relativno nizka gospodarska izkoriščenost pa se leta 2010 ni izboljšala.

Velika površina gozdov v Sloveniji ima nedvomno pozitiven vpliv na okolje, čeprav je ta ekonomsko težko merljiv. Med drugim preprečuje erozijo tal, ščiti pred negativnimi vremenskimi vplivi, izboljšuje vodne zaloge, povečuje biotsko raznovrstnost in predstavlja pomemben ponor ogljikovega dioksida, ki je glavni povzročitelj učinka tople grede. A hkrati so gozdovi tudi vir ekološko sprejemljive surovine in energije, kar pa je v Sloveniji premalo izkoriščano. Posek lesa in z njim proizvodnja gozdnih sortimentov se dolgoročno sicer povečujeta, vendar pa je intenzivnost poseka zaradi hitrejšega prirastka lesa razmeroma nizka. Leta 2010 se je še zmanjšala, tako da je posek lesa znašal le 41,6 % letnega prirastka (leto prej 42,3 %). Skupni posek lesa je ostal približno na ravni iz predhodnega leta, kar pa je predstavljalo samo 63 % možnega po gozdno gospodarskih načrtih (leto prej 66 % možnega)²⁸⁸. Pri tem se je negovalni posek, ki je za razvoj gozdov nujen in zato najobsežnejši, povečal za 8,8 %. Ker leta 2010 ni bilo večjih naravnih ujm ali problemov z gozdnimi škodljivci, se je njegov delež v skupnem poseku povečal, a še vedno ostal razmeroma skromen (okoli 71-odstoten, leto prej okoli 65-odstoten). Nižji posek tako ne pomeni nujno trajnostnega gospodarjenja z gozdovi, saj lahko povzroča težave, ki se izražajo v prenizki negovanosti gozdnih sestojev in s tem v njihovi večji dovzetnosti za različne škodljive vplive. Povečanje poseka naraščajočih lesnih zalog ponuja tudi možnost višjega (gospodarskega) izkoristka razpoložljivega naravnega vira v začetnem členu, pa tudi v vseh nadaljnjih členih gozdno-lesno predelovalne verige.

5.2. Trajno obnavljanje prebivalstva

Število prebivalcev Slovenije se je povečalo tudi leta 2011, selitveni prirast, ki je bil v obdobju 2005–2009 osnovni vzrok rasti prebivalstva, pa se je v zadnjih dveh letih močno zmanjšal. Do 1. 7. 2011 se je število prebivalcev povečalo na 2,052.496 (3.235 več kot leto prej). Leta 2005 je preseglo dva milijona, osnovni vzrok povečevanja od takrat pa je bil visok selitveni prirast tujcev, povezan s pospešitvijo gospodarske rasti in vstopom Slovenije v EU. Podjetjem je začelo primanjkovati nekaterih domačih poklicnih profilov,

²⁸² Vir podatkov: Agriculture and fishery statistics, 2011.

²⁸³ Preveč obremenjena so predvsem območja Dravskega in Murskega polja ter Savinjske kotline. Povzeto po: Simončič A. in Sušin J.: Spremljanje in preprečevanje negativnih vplivov kmetijstva na onesnaževanje voda s fitofarmaceutskimi sredstvi in nitrati. Celje, 2011.

²⁸⁴ Akcijski načrt strategije prilagajanja slovenskega kmetijstva in gozdarstva podnebnim spremembam za leti 2010 in 2011. Vlada RS, 2008.

²⁸⁵ Vir: Verbič J., 2008.

²⁸⁶ Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015, 2005.

²⁸⁷ Uredba o zelenem javnem naročanju, Ur. l. št. 102/2011.

²⁸⁸ Vir: Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2010, 2011.

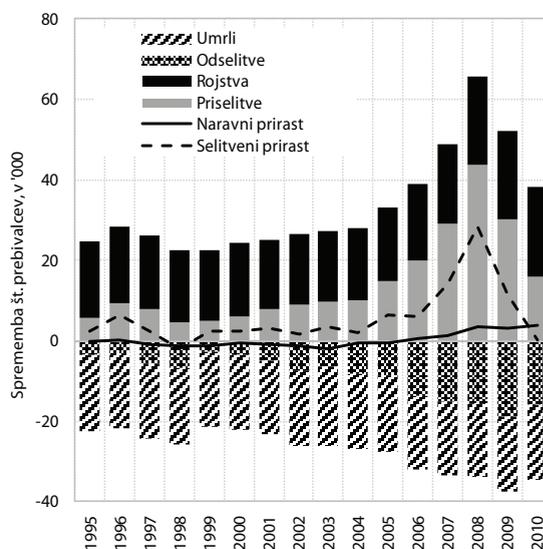
zlasti gradbenih, tako da so vse pogosteje najemala tuje delavce. Samo leta 2008 se je v Slovenijo iz tujine priselilo 30.693 novih stalnih prebivalcev, odselilo pa le 12.109, tako da je selitveni prirast v tem letu dosegel že 9,2 na 1.000 prebivalcev in bil med najvišjimi v EU. Vzrok povečanega priseljevanja leta 2008 pa je bil tudi pristop Slovenije k Schengenskemu sporazumu. Pri tem je prihajalo tudi do fiktivnih priselitev v Slovenijo, saj so tujci s pridobljenim dovoljenjem za prebivanje v Republiki Sloveniji iskali delo ali možnost bivanja v drugih državah pogodbenicah tega sporazuma. Leta 2009 se je selitveni prirast v Sloveniji znižal na 5,6 na 1.000 prebivalcev, kar je bilo še vedno med najvišjimi v EU, leta 2010 pa je padel na okrog nič. Razlog za ničelni prirast prebivalstva iz naslova selitev je v občutno manjšem priseljevanju v Slovenijo (za 48 % glede na predhodno leto), zmanjšalo pa se je tudi število odselitev (za 16 %). V prvem polletju 2011 se je v Slovenijo priselilo spet nekoliko več oseb, kot se je iz nje odselilo, tako da je bil selitveni koeficient rahlo pozitiven: 0,6 na 1.000 prebivalcev, pri čemer je bilo tako število priselitev kot odselitev manjše kot v enakem obdobju 2010.

Od leta 2006 je število prebivalcev naraščalo tudi zaradi pozitivne naravne rasti. Število rojstev se povečuje od leta 2004, potem ko je po več kot dvajsetletnem zmanjševanju leta 2003 doseglo najnižjo raven doslej (17.321), stopnja celotne rodnoti pa 1,20. Leta 2010 se je v Sloveniji rodilo 22.343 otrok, 487 več kot leto prej, stopnja celotne rodnoti pa se je povečala na 1,57 in se s tem približala povprečju EU. Ob tem pa se starost žensk ob rojstvu otrok še naprej povečuje. Leta 2010 je bila v povprečju 30,3 leta, ob rojstvu prvega otroka pa 28,7 leta. Število rojstev je bilo leta 2006 prvič po desetih letih višje od števila umrlih, ki se skoraj ne povečuje. Nadaljujejo se tudi pozitivna gibanja na področju umrljivosti dojenčkov, ki z 2,5 na 1.000 živorojenih leta 2010 ostaja med najnižjimi v EU²⁸⁹.

Na stopnjo rodnoti vpliva tudi primernost pogojev za ustvarjanje družine. Država na rodnotost najlažje vpliva z ustvarjanjem primernih pogojev za ustvarjanje in razvoj družine. V nabor ukrepov za ustvarjanje družine in pomoč pri dvigu kakovosti družinskega življenja nedvomno sodijo sistem starševskih nadomestil²⁹⁰ in družinski prejemki ter urejeno varstvo predšolskih otrok. V Sloveniji imamo tudi enega staršem in otrokom najbolj prijaznih sistemov starševskega varstva v EU, saj ob rojstvu otroka omogoča enoletno odsotnost od dela in 100-odstotno nadomestilo plače. Leta 2010 je starševsko nadomestilo koristilo 22.493 upravičencev, kar je približno enako (0,5-odstotno povečanje) kot v predhodnem letu. V šolskem letu 2010/11 je bilo v vrtce

vklučenih 87,3 % otrok v starosti od 3 do 5 let, kar je glede na zadnje mednarodno primerljive podatke več kot v povprečju EU²⁹¹. Na področju dela pa h kakovosti družinskega življenja pomembno prispevajo ukrepi, ki staršem lajšajo usklajevanje družinskih in delovnih obveznosti²⁹². Eden takšnih je projekt certifikatov Družini prijazno podjetje, ki pomeni tudi družbeno odgovoren princip upravljanja. Te certifikate je od leta 2007 (ko so bili prvič podeljeni) do decembra 2011 prejelo 81 podjetij, v katerih je bilo več kot 48.000 zaposlenih (slabih 7 % vseh zaposlenih).

Slika 25: Komponente rasti števila prebivalcev, Slovenija

Vir: SI-STAT – Demografsko in socialno področje, 2010.

S podaljševanjem pričakovanega trajanja življenja se še naprej povečujeta delež in koeficient odvisnosti starega prebivalstva. Pričakovano trajanje življenja, ki se v Sloveniji, po krajšem zastoju v začetnem obdobju tranzicije, od leta 1994 neprekinjeno podaljšuje, je leta 2010 doseglo pri moških 76,3 leta, pri ženskah pa 82,7 leta. Ob tem se zmanjšuje razlika med spoloma. Zmanjšuje pa se tudi razlika med spoloma v številu let zdravega življenja ob rojstvu, ki je bilo v Sloveniji leta 2009 pri ženskah 61,5, pri moških pa 60,6 leta²⁹³, kar je že zelo blizu povprečju v EU. Podaljševanje življenjske dobe pa je privedlo tudi do sprememb v starostni strukturi prebivalstva. Leta 2011 je bilo v Sloveniji 23,9 prebivalca v starosti 65 let in več na 100 delovno sposobnih²⁹⁴ (kar je 3,9 več kot leta 2000), delež starega prebivalstva pa je bil 16,5-odstoten. Oba kazalnika starostne sestave sta še vedno nižja kot v povprečju držav EU, razlike pa se

²⁸⁹ Nižjo umrljivost dojenčkov sta imeli leta 2010 le Finska in Portugalska.

²⁹⁰ Najpomembnejši je plačan starševski dopust.

²⁹¹ V šolskem letu 2008/09 je bila vključenost predšolskih otrok v vrtce v Sloveniji 84,1 %, v povprečju držav EU pa 80,3 %. Več o vključenosti otrok v vrtce glej v poglavju 4.3.2. Kvaliteta življenja.

²⁹² Usklajevanje dela in družine je obenem tudi pomemben del koncepta varne prožnosti.

²⁹³ Pri ženskah (moških) je bilo pričakovano trajanje življenja za 21,6 leta (15,8 leta) daljše od števila let zdravega življenja ob rojstvu. Pri tem se pri moških razlika do pričakovanega trajanja življenja zmanjšuje.

²⁹⁴ Koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva.

zmanjšujejo. Glede na demografske projekcije Eurostata²⁹⁵ naj bi se delež starega prebivalstva v Sloveniji do leta 2020 povečal na petino, do leta 2060 pa na slabo tretjino. Koeficient starostne odvisnosti starih pa naj bi se do leta 2020 povečal na več kot 30 %, do leta 2060 pa bi se približal 60 %. Tak demografski razvoj bo močno povečal pritisk na obremenitev dohodkov delovno aktivnega prebivalstva in države. Pričakovani trendi in dane razmere zato zahtevajo sistematične in usklajene ukrepe na področju prebivalstvene, socialne in zaposlitvene politike ter politike javnih financ, ki bodo zagotavljali tako javnofinančno kot tudi socialno vzdržnost sistemov socialne zaščite²⁹⁶.

5.3. Skladnejši regionalni razvoj

Regionalne razlike v bruto domačem proizvodu na prebivalca so kljub povečanju leta 2009 ostajale relativno nizke. Ob znižani gospodarski aktivnosti v vseh regijah leta 2009 se je razkorak med ekonomsko šibkejšimi regijami in slovenskim povprečjem povečal. Povečal se je tudi razkorak med ekonomsko najrazvitejšo osrednjeslovensko in ostalimi regijami, saj se je gospodarska aktivnost prav v osrednjeslovenski regiji najmanj znižala. Tudi zmanjševanje zaostajanja²⁹⁷ za evropskim povprečjem se je prekinilo v vseh slovenskih regijah. Kljub povečanju ostajajo regionalne razlike med manjšimi v primerjavi z državami EU. Po višini BDP na prebivalca izstopa osrednjeslovenska regija, ki slovensko povprečje presega kar za več kot 40 % in tudi v strukturi bruto dodane vrednosti je njen prispevek skoraj 37 %. Vendar je pomembno, da tudi ostale regije razvijejo svoje razvojne potenciale, ker imajo pozitiven vpliv na celotno državo. Še posebej je to pomembno za pomursko in zasavsko regijo, ki se po kazalniku BDP na prebivalca med statističnimi regijami uvrščata najnižje.

Stopnja registrirane brezposelnosti se je leta 2011 povišala v vseh regijah, regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti pa so se ob tem zmanjšale. Stopnja registrirane brezposelnosti se je bolj povišala v regijah s podpovprečno stopnjo, kar je privedlo do zmanjšanja regionalnih razlik. Edina regija, ki je leta 2011 zmanjšala stopnjo registrirane brezposelnosti in obenem tudi razkorak do slovenskega povprečja, je pomurska. Kljub temu je stopnja brezposelnosti v

²⁹⁵ EUROPOP 2010.

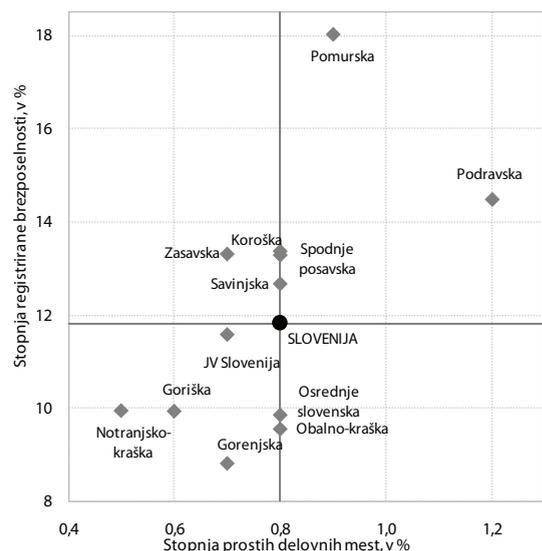
²⁹⁶ Leta 2010 je bila stopnja tveganja revščine, starih nad 65 let, 20,2-odstotna, kar je višje od povprečja v EU (15,9 %) in precej višje od povprečne stopnje tveganja revščine v državi, ki je 12,7-odstotna. Še posebej visoko je tveganje revščine med starimi ženskami (27,1 %). Kako stari ljudje živijo, pa kaže podatek o stopnji materialne prikrajšanosti, ki je bila leta 2009 v Sloveniji 18,4 %, kar pomeni, da je bil tolikšen delež oseb, starih 65 in več let, prikrajšan za določene življenjske vire (kot npr. primerno ogrevano stanovanje, primerna prehrana itd.).

²⁹⁷ Oz. zmanjševanje preseganja EU povprečja v primeru osrednjeslovenske in obalno-kraške regije.

tej regiji še vedno najvišja in dvakrat presega regijo z najnižjo stopnjo (gorenjsko), slovensko povprečje pa presega za 1,5-krat. V pomurski regiji je tudi struktura brezposelnih še vedno zelo neugodna, saj ima enega izmed najvišjih deležev dolgotrajno brezposelnih, še posebej tistih, ki so brezposelni več kot dve leti, brezposelnih z nizko izobrazbo in brezposelnih zaradi stečajev. Neugodna gibanja na trgu dela v regijah so pričakovano vplivala na povečanje števila prejemnikov *denarnega nadomestila za brezposelnost*. Leta 2011 se je število prejemnikov zmanjšalo le v pomurski in koroški regiji, na ravni države pa se je povečalo. Največ, 20 na tisoč prebivalcev, jih prejema denarno nadomestilo v spodnjeposavski regiji. Število upravičencev do *denarnih socialnih pomoči* (na tisoč prebivalcev), ki je zaradi krize po letu 2008 naraščalo, pa se je leta 2011 zmanjšalo v vseh regijah, najbolj v savinjski in pomurski. Zmanjšanje pa ni bilo posledica povečanja dohodkov, ampak manjšega števila upravičencev, ki so uveljavljali to pravico. Denarna socialna pomoč je namreč vračljiv dohodek, kar pomeni, da je upravičencu v času življenja ni treba vračati, upošteva pa se pri dedovanju. Najvišje število upravičencev je še vedno v pomurski regiji (63,1 na tisoč prebivalcev), najmanjše pa v goriški (16,8).

Strukturna neskladja na trgu dela so visoka predvsem v podravski regiji, kjer so se leta 2010 še povečala. Med regijami že vrsto let obstajajo velike razlike v strukturnih neskladjih na trgu dela, merjenih z razmerjem med stopnjo registrirane brezposelnosti in stopnjo prostih delovnih mest (Beveridge krivulja). V podravski regiji so najvišja že od začetka izvajanja SRS, najnižja pa so v notranjsko-kraški, goriški in gorenjski regiji. Leta 2010 se je v nekaterih regijah (obalno-kraška, gorenjska, notranjsko-kraška, spodnjeposavska in zasavska) nadaljeval proces, ki se je začel že leta 2009 in je v času

Slika 26: Stopnja registrirane brezposelnosti in stopnja prostih delovnih mest po regijah, 2011

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Trg dela, 2012.

neugodnih gospodarskih razmer pričakovan – povečala se je stopnja registrirane brezposelnosti in hkrati znižala stopnja prostih delovnih mest. Strukturna neskladja na trgu dela so se leta 2010 pokazala predvsem v podravski in koroški regiji, kjer se je kljub povečanju stopnje prostih delovnih mest stopnja brezposelnosti še nadalje povečala. V ostalih regijah se je v primerjavi z letom 2009 stopnja brezposelnosti povečala, stopnja prostih delovnih mest pa ostala nespremenjena. Leta 2011 so se neskladja na trgu dela še nadalje povečala, saj se je ob povečanju stopnje brezposelnosti (z izjemo pomurske), v vseh regijah povečala tudi stopnja prostih delovnih mest. Do neučinkovitosti trga dela lahko prihaja zaradi neuskladenosti med razpoložljivimi delovnimi mesti in brezposelnimi zaradi neustrezne izobrazbe, nemobilnosti delovne sile ipd.

Postopno naraščanje deleža delovnih mest in prebivalstva v osrednjeslovenski regiji se nadaljuje.

Osrednjeslovensko regijo lahko prištevamo med delovne regije²⁹⁸, saj je tu delež delovno aktivnega prebivalstva po kraju dela za dobro petino višji kot delež delovno aktivnega prebivalstva po kraju bivanja. Večjo ponudbo delovnih mest²⁹⁹ potrjujejo tudi migracijski tokovi. Osrednjeslovenska regija je leta 2010 zabeležila največji selitveni prirast³⁰⁰ (1.378 prebivalcev več se je v regijo priselilo kot odselilo v druge regije), čeprav se število priseljenih iz drugih regij po letu 2008³⁰¹ zmanjšuje. Več odselitev kot priselitev je bilo iz zasavske regije, ki je imela tudi najnižji (negativni) selitveni prirast na 1.000 prebivalcev (-8,5). Koncentracija³⁰² delovnih mest povečuje delovno mobilnost na kratke in dolge razdalje in povečuje promet z motornimi vozili, kar ima tudi negativne vplive na okolje. Vpliva pa tudi na krepitev suburbanizacije, ki pritiska na kmetijska zemljišča in obstoječo komunalno in družbeno infrastrukturo v naseljih priseljevanja, ki pogosto ni prilagojena povečanemu številu prebivalstva.

Tudi regionalne razlike v bruto plačah se zmanjšujejo, vendar je ta proces posledica krize. Leta 2010 je Ginijev koeficient v Sloveniji znašal 0,271³⁰³, znotraj nekaterih

regij pa so razlike večje. Leta 2010 je imela najnižji Ginijev koeficient koroška regija (0,244), najvišjega pa osrednjeslovenska (0,285). Tukaj so bile bruto plače 9. decila 4-krat višje kot bruto plače 1. decila, v koroški regiji pa 3-krat višje. Neenakosti v bruto plačah so se v primerjavi s predhodnim letom zmanjšale v vseh regijah. K temu je v prvi vrsti prispeval dvig minimalne plače, s čimer se je dvignila raven najnižjih plač. Poleg tega se je ustavila rast plač v dejavnostih z najvišjimi plačami (finančne in zavarovalniške dejavnosti, javna uprava ipd.). Povišanje minimalne plače je imelo večji vpliv na zmanjševanje neenakosti v ekonomsko šibkejših regijah, ker imajo te več zaposlenih z nižjimi plačami. Leta 2010 so se najbolj zmanjšale v koroški in najmanj v pomurski regiji. V koroški regiji se je, poleg omenjenih dejstev, močno povečalo še število brezposelnih zaradi stečajev, kar je še dodatno vplivalo na zmanjšanje razlik v bruto plačah³⁰⁴. V pomurski regiji pa je bilo največje povišanje brezposelnosti zaradi stečajev leta prej, tj. 2009, kar se je že takrat odrazilo v zmanjšanju neenakosti v plačah³⁰⁵.

Vlada se je na ekonomske in socialne posledice gospodarske krize v ekonomsko šibkejših regijah odzvala z ukrepi regionalne politike.

Ker je bila pomurska regija prva, kjer je zaradi krize začela močno naraščati brezposelnost, so ukrepi regionalne politike posegli najprej v to regijo. Po sprejetju Zakona o razvojni podpori pomurski regiji v obdobju 2010–2015 se je dejansko izvajanje ukrepov začelo s Programom spodbujanja konkurenčnosti pomurske regije v obdobju 2010–2015³⁰⁶ (v nadaljevanju Program Pomurje 2015) v februarju 2010. Zakon opredeljuje štiri ukrepe za razvojno podporo pomurski regiji, od katerih predstavljajo prvi trije intervencijo v obliki finančnih in fiskalnih ugodnosti, četrti ukrep pa je horizontalen in usmerjen v prednostno obravnavo pomurske regije v nekaterih ključnih programih kohezijske politike EU, ki se izvajajo v Sloveniji. Skupna vrednost programa je 33 mio EUR in se izvaja preko petih instrumentov. V okviru prvega instrumenta, ki je usmerjen v razvojno prestrukturiranje regije, je predvidenih okoli 70 % sredstev, do konca leta 2011 pa je bilo izplačanih 68 % razpisanih (nepovratnih) sredstev. Za celovito vrednotenje uspešnosti izvajanja zakona je še prezgodaj, na osnovi do sedaj izpeljanih aktivnosti pa je predvidenih 643 novih delovnih mest³⁰⁷ do konca

²⁹⁸ Metodološka pojasnila SURS: http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/07-234-MP.htm.

²⁹⁹ V osrednjeslovenski regiji je tretjina delovnih mest in četrtina prebivalstva Slovenije.

³⁰⁰ In selitveni koeficient.

³⁰¹ Primerljive podatke imamo od leta 2008.

³⁰² Indeks koncentracije delovnih mest ($\frac{\sum_{i=1}^n y_i^2}{n} - \frac{(\sum_{i=1}^n y_i)^2}{n^2} \cdot 100$) pri čemer je y_i delež delovnih mest regije i v državi, n pa število regij) se povečuje od leta 2000 in je v letu 2011 znašal 25,5 (v letu 2000 je znašal 22,3). Ravno tako se je povečal tudi indeks koncentracije prebivalstva, na 20,5 (z 19,5 v letu 2000 oz. 19,9 v letu 2008, odkar imamo primerljive podatke). Podobno se je koncentracija prebivalstva povečevala tudi do leta 2008 (v obdobju, ko smo prebivalstvo spremljali po stari definiciji). Kljub povečevanju koncentracija prebivalstva v Sloveniji ostaja med najnižjimi v EU.

³⁰³ Po primerjavi 9. in 1. decila je Slovenija v sredini med 27 državami članicami (Ginijev koeficient za razlike v bruto plačah po državah EU ni na voljo).

³⁰⁴ Ob predpostavki, da so imela ta podjetja pred stečajem podpoprečne plače.

³⁰⁵ Največje zmanjšanje neenakosti v plačah je bilo leta 2009 prav v pomurski regiji.

³⁰⁶ Konec leta 2009 je bil sprejet Zakon o razvojni podpori pomurski regiji v obdobju 2010–2015 (ZRPPR1015; UL RS 87/2009), na osnovi katerega je bil sprejet Program spodbujanja konkurenčnosti pomurske regije v obdobju 2010–2015. V letu 2011 je bil sprejet tudi nov Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSR-2; UL RS 20/2011).

³⁰⁷ 443 iz objavljenih treh razpisov za spodbujanje začetnih investicij (izplačanih 6.743.282 evrov oz. 68-odstotna realizacija), ki bodo realizirana v 3–5 letih po zaključku investicij, 150 s področja privabljanja tujih investicij, ki bodo realizirana do leta 2013, v letih 2010 in 2011 pa je 13 podjetij, ki so koristila spodbude za zaposlovanje (povračilo prispevkov delodajalcem) zaposlilo 50 brezposelnih delavcev.

leta 2015. Leta 2010 je tudi 36 davčnih zavezancev koristilo davčne olajšave za zaposlovanje³⁰⁸ in 307 davčnih zavezancev davčne olajšave za investiranje³⁰⁹. Statistični podatki kažejo, da se je stopnja registrirane brezposelnosti v pomurski regiji zmanjšala, vendar je na osnovi razpoložljivih podatkov težko oceniti, v kolikšni meri je k temu prispevalo izvajanje Programa Pomurje 2015. Leta 2010 se je zaradi stečajev podjetij močno povečala brezposelnost tudi v *Pokolpju* (statistična regija jugovzhodna Slovenija). S sprejetjem novega Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja je za območja z visoko brezposelnostjo tudi sistemsko urejeno sprejemanje in izvajanje ukrepov razvojne podpore takim območjem. Tako je vlada leta 2011 sprejela še Program spodbujanja konkurenčnosti Pokolpja v obdobju 2011–2016 (v nadaljnjem besedilu Program Pokolpje 2016) ter ukrepe in podpore usmerila v razvojno prestrukturiranje in odpravljanje infrastrukturnih ovir v tem območju. Program Pokolpje 2016 je sestavljen iz štirih instrumentov, njegova vrednost je skoraj 290 mio EUR, v petih letih pa naj bi ustvarili 400 novih delovnih mest. Program se že izvaja, rezultatov pa v tako kratkem času ni mogoče ovrednotiti. Na podlagi prvega razpisa za spodbujanje začetnih investicij je predvidenih 166 novo ustvarjenih delovnih mest v času 3 do 5 let po zaključku investicij. Podjetniški Inkubator PIK Kočevje je v regijo privabil investitorja, ki je leta 2011 ustvaril 35 novih delovnih mest. Registrirana stopnja brezposelnosti pa se še vedno povečuje. V letu 2011 so se nadaljevali stečaji, likvidacije in ukinitve obratov, tako v območju kot tudi v širši regiji JV Slovenije, poleg tega je na povečanje brezposelnosti vplival priliv mladih po končanju šolanja, tako da tudi morebitni pozitivni učinki v statističnih podatkih niso vidni.

V zaostrenih gospodarskih razmerah so poleg finančnih sredstev lastne regionalne politike izjemno pomembna tudi sredstva kohezijske politike³¹⁰. Pospešeno črpanje sredstev kohezijske politike³¹¹ se je leta 2011 nadaljevalo, vendar predvsem iz strukturnih skladov (ERDF in ESF), ki so beležili najvišjo stopnjo realizacije (okoli 64 % vseh prilivov iz proračuna EU v proračun RS). Za vse tri operativne programe je Slovenija do konca decembra 2011 EK predložila za skupaj 1.312 mio EUR avtoriziranih zahtevkov za povračilo, kar je slaba tretjina pravic porabe celotnega programskega obdobja

2007–2013³¹². Največ od tega (okoli 60 %) za Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov (OP RR). Realizacija tega OP (merjena z avtoriziranimi zahtevki za povračilo iz EK) je bila 45 % glede na pravice porabe za celotno obdobje in 63 % glede na obdobje 2007–2011. V primerjavi z ostalimi članicami EU je bila Slovenija po višini prejetih sredstev glede na pravice porabe v obdobju 2007–2013³¹³ na 10. mestu med vsemi članicami EU (26,8 % na dan 1. 12. 2011) in na tretjem med državami, ki so se priključile EU po letu 2004.

5.4. Izboljšanje gospodarjenja s prostorom

Sedanji sistem prostorskega načrtovanja in graditve objektov ostaja preveč razvojno omejevalen in zapleten. Leta 2011 ni bilo zakonodajnih sprememb na področju prostorskega načrtovanja, zadnja je začela veljati z letom 2010³¹⁴. Dobili pa smo dodatne podlage za ovrednotenje sedanjega sistema prostorskega načrtovanja, med drugim rezultate raziskovalnega projekta³¹⁵ in študijo OECD³¹⁶. Ugotovitve teh študij se nanašajo na prepočasno sprejemanje občinskih prostorskih aktov in razdrobljenost občinskih iniciativ, kar je privedlo do nizke učinkovitosti sistema urejanja prostora in potrebe po njegovi večji vertikalni in horizontalni usklajenosti. Poleg tega raziskave kažejo, da težnja občin ponovih zadržljivih površinah za stanovanjske in poslovne namene lahko odraža tudi njihov zemljiško špekulativni motiv, do gradnje socialnih ustanov pa je večkrat prihajalo brez podlage v demografskem razvoju ter finančni sposobnosti gospodarstva. Mnoge javne storitve so postale predrage in premajhne oz. zajemajo premajhno populacijo (šole, kulturni domovi ipd.)³¹⁷. OECD poudarja, da je pomanjkanje iniciativ za regionalno prostorsko in strateško razvojno usmerjeno načrtovanje dodatno oteženo s fiskalnimi spodbudami za fragmentacijo občin³¹⁸. Razdrobljenost občin omejuje tudi hitrejši napredek pri pripravi občinskih prostorskih načrtov, ki je bil tudi leta 2011 skromen. Število občin, ki so že sprejele prostorske načrte, se je povečalo z 22

³⁰⁸ V skupni vrednosti 504.587,00 EUR.

³⁰⁹ V skupni vrednosti 8.581.909,16 EUR.

³¹⁰ Slovenija je v obdobju 2007–2013 iz naslova cilja konvergence upravičena do 4,2 mrd EUR evropskih sredstev, ki jih je treba porabiti najkasneje do konca leta 2015. Programska podlaga za njihovo črpanje je Nacionalni strateški referenčni okvir (NSRO), ki je razdeljen na 3 Operativne programe (OP): Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov (OP RR), ki je najbolj neposredno usmerjen v spodbujanje skladnega regionalnega razvoja in je najobsežnejši (43 % pravic porabe), Operativni program razvoja človeških virov (OP RČV) in Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture (OP ROPI).

³¹¹ Sredstva strukturnih skladov in kohezijskega sklada.

³¹² V istem obdobju je bilo za vse tri OP za 1.573 mio EUR izplačilo iz proračuna RS, kar je 38,4 % pravic porabe za celotno obdobje oz. 58,8 % pravic porabe za obdobje 2007–2011.

³¹³ V obdobju 2007–2011 pa na 7. mestu.

³¹⁴ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt-A) UL RS 108/2009.

³¹⁵ Analiza stanja, razvojnih teženj ter usmeritev za strateški prostorski razvoj Slovenije, CRP Projekt št. V5-1092, Konkurenčnost Slovenije 2006-2013« v letu 2010, Zaključno poročilo, FGG Ljubljana, oktober 2011.

³¹⁶ OECD Territorial Reviews: Slovenia, Pariz, 2011.

³¹⁷ Analiza stanja, razvojnih teženj ter usmeritev za strateški prostorski razvoj Slovenije, CRP Projekt št. V5-1092, Konkurenčnost Slovenije 2006-2013« v letu 2010, Zaključno poročilo, FGG Ljubljana, oktober 2011, str. 233.

³¹⁸ OECD Territorial Reviews, Slovenia, Pariz, str. 172.

na le 32³¹⁹, saj je po ugotovitvah OECD za Slovenijo³²⁰ priprava občinskega prostorskega načrta zelo zahteven proces z vidika porabljenega časa (posamezna občina je navedla kot povprečje 5–8 let), potreb po strokovnjakih in finančnih virih, zahteva pa tudi sodelovanje z javnostjo. K počasnemu sprejemanju prostorskih načrtov pomembno prispeva tudi veliko število veljavnih predpisov na prostorskem področju (okoli 700³²¹). Pristojnosti ministrstva, odgovornega za prostor, so po veljavni zakonodaji pri usklajevanju interesov v prostoru in sprejemanju občinskih aktov bolj omejene, večja pa je vloga drugih ministrstev in soglasjedajalcev pri nadzoru občin glede upoštevanja resorne varstvene zakonodaje. Pri tem je pomemben vpliv okoljske varstvene zakonodaje, saj je 36 % slovenskega prostora pod varstvom okoljskih predpisov EU Natura 2000, kar je največji delež v Evropi, omenjena območja pa v nekaterih občinah zajemajo skoraj celotni prostor. Ta območja predstavljajo dolgoročni razvojni potenciali³²², ki pa za enkrat ostaja slabo izkoriščen. Da bi to presegli, bi potrebovali predvsem regionalno sodelovanje občin, tako pri oblikovanju strateških ciljev v prostoru kot tudi pri povezovanju prostorskega in regionalnega razvojnega načrtovanja.

Poleg prostorskega načrtovanja sta tudi po raziskavi Svetovne banke »Doing Business« pomembni oviri enostavnosti poslovanja v Sloveniji registracija nepremičnin in pridobivanje gradbenih dovoljenj. Svetovna banka ugotavlja, da so bile v Sloveniji v zadnjih dveh letih na obeh področjih uvedene pomembne spremembe, ki so z uvedbo elektronskega poslovanja poenostavile postopke in znižale tarife. Glavno oviro pa še naprej predstavlja dolgotrajnost postopkov pridobivanja različne dokumentacije in dovoljenj. Slovenija je izboljšala uvrstitev zlasti na področju registracije nepremičnin (za 20 mest na 79. mesto med 183 državami), kjer je bil v preteklih letih vzpostavljen register nepremičnin ter izpeljane aktivnosti na področju informatizacije zemljiške knjige. S tem se je poleg poenostavitve vpisa v zemljiško knjigo povečala tudi pravna varnost posameznikov in podjetij v prometu z nepremičninami. Za izboljšanje nepremičninskih evidenc sta bili leta 2011 sprejeti noveli zakona o zemljiški knjigi in zakona o množičnem vrednotenju nepremičnin ter ustrezni podzakonski

akti, izvedeno pa je bilo tudi množično vrednotenje nepremičnin. Kljub omenjenemu napredku pri zemljiški knjigi in registru nepremičnin ostajajo številne pomanjkljivosti glede popolnosti, ažurnosti in izkoristka teh evidenc. Na področju pridobivanja gradbenih dovoljenj³²³ se je uvrstitev Slovenije v zadnjem letu še poslabšala (za 7 mest na 81. mesto). V okviru pregleda administrativnih ovir na področju okolja in prostora³²⁴ je bilo ugotovljeno, da so na tem področju potrebne spremembe več zakonov, še posebej Zakona o graditvi objektov in povezanih zakonov in podzakonskih aktov. Zaradi kompleksnosti in nejasnosti postopkov so namreč vloge za dovoljenja pogosto nepopolne, postopki pa zelo dolgi. Po podatkih Svetovne banke se za registracijo nepremičnin (oz. lastnine) porabi 110 dni, za pridobitev gradbenega dovoljenja pa kar 199, kar je precej več kot v drugih državah EU³²⁵.

Celovita ocena zakonodajnih sprememb na področju državne infrastrukture še ni mogoča. Z Zakonom o umeščanju prostorskih ureditev državnega pomena v prostor (ZUPUDPP), ki je bil sprejet že leta 2010, se je poskušalo vsaj parcialno na področju državne infrastrukture pospešiti in poenostaviti procese umeščanja projektov v prostor in pridobivanja gradbenih dovoljenj. Vendar ravno ta parcialnost ustvarja dodatno zapletenost v sistemu urejanja prostora, ni pa še celovite analize izvajanja tega zakona, saj je bil podzakonski akt o prostorski konferenci sprejet šele konec leta 2011. Poleg tega bodo nekateri ključni instrumenti zakona³²⁶ (npr. odkupi zemljišč po posplošeni tržni vrednosti iz registra nepremičnin) začeli veljati šele z letošnjim letom.

Leta 2011 je bilo ponovno uvedeno nadomestilo za spremembo namembnosti zemljišča iz kmetijske rabe v zazidljivo. S sprejetjem novele zakona o kmetijskih zemljiščih je pri davčnih instrumentih, ki imajo vpliv na urejanje prostora, prišlo do pomembne spremembe. Z namenom boljšega varovanja kmetijskih zemljišč omenjeni zakon ponovno³²⁷ uvaja nadomestilo (oz.

³²³ Ocenjevanje enostavnosti pridobivanja dovoljenj je izvedeno z modelom gradnje standardiziranega skladišča. Ocenjevanje zajema (i) pridobitev vse potrebne projektne dokumentacije za uradne oblasti (na primer gradbeni načrti, prostorske mape); (ii) pridobitev vseh potrebnih dovoljenj, licenc in certifikatov; (iii) izpolnitev vseh potrebnih prijav in (iv) pridobitev inšpekcijskih izkazov. Med postopke so vključeni tudi (v) postopki pridobivanja vseh priključkov in (vi) postopki vpisa v register.

³²⁴ Poročilo o izvajanju nalog in realizaciji ciljev 2. faze Akcijskega programa znižanja administrativnih bremen za 25 % v obdobju do leta 2012 v Republiki Sloveniji in realizaciji Programa ukrepov za odpravo administrativnih ovir, Ministrstvo za javno upravo, 2011.

³²⁵ Pri registraciji nepremičnin je trajanje postopkov daljše le na Poljskem, pri pridobivanju gradbenih dovoljenj pa v Italiji, Slovaški, na Portugalskem in na Poljskem.

³²⁶ Tudi najbolj sporni.

³²⁷ Nadomestilo je veljalo na podlagi Zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1996, z zakonom o urejanju prostora iz 2002 pa je bilo ukinjeno, kar pa se ni izkazalo kot varstveno zadosti učinkovito.

³¹⁹ Število občin, ki še niso začele priprave postopka priprave občinskega prostorskega načrta se je zmanjšalo s 55 na 34, 108 občin je v fazi osnutka, 37 pa v fazi predloga (vir: Ministrstvo za okolje in prostor: Faze občinskih prostorskih načrtov, Interno gradivo, 5.1.2012). Trenutno imamo po oceni Mreže za prostor (Informator 8, 2011) še približno 25 različnih oblik veljavnih prostorskih aktov iz še veljavnih delov prejšnje prostorske zakonodaje.

³²⁰ OECD Territorial Reviews, Slovenia, Pariz, str. 101.

³²¹ Mreža za prostor, Informator 8, 2011.

³²² Neokrnjena narava predstavlja zlasti za turizem konkurenčno prednost, ponuja pa tudi poslovne priložnosti zlasti na področjih ekološkega kmetovanja in komplementarnih dejavnosti na kmetijah ter pri uporabi inovativnih rešitev za trajnostno energetiko in mobilnost. OECD priporoča tudi boljšo povezavo med upravljanjem območij Nature in cilji regionalnega razvoja.

po novem odškodnino) za spremembo namembnosti zemljišča iz kmetijske rabe v zazidljivo in je določeno glede na boniteto kmetijskega zemljišča. Nadomestilo je korak v smeri obdavčenja visokih kapitalskih dobičkov ob spremembi namembnosti, s tem pa se bodo tudi povišali stroški investitorjev. Prihodki iz uvedbe nadomestila so namenska sredstva za usposobitev novih kmetijskih zemljišč z namenom blaženja nadaljnega zniževanja kmetijske površine v uporabi, ki pa se znižuje tudi zaradi številnih drugih razlogov.

Leta 2011 se je število prodanih stanovanj znižalo, cene pa so se povišale. Število prodaj novih in rabljenih stanovanj se je leta 2011 znižalo za 28 %³²⁸ oz. za 6 %³²⁹. S tem je bilo prodanih rabljenih stanovanj za 24 % več od kriznega dna v letu 2009 in za 37 % manj od konjunktornega vrha leta 2007, število prodaj novih stanovanj pa je bilo leta 2011 najnižje, odkar imamo na voljo tovrstne podatke, tj. od leta 2007, in je bilo za skoraj polovico manjše od takratnega konjunktornega vrha. Trenutne razmere na trgu kažejo, da se bo ta trend še nadaljeval. Potrjuje ga tudi gibanje načrtovane površine stanovanjskih stavb pri izdanih gradbenih dovoljenjih. Ta površina je dosegla najnižjo raven, odkar jo spremljamo (od leta 1999), znižanje gradbene aktivnosti pa je bilo med najvišjimi v EU. Ob tem so se cene novih in rabljenih stanovanj v letih 2010 in 2011 celo nekoliko povišale³³⁰, a so še vedno nižje od predkrizne ravni. Smer gibanja cen stanovanjskih nepremičnin v Sloveniji je bila v letih 2004–2009 podobna gibanju povprečja v celotnem evrskem območju (in tudi EU)³³¹. Pri tem pa so se leta 2009 pri nas cene znižale bolj kot v povprečju evrskega območja, po tem pa so se tudi nekoliko hitreje poviševale³³². Vzroke za velika nihanja števila transakcij in nizko odzivnost cen stanovanj v letih 2010 in 2011 pri nas lahko povežemo tudi s tem, da v Sloveniji ni prišlo do prilagoditev, ki bi opazno zmanjšale zaloge neprodanih stanovanj, kar je povezano s počasnim čiščenjem bilanc bank³³³. Cene stanovanjskih nepremičnin so vključene tudi v nabor indikatorjev za ugotavljanje presežnih neravnovesij držav članic EU kot eden izmed indikatorjev notranjih neravnovesij³³⁴. Gre za medletno spremembo relativnih³³⁵ cen stanovanjskih nepremičnin, za katero je

določena mejna vrednost 6 %. Za Slovenijo je vrednost tega indikatorja leta 2010 znašala 0,74 %, v letih 2008 in 2009 smo imeli znižanje relativnih cen nepremičnin, zgornjo mejo pa je Slovenija presežala v obdobju 2004–2007, najbolj leta 2007 (18,5 %), ko je imelo višjo raven vrednosti indikatorja le še pet držav EU.

5.5. Kultura

Izdatki države za kulturo³³⁶ so se leta 2010 ohranili na relativno visoki ravni. Leta 2010 je delež izdatkov sektorja država za kulturo v razmerju do BDP znašal 1,38 %, od tega za kulturne storitve 0,93 % BDP, za radio, televizijo in založništvo pa 0,44 % BDP. Oba deleža sta bila leta 2009 (zadnji mednarodni podatek) med najvišjimi v državah EU³³⁷. V obdobju 2005–2010 so se izdatki za kulturo in njihov delež v BDP močno povečali, kar pa je predvsem posledica močnega povišanja izdatkov za radio, televizijo in založništvo³³⁸. Ob tem pa so se realno močno povečali tudi izdatki za kulturne storitve³³⁹. Rast teh izdatkov je povezana tudi z nekaterimi investicijami v kulturne objekte, ki so bili izvedeni v preteklih letih in financiranjem večjih mednarodnih dogodkov, ki povečujejo mednarodno prepoznavnost slovenske kulture. Leta 2011 se je zaključil mednarodni projekt Ljubljana – svetovna prestolnica knjige, potekale pa so tudi že priprave na Evropsko prestolnico kulture Maribor 2012. Odprt je bil Muzej sodobne umetnosti, ustanovljen je bil Center sodobnih plesnih umetnosti in končana je bila prenova SNG Opera in balet Ljubljana. V preteklih letih so bile izvedene še nekatere druge večje investicije v kulturne objekte (SNG Nova Gorica, Cankarjev dom, Metelkova, Moderna galerija v Ljubljani), ponovno pa je bila odprta tudi bolnica Franja in nadgrajen Park vojaške zgodovine v Pivki. Obnove obstoječih objektov in odprtje novih prispevajo k povečevanju ponudbe kulturnih dogodkov in h krepitvi slovenske kulturne identitete.

³²⁸ Izračunano na podlagi inedkov cen stanovanjskih nepremičnin, SURS, 2012.

³²⁹ Izračunano na podlagi evidentiranih transakcij iz Poročila o povprečnih cenah nepremičnin na slovenskem trgu, GURS 2012.

³³⁰ Novih za 0,3 % v letu 2010 in 7,6 % leta 2011, rabljenih pa za 3,3 % v letu 2010 in 1,0 % v 2011 (SURS, 2012; preračuni UMAR).

³³¹ ECFIN: Scoreboard for the surveillance of macroeconomic imbalances. Suggestions for the choice of indicators and indicative thresholds – revised, Brussels 2011

³³² Experimental house price indices in the euro area and the European Union in the third quarter 2011, Eurostat 2012.

³³³ Ob koncu leta 2011 (31. 12. 2011) je bila izpostavljenost bank do sektorjev povezanih z nepremičninami (poslovanje z nepremičninami in gradbeništvom) 4,8 mrd EUR, kar je na primerljivi ravni iz konca leta 2010 (vir: BS, preračuni UMAR).

³³⁴ Več o tem glej v Okvir 2: Postopek ocenjevanja presežnih neravnovesij na ravni Evropske unije.

³³⁵ Eksperimentalni harmonizirani indeks cen stanovanjskih nepremičnin Eurostata (stanovanj in hiš, novih in rabljenih skupaj) relativno glede na deflator zasebne potrošnje. Eksperimentalni harmonizirani indeks cen stanovanjskih nepremičnin Eurostata (stanovanj in hiš, novih in rabljenih skupaj) relativno glede na deflator zasebne potrošnje.

³³⁶ Po metodologiji Cofog. Zajeti so izdatki za kulturne storitve in radio, televizijo in založništvo. Pri kulturnih storitvah so zajeti izdatki za kulturne ustanove (knjižnice, muzeje, galerije, gledališča, spomenike, živalske in botanične vrtove, akvarije ipd), delovanje in podpora kulturnim dogodkom (koncerti, filmska in druga produkcija), štipendije, posojila in subvencije posameznim umetnikom, pisateljem, oblikovalcem, skladateljem in drugim zaposlenim v kulturi.

³³⁷ Skupni izdatki sektorja država za kulturo, merjeni v razmerju do BDP, so bili leta 2009 višji le v Estoniji.

³³⁸ V obdobju 2005–2010 se je delež izdatkov sektorja država za kulturo povečal za 0,52 o. t., od tega za kulturne storitve za 0,14 o. t., za storitve radia, televizije in založništva pa za 0,38 o. t. Slednji izdatki so se močno povečali predvsem v letu 2008, ko je bil po metodologiji Cofog med te izdatke zajet RTV SLO, delež pa se je povečeval tudi v letih po spremembi zajetja podatkov.

³³⁹ Izdatki za kulturne storitve so se realno povečali za 25,7 %.

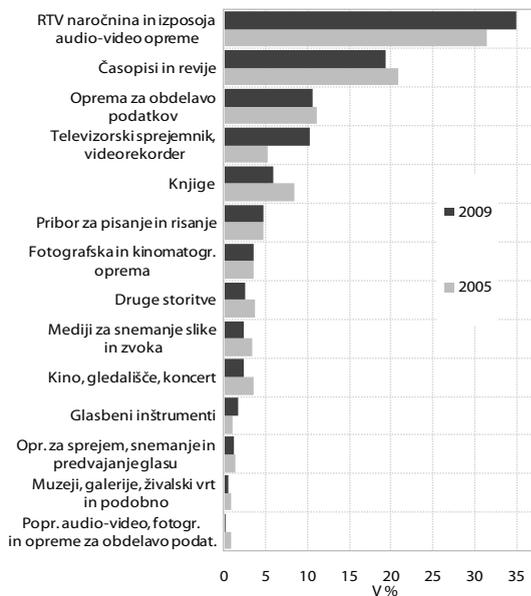
Relativno visoka vlaganja države v kulturo v zadnjih letih se odražajo tudi v obisku kulturnih prireditev, kjer so bila gibanja v obdobju izvajanja SRS večinoma ugodna.

Leta 2010 se je nadaljevala rast števila obiskovalcev muzejev in razstavišč (za 10,8 %, na 2.882,4 tisoč), ter gledaliških predstav (za 2,3 %, na 743,7 tisoč)³⁴⁰. Prav tako se je leta 2010 povečalo število obiskovalcev dolgometažnih filmov (za 4,2 %, na 2.888,4 tisoč), pri čemer je k višjemu obisku prispevalo močno povečanje števila obiskovalcev slovenskih filmov (na 193,5 tisoč), število tujih dolgometažnih filmov pa se je v tem letu celo nekoliko zmanjšalo (na 2.694,9 tisoč)³⁴¹. Število obiskovalcev vseh (tujih in slovenskih) dolgometažnih filmov skupaj je bilo leta 2010 najvišje v obdobju izvajanja SRS. Na področju knjižne proizvodnje so bila gibanja leta 2010 manj ugodna. Število vseh izdanih del (knjig in brošur) se je leta 2010 drugo leto zapored zmanjšalo³⁴². Pri tem se je na področju leposlovja povečalo število izdanih tujih del, pri slovenski književnosti pa se ugodna gibanja iz preteklih let niso nadaljevala, kar je vplivalo na zmanjšanje skupnega števila izdanih del leposlovja. Kljub temu je bilo tako število izdanih del leposlovja kakor tudi število vseh izdanih del (knjig in brošur) višje kot ob pričetku izvajanja SRS. Na področju splošnih knjižnic se je nadaljevalo zniževanje včlanjenosti prebivalstva v splošne knjižnice, ki je doseglo najnižjo raven v obdobju izvajanja SRS (24,8 %). Ob tem se je zmanjšalo tudi število izposojenih enot knjižničnega gradiva na prebivalca (na 11,7). Takšna gibanja pa ne pomenijo nujno zmanjšanja bralnih navad prebivalstva, ampak so lahko odraz obsežnejše rabe novih tehnologij, ki omogočajo branje e-knjig. Slednje povečuje tudi prostorsko dostopnost literature. Na dostopnost kulturnih vsebin in ohranjanje kulturne dediščine pomembno vpliva tudi digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si), kjer se je leta 2010 nadaljevala rast števila enot v zbirki in števila obiskovalcev tega portala.

Leta 2009 (zadnji podatki ankete o potrošnji gospodinjstev) so se izdatki za kulturo na člana gospodinjstva realno povečali (za 2,2 %). Kot že nekaj let doslej, so k rasti največ prispevali tehnični izdelki (televizorji, fotografska in kinematografska oprema, računalniki ipd.), ki niso nujno kulturna dobrina, lahko pa so z njo povezani. Nasprotno so se v letu 2009 močno znižali nekateri izdatki, ki so bolj neposredno povezani s kulturno vsebino³⁴³: izdatki v skupini kino, gledališče, koncerti (-23,7 %) in muzeji, galerije ipd. (-43,7 %). Najbolj, odkar

imamo razpoložljive podatke, pa so se povečali izdatki za knjige (za 8,1 %), vendar v strukturi kulture predstavljajo še vedno za 2,5 o. t. manjši delež kot leta 2005. V mednarodni primerjavi, ki je mogoča le za izdatke za kulturo skupaj z izdatki za rekreacijo³⁴⁴, je bil leta 2010 delež teh izdatkov v Sloveniji z 9,2 % še vedno nekoliko nad povprečjem EU (9,0 %)³⁴⁵. Na finančno dostopnost kulture in rekreacije različnim socio-ekonomskim skupinam prebivalcev kažejo podatki o izdatkih po dohodkovnih kvintilih. Razmerje med izdatki za rekreacijo in kulturo petega in prvega dohodkovnega kvintila, ki je eno izmed višjih med skupinami izdatkov za življenjske potrebščine, se je leta 2009 nekoliko zmanjšalo in je znašalo 5,8. Gospodinjstva v zgornjih treh kvintilih (ki porabijo v povprečju dobrih 2 tisoč evrov na gospodinjstvo) so namreč bistveno bolj zmanjšala potrošnjo za rekreacijo in kulturo kot gospodinjstva v spodnjih dveh, ki porabijo v povprečju na gospodinjstvo manj kot tisoč evrov. Ocenjujemo, da zaradi tega, ker imajo zgornji kvintili več možnosti za prilagoditev teh izdatkov (v slabih gospodarskih razmerah), saj trošijo več manj nujnih dobrin (v to skupino spada tudi RTV prispevek, ki se je v tem obdobju povečal, potrebščine za šolo ipd.).

Slika 27: Struktura potrošnje gospodinjstev za kulturo, 2005 in 2009, v %

Vir: SURS – APG, 2011; preračuni UMAR.

Opombe: Med kulturo so štete naslednje kategorije postavke COICOP Rekreacija in kultura: .09111 Oprema za sprejem, snemanje in predvajanje glasu; .09112 Televizijski sprejemnik, videorekorder; .09121 Fotografska in kinematografska oprema; .09130 Oprema za obdelavo podatkov (pisalni, računski stroj, osebni računalnik); .09140 Mediji za snemanje slike in zvoka; .09150 Popravila audio-video opreme, fotografske opreme in opreme za obdelavo podatkov; .09211 Glasbeni inštrumenti; .09421 Kino, gledališče, koncert; .09422 Muzeji, galerije, živalski vrt in podobno; .09423 RTV naročnina in izposoja audio-video opreme; .09424 Druge storitve; .09510 Knjige; .09520 Časopisi in revije; .09540 Pribor za pisanje in risanje.

³⁴⁴ Po metodologiji nacionalnih računov. Po tej metodologiji so podatki za skupino kultura in rekreacija na voljo skupaj. Deleži potrošnje so preračunani glede na potrošnjo na domačem trgu, ki zajema potrošnjo rezidentov in tujcev v Sloveniji.

³⁴⁵ Za skoraj odstotno točko večji delež kot v EU se na domačem trgu nameni predvsem za počitnice v paketu.

³⁴ Brez lutkovnih gledališč, pri katerih je v letu 2009 iz statističnega raziskovanja izpadla ena od velikih poročevalskih enot. Če bi upoštevali še lutkovna gledališča, bi se število obiskovalcev v letu 2010 še veliko bolj povečalo.

³⁴¹ V letu 2009 je bilo 51,8 tisoč gledalcev slovenskih filmov in 2.720,2 gledalcev tujih filmov. Visoka rast števila obiskovalcev slovenskih filmov je predvsem povezana s predvajanjem enega filma.

³⁴² Po podatkih SURS. Strokovnjaki za književnost in raziskovalci založništva opozarjajo na problem hitrega naraščanja izdanih naslovov del v preteklih letih kot na problem hiperprodukcije, ki jo spremlja padec kakovosti in založniških standardov (Analiza stanja na področju kulture, 2011).

³⁴³ Po definiciji Unesco.

II. kazalniki razvoja Slovenije

PRVA PRIORITETA:

Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast

- Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči
- Realna rast bruto domačega proizvoda
- Inflacija
- Ravnesje sektorja država
- Dolg sektorja država
- Plačilnobilančno ravnesje
- Bruto zunanji dolg
- Produktivnost dela
- Tržni delež
- Stroški dela na enoto proizvoda
- Faktorska struktura izvoza blaga
- Delež izvoza in uvoza v BDP
- Neposredne tuje investicije
- Podjetniška aktivnost
- Delež nefinančnih tržnih storitev
- Bilančna vsota bank
- Zavarovalne premije
- Tržna kapitalizacija

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

Slovenija vse bolj zaostaja za povprečjem gospodarske razvitosti Evropske unije, merjeno z BDP na prebivalca po kupni moči. Slovenski bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči je po podatkih Eurostata¹ leta 2010 znašal 20.700 SKM² in bil glede na povprečje EU nižji za 15 %. Slovenija je še leta 2008 dosegala 91 % povprečja EU, leta 2009 se je raven razvitosti znižala na 87 % in leta 2010 na 85 %. Po naši oceni se je upadanje razvitosti v primerjavi z EU nadaljevalo tudi leta 2011, saj je bila gospodarska aktivnost v Sloveniji ponovno šibkejša kot v povprečju v EU³. Padec gospodarske aktivnosti v Sloveniji v času krize je bil vse od zadnjega četrletja 2008 do leta 2011 med večjimi v EU, s čimer je Slovenija od leta 2008 svoj položaj glede na povprečje EU poslabšala bolj, kot ga je v obdobju 2005–2008 izboljšala. Leta 2010 je tako dosegala raven relativne gospodarske razvitosti iz obdobja pred letom 2004. Večji del povečanja razvojnega zaostanka od začetka krize je mogoče pojasniti s precej večjim padcem bruto domačega proizvoda Slovenije v primerjavi s povprečjem EU⁴ leta 2009 (za 3,7 o. t.), manj pa z razlikami v spremembi splošne ravni cen. Leta 2010 je Slovenija beležila 0,5 odstotne točke zaostanka za povprečno rastjo BDP držav članic EU, kar je ponovno privedlo do povečanja razkoraka, ki ga je v tem letu sicer nekoliko ublažilo znižanje splošne ravni cen v Sloveniji. Splošna raven cen na ravni bruto domačega proizvoda se je namreč ob umirjenih cenovnih gibanjih v času nizke gospodarske aktivnosti leta 2010 znižala na 83 % povprečne ravni v EU, kar je za 2 o. t. nižja raven kot leta 2009. Iz dekompozicije BDP na prebivalca na produktivnost in stopnjo zaposlenosti je razvidno, da je padec BDP na prebivalca v primerjavi z evropskim povprečjem leta 2009 izhajal večinoma iz

relativno večjega padca produktivnosti kot v EU. Leta 2010, ko se je gospodarskim razmeram v večji meri prilagodila tudi zaposlenost, smo zabeležili relativno močnejše znižanje stopnje zaposlenosti kot v EU. Produktivnost, izražena v standardih kupne moči, pa je ostala približno na enaki ravni glede na EU kot v predhodnem letu.

Leta 2010 je svoj položaj v razvitosti v primerjavi s povprečjem EU poleg Slovenije poslabšalo samo še šest držav EU. Leta 2005 je bila Slovenija s 87 % povprečja EU na podobni ravni razvitosti kot Ciper (90 %) in Grčija (91 %). Medtem ko je Ciper z 99 % ob koncu leta 2010 že skoraj dosegel povprečje sedemindvajseterice, sta Grčija in Slovenija v tem času svoj zaostanek še povečali. S tem se je Sloveniji po bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči približala Malta, ki je leta 2005 za Slovenijo zaostajala še za 9 o. t. Leta 2010 so bile Sloveniji po razvitosti najbližje Grčija, za katero zaostajamo za 5 o. t., ter Češka in Portugalska, ki ju za 5 o. t. prehitevamo. Razkorak v indikatorju BDP na prebivalca po kupni moči v državah EU, ki je v začetku prejšnjega desetletja predstavljal razmerje ena proti devet (Romunija 5.000 SKM / Luksemburg 46.700 SKM), se je leta 2010 zmanjšal na ena proti šest (Bolgarija 10.700 SKM / Luksemburg 66.300 SKM).

¹ Decembra 2011 je Eurostat objavil podatke o bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči (BDP v SKM) za leta 2008–2010. Podatki temeljijo na revidiranih paritetah kupne moči za omenjena leta in na zadnjih revidiranih podatkih posameznih držav za BDP v nacionalnih valutah in na zadnjih podatkih o prebivalstvu.

² Prikaz bruto domačega proizvoda na prebivalca v standardih kupne moči omogoča primerjavo med državami očiščeno učinka razlik v splošni ravni cen med državami. Standard kupne moči (SKM) – izbor valute za izražanje rezultatov je dogovor (konvencija). V Eurostatovi primerjavi se rezultati izražajo v »valuti«, imenovani SKM. SKM je umetna, fiktivna valuta, ki je na ravni povprečja držav EU enaka enemu evru. SKM ali »EU-27 evro« je »valuta«, ki odraža povprečno raven cen v EU-27.

³ V Sloveniji se je leta 2011 BDP realno znižal za 0,2 %, v EU pa je bil višji za 1,5 %.

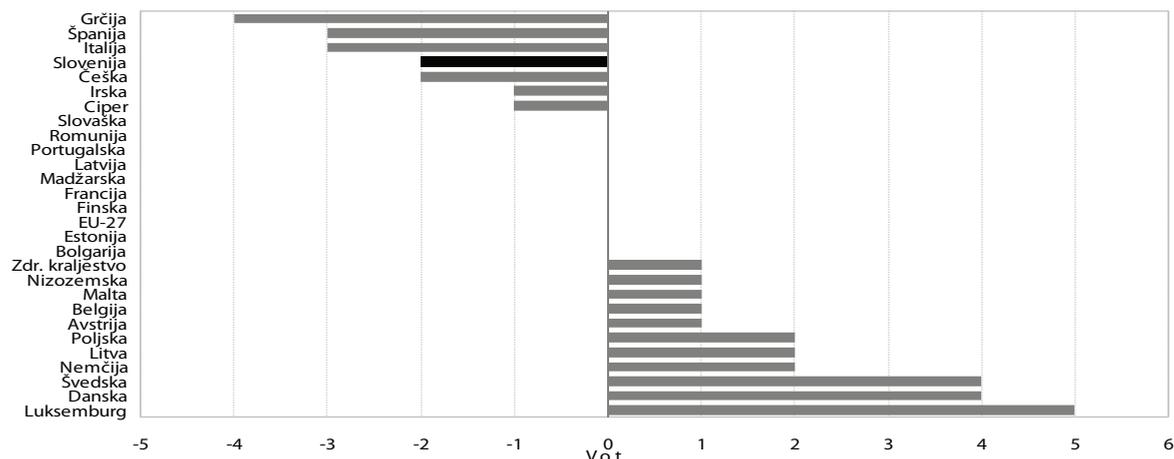
⁴ Glej tudi indikator *Realna rast BDP*.

Tabela: BDP na prebivalca po kupni moči v SKM, indeksi obsega, 1995–2010, EU-27=100

	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010
EU-25	105	105	104	104	103	103	103
EU-15	116	115	113	111	111	110	110
Avstrija	135	132	125	124	124	125	126
Belgija	129	126	120	116	116	118	119
Bolgarija	32	28	37	40	44	44	44
Ciper	87	88	90	92	99	100	99
Češka	77	71	79	83	81	82	80
Danska	132	132	124	123	125	123	127
Estonija	36	45	62	70	69	64	64
Finska	108	117	114	118	119	115	115
Francija	116	115	110	108	107	108	108
Grčija	84	84	91	90	92	94	90
Irska	104	132	145	148	133	128	128
Italija	121	118	105	104	104	104	101
Latvija	31	36	48	56	56	51	51
Litva	36	40	53	59	61	55	57
Luksemburg	223	245	254	275	279	266	271
Malta	86	85	78	76	79	82	83
Madžarska	51	54	63	62	64	65	65
Nemčija	129	118	116	116	116	116	118
Nizozemska	123	134	131	132	134	132	133
Poljska	43	48	51	54	56	61	63
Portugalska	77	81	80	79	78	80	80
Romunija	np	26	35	42	47	47	47
Slovaška	47	50	60	68	73	73	74
Slovenija	75	80	87	88	91	87	85
Španija	91	97	102	105	104	103	100
Švedska	125	128	122	125	124	119	123
Združeno kraljestvo	113	119	122	116	112	111	112

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2012.
 Opomba: np – ni podatka.

Slika: Relativna sprememba v BDP na prebivalca po kupni moči (v odstotnih točkah) v primerjavi z EU-27,2010

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2012; preračuni UMAR.

Realna rast bruto domačega proizvoda

Bruto domači proizvod se je leta 2011 znižal za 0,2 %.

Padec BDP je tako sledil že sicer nizki gospodarski rasti leta 2010 (1,4 %), saj se je znižanje domače potrošnje še poglobilo, nižja pa je bila tudi rast izvoza blaga in storitev, ki je tako ostal glavni dejavnik rasti. V okviru domače potrošnje je bil ponovno pozitiven prispevek zalog k rasti BDP, vendar za skoraj polovico nižji kot v predhodnem letu. Gospodarska aktivnost se je zniževala celo leto, najbolj izrazito pa v zadnjem četrtletju (desezonirano).

Pod vplivom spodbud iz mednarodnega okolja so se poleg izvoza lani povečale še investicije v opremo in stroje, višji je bil tudi uvoz.

Rast izvoza blaga in storitev je bila lani 6,8-odstotna, kar je 2,7 o. t. manj kot predhodno leto, pri tem je bila rast izvoza blaga ponovno precej višja od rasti izvoza storitev. Glede na upočasnjevanje rasti v najpomembnejših partnericah se je rast izvoza leta upočasnjevala, v zadnjem četrtletju pa je bil zabeležen manjši padec (desezonirano). Pri tem se je proizvodnja predelovalnih dejavnosti, kot izrazito izvozna dejavnost, na upočasnjevanje tujega povpraševanja odzivala hitreje in močneje kot izvoz. Znižanje proizvodnje so beležile zlasti srednje nizko tehnološko zahtevne panoge (gumarska, kovinska in nekovinska industrija), ki kot proizvajalke izdelkov za vmesno porabo med prvimi občutijo krčenje povpraševanja. Na relativno manjše upočasnjevanje rasti izvoza kot pri proizvodnji predelovalnih dejavnosti je po naši oceni delno vplivala dejavnost ponovnega izvoza (re-exporta), ki je relativno močna v trgovanju električne energije in naftnih proizvodov. V povezavi s spodbudami iz mednarodnega okolja in naraščajočimi proizvodnimi zmogljivostmi¹ so se lani za 6,4 % povečale domače investicije v opremo in stroje, kar je preseglo rast v predhodnem letu (za 2 o. t.). Pod vplivom uvoza blaga za vmesno porabo, investicijske opreme in transportnih storitev se je lani za 4,7 % povečal tudi uvoz blaga in storitev, kar je za 2,5 o. t. manj kot leto prej.

Gradbene investicije ostajajo precej pod ravnjo predkriznih let.

Močan upad v gradbeništvu leta 2009, ki je sledil investicijskemu ciklu v predhodnih letih, se je v zadnjih dveh letih še poglobil, tako do so bile gradbene investicije leta 2011 za približno 50 % nižje kot pred krizo. Aktivnost se je v vseh treh letih

zniževala v vseh segmentih gradbeništvu. Znižanje v gradnji stanovanjskih stavb, ki je bilo v tem obdobju največje, je sledilo intenzivni gradnji v predhodnem obdobju in je še naprej povezano z zalogo neprodanih stanovanj. Eden izmed dejavnikov pa je tudi finančna kriza, s katero povezujemo tudi znižanje aktivnosti v gradnji nestanovanjskih stavb. V gradnji inženirskih objektov, kjer je bil padec v teh letih najmanjši, pa je prišlo do znižanja predvsem zaradi umiritve gradnje infrastrukturnih objektov, kar je deloma povezano z dokončanjem nekaterih projektov v letih pred krizo, delno pa tudi s poslabšano javnofinančno situacijo in naravo zmanjševanja primanjkljaja v času gospodarske krize².

Potrošnji gospodinjstev in države sta se leta 2011 znižali.

Ob zniževanju razpoložljivega dohodka in v razmerah povečane negotovosti so gospodinjstva potrošnje znižala že tretje leto. Glavnina dohodkov gospodinjstev, ki izhaja iz plač, je bila namreč ob nadaljnjem zmanjševanju zaposlenosti in ob skromni realni rasti plač nižja kot leta 2010. Obenem so gospodinjstva leta 2011 odplačevala potrošniške kredite v večjem obsegu, kot so jih najemala, tako kot že predhodno leto. Prvič od začetka gospodarske krize se je znižala tudi potrošnja države, in sicer za 0,9 %. Ocenjujemo, da je na to vplivalo znižanje vmesne porabe, zaradi omejenih javnofinančnih sredstev pa se je lani upočasnila tudi rast števila zaposlenih v sektorju država.

Čeprav se je leta 2011 znižala tudi gospodarska rast evrskega območja, je bila tako kot že leto prej, višja kot v Sloveniji.

BDP evrskega območja je bil lani za 1,4 % višji kot leto prej, ko je bila rast 2-odstotna. Dejavniki zaostanka pri slovenskem gospodarskem okrevanju še naprej prihajajo predvsem iz domačega okolja, zlasti v povezavi z razmerami v gradbeništvu in v povezanih dejavnostih, z dostopnostjo do virov financiranja, javnofinančnimi razmerami in gibanji na trgu dela, ki ne vzpostavljajo razmer za okrevanje zasebne potrošnje. Zaostanek pa deloma izhaja tudi iz rasti izvoza. Izvoz Slovenije se je leta 2009 znižal bolj kot v povprečju evrskega območja, primerjava s posameznimi članicami EU, kisonašen najpomembnejše partnerice (Nemčija, Italija, vzhodnoevropske članice EU), pa kaže, da se njihov izvoz krepi hitreje.

¹ Izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti v predelovalnih dejavnostih je v zadnjem četrtletju 2011 dosegla 79,9 %; to je sicer še vedno manj kot pred krizo (najvišja je bila v letu 2007: 85,7-odstotna), a precej več kot v letih 2009 in 2010 (ko je bila 71,3- in 76,4-odstotna).

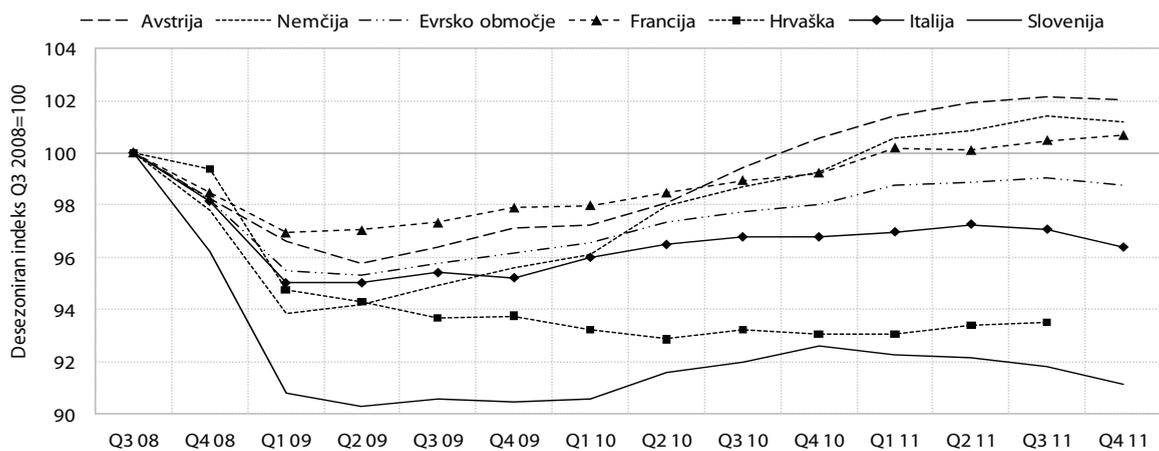
² Omejevanje javnofinančnih izdatkov je bilo v največji meri doseženo z znižanjem načrtovanih izdatkov za investicije, ki so bile pri nas v letih pred gospodarsko krizo vezane predvsem na gradbeništvu.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k rasti bruto domačega proizvoda v Sloveniji

	1996	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Realna rast BDP, v %	3,6	4,4	4,0	5,8	6,9	3,6	-8,0	1,4	-0,2
Prispevki k rasti BDP, v o. t.									
Blagovni in storitveni saldo s tujino (izvoz – uvoz)	0,3	2,5	2,2	0,2	-2,0	-0,6	2,3	1,5	1,4
- Izvoz proizvodov in storitev	1,4	6,2	6,1	7,8	9,1	2,0	-11,5	5,6	4,5
- Uvoz proizvodov in storitev	1,1	3,7	3,9	7,6	11,2	2,6	-13,8	4,1	3,0
Domača potrošnja skupaj	3,3	1,8	1,8	5,7	8,9	4,2	-10,3	-0,1	-1,6
- Zasebna potrošnja	1,9	0,7	1,1	1,5	3,2	1,9	-0,1	-0,4	-0,2
- Državna potrošnja	0,5	0,6	0,7	0,8	0,1	1,1	0,5	0,3	-0,2
- Investicije v osnovna sredstva	1,8	0,6	0,7	2,6	3,5	2,2	-6,7	-1,9	-2,3
- Spremembe zalog	-1,0	0,0	-0,7	0,7	2,0	-1,0	-4,0	1,9	1,0

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi. Bruto domači proizvod, letni podatki, Bruto domači proizvod po četrtletjih, 2012; preračuni UMAR.

Slika: Okrevanje bruto domačega proizvoda v Sloveniji in najpomembnejših trgovinskih partnericah

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2012.

Inflacija

Cene življenjskih potrebščin so se leta 2011 povišale za 2,0 %¹. Tako kot v predhodnih treh letih, ko je bila inflacija na podobnih ravneh, je na gibanje cen v največji meri vplivala šibka gospodarska aktivnost. Različne mere osnovne inflacije, ki so odraz tovrstnih vplivov, so ob koncu leta dosegle vrednosti na intervalu med 1 in 2 %. To je sicer več kot leta prej in odraz prenosa dražje nafte in hrane z začetka leta 2011 in konca 2010 z mednarodnih trgov v domače maloprodajne cene nekaterih proizvodov in storitev. Za razliko od preteklih let je bil lani skupni vpliv sprememb fiskalnih dajatev majhen (0,1 do 0,2 o. t.). Največji prispevek je izhajal iz povišanih trošarin na tobačne izdelke. Večja kot običajno so bila mesečna nihanja cen sezonskih proizvodov in storitev. Tudi od začetka gospodarske krize (2009–2011) so se najbolj podražili energenti (36,0%) in hrana (5,5%) najmanj pa storitve (3,0 %), cene neenergetskega industrijskega blaga pa so se v tem obdobju zmanjšale za 4,4 %².

Rast cen energentov je lani k skupni rasti cen življenjskih potrebščin prispevala skoraj polovico. Glavni razlog za lansko rast domačih cen energentov je bila za približno 18 % višja (v evrih) cena nafte na svetovnih trgih. Cene energentov so se povišale za 6,9 %, v predhodnih dveh letih skupaj pa za več kot 29 %, delno tudi zaradi povišanih trošarin. Prispevek cen energentov k inflaciji je leta 2011 znašal 0,9 o. t., od tega dve tretjini dražja tekoča goriva za prevoz in ogrevanje, ostalo pa dražji plin, daljinska in električna energija.

Rast cen hrane je bila višja kot v predhodnem letu. Ob koncu leta so bile cene hrane višje za 4,9 %, kar je k inflaciji prispevalo 0,8 o. t, rast pa je bila za 2 o. t. višja kot predhodno leto. Podobno kot leta 2007, ko so se domače cene hrane povišale za skoraj 14 %, so bile tudi lani glavni razlog za podražitve povišane mednarodne cene surovin, v manj ugodnih gospodarskih razmerah pa je bil prenos v domače maloprodajne cene veliko manjši kot leta 2007.

Gibanje cen ostalega blaga in storitev je bilo tudi lani umirjeno. V lanskem letu so se cene blaga, ki ne vključuje hrane in energentov, znižale za nekaj manj kot 1 %, cene storitev pa so se za 0,4 % povišale. Upadanje cen tega blaga v zadnjih treh letih in skromna rast cen storitev v zadnjih dveh letih je odraz šibkega povpraševanja. Upadanje cen neenergetskega blaga v tem obdobju je bilo največje pri trajnih dobrinah in nekaj manjše pri poltrajnih, torej pri blagu, katerega

nakup se lahko za nekaj časa odloži. Cene netrajnih dobrin vse od začetka krize naraščajo, vendar v zadnjih dveh letih po nižjih stopnjah kot prej.

Sezonska nihanja so bila močnejša kot v preteklih letih. Sezonska nihanja, ki vplivajo na dinamiko rasti indeksa cen življenjskih potrebščin med meseci, so značilna zlasti za obleko in obutev, kjer so največja, počitniške storitve in sveže sadje in zelenjavo, kjer so manjša. Lani so bila ta nihanja v primerjavi s preteklimi leti močnejša, kar lahko delno povežemo s spremenjeno metodologijo Eurostata pri spremljanju cen sezonskih proizvodov in storitev v Sloveniji in evrskem območju v začetku lanskega leta. Skupni učinek te spremembe na povišanje inflacije je leta 2011 po oceni SURS znašal 0,2 odstotne točke.

Inflacija v evrskem območju je lani znašala 2,7 %. Cene življenjskih potrebščin so se povišale bolj, kot je skladno s srednjeročnim inflacijskim ciljem ECB, ki znaša malo pod 2 % letno. Ključni dejavnik inflacije je bilo povišanje cen nafte na svetovnem trgu, ki je vplivalo na neposredno povišanje cen energentov z enakim prispevkom k inflaciji kot v Sloveniji, in na posredno povišanje cen ostalih energentov in dela ostalih maloprodajnih cen, kar je tudi v evrskem območju zvišalo kazalnike osnovne inflacije v primerjavi s predhodnim letom. Ključni razlog, da je bila inflacija v Sloveniji nižja od povprečja evrskega območja, je šibkejša gospodarska aktivnost, kar se kaže v nižji domači osnovni inflaciji, predvsem v delu, ki je posledica gibanja cen trajnega in poltrajnega blaga, ki se je v zadnjih treh letih pretežno cenilo, v evrskem območju pa nekoliko podražilo. V Sloveniji je bila nekoliko nižja tudi rast cen storitev.

¹ Decembar 2011 v primerjavi z decembrom 2010.

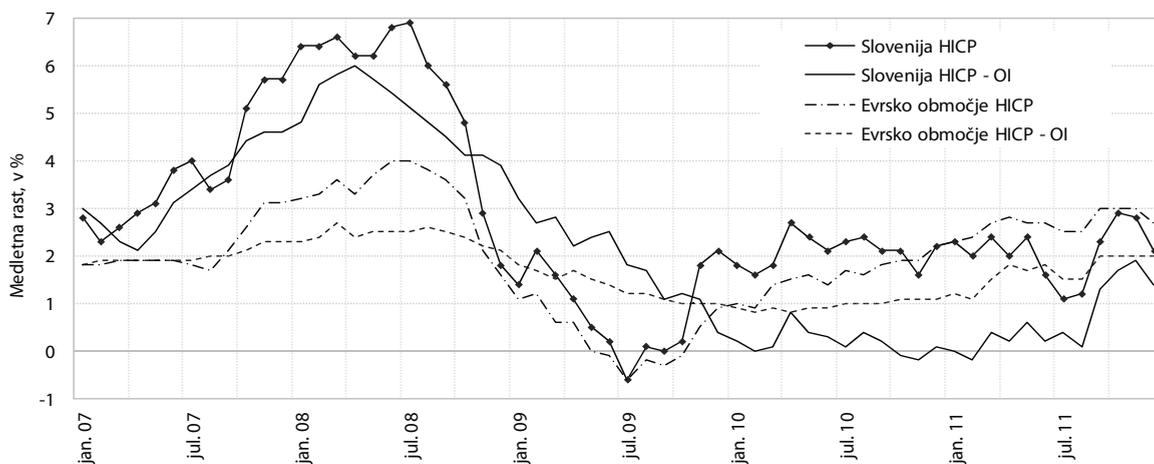
² Preračun rasti po teh skupinah na osnovi indeksa HICP.

Tabela: Letna rast cen v Sloveniji in v evrskem območju, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Cene življenjskih potrebščin v Sloveniji (CPI)	9,0	8,9	2,3	2,8	5,6	2,1	1,8	1,9	2,0
Blago	7,1	8,8	2,0	2,1	6,0	1,3	1,9	2,7	2,7
Storitve	15,9	9,2	3,0	4,3	4,8	3,8	1,6	0,0	0,4
Regulirane cene	10,0	16,0	7,7	2,1	7,2	-7,8	12,6	11,5	7,1
Energija	8,2	18,9	9,8	3,7	9,6	-11,9	14,7	14,3	9,1
Drugo	11,4	12,0	3,0	-2,1	1,5	0,4	4,0	0,7	1,6
Cene življenjskih potrebščin v evrskem območju(HICP)	2,5	2,5	2,2	1,9	3,1	1,6	0,9	2,2	2,7

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Cene – Indeksi cen življenjskih potrebščin, 2012; letni podatki (SUR5), 2012; Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Prices – Harmonized index of consumer prices, 2012; preračuni UMAR.

Slika: Medletna rast cen življenjskih potrebščin v Sloveniji in evrskem območju (indeks HICP)

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Prices – Harmonized index of consumer prices, 2012.

Opomba: Osnovna inflacija – cene življenjskih potrebščin brez energentov in nepredelane hrane.

Ravnovesje sektorja država

Primanjkljaj sektorja država se je leta 2011 še povečal in dosegel najvišjo raven po letu 1995.

Primanjkljaj sektorja država¹ leta 2011 je ocenjen na 6,4 % BDP in se je glede na leto 2010 povečal za 0,4 o. t. BDP. V slabšem makroekonomskem okolju so se skupni prihodki države povečali le za 1,2 %, odhodki pa za 2,0 %. Na visoko raven primanjkljaja so leta 2011 vplivale tudi specifične transakcije, ki so kot tekoči transfer kapitala povečale odhodke sektorja država (za 1,3 % BDP). Primanjkljaj sektorja država se je tudi leta 2011 večinoma generiral na centralni ravni države², primanjkljaj lokalne države se je zmanjšal na 0,1 % BDP, skladi socialnega zavarovanja pa so zabeležili minimalen presežek (0,1 % BDP).

K rasti prihodkov sektorja država so leta 2011 prispevali predvsem transferni prihodki.

Delež prihodkov sektorja država v primerjavi z BDP se je lani povečal za 0,3 o. t., na 44,5 % BDP, k temu so večino prispevali transferni prihodki (sredstva iz proračuna EU, 1,3 o. t.), saj so se drugi prihodki (nedavčni, kapitalski, donacije) malenkost zmanjšali, prispevek prihodkov od davkov in prispevkov pa je bil nevtralen. V strukturi prihodkov pri pomembnejših davčnih kategorijah sicer ni prišlo do večjih sprememb. Prihodki od obračunanih prispevkov za socialno varnost so ohranili enak relativni delež kot leto prej (15,5 % BDP). Delež obračunanih davkov na proizvodnjo in uvoz se je zaradi skromnega domačega trošenja zmanjšal za 0,2 o. t. BDP (14,1 % BDP), v tem se je nominalno nekoliko bolj zmanjšal obračunani davek na dodano vrednost, manj pa obračunane trošarine, ki so se znižale zaradi zmanjšanih trošarinskih dajatev na energente ob sicer nekoliko povečanih količinah prodanih trošarinskih proizvodov. Drugi davki na proizvodnjo pa so se povečali za 2,4 %. Tekoči davki na dohodke in premoženje so po obračunu dohodnine in davka na dohodek pravnih oseb po poslovnih rezultatih ohranili enak relativno izraženi delež kot leto prej (8,2 % BDP).

Delež izdatkov sektorja država v primerjavi z BDP se je leta 2011 povečal za 0,6 o. t. BDP (50,9 % BDP), na rast so poleg kapitalskih transferjev in socialnih nadomestil v denarju in naravi začeli izraziteje vplivati še odhodki za obresti. Leta 2011 so se močno, za 0,9 o. t., povečali relativno izraženi kapitalski transferi zaradi dokapitalizacije NLB in nekaterih državnih podjetij, prevzema terjatev

Slovenskih železnic, prevzema dolga javnega podjetja za izgradnjo savskih elektrarn ter plačila zapadlih poroštev. Ti transferi so skupaj znašali 1,3 % BDP. Delež socialnih nadomestil in podpor v denarju in naravi se je povečal za 0,6 o. t. predvsem kot posledica naraščanja števila brezposelnih in socialno ogroženih, saj je bilo usklajevanje pokojnin in socialnih transferjev omejeno z interventnim zakonom. Zaradi pospešenega zadolževanja države v zadnjih letih je bil za 0,4 o. t. višji tudi delež izdatkov za obresti. Relativno izražena sredstva zaposlenih so se ohranila na ravni leta 2010 (12,7 % BDP), k čemur je prispevala restriktivna plačna politika v javnem sektorju in skromna rast števila zaposlenih v sektorju država (0,4 %). Krčenje odhodkov države se je izkazalo z zmanjševanjem deleža investicij in investicijskih transferjev za 0,7 o. t. BDP, postopno prenehanje veljavnosti protikriznih ukrepov je leta 2011 zmanjšalo tudi delež izdatkov za subvencije za 0,3 o. t. BDP. Zmanjšali so se tudi relativno izraženi izdatki za vmesno potrošnjo države (za 0,3 % BDP).

V evrskem območju je bil lani po oceni Evropske komisije narejen pozitiven premik v smeri fiskalne konsolidacije. Primanjkljaj sektorja država v evrskem območju in EU se je leta 2011 po oceni Evropske komisije³ v povprečju zmanjšal za 2,1 o. t. oziroma 1,9 o. t. S tem je primanjkljaj v Sloveniji lani že presegel povprečje evrskega območja, in sicer za dobri dve odstotni točki, po tem ko je bil še leta 2010 malo pod njim.

¹ Metodologija ESA-95.

² V celotnem obdobju 2000–2011 je v povprečju več kot 90 % skupnega primanjkljaja odpadlo na centralno raven.

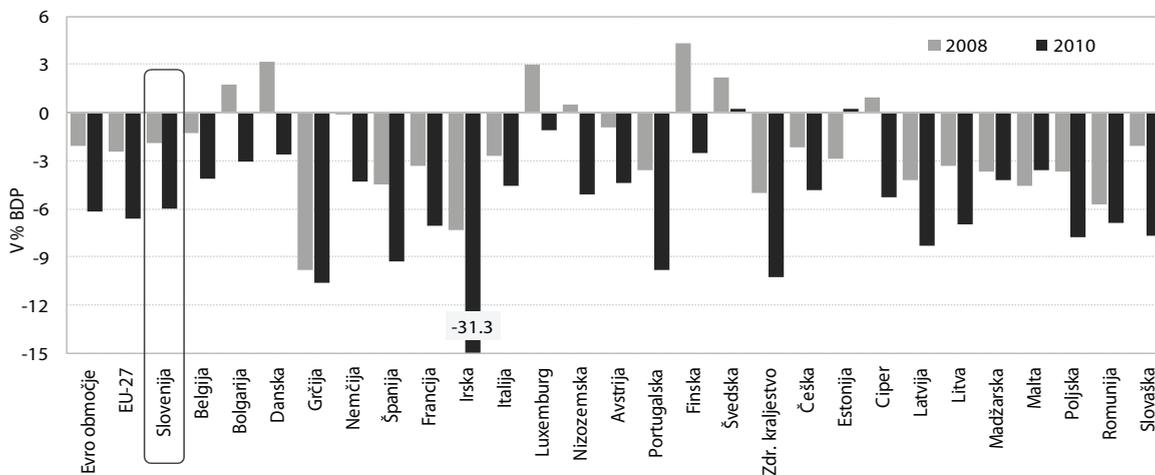
³ European Economic Forecast – Autumn 2011 (European Commission), 2011.

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država po metodologiji ESA-95, v % BDP, Slovenija, 2000–2011

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Prihodki sektorja država	43,0	43,8	43,1	42,5	42,4	43,2	44,3	44,5
Odhodki sektorja država	46,7	45,3	44,5	42,5	44,3	49,3	50,3	50,9
Primanjkljaj sektorja država	-3,7	-1,5	-1,4	0,0	-1,9	-6,1	-6,0	-6,4
Centralna država	-3,2	-2,2	-1,4	-0,1	-1,3	-5,1	-5,2	-6,4
Lokalna država	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,6	-0,6	-0,4	-0,1
Skladi socialnega zavarovanja	-0,5	0,7	0,1	0,2	0,0	-0,4	-0,4	0,1

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Temeljni agregati sektorja država, Prva objava (SURS), 30. marec 2012 (za 2008–2011). Nefinančni računi: S-13 država, preračuni UMAR (za leta 2000, 2005–2007).

Slika: Delež primanjkljaja(-)/presežka(+) sektorja država v BDP 2008, 2010, v % od BDP

Vir: Eurostat Portal Page – Government Finance Statistics, 2012.

Dolg sektorja država

Dolg sektorja država ob koncu leta 2011 je ocenjen na 16,9 mrd EUR oz. 47,6 % BDP¹. Leta 2011 se je dolg povečal za 3,2 mrd EUR in vključuje tudi zadolževanje za poplačilo dolga, ki je zapadel v začetku letošnjega leta. Trend upadanja dolga, izraženega v deležu BDP, ki je dosegel najnižjo raven leta 2008, se je obrnil leta 2009, ko je dolg zaradi pokrivanja povečanega primanjkljaja in predhodnega zadolževanja za financiranje primanjkljaja v prihodnjem letu strmo narasel, in sicer za 13,4 o. t. (sedmo največje povišanje med članicami EU). V naslednjih dveh letih se je rast dolga sicer upočasnila, a ostala relativno visoka (skupaj za 12,3 o. t.). V obdobju 2009–2011 se je dolg, izražen v deležu BDP, tako povečal kar za 25,7 o. t. in se v primerjavi z letom 2008 podvojil.

Največji del dolga predstavlja dolg centralne države (96 % celotnega dolga sektorja država konec leta 2011). Postopoma pa je naraščal tudi delež nekonsolidiranega dolga na lokalni ravni, predvsem v obdobju 2008–2011, ko je dolg znašal povprečno 111 mio EUR na leto. V letih 2009–2011 se je zato delež dolga na lokalni ravni skoraj podvojil.

Slovenija se je v začetku leta 2011 zadolževala z dolgoročnimi obveznicami na evrskem trgu, ob koncu leta pa s kratkoročnimi zakladnimi menicami na domačem trgu. V prvem četrtletju 2011 je na evrskem trgu izdala 10-letno in 15-letno obveznico (obe v višini 1,5 mrd EUR), decembra 2011 pa na domačem trgu 18-mesečne zakladne menice v višini 907 mio EUR, ki so bile namenjene refinanciranju dolga leta 2012. Dolg centralne države je tako še vedno večinoma dolgoročen (92 % konec leta 2010). Tehtana povprečna dospelost kreditnega portfelja je 6,2 leta, zapadanje dolgov v prihodnjih letih pa bo relativno enakomerno.

Pogoji za izdajo državnih obveznic na evrskem trgu so bili v prvem četrtletju 2011 še relativno ugodni, a so se v drugi polovici leta hitro poslabšali. V prvem četrtletju 2011 je znašala razlika v donosnosti slovenskih 10-letnih državnih obveznic in nemške referenčne obveznice 120 bazičnih točk. Razmere na trgu so se precej poslabšale po srečanju na vrhu EU maja 2011, saj rezultati srečanja niso izpolnili pričakovanj glede rešitev težav držav v evrskem območju, ki jih je prizadela dolžniška kriza. Ob razširitvi dolžniške krize v Italijo in Španijo julija 2011 se je razlika v donosnosti državnih obveznic glede na referenčne nemške obveznice v precejšnjem številu držav povečala, v Sloveniji se je, tudi zaradi specifičnih domačih

dejavnikov, kar podvojila (250 bazičnih točk). Zaradi povečanega sistemskega tveganja so septembra in oktobra tri pomembne bonitetne agencije znižale bonitetno oceno Slovenije za eno stopnjo, in sicer Moody's 23. septembra, Fitch 28. septembra in S&P 20. oktobra. Med razlogi, ki so jih navedle, so poslabšanje bančnega sistema, nezadostno ukrepanje, poslabšanje javnofinančnega položaja in pomanjkanje kredibilne strategije javnofinančne konsolidacije². V prvi polovici novembra je razlika v donosnosti državnih obveznic glede na nemške referenčne obveznice dosegla najvišjo raven doslej (600 bazičnih točk), do konca leta pa se je znižala, a ostala na relativno visoki ravni (blizu 500 bazičnih točk).

V obdobju 2009–2011 je dolg sektorja država v Sloveniji naraščal relativno hitreje kot v povprečju EU. Dolg, ki je konec leta 2011 znašal 47,6 % BDP, je bil še precej pod povprečjem evrskega območja, vendar pa se je v zadnjih treh letih povečal relativno bolj (za 25,7 o. t., v povprečju evrskega območja za 17,9 o. t.³).

¹ Poročilo o primanjkljaju in dolgu države – marec 2012.

² 22. decembra 2011 je Moody's znižal kreditno oceno Slovenije še za eno stopnjo.

³ European Economic Forecast – Autumn 2011 (European Commission), 2011.

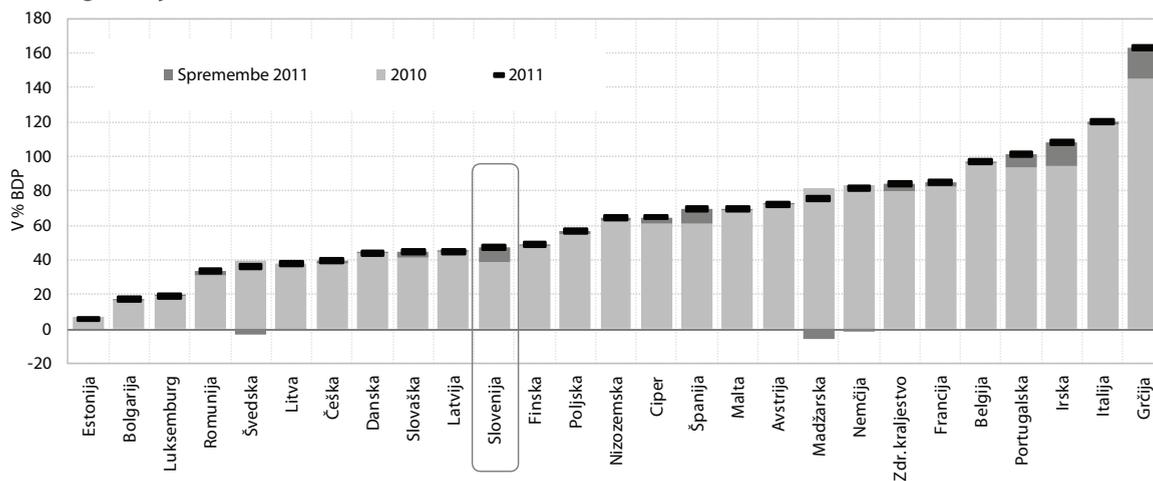
Tabela: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država po podsektorjih v Sloveniji, 2007–2011

	v mio EUR	2007	2008	2009	2010	2011
1	Sektor država skupaj, v mio EUR	7,981	8,180	12,450	13,737	16,954
1.1	Centralna raven države	7,904	8,092	12,110	13,204	16,347
1.2	Lokalna raven države	256	354	523	626	685
1.3	Skladi socialnega zavarovanja	3	3	3	52	52
1.4	Konsolidirani dolg med podsektorji	-182	-268	-187	-146	-130
	v % BDP					
1	Sektor država skupaj, v % BDP	23,1	21,9	35,3	38,8	47,6
1.1	Centralna raven države	22,9	21,7	34,3	37,3	45,9
1.2	Lokalna raven države	0,7	0,9	1,5	1,8	1,9
1.3	Skladi socialnega zavarovanja	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
1.4	Konsolidirani dolg med podsektorji	-0,5	-0,7	-0,5	-0,4	-0,4

Vir: Temeljni agregati sektorja država (SURS).

Opomba: Podatki o dolgu so konsolidirani (zmanjšani) za zneske dolga med enotami sektorja države.

Slika: Dolg sektorja država v državah EU, 2011

Vir: AMECO data base, 2012 in temeljni agregati sektorja država (SURS).

Plačilnobilančno ravnovesje

Tekoči račun plačilne bilance je leta 2011 beležil skromen primanjkljaj. Po izrazitem znižanju leta 2009 se je primanjkljaj tekočih transakcij leta 2010 še znižal, leta 2011 pa nekoliko povečal in znašal 385,3 mio EUR oz. 1,1 % BDP. Na krčenje primanjkljaja leta 2010 so vplivali nižji primanjkljaj pri dohodkih od kapitala in povečani prilivi sredstev iz proračuna EU. Ti so se leta 2011 še povečali, poleg tega se je lani povečal tudi presežek v menjavi storitev. Primanjkljaj v bilanci faktorskih dohodkov in primanjkljaj v blagovni menjavi pa sta se povečala. Glede na strukturo po sektorjih sta se tudi leta 2011 povečala primanjkljaj državnega sektorja in presežek zasebnega sektorja.

Blagovni primanjkljaj leta 2011 ni bistveno presegel primanjkljaja v predhodnem letu. Blagovni primanjkljaj je leta 2011 dosegel 1.334,8 mio EUR, kar je 129,9 mio EUR več kot leta 2010. Realna rast izvoza (7,7 %) je tudi leta 2011 preseгла rast uvoza (5,7 %), ponovno, vendar manj izrazito kot v predhodnem letu, pa je bilo poslabšanje pogojev menjave¹. Glede na menjavo po namenu porabe proizvodov je bilo povečanje blagovnega primanjkljaja predvsem posledica nižjega presežka v menjavi proizvodov za široko porabo. Ta je posledica izteka spodbud za nakupe osebnih avtomobilov v nekaterih evropskih državah, kar je vplivalo na zmanjšanje izvoza slovenskih vozil, uvoz pa je še naraščal. Primanjkljaj v menjavi proizvodov za vmesno porabo je bil nižji, na kar je, kljub višjim cenam goriv in maziv, vplival višji presežek v menjavi blaga za proizvodnjo, delov in dodatne opreme. Primanjkljaj v menjavi proizvodov za investicije pa se je nekoliko povečal, kar je bila večinoma posledica višjega uvoza strojev in opreme.

Presežek v storitveni bilanci so povečali predvsem prihodki od potovanj in transporta. Presežek v storitveni bilanci se je povečal za 124,4 mio EUR, na 1.432,7 mio EUR, predvsem zaradi višjega presežka v menjavi potovanj. Na to je ob šibki rasti prilivov od turizma vplivala predvsem manjša vrednost potovanja domačega prebivalstva v tujino. Višji je bil tudi presežek v menjavi vseh vrst transporta, razen železniškega. V menjavi skupine vseh ostalih storitev je bil tudi lani dosežen višji primanjkljaj, in sicer predvsem zaradi nižjega presežka v menjavi poslovnih storitev.

Za razliko od predhodnega leta se je leta 2011 primanjkljaj v bilanci dohodkov od kapitala

povečal, ponovno pa se je povečal presežek v bilanci dohodkov od dela. Primanjkljaj v bilanci faktorskih dohodkov je leta 2011 znašal 636,1 mio EUR, kar je 129,4 mio EUR več kot leto prej, na kar so najbolj vplivala višja neto plačila obresti na zunanji dolg. Plačila obresti naraščajo že od tretjega četrtletja leta 2010, pri tem pa so se zaradi izdanih obveznic države in finančnih institucij (bank) za blažitev posledic krize ter zapadlosti plačil kuponov najbolj povečala neto plačila obresti državnega sektorja. Kljub nadaljnjemu razdolževanju domačih poslovnih bank so bila lani višja tudi njihova neto plačila obresti. To povezuje z zaostrenimi pogoji financiranja na mednarodnih finančnih trgih, deloma pa tudi z višjimi pribitki, ki so posledica razmer v slovenskem bančnem sistemu. Nižji je bil presežek v saldu obresti BS, in sicer predvsem zaradi višjih plačil obresti Evrosistemu, višji pa so bili tudi neto odlivi obresti iz naslova medpodjetniškega kreditiranja v okviru neposrednih naložb. Neto priliv dohodkov od dela se je zvišal predvsem zaradi višjih nakazil dohodkov od dela v tujini, odliv dohodkov tujih delavcev v tujino pa se je ohranil približno na ravni predhodnega leta.

Črpanje sredstev iz proračuna EU se je lani še izboljšalo. Presežek v bilanci tekočih transferjev se je leta 2011 nadalje povečal in znašal 153,0 mio EUR, kar je za 47,0 mio EUR več kot leta 2010. Rast presežka je bila v celoti posledica izboljšanja črpanja EU sredstev, saj je državni proračun RS do proračuna EU realiziral presežek v višini 407,1 mio EUR, leta 2010 pa je ta znašal 326,4 mio EUR. Slovenija je leta 2011 iz proračuna EU v državni proračun prejela 812,2 mio EUR², pri čemer se je najbolj izboljšalo črpanje sredstev iz strukturnih skladov, saj so bili ti prilivi kar za 40 % višji kot predhodno leto. Precej nižja, za 40 % glede na leto 2010, pa je bila vrednost prilivov iz Kohezijskega sklada, kar je predvsem posledica neuspešnih javnih razpisov za izvedbo velikih infrastrukturnih projektov (železniška infrastruktura). Vplačila v proračun EU so znašala 405,1 mio EUR. Od ostalih transferov državnega sektorja so se nekoliko povečala neto plačila davkov in prispevkov tujini. Višji kot predhodno leto je bil primanjkljaj transferov zasebnega sektorja, in sicer zaradi večjih plačil zavarovanj in drugih transferov.

¹ Pogoji menjave (po statistiki nacionalnih računov) so se poslabšali za 1,6 % (v letu 2010 za 4,7 %), pri čemer so se uvozne cene povečale za 6,1 % in izvozne za 4,4 %.

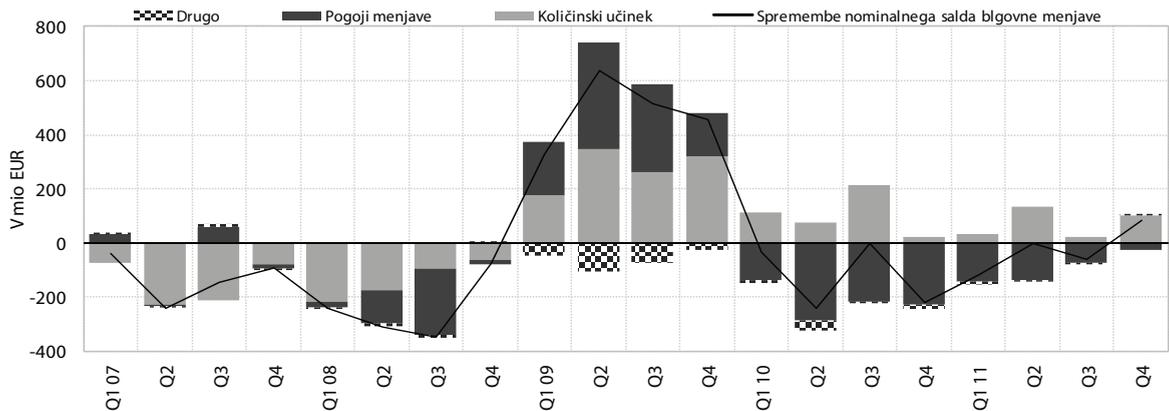
² Realizacija glede na načrtovane prilive v proračunu je bila 95,1-odstotna. Realizacija je bila višja, saj je bilo v primerjavi s predhodnimi leti tudi načrtovanje prilivov v rebalansu državnega proračuna zastavljeno bolj realistično.

Tabela: Tekoči račun plačilne bilance in pogoji menjave, Slovenija, 1995–2011

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tekoči račun, v % BDP	-0,3	-2,7	-1,7	-2,5	-4,8	-6,9	-1,3	-0,8	-1,1
Blago	-4,6	-5,7	-3,6	-3,7	-4,8	-7,1	-2	-3,4	-3,7
Storitve	2,8	2,3	3,2	3,2	3	3,8	3,3	3,7	4
Dohodki od dela in kapitala	1	0,1	-1	-1,4	-2,3	-2,8	-2,2	-1,4	-1,8
Tekoči transferji	0,5	0,6	-0,3	-0,6	-0,7	-0,8	-0,4	0,3	0,4
Realne stopnje rasti menjave blaga in storitev, v %									
Izvoz blaga in storitev	1,1	13,1	10,6	12,5	13,7	2,9	-17,2	9,5	6,8
Uvoz blaga in storitev	11,3	7,1	6,7	12,2	16,7	3,7	-19,6	7,2	4,7
Pogoji menjave, indeks									
Skupaj	103	96,9	98	99,5	100,9	98,5	104,3	96,2	98,6
Blago	103,1	96,2	97,6	99,6	100,6	98,2	104,7	95,3	98,4
Storitve	100,6	102,1	99,9	99,5	102,7	99,4	99,9	101,5	100,2

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2012; Finančni računi, Ekonomski odnosi s tujino (Banka Slovenije), 2012; preračuni UMAR.

Slika: Prispevek količin in cen k oblikovanju salda blagovne menjave, v mio EUR, 2007–2011

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2012, izračuni UMAR.

Opomba: pri izračunu učinka pogojev menjave in količinskega učinka so upoštevani podatki statistike nacionalnih računov. Prispevek pogojev menjave kaže, koliko k medletni spremembi nominalnega salda prispeva rast zunanjetrgovinskih cen, pri čemer se upošteva raven obsega blagovne menjave v enakem četrtletju predhodnega leta. Prispevek količin pa pokaže, koliko k spremembi nominalnega salda prispeva realna rast blagovne menjave, upoštevaje raven pogojev menjave v enakem obdobju predhodnega leta. Postavka »drugo« predstavlja vzajemni vpliv rasti cen in rasti količin.

Bruto zunanji dolg

Ob upočasneni rasti bruto zunanjega dolga se od začetka finančne in gospodarske krize hitro povečuje dolg sektorja država. Konec leta 2011 je bruto zunanji dolg dosegel 41,6 mrd EUR in je bil v primerjavi z decembrom 2010 višji za 0,9 mrd EUR, potem ko se je leta 2010 povečal za 0,4 mrd EUR. K povečanju dolga je tudi leta 2011 največ prispeval *državni sektor*, katerega bruto zunanji dolg se je povečal približno v enakem obsegu kot leto prej, in sicer za 1,7 mrd EUR, na 9,8 mrd EUR. Država se je večinoma zadolžila v prvem četrtletju, ko je izdala 10 in 15-letno obveznico v skupni vrednosti 3,0 mrd EUR.¹ Dolg državnega sektorja je konec leta predstavljal 23,7 % celotnega bruto zunanjega dolga, kar je nekoliko več kot konec leta 2010 (20,1 %). *Dolg kapitalsko povezanih oseb* (podjetja z 10-odstotnim ali večjim deležem lastništva tujega vlagatelja) se je prav tako povečal v podobnem obsegu kot predhodno leto, in sicer za 0,6 mrd EUR, na 5,2 mrd EUR, od tega pa približno dve tretjini dolga pripada nebančnim finančnim družbam, ki se ukvarjajo z dejavnostjo finančnega zakupa, ostalo pa nefinančnim družbam (podjetja). Po rahlem znižanju v predhodnem letu se je lani povečal tudi dolg *ostalih sektorjev* (večinoma so to podjetja), in sicer za 0,4 mrd EUR, na 9,9 mrd EUR. Rast njihovega dolga je bila večinoma posledica zadolževanja s kratkoročnimi in dolgoročnimi posojili, kisojih podjetja predhodno leto odplačevala. Ponovno, vendar manj kot predhodno leto, pa se je povečal obseg kratkoročnega komercialnega kreditiranja, s katerim so slovenska podjetja financirala uvoz blaga in storitev. *Poslovne banke* so se že tretje leto v tujini razdolževale, njihov zunanji dolg, ki je znašal 13,6 mrd EUR, je bil v primerjavi s koncem leta 2010 nižji za 2,5 mrd EUR (leta 2010 se je znižal za 0,4 mrd EUR). Banke so neto odplačale za 2,3 mrd EUR obveznosti (1,5 mrd EUR tujih posojil in 0,8 mrd EUR vlog), kar je 0,8 mrd EUR več kot leto prej. Poleg tega so tudi predčasno odkupile del obveznic s poroštvom RS. Leta 2011 se je delež dolga bank v bruto zunanjem dolgu tako močno znižal, in sicer s 39,3 % leta 2010 na 32,7 %. Zaradi omejenega dostopa do tujih virov financiranja so se morale banke lani dodatno oskrbovati s centralno bančnim denarjem. *Dolg Banke Slovenije*, ki se je v predhodnih dveh letih znižal, se je tako lani povečal za 0,6 mrd EUR, na 3,0 mrd EUR, saj se je BS kratkoročno zadolžila pri Evrosistemu in s tem domačim poslovnim bankam zagotavljala likvidnost. Dolgoročni dolg BS v obliki ostalih dolžniških obveznosti se je ohranil na ravni predhodnega leta.

V strukturi dolga glede na jamstvo se je javni dolg leta 2011 ponovno povečal, javno garantirani

dolg ohranil približno na ravni predhodnega leta, negarantirani zasebni dolg pa se je znižal.

Negarantirani dolg zasebnega sektorja se znižuje že tri leta, najbolj se je znižal v letih 2009 in 2010. Lani so odplačila obveznosti znašala 0,8 mrd EUR, dolg zasebnega sektorja pa se je znižal na 23,4 mrd EUR. *Javni in javno garantirani dolg* skupaj se je tudi v letu 2011 povečal, vendar je bila rast počasnejša kot v predhodnih dveh letih. Javni dolg² se je namreč podobno kot leto prej povečal za 1,7 mrd EUR, javno garantirani dolg³ pa je ostal približno na ravni predhodnega leta (skupaj na 18,1 mrd EUR, od tega javni dolg na 9,8 mrd EUR). Pri tem se je obseg jamstev domačim finančnim institucijam lani zmanjšal, obveznosti BS do Evrosistema pa so se povečale. Konec leta 2011 sta v strukturi bruto zunanjega dolga skupaj predstavljala 43,7 % (javni 23,7 %, javno garantirani 20,0 %), kar je za 20,4 o. t. več kot leta 2008. Ob neupoštevanju obveznosti do kapitalsko povezanih oseb, za katere ročnost ni objavljena, je dolgoročni dolg konec leta 2011 predstavljal 76,7 % celotnega bruto zunanjega dolga, kar je 0,2 o. t. več kot leta 2010.

Slovenija ostaja med najmanj zadolženimi državami evrskega območja.

Bruto zunanji dolg Slovenije je konec leta 2011 dosegel 116,6 % BDP (za 1,7 o. t. več kot leto prej), kar ostaja precej nižje od povprečnega dolga evrskega območja. Ta je že leta 2010 dosegel 209,2 % BDP. Ker v valutni strukturi zunanjega dolga močno prevladuje evro, ob prevladujoči evrski strukturi trgovinskih in kapitalskih tokov tečajna nihanja ne predstavljajo pomembnejšega tveganja za morebitno povečanje deleža bruto zunanjega dolga v BDP ali njegovo odplačevanje. Morebitna tveganja bi lahko povzročili večji šoki, ki lahko znižajo gospodarsko rast in izrazito zaostreni pogoji financiranja.

² Zunanji javni dolg nastane z zadolževanjem institucionalnega državnega sektorja (po ESA 95) na tujih finančnih trgih. Država se lahko zadolži pri mednarodnih finančnih institucijah, tujih vladah ali vladnih agencijah, tujih poslovnih bankah in tudi pri zasebnih posojilodajalcih, če gre za izdajo prenosnih vrednostnih papirjev na tujem finančnem trgu.

³ Javno garantirani dolg je obveznost zasebno pravnega subjekta, pri čemer za odplačilo obveznosti jamči država. Med javno garantirani dolg spadajo tudi obveznosti BS do Evrosistema, nastale s prenosom monetarne politike BS na ECB.

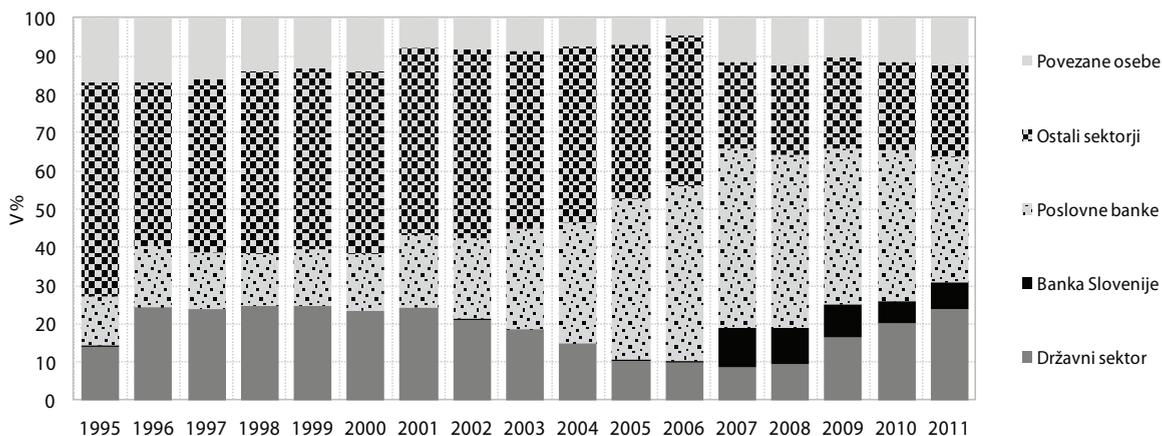
¹ Pripadajoči obrestni meri sta znašali 4,375 % in 5,125 %.

Tabela: Stanje bruto zunanje dolga Slovenije, konec leta, v mio EUR, 1995–2011

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Skupaj bruto zunanji dolg	4.275	9.491	20.496	24.067	34.783	39.234	40.294	40.699	41.557
Kratkoročni dolg	1.470	2.283	4.573	5.239	10.733	11.595	9.640	8.461	8.462
Javni in javno garantirani dolg	0	0	70	77	3.588	3.603	3.360	2.145	2.774
Negarantirani zasebni dolg	1.470	2.283	4.503	5.162	7.145	7.992	6.280	6.316	5.688
Dolgoročni dolg	2.083	5.895	14.509	17.710	20.058	22.820	26.456	27.606	27.875
Javni in javno garantirani dolg	1.178	2.883	3.729	4.275	4.508	5.533	10.602	14.351	15.355
Negarantirani zasebni dolg	905	3.012	10.780	13.435	15.550	17.287	15.854	13.255	12.520
Obveznosti do povezanih oseb	722	1.312	1.415	1.119	3.992	4.818	4.198	4.632	5.219
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Negarantirani zasebni dolg	722	1.312	1.415	1.119	3.992	4.818	4.198	4.632	5.219

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2011.

Slika: Struktura bruto zunanje dolga Slovenije po sektorjih, 1995–2011

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2012; preračuni UMAR.

Produktivnost dela

Močnemu padcu produktivnosti dela¹ leta 2009 je v letih 2010 in 2011 sledila rast, ki pa je bila ob šibkem gospodarskem okrevanju v največji meri posledica znižanja zaposlenosti. Po več kot desetletni relativno visoki rasti (v povprečju 3,9 % letno) se je z nastopom gospodarske krize leta 2008 rast produktivnosti znižala na komaj 1 %, leta 2009 pa se je zaradi padca gospodarske aktivnosti zmanjšala za 6,3 %. Temu je leta 2010 sledila 4-odstotna rast. Ta je ob skromni gospodarski rasti (1,4 %) izhajala predvsem iz padca zaposlenosti (-2,5 %), ki se gibanjem gospodarske aktivnosti običajno prilagaja z zamikom. Leta 2011 se je gospodarska aktivnost rahlo zmanjšala (za 0,2 %), ob nadaljnjem zmanjševanju zaposlenosti, ki je bilo sicer nižje kot predhodnih dveh letih, pa je bila dosežena 1,6-odstotna rast produktivnosti.

Rast produktivnosti je v zadnjih dveh letih (2010 in 2011) v največji meri izhajala iz predelovalnih dejavnosti in tradicionalnih storitev (zlasti prometa in trgovine). V letih visoke konjunktore (2005–2008) so k rasti produktivnosti največ prispevale predelovalne dejavnosti in gradbeništvo, sledile pa so jima nekatere tradicionalne (trgovina in promet) ter finančne storitve. Za te dejavnosti je bila značilna visoka rast sektorske produktivnosti, le pri gradbeništvu je bil pri prispevku k visoki rasti skupne narodnogospodarske produktivnosti odločilen prispevek strukturne komponente (delež gradbeništva v skupni zaposlenosti gospodarstva se je v tem obdobju močno okrepil). Po močnem padcu produktivnosti leta 2009, čigar struktura je bila zrcalna slika strukture iz obdobja pred krizo (k padcu produktivnosti so večinoma največ prispevali sektorji z najvišjimi pozitivnimi prispevki v obdobju 2005–2008), je v letih 2010 in 2011 rast produktivnosti ponovno v največji meri izhajala iz predelovalnih dejavnosti in tradicionalnih storitev. V primerjavi z obdobjem 2005–2008 se je nekoliko povečal pozitiven prispevek na znanju temelječih tržnih storitev (informacijsko-komunikacijske in strokovno-tehnične), zmanjšal pa prispevek finančnega posredništva. Največje odstopanje od predkriznega obdobja pa je značilno za gradbeništvo, čigar prispevek k rasti produktivnosti je vse od leta 2009 negativen in izhaja iz zmanjševanja deleža te dejavnosti (strukturna komponenta) in upadanja produktivnosti sektorja. Poleg tega se je po letu 2008 precej povečal prispevek javnih storitev (javna uprava, izobraževanje, zdravstvo in socialno skrbstvo), večinoma zaradi krepitve njihovega deleža v skupni zaposlenosti (strukturna komponenta) kot

posledica zniževanja zaposlenosti v zasebnem delu gospodarstva.

Po globljem padcu leta 2009 je bila rast produktivnosti v Sloveniji v letih 2010 in 2011 višja kot v povprečju v EU. Realna rast produktivnosti je bila v Sloveniji v letih 2010 in 2011 nekoliko večja (4,0 % in 1,6 %) kot v EU (2,5 % in 1,1 %), kjer se je leta 2009 tudi manj znižala (za 2,5 %) kot pri nas (za 6,3 %). Pri tem je povečanje produktivnosti pri nas v obeh letih v večji meri kot v EU izhajalo iz gibanja zaposlenosti², gospodarska aktivnost pa je bila šibkejša kot v EU³.

Zaostanek Slovenije za povprečjem EU po ravni produktivnosti (izraženi v standardih kupne moči) je leta 2010 (zadnji podatki) ostal približno na ravni leta 2009, ko se je precej povečal. Ob večjem skrčenju bruto domačega proizvoda kot v EU se je leta 2009 zaostanek Slovenije za povprečjem EU v ravni produktivnosti (v standardih kupne moči) povečal za 3 o. t. Leta 2010 je bil relativno večji padec zaposlenosti v Sloveniji glede na EU skoraj v celoti kompenziran z relativno nižjo rastjo bruto domačega proizvoda Slovenije glede na EU. Tako je Slovenija leta 2010 (zadnji razpoložljivi podatki) po produktivnosti dela izraženo v standardih kupne moči dosegla 80,4 % povprečja EU (74,0 % povprečja evrskega območja), kar je približno na ravni predhodnega leta.

¹ Produktivnost dela je izračunana kot razmerje med bruto domačim proizvodom v stalnih cenah in zaposlenostjo po metodologiji statistike nacionalnih računov.

² Leta 2010 je bil padec zaposlenosti v Sloveniji 2,5-odstoten v EU pa 0,5-odstoten, leta 2011 pa se je pri nas zaposlenost znižala za 1,7 %, v EU pa se je že nekoliko povečala (za 0,4 %).

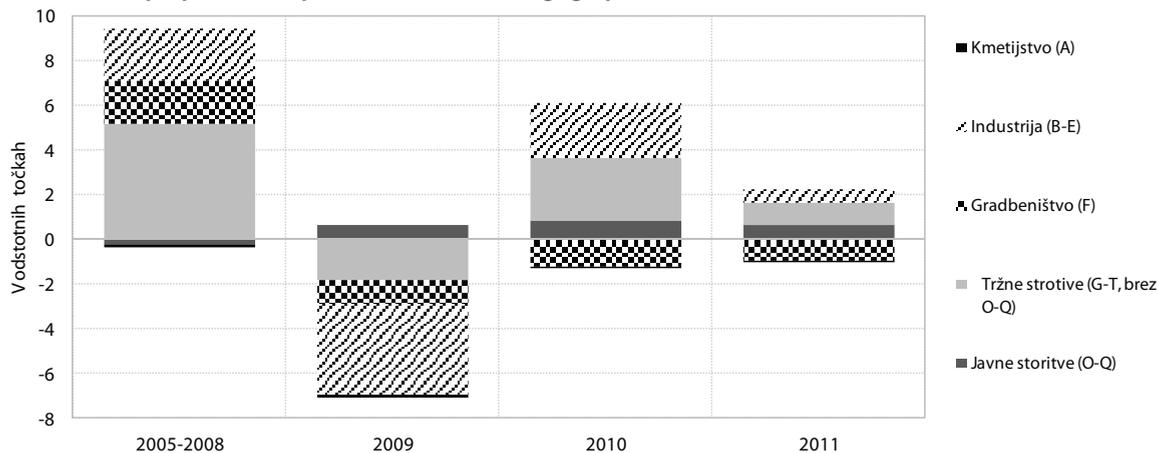
³ Leta 2010 je bila rast BDP v Sloveniji 1,4-odstotna, v EU pa 1,9-odstotna, leta 2011 pa je bil pri nas dosežen 0,2-odstotni padec v EU pa 1,5-odstotna rast.

Tabela: Produktivnost dela (BDP na zaposlenega) po kupni moči, v %, EU27=100

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EMU-17	111,9	109,1	109,0	109,1	109,3	109,3	108,7
Avstrija	123,5	118,5	119,1	117,0	116,5	115,5	115,3
Belgija	137,3	130,4	129,1	127,6	126,8	127,5	127,5
Bolgarija	31,3	35,8	36,4	37,5	39,6	40,1	41,8
Ciper	84,3	82,9	84,1	85,5	91,0	91,4	90,3
Češka	65,6	73,0	74,0	76,3	74,0	75,0	73,4
Danska	111,1	107,2	107,0	104,8	105,8	106,2	111,6
Estonija	47,2	60,8	62,4	66,7	66,0	65,8	69,2
Finska	115,5	111,2	110,6	113,6	113,3	110,1	111,5
Francija	120,4	117,4	116,2	116,4	116,1	117,1	116,0
Grčija	94,2	95,9	97,3	95,2	97,9	98,3	94,8
Irska	129,4	136,0	136,4	137,9	128,6	132,0	136,9
Italija	127,5	112,1	111,1	111,6	112,9	112,6	109,6
Latvija	40,1	47,8	48,8	51,4	51,6	52,8	54,6
Litva	43,2	55,0	56,8	59,6	62,1	57,5	62,3
Luksemburg	176,9	170,3	179,5	179,9	178,1	168,0	169,9
Madžarska	57,0	67,7	67,8	67,0	70,9	72,1	71,2
Malta	98,9	91,7	89,8	88,6	90,5	93,0	91,5
Nemčija	107,2	108,6	108,7	108,4	107,9	104,9	105,3
Nizozemska	115,0	114,5	114,4	114,5	115,4	112,3	113,2
Poljska	55,5	61,6	61,0	62,2	62,3	65,5	66,7
Portugalska	72,1	72,9	73,1	74,0	73,5	75,8	76,4
Romunija	23,7	36,1	39,7	43,4	49,1	49,2	49,0
Slovaška	58,4	68,8	71,7	76,4	79,8	79,8	81,6
Slovenija	76,1	83,2	83,4	83,1	83,8	80,8	80,4
Španija	104,2	101,4	102,8	103,1	104,3	109,8	109,0
Švedska	114,9	112,0	113,1	114,9	114,2	111,3	114,0
Združeno kraljestvo	111,3	113,0	112,6	110,1	106,8	105,5	106,6

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2011.

Slika: Sektorski prispevki k rasti produktivnosti slovenskega gospodarstva

Vir: Izračuni UMAR na osnovi podatkov SURS (Nacionalni računi, 2012).

Opomba: podatki za leto 2011 se nanašajo na rast produktivnosti v obdobju od tretjega četrletja 2010 do tretjega četrletja 2011.

Tržni delež

Leta 2010 se je krčenje tržnega deleža Slovenije na svetovnem trgu blaga poglobilo, Slovenija pa je bila tretje leto zapored v skupini držav EU z nadpovprečnim padcem. V letih 2008–2009 je bila Slovenija v relativno večji skupini držav EU s padcem tržnega deleža na svetovnem trgu na osmem mestu, leta 2010, ko se je na svetovnem trgu poglobil tudi padec tržnega deleža EU, pa celo na četrtem mestu. To kaže na izrazitejšo pešanje izvozne konkurenčnosti našega gospodarstva v času krize. Slovenija je bila namreč v obdobju 2001–2007, ko je tržni delež EU na svetovnem trgu bolj ali manj stagniral, v skupini 15-tih članic z rastjo tržnega deleža na svetovnem trgu na desetem mestu¹, čeprav za večino novih članic, ki so naše pomembne konkurentke.

Poglobljeni padec tržnega deleža na svetovnem trgu je bil leta 2010 posledica krčenja tržnih deležev v EU in zunaj EU. Potem ko so se leta 2009 zaradi spodbud za prodajo avtomobilov povečali tržni deleži Slovenije na nemškem in francoskem trgu, posledično pa tudi na trgu EU, so se z ukinitvijo spodbud leta 2010

ponovno zmanjšali. Čeprav se je slovenski tržni delež leta 2010 znižal v večini pomembnejših partneric iz EU, z izjemo Avstrije in Poljske, je bil padec našega tržnega deleža na trgu EU leta 2010 opazno nižji (-1,9 %) kot na svetovnem trgu (-10 %). Izrazitejši padec na svetovnem trgu je bil predvsem posledica zmanjšanja tržnega deleža na ruskem trgu (za tretjino)². Hkrati se je po rasti leta 2009 ponovno zmanjšal tržni delež na srbskem in bosansko-hercegovskem trgu, padanje na hrvaškem trgu pa se je leta 2010 ustavilo. Med odseki trgovinske klasifikacije (SMTK) so na padec tržnega deleža na svetovnem trgu leta 2010 razen cestnih vozil vplivali tudi industrijski stroji, električni stroji in naprave, medicinski, farmacevtski in nekateri drugi kemični proizvodi³, pohištvo in razni gotovi izdelki.

Četrletni podatki kažejo, da se je v prvih devetih mesecih leta 2011 padanje tržnega deleža na svetovnem trgu blaga umirilo izraziteje kot v povprečju v EU⁴. Kljub relativno bolj ugodnim gibanjem v primerjavi s povprečjem EU je bila Slovenija v skupini članic EU s padcem tržnega deleža na svetovnem trgu blaga na še vedno visokem šestem mestu, saj se je v preostalih enajstih članicah, za katere so podatki razpoložljivi, tržni delež lani

Tabela 1: Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu po klasifikaciji SMTK

SMTK šifra		Delež v izvozu Slovenije v 2010, v %	Delež na svetovnem trgu, letna rast v %		
			2001–2007	2008–2009	2010
0 do 9	Skupaj ¹	100,0	4,8	-2,7	-11,6
0 do 4	Hrana in surovine	11,9	5,8	7,0	-3,6
5 do 8	Proizvodi predelovalnih dejavnosti	88,1	5,4	-2,7	-11,8
5	Kemični proizvodi	16,2	5,7	1,2	-9,2
54	Medicinski in farmacevtski proizvodi	8,8	4,9	-3,1	-3,4
6	Izdelki, razvrščeni po materialu	22,2	2,8	-5,8	-8,3
67	Železo in jeklo	3,5	3,1	-11,1	3,7
68	Barvne kovine	3,1	0,7	-12,1	-4,1
69	Kovinski izdelki, drugi	4,7	5,9	-7,7	-6,5
7	Stroji in transportne naprave	39,0	8,5	0,0	-14,2
71	Pogonski stroji in naprave	2,9	4,4	-2,2	5,2
74	Industrijski stroji za splošno uporabo	5,8	9,3	-5,9	-6,1
77	Električni stroji in naprave	11,0	6,1	-0,7	-6,0
78	Cestna vozila	14,2	9,5	7,0	-24,0
8	Razni izdelki	10,8	0,4	-8,3	-15,4
82	Pohištvo in deli	3,0	-1,0	-15,5	-16,0
89	Razni gotovi izdelki	3,3	7,4	-6,5	-11,9

Vir: United Nations, UNCTAD, 2011; preračuni UMAR. Opomba: SMTK – Standardna mednarodna trgovinska klasifikacija. ¹Razvrščeni proizvodi: SMTK od 0 do 8 + 961+971.

¹ Povprečna letna rast tržnega deleža EU na svetovnem trgu v obdobju 2001–2007 je bila 0,2 %, tržnega deleža Slovenije pa 4,2 %, v letih 2008–2009 je bil padec tržnega deleža EU na svetovnem trgu 2,2 %, Slovenije 3,2 %, v letu 2010 pa 6,7 % oz. 10 %.

² Padec je bil posledica skromne rasti našega izvoza v Rusijo (nominalno za 2,9 %), ob hkratnem močnem (blizu 50-odstotnem) povečanju ruskega uvoza. Drugi v času krize najhitreje rastoči trgi Azije in Južne Amerike (kitajski, indijski in brazilski) so glede na strukturo naše zunanjetrgovinske menjave za Slovenijo relativno nepomembni trgi.

³ Eterična olja, parfumerijski in toaletni proizvodi, izdelki iz plastičnih mas idr.

⁴ Letni padec tržnega deleža Slovenije na svetovnem trgu blaga v prvih devetih mesecih lani je bil 0,2 %, EU pa 1,1 %.

⁵ Na trjih Združenega kraljestva, Češke, Madžarske, Nizozemske, Belgije, Danske, Grčije, Finske, Švedske in Romunije.

povečal. Zaustavitev negativnega trenda je bila predvsem posledica ponovne rasti tržnega deleža na nemškem in hrvaškem trgu. Zaradi rasti tržnega deleža na nemškem trgu, pa tudi rasti na nekaterih

manj pomembnih trgih EU,⁵ je ponovno porasel tržni delež v EU. Zaradi ponovne rasti na hrvaškem trgu pa se je močno umirilo tudi padanje tržnih deležev zunaj EU.

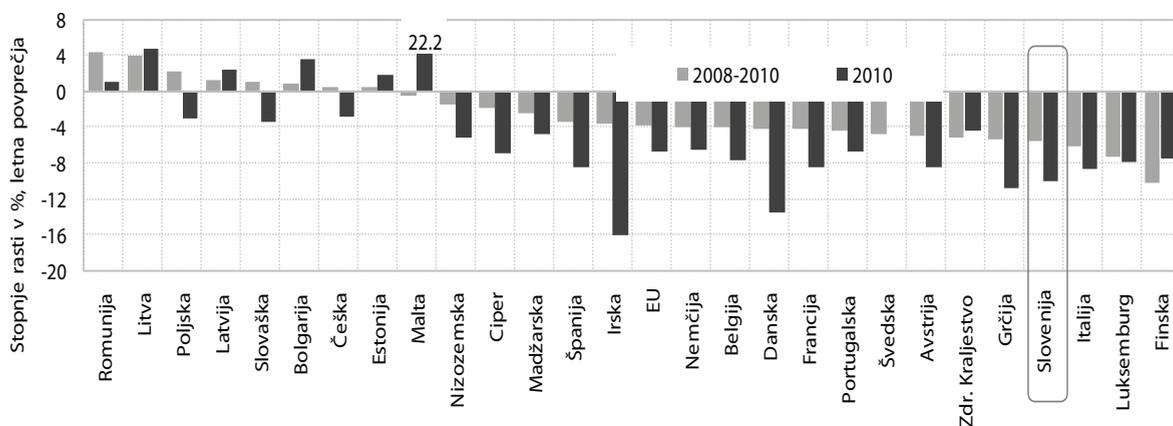
Tabela 2: Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu in v pomembnejših trgovinskih partnericah, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tržni delež na svetovnem trgu¹								
Slovenija	0,162	0,137	0,173	0,176	0,193	0,183	0,181	0,163
EU	np	37,437	38,384	37,712	38,042	36,415	36,360	33,942
Tržni deleži Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah²								
Nemčija	0,540	0,474	0,457	0,449	0,472	0,459	0,470	0,450
Italija	0,605	0,498	0,589	0,612	0,687	0,630	0,626	0,608
Avstrija	0,805	0,959	1,203	1,355	1,328	1,311	1,280	1,311
Francija	0,249	0,204	0,311	0,268	0,287	0,275	0,351	0,328
Združeno kraljestvo	0,088	0,055	0,086	0,097	0,115	0,110	0,110	0,107
Poljska	0,361	0,470	0,446	0,488	0,515	0,487	0,437	0,469
Madžarska	0,754	0,525	0,536	0,630	0,940	0,838	0,828	0,823
Češka	0,522	0,468	0,521	0,525	0,574	0,507	0,514	0,458
Hrvaška	11,866	8,724	8,729	8,470	8,267	8,155	8,065	8,065
Srbija	np	np	np	5,514	5,447	5,109	5,322	5,199
Bosna in Hercegovina	np	np	9,030	8,000	7,514	7,586	8,272	7,585
Ruska federacija	np	0,564	0,587	0,541	0,473	0,445	0,425	0,284

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2011; preračuni UMAR.

Opomba: ¹Izvozni tržni delež izračunan kot delež blagovnega izvoza Slovenije oziroma EU (intra in extra) v svetovnem blagovnem izvozu. ²Tržni deleži Slovenije v trgovinskih partnericah izračunani kot deleži blagovnega izvoza Slovenije v blagovnem uvozu trgovinske partnerice.

Slika: Tržni deleži članic EU na svetovnem trgu, povprečne letne stopnje rasti v %

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2011; preračuni UMAR.

Stroški dela na enoto proizvoda

Leta 2010 se je razmerje med stroški dela in bruto domačim proizvodom poslabšalo tretje leto zapored.

Po visoki rasti leta 2009 (za 5,6 %), ki je izhajala iz močnega padca produktivnosti dela zaradi znižanja gospodarske aktivnosti, se je rast realnih stroškov dela na enoto proizvoda leta 2010 (1,4 %) nadaljevala zaradi visoke rasti plač v zasebnem sektorju, pod vplivom povišanja minimalne plače. Produktivnost dela se je z obnovljeno gospodarsko rastjo, predvsem pa pod vplivom krčenja zaposlenosti, leta 2010 ponovno povečala, vendar za manj kot sredstva za zaposlene na zaposlenega. To je bilo drugo izrazitejše povečanje plač v času krize, do prvega je prišlo leta 2008, deloma zaradi uskladitve plač z visoko preteklo inflacijo in produktivnostjo, zlasti v zasebnem sektorju, deloma pa zaradi začetka odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju. Po rahlem upadanju v obdobju 2000–2007¹ so zato začeli z letom 2008 realni stroški dela na enoto proizvoda naraščati.

V predelovalnih dejavnostih se je razmerje med stroški dela in dodano vrednostjo leta 2010 nekoliko izboljšalo, potem ko je bilo poslabšanje v letih 2008–2009 izrazitejše kot v celotnem gospodarstvu.

Predelovalne dejavnosti, ki so med vsemi dejavnostmi najbolj izvozno naravnane, so bile zaradi močnega skrčenja tujega povpraševanja, še posebej leta 2009, izraziteje prizadete. Padec dodane vrednosti je bil v predelovalnih dejavnostih nadpovprečno visok, posledično pa tudi padec produktivnosti dela². Rast realnih stroškov dela na enoto dodane vrednosti je bila zato v predelovalnih dejavnostih precej višja (v letih 2008–2009 letno za 6 %) kot v celotnem gospodarstvu (4,1 %), kljub skromnejši rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega. Z oživiljanjem tujega povpraševanja je bila leta 2010 v predelovalnih dejavnostih zaradi višje rasti dodane vrednosti in večjega padca zaposlenosti tudi rast produktivnosti dela precej višja kot v preostalem gospodarstvu. Kljub temu je bil padec realnih stroškov dela na enoto dodane vrednosti relativno skromen (-0,6 %), saj je

hkrati prišlo do izrazitejše rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega predvsem pod vplivom povišanja minimalne plače³.

V povprečju držav EU se je leta 2010 stroškovna konkurenčnost izboljšala, potem ko je bilo poslabšanje v letih 2008–2009 manj izrazito kot v slovenskem gospodarstvu.

Po nižji rasti realnih stroškov dela na enoto proizvoda v letih 2008–2009 kot v Sloveniji so leta 2010 realni stroški dela na enoto proizvoda v EU že padli, njihova rast v Sloveniji pa se je upočasnjeno nadaljevala. Poslabšanje položaja Slovenije je bilo leta 2010, podobno kot leta 2008, posledica višje rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega kot v EU. Leta 2009 pa je bil relativno slabši položaj Slovenije posledica večjega padca produktivnosti dela, glede na to da je bil padec gospodarske aktivnosti v Sloveniji med članicami EU med najvišjimi. Med članicami EU je bila Slovenija v obdobju 2008–2010 po poslabšanju stroškovne konkurenčnosti celo na drugem mestu⁴. Do rahlega poslabšanja položaja Slovenije je prišlo že pred krizo, v obdobju 2000–2007, ko je bilo izboljšanje stroškovne konkurenčnosti Slovenije nižje kot v povprečju EU. V drugi polovici devetdesetih let pa je bil padec realnih stroškov dela na enoto proizvoda v Sloveniji bistveno hitrejši kot v EU⁵.

Četrletni podatki kažejo, da se je leta 2011 razmerje med stroški dela na zaposlenega in bruto domačim proizvodom na zaposlenega v Sloveniji izboljšalo, a manj kot v večini preostalih članic evrskega območja in EU.

Po triletni rasti so leta 2011 realni stroški dela na enoto proizvoda padli zaradi znižanja rasti plač. Ob rahlem padcu gospodarske aktivnosti in upočasnjenem padcu zaposlenosti je bila manjša kot leta 2010 tudi rast produktivnosti dela, še vedno pa je bila nekoliko višja od rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega. V predelovalnih dejavnostih, kjer se je stroškovna konkurenčnost v letih 2008–2009 poslabšala bistveno bolj kot v celotnem gospodarstvu, pa je bilo tudi izboljšanje leta 2011 večje. Med članicami evrskega območja in EU je bila Slovenija v skupini držav z manjšim izboljšanjem stroškovne konkurenčnosti⁶. Slabši položaj Slovenije pa je bil predvsem posledica nižje rasti produktivnosti dela.

¹ V obdobju 2000–2007 je bil povprečni letni padec realnih stroškov dela na enoto proizvoda 0,4-odstoten, v drugi polovici devetdesetih let pa 2,6-odstoten.

² Bolj kot v preostalem gospodarstvu se je v predelovalnih dejavnostih znižala tudi zaposlenost, kar je negativne učinke izrazitejšega padca dodane vrednosti na produktivnost dela predelovalnih dejavnosti le deloma ublažilo. Padec zaposlenosti bi bil v letu 2009 še višji, če ne bi bila sprejeta dva interventna zakona, namenjena ohranjanju delovnih mest v času gospodarske krize (gl. indikator *Stopnja delovne aktivnosti*).

³ Poleg tega je bil v letu 2010 prisoten tudi učinek sprememb v strukturi zaposlenosti.

⁴ V obdobju 2000–2007 je bilo izboljšanje stroškovne konkurenčnosti v enajstih članicah izrazitejše kot v Sloveniji, v obdobju 1995–1999 pa le v eni (Irski), Slovenija si je z Estonijo delila drugo in tretje mesto.

⁵ Povprečni letni padec realnih stroškov dela na enoto proizvoda v obdobju 2000–2007 je bil v Sloveniji 0,4-odstoten, v evrskem območju 0,6-odstoten, v EU 0,5-odstoten, v obdobju 1996–1999 pa v Sloveniji 2,6-odstoten, v evrskem območju 0,8-odstoten, v EU 0,6-odstoten.

⁶ Med 23-timi članicami EU, za katere so dosegljivi podatki, je bil padec realnih stroškov dela na enoto proizvoda v 15 članicah EU višji kot v Sloveniji. Med 15-timi članicami evrskega območja pa je bilo 9 članic z višjim padcem kot v Sloveniji.

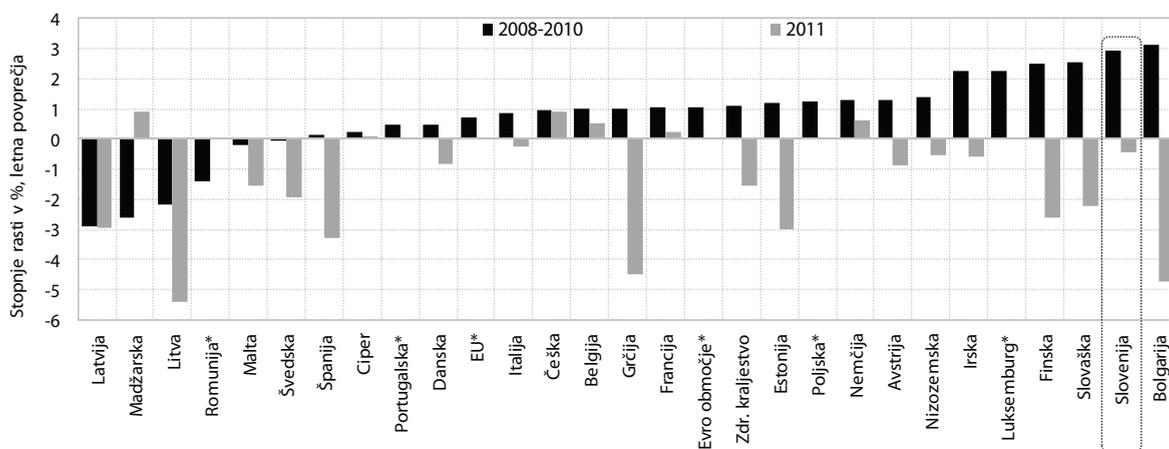
Tabela: Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

Realne letne stopnje rasti v %	1996–2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stroški dela na enoto BDP¹						
Slovenija	-1,1	-1,5	1,9	5,6	1,3	-0,4
EU-27	-0,5	-0,9	1,0	2,8	-1,6	np
EMU-16	-0,6	-0,9	1,6	3,0	-1,4	np
Stroški dela na enoto dodane vrednosti² – Slovenija						
Skupaj	-1,1	-1,6	2,0	6,3	1,6	-0,7
Predelovalne dejavnosti	-1,8	-2,2	3,0	9,1	-0,6	-3,2

Vir: SI-STAT podatkovni portal – ekonomsko področje, 2011; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2011.

Opombe: ¹sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah; ²sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah; np – ni podatka.

Slika: Realna rast stroškov dela na enoto BDP v Sloveniji in državah EU, letna povprečja v %

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2011.

Opomba: * Podatki za prvih devet mesecev še niso dosegljivi oz. niso na voljo.

Faktorska struktura izvoza blaga

Zaostanek Slovenije za državami EU na področju visokotehnoškega izvoza ostaja visok. Delež tehnološko visoko zahtevnih proizvodov v blagovnem izvozu se je po enkratnem precejšnjem povečanju leta 2003¹ v letih 2004 in 2005 zmanjševal, nato pa skromno naraščal. Opazneje se je povečal šele v letih 2008 in 2009 (s 17,4 % leta 2007 na 21,1 % leta 2010), leta 2009 zgolj zaradi večjega krčenja izvoza manj konkurenčnih industrij v začetnem obdobju gospodarske krize. Med visokotehnoškimi proizvodi imajo največji delež farmacevtski proizvodi, ki jih je zmanjšanje povpraševanja v začetnem obdobju krize manj prizadelo². Leta 2010 pa se je ob postopnem okrevanju izvoza drugih skupin proizvodov delež farmacevtskih izdelkov, s tem pa tudi delež visokotehnoških proizvodov, v slovenskem blagovnem izvozu spet nekoliko znižal (za 0,8 o. t.). Relativno visoka vrzel na področju tehnološko najzahtevnejšega izvoza v primerjavi s povprečjem EU se je v obdobju od začetka krize znižala le leta 2008. V naslednjih dveh letih pa se je ponovno nekoliko povišala in ostaja visoka, na ravni skoraj sedmih odstotnih točk. Vrzel do povprečja novih članic EU pa se je s tremi odstotnimi točkami leta 2010 povečala celo na najvišjo raven v zadnjem desetletju. Leta 2010 se je v slovenskem blagovnem izvozu rahlo znižal tudi delež srednje visoko tehnološko intenzivnih proizvodov (za 0,3 o. t.), in sicer zaradi padca izvoza osebnih avtomobilov³ po izteku začasnih spodbud za nakupe novih osebnih vozil v evropskih državah. Gre za skupino proizvodov, kjer ima Slovenija sicer najvišje primerjalne prednosti v izvozu (glej tabelo).

Pomen proizvodov z nizko dodano vrednostjo⁴ v blagovnem izvozu se že vrsto let znižuje predvsem zaradi upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov, od začetka gospodarske krize pa je precej upadel tudi delež nizko tehnološko zahtevnih proizvodov. Proces upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov se je nadaljeval tudi leta 2010. Delež teh proizvodov v blagovnem izvozu se po

vstopu Slovenije v EU pospešeno znižuje predvsem zaradi nižjega deleža izvoza tekstilnih izdelkov, pohištva ter papirja in kartona. S tem se je relativni obseg delovno intenzivnih proizvodov v zadnjih letih približeval povprečju EU, ki ga je leta 2010 presegal še za slabe tri odstotne točke, skoraj za odstotno točko pa je bil še vedno višji tudi od povprečnega v novih članicah EU. Podatki za leto 2010 kažejo tudi ponovno zmanjšanje deleža nizkotehnoško intenzivnih proizvodov v strukturi blagovnega izvoza (za 1,2 o. t.), ki se je do leta 2008 ohranjal na razmeroma visoki ravni. Po nekajletni krepitvi se je leta 2009 znižal delež izvoza raznih kovinskih proizvodov, znižanje leta 2010 pa je bilo v glavnem posledica padca deleža izvoza profilov iz železa in jekla. S tem je bil leta 2010 delež nizko tehnološko intenzivnih proizvodov od evropskega povprečja višji le še za 1,6 o. t.

Delež izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov⁵ se je leta 2010 precej zvišal, potem ko je bil pred tem vrsto let razmeroma stabilen. Znatnejše povečanje leta 2010 (za 1,6 o. t.) je bilo posledica precejšnjega zvišanja deleža izvoza električne energije in aluminija, ki po naši oceni večinoma ni izhajalo iz povečanja proizvodnje teh dveh proizvodov. Leta 2010 se je kot posledica zelo različnih cen na posameznih regionalnih trgih in povečanih prenosnih zmogljivosti na meji z Italijo močno povečal tranzit električne energije tako iz smeri Hrvaške kot Avstrije proti Italiji. Zaradi večjega obsega trgovanja sta močno porasla uvoz in izvoz električne energije, s tem pa tudi delež električne energije v blagovnem izvozu, čeprav je neto izvoz (razlika med izvozom in uvozom) v tem letu dosegel le dobro petino vrednosti celotnega izvoza električne energije v tem letu. Obseg proizvodnje primarnega aluminija se je zaradi padca povpraševanja leta 2009 zmanjšal na vsega 41 % polne zmogljivosti, leta 2010 pa je dosegel le 48 % polne zmogljivosti, iz česar lahko sklepamo, da je bilo precejšnje povečanje deleža aluminija v blagovnem izvozu leta 2010 glede na leto 2009 predvsem posledica višjih prodajnih cen. Delež izvoza aluminija je bil v letih 2009 in 2010 sicer znatno nižji kot do leta 2008.

¹ Kot posledica povečane prodaje farmacevtskih izdelkov na ameriški trg.

² Izvoz farmacevtskih izdelkov se je v letu 2008 povečal (nominalno) za 20,2 %, v letu 2009 zmanjšal za 8,4 % in v letu 2010 povečal za 1,6 %.

³ Padec za 1,4 o. t., delež ostalih proizvodov iz te skupine pa je naraščal.

⁴ Skupini nizkotehnoško intenzivnih proizvodov in delovno intenzivnih proizvodov vključujeta proizvode z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega, kot so: oblačila, tekstilni izdelki, obutev, pohištvo, steklo, stekleni izdelki, ploščati in valjani izdelki iz železa, proizvodi iz navadnih kovin.

⁵ Najpomembnejše skupine izvoženih proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov v slovenskem blagovnem izvozu so: aluminij, gotovi mineralni izdelki, električna energija, enostavno obdelan les, furnir in drug obdelan les, izdelki iz lesa ter brezalkoholne in alkoholne pijače.

Tabela 1 : Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku*, v Sloveniji in EU

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Intenzivna raba naravnih virov	EU-27	18,2	17,7	17,7	17,7	18,2	17,9	19,4	19,2	20,3	19,6	20,6
	EU-15	18,0	17,5	17,7	17,6	18,2	17,8	19,4	19,3	20,5	19,6	20,7
	EU-12	20,7	19,7	18,8	18,2	18,8	19,2	19,0	18,5	19,5	19,4	20,6
	Slovenija	15,3	15,1	14,6	14,6	14,0	15,4	16,1	15,5	15,8	15,9	17,5
Intenzivna raba dela	EU-27	10,6	10,7	10,7	10,4	9,8	9,0	8,6	8,5	8,2	8,7	8,2
	EU-15	10,1	10,1	10,1	9,8	9,3	8,6	8,2	8,1	7,9	8,4	7,9
	EU-12	18,5	18,9	18,8	17,7	15,8	14,0	12,3	11,4	10,2	10,8	10,2
	Slovenija	21,6	21,3	20,0	18,7	17,8	17,0	14,2	12,6	11,7	11,6	11,0
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	EU-27	6,9	7,0	7,0	7,2	7,7	7,0	7,4	7,9	8,2	7,0	7,0
	EU-15	6,6	6,7	6,7	6,9	7,4	6,6	7,1	7,6	7,8	6,7	6,7
	EU-12	10,5	10,9	11,0	11,0	11,5	10,6	10,8	11,1	11,0	9,1	9,0
	Slovenija	9,9	9,9	9,9	10,1	10,8	8,8	10,2	10,4	11,1	9,8	8,6
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	EU-27	29,8	30,4	30,5	30,9	31,0	30,1	29,9	30,8	30,0	28,4	28,6
	EU-15	29,8	30,3	30,5	30,7	30,8	29,8	29,5	30,2	29,5	27,8	28,0
	EU-12	30,1	30,6	31,5	33,1	33,3	33,3	34,3	35,5	34,1	33,7	33,4
	Slovenija	36,2	36,2	37,3	37,3	38,3	40,2	39,1	40,9	39,3	39,9	39,6
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	EU-27	28,7	28,7	28,7	27,6	27,1	27,7	27,7	25,8	25,2	27,7	27,2
	EU-15	29,4	29,4	29,5	28,3	27,9	28,5	28,6	26,5	25,8	28,3	27,7
	EU-12	18,1	17,3	17,9	18,0	18,8	18,2	19,2	19,7	20,6	22,9	23,3
	Slovenija	15,5	16,0	16,7	17,9	17,2	16,0	17,1	17,4	18,8	21,1	20,3

Vir: Handbook of Statistics 2007–2008 (United Nations), 2007; United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2011; preračuni UMAR.

Opomba: ¹ Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Trade and Development Report, 2002). Klasifikacija ne razvršča vseh proizvodov, zato seštevek deležev petih skupin za posamezno državo ni enak 100.

Tabela 2: Koefficient primerjalnih izvoznih prednosti¹ slovenskega izvoza glede na faktorsko vsebino

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Intenzivna raba naravnih virov	0,841	0,856	0,823	0,824	0,767	0,857	0,834	0,806	0,775	0,810	0,849
Intenzivna raba dela	2,037	1,997	1,878	1,798	1,811	1,885	1,655	1,493	1,432	1,338	1,353
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	1,432	1,418	1,413	1,402	1,399	1,259	1,369	1,306	1,357	1,402	1,232
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	1,216	1,193	1,222	1,208	1,235	1,336	1,307	1,329	1,313	1,403	1,381
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	0,537	0,559	0,581	0,648	0,635	0,579	0,618	0,672	0,748	0,763	0,745

Vir: Handbook of Statistics 2007–2008 (United Nations); United Nations Statistics Division: Comtrade; preračuni UMAR.

Opomba: ¹ Relative Export Advantage Index –RXA Balassa indeks oziroma koefficient primerja delež slovenskega izvoza določene skupine proizvodov z deležem izvoza te skupine proizvodov v izvozu skupine držav, ki služi kot merilo primerjave (v našem primeru EU-27).

Delež izvoza in uvoza glede na BDP

Stopnja mednarodne trgovinske integracije Slovenije se je leta 2011 ponovno povečala, na kar je, poleg tujega povpraševanja, vplivala tudi rast zunanjetrgovinskih cen. Povprečni delež menjave blaga in storitev v primerjavi z BDP je leta 2011 dosegel 71,8 %, kar je za 6,6 o. t. več kot leto prej. Stopnja mednarodne trgovinske integracije Slovenije se je po precejšnjem znižanju v letih 2008 in 2009 lani ponovno povečala predvsem na osnovi večje integracije blagovne menjave v mednarodne trgovinske tokove. Relativni obseg storitvene menjave pa se z izjemo leta 2009 že nekaj let le počasi povečuje. Delež blagovnega izvoza je bil višji za 6,1 o. t., delež blagovnega uvoza pa za 6,3 o. t. Rast slovenskega blagovnega izvoza na trge držav EU se je ohranila na relativno visoki ravni, okrepila pa se je tudi rast izvoza na trge držav nečlanic EU, zlasti v države na ozemlju bivše Jugoslavije in v ZDA. Rast blagovnega izvoza je temeljila na rasti srednje visokih in srednje nizko tehnološko zahtevnih panog, ki imajo prevladujoč delež v blagovnem izvozu. Poleg tega se je lani močno okrepil izvoz električne energije, kar ob krčenju proizvodnje električne energije povezuje mo z višjim uvozom, ki je bil v določeni meri namenjen ponovnemu izvozu. Izvoz električne energije, ki se močno krepi že drugo leto zapored, je tako leta 2011 k rasti izvoza prispeval v višini 1 o. t. Na strani uvoza je zaradi močne odvisnosti slovenskih proizvajalcev od tujih dobaviteljev in posameznih faz proizvodnje najhitreje okreval uvoz proizvodov za vmesno porabo in leta 2011 že presegel predkrizno raven. Tudi na uvozni strani se je močno okrepila rast uvoza električne energije. Višji uvoz proizvodov za široko porabo pa je bil predvsem posledica uvoza hrane in pijače, bencina in osebnih avtomobilov, uvoz trajnih proizvodov pa se je znižal. Uvoz proizvodov za investicije, na katere večinoma vpliva trenutni in pričakovani gospodarski položaj doma in po svetu, je okreval najpočasneje. Na višjo vrednost blagovnega uvoza so vplivale tudi naraščajoče cene energentov in ostalih primarnih surovin, zaradi česar so uvozne cene rasle hitreje od izvoznih. Pogoji menjave¹ so se zato leta 2011 ponovno poslabšali (za 1,6 %). Delež izvoza storitev v primerjavi z BDP je bil leta 2011 v primerjavi z letom prej višji za 0,8 o. t., delež uvoza storitev pa

se že četrto leto ohranja na enaki ravni. V storitvenem izvozu se je nekoliko okrepil delež transportnih storitev in potovanj, pri katerih Slovenija v primerjavi s povprečjem EU izkazuje primerjalne prednosti. Delež na znanju temelječih storitev (skupina ostale storitve), kamor razvrščamo zavarovalniške, finančne, računalniške in informacijske, komunikacijske, licence, patenti in avtorske pravice, ostale poslovne storitve, pa se je leta 2011 ponovno znižal. Slovenija na tem segmentu izvoza storitev zaostaja za sodobnimi trendi v storitveni menjavi.

Stopnja zunanjetrgovinske povezanosti Slovenije se je v letih 2010 in 2011 pa tudi od začetka krize (2008) povečala bolj kot v povprečju v EU in bolj kot v večini manjših gospodarstev EU. Po izrazitem znižanju v letih 2008 in 2009, ki je bilo večje kot v povprečju EU, se je v Sloveniji v letih 2010 in 2011 delež mednarodne menjave glede na BDP povečal precej bolj kot v celotni EU, kjer za razliko od Slovenije gospodarska rast v zadnjih dveh letih ni temeljila zgolj na rasti tujega povpraševanja². Povprečni delež izvoza in uvoza glede na BDP se je v Sloveniji nekoliko bolj kot v celotni EU povečal tudi od začetka gospodarske krize (v obdobju 2008–2011). V preteklih dveh letih se je relativni obseg menjave s tujino v Sloveniji povečeval tudi hitreje kot v povprečju v malih odprtih gospodarstvih EU, vendar manj kot v baltskih državah in na Slovaškem.

¹ Pogoji menjave so pomemben kazalnik razvoja gospodarstva, zlasti v malih odprtih ekonomijah, ki so precej občutljive na zunanjetrgovinske cenovne šoke. Ker je količinsko povpraševanje po izvozu in uvozu cenovno neelastično, spremembe v zunanjetrgovinskih cenah sočasno vplivajo na nominalno saldo menjave s tujino. Saldo menjave s tujino je zato pozitivno koreliran s pogoji menjave.

² V Sloveniji se je v letih 2010 in 2011 domača potrošnja nadalje znižala, v EU pa se je že povečala.

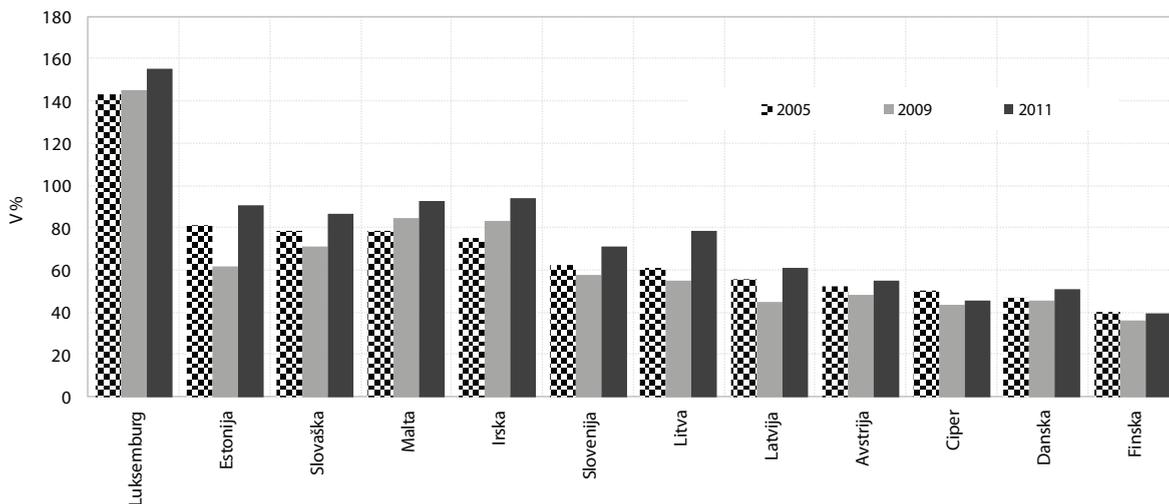
Tabela: Povprečni delež menjave s tujino (izvoz in uvoz)¹ v BDP v Sloveniji in v EU, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Delež izvoza in uvoza v BDP – SLO	50,6	55,4	62,4	66,8	70,4	68,8	57,7	65,1	71,8
Proizvodi	42,1	47,1	52,6	56,7	59,7	57,3	46,8	53,7	59,9
Storitve	8,5	8,4	9,7	10,1	10,7	11,4	10,8	11,5	11,9
Izvoz proizvodov in storitev	49,6	53,7	62,2	66,5	69,6	67,1	58,4	65,4	72,3
Proizvodi	39,7	44,2	50,8	54,8	57,3	53,7	45,8	51,9	58,0
Storitve	9,8	9,5	11,4	11,7	12,3	13,4	12,6	13,5	14,3
Uvoz proizvodov in storitev	51,5	57,2	62,6	67,1	71,3	70,4	57,0	64,9	71,3
Proizvodi	44,4	49,9	54,5	58,6	62,2	60,9	47,9	55,4	61,8
Storitve	7,1	7,2	8,1	8,4	9,1	9,5	9,1	9,4	9,5
Delež izvoza in uvoza v BDP – EU-27	28,8	35,8	36,8	39,3	39,9	41,2	36,3	40,2	42,9
Proizvodi	22,8	27,9	28,4	30,5	30,8	31,8	27,2	30,8	33,3
Storitve	6,0	7,9	8,4	8,8	9,1	9,5	9,1	9,5	9,6

Viri: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2012; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2012; preračuni UMAR.

Opomba: ¹Razmerje med povprečno vrednostjo skupnega izvoza in uvoza po statistiki nacionalnih računov in BDP po tekočih cenah.

Slika: Povprečni delež menjave s tujino (izvoz in uvoz)¹ v BDP v majhnih gospodarstvih EU

Viri: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2012; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2012; preračuni UMAR.

Neposredne tuje investicije

Leta 2010 so se vhodne NTI v Slovenijo spet začele povečevati, izhodne pa so se še naprej manjšale.

Stanje vhodnih NTI se je povečalo za 2,2 %, še vedno pa je bilo za 4,1 % nižje od rekordnega leta 2008. Stanje izhodnih NTI se je nadalje zmanjšalo (za 0,9 %) in je bilo za 2,8 % nižje od rekordnega leta 2008. Spremembe stanj potrjujejo tudi podatki o tokovih NTI. Leta 2010 so bili prilivi vhodnih NTI za razliko od leta prej spet pozitivni, vendar le na nivoju ene petine tistih iz leta 2008. Pri izhodnih NTI smo prvič do sedaj zabeležili prilive, kar pomeni dezinvestiranje slovenskih investitorjev v tujino. Leta 2010 je tako Slovenija zabeležila neto priliv NTI v višini 333,5 mio EUR. Če spremembo stanja NTI razdelimo na tisto, ki izhaja iz spremembe lastniškega kapitala in reinvestiranih dobičkov, ter na spremembe neto terjatev oziroma obveznosti iz medsebojnega kreditiranja kapitalsko povezanih podjetij, vidimo pomembne razlike med vhodnimi in izhodnimi NTI. Pri vhodnih NTI je šlo povečanje stanja pretežno na račun povečanja neto terjatev tujih matičnih podjetij do njihovih slovenskih podružnic (176 mio EUR oziroma 64,3 % vsega povečanja), pri izhodnih NTI pa je bilo zmanjšanje pretežno posledica zmanjšanja lastniškega kapitala slovenskih investitorjev¹.

Delež vhodnih NTI glede na BDP ob skromnem povečanju prilivov še naprej ostaja bistveno nižji kot v večini držav EU.

Stanje vhodnih NTI kot delež v BDP se je v obdobju 2005–2008 precej povečalo (od 21,7 % na 30,1 % BDP). V naslednji dveh letih pa je relativni obseg NTI zanihal najprej navzdol in nato navzgor in ob koncu obdobja (2010) s 30,4 % nekoliko presegel doslej najvišjo raven. Na spremembe relativnega obsega NTI je poleg spremembe vrednosti neposrednih tujih investicij v zadnjih dveh letih močno vplivalo tudi precejšnje znižanje ravnih bruto domačega proizvoda leta 2009, ki se je leta 2010 le skromno povečal. Tudi stanje izhodnih NTI se je v drugi polovici prejšnjega desetletja močno povečalo (od 9,9 % na 15,8 % BDP v obdobju 2005–2009), leta 2010 pa prvič do sedaj padlo (na 15,6 %). Pri tem se v Sloveniji kaže drugačna dinamika kot v večini držav EU, kjer se je kot posledica gospodarske krize stanje vhodnih NTI znižalo že leta 2008, se leta 2009 ponovno povečalo in leta 2010 spet znižalo. V Sloveniji je torej do zmanjšanja in nato ponovnega povečanja prišlo z enoletnim zamikom. Slovenija sicer ostaja med državami EU z najnižjim stanjem vhodnih

NTI v primerjavi z BDP. Nižji delež od Slovenije imajo le Grčija, Italija in Nemčija. Pri izhodnih NTI pa Slovenija po deležu stanja v BDP med novimi državami članicami EU zaostaja za Ciprom, Estonijo, Malto in Madžarsko.

Tokovi in spremembe stanj NTI leta 2011 kažejo na postopno okrevanje in ponovno povečevanje vhodnih NTI ter zaustavitev dezinvestiranja na strani izhodnih NTI.

Leta 2011 so prilivi vhodnih NTI v Slovenijo znašali 786,2 mio EUR v primerjavi z vsega 273,9 mio EUR leta 2010. Pri slovenskih izhodnih NTI je sicer tudi leta 2011 prišlo do dezinvestiranja, vendar le v višini 8,0 mio EUR, kar je bistveno nižje od 59,6 mio EUR leta 2010. Leta 2011 smo torej beležili neto prilive iz naslova NTI v višini 794,2 mio EUR. Struktura prilivov vhodnih NTI je bila naslednja: 25,9 % je šlo na račun povečanja lastniškega kapitala, 7,1 % na račun reinvestiranih dobičkov in 66,9 % na račun povečanja neto obveznosti slovenskih podružnic do matičnih podjetij v tujini (znotrajpodjetniško kreditiranje). Povečevanje prilivov vhodnih NTI, tako v obliki lastniškega kapitala kot v obliki znotrajpodjetniškega kreditiranja slovenskih podružnic, še posebej pa pozitiven tok reinvestiranih dobičkov (-239,5 mio EUR leta 2010 in 56,0 mio EUR leta 2011) bi lahko kazali, da se postopoma vrača zaupanje tujih matičnih podjetij v slovenske podružnice. To kažejo tudi rezultati anket med tujimi podružnicami v Sloveniji. Leta 2009 je kar 68 % vprašanih napovedalo zmanjšanje prodaje v tekočem letu, leta 2010 59 %, leta 2011 pa le 23 %. Še očitnejše je izboljšanje pričakovanj za naslednje leto. Leta 2009 je povečanje obsega prodaje v naslednjem letu napovedalo 61 % vprašanih, leta 2010 79 % in leta 2011 77 %. Glede števila zaposlenih je leta 2009 povečanje napovedalo 42 % vprašanih, leta 2010 67 %, leta 2011 pa 69 %. Delež podjetij, ki načrtujejo širitev svoje dejavnosti v Sloveniji, je bil leta 2009 vsega 15,6 %, leta 2010 17,9 %, leta 2011 pa se je skoraj podvojil na 34,8 % (Burger, Jaklič, Rojec, 2011). Pri tem je treba upoštevati, da je bila anketa leta 2011 izvedena septembra in oktobra, ko so bile gospodarske napovedi za naslednje leto višje kot v začetku leta 2012.

¹ Lastniški kapital se je zmanjšal za 171,5 mio EUR, neto terjatve slovenskih investitorjev do njihovih tujih podružnic pa so se celo povečale za 121,6 mio EUR.

Tabela: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI¹ v Sloveniji, 2000–2011², v mio EUR

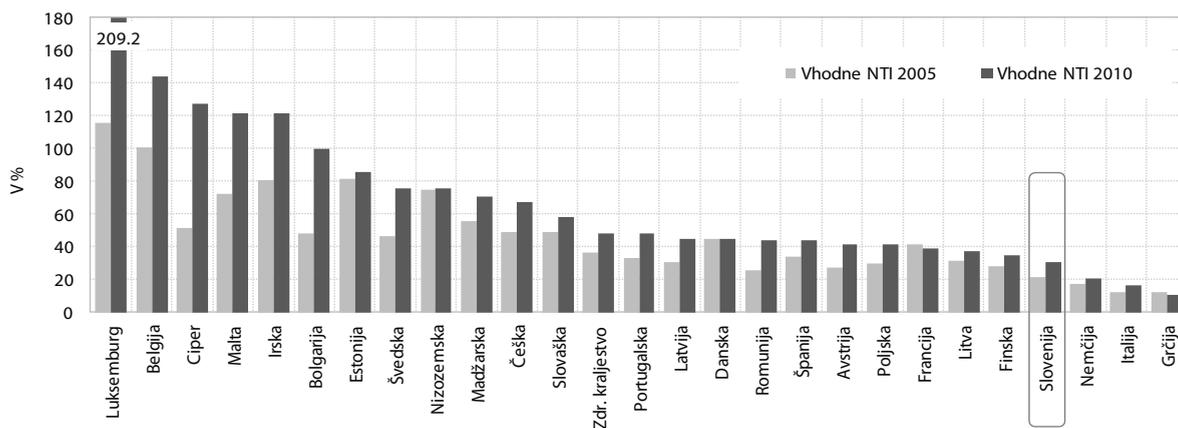
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
VHODNE NTI								
Stanje konec leta	3.109,8	6.133,6	6.822,3	9.765,1	11.236,3	10.537,8	10.771,5	11.314,2 (30. september)
Priliv	149,1	472,5	513,3	1.106,4	1.329,5	-469,7	273,9	786,2
Stanje kot % BDP	14,8	21,7	22,0	28,2	30,1	29,8	30,4	np
IZHODNE NTI								
Stanje konec leta	825,3	2.788,7	3.452,2	4.916,6	5.677,0	5.568,4	5.518,5	5.431,4 (30. september)
Odliv ³	-71,7	-515,6	-687,0	-1.316,6	-983,3	-174,2	59,8	8,0
Stanje kot % BDP	3,9	9,9	11,1	14,2	15,2	15,8	15,6	np

Vir: www.bsi.si; SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2009, 2008; za 2011 Banka Slovenije, 2011.

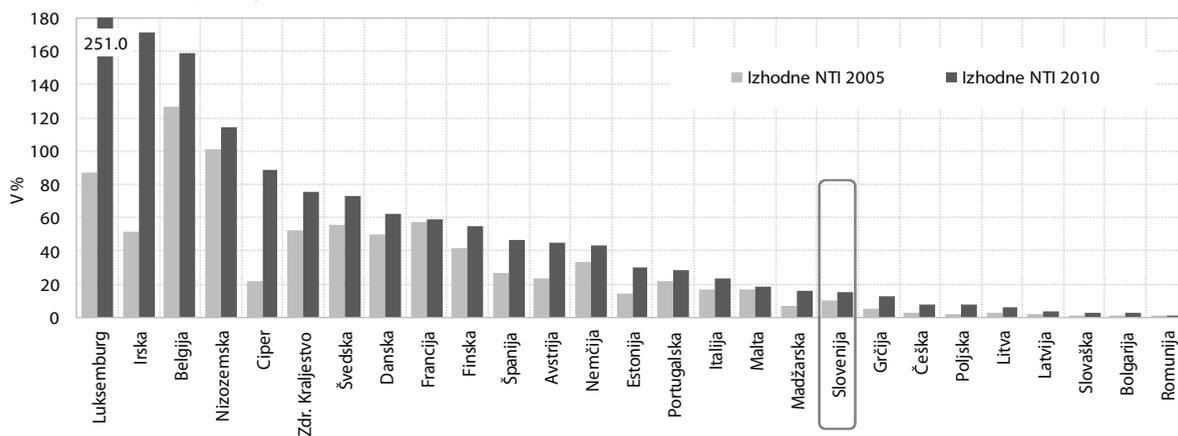
Opombe: ¹ Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ² Od leta 1996 naprej so vključene tudi neposredne investicije povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. Od leta 2007 se štejejo med kapitalsko povezane terjatve in obveznosti vse terjatve in obveznosti, ki jih ima podjetje z neposrednim tujim lastnikom in z vsemi nerezidentnimi podjetji, ki spadajo v skupino podjetij tujega lastnika (gl. Ekonomski odnosi Slovenije s tujino – Banka Slovenije, marec 2007, str. 11–13).

³ negativni predznak pomeni odliv. np – ni podatka.

Slika: Stanje vhodnih NTI v primerjavi z BDP v državah EU, 2005 in 2010

Slika: Izhodnih NTI v primerjavi z BDP v državah EU v letih 2005 in 2010

Vir: World Investment Report (UNCTAD), 2011; za Slovenijo glej tabelo zgoraj.

Podjetniška aktivnost

Podjetniška aktivnost se je v Sloveniji izrazito znižala tudi leta 2011, kose je v državah EU že precej okrepila.

Po podatkih Global Entrepreneurship Monitor (GEM) se je stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti (TEA-indeks)¹ v Sloveniji leta 2011 zmanjšala že tretje leto zapored. Od začetka gospodarske krize se je znižala že za dve petini oz. s 6,4 % leta 2008 na 3,7 % leta 2011 in je dosegla najnižjo raven po letu 2004 (2,6 %). Glavni razlog za padec je v izrazitem zmanjšanju deleža novih podjetnikov, torej tistih, ki ne izplačujejo plač dlje kot 3,5 leta (v obdobju krize za 0,6 o. t.). Prav tako se je zmanjšal delež podjetnikov, ki se šele odločajo za samostojno podjetniško poslovanje ali pa tako poslujejo manj kot tri mesece, za 0,3 o. t. (v obdobju krize za 2,2 o. t.). S tem se je lani še zmanjšala tudi stopnja celotne podjetniške aktivnosti, za 1,1 o. t., k čemur je veliko prispevalo prav znižanje zgodnje podjetniške aktivnosti, saj se je delež ustaljenih podjetnikov ohranil približno na ravni leta 2010. V 20-ih članicah EU, ki so bile vključene v raziskavo GEM², se je leta 2011 povprečna celotna zgodnja podjetniška aktivnost že občutno okrepila in je znašala 6,9 % (2010: 4,8 %). Slovenski zaostanek za evropskim povprečjem se je tako precej povečal, za 3,2 o. t., in je bil tudi največji doslej³. V EU se je občutno okrepil delež podjetnikov, ki so samostojno poslovali manj kot tri mesece (na 4,3 % oz. za skoraj 60 %), nekoliko manj pa delež novih podjetnikov (na 2,7 % oz. za petino). Tudi celotna podjetniška aktivnost se je v povprečju EU že povečala, na 12,8 %, in to tako na račun celotne zgodnje podjetniške aktivnosti kot tudi večjega deleža ustaljenih podjetnikov (za dobro desetino).

Zmanjševanje zgodnje podjetniške aktivnosti je še naprej zaznamovalo predvsem pomanjkanje poslovnih priložnosti. Leta 2011 je delež podjetnikov, vključenih v zgodnjo podjetniško aktivnost zaradi zaznanih poslovnih priložnosti, znašal 3,0 % in dosegel najnižjo raven po letu 2004 (2,2 %). Glede na predhodno leto se je še nadalje znižal, za 0,7 o. t., v času gospodarske krize pa za 2,6 o. t. Ne glede na to odločanje za samostojno podjetniško pot na osnovi zaznanih poslovnih priložnosti še naprej, tako kot v času konjunktore, ostaja glavni dejavnik za dejansko odločitev prebivalstva za zagon podjetništva. Delež zgodnjega podjetništva zaradi nuje namreč še

naprej precej zaostaja za podjetništvom iz poslovnih priložnosti (gl. tabelo). Lani se je delež podjetništva zaradi nuje opazno zmanjšal⁴ in dosegel le malenkost nižjo raven kot v času konjunktore (2005–2008). Povprečna stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti v 20-ih državah EU zaradi zaznanih poslovnih priložnosti se je lani precej okrepila, za 1,4 o. t. oz. na 5,0 %, precej manj se je povečala zaradi nuje, za 0,7 o. t. oz. na 1,7 %. Med članicami EU se je podjetniška aktivnost zaradi zaznanih poslovnih priložnosti zmanjšala edino v Sloveniji in na Madžarskem, na 4,1 %, najbolj pa se je okrepila na Portugalskem in v Romuniji (na 6,0 % oz. na 5,7 %).

Glede dejavnikov, ki najbolj ovirajo poslovanje podjetnikov, leta 2011 ni bilo opaznih sprememb, vodilna med njimi še naprej ostaja plačilna nedisciplina.

Po podatkih Interstata⁵ je konec leta 2011 daleč največ anketiranih podjetnikov, 60,5 %, odgovorilo, da se na področju plačilne nediscipline soočajo z največ⁶ ovirami pri poslovanju. Težave, povezane z birokracijo in davčno politiko, so se proti koncu lanskega leta nekoliko omilile, četudi še naprej ostajajo pomembni zaviralni dejavnik pri poslovanju (izpostavilo jih je okoli 30 % podjetnikov). So se pa proti koncu leta začele krepiti težave, povezane s konkurenco in financiranjem tekočega poslovanja ter posledično z upadom prodaje (izpostavila jih je približno petina podjetnikov, avgusta 2011 pa le desetina).

¹ Za metodološko razlago mer podjetniške aktivnosti glej opombe pod tabelo.

² Leta 2011 je bilo v raziskavo GEM vključenih 20 članic EU (iste kot leta 2010 ter Češka, Litva, Poljska in Slovaška, Italija pa ni več sodelovala), leta 2010 pa 17 držav.

³ Slovenija je v letih 2008 in 2009 presegla povprečni TEA-indeks držav članic EU (za 1,1 o. t. oz. 0,4 o. t.).

⁴ Upad podjetništva zaradi nuje bi deloma lahko pojasnili tudi z manjšim številom upravičencev subvencij za samozaposlitev v 2011 (4.502, v 2010: 5.148). Zanimanje za vključitev v ukrep samozaposlovanja, ki ga izvaja Zavod RS za zaposlovanje, je bilo v letu 2011 zelo visoko, vendar so bila finančna sredstva zanj omejena. Zato so konec 2011 začasno ustavili napotitve oseb v priprave na samozaposlitev (Zavod RS za zaposlovanje, 2011).

⁵ Interstat je lani izvedel anketo o podjetniški klimi v Sloveniji, in sicer v avgustu in decembru, pred tem jo je v juniju in decembru (Interstat, 2012).

⁶ Vrh je bil zabeležen konec leta 2009 (74,6 %).

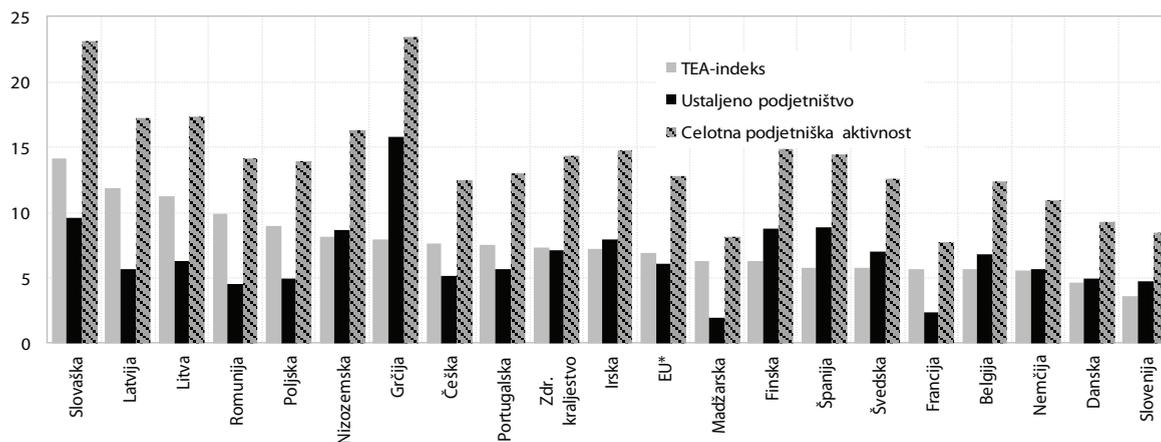
Tabela: Izbrane mere podjetniške aktivnosti v Sloveniji, 2002–2011

V % prebivalstva (18–64 let)	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
TEA-indeks ¹	4,6	4,4	4,6	4,8	6,4	5,4	4,7	3,7
TEA-nastajajoči ²	3,3	3,0	2,9	3,0	4,1	3,2	2,2	1,9
TEA-novi ³	1,5	1,4	1,8	1,8	2,4	2,1	2,4	1,8
TEA-priložnost ⁴	3,3	3,8	4,0	4,2	5,6	4,7	3,7	3,0
TEA-nuja ⁵	1,4	0,5	0,5	0,5	0,8	0,5	0,8	0,4
Ustaljeno podjetništvo ⁶	-	6,3	4,4	4,6	5,6	5,7	4,9	4,8
Celotne podjetniška aktivnost ⁷	-	10,1	9,0	9,3	11,8	10,8	9,5	8,4

Viri: Rebernik et al., 2002; Rebernik et al., 2004; Rebernik et al., 2005; Rebernik et al., 2006; Rebernik et al., 2007; Rebernik et al., 2008; Rebernik et al., 2009; Rebernik et al., 2010; Rebernik et al., 2011, Kelley et al., 2012.

Opombe: ¹ TEA-indeks je stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti in meri delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo. Zajema posameznike, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev (² TEA-nastajajoči podjetniki, ki niso izplačevali plač dlje kot tri mesece). Poleg njih vključuje tudi posameznike, ki so zaposleni kot lastniki/managerji novih podjetij, ki ne izplačujejo plač dlje kot 42 mesecev (³ TEA-novi). ⁴ TEA-priložnost meri delež prebivalstva, ki se je lotil podjetništva zaradi zaznane poslovne priložnosti. ⁵ TEA-nuja meri delež prebivalstva, ki se je lotil podjetništva zaradi pomanjkanja drugih možnosti na trgu dela. ⁶ Ustaljeno podjetništvo predstavlja delež podjetnikov v prebivalstvu, ki poslujejo dlje kot 42 mesecev. ⁷ Celotna podjetniška aktivnost zajema TEA-indeks in delež ustaljenih podjetnikov.

Slika: Izbrane mere podjetniške aktivnosti v Sloveniji in 20 članicah EU, vključenih v projekt GEM, 2011

Vir: Kelley et al., 2012.

Opomba: Tehtano povprečje 20 držav članic EU, ki so bile vključene v raziskavo GEM 2011, preračuni UMAR.

Delež nefinančnih tržnih storitev

Delež nefinančnih tržnih storitev v dodani vrednosti slovenskega gospodarstva se je tudi leta 2010 povečal.

Nefinančne tržne storitve¹ so leta 2010 ustvarile 44,1 % vse dodane vrednosti (39,7 % vseh zaposlenih), kar je 1,6 o. t. več kot ob sprejetju Strategije razvoja Slovenije (2005). Večina povečanja je izhajala iz rasti na znanju temelječih storitev² (1,2 o. t. dodane vrednosti), ki so svoj delež v strukturi dodane vrednosti povečale tudi v obdobju od začetka gospodarske krize (2008–2010). Hitrejša rast storitev, ki temeljijo na znanju, je del procesa razvojnega dohitevanja, saj Slovenija na tem področju zaostaja za razvitejšimi ekonomijami. V obdobju gospodarske krize je bilo povečevanje njihovega deleža v strukturi gospodarstva sicer posledica večjega krčenja drugih dejavnosti (zlasti predelovalnih, gradbeništvu in tradicionalnih storitev). Med preostalimi (nefinančnimi) tržnimi storitvami imajo najpomembnejšo vlogo pretežno tradicionalne storitve (trgovina, promet in gostinstvo). Njihov pomen v gospodarstvu se je precej okrepil v obdobju gospodarske konjunktore (2005–2008), ko so visoke rasti dodane vrednosti beležili v večini trgovskih panog, v cestnem blagovnem prometu, skladiščanju in spremljajočih prometnih dejavnostih. Od začetka gospodarske krize (2008) pa se je delež tradicionalnih storitev v dodani vrednosti gospodarstva nekoliko zmanjšal, a je še naprej višji kot leta 2005.

Med na znanju temelječimi storitvami se še naprej najhitreje krepijo poslovne storitve, a še precej zaostajajo za ciljno vrednostjo SRS. Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev, kamor vključujemo telekomunikacijske dejavnosti, del poslovnih storitev³ in del prometnih dejavnosti, se

je po stagnaciji v obdobju 2003–2006 v naslednjih letih povečeval (z izjemo leta 2009) in leta 2010 dosegel 13,0 % vse dodane vrednosti. Glavnina rasti je izhajala iz poslovnih storitev. Njihov delež se je v obdobju izvajanja SRS (2005–2010) povečal za 1,4 o. t. (v zadnjem letu za 0,4 o. t.) in je leta 2010 znašal 10,9 %. V celotnem obdobju in v zadnjem letu so se med na znanju temelječimi poslovnimi storitvami najbolj povečali deleži informacijskih, strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnosti ter nekaterih raznovrstnih poslovnih dejavnosti. Kljub rasti v zadnjih letih pa je delež poslovnih storitev leta 2010 še precej zaostajal za ciljno vrednostjo SRS za leto 2013 (12 % dodane vrednosti slovenskega gospodarstva).

Leta 2010 se je razkorak med Slovenijo in povprečjem EU po deležu nefinančnih tržnih storitev v dodani vrednosti še zmanjšal, kljub napredku pa razvojni potencial ostaja predvsem v segmentu na znanju temelječih poslovnih storitev.

Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem po deležu nefinančnih tržnih storitev v strukturi gospodarstva se je v zadnjih letih zmanjšal in leta 2010 dosegel 3,8 o. t. To je bila predvsem posledica dohitevanja pri poslovnih storitvah, delež pretežno tradicionalnih storitev (trgovina, promet in gostinstvo) pa je že nekaj let višji kot v povprečju v EU⁴. Med poslovnimi storitvami se je najbolj zmanjšala vrzel do povprečja EU pri strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih, pa tudi pri informacijskih dejavnostih. Te dejavnosti skupaj predstavljajo največji del na znanju temelječih poslovnih storitev. Leta 2009, za katero so na voljo zadnji mednarodni podatki, je bil tako delež poslovnih storitev, ki temeljijo na znanju, za 1,3 odstotne točke manjši kot v EU (leta 2000 za 3 o. t. in leta 2005 za 1,6 o. t.). Ob relativno visokem zvišanju deleža poslovnih storitev leta 2010 pri nas pa ocenjujemo, da se je zaostanek za evropskim povprečjem v tem letu še nekoliko zmanjšal, čeprav ostajajo razlike do najbolj razvitih držav, ki so predstavljale merilo tudi pri določanju cilja SRS, velike (gl. Sliko 2). Glede na pomembno vlogo, ki jo lahko imajo na znanju temelječe storitve ne le kot dejavnosti z visoko dodano vrednostjo ampak tudi kot dejavniki konkurenčnosti drugih dejavnosti, obstaja torej na tem področju še precejšen razvojni potencial.

Nepremičnine, najem in poslovne storitve po novem v grobem deli na tri dejavnosti: Poslovanje z nepremičninami (dejavnost L), Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (dejavnost M) ter Druge raznovrstne poslovne dejavnosti (dejavnost N). Skupek zadnjih dveh dejavnosti ter del Informacijskih in komunikacijskih dejavnosti (SKD J) v tem prispevku imenujemo poslovne storitve, saj je bila takšna opredelitev določena tudi ob sprejetju SRS.

⁴ Velik zaostanek, ki se je v letu 2010 povečal na 3,2 o. t., sicer beležimo pri poslovanju z nepremičninami, kar pa je najbrž povezano tudi z velikim deležem lastniških stanovanj pri nas, za katere so značilne relativno nizke in konstantne stopnje rasti dodane vrednosti.

¹ Dejavnosti SKD: trgovina, vzdrževanje in popravila vozil (G), promet in skladiščenje (H), gostinstvo (I), informacijske in komunikacijske dejavnosti (J), poslovanje z nepremičninami (L), strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M), druge raznovrstne poslovne dejavnosti (N), kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti (R), druge dejavnosti (S) in dejavnost gospodinjstev z zaposlenim osebjem (T).

² V skupino na znanju temelječe storitve se po metodologiji Eurostat uvrščajo vodni promet (oddelek 50), zračni promet (oddelek 51), dejavnosti v zvezi s filmi, video in zvočnimi zapisi, RTV (oddelka 59 in 60), telekomunikacijske dejavnosti (oddelek 61), računalniško programiranje in druge informacijske dejavnosti (oddelka 62 in 63), strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (dejavnost M), zaposlovalne dejavnosti (oddelek 78), varovanje in poizvedovalne ter druge poslovne dejavnosti (oddelki 80–82).

³ Z letošnjim letom je SURS pričel z objavo posameznih segmentov nacionalnih računov skladno z Uredbo št.1893/2006 o uvedbi statistične klasifikacije gospodarskih dejavnosti NACE Rev. 2. Po tej novi klasifikaciji (SKD 2008) je prišlo do nekaterih sprememb pri objavi storitvenih dejavnosti. Tako se dejavnost

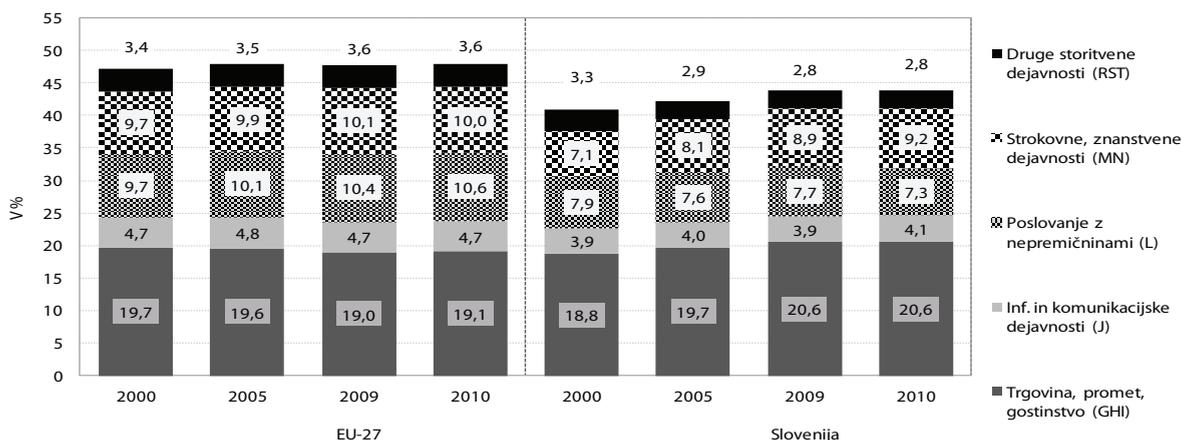
Tabela: Delež nefinančnih tržnih storitev v dodani vrednosti v Sloveniji

v %	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Nefinančne tržne storitve - NFTS	39,7	41,0	42,5	42,5	42,9	43,7	43,9	44,1
Trgovina, promet, gostinstvo (G,H,I)	19,2	18,8	19,7	20,0	20,6	20,9	20,6	20,6
Informacijske in komunikacijske dejavnosti (J)	2,9	3,9	4,0	4,0	4,0	4,0	3,9	4,1
Poslovanje z nepremičninami (L) ¹	7,9	7,9	7,6	7,4	7,1	7,3	7,7	7,3
Strokovne, znanstvene, druge dejavnosti (M,N)	6,6	7,1	8,1	8,3	8,6	8,9	8,9	9,2
Druge storitvene dejavnosti (R,S,T)	3,2	3,3	2,9	2,8	2,6	2,6	2,8	2,8
Na znanju temelječe NFTS	8,6	10,0	11,8	12,0	12,4	12,7	12,7	13,0
Del prometnih dejavnosti ²	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6	0,4	0,4
Poslovne storitve ³	7,0	8,2	9,5	9,7	10,0	10,4	10,6	10,9
Telekomunikacijske dejavnosti ⁴	1,3	1,6	1,9	1,9	1,9	1,7	1,7	1,7

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi (SURSTAT), 2012; izračuni UMAR.

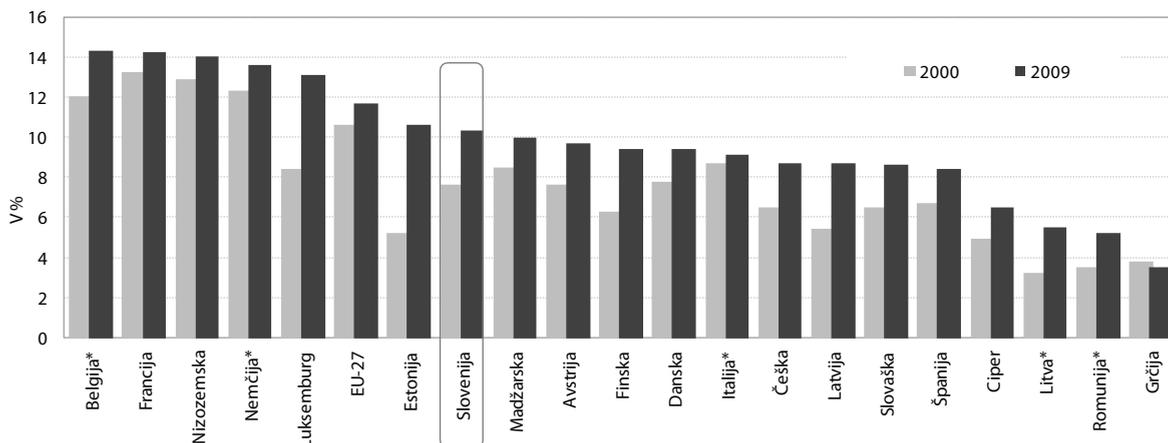
Opombe: ¹ Večino dejavnosti poslovanja z nepremičninami zavzema ocenjena stanovanjska dejavnost gospodinjstev (leta 2010 81,7 %), za katero so značilne relativno nizke in konstantne stopnje rasti dodane vrednosti. ² Na znanju temelječe prometne dejavnosti so: vodni (oddelek 50) in zračni promet (oddelek 51). ³ Na znanju temelječe poslovne storitve so: dejavnosti v zvezi s filmi, video in zvočnimi zapisi, RTV (oddelka 59 in 60), računalniško programiranje in druge inf. dejavnosti (oddelka 62 in 63), strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (dejavnost M), zaposlovalne dejavnosti (oddelek 78) ter varovanje in poizvedovalne ter druge poslovne dejavnosti (oddelki 80–82). ⁴ Telekomunikacijske dejavnosti (oddelek 61).

Slika 1: Delež nefinančnih tržnih storitev v dodani vrednosti, Slovenija in EU

Vir: Eurostat Portal Page - Economy and Finance – National Accounts, 2012; izračuni UMAR.

Slika 2: Delež na znanju temelječih poslovnih storitev v dodani vrednosti, Slovenija in EU

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2012; izračuni UMAR.
 Opomba: *podatek za 2008.

Bilančna vsota bank

Vrednost kazalnika bilančne vsote bank v primerjavi z BDP se je po letu 2009 zniževala. Znižanje leta 2011 je bilo tako kot že leta 2010 posledica nižje vrednosti bilančne vsote (za 3 %). Banke so namreč tudi leta 2011 povečale neto odplačevanje tujih vlog in kreditov, ki je bilo na ravni 2,3 mrd EUR, prilivi vlog domačih nebančnih sektorjev pa so znašali manj kot 700 mio EUR. Močno so se umirili prilivi vlog gospodinjstev v domače banke, kar je po naši oceni posledica slabih razmer na trgu dela in vse večje negotovosti na finančnih trgih. Država pa je lani okrepila zadolževanje, ki je bilo na ravni slabih 4 mrd EUR, a je pretežen del tega porabila za financiranje svoje potrošnje in poplačilo zapadlih dolgov, le manjši del pa je naložila v bankah v obliki depozitov. Ker domači viri niso zadoščali za poplačilo zapadlih tujih bančnih obveznosti, so bile banke prisiljene zmanjšati obseg svojih naložb. Močno so omejile kreditno aktivnost in zmanjšale svoje naložbe v tujini. Še občutnejši upad bilančne vsote domačih bank pa je ob koncu leta preprečila Evropska centralna banka (ECB), ki je omogočila, da so se banke pri njej dodatno zadolžile za skoraj 900 mio EUR. Na letni ravni pa so se obveznosti do ECB povečale za 1,1 mrd EUR. Ob nizki gospodarski aktivnosti in veliki izpostavljenosti do dejavnosti, ki so bile v času gospodarske krize najbolj prizadete (gradbeništvo in prevzemne aktivnosti), se je obremenitev bank z oblikovanjem dodatni rezervacij in oslabitev močno okrepila. Te so namreč samo v lanskem letu presegle 1 mrd EUR in so bile za skoraj dve petini višje kot leta 2010.

Razvojni razkorak glede na povprečje EU se je leta 2010 prvič v zadnjih petih letih povečal, po naši oceni pa se je podobno gibanje nadaljevalo tudi leta 2011. Bilančna vsota bank glede na bruto domači proizvod se je leta 2010 tako kot v Sloveniji znižala tudi v celotni EU. Glavni razlog znižanja v EU je bila razmeroma visoka 4,2-odstotna rast nominalne vrednosti bruto domačega proizvoda, bilančna vsota pa se je okrepila le za 3,5 %. V Sloveniji se je leta 2010 bilančna vsota bank zmanjšala za 2,5 %, kar je bila posledica močno omejenih virov financiranja, zato so banke za poplačila svojih obveznosti zmanjševale obseg svojih naložb. Krčenje bilančne vsote so v tem letu beležile le še Avstrija, Belgija, Ciper, Irska in baltske države. Slovenija se je tako leta 2010 (zadnji razpoložljivi mednarodni podatki) po vrednosti indikatorja še vedno uvrščala v zadnjo tretjino držav EU, višjo vrednost pa so imele tudi nekatere nove članice EU (Malta, Ciper in Latvija). Ocenjujemo, da se je leta 2011 razvojni razkorak Slovenije do EU ponovno povečal, saj je vrednost kazalnika v Sloveniji

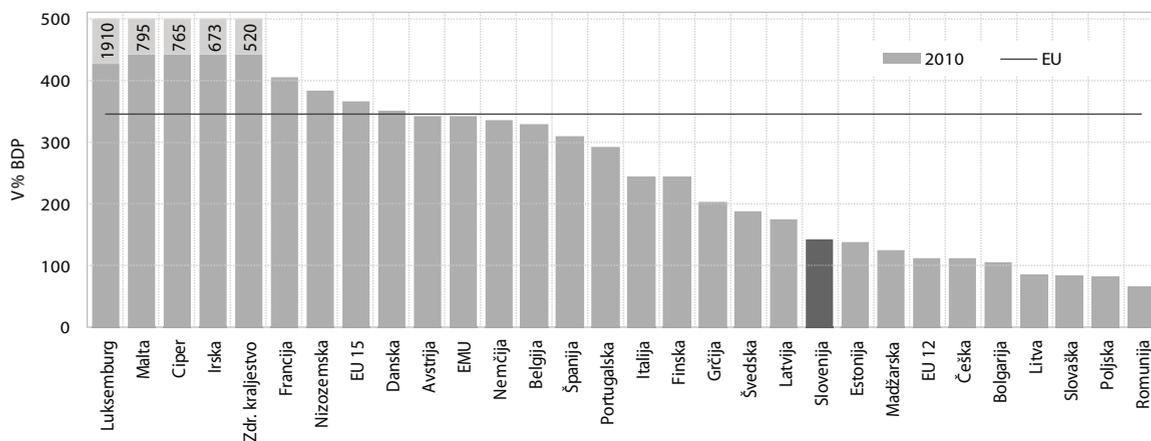
nadalje upadla, podatki za EU pa nakazujejo nekoliko ugodnejše gibanje. Kreditna aktivnost v EU se je sicer zaradi obsežnejšega neto odplačevanja kreditov države in manjšega neto zadolževanja gospodinjstev lani umirila, a se je obseg kreditov kljub temu povečal, iz česar lahko sklepamo, da se je tudi bilančna vsota v tem obdobju okrepila. K temu je prispevala tudi ECB, ki je ob koncu leta bankam v evrskem območju posodila za skoraj 500 mrd EUR sredstev.

Tabela: Osnovna struktura bilance stanja bank, v mio EUR

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Aktiva	9.138	14.776	29.135	33.717	42.343	47.628	51.612	50.319	48.788
v % BDP	58,3	70,4	101,8	109,1	122,5	127,7	146,2	142,1	136,9
Kreditni bančnemu sektorju	1.571	1.723	2.849	3.058	4.072	4.031	5.708	4.815	4.662
Kreditni nebančnim sektorjem	3.764,	7.731	15.909	20.089	28.302	33.530	33.910	34.450	32.991
Druga aktiva	3.803	5.322	10.376	10.570	9.969	10.067	12.005	11.054	11.135

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti (različni letniki), Bilten Banke Slovenije.

Slika: Bilančna vsota bank v nekaterih državah EU, 2010, kot % BDP

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti, 2011; European banking federation, 2011; Nacionalni računi (SURS), 2012, Eurostat, 2012.

Zavarovalne premije

Rast obsega zavarovalnih premij se je v zadnjih dveh letih (2009 in 2010) močno upočasnila, vrednost kazalnika zavarovalnih premij glede na BDP pa je bila zaradi nizke ravni bruto domačega proizvoda najvišja doslej. V obdobju 2005–2008 se je obseg zavarovalnih premij hitro povečeval, kljub temu pa je njihov relativni obseg (v primerjavi z BDP) ob visoki gospodarski rasti ostajal praktično nespremenjen (okoli 5,5 %). Leta 2009 se je z začetkom gospodarske krize rast obsega premij upočasnila, vendar pa se je ob precejšnjem znižanju bruto domačega proizvoda vrednost kazalnika v primerjavi z BDP precej povečala (na 5,9 %). Umirjanje rasti obsega zavarovanj se je nadaljevalo tudi leta 2010 (enoodstotna rast), zato je ob skromni rasti nominalne vrednosti BDP relativni obseg premij stagniral na ravni 5,9 %. Nizka rast obsega zavarovalnih premij v zadnjem letu je izhajala iz neživiljenjskih zavarovanj, saj se je njihov obseg prvič doslej znižal (za 0,3 %). Obseg premij življenjskih zavarovanj se je po znižanju leta 2009 povečal, a je rast dosegla le slabo tretjino povprečne letne rasti v preteklem desetletju. K upadu premij neživiljenjskih zavarovanj je ponovno največ prispevalo znižanje premij pri zavarovanju za odgovornost pri uporabi motornih vozil, kar je po naši oceni še vedno posledica močne konkurence na tem segmentu zavarovanj, saj se je število registriranih vozil tudi leta 2010 nekoliko povišalo, in sicer za 0,6 %. Še vedno pa naraščata obseg zavarovanj kopenskih motornih vozil (sem spadajo kasko zavarovanja) in obseg kreditnih zavarovanj, ki so beležila eno izmed najvišjih rasti. Povečanje obsega kreditnih zavarovanj, ob tem ko se je kreditna aktivnost znižala, je po naši oceni posledica restriktivnejše kreditne politike bank, ki za odobritev kredita zahtevajo večji obseg zavarovanj kot v preteklosti.

Tudi v EU¹ je obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP po precejšnjem zvišanju leto prej kot posledica padca BDP leta 2010 ostal nespremenjen (na ravni 9,1 %). Obseg vseh premij se je okreplil za dobrih 5 %, naraščal pa je tako obseg premij življenjskih kot tudi neživiljenjskih zavarovanj, vendar je bila rast slednjih z dobrimi 6 % skoraj dvakrat višja kot pri neživiljenjskih zavarovanjih. Kljub temu je bil obseg premij življenjskih zavarovanj še vedno precej nižji kot pred izbruhom mednarodne finančne krize.

Razvojna vrzel v razvitosti slovenskega zavarovalnega sektorja glede na EU je tako leta 2010 ostala nespremenjena. Slovenija je dosegala slabi dve tretjini evrskega povprečja in je beležila drugo

najvišjo vrednost med novimi članicami EU, pa tudi višjo vrednost kot tri stare članice EU (Avstrija, Španija in Grčija). Razmeroma majhen zaostanek za evropskim povprečjem je še naprej posledica nadpovprečnega deleža premij neživiljenjskih zavarovanj, kjer pretežen del predstavljajo zdravstvena in avtomobilska zavarovanja. Obenem pa Slovenija še vedno precej zaostaja za evropskim povprečjem po deležu premij življenjskih zavarovanj, kjer dosega le slabo tretjino povprečja v EU, kar kaže na slabo razvitost in globino slovenskega zavarovalnega trga. Nizka vrednost kazalnika pa je po naši oceni tudi posledica še vedno nizkega obsega varčevanja za starost.

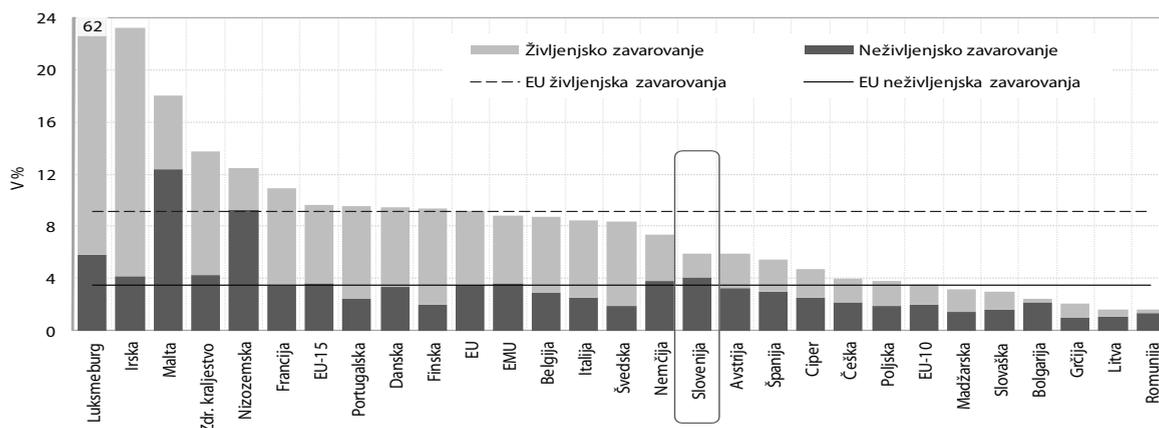
¹ Manjkajo podatki za Estonijo in Latvijo.

Tabela: Zavarovalne premije po vrstah zavarovanj v Sloveniji

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
V primerjavi z BDP, v %								
Zavarovalne premije skupaj	4,2	4,4	5,4	5,6	5,5	5,4	5,9	5,9
Življenjsko zavarovanje	0,6	0,9	1,6	1,7	1,8	1,7	1,8	1,9
Neživljenjsko zavarovanje	3,6	3,5	3,8	3,8	3,7	3,7	4,1	4,1
Struktura, v %								
Zavarovalne premije skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100	100
Življenjsko zavarovanje	14,8	19,4	30,0	31,3	32,2	31,8	30,4	31,3
Neživljenjsko zavarovanje	85,2	80,6	70,0	68,7	67,8	68,2	69,6	68,7
Medletne nominalne stopnje rasti, v%								
Zavarovalne premije skupaj	61,8	6,3	6,3	11,4	9,8	6,6	2,7	1,0
Življenjsko zavarovanje	66,9	14,2	8,3	16,3	12,7	5,5	-2,0	4,1
Neživljenjsko zavarovanje	60,9	4,5	5,5	9,3	8,4	7,1	4,8	-0,3

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2011 (Slovensko zavarovalno združenje), 2011; <http://www.zav-zdruzenje.si/>.

Slika: Obseg zavarovalnih premij, življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v državah EU, 2009, v % BDP

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2011 (Slovensko zavarovalno združenje), 2011; Sigma: World insurance in 2010: Premiums back to growth – capital increases, 2011.

Tržna kapitalizacija

Vrednost kazalnika tržne kapitalizacije v primerjavi z bruto domačim proizvodom se je leta 2011 že drugo leto zapored znižala. Tržna kapitalizacija v primerjavi z BDP se je v obdobju pred zaostrovanjem finančne krize (2006 in 2007) skokovito povečala, po letu 2007 pa se je pretežno zniževala. Izjema je le leto 2009, ko se je občutno znižal tudi BDP, tako da se je vrednost kazalnika kljub zmanjšanju tržne kapitalizacije delnic rahlo zvišala. Tržna kapitalizacija delnic na Ljubljanski borzi je tako konec leta 2011 dosegla komaj 13,7 % BDP, kar je najnižja vrednost v zadnjih dvanajstih letih in manj kot četrtnina vrednosti najvišje ravni iz leta 2007. Obseg tržne kapitalizacije delnic se je v preteklem letu zmanjšal za nekoliko več kot 30 %, padec pa se je v primerjavi s predhodnim letom skoraj podvojil. Pretežen del znižanja je bil posledica nižje vrednosti delnic, saj je tudi osrednji indeks na Ljubljanski borzi (SBI TOP) beležil podobno zmanjšanje. Manjši del znižanja tržne kapitalizacije pa lahko pripišemo manjšemu številu delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi. Trgovanje z delnicami se je lani sicer okrepilo za nekoliko manj kot desetino, a ostaja precej skromno.

Vloga slovenskega kapitalskega trga pri zagotavljanju svežih virov financiranja je zanemarljiva. V razmerah kreditnega krča bi se lahko njegov pomen relativno povečal, kljub temu da je v negotovih razmerah tudi financiranje z izdajo delnic precej skromnejše, obenem pa je vrednotenje delnic nižje. Razlogov za popoln zastoj na slovenskem kapitalskem trgu je več. Prvi je ta, da je država še vedno pomemben lastnik pomembnega dela slovenskega gospodarstva in ni naklonjena tujemu lastništvu, kar odganja potencialne tuje investitorje. Drugi razlog pa je dogajanje pred izbruhom finančne krize, ko je bil pomemben del trga namenjen le lastniški konsolidaciji podjetij, ki se je odvijala precej nepregledno. Pravi pomen kapitalskega trga, to je pridobivanje svežih virov financiranja, pa je bil odrinjen na stran in ga v teh neugodnih razmerah ni mogoče oživiti. Nepregleden način delovanja odvrača tako domače kot tuje vlagatelje, posledično pa je z majhnim številom vlagateljev tudi likvidnost na Ljubljanski borzi med najnižjimi v EU.

Razvojni zaostanek Slovenije glede na povprečno vrednost v EU se je leta 2011 ponovno povečal. Tržna kapitalizacija delnic glede na BDP je leta 2011 dosegala manj kot četrtnino vrednosti povprečja EU, ki je znašalo 56,7 % BDP. Tudi v EU se je lani (po dveh letih rasti) vrednost kazalnika znižala, in sicer za več kot desetino. Znižanje je bilo v veliki meri posledica za dobro desetino nižje vrednosti tržne kapitalizacije

delnic. Javnofinančne težave nekaterih držav in pričakovanja o umirjanju gospodarske aktivnosti so namreč negativno vplivala na gibanja na svetovnih finančnih trgih, kjer so se vrednosti vrednostnih papirjev posledično pretežno zniževale. Znižanje indeksov je bilo v EU večje kot na ostalih razvitejših kapitalskih trgih, saj je vrednost indeksa MSCI Europe¹, merjenega v evrih, lani upadla za dobro desetino. Znižanje indeksa MSCI World² je bilo za polovico manjše, kar je po naši oceni deloma posledica nižje vrednosti evra.

¹ Meri gibanja na kapitalskih trgih v 16. evropskih državah. Poleg starih držav članic brez Luksemburga sta vključeni tudi Norveška in Švica..

² Meri gibanja na kapitalskih trgih v 24. razvitih državah. Poleg držav, vključenih v indeks MSCI Europe, so vključene še Avstralija, Kanda, Hong Kong, Izrael, Japonska, Nova zeladnja, Singapur in ZDA.

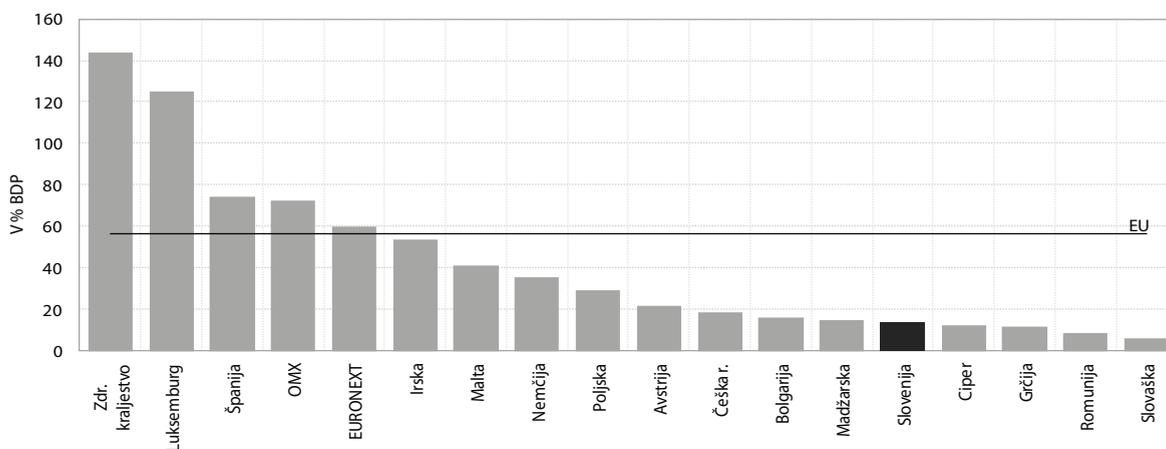
Tabela: Nekateri kazalniki razvitosti kapitalskega trga v Sloveniji, 1995–2011

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tržna kapitalizacija delnic brez IS, mio EUR ¹	250,7	3.333,7	6.696,6	11.513,1	19.740,1	8.468,4	8.462,2	7.027,9	4.872,8
Tržna kapitalizacija delnic brez IS, % BDP	1,6	15,6	23,3	37,1	57,1	22,7	24,3	19,5	13,7
SBI TOP			941,02	1473,33	2518,92	854,26	982,67	850,35	589,58
Št. vrednostnih papirjev	49	267	227	202	185	187	174	159	
Delnice	27	197	128	109	96	96	89	80	69
od tega IS	0	44	10	7	10	11	11	6	1
Obveznice	22	68	99	93	89	90	85	79	70

Vir: Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza), 2010; Nacionalni računi (SURS), 2010; preračuni UMAR.

Opombe: IS – investicijski sklad, SBI – slovenski borzni indeks, ¹ Preračun UMAR v evre z upoštevanjem deviznega tečaja na zadnji dan tekočega leta.

Slika: Tržna kapitalizacija v nekaterih državah članicah EU, 2011, kot % BDP

Vir: Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza), 2012; Prva statistična objava – nacionalni računi (SURS), 2012; Stock market capitalisation (Eurostat), 2012; preračuni UMAR.

Opomba: Euronext od januarja leta 2001 predstavljajo borze v Parizu, Amsterdamu in Bruslju, februarja leta 2002 pa se jim je pridružila še Lizbonska borza. OMX vključuje skandinavske (Danska, Finska, Švedska), baltske borze (Estonija, Latvija, Litva) in islandsko borzo.

2. PRIORITETA:

Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

- Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo
- Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva
- Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja
- Javni izdatki za izobraževanje
- Zasebni izdatki za izobraževanje
- Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca
- Vključenost odraslih v izobraževanje
- Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
- Diplomanti naravoslovja in tehnike
- Intelektualna lastnina
- Raziskovalci
- Uporaba in dostop do interneta

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo se je leta 2010 povečal, še vedno pa je bil nižji od povprečja EU. Po podatkih ankete o delovni sili (ADS) za drugo četrletje 2011 je delež prebivalcev, starih 25–64 let, s terciarno izobrazbo znašal 25,5 %, kar je za 1,8 o. t. več kot pred enim letom. Povečanje je bilo v Sloveniji v zadnjih dveh letih večje kot v povprečju EU, vendar je pri nas delež terciarno izobraženih še vedno nižji kot v EU. V obdobju izvajanja SRS se je zaostanek Slovenije za EU zmanjšal (z 2,2 o. t. leta 2005 na 1,0 o. t. leta 2011), vendar bi ob večji učinkovitosti študija, glede na visoko vključenost mladih v terciarno izobraževanje, lahko bilo to dohitevanje hitrejše.

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo se povečuje zaradi hitre rasti števila diplomantov, ki je posledica povečevanja števila vpisanih v terciarno izobraževanje in uvajanja bolonjskih študijev. Število diplomantov se je v Sloveniji v obdobju 2005–2009 povečalo za 14,7 %, v povprečju EU pa za 11,5 %. Leta 2010 se je število diplomantov v Sloveniji povečalo za 8,8 % na 19.694. Visoka rast števila diplomantov je posledica povečanja števila vpisanih in posledica uvajanja bolonjskih študijev, kjer je zaradi krajšega trajanja študija pri diplomantih povprečno število let šolanja precej krajše kot na starih programih. V skupnem številu diplomantov na dodiplomskem in podiplomskem visokošolskem študiju se je leta 2010 močno povečal delež diplomantov bolonjskih programov¹. Vse to je prispevalo k povečanju deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo tudi leta 2011.

Slovenija po deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo za povprečjem EU najbolj zaostaja pri starejših, pri mlajših skupinah prebivalstva pa v nekaterih starostnih skupinah presega povprečje EU. V starostni skupini 25–34 let Slovenija leta 2011 zaostaja za povprečjem EU za 0,5 o. t. Vendar ima znotraj te skupine velik zaostanek pri deležu mladih, starih 25–29 let (27,5 % kar je za 4,3 o. t. pod povprečjem EU). Kljub visoki vključenosti mladih (20–24 let²) v terciarno izobraževanje je zaostanek Slovenije v deležu mladih s terciarno izobrazbo predvsem posledica nizke učinkovitosti študija in vključenosti zaradi dobrobiti, ki jih prinaša status študenta. Večji kot v povprečju EU pa je delež mladih s terciarno izobrazbo v starostni skupini 30–34 let,

ki je v drugem četrletju znašal 37,1 %, kar je za 3,1 o. t. več kot leto prej. V obdobju izvajanja SRS se je delež mladih v starostni skupini 30–34 let s terciarno izobrazbo močno povečal (za 12,1 o. t.). Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo v starostnih skupinah 45–54 (22,7 %) in 55–64 let (17,1 %) je nižji od povprečja EU.

Delež žensk s terciarno izobrazbo je veliko višji od deleža moških, razlika v izobrazbi med spoloma pa se je leta 2011 še povečala. Delež žensk s terciarno izobrazbo je leta 2011 znašal 30,9 %, delež moških pa 20,3 %. Razkorak v izobraženosti med ženskami in moškimi se povečuje in je bil leta 2011 največji v obdobju izvajanja SRS, ko je tudi močno presegel povprečje EU³. Veliko višji delež žensk s terciarno izobrazbo je povezan z višjim deležem žensk, vpisanih v terciarno izobraževanje. Leta 2010/2011 se je delež žensk v skupnem številu vpisanih v terciarno izobraževanje še povečal (ženske: 60,6 %; moški: 39,4 %), zaradi česar tudi v prihodnje ne pričakujemo zmanjševanja razkoraka v deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo med ženskami in moškimi.

¹ Delež diplomantov bolonjskih programov je v letu 2010 znašal 25,3 %, kar je za 10 o. t. več kot v letu 2009.

² Vključenost mladih, starih 20–24 let, v terciarno izobraževanje je v letu 2009 s 47,7 % močno presejala povprečje EU (29,3 %) je bila v obdobju izvajanja SRS najvišja med državami EU.

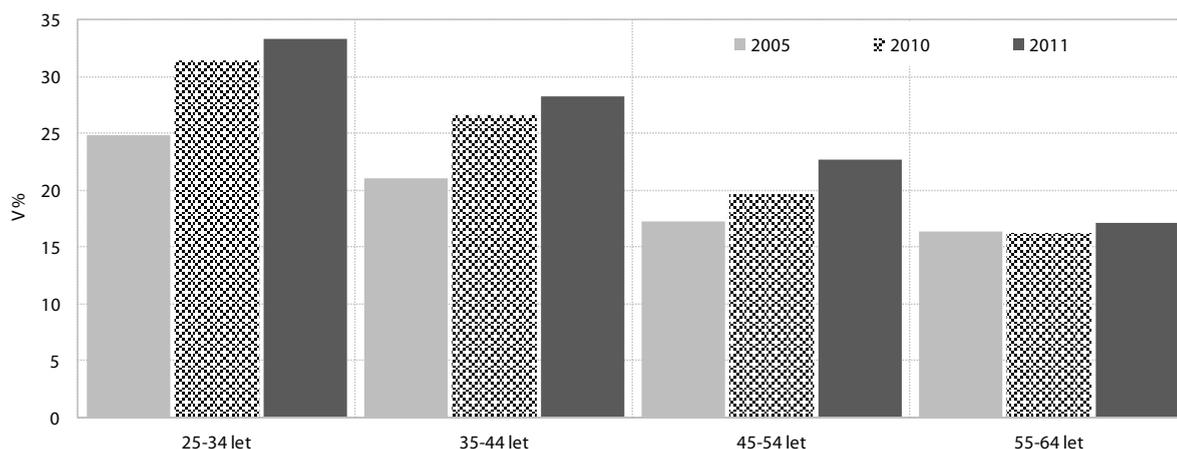
³ V povprečju EU je leta 2011 znašal delež žensk s terciarno izobrazbo 27,6 %, moških pa 25,5 %.

Tabela: Delež prebivalstva v starosti 25–64 let s terciarno izobrazbo, EU, 1998–2011 (2. četrtletje), v %

	1998	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-27	9,4	18,5	22,2	22,8	23,4	24,1	25,0	25,7	26,5
Avstrija	np	14,5	17,6	17,7	17,7	18,1	19,1	19,5	19,0
Belgija	25,3	27,1	30,7	31,0	31,4	31,9	32,4	35,2	34,9
Bolgarija	np	18,4	21,4	21,7	22,1	22,8	22,9	22,8	23,4
Ciper	np	25,1	27,8	29,9	33,0	34,6	34,3	35,1	37,1
Češka	10,5	11,5	13,1	13,5	13,7	14,3	15,4	16,7	18,0
Danska	25,4	25,2	32,9	34,8	30,5	34,3	32,7	33,1	33,2
Estonija	30,2	28,9	33,6	32,9	34,0	33,5	35,9	35,7	36,9
Finska	28,8	32,3	34,5	34,9	36,4	36,5	37,1	37,1	38,7
Francija	np	np	25,0	25,9	26,8	27,1	28,6	28,9	29,6
Grčija	16,8	16,9	20,5	21,3	21,9	22,5	22,7	23,7	25,1
Irska	np	21,2	28,3	30,1	31,2	32,7	34,2	36,1	36,9
Italija	8,6	9,4	11,9	12,7	13,5	14,3	14,4	14,7	15,0
Latvija	17,0	18,0	21,5	21,4	23,6	24,2	23,7	26,9	27,7
Litva	41,0	41,8	26,5	27,2	29,8	30,5	30,2	32,3	33,4
Luksemburg	0,0	17,9	26,5	24,0	28,6	28,3	34,0	34,5	35,9
Madžarska	13,1	14,0	17,0	17,8	17,9	19,1	19,8	20,0	20,9
Malta	np	5,4	12,1	12,4	12,4	13,3	12,8	12,9	16,0
Nemčija	np	22,5	24,5	24,2	24,3	25,1	26,3	26,4	27,3
Nizozemska	21,8	24,0	29,9	29,8	30,3	32,0	32,3	33,8	31,5
Poljska	10,7	11,4	16,5	17,8	18,8	19,6	21,2	22,6	23,3
Portugalska	8,3	9,0	12,7	13,4	13,6	14,2	14,7	15,5	16,9
Romunija	8,7	9,2	11,0	11,8	12,0	12,9	13,2	13,4	14,3
Slovaška	10,3	10,2	13,9	14,4	14,4	14,6	15,6	17,1	18,4
Slovenija	14,4	15,7	20,0	21,5	22,9	21,9	22,5	23,7	25,5
Španija	20,0	22,5	28,2	28,4	28,9	29,3	29,5	30,5	31,4
Švedska	27,4	29,5	29,3	30,3	31,2	31,9	32,8	34,0	35,0
Združeno kraljestvo	np	24,4	28,3	29,3	30,4	31,6	32,9	34,5	36,6

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2012.
 Opomba: np – ni podatka.

Slika: Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo, Slovenija, po starosti, 2005–2011, (drugo četrtletje), v %

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2012.

Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva

Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva Slovenije se je leta 2010 še povečalo. Po mednarodno primerljivih podatkih o povprečnem številu let šolanja prebivalstva, ki jih je objavil UNDP (Razvojni program Združenih narodov, glej tabelo¹), je imelo leta 2010 prebivalstvo Slovenije v starosti 25 let in več 11,6 leta šolanja², kar uvršča Slovenijo relativno visoko tako med evropskimi državami (višje število let šolanja so imele leta 2010 le štiri države članice EU) kot tudi v svetu. Po teh izračunih naj bi se od preteklega leta povečalo za 0,3, v obdobju izvajanja SRS (2005–2010) pa za 1,2 leta³. Povprečno število let šolanja prebivalstva v Sloveniji je visoko predvsem zaradi visokega deleža prebivalstva s srednjo izobrazbo. Po deležu prebivalstva s terciarno izobrazbo se Slovenija le počasi približuje povprečju EU⁴, čeprav se število let šolanja v Sloveniji povečuje predvsem zaradi naraščajočega deleža generacij, ki končajo terciarno izobraževanje. Med temi se povečuje delež žensk, kar povečuje razkorak med povprečno izobrazbeno ravno žensk in moških⁵. Po naših izračunih povprečnega števila let šolanja⁶ na osnovi podatkov iz ankete o

delovni sili je imelo prebivalstvo v starosti 25–64 let leta 2010 v Sloveniji 12 let šolanja⁷, pri čemer so imele ženske 12,1 leta zaključenega šolanja, moški pa 11,8. Zaradi visoke vključenosti mladih generacij v terciarno izobraževanje se povprečno število let šolanja prebivalstva za mlajše starostne skupine povečuje precej hitreje kot za starejše. Prebivalstvo v starosti 25–39 let je v povprečju za celo leto šolanja bolj izobraženo od prebivalstva v starosti 40–64 let, to pa za skoraj eno leto in pol bolj izobraženo od prebivalstva v starosti 65 let in več.

Povečuje se tudi povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva, predvsem zaradi povečanega števila zaposlenih oseb s terciarno izobrazbo. Izračunano iz podatkov ankete o delovni sili je imelo delovno aktivno prebivalstvo v Sloveniji leta 2010 povprečno 12,2 leta zaključenega šolanja (enako kot leto prej oziroma 0,3 leta več kot leta 2005). Po podatkih statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva je povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva nekoliko nižje⁸. Septembra 2011 je znašalo 12,2 leta, leto prej pa 11,9 leta. Ob kriznih gospodarskih razmerah so bile v letih 2009 do 2011 najbolj prizadete dejavnosti, ki zaposlujejo manj izobraženo delovno silo (gradbeništvo, delovno intenzivne predelovalne dejavnosti). Zato se je v teh letih zmanjšalo predvsem število delovno aktivnih z nižjo in srednjo poklicno izobrazbo, leta 2010 tudi s splošno srednjo izobrazbo, število delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo pa se je v obeh letih povečalo, predvsem v poslovnih in javnih storitvah ter v trgovini, leta 2011 pa pomembneje tudi v predelovalnih dejavnostih.

¹ Ti izračuni izhajajo praviloma iz podatkov popisov prebivalstva, ki jih hrani podatkovna baza UNESCO, za vmesna leta pa so ocenjeni po metodi Barro in Lee.

² Enako povprečno število let šolanja prebivalstva v starosti 25 let in več daje tudi naš izračun za leto 2010 na podlagi podatkov ankete o delovni sili. Podoben (11,5 let) je tudi izračun, ki smo ga napravili na podlagi bolj podrobnih podatkov registrskega popisa prebivalstva Slovenije na dan 1. 1. 2011.

³ Po naših izračunih na podlagi podatkov anket o delovni sili je bilo povprečno število let šolanja v letu 2010 le za 0,1 leta večje kot leta 2009 oz. 0,3 leta večje kot leta 2005. Barro in Lee načeloma upoštevata le podatke popisov prebivalstva, podatkov vzorčnih anket pa ne, ker naj bi bili zaradi premajhnih vzorcev pregrobi. Za Slovenijo sta za leto 2010 napravila izjemo zaradi intervencije z naše strani, saj je njuna stara ocena za Slovenijo temeljila na popisnih podatkih leta 1991 za Jugoslavijo. Po intervenciji SURS, ki jima je poslal podatke popisov prebivalstva za Slovenijo, tega izhodišča v objavljeni oceni še nista utegnili popraviti, popravila pa sta jih v svoji bazi na naslovu <http://www.barrolee.com/>. Tako kot izračun po podatkih popisa prebivalstva 2011 se tudi izračuna povprečnega števila let šolanja po podatkih popisov prebivalstva Slovenije v letih 1991 in 2002 ne razlikujeta pomembneje od izračunov, ki smo jih napravili na podlagi podatkov anket o delovni sili (za leti 1993 in 2002), podobne izračune pa sta v svoji novi bazi objavila tudi Barro in Lee.

⁴ Glej indikator delež terciarne izobrazbe.

⁵ Od leta 2003 je povprečno število let šolanja žensk višje kot moških

⁶ Izračunali smo jih z upoštevanjem naslednjih predpostavk o povprečnih normativnih dolžinah šolanja: brez končane osnovne šole 6,0 leta, s končano osnovno šolo 8,0 leta, z nižjo

poklicno izobrazbo 9,5 leta, s srednjo poklicno izobrazbo 11,0 leta, s končano strokovno ali splošno srednjo šolo 12,2 leta, z višjo izobrazbo 14,0 leta, z visoko izobrazbo 16,2 leta in s podiplomsko izobrazbo 19,0 leta šolanja.

⁷ Ta je višji, saj ima prebivalstvo v starosti 65 let in več praviloma nižjo izobrazbo kot mlajše prebivalstvo. Po naših preračunih iz podatkov ankete o delovni sili je imelo leta 2010 slovensko prebivalstvo v starosti 65 let in več 10,2 leta šolanja.

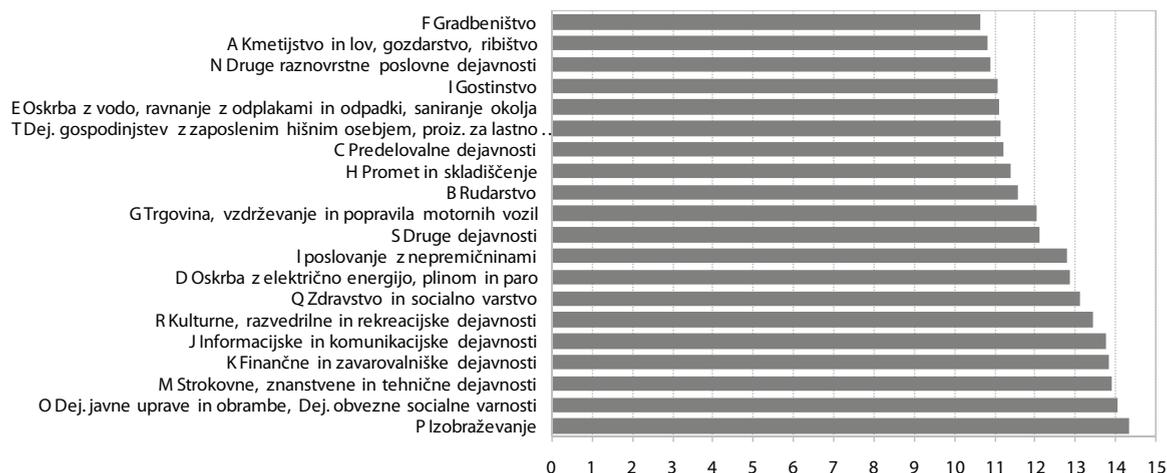
⁸ Podatki statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva ne vključujejo samostojnih kmetov in neformalno delovno aktivnih, vključujejo pa začasno zaposlene tujce s pretežno nizko izobrazbo (ki jih anketa o delovni sili ne vključuje).

Tabela: Povprečno število let šolanja prebivalstva v starosti 25 let in več v Sloveniji in EU, 1995–2010

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	np	np	np	np	np	np	np	np
Avstrija	8,6	9,1	9,9	10,1	10,3	10,5	10,6	10,6
Belgija	9,7	10,0	10,6	10,6	10,7	10,6	10,8	10,9
Bolgarija	9,3	9,5	10,0	10,1	10,2	10,4	10,5	10,6
Ciper	9,2	9,7	9,0	9,1	9,3	9,4	9,6	9,8
Češka	11,4	11,9	13,1	12,9	12,6	12,6	12,5	12,3
Danska	9,9	10,5	11,1	11,2	11,2	11,3	11,5	11,4
Estonija	10,5	11,7	11,9	11,9	11,9	12,0	12,0	12,0
Finska	9,2	8,2	10,1	10,1	10,2	10,2	10,2	10,3
Francija	8,3	9,3	9,9	10,0	10,2	10,3	10,4	10,6
Grčija	8,2	8,6	9,8	9,8	9,9	10,0	10,1	10,1
Irska	10,9	11,2	11,4	11,4	11,5	11,5	11,6	11,6
Italija	7,8	8,4	9,5	9,6	9,8	9,9	10,0	10,1
Latvija	8,8	9,4	10,4	10,6	10,8	11,0	11,3	11,5
Litva	9,1	9,9	10,7	10,7	10,8	10,8	10,9	10,9
Luksemburg	9,3	9,7	9,9	9,9	10,0	10,0	10,0	10,1
Madžarska	10,4	10,5	10,7	10,8	10,8	10,9	11,0	11,1
Malta	8,3	9,0	9,7	9,8	9,8	9,9	9,9	9,9
Nemčija	9,4	10,5	12,2	12,2	12,2	12,2	12,2	12,2
Nizozemska	10,5	10,8	11,0	11,1	11,2	11,4	11,5	11,6
Poljska	9,1	9,5	9,7	9,7	9,8	9,8	9,9	10,0
Portugalska	6,4	6,8	7,2	7,3	7,4	7,5	7,6	7,7
Romunija	9,5	9,9	10,1	10,2	10,3	10,3	10,4	10,4
Slovaška	11,2	11,2	11,6	11,6	11,6	11,6	11,6	11,6
Slovenija	8,7	9,4	10,1	10,4	10,7	11,0	11,3	11,6
Španija	7,7	9,1	9,7	9,8	10,0	10,1	10,2	10,4
Švedska	10,5	11,0	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7
Združeno kraljestvo	8,1	8,5	8,9	8,9	9,0	9,1	9,2	9,8
Slovenija po podatkih anket o delovni sili	10,4	10,8	11,2	11,3	11,4	11,4	11,5	11,6

Vir: International Human Development Indicators – UNDP (<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/103006.html>); metodologija Barro in Lee (2010) na osnovi podatkov statistike UNESCO in UMAR na podlagi podatkov SURS: Trg dela, Anкета o delovni sili.

Slika: Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva po področjih dejavnosti, 2011

Vir: Trg dela – Statistični register delovno aktivnega prebivalstva, SURS; preračuni UMAR.

Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja

V Sloveniji se razmerje med številom vpisanih in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju znižuje, vendar je še zelo neugodno.

Razmerje med številom študentov¹ in številom pedagoškega osebja² se na mednarodni ravni pogosto uporablja kot merilo kakovosti terciarnega izobraževanja³. Predvideva se, da nižje razmerje (manjše število študentov na pedagoškega delavca) omogoča večjo uporabo aktivnejših oblik poučevanja in več neposredne komunikacije med študenti in učitelji, kar prispeva k večji kakovosti študijskega procesa ter posledično boljši usposobljenosti diplomantov. Slovenija je leta 2009 (študijsko leto 2008/2009), za katerega so na mednarodni ravni zadnji dosegljivi podatki, po razmerju med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju z 20,0 močno zaostajala za povprečjem enaindvajsetih držav EU, ki so hkrati tudi članice OECD (15,5). Čeprav se je v obdobju izvajanja SRS razmerje izboljšalo z 22,7 leta 2005 na 20,0, ima Slovenija najmanj ugodno razmerje med evropskimi državami. K visokemu razmerju med številom študentov in številom vpisanih v terciarno izobraževanje v Sloveniji prispevajo tudi ugodnosti, ki izhajajo iz statusa študenta. Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju se je izboljševalo tudi v letih 2009/2010 in 2010/2011. Izboljšanje razmerja je posledica zmanjšanja števila vpisanih in povečanja števila pedagoškega osebja. V obdobju izvajanja Strategije razvoja Slovenije (SRS) se je razmerje med številom vpisanih in številom pedagoškega osebja izboljšalo, vendar z vidika doseganja večje kakovosti študija preskromno.

¹ Zajeti so vsi študenti v terciarnem izobraževanju v ekvivalentu rednega študija = redni študenti + 1/3 (izredni + absolventi + podiplomski študenti) (SURS, Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, 2006).

² Pri pedagoškem osebju so zajeti strokovni delavci v višjem strokovnem izobraževanju (predavatelji višjih strokovnih šol, inštruktorji pri vajah, laboranti) in visokošolski učitelji (docenti, izredni profesorji, redni profesorji, lektorji, predavatelji in višji predavatelji), niso pa zajeti znanstveni delavci in visokošolski sodelavci (asistenti, bibliotekarji, strokovni svetniki, višji strokovni delavci, strokovni sodelavci in učitelji veččin).

³ Terciarno izobraževanje zajema redno in izredno vpisane na višje strokovne šole, visokošolski dodiplomski študij in visokošolski podiplomski študij.

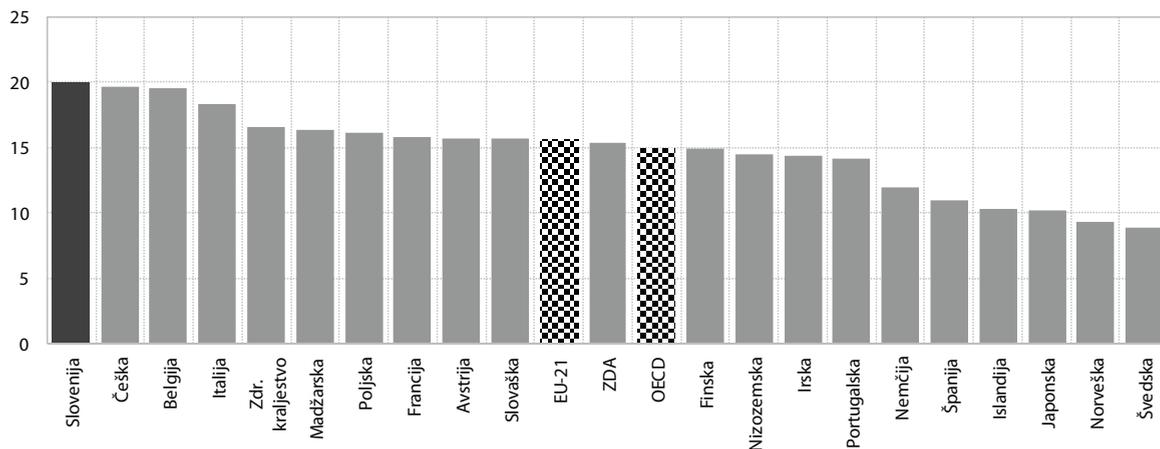
Tabela: Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju, Slovenija in države OECD, 1998–2009

	1998	2000	2005	2006	2007	2008	2009
OECD	14,8	14,7	15,8	15,3	15,3	15,8	14,9
EU-21	np	np	16,4	16,0	16,0	15,4	15,5
Avstrija	np	np	15,3	13,0	13,7	14,6	15,6
Belgija	np	19,9	19,6	18,7	18,1	19,0	19,5
Češka	13,5	13,5	19,0	18,5	18,6	19,1	19,6
Estonija	np	np	14,9	np	np	np	np
Finska	np	np	12,5	15,8	16,6	15,8	14,9
Francija	np	18,3	17,3	17,0	16,6	16,2	15,7
Grčija	26,3	26,8	30,2	27,8	26,3	np	np
Irska	16,6	17,4	17,4	17,9	16,5	15,9	14,3
Italija	np	22,8	21,4	20,4	19,5	19,5	18,3
Madžarska	11,8	13,1	15,9	16,5	17,1	17,1	16,3
Nemčija	12,4	12,1	12,2	12,4	12,1	11,5	11,9
Nizozemska	np	12,6	np	np	np	14,9	14,4
Poljska	np	14,7	18,2	17,3	17,2	16,7	16,1
Portugalska	np	np	13,2	12,7	13,2	13,8	14,1
Slovaška	np	10,2	11,7	12,4	13,2	15,4	15,6
Slovenija	np	23,8	22,7	21,4	21	20,5	20,0
Španija	17,2	15,9	10,6	10,8	10,4	11,1	10,9
Švedska	9,0	9,3	8,9	9,0	8,8	8,5	8,8
Združeno kraljestvo	17,7	17,6	18,2	16,4	17,6	16,9	16,5
Islandija	9,3	7,9	11,0	10,7	10,2	10,1	10,2
Japonska	11,8	11,4	11,0	10,8	10,6	10,4	10,1
Norveška	13,0	12,7	np	10,5	10,0	9,3	9,2
ZDA	14,6	13,5	15,7	np	15,1	15,0	15,3

Vir: Education at a Glance, (OECD), številke 2002–2011; Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, (Prva objava SURS), 2010; Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, (Prva objava SURS), 2009; Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, (Prva objava SURS), 2008; Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, (Prva objava SURS), 2007; Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, (Prva objava SURS), 2006; Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, (Prva objava SURS), 2006; Statistične informacije št. 5; Pedagoško in strokovno osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, (SURS), 2001; SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Izobraževanje, 2011.

Opombe: ¹ Podatki so na voljo le za države EU, ki so članice OECD. Od leta 2009 je na voljo podatek za EU-21, do tega leta pa za EU-19; np – ni podatka.

Slika: Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju, Slovenija in države OECD, 2009 (študijsko leto 2008/2009)

Vir: Education at a Glance (2011); Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah (Prva objava), 2010; SURS; SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Izobraževanje, 2011, preračuni UMAR.

Javni izdatki za izobraževanje

Delež celotnih javnih izdatkov za izobraževanje¹ v primerjavi z BDP² je visok in se je leta 2009 še povečal. Leta 2009 je znašal 5,7 % BDP, kar je za 0,5 o. t. več kot leto prej. Veliko povečanje deleža je bilo, ob realnem povečanju javnih izdatkov za izobraževanje za 3 %, predvsem posledica močnega znižanja BDP. Delež je leta 2008 (zadnji dosegljivi mednarodni podatki) presegal povprečje EU, kar je povezano z visoko vključenostjo v izobraževanje v Sloveniji.

Javni izdatki za izobraževanje so se leta 2009 realno najbolj povečali na predšolski in terciarni ravni izobraževanja. Javni izdatki za izobraževanje so se leta 2009 povečali na vseh ravneh izobraževanja, razen na osnovnošolski. Javni izdatki za izobraževanje so se najbolj povečali na predšolski ravni (za 8,2 %) zaradi povečanja števila otrok, vključenih v vrtce (povečanje števila vrtcev, odpiranje novih oddelkov in dodatnega zaposlovanja). Ob nadaljevanju povečevanja števila rojstev tudi leta 2010 in uresničevanju nacionalnih ciljev na področju predšolske vzgoje, ki so določeni v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju iz leta 2011 (povečanje vključenosti otrok v vrtce, znižanje normativov³) in ciljev EU (povečanje vključenosti otrok v vrtce), lahko pričakujemo povečanje javnih izdatkov za to raven izobraževanja tudi v prihodnje. Javni izdatki so se leta 2009 realno precej povečali tudi na terciarni ravni izobraževanja (za 7,2 %). Na tej ravni so se povečali predvsem izdatki, namenjeni neposredno izobraževalnim ustanovam, kar je povezano z dodatnim zaposlovanjem, zagotavljanjem sredstev za odpravo plačnih nesorazmerij in financiranjem razvojnih nalog ter opreme. Povečali so se tudi izdatki, namenjeni transferjem šolajočim oziroma gospodinjstvom, a bistveno manj. V obdobju

izvajanja SRS so se javni izdatki realno najbolj povečali na predšolski in terciarni ravni izobraževanja, kjer se je povečalo tudi število vpisanih. Zmanjšali pa so se na srednješolski ravni, kjer se je zmanjšalo tudi število vpisanih.

Največji del javnih izdatkov za izobraževanje je namenjen za osnovnošolsko izobraževanje. Leta 2009 so javni izdatki za predšolsko izobraževanje v Sloveniji znašali 0,56 % BDP, po podatkih za leto 2008 (zadnji razpoložljivi mednarodni podatki) pa so nekoliko nižji od povprečnih v EU. Povečevanje teh izdatkov je povezano s politikami EU in nacionalnimi politikami povečevanja vključenosti otrok v to raven izobraževanja. Izdatki za osnovnošolsko izobraževanje, ki v strukturi javnih izdatkov predstavljajo največji delež, so leta 2009 znašali 2,49 % BDP. Za srednješolsko izobraževanje je Slovenija leta 2009 namenjala 1,26 % BDP, kar je za 0,12 o. t. manj kot leta 2005 (začetek izvajanja SRS). Javni izdatki za terciarno izobraževanje pa so leta 2009 znašali 1,38 % BDP, kar je za 0,13 o. t. več kot leta 2005. Javni izdatki za terciarno izobraževanje v primerjavi z BDP so v Sloveniji leta 2008 nekoliko presegali povprečje EU (1,14 % BDP).

Delež javnih izdatkov za transfere šolajočim oziroma gospodinjstvom⁴ na terciarni ravni se je leta 2009 zmanjšal, a je še vedno relativno visok. Leta 2009 je delež za vse ravni izobraževanja znašal 7,8 % in se že nekaj let znižuje, a je leta 2008 presegal povprečje EU (6,4 %). Leta 2009 se je znižal tudi delež javnih izdatkov za transfere na terciarni ravni (na 22,1 %), ki pa je precej višji kot na ravni povprečja EU (2008: 16,7 %). V obdobju izvajanja SRS sta se deleža javnih izdatkov za transfere za vse ravni izobraževanja in na terciarni ravni izobraževanja znižala.

¹ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno-stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferi gospodinjstvom (štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd). Finančni podatki za Slovenijo so zbrani po mednarodno primerljivi metodologiji z vprašalnikom UOE (skupni vprašalnik Unesco, OECD, Eurostat).

² Delež celotnih javnih izdatkov za izobraževanje v BDP je izračunan glede na revizijo BDP, objava SURS, avgust 2011.

³ Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS iz leta 2011 predvideva na področju vrtcev znižanje normativov (v oddelek v prvem starostnem obdobju naj bi bilo vključenih največ 12 otrok) in zagotovljeno razmerje med številom otrok in številom odraslih v oddelku 6:1 9 ur dnevno. V drugem starostnem obdobju pa naj bi bilo vključenih največ 20 otrok in zagotovljeno razmerje med številom otrok in številom odraslih v oddelku 10:1 6 ur dnevno. Normativ za svetovalne delavce pa se zmanjša s 30 oddelkov na 20.

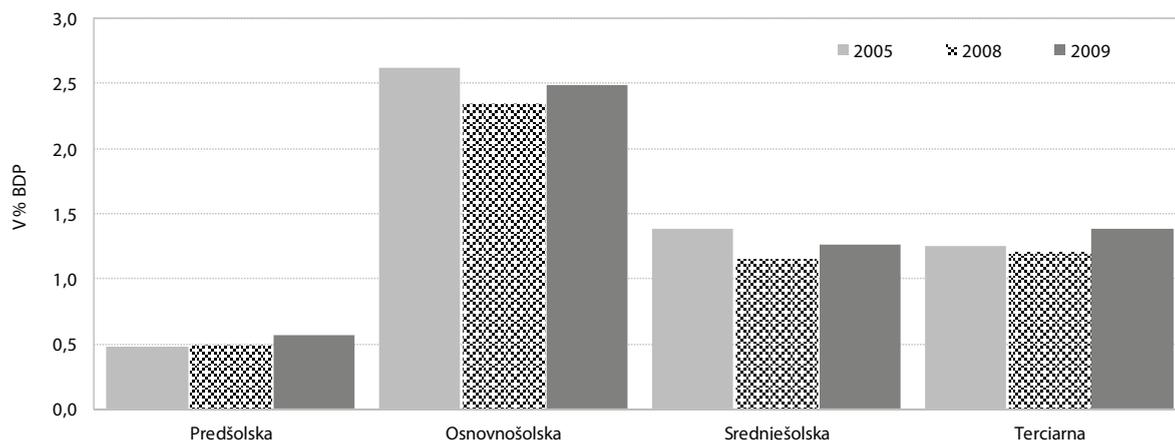
⁴ Javni transferi za izobraževanje zajemajo štipendije, otroške dodatke v delu, kjer je dodaten pogoj za izplačilo vključenost v izobraževanje, subvencije za prevoz, prehrano, bivanje, učbenike, učno tehnologijo in strokovno literaturo ipd.

Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje izraženi v deležu BDP, EU-27, 1995–2008

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	np	4,88	5,04	5,04	4,96	5,07
Avstrija	6,04	5,74	5,48	5,46	5,40	5,46
Belgija	np	np	5,93	6,00	6,02	6,46
Bolgarija	3,39	3,97	4,51	4,24	4,13	4,61
Ciper	4,63	5,35	6,92	7,02	6,93	7,41
Češka	np	3,97	4,26	4,60	4,20	4,08
Danska	7,67	8,29	8,30	7,97	7,83	7,75
Estonija	5,88	6,10	4,88	4,75	4,85	5,67
Finska	6,85	5,89	6,31	6,19	5,91	6,13
Francija	6,04	6,03	5,65	5,58	5,59	5,58
Grčija	2,87	3,39	4,04	np	np	np
Irska	5,07	4,28	4,75	4,76	4,90	5,62
Italija	4,85	4,55	4,43	4,70	4,29	4,58
Latvija	6,19	5,64	5,06	5,07	5,00	5,71
Litva	5,12	5,90	4,90	4,84	4,67	4,91
Luksemburg	4,26	np	3,78	3,38	3,15	np
Madžarska	5,39	4,42	5,47	5,42	5,20	5,10
Malta	np	4,49	6,79	np	6,31	6,01
Nemčija	4,62	4,46	4,53	4,40	4,50	4,55
Nizozemska	5,06	4,96	5,48	5,46	5,32	5,46
Poljska	5,10	4,89	5,47	5,25	4,91	5,09
Portugalska	5,37	5,42	5,39	5,25	5,30	4,89
Romunija	np	2,86	3,48	np	4,25	np
Slovaška	5,01	3,93	3,85	3,80	3,62	3,59
Slovenija	5,69	5,75	5,73	5,72	5,16	5,20
Španija	4,66	4,28	4,23	4,27	4,35	4,62
Švedska	7,22	7,21	6,97	6,85	6,69	6,74
Zdr. kraljestvo	5,02	4,46	5,36	5,47	5,39	5,36

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions, 2012; Izdatki za formalno izobraževanje, 2009 – začasni podatki – SURS (2011); Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005 – 2008 – končni podatki – popravek – SURS (2011); Izdatki za formalno stopenjsko izobraževanje, 2004 – SURS (2007); Izdatki za formalno izobraževanje, (2006) – SURS; Statistični letopis 2008 – SURS (2008); Izdatki za formalno izobraževanje, 1995 – 2003 – SURS (2006).
Opombi: Za Slovenijo so kazalniki izračunani na podlagi zadnje revizije BDP (avgust 2011); np – ni podatka.

Slika: Celotni javni izdatki za formalno stopenjsko izobraževanje, po ravneh izobraževanja, v % BDP, Slovenija, 2005–2009

Vir: Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005 – 2008 – končni podatki – popravek – SURS (2011); Izdatki za formalno izobraževanje, 2009 – začasni podatki – SURS (2011).
Opomba: Kazalniki za Slovenijo so izračunani na podlagi zadnje revizije BDP (avgust 2011).

Zasebni izdatki za izobraževanje

Delež zasebnih izdatkov za formalno izobraževanje¹ se je leta 2009 ohranil približno naravnipredhodnega leta. Delež zasebnih izdatkov za izobraževanje je na mednarodni ravni pomemben kazalnik finančne dostopnosti izobraževanja. Leta 2009 je za vse ravni formalnega izobraževanja znašal 11,5 %, kar je približno toliko kot leto prej, Delež zasebnih izdatkov za izobraževanje je bil leta 2008 (zadnji mednarodni podatek) nižji od povprečja EU, v obdobju izvajanja SRS pa se je zmanjšal za 2,3 o. t.

Delež zasebnih izdatkov za predšolsko raven izobraževanja se je leta 2009 drugo leto zapored zmanjšal, povečal pa se je na osnovnošolski in srednješolski ravni. Po Zakonu o vrtcih iz leta 1996 je osnova za plačilo staršev cena programa, v katerega je otrok vključen. Cena programa obsega stroške vzgoje, varstva in prehrane v vrtcu in ne vsebuje sredstev za investicije in investicijsko vzdrževanje. Delež zasebnih izdatkov za predšolsko raven izobraževanja je leta 2009 znašal 20,7 %² in je med vsemi ravnmi izobraževanja najvišji v zadnjih treh letih. Znižanje deleža zasebnih izdatkov je tudi posledica sprejetja Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vrtcih (ZVrt-D) iz leta 2008, po katerem starši, če je v vrtec vključen več kakor en otrok iz družine, za starejšega otroka plačujejo za en razred nižjo ceno, za mlajše otroke pa so plačila oproščeni. Drug dejavnik je povečanje deleža sredstev za investicije v skupnih izdatkih, ki pa niso zajete v ceno programa vrtca, ki jo plačujejo starši. Delež zasebnih izdatkov za predšolsko raven izobraževanja je leta 2008 z 22,5 % močno presegal povprečje enaindvajsetih evropskih držav, ki so hkrati države članice OECD (12,2 %). Delež zasebnih izdatkov za osnovnošolsko raven izobraževanja je leta 2009 znašal 8,7 % (0,5 o. t. več kot leto prej). Na srednješolski ravni izobraževanja pa je znašal 8,9 % (0,2 o. t. več kot leto poprej). V primerjavi z letom 2005 (začetek izvajanja SRS) se je delež zasebnih izdatkov za osnovnošolsko izobraževanje povečal za odstotno točko, na srednješolski ravni izobraževanja pa se ni bistveno spremenil.

Delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje je nizek in se je leta 2009 še zmanjšal. Na terciarni ravni zasebni izdatki zajemajo stroške šolnin, vpisnine in drugih prispevkov, bivanja v študentskih domovih ipd. V Sloveniji je študij za redno vpisane na prvi in drugi stopnji brezplačen, izredno vpisani pa plačujejo visoke šolnine. Leta 2009 je delež zasebnih izdatkov znašal 14,5 % (za 1,3 o. t. manj kot leto prej). Delež zasebnih izdatkov na terciarni ravni se zmanjšuje že nekaj let zaradi zmanjševanja vpisa na izredni študij in povečevanja vpisa na bolonjske programe 2. stopnje, ki so za redno vpisane financirani iz javnih sredstev³. V študijskem letu 2008/2009 se v prvem letniku niso več razpisovali stari magistrski in specialistični programi, kar je vplivalo na zmanjšanje sredstev, pridobljenih s šolninami. Slovenija s tem odstopa od prakse v večini evropskih držav, ki imajo šolnine ne le v zasebnih, ampak tudi v javnih ustanovah, in je podobna nekaterim severnoevropskim državam (Švedska, Finska, Norveška), ki v javnih ustanovah nimajo šolnin. Delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje je bil leta 2008 prvič v obdobju izvajanja SRS nižji od povprečja EU (leta 2008: Slovenija: 16,2 %; EU: 20,9 %). V obdobju izvajanja SRS se je delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje močno zmanjšal, kar je ravno nasprotno kot na ravni povprečja EU, kjer se je povečal.

¹ Prikazan je delež zasebnih izdatkov za izobraževalne ustanove v skupnih izdatkih za izobraževalne ustanove (javni in zasebni). Zasebni izdatki za izobraževalne ustanove vključujejo izdatke gospodinjstev in drugih zasebnih entitet, plačane neposredno izobraževalnim ustanovam (izdatki za šolnine, malice, kosila, šolo v naravi, za nastanitev v dijaških, študentskih domovih ipd.).

² Delež je bil za je 1,8 o. t. manjši kot v 2008 in za 3,5 o. t. manjši kot ob pričetku izvajanja SRS (2005).

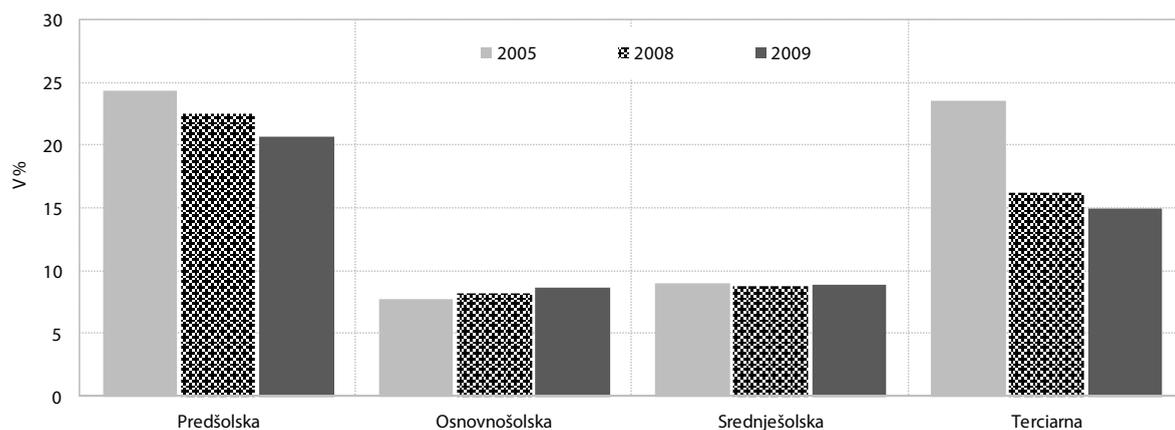
³ Po Uredbi o spremembah in dopolnitvah Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008 iz leta 2006 se iz javnih virov zagotavlja denarna sredstva za študente rednega študija po študijskih programih za pridobitev visoke strokovne in univerzitetne izobrazbe, sprejetih pred 11. 6. 2004 ter študijskih programih prve in druge stopnje brez absolventov na visokošolskem zavodu v tekočem študijskem letu.

Tabela: Delež zasebnih izdatkov za vse ravni formalnega izobraževanja, EU-27, 1999–2008, v %

	1999	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	12,2	11,5	12,7	12,6	13,5	13,8
Avstrija	5,1	5,8	8,6	10,8	9,0	9,2
Belgija	5,0	7,9	5,8	5,6	5,6	5,7
Bolgarija	12,7	14,7	13,9	15,2	15,0	12,8
Ciper	34,0	34,9	16,7	16,6	17,5	17,3
Češka	12,4	10,1	12,4	11,1	11,3	12,7
Danska	4,0	4,0	7,7	8,1	7,5	7,8
Estonija	np	np	np	np	6,5	5,3
Finska	2,2	2,0	2,2	2,5	2,5	2,6
Francija	8,1	8,8	9,2	9,1	9,0	10,0
Grčija	6,7	6,2	6,0	np	np	np
Irska	7,3	7,0	6,3	6,2	5,2	6,2
Italija	9,7	9,1	9,5	7,7	8,9	8,6
Latvija	9,8	11,1	13,8	12,0	10,4	9,9
Litva	np	np	9,8	9,2	9,3	9,9
Madžarska	12,1	11,7	8,7	9,5	np	np
Malta	6,1	10,6	5,3	np	5,7	5,0
Nemčija	19,2	18,9	18,0	14,8	14,6	14,6
Nizozemska	16,3	15,9	16,0	15,7	16,2	16,4
Poljska	3,1	np	9,3	9,5	9,4	12,9
Portugalska	1,3	1,4	7,4	8,0	8,3	9,5
Romunija	9,8	8,3	np	np	10,8	np
Slovaška	2,2	3,6	16,1	14,8	13,8	17,5
Slovenija	13,9	14,9	13,0	12,8	13,1	11,6
Španija	17,7	12,6	11,4	11,1	12,7	12,9
Švedska	3,0	3,0	3,0	2,7	2,6	2,7
Zdr. kraljestvo	16,3	14,8	19,9	24,7	30,5	30,5

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social conditions, 2012; Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005 – 2008 – končni podatki – popravek – SURS (2011); Izdatki za formalno izobraževanje, 2009 – začasni podatki – SURS (2011). Izdatki za formalno izobraževanje, 1995 – 2003 SURS (2006).
Opomba: Za Luksemburg ni na voljo podatkov: np – ni podatka.

Slika: Delež zasebnih izdatkov za formalno stopenjsko izobraževanje, po ravneh izobraževanja, Slovenija, 2005–2009, v %

Vir: Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005 – 2008 – končni podatki – popravek – SURS (2011); Izdatki za formalno izobraževanje, 2009 – začasni podatki – SURS (2011).
Opomba: Kazalniki za Slovenijo so izračunani na podlagi zadnje revizije BDP (avgust 2011).

Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca

Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca (merjeni z EUR SKM¹) so se leta 2008 povečali in ponovno presegli povprečje EU. Leta 2008 (zadnji razpoložljivi podatki) so znašali 6.528,7 EUR SKM in so presegali povprečje EU za 70 EUR SKM. V primerjavi s predhodnim letom so se v Sloveniji povečali bolj kot v povprečju EU. V obdobju izvajanja SRS so se povečali za 9,7 %. Slovenija presega povprečje EU tudi po višini izdatkov za izobraževalne ustanove na udeleženca v primerjavi z BDP na prebivalca (v %), kjer se upošteva tudi raven gospodarske razvitosti države. Ti izdatki so za vse ravni izobraževanja leta 2008 znašali 28,6 % in so presegali povprečje EU za 3,0 o. t.

Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca na ravni terciarnega izobraževanja so v Sloveniji nizki. Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca so bili leta 2008 najvišji na osnovnošolski ravni izobraževanja, kjer so znašali 7.182,6 EUR SKM in so presegali izdatke na srednješolski (5.535,6 EUR SKM) in terciarni ravni (6.441,0 EUR SKM). Na terciarni ravni izobraževanja Slovenija po višini izdatkov močno zaostaja za večino drugih držav EU (povprečje EU: 9.296,1 EUR SKM). Leta 2008 so se izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca na terciarni ravni izobraževanja v Sloveniji povečali (za 485,9 EUR SKM) bolj kot v povprečju EU (za 194,3 EUR SKM). To povečanje pa je bilo manjše v primerjavi z osnovnošolsko in srednješolsko ravno izobraževanja. Na teh dveh ravneh so se izdatki na udeleženca povečali zaradi zmanjšanja števila vpisanih in povečanja izdatkov za izobraževalne ustanove². Izdatki za izobraževalne ustanove v terciarnem izobraževanju na udeleženca so bili leta 2008 tudi nižji kot leta 2005, ko je bila sprejeta Strategija razvoja Slovenije (SRS). Za leto 2009 ocenjujemo, da so se izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca v terciarnem izobraževanju, ob povečanju izdatkov za izobraževalne ustanove in zmanjšanju števila vpisanih, povečali. Ti izdatki so bili nizki tudi v primerjavi z BDP na prebivalca, kjer se upošteva še raven gospodarske razvitosti države (28,3 %). Zaostanek za povprečjem EU se je leta 2008 zmanjšal in znaša 8,6 o. t. Nizki izdatki na udeleženca so povezani z visoko vključenostjo

mladih v terciarno izobraževanje (starih med 20–24 let), ki močno presega povprečje EU, pri čemer pa je visoka vključenost povezana tudi s fiktivnim vpisom v terciarno izobraževanje. V obdobju izvajanja SRS so se izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca na terciarni ravni izobraževanja v % BDP močno zmanjšali, kar je nasprotno kot na ravni povprečja EU, kjer so se precej povečali. Razlog za zmanjšanje v obdobju 2005–2008 je veliko povečanje vključenosti v terciarno izobraževanje, ki mu ni dovolj hitro sledila rast izdatkov za izobraževanje, ki so se v zasebnem delu celo znižali³.

¹ Standard kupne moči.

² Nasprotno pa so se na terciarni ravni izobraževanja izdatki za izobraževalne ustanove zmanjšali zaradi zmanjšanja zasebnih izdatkov, medtem ko so se javni izdatki povečali. Posledično so se tudi izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca povečali manj kot bi se v primeru, da izpada zasebnih izdatkov ne bi bilo.

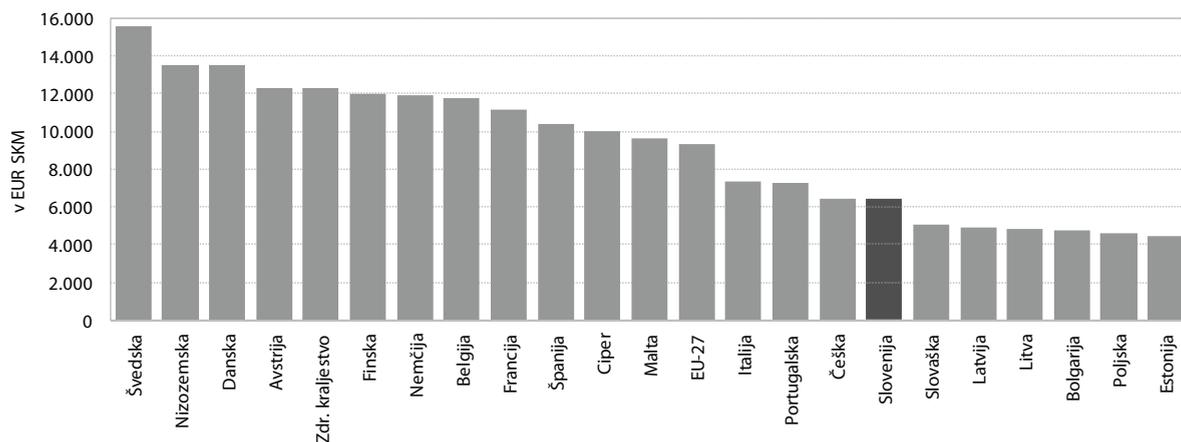
³ Glej indikator *Zasebni izdatki za izobraževanje*.

Tabela: Letni izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca izobraževanja, v standardih kupne moči (EUR SKM) in v primerjavi z BDP na prebivalca, 2001–2008

	V EUR SKM					Izdatki na udeleženca v primerjavi z BDP na prebivalca, v %				
	2001	2005	2006	2007	2008	2001	2005	2006	2007	2008
EU-27	5.081,1	5.673,4	5.936,0	6.250,7	6.458,7	24,6	25,3	25,2	24,9	25,6
Avstrija	7.001,9	8.092,4	8.633,5	8.694,9	8.836,3	28,3	28,9	29,3	28,4	28,4
Belgija	6.283,4	6.431,2	6.974,1	7.263,7	7.866,2	25,7	23,9	25,0	25,2	27,2
Bolgarija	1.326,2	1.952,8	2.131,4	2.290,0	2.840,1	22,9	25,2	24,7	24,4	27,4
Ciper	4.953,1	6.584,4	7.136,3	7.708,0	8.460,8	27,6	32,2	33,3	33,1	35,2
Češka	2.786,5	3.792,4	4.411,9	4.451,8	4.520,1	20,1	22,2	24,2	22,3	22,4
Danska	7.305,7	8.092,7	8.402,3	8.595,4	8.701,1	28,9	29,1	28,6	28,5	28,9
Estonija	np	2.825,0	3.181,5	3.674,7	4.226,0	np	20,4	20,7	21,4	25,0
Finska	5.285,8	6.202,1	6.400,9	6.682,0	6.987,6	23,1	24,1	23,7	22,8	23,8
Francija	5.931,3	6.295,6	6.493,9	6.928,3	7.030,8	25,9	25,3	25,3	25,6	26,0
Grčija	3.237,7	4.485,0	np	np	np	18,9	21,7	np	np	np
Irska	4.636,5	6.026,1	6.516,3	7.172,4	np	17,7	18,6	18,9	19,4	np
Italija	6.384,6	5.901,6	6.438,5	6.205,2	6.608,8	27,4	25,0	26,1	24,1	25,9
Latvija	1.995,1	2.682,7	3.074,2	3.665,5	4.332,4	26,0	24,6	25,2	26,4	30,3
Litva	1.860,3	2.447,4	2.751,2	3.174,4	3.622,4	22,7	20,6	21,0	21,5	23,3
Luksemburg	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
Madžarska	np	3.801,7	3.995,1	np	np	np	26,8	26,7	np	np
Malta	3.306,7	5.914,3	np	6.437,1	6.220,3	21,5	33,8	np	33,8	32,7
Nemčija	5.815,2	6.620,5	6.474,1	6.752,1	6.953,1	25,2	25,2	23,6	23,4	24,1
Nizozemska	6.265,8	7.317,3	7.494,2	7.891,0	8.068,9	23,7	24,9	24,2	24,0	24,0
Poljska	2.183,8	3.068,2	3.040,5	3.225,9	3.781,0	23,2	26,6	24,8	23,8	26,7
Portugalska	4.037,2	4.813,9	5.016,3	5.124,9	4.978,6	26,4	27,8	27,8	27,2	25,3
Romunija	np	1.437,9	np	np	np	np	18,3	np	np	np
Slovaška	1.845,6	2.695,0	2.936,3	3.122,0	3.523,4	17,8	19,9	19,6	18,5	19,5
Slovenija	4.647,5	5.949,2	6.248,5	6.055,4	6.528,7	29,5	30,2	30,1	27,4	28,6
Španija	4.526,5	5.681,7	6.169,8	6.772,9	6.940,5	23,3	24,8	24,9	25,9	27,0
Švedska	6.095,6	7.029,8	7.395,8	7.906,5	8.067,4	25,4	26,0	25,8	25,9	26,3
Zdr. kraljestvo	5.152,4	7.137,2	7.925,4	7.971,5	7.941,6	22,1	26,1	28,1	27,3	26,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social conditions, 2012.
Opomba: SKM – standard kupne moči; np – ni podatka.

Slika: Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca v EUR SKM, terciarno izobraževanje, 2008

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social conditions, 2012.

Vključenost odraslih v izobraževanje

Vključenost odraslega prebivalstva v formalno izobraževanje¹ je višja od povprečja EU, a se je leta 2009 že tretje leto zapored zmanjšala. Vključenost odraslih, starih 25–64 let, v vse ravni formalnega izobraževanja je leta 2009 (zadnji razpoložljivi podatek) znašala 4,0 % in je presegala povprečje EU za 0,7 o. t. V primerjavi s predhodnim letom se je zmanjšala, kar je ravno nasprotno kot na ravni povprečja EU. Vključenost odraslih v vse ravni formalnega izobraževanja se je zmanjšala tudi v celotnem obdobju izvajanja SRS.

Vključenost odraslih v izobraževanje je najvišja na terciarni ravni, rezerve za povečanje vključenosti odraslih pa obstajajo predvsem na ravni osnovnošolskega izobraževanja. Vključenost odraslih, starih 25–64 let, v osnovnošolsko izobraževanje je, podobno kot v drugih državah EU, nizka (0,1 %). Vključenost odraslih v osnovnošolsko izobraževanje bi morala biti večja, saj je v tej starostni skupini še 21 tisoč oseb z nedokončano osnovno šolo², število odraslih, vpisanih v osnovno šolo, pa je bilo bistveno manjše³. Razlog za nizko udeležbo odraslih v osnovnošolskem izobraževanju je po naši oceni tudi način izvajanja osnovnošolskega programa, ki je premalo prilagojen odraslim. Vključenost odraslih v srednješolsko izobraževanje, ki je leta 2009 znašala 0,7 %, je sicer nekoliko nad povprečjem EU, vendar je glede na sorazmerno veliko število oseb brez dokončne srednje šole pri nas nizko. Vključenost odraslih v srednješolsko izobraževanje bi bilo treba povečati predvsem v starostnih skupinah 30–39 in 40–64 let, kjer je najvišji delež oseb z nizko izobrazbo⁴. Vključenost odraslih v izobraževanje je najvišja na terciarni ravni. V šolskem letu 2010/2011, za katerega so za Slovenijo na voljo zadnji dosegljivi podatki, je znašala 2,8 %, kar je za 0,4 o. t. manj kot leto prej. Delež je leta 2009 sicer presegal povprečje EU za 0,8 o. t., vendar pa se razkorak zadnjih nekaj let zmanjšuje.

Vključenost odraslih v neformalno izobraževanje se je leta 2010 povečala, nizka pa ostaja vključenost

nizko izobraženih. Vključenost odraslih, starih 25–64 let, v neformalno izobraževanje je leta 2010 znašala 10,2 % in je presegala povprečje EU za 3,5 o. t. V primerjavi s predhodnim letom se je v Sloveniji rahlo povečala (za 1,0 o. t.), v povprečju EU pa je ostala nespremenjena. Vključenost odraslih v neformalno izobraževanje se je v obdobju izvajanja SRS povečala. Razlika med vključenostjo žensk (11,8 %) in moških (8,6 %) se je leta 2010 povečala in je bila večja kot na ravni povprečja EU (1,5 o. t.). Vključenost v neformalno izobraževanje je glede na starost najvišja v srednji starostni skupini (35–44 let), kjer je leta 2010 znašala 12,2 %⁵. Glede na izobrazbo je še vedno problem nizka vključenost nizko izobraženih v izobraževanje (2010: 2,5 %), kjer v obdobju izvajanja SRS ni bilo napredka. Razlika med vključenostjo terciarno in nizko izobraženega prebivalstva je leta 2010 znašala 19,1 o. t., kar je bistveno večja razlika kot na ravni povprečja EU (9,9 o. t.). Povečal se je tudi razkorak med delovno aktivnimi in brezposelnimi v vključenosti v neformalno izobraževanje⁶. V obdobju izvajanja SRS se je vključenost odraslih v neformalno izobraževanje povečala pri vseh socio–ekonomskih skupinah, razen pri terciarno izobraženih.

¹ Zajeti so redno in izredno vpisani na vseh ravneh formalnega izobraževanja (nižje, srednješolsko in terciarno izobraževanje).

² Po podatkih ankete o delovni sili; brez šolske izobrazbe, nepopolna osnovna izobrazba (1–3 razrede) in nepopolna osnovna izobrazba (4–7 razredov).

³ V šolskem letu 2009/2010 je bilo vpisanih 1.517 vseh odraslih. V letu 2009 (zadnji podatek) pa je bilo v osnovno šolo v starostni skupini 25–64 let vpisanih 744 oseb.

⁴ Vključenost v srednješolsko izobraževanje je v letu 2009 v starostni skupini 30–39 let znašala 1,3 % in v starostni skupini 40–64 let 0,2 %.

⁵ Vključenost v starostni skupini 25–34 let je znašala 11,9 %; v starostni skupini 45–54 let 10,0 % in v skupini 55–74 let: 5,4 %.

⁶ Vključenost delovno aktivnih v izobraževanje je v letu 2010 znašala 12,1 % in se je povečala, vključenost brezposelnih pa se je zmanjšala in znašala 8,5 %.

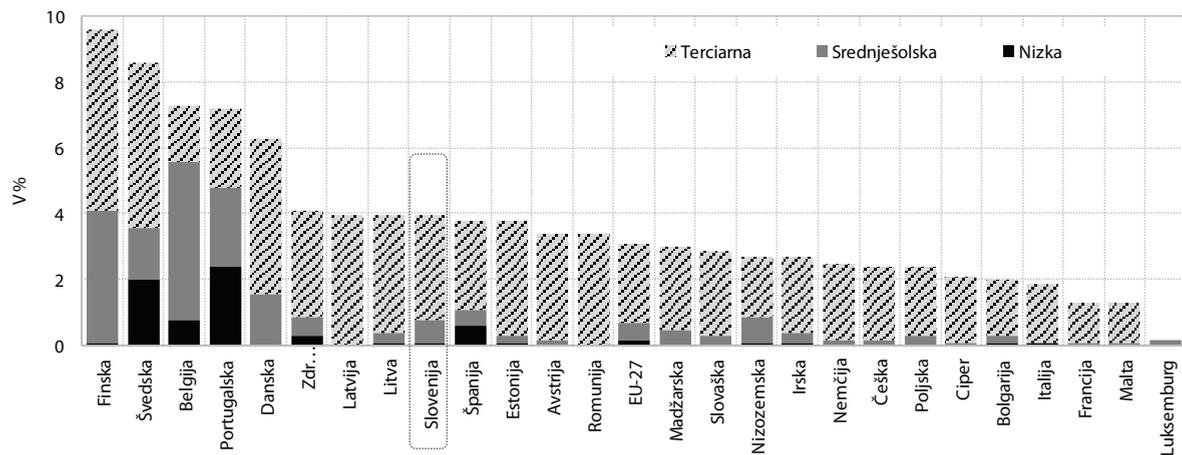
Tabela: **Vključenost prebivalstva v starosti 25–64 let v formalno in neformalno izobraževanje, EU-27, v %**

	Vključenost v vse ravni formalnega izobraževanja, v %					Vključenost v vse ravni neformalnega izobraževanja ¹ , v %			
	1998	2000	2005	2008	2009	2004	2005	2009	2010
EU-27	2,8	3,3	4,2	3,2	3,3	7,4	7	6,7	6,7
Avstrija	3,2	3,4	2,6	3,3	3,5	10,6	10,5	10,8	10,5
Belgija	np	5,2	7,4	7,7	7,6	7,8	6,5	4,8	5,2
Bolgarija	1,5	1,5	1,7	2,1	2,2	0,3	0,2	0,4	0,3
Ciper	np	0,3	1	1,6	2,1	8,1	4,8	4,9	5,3
Češka	1	1,1	2,7	2,5	2,7	4,9	3,9	4,9	5,6
Danska	4,7	5	6,7	6,3	6,3	20,3	22	27,7	28,6
Estonija	np	2,4	4,4	4,3	4,2	3	2,4	6,7	7,2
Finska	5,6	6,9	9,5	10,5	10,4	17,4	16,4	15,6	16,2
Francija	np	1,2	1,5	1,4	1,4	7,2	6,5	5,1	4,4
Grčija	0,9	0,6	3	np	np	0,7	0,6	1,8	1,6
Irska	1,7	2	2,8	2,8	2,8	4,2	4,1	2,7	3
Italija	1,7	1,9	2,2	2	2,1	4,1	3	3,3	3,6
Latvija	1,5	2,9	4,7	4,4	4,1	4,5	3,8	2,5	2,3
Litva	0,9	1,6	4,2	4	4,2	3,6	2,8	1,5	1,5
Luksemburg	np	0,3	0,4	0,7	0,4	8,9	7,4	11,8	11,4
Madžarska	1,5	2,3	4	3,5	3,2	1,8	1,5	0,9	1,2
Malta	0	0,8	1,9	1,1	1,3	4,1	4,4	5,2	4,9
Nemčija	2,6	2,4	2,3	2,5	2,6	5,3	5,2	5,2	5,1
Nizozemska	2,9	2,6	2,5	2,6	2,7	10,3	9,2	10	9,5
Poljska	1,6	2	2,7	2,5	2,7	2,7	1,8	1,9	2,4
Portugalska	2,8	3,3	3,3	6,5	7,2	2	1,3	1,8	1,8
Romunija	0,6	0,7	1,8	3	3,4	0,4	0,2	np	np
Slovaška	np	np	2,2	3	2,9	3,4	3,2	1,2	1,1
Slovenija	1,5	2,5	4,4	4,1	4	11,3	9,5	9,2	10,2
Španija	2,4	2,5	3,8	3,7	3,7	2,9	8	8,3	8,4
Švedska	9	10,3	9,4	8,8	8,9	30,2	16,4	17,6	19,8
Zdr. kraljestvo	7,1	11	14	4,1	4,2	32,1	25,2	17,9	17,2

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Education and training, 2012.

Opomba: np – ni podatka. ¹ Podatki o vključenosti odraslih v neformalno izobraževanje so na razpolago od leta 2004 dalje.

Slika: **Stopnje vključenosti prebivalstva v starosti 25–64 let v posamezne ravni formalnega izobraževanja, 2009, v %**

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Education and training, 2012.

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Delež bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (BIRR) se je leta 2010 nadalje povečal in je znašal 2,11 % BDP. K doseženemu rezultatu je največ prispevala realna rast BIRR, deloma pa tudi razširjen nabor poročevalskih enot poslovnega sektorja v Sloveniji¹ in skromna rast obsega BDP leta 2010. Obseg BIRR je znašal 745,9 mio EUR in se je realno povečal za 11,6 %, v obdobju 2005–2010 pa za 56,7 %. Slovenija je leta 2010 prvič preseгла evropsko povprečje, za 0,11 o. t., saj je realna rast BIRR v povprečju EU precej zaostajala za rastjo v Sloveniji (za 9,5 o. t.).

Delež poslovnega sektorja v financiranju BIRR se je leta 2010 nekoliko povečal. Naložbe poslovnega sektorja v raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) so se realno povečale za 12,3 %, njegov delež v strukturi financiranja pa zvišal na 58,4 % oz. za 0,4 o. t. Tudi izdatki poslovnega sektorja v razmerju do BDP so se v 2010 povečali, na 1,23 % BDP oz. za 0,15 o. t. Poslovni sektor je še naprej največji prejemnik virov iz tujine, čeprav se je njegov delež zmanjšal (2005: 57,4 %, 2010: 47,5 %). Delež državnega sektorja v financiranju BIRR se je nekoliko zmanjšal, deleža visokošolskega sektorja in tujine sta ostala nespremenjena (gl. sliko), pri čemer so vsi sektorji realno povečali naložbe v RRD. Državni sektor je glede na leto 2009 precej upočasnil realno rast izdatkov za RRD, visokošolski je, nasprotno, znatno pospešil.

Obseg davčnih olajšav zaradi naložb v RRD se je leta 2010 skoraj podvojil in dosegel najvišjo raven doslej. Olajšavo za vlaganja v raziskave in razvoj² je uveljavilo 491 davčnih zavezancev (2009: 418, 2008: 483). Obseg davčnih olajšav se je po krčenju v predhodnem letu³ povečal za 91,8 %, na 93,6 mio EUR. Skupni znesek uveljavljenih davčnih olajšav je bil višji kot leta 2008 skoraj za polovico. Podobno kot v preteklih letih največ davčnih olajšav zaradi naložb v RRD izkoristijo zavezanci iz predelovalnih dejavnosti (77,0 %), med temi največ podjetja iz proizvodnje farmacevtskih surovin in preparatov (34,3 %), računalnikov, elektronskih in optičnih izdelkov

(9,8 %), električnih naprav (8,0 %) ter motornih vozil, prikolic in polprikolic (6,8 %). Podjetja iz storitvenih dejavnosti so uveljavila precej manj davčnih olajšav iz naslova vlaganj v RRD, med njimi imajo pomemben delež tisti, ki opravljajo storitve, temelječe na znanju⁴, ki so uveljavila skoraj petino vseh olajšav. Dodatno regijsko olajšavo za raziskave in razvoj je uveljavilo 178 davčnih zavezancev (2009: 164, 2008: 195), ki so izpolnjevali posebne pogoje glede na raven razvitosti. Obseg uveljavljene regijske olajšave se je povečal skoraj za petino, na 11,8 mio EUR, še vedno pa za dobro desetino zaostaja za ravni iz leta 2008. Koncentracija na majhno število upravičencev ostaja še naprej nekoliko višja kot pri osnovni olajšavi za raziskave in razvoj.

Izdatki za RRD ostajajo usmerjeni znotraj sektorjev financiranja, kar vpliva tudi na sodelovanje in prenos dosežkov RRD iz javnega raziskovalnega sektorja v poslovni sektor. Enosmernost finančnih tokov z vidika financiranja RRD ter s tem pogojena zaprtost raziskovalnih sektorjev vplivata na interes po sodelovanju in slab prenos rezultatov RRD med javnim⁵ in zasebnim raziskovalnim sektorjem. Podatki o financiranju izdatkov za RRD odražajo visoko stopnjo sektorskega samofinanciranja, saj se je leta 2010 kar 93,0 % izdatkov poslovnega sektorja prelilo nazaj v isti sektor (2005: 91,7 %). Podobno je veljalo tudi za sredstva javnega sektorja (2010: 70,1 %, 2005: 89,2 %), se je pa v zadnjih dveh letih stanje izboljšalo v korist poslovnega sektorja. Evropsko povprečje za leto 2009⁶ je bilo za izdatke javnega sektorja 87,1 % (2005: 86,0 %), za izdatke poslovnega sektorja, prelite nazaj v isti sektor, pa 94,8 %. Še višji kot v Sloveniji je bil ta delež v 15 članicah, najnižji je bil v Latviji (82,4 %).

¹ Zajem poročevalskih enot se je povečal za 57 podjetij, ki so prispevala 4,5 % k izdatkom poslovnega sektorja.

² Uvedena je bila leta 2006 na osnovi Zakona o davku od dohodkov pravnih oseb (UL RS št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09 in 43/10).

³ Znesek uveljavljenih davčnih olajšav zaradi vlaganj v RRD se je v obdobju 2006–2010 zmanjšal zgolj v 2009 (za 22,0 %).

⁴ Gre za informacijske in komunikacijske (SKD 2008 – J), finančne in zavarovalniške (K) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M).

⁵ Sem se uvršča državni in visokošolski sektor.

⁶ Zadnje leto, za katerega so na voljo podatki za večino držav članic.

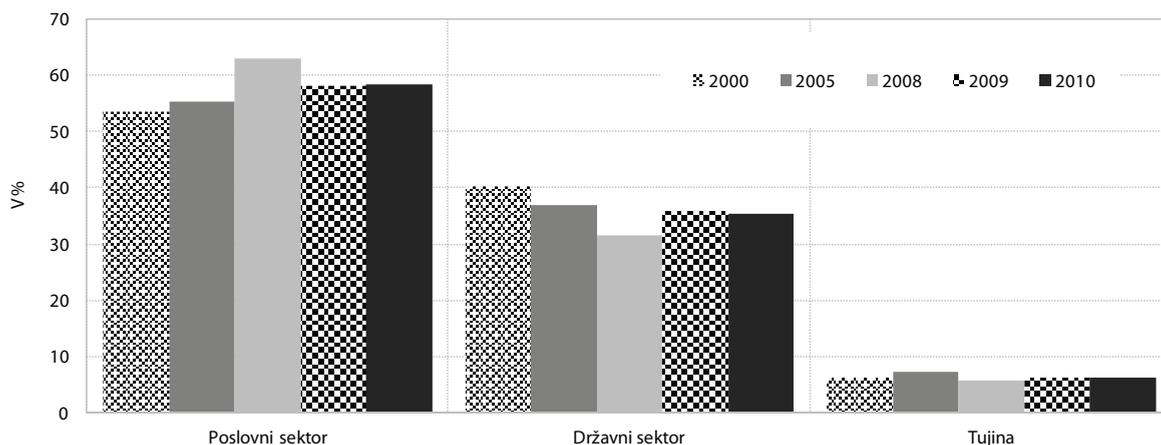
Tabela: Bruto domači izdatki za RRD v Sloveniji in nekaterih državah članicah EU, v % BDP

	1996	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	1,75	1,86	1,83	1,85	1,85	1,92	2,01	2,00
Avstrija	1,60	1,93	2,46	2,44	2,51	2,67	2,72	2,76
Belgija	1,76	1,97	1,83	1,86	1,89	1,97	2,03	1,99
Bolgarija	0,52	0,51	0,46	0,46	0,45	0,47	0,53	0,60
Ciper	np	0,25	0,41	0,43	0,44	0,43	0,49	0,50
Češka	0,92	1,17	1,35	1,49	1,48	1,41	1,48	1,56
Danska	1,84	2,24	2,46	2,48	2,58	2,85	3,06	3,06
Estonija	np	0,60	0,93	1,13	1,08	1,28	1,43	1,62
Finska	2,53	3,35	3,48	3,48	3,47	3,70	3,92	3,87
Francija	2,27	2,15	2,11	2,11	2,08	2,12	2,26	2,26
Grčija	np	np	0,60	0,59	0,60	np	np	np
Irska	1,29	1,11	1,24	1,24	1,28	1,45	1,74	1,79
Italija	0,98	1,04	1,09	1,13	1,17	1,21	1,26	1,26
Latvija	0,42	0,45	0,56	0,70	0,60	0,62	0,46	0,60
Litva	0,49	0,59	0,75	0,79	0,81	0,79	0,83	0,79
Luksemburg	np	1,65	1,56	1,66	1,58	1,57	1,66	1,63
Madžarska	0,64	0,81	0,94	1,01	0,98	1,00	1,17	1,16
Malta	np	np	0,57	0,62	0,58	0,56	0,54	0,63
Nemčija	2,20	2,47	2,51	2,54	2,53	2,69	2,82	2,82
Nizozemska	1,98	1,94	1,90	1,88	1,81	1,77	1,82	1,83
Poljska	0,65	0,64	0,57	0,56	0,57	0,60	0,68	0,74
Portugalska	0,56	0,73	0,78	0,99	1,17	1,50	1,64	1,59
Romunija	0,68	0,37	0,41	0,45	0,52	0,58	0,47	0,47
Slovaška	0,91	0,65	0,51	0,49	0,46	0,47	0,48	0,63
Slovenija	1,29	1,38	1,44	1,56	1,45	1,65	1,86	2,11
Španija	0,81	0,91	1,12	1,20	1,27	1,35	1,39	1,39
Švedska	np	np	3,56	3,68	3,40	3,70	3,61	3,42
Zdr. kraljestvo	1,83	1,81	1,73	1,75	1,78	1,79	1,86	1,77

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2012.

Opomba: Podatki za leto 2010 so končni samo za Češko, Finsko, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Poljsko, Romunijo, Slovenijo in Slovaško; za preostale države so začasni; podatek za EU-27 je ocena Eurostata; np – ni podatka.

Slika: Struktura virov financiranja bruto domačih izdatkov za RRD, Slovenija, 2000, 2005, 2008–2010, v %*

Vir: Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2000–2010 (SURS), 2011.

Opomba: * Zardi majhnega deleža v strukturi financiranja BIRR visokošolski in zasebni nepridobitni sektor nista prikazana (v letih 2005–2010 sta skupaj v povprečju prispevala 0,2 % k BIRR).

Diplomanti naravoslovja in tehnike

Število diplomantov na področju naravoslovja in tehnike¹ se je leta 2010 močno povečalo. Leta 2010 se je njihovo število povečalo za 28,5 %, sicer pa rast beležimo že četrto leto zapored. Narašča tudi število diplomantov na področju naravoslovja in tehnike na 1.000 prebivalcev, starih 20–29 let (15,0 leta 2010), v primerjavi z letom 2009, ko je to število znašalo 11,4 (povprečja EU:14,3). V obdobju izvajanja SRS se je število teh diplomantov močno povečalo kot posledica visokega vpisa. Rast števila diplomantov pa bi lahko bila ob večji učinkovitost študija še višja². Leta 2010/2011 se je število vpisanih na naravoslovje in tehniko znižalo, vendar manj kot skupno število vpisanih v terciarno izobraževanje. Takšna gibanja so povezana z demografskimi spremembami oziroma s krčenjem populacije mladih za vpis v terciarno izobraževanje, kar je neugodno z vidika delodajalcev, ki za zaposlitev težko pridobijo diplomante strojništva, računalništva in informatike, elektrotehnike in gradbeništva³. Ob pričakovanih neugodnih demografskih gibanjih in naraščajočih potrebah po kadrih s področja naravoslovja in tehnike so potrebne dodatne spodbude za vpis na najbolj deficitarnih področjih prek ustrezne štipendijske politike, ki bi vključevala tako terciarno kot sekundarno raven izobraževanja. V letih 2009 in 2010 se je število štipendistov s področja naravoslovja in tehnike na terciarni stopnji celo zmanjšalo.

Delež diplomantov naravoslovja in tehnike v skupnem številu diplomantov terciarnega izobraževanja se je leta 2010 precej povečal. Znašal je 21,1 %, kar je za 3,2 o. t. več kot leta 2009 in je najvišji od začetka izvajanja SRS. Slovenija se približuje povprečju EU (22,0 %), čeprav zaostaja za vodilnimi državami (Avstrija, Finska). Ugodna gibanja so posledica povečevanja vpisa na naravoslovje in

tehniko v preteklih letih, delež vpisanih na to področje izobraževanja pa se je povečal tudi leta 2010/2011, kar vendarle kaže na ustrezen premik.

Gibanja na področju doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike so ugodna. Število doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike se je leta 2010 povečalo za 9,3 % in sledi ugodnim gibanjem iz preteklih let. Povečal se je tudi njihov delež v skupnem številu doktorjev terciarnega izobraževanja, na 53,2 %, in je višji kot v povprečju EU. Povečanje vpisa na doktorski študij naravoslovja in tehnike je pričakovati tudi v prihodnje zaradi obstoječih in načrtovanih spodbud države (program mladi raziskovalci in mladi raziskovalci iz gospodarstva⁴). Leta 2011 je bil objavljen javni razpis za krepitev razvojnih oddelkov v podjetjih, ki integrira spodbude preteklih razpisov (mladi raziskovalci iz gospodarstva, interdisciplinarne skupine in strokovnjaki v podjetjih). Podjetja lahko pridobijo sredstva za sofinanciranje stroškov za zaposlitev oziroma usposabljanje mladih raziskovalcev, ki so vpisani na podiplomski študij, zaposlitev raziskovalcev iz javnih raziskovalnih organizacij v novi razvojno raziskovalni (RR) skupini, zaposlitev ali najem vrhunskih raziskovalcev in strokovnjakov iz Slovenije ali iz tujine za prenos novih znanj na specializiranih RR področjih in vključevanje že zaposlenih raziskovalcev v podjetju v novo RR skupino.

¹ Indikatorji za področje naravoslovja in tehnike (ang. Science and technology, Statistični urad RS to področje imenuje znanost in tehnologija) zajemajo dve širši področji po ISCED 97, in sicer področje »znanost, matematika in računalništvo« (ISC 42, 44, 46 in 48) in področje »tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo« (ISC 52, 54 in 58). Pri tem je upoštevana Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja ISCED 97 in Eurostatov priročnik področij izobraževanja in usposabljanja 1999 (Fields of Education and Training Manual, 1999). Indikatorji zajemajo število vseh diplomantov terciarnega izobraževanja na področju naravoslovje in tehnika, ki so v opazovanem koledarskem letu končali študij.

² Povprečno trajanje študija na naravoslovju in tehniki pri diplomantih visokošolskega dodiplomskega študija je v letu 2010 6,2 leti.

³ Po rezultatih ankete LPZAP (Napoved zaposlovanja za leto 2011, 2011).

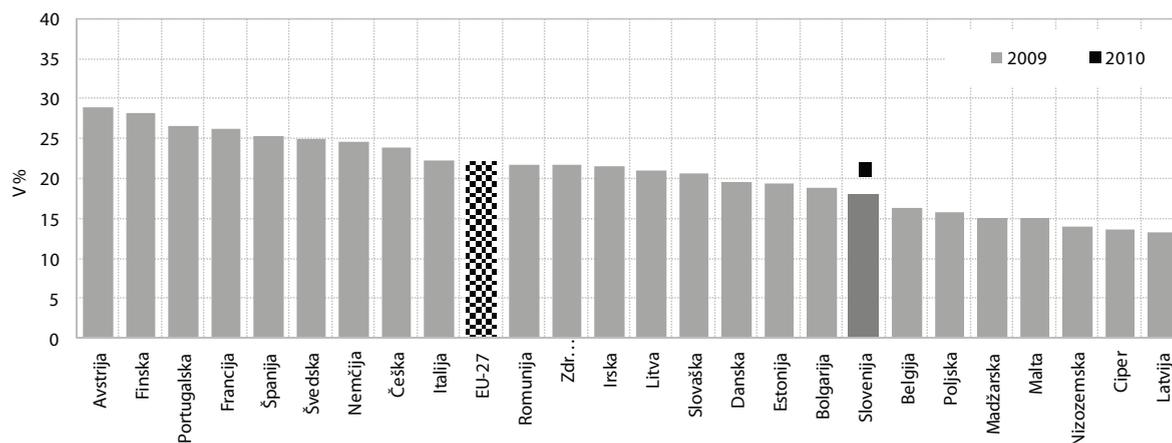
⁴ Ukrep sofinanciranje mladih raziskovalcev iz gospodarstva se je izvajal do leta 2010.

Tabela: Število diplomantov naravoslovja in tehnike na 1000 prebivalcev v starosti 20–29 let, 1998–2009

	1998	2000	2005	2006	2007	2008	2009
EU-27	8,8	10,1	13,2	13,0	13,4	13,9	14,3
Belgija	np	9,7	10,9	10,6	14,0	11,6	12,0
Bolgarija	5,5	6,6	8,6	8,5	8,4	9,1	10,1
Češka	4,6	5,5	8,2	10,0	12,0	15,0	15,3
Danska	8,1	11,7	14,7	13,8	16,4	15,5	15,2
Nemčija	8,8	8,2	9,7	10,7	11,4	12,5	13,5
Estonija	3,3	7,8	12,1	11,2	13,3	11,4	10,8
Irska	22,9	24,2	24,5	21,4	18,7	19,5	17,2
Grčija	np	np	10,1	np	8,5	11,2	np
Španija	8,0	9,9	11,8	11,5	11,2	11,6	12,5
Francija	18,5	19,6	22,5	20,7	20,5	20,1	20,2
Italija	5,1	5,7	12,4	13,0	8,2	7,6	np
Ciper	np	3,4	3,6	4,3	4,2	4,0	4,6
Latvija	6,1	7,4	9,8	8,9	9,2	8,8	9,8
Litva	9,3	13,5	18,9	19,5	18,1	17,8	18,5
Luksemburg	1,4	1,8	np	np	np	1,8	np
Madžarska	5,0	4,5	5,1	5,8	6,4	6,1	7,5
Malta	1,3	3,4	3,4	5,0	7,1	6,0	7,0
Nizozemska	6,0	5,8	8,6	9,0	8,9	8,8	8,9
Avstrija	7,9	7,2	9,8	10,8	11,0	11,8	14,0
Poljska	4,9	6,6	11,1	13,3	13,9	14,1	14,3
Portugalska	5,2	6,3	12,0	12,6	18,1	20,7	14,6
Romunija	4,2	4,5	10,3	10,5	11,9	15,2	20,0
Slovenija	8,0	8,9	9,8	9,5	9,8	10,4	11,4
Slovaška	4,3	5,3	10,2	10,3	11,9	15,0	17,5
Finska	15,9	16,0	18,1	17,9	18,8	24,3	19,0
Švedska	7,9	11,6	14,4	15,1	13,6	13,2	13,0
Zdr. kraljestvo	15,5	18,5	18,4	17,9	17,5	17,6	17,5

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Education and training, 2012; SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Izobraževanje, 2012.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Delež diplomantov na področju naravoslovja in tehnike v skupnem številu diplomantov, EU 2009 in Slovenija 2010, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Education and training, 2012.

Intelektualna lastnina

Slovenija je leta 2010 pospešila rast števila patentnih prijav pri EPO, zaostanek za evropskim povprečjem pa ostaja visok. Po začasnih podatkih so slovenski prijavitelji leta 2010¹ pri EPO vložili 66 patentnih prijav na milijon prebivalcev², evropsko povprečje pa je bilo dvakrat višje. Zaostanek za evropskim povprečjem ostaja v obdobju izvajanja Strategije razvoja Slovenije visok, čeprav se je relativno število patentnih prijav v povprečju povečevalo za 4,1 % na leto, v EU pa za 2,9 %. Leta 2010 se je razkorak v primerjavi z letom prej povečal, saj je EU precej bolj kot Slovenija pospešila rast števila patentnih prijav pri EPO. Po podatkih UIL (Urad RS za intelektualno lastnino) so slovenski prijavitelji leta 2011 vložili 470 nacionalnih patentnih prijav³, kar je bilo za 3,3 % več kot v predhodnem letu.

Pri prijavah znamk in modelov Skupnosti so bila po napredku leta 2010 lani gibanja manj ugodna. Slovenija je leta 2011 pri OHIM⁴ vložila 73,2 znamke Skupnosti na milijon prebivalcev, kar predstavlja zmanjšanje za skoraj tretjino glede na leto 2010 in hkrati tudi največje nazadovanje med vsemi članicami EU. Poleg Slovenije so le Madžarska, Latvija, Irska in Belgija prijavile manjše število znamk Skupnosti kot v predhodnem letu. Evropsko povprečje je znašalo 149,1 znamke Skupnosti na milijon prebivalcev, Slovenija pa je dosegla zgolj 49,1 % evropskega povprečja⁵ (2010: 76,0 %). Ne glede na manjše število slovenskih vlog za pravno varstvo znamk Skupnosti ostaja povprečna letna rast v obdobju 2005–2011 med najvišjimi (SLO: 28,8 %, Slovaška: 38,4 %, Estonija: 28,9 %, Češka: 21,9 %, EU-27: 8,8 %). Slovenski prijavitelji so pri OHIM registrirali 64,4 modela Skupnosti na milijon prebivalcev, pri čemer je bilo zmanjšanje glede na predhodno leto precej manjše kot pri znamkah Skupnosti. Tudi večina drugih članic je leta 2011 zabeležila slabše rezultate, saj je zgolj sedem članic

prijavilo več modelov Skupnosti kot leta pred tem. Evropsko povprečje je bilo 101,4 modela Skupnosti na milijon prebivalcev, Slovenija pa je dosegla 63,5 % tega povprečja, kar je sicer najboljši rezultat v obdobju 2004–2011. Skoraj dve petini slovenskih podjetij, ki so registrirala modele Skupnosti pri OHIM leta 2011, se ukvarja s proizvodnjo gospodinjskih predmetov⁶ ter papirja in pisarniških potrebščin⁷.

¹ Podatki o vloženi patentnih prijavah za leto 2010 so iz Letnega poročila EPO, kar pomeni, da se nanašajo na tekoče leto. Pri tem ne gre nujno za prve patentne prijave v svetovnem merilu, kot jih objavlja Eurostat (več v Ekonomsko ogledalo 2/2009).

² Primerjavi patentnih prijav na milijon prebivalcev ali na BDP po kupni moči se po rezultatih bistveno ne razlikujeta. Na osnovi izsledkov OECD je vrstni red držav na prvih sedmih mestih enak, ne glede na imenovalca (OECD, 2009). Zaradi boljše primerljivosti podatkov med državami v imenovalcu uporabljamo število prebivalcev, saj se tako izognemo vplivu pogostih in precej občutnih sprememb, ki jih prinašajo (letne) revizije BDP.

³ Zagotavljajo pravno varstvo izuma na območju Slovenije od datuma vložene patentne prijave.

⁴ Office for Harmonization in the Internal Market (Urad za harmonizacijo na notranjem trgu EU).

⁵ Slabše rezultate je dosegla v začetku obdobja (2004–2006), za katerega so na razpolago podatki o znamkah Skupnosti.

⁶ Sem sodi zelo širok nabor proizvodov, kot na primer: posoda, steklenina, pribor in posoda za kuhanje, likalniki in pribor za pranje in čiščenje (UIL, 2012).

⁷ Gre za mednarodno klasifikacijo proizvodov zaradi pravnega varstva zunanjega videza izdelkov (design) na osnovi sporazuma, sprejetega v Locarnu (Zakon o industrijski lastnini, UL RS 102/04).

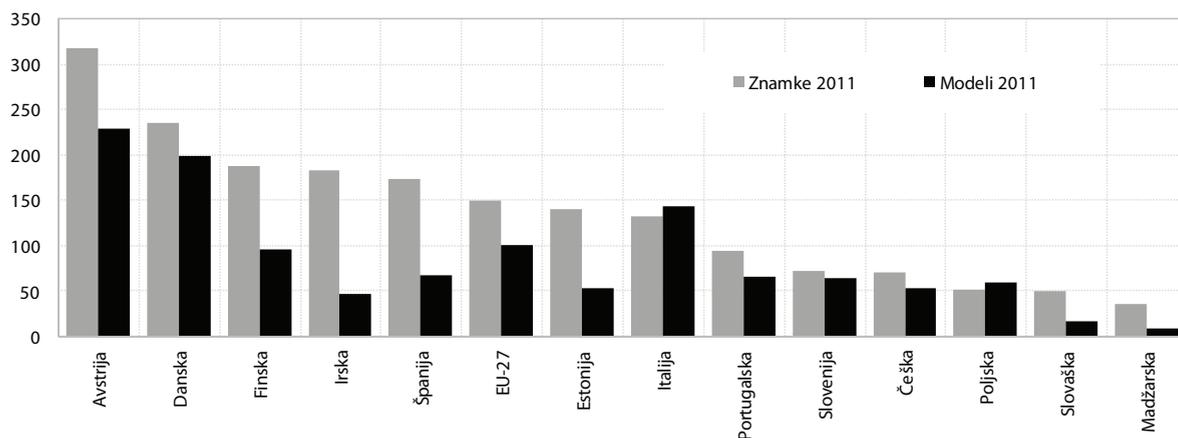
Tabela: Patentne prijave pri EPO po letih vložitve prve prijave¹, na milijon prebivalcev

	2000	2004	2005	2006	2007	2008 ²	2009 ³	2010 ⁴
EU-27	107,1	112,5	114,8	115,8	114,8	115,5	115,8	132,6⁵
Avstrija	147,9	176,9	184,3	207,8	201,6	209,9	218,4	206,6
Belgija	128,4	145,3	141,2	139,4	143,9	143,1	143,6	188,2
Bolgarija	0,9	2,3	3,1	3,5	1,6	1,7	1,2	1,2
Ciper	9,0	8,2	22,4	8,3	12,0	13,2	10,4	43,6
Češka	6,5	11,0	10,6	14,9	17,6	19,7	22,6	15,7
Danska	183,4	202,3	213,1	199,6	227,9	235,8	242,6	333,0
Estonija	4,1	6,6	4,7	15,8	21,0	25,9	32,9	20,1
Finska	277,0	262,3	250,4	251,8	233,9	224,4	215,7	306,3
Francija	120,7	133,2	132,8	132,3	133,6	133,9	134,3	147,3
Grčija	5,2	6,0	10,0	9,5	9,3	10,4	10,6	7,5
Irska	55,0	66,3	65,2	66,4	72,1	74,0	77,4	115,3
Italija	70,4	79,0	83,4	84,8	81,6	82,4	82,0	67,7
Latvija	3,8	4,2	8,2	7,6	7,2	8,8	9,0	14,7
Litva	1,3	3,2	2,6	2,8	2,9	3,8	4,2	2,7
Luksemburg	186,1	252,2	213,5	230,0	148,5	169,3	154,8	842,5
Madžarska	11,8	15,1	13,4	16,3	18,4	19,4	21,5	10,3
Malta	11,8	15,0	27,9	19,4	16,8	17,3	13,9	74,8
Nemčija	269,0	278,6	288,5	288,0	289,1	292,7	294,5	334,4
Nizozemska	218,2	223,8	212,3	223,8	197,1	188,0	179,5	359,4
Poljska	1,1	3,3	3,2	3,7	5,3	5,9	6,8	5,4
Portugalska	4,1	5,6	11,4	10,1	11,6	13,6	14,3	7,6
Romunija	0,3	1,1	1,3	0,9	1,5	1,7	1,8	0,7
Slovaška	2,1	3,8	5,8	7,3	7,0	8,1	8,8	4,4
Slovenija	25,5	56,5	53,9	49,5	59,3	60,3	61,9	66,0
Španija	20,1	28,5	31,3	30,5	30,8	31,4	31,6	31,2
Švedska	259,5	244,5	263,7	284,3	298,8	315,7	332,0	381,1
Zdr. kraljestvo	103,4	92,7	91,9	91,9	87,3	85,5	83,4	87,1

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics, 2012; EPO Annual Report – statistics 2010, 2011.

Opomba: ¹ Pri podatkih za leto 2010 gre za patentne prijave, ki niso nujno prve v svetovnem merilu, temveč so bile vložene pri EPO v tekočem letu (EPO Annual Report – statistics 2010, 2011). ^{2,3} Ocena Eurostata; ⁴ začasni podatek; ⁵ ocena UMAR na podlagi preračuna podatkov za članice.

Slika: Število prijavljenih znamk in registriranih modelov Skupnosti na milijon prebivalcev, nekatere članice EU, 2011

Vir: OHIM Web Page, 2012; preračuni UMAR.

Raziskovalci

Rast števila raziskovalcev se je leta 2010 nekoliko upočasnila, v poslovnem sektorju pa se nadaljujejo ugodne tendence glede števila raziskovalcev že od leta 2005. Skupno število raziskovalcev¹ se je leta 2010 povečalo za 3,5 %, najbolj v visokošolskem in poslovnem sektorju (za 14,4 % oz. 3,4 %), v državnem pa je bil zabeležen znaten padec. Leta 2010 se je delež raziskovalcev poslovnega sektorja ohranil na najvišji ravni doslej, to je 44,0 %. Tudi število zaposlenih raziskovalcev še naprej ostaja največje v poslovnem sektorju, v obdobju 2005–2010 se je v povprečju povečevalo po 11,8 % na leto. Leta 2009 je bilo med raziskovalci v poslovnem sektorju 15,0 % doktorjev znanosti², kar 60,6 % raziskovalcev z doktoratom znanosti je bilo v visokošolskem sektorju. S pospešeno rastjo števila raziskovalcev se je slovenski poslovni sektor po velikosti sektorja zelo približal evropskemu povprečju (2010: 45,3 %) že leta 2009, v 2010 pa se je zaostanek spet nekoliko povečal. V javnem sektorju³ je bilo aktivnih kar 55,8 % vseh raziskovalcev, kar je tudi največje odstopanje glede na strukturo zaposlenih raziskovalcev v EU (gl. sliko). Podobno je bilo značilno tudi v drugih novih, pridruženih članicah EU, kar je očitno posledica ureditve preteklega sistema RRD. Po številu raziskovalcev glede na zaposlene pa Slovenija že tri leta zapored presega evropsko povprečje (gl. tabelo).

Skoraj polovica raziskovalcev je v obdobju 2005–2009 delovala na področju tehniških in tehnoloških ved. Leta 2009⁵ jih je bilo v Sloveniji 45,1 % raziskovalno aktivnih na tem področju znanosti, višji delež je imela edino Češka⁶ (za 3 o. t.). Na področju naravoslovnih ved je bilo zaposlenih skoraj tretjina vseh raziskovalcev in največ, dobro četrtino, doktorjev znanosti. Precej manj jih je bilo aktivnih na področju medicinsko–zdravstvenih in kmetijskih ved (na prvem: 7,6 %, na drugem: 2,3 %). Družboslovno–humanistične vede so skupaj zaposlovale okoli desetino raziskovalcev in skoraj tretjino doktorjev znanosti. V poslovnem sektorju sta bili leta 2009 v predelovalnih dejavnostih v Sloveniji aktivni dve tretjini raziskovalcev, v storitvenih pa

malenkost manj kot tretjina. V slednjih je bil najvišji delež zabeležen v Estoniji in na Irskem (73,8 % oz. 67,1 %), v predelovalnih dejavnostih pa v Nemčiji in na Finskem (79,9 % oz. 75,4 %).

Dejanski in potencialni beg možganov je za Slovenijo po svojem obsegu za enkrat majhen. Kot ugotavljata Bevc in Ogorevc (2011) na osnovi rezultatov ankete o slovenski emigraciji znanstvenikov v obdobju 1995–2009 je za odliv slovenskih znanstvenikov značilno, da ni množičen⁷, saj se delno spreminja v povratno migracijo. Lahko pa postane tematika zaskrbljujoča v prihodnosti zaradi vzrokov (boljši pogoji za raziskovalno delo v tujini, omejene možnosti zaposlitve mladih raziskovalcev) in značilnosti emigrantov (odhajajo vse mlajši in bolj izobraženi). Zelo podobne so ugotovitve pri mladih raziskovalcih⁸ (Ograjenšek in dr., 2011), saj navajajo, da je bilo leta 2010⁹ v tujini manj kot 2 % mladih raziskovalcev.

Po zaključenem doktorskem izobraževanju v programu mladih raziskovalcev iz gospodarstva se jih je v podjetjih zaposlilo dve tretjini. Na osnovi izsledkov iz raziskave o mladih raziskovalcih (Ograjenšek in dr., 2011) izhaja, da se je več kot 60 % raziskovalcev zaposlilo v podjetjih, v katerih so se usposabljali. To lahko kaže, da so mnoga podjetja omenjeni instrument in finančno pomoč izkoristila le za kratkoročno okrepitev potenciala znanja oziroma za omejen raziskovalni projekt, medtem ko jih uporaba visoko usposobljenih kadrov dolgoročno ne zanima ali pa si je zaradi višjih stroškov ne morejo privoščiti. Hkrati takšni rezultati zmanjšujejo učinkovitost uporabe sredstev omenjenega programa.

¹ Število raziskovalcev je izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa, pri čemer so v analizo vključeni izključno raziskovalci (brez tehničnega in drugega osebja).

² Gre za podatke pridobljene na osnovi anketne raziskave o karieri doktorjev znanosti, ki jo je SURS prvič izvedel v letu 2010.

³ Sem se uvrščata državni in visokošolski sektor.

⁴ Zanj je bila značilna zelo močna razvojno–raziskovalna baza v okviru javnih raziskovalnih organizacij.

⁵ Zadnje leto, za katerega so na voljo podatki.

⁶ Podatki o raziskovalcih po področjih znanosti niso na razpolago za nobeno staro članico EU.

⁷ Kot delež v številu raziskovalcev je po priključitvi Slovenije EU ostal nespremenjen (1 % vseh registriranih raziskovalcev v času izvajanja ankete).

⁸ Proučevali so tako mlade raziskovalce v raziskovalnih organizacijah kot iz podjetniškega sektorja.

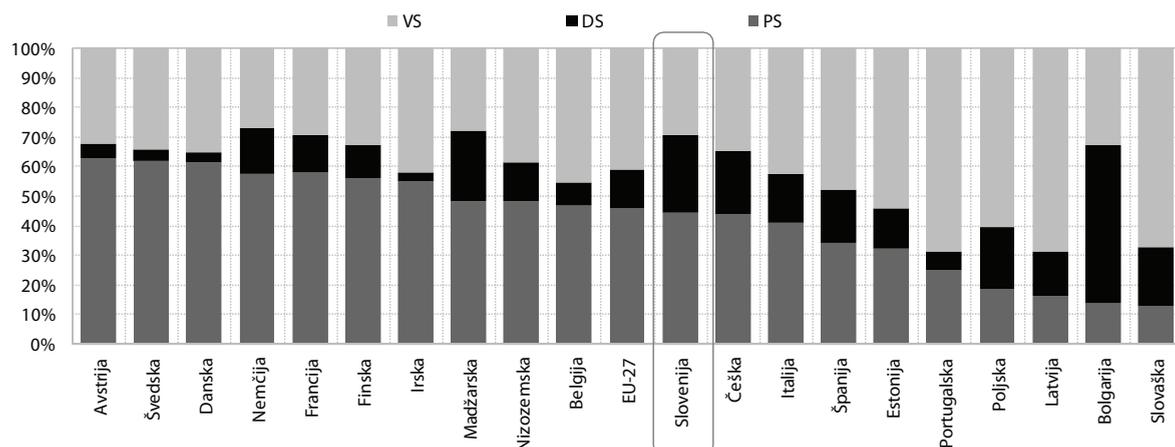
⁹ Gre za stanje konec leta na osnovi razpoložljivih podatkov Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS.

Tabela: Število raziskovalcev v FTE na 1.000 zaposlenih

	1996	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	np	5,5	6,5	6,6	6,6	6,8	7,1	7,2
Avstrija	np	np	7,4	7,4	7,9	8,4	8,5	8,8
Belgija	6,6	7,5	7,8	8,2	8,3	8,3	8,6	8,5
Bolgarija	np	3,4	3,4	3,3	3,4	3,4	3,7	3,6
Ciper	np	1,0	2,0	2,1	2,1	2,1	2,3	2,3
Češka	np	3,0	5,1	5,4	5,7	6,0	5,8	6,0
Danska	6,4	np	10,2	10,3	10,8	12,5	13,0	13,0
Estonija	np	4,7	5,5	5,4	5,6	6,1	7,2	7,1
Finska	np	np	16,5	16,5	15,7	16,2	16,6	16,9
Francija	7,0	7,4	8,1	8,4	8,7	8,8	9,1	np
Grčija	np	np	4,5	4,5	4,7	np	np	np
Irska	4,8	5,0	5,9	6,0	6,0	6,9	7,6	7,8
Italija	3,8	3,1	3,7	3,8	4,0	np	4,4	4,6
Latvija	np	4,0	3,2	3,7	3,8	3,9	3,7	4,0
Litva	np	5,5	5,2	5,4	5,5	5,6	6,0	6,2
Luksemburg	np	9,1	11,5	10,5	10,8	11,3	11,0	11,5
Madžarska	2,9	3,8	4,1	4,5	4,4	4,8	5,3	5,6
Malta	np	np	3,2	3,4	3,1	3,4	3,1	3,6
Nemčija	6,5	7,1	7,5	7,5	7,7	7,8	8,2	8,5
Nizozemska	5,0	5,4	5,9	6,4	6,0	5,9	5,5	6,2
Poljska	np	3,8	4,4	4,1	4,0	3,9	3,9	4,0
Portugalska	2,7	3,3	4,1	4,8	5,5	7,8	8,7	9,2
Romunija	np	1,9	2,5	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1
Slovaška	np	4,7	4,9	5,1	5,2	5,2	5,6	6,6
Slovenija	5,2	4,8	5,5	6,1	6,3	7,1	7,6	8,0
Španija	4,0	4,9	5,8	5,9	6,0	6,5	7,1	7,3
Švedska	np	np	12,7	12,6	10,0	10,9	10,4	10,8
Združeno kraljestvo	5,5	6,2	8,7	8,8	8,7	8,6	8,9	8,1

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2012; Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions – Labour Market, 2012.
Opomba: np – ni podatka

Slika: Struktura raziskovalcev glede na sektor zaposlitve¹, 2010

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2012; preračuni UMAR.

Opomba: ¹ Zaradi majhnega deleža v strukturi zaposlenih raziskovalcev glede na sektor zaposlitve zasebni nepridobitni sektor ni prikazan (SLO: 0,2 %, EU-27: 1,1 %).

Uporaba in dostop do interneta

Leta 2011 se delež uporabnikov interneta ni povečal.

Po hitrem širjenju uporabe interneta v preteklih letih sta se leta 2011 za odstotno točko znižala delež uporabnikov v zadnjih treh mesecih (67 % populacije v starosti 16–74 let) in delež tedenskih uporabnikov (64 %), delež dnevnih uporabnikov pa je ostal nespremenjen (54 %). Slovenija se po uporabi interneta po letu 2005 uvršča blizu povprečja EU, kar pa ne velja za vse skupine uporabnikov. V zadnjem letu se je delež uporabnikov interneta močno znižal v skupini manj izobraženih prebivalcev (kar za 9 o. t.), nekoliko pa tudi v skupini starejših prebivalcev (55–74 let). To sta tudi edini skupini prebivalcev, za kateri je značilen precej nižji delež uporabnikov interneta kot v povprečju v EU. V predhodnih dveh letih se je razlika do evropskega povprečja pri obeh sicer zmanjševala, zlasti intenzivno pri prebivalcih z nizko izobrazbo. Obrat v nasprotno smer v zadnjem letu, ob tem ko se je v EU delež uporabnikov interneta v obeh skupinah še povečal, pa je leta 2011 privedel do ponovnega zvišanja tega razkoraka, in sicer na najvišjo raven v šestletnem obdobju, za katero razpolagamo s podatki. Spremembe v zadnjem letu bi lahko bile vsaj deloma odraz vpliva gospodarske krize na manjšo uporabo interneta pri prebivalcih, ki jih je kriza najbolj prizadela. To nakazujejo tudi podatki o uporabi interneta glede na delovno aktivnost. Delež uporabnikov interneta se je precej znižal v skupini upokojeni in drugi neaktivni, nekoliko pa tudi pri brezposelnih in študentih. Slovenija izstopa po razmeroma nizkem deležu uporabnikov interneta med nizko izobraženimi in med starejšimi prebivalci tudi v primerjavi s posameznimi novimi članicami EU, kjer je uporaba interneta že bolj razširjena kot pri nas. Večina teh držav je Slovenijo po uporabi interneta dohitela ali prehitela v zadnjem letu (Češka, Madžarska, Malta, Latvija), Estonija in Slovaška pa imata višji delež uporabnikov interneta že od leta 2007.

Dostop gospodinjestev do interneta se je ob hitrem širjenju širokopasovnih povezav leta 2011 še povečal. Delež gospodinjestev z dostopom do interneta doma je leta 2011 dosegel 72 %. Povečanje (za 4 o. t.) je tudi tokrat izviralo iz rasti deleža gospodinjestev s širokopasovno povezavo (za 5 o. t. na 67 % leta 2011), kjer v ospredje vse bolj stopa uporaba novejših tehnologij. Tako se je delež gospodinjestev s sicer še vedno prevladujočo povezavo preko telefonskega omrežja (xDSL) znižal, podvojil pa se je delež uporabnikov novejših načinov širokopasovne povezave (optično omrežje, brezžična povezava WiFi, modem 3G) in tako prvič zasedel drugo mesto med

širokopasovnimi povezavami. Še naprej se krepi tudi delež povezav preko kableskega dostopa in mobilnega telefona (3G). Slovenija po deležu gospodinjestev z internetno povezavo (vključno s širokopasovno) sledi povprečju EU. Tudi pri dostopnosti do interneta se kažejo nekatere podobne značilnosti kot pri uporabi interneta. Gospodinjestva med glavnimi razlogi, zakaj nimajo dostopa do interneta, navajajo, da ga ne potrebujejo, da nimajo ustreznih veščin ter da so stroški dostopa in opreme previsoki. Vsi naštetih razlogi so pri nas precej izrazitejši kot v EU, v primerjavi z EU pa izstopajo le gospodinjestva v prvih dveh dohodkovnih kvartilih. To ponovno kaže na relativno visok vpliv izobrazbe oz. usposobljenosti ter dohodkovnega položaja pri nas na dostop in uporabo interneta. Da bi preprečili poglobitev digitalne ločnice, ki bi imela negativne posledice za gospodarski in družbeni razvoj, si je treba še naprej prizadevati za vključevanje vseh skupin prebivalstva s povečevanjem cenovne dostopnosti interneta, usposabljanjem in nenazadnje tudi z zagotavljanjem pomembnih, uporabnikom prijaznih elektronskih storitev. Z vidika cenovne dostopnosti interneta pa je ključno zlasti zagotavljanje konkurence in učinkovit nadzor nad njo.

Dostopnost in uporaba interneta v podjetjih sta visoki, šibko točko pa predstavlja avtomatizacija izmenjave podatkov s kupci in dobavitelji. Vsa podjetja¹ v Sloveniji, ki dostopajo do interneta, enako kot v EU uporabljajo širokopasovno povezavo. Njihov delež se je tudi leta 2011 še povečal (za 7 o. t. na 92 %) in je višji kot v EU (85 %), kar velja za vse velikostne skupine podjetij. Glede na visoko dostopnost do interneta je pričakovano visok tudi delež podjetij, ki si podatke z drugimi institucijami (druga podjetja, javna uprava, finančne institucije) izmenjujejo elektronsko. Slovenija ima tudi višji delež podjetij, ki imajo povsem avtomatizirano izmenjavo podatkov z organi javne uprave in s finančnimi institucijami, kar je verjetno povezano z relativno visoko razpoložljivostjo elektronskih storitev v teh institucijah². Večje možnosti za povečanje konkurenčne sposobnosti z uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij pa so v samih podjetjih. Delež podjetij, ki imajo popolnoma avtomatizirano izmenjavo podatkov s kupci in dobavitelji, je namreč precej nižji od evropskega povprečja. V manjši meri kot v EU slovenska podjetja uporabljajo tudi elektronsko obliko računov. Na teh področjih slovenska podjetja močno zaostajajo tudi za večino novih članic EU. To bi lahko bila posledica dejstva, da so naša podjetja v precej manjšem relativnem obsegu kot v drugih novih članicah

¹ Podjetja z 10 in več zaposlenimi razen podjetij finančnega sektorja.

² Razpoložljivost e-storitev javne uprave je pri nas 95 %, v povprečju v EU pa 84 % (podatki za leto 2010).

vpeta v internacionalizacijo v formalnem lastniškem smislu, na primer preko neposrednih tujih investicij,

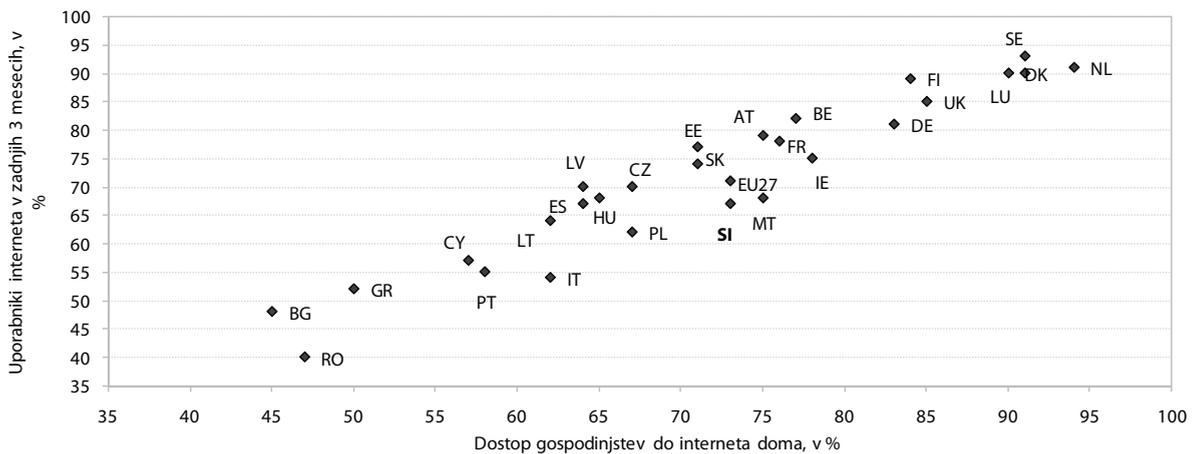
ki običajno pospešijo uvajanje novih tehnologij v podjetjih.

Tabela: **Uporaba in dostop do interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih, Slovenija, 2005–2011¹, v %**

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	EU 2011
Gospodinjstva z dostopom do interneta	48	54	58	59	64	68	72	73
Gospodinjstva s širokopasovno povezavo	19	34	44	50	56	62	67	68
Uporabniki interneta v zadnjih 3 mesecih (16–74 let)	47	51	53	56	62	68	67	71
Redni uporabniki interneta ² , skupaj (16–74 let)	40	47	49	52	58	65	64	68
Glede na starost:								
16–24 let		81	83	91	95	97	98	91
25–54 let		54	57	60	68	76	76	76
55–74 let		12	12	16	20	26	25	40
Glede na izobrazbo:								
nizka (ali brez izobrazbe)		19	23	28	36	41	30	45
srednja	40	47	49	52	56	65	67	71
visoka		87	88	86	92	93	93	92

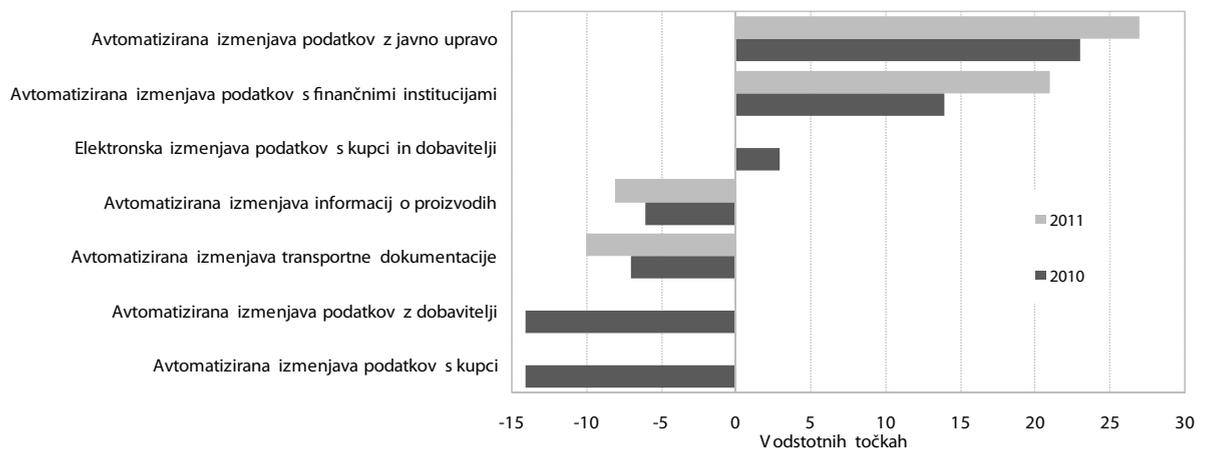
Vir: SI-STAT podatkovni portal – Informacijska družba (SURS), 2012; Eurostat Portal Page – Information Society, 2012.
 Opombe: ¹ Podatki za vsa leta se nanašajo na prvo četrtletje leta. ² Tisti, ki internet uporabljajo vsaj enkrat tedensko.

Slika: **Uporaba in dostop do interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih v državah Evropske unije, 2011¹**

Vir: Eurostat Portal Page – Information Society, 2012. Opomba: ¹ Podatki se nanašajo na prvo četrtletje leta.

Slika: **Elektronska integracija podjetij z drugimi institucijami – razlika med Slovenijo in povprečjem EU**

Vir: Eurostat Portal Page – Information Society, 2012. Opomba: Pozitivna vrednost pomeni, da je v Sloveniji delež takšnih podjetij večji kot v povprečju EU.

3. PRIORITETA:

Učinkovita in cenejša država

- Izdatki sektorja država po namenih
- Ekonomska struktura davkov in prispevkov
- Obremenitev z davki in prispevki
- Subvencije
- Državne pomoči

Izdatki sektorja država po namenih

Po močni fiskalni ekspanziji leta 2008 se je rast izdatkov sektorja država¹ v naslednjih dveh letih zmanjšala, predvsem leta 2010. Tudi v zadnjih dveh letih so na skupno rast izdatkov najbolj vplivali izdatki za socialno zaščito. Drugo najpomembnejše področje, ki je vplivalo na rast izdatkov leta 2010, pa je bilo rekreacija, kultura in religija.

V strukturi izdatkov so se od sprejetja SRS leta 2005 najbolj povečali izdatki za ekonomske dejavnosti ter rekreacijo, kulturo in religijo. Največji delež v strukturi izdatkov sektorja država po namenih predstavljajo izdatki za socialno zaščito, zdravstvo in izobraževanje, za katere je Slovenija leta 2010 namenila 64,4 % vseh izdatkov, kar je nekoliko manj kot leta 2005 (65,8%). Od leta 2005 se je delež izdatkov za izobraževanje močno znižal (za 1,4 o. t.), za socialno zaščito in zdravstvo na ostal skoraj nespremenjen. Med drugimi skupinami izdatkov sta se močno povečala deleža izdatkov za ekonomske dejavnosti (za 1,5 o. t.) ter za rekreacijo, kulturo in religijo (za 1,6 o. t.), močno pa se je zmanjšal delež za javno upravo (za 1,6 o. t.). Spremembe v strukturi izdatkov kažejo, da je po sprejetju SRS v Sloveniji prišlo do strukturnih premikov. Povečali so se izdatki za ekonomske dejavnosti, ki so povezani s črpanjem sredstev Evropske unije in predvsem v obliki investicij tudi pospešujejo konkurenčnost gospodarstva, zmanjšali pa izdatki za javno upravo, kar podpira cilj SRS o cenejši državi. Znižanje deleža izdatkov za izobraževanje in njegovo veliko povečanje pri rekreaciji, kulturi in religiji z usmeritvami SRS nista neposredno povezana.

Spremembe v strukturi izdatkov v obdobju 2009–2010 nakazujejo povečanje odstopanja od usmeritev SRS. Zaradi hitre rasti deleža izdatkov za socialno zaščito, ki je bil leta 2010 še na ravni leta 2005, bi nadaljevanje takšnih trendov izrinilo druge skupine izdatkov, ki pospešujejo konkurenčnost gospodarstva in uravnovežen razvoj Slovenije. leta 2010 so se že pričeli zniževati deleži izdatkov za ekonomske dejavnosti, varstvo okolja, stanovanjske dejavnosti in zdravstvo, na enaki ravni kot preteklo leto pa so ostali deleži izdatkov za izobraževanje. Ustavilo se je tudi zniževanje deleža izdatkov za javno upravo, obrambo ter javni red in varnost, kar ne zagotavlja več nadaljevanje pocenitve delovanja države. Še vedno pa pospešeno raste delež izdatkov, namenjen rekreaciji, kulturi in religiji. V obdobju 2005–2008 se je prestrukturiranje izdatkov pričelo prav z omejevanjem

izdatkov za socialno zaščito, tako da so zmanjšali delež v strukturi za 1,4 o. t. Gospodarska kriza je vplivala samo na nekatere podskupine izdatkov in zato spremenila strukturo izdatkov za socialno zaščito v korist izdatkov za brezposelnost (povečanje števila brezposelnih in delovanje avtomatskega stabilizatorja), otroke in družino ter bolezni in invalidnost. V okviru izdatkov za socialno zaščito so se nominalno najbolj povečali izdatki za starost, ker so po obsegu največji in presegajo polovico vseh izdatkov za socialno zaščito. Neselektivno zniževanje izdatkov za socialno varnost lahko poslabša dokaj ugodne rezultate socialnega razvoja.

Ob manjšem deležu izdatkov za sektor država v BDP (49,1 %) od povprečja EU (50,9 %) je Slovenija leta 2009 ohranila podobno strukturo izdatkov, kot jo imajo v povprečju države članice. V Sloveniji so bili deleži izdatkov v skupnih izdatkih pod povprečjem EU na področjih socialna zaščita (2,8 o. t.), javna uprava (1,2 o. t.), zdravstvo (0,5 o. t.), javni red in varnost (0,3 o. t.) ter stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja (0,3 o. t.), večji pa so bili deleži izdatkov, namenjenih za izobraževanje (2,6 o. t.), ekonomske dejavnosti (1,5 o. t.) in za rekreacijo, kulturo in religijo (1,3 o. t.).

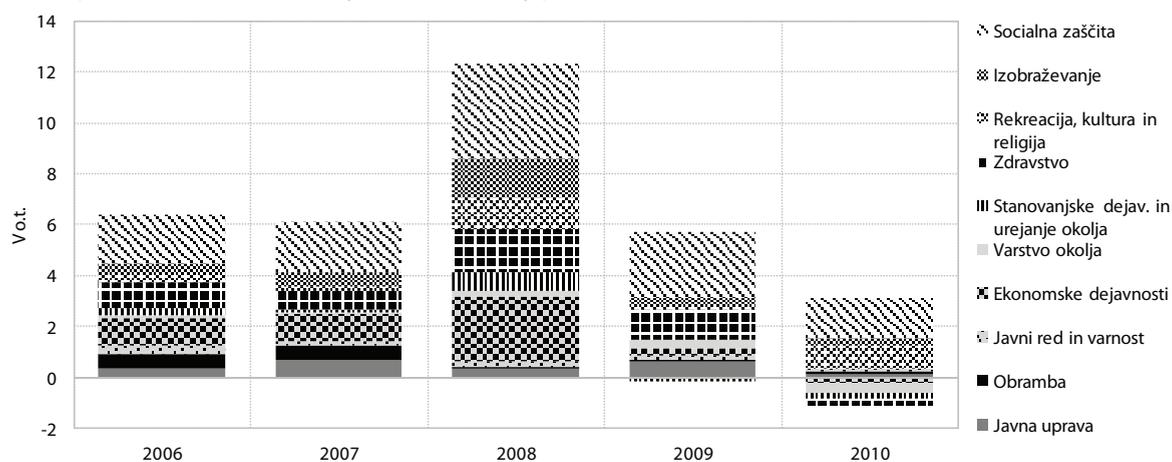
¹ Analiza je narejena na prvi ravni klasifikacije COFOG.

Tabela: Izdatki sektorja država po namenih v Sloveniji, v % celotnih izdatkov

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Javna uprava	12,8	13,0	12,5	12,5	11,5	11,5	11,4
Obramba	2,4	3,0	3,3	3,6	3,2	3,1	3,1
Javni red in varnost	3,9	3,7	3,8	3,7	3,6	3,5	3,6
Ekonomске dejavnosti	11,1	8,7	9,2	9,7	10,9	10,6	10,2
Varstvo okolja	1,4	1,8	1,8	1,8	1,7	1,9	1,5
Stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja	1,4	1,2	1,4	1,4	1,9	1,7	1,4
Zdravstvo	13,8	13,9	14,1	13,9	13,9	14,3	13,8
Rekreacija, kultura in religija	2,7	2,9	2,9	2,9	3,7	3,7	4,5
Izobraževanje	13,4	14,7	14,3	14,0	13,8	13,3	13,3
Socialna zaščita	37,1	37,2	36,7	36,5	35,8	36,4	37,3

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, januar 2012 (SURS); preračuni UMAR.

Slika: Prispevek k rasti izdatkov sektorja država v Sloveniji po namenih, 2006–2010, v odstotnih točkah

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, januar 2012 (SURS); preračuni UMAR.

Ekonomska struktura davkov in prispevkov

Primerjava ekonomske strukture davčnih sistemov¹ pokaže, da Slovenija od povprečja EU odstopa po višji davčni obremenitvi potrošnje in dela ter po nižji obremenitvi kapitala. Delež davkov na potrošnjo v celotnih davkih in prispevkih je leta 2009 v Sloveniji znašal 37,3 % in je presegel povprečje držav EU (33,4 %). Po deležu davkov na potrošnjo v celotnih davkih se med državami članicami Slovenija uvršča v zgornjo tretjino, le osem držav je imelo leta 2009 višji delež od Slovenije. Tudi delež davkov na delo je bil z 52,0 % višji od povprečja EU (48,0 %). Tudi po tem kazalniku se Slovenija uvršča v zgornjo polovico držav, višji delež od Slovenije je imelo deset držav. Delež davkov na kapital je v Sloveniji leta 2009 znašal le 11,0 % vseh davkov in prispevkov in je bil precej nižji od povprečja držav EU (18,8 %). Med državami je Slovenija po deležu davkov na kapital v celotnih davkih povsem na repu evropskih držav, le Estonija in Latvija sta imeli še nižji delež.

Razlike v ekonomski strukturi davkov med Slovenijo in povprečjem EU so se leta 2009 glede na leto 2000 zmanjšale. Sicer zelo nizek delež davkov na kapital v celotnih davkih in prispevkih se je v Sloveniji povečal, v povprečju EU pa zmanjšal. Povečanje obremenitve kapitala je bilo v Sloveniji izrazitejše po letu 2005, največje pa leta 2007, ko so bili ugodni pogoji za doseganje kapitalskih dohodkov in je še veljala visoka davčna stopnja davka na dohodek pravnih oseb (25 %), brez pomembnejših davčnih olajšav. Davek na dohodek je leta 2007 dosegel najvišjo vrednost v zadnjih desetih letih. Po davčni reformi iz leta 2007 se je obremenitev kapitala zopet začela zmanjševati. Postopno se je zniževala davčna stopnja davka na dohodek pravnih oseb (s 25 % na 20 % leta 2010), povečevale pa so se tudi davčne olajšave, uveljavljenih je bilo nekaj sprememb pri dohodnini, poslabšale pa so se tudi makroekonomske razmere. Čeprav se je po letu 2007 obremenitev kapitala zmanjševala, je bila leta 2009 višja kot leta 2000. Obremenitev dela se je v strukturi davkov zmanjšala v Sloveniji in za malenkost povečala v povprečju EU. Slovenija odstopa od povprečja evropskih držav po višji obremenitvi dela

predvsem zaradi visokih prispevkov za socialno varnost. Po deležu prispevkov za socialno varnost v BDP je Slovenija med evropskimi državami na petem mestu; višji delež imajo le Francija, Nemčija, Češka in Avstrija. Po davčni reformi leta 2007 se je obremenitev dela zaradi sprememb pri dohodnini in zaradi postopne ukinitve davka na izplačane plače sicer nekoliko znižala, vendar je še vedno nad evropskim povprečjem. Tako v Sloveniji kot v povprečju EU se je v strukturi davkov in prispevkov nekoliko povečala obremenitev potrošnje. Obremenitev potrošnje je bila vse obdobje precej stabilna, nekoliko se je povečala po letu 2002, ko je bila povečana davčna stopnja davka na dodano vrednost, kasneje pa so nanjo vplivale predvsem spremembe v trošarinskih dajatvah, ki so se prilagajale višinam v skladu z evropskimi direktivami, deloma pa se je z njimi uravnavalo cene trošarinskih proizvodov in kompenziralo izpad proračunskih prihodkov v času krize.

Tudi izračun in primerjava implicitnih davčnih stopenj² potrjujeta, da je bilo leta 2009 v Sloveniji delo nadpovprečno obremenjeno z davki. Implicitna davčna stopnja na potrošnjo je leta 2009 za Slovenijo znašala 24,2 %, v povprečju držav EU pa 20,9 %. Višjo stopnjo od slovenske je imelo le sedem držav, prednjačile so nordijske. V Sloveniji se je po letu 2003 ta stopnja zmanjševala, v povprečju evropskih držav pa povečevala. Izračunana implicitna davčna stopnja na delo je leta 2009 v Sloveniji znašala 34,9 % in je bila zaradi relativno visokih prispevkov za socialno varnost višja od povprečja držav EU (32,9 %). Višjo stopnjo od slovenske je imelo dvanajst držav članic. Implicitna davčna stopnja na kapital je za Slovenijo za leto 2009 ocenjena na 21,0 % in je nižja od povprečja EU-25³ (24,6 %). Nižjo stopnjo je imelo devet držav, med njimi baltske pa tudi Češka, Madžarska, Poljska in Slovaška.

¹ Razvrstitev davkov temelji na njihovi klasifikaciji po ESR-95 in enotno definiranih osnovnih pravil za razvrstitev. Davki na potrošnjo so davki na transakcije med potrošniki in proizvajalci ter davki na končno potrošnjo dobrin. Davki na delo so neposredno vezani na plače in jih plačujejo delavci ali delodajalci. Davki na kapital so davki, ki se plačujejo na kapital, dohodek pravnih oseb, dohodke iz kapitala gospodinjestev (rente, dividende, obresti, drugi prihodki iz lastnine), kapitalske dobičke, premoženje ipd.

² Implicitna davčna stopnja na potrošnjo je definirana kot razmerje med davki na potrošnjo in med končno potrošnjo gospodinjestev na teritoriju države po metodologiji nacionalnih računov. Implicitna davčna stopnja na delo je definirana kot razmerje med davki na delo in sredstvi zaposlenih po metodologiji nacionalnih računov, povečanih za davek na izplačane plače.

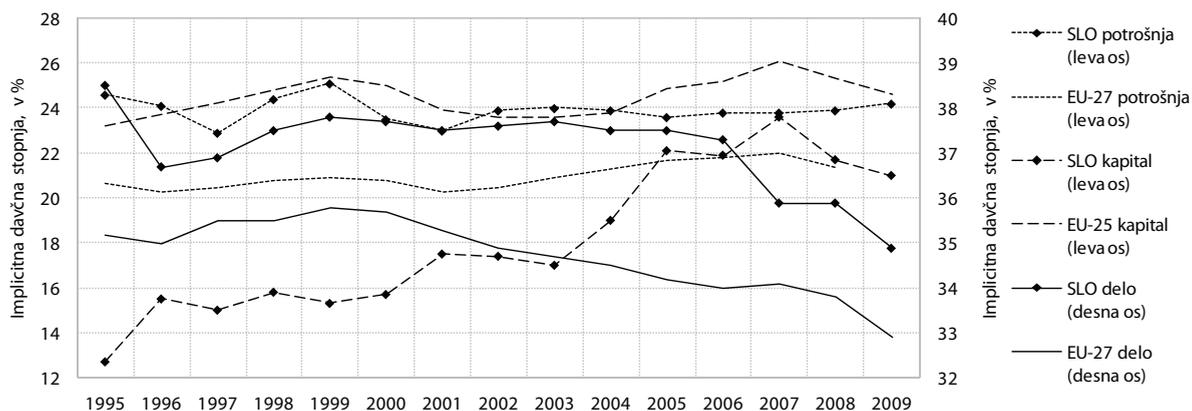
³ Ni podatka za EU-27.

Tabela: Ekonomska struktura davkov in prispevkov za socialno varnost, 2005 in 2009, v % BDP

	Skupaj		Davki na potrošnjo		Davki na delo		Davki na kapital	
	2005	2009	2005	2009	2005	2009	2005	2009
EU-27	39,1	38,4	11,1	10,6	19,6	20,0	8,6	7,9
Avstrija	42,3	42,7	12,2	12,0	23,4	24,2	6,8	6,5
Belgija	44,9	43,5	11,1	10,6	23,8	23,7	9,9	9,0
Bolgarija	31,3	28,9	15,8	14,7	11,8	9,9	3,6	4,3
Ciper	35,5	35,1	15,2	13,4	11,3	12,2	9,0	9,5
Češka	37,1	34,5	11,3	11,2	19,1	17,5	6,8	5,8
Danska	50,8	48,1	16,2	15,2	24,8	27,1	10,0	5,9
Estonija	30,6	35,9	12,8	14,6	15,4	18,7	2,4	2,6
Finska	43,9	43,1	13,7	13,4	23,2	23,8	7,1	5,9
Francija	43,5	41,6	11,2	10,6	23,0	22,8	9,5	8,4
Grčija	31,9	30,3	11,2	10,8	12,9	12,5	7,8	7,1
Irska	30,7	28,2	11,4	10,0	10,4	11,8	8,9	6,5
Italija	40,4	43,1	10,0	9,8	20,4	22,1	10,0	11,2
Latvija	29,0	26,6	12,1	10,2	14,0	13,8	2,8	2,5
Litva	28,5	29,3	10,8	11,2	14,5	15,1	3,3	3,3
Luksemburg	37,6	37,1	10,9	10,2	15,4	16,4	11,3	10,5
Madžarska	37,5	39,5	14,5	15,0	18,3	19,7	4,6	4,7
Malta	33,7	34,2	14,4	13,5	10,2	9,8	9,1	10,9
Nemčija	38,8	39,7	10,1	11,1	22,6	22,7	6,0	5,9
Nizozemska	37,6	38,2	12,0	11,8	18,2	20,9	7,4	5,5
Poljska	32,8	31,8	12,3	11,5	12,8	12,1	8,0	8,2
Portugalska	31,5	31,0	12,9	10,9	12,2	13,0	6,5	7,1
Romunija	27,8	27,0	12,3	10,3	11,0	11,9	4,5	4,8
Slovaška	31,3	28,8	12,3	10,3	12,5	12,5	6,5	5,9
Slovenija	38,6	37,6	13,4	14,0	20,6	19,6	4,7	4,1
Španija	35,6	30,4	9,8	7,2	16,2	16,7	10,1	7,4
Švedska	48,9	46,9	12,6	13,3	29,1	27,4	7,2	6,1
Združeno Kraljestvo	36,0	34,9	11,2	10,4	14,3	14,0	10,7	10,5

Vir: Taxation trends in the European Union (Eurostat, European Commission), 2011.

Slika: Implicitna davčna stopnja na potrošnjo, delo in kapital (v % od osnove), 1995–2009

Vir: Taxation trends in the European Union (Eurostat, European Commission), 2011.

Obremenitev z davki in prispevki

Celotna obremenitev z davki in prispevki, merjena z deležem v BDP, se v Sloveniji giblje pod povprečjem držav EU. Leta 2010 je v Sloveniji znašala 38,4 % BDP, v povprečju držav EU pa 39,6 %. Po posameznih državah so velike razlike; med državo z najvišjo (Danska: 48,5 % BDP) in državo z najnižjo obremenitvijo (Litva, Bolgarija: 27,4 % BDP) je razlika kar 21,1 o. t. BDP. Slovenija se po višini celotne obremenitve uvršča v sredino držav.

Celotna obremenitev z davki in prispevki se je v Sloveniji leta 2010 povečala za 0,4 o. t. BDP. Delež prispevkov za socialno varnost se je povečal za 0,2 o. t. BDP in dosegel najvišjo vrednost po letu 2000. Leta 2010 se je zaustavilo padanje deleža davčnih prihodkov, ki se je glede na leto prej celo povečal. K temu je največ prispevalo povečanje deleža davkov na proizvodnjo in uvoz, ki so se v pogojih nizke gospodarske aktivnosti povečali predvsem na račun povečanja trošarin in davka na dodano vrednost, zlasti od uvoza. Že tretje leto zapored se je zmanjšal delež davkov na dohodek in premoženje, kjer so se v slabih makroekonomskih razmerah zmanjšali predvsem dohodki od dohodnine, zaradi zniževanja davčnih stopenj in sprememb v olajšavah pa tudi prihodki od davka od dohodka pravnih oseb. Davki na kapital so se leta 2010 sicer nominalno nekoliko povečali, vendar v strukturi dosega nepomemben delež.

Največji delež vseh pobranih davkov in prispevkov za socialno varnost pripade centralni državi. Leta 2010 je centralni državi pripadlo 49,0 % vseh pobranih davkov. Strukturni delež centralne države v pobranih davkih in prispevkih se je po letu 2005 zmanjšal za 6,6 odstotnih točk. Skladom socialnega zavarovanja je leta 2010 pripadlo dobrih 39 % pobranih davkov, njihov delež pa se povečuje zaradi ugodnejše rasti prispevkov za socialno varnost. Povečuje se tudi delež lokalne države, in sicer na račun spremembe v pripadnosti dohodnine; leta 2010 ji je pripadlo skoraj 11 % pobranih davkov in prispevkov. Malo manj kot odstotek pobranih davkov in prispevkov pa je namenjen evropskim institucijam.

Obremenitev z davki na proizvodnjo in uvoz in s prispevki za socialno varnost je v Sloveniji nad povprečjem, obremenitev z davki na dohodek in premoženje pa pod povprečjem evropskih držav. Leta 2010 je znašal delež davkov na proizvodnjo in uvoz 14,3 % BDP, v povprečju evropskih držav pa 13,0 % BDP. Po posameznih državah je imelo sedem držav višjo obremenitev, poleg Švedske, Francije in

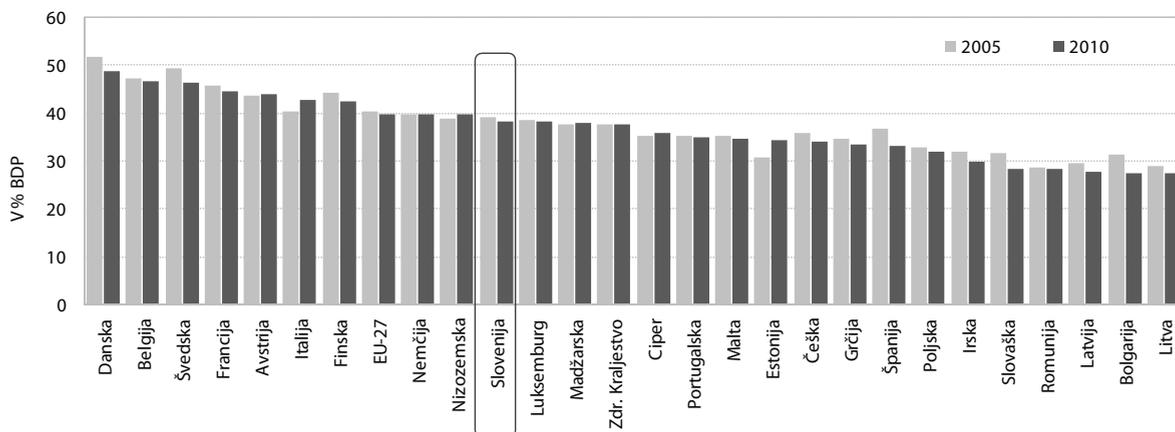
Danske, Bolgarije in Cipra tudi sosednje Avstrija in Madžarska. Delež se je v povprečju držav v zadnjih dveh letih povečal, saj je pet držav leta 2009 in nadaljnjih osem držav leta 2010 povečalo stopnje DDV in tudi trošarine zaradi konsolidacije javnih financ. Za 0,2 o. t. BDP se je delež povečal tudi v Sloveniji. Tudi obremenitev s prispevki za socialno varnost je v Sloveniji nad povprečjem evropskih držav. Leta 2010 je znašal delež prispevkov za socialno varnost v Sloveniji 15,2 % BDP v povprečju evropskih držav pa 12,9 % BDP. Slovenija prednjači med evropskimi državami po visokih prispevkih za socialno varnost, leta 2010 so imele višji delež prispevkov za socialno varnost v BDP samo še Francija, Nemčija in Češka. V povprečju držav EU se je leta 2010 delež prispevkov za socialno varnost zmanjšal, v Sloveniji pa povečal. Obremenitev z davki na dohodek in premoženje je v Sloveniji pod povprečjem evropskih držav. Leta 2010 je znašal delež davkov na dohodek in premoženje 8,2 % BDP, v povprečju držav pa 12,4 % BDP. V zadnjem letu je delež v povprečju evropskih držav po majhnem padcu leta 2009 stabilen, v Sloveniji pa se delež davkov na dohodek in premoženje, zaradi razbremenjevanja dohodka in premoženja po reformi po letu 2007, znižuje. Obremenitev kapitala je tako v povprečju evropskih držav kot tudi v Sloveniji stabilna, ampak na zelo nizkem nivoju. V povprečju držav EU dosega okoli 0,3 % BDP, v Sloveniji pa je delež nepomemben.

Tabela: Obremenitev z davki in prispevki za socialno varnost, v % BDP

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
v % BDP							
Davki in socialni prispevki	37,5	39,0	38,6	38,0	37,6	38,0	38,4
Davki	23,1	24,5	24,3	24,1	23,3	22,8	22,9
Davki na proizvodnjo in uvoz	15,7	15,8	15,2	14,9	14,4	14,4	14,6
Davki na proizvode in storitve	13,4	12,9	12,7	12,8	12,8	13,4	13,6
Drugi davki na proizvodnjo	2,3	2,9	2,5	2,1	1,6	1,0	1,0
Tekoči davki na dohodek, premoženje	7,3	8,7	9,1	9,2	8,9	8,3	8,2
Davki na kapital	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Socialni prispevki	14,4	14,5	14,3	13,9	14,3	15,3	15,5
Struktura v %							
Davki in socialni prispevki	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Davki	61,6	62,8	63,1	63,4	62,0	59,9	59,6
Davki na proizvodnjo in uvoz	42,0	40,4	39,4	39,2	38,2	37,9	38,0
Davki na proizvode in storitve	35,8	33,0	33,0	33,6	34,0	35,2	35,4
Drugi davki na proizvodnjo	6,2	7,4	6,4	5,6	4,2	2,7	2,7
Tekoči davki na dohodek, premoženje	19,4	22,3	23,6	24,1	23,7	21,8	21,5
Davki na kapital	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Socialni prispevki	38,4	37,2	36,9	36,6	38,0	40,1	40,4

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Slika: Obremenitev z davki in prispevki za socialno varnost, 2005 in 2010, v % BDP

Vir: Taxation trends in the European Union (Eurostat, European Commission), 2011.

Subvencije

Leta 2010 se je ohranila visoka raven subvencij sektorja država iz leta 2009, ko so bile povečane predvsem zaradi ukrepov za blaženje posledic gospodarske krize. Delež subvencij v BDP se je po večletnem obdobju nespremenjene ravni (1,6 %) leta 2009 povečal na 2,2 % BDP, kar je posledica povečanja subvencij in hkrati znižanja BDP. Nominalno so v primerjavi z letom 2008 porasle za četrtno ali za 155 mio na 766,5 mio evrov. Leta 2010 so ostale na ravni leta 2009 (2,2 % BDP oz. so se znižale za 3,3 mio na 763,2 mio evrov). Po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih za leto 2009 so bile subvencije v Sloveniji precej višje kot v povprečju EU (1,3 % BDP), njihovo povečanje v primerjavi s stabilnim povprečjem v obdobju 2005–2008 pa je bilo v EU manjše (0,2 o. t.) kot v Sloveniji (0,6 o. t. BDP). Leta 2009 sta višjo raven subvencij od Slovenije izkazovali le dve članici (Avstrija 3,6 % in Danska 2,6 % BDP), enako pa še Belgija. Leta 2008 je bilo pred Slovenijo še šest držav članic.

Razporeditev subvencij po namenih kaže, da je večina vseh subvencij usmerjena v ekonomske dejavnosti, kjer so najbolj subvencionirana področja splošne ekonomske zadeve in zaposlovanje ter transport. Slovenija največ subvencij usmerja v ekonomske dejavnosti, ki pa so do leta 2008 zaradi hitrejši rasti pri drugih namenih postopno izgubljale delež v strukturi subvencij (2006: 79 %; 2008: 74 %), leta 2009 pa so ga ponovno povečale (na 79 %). Leta 2010 so bile nižje za 10,9 mio evrov, njihov strukturni delež pa se je zmanjšal za odstotno točko. Od celotnih izdatkov države, usmerjenih v ekonomske dejavnosti, so subvencije v obdobju 2005–2008 predstavljale od 24,5- (2008) do 31,3-odstotni (2006) delež, leta 2009 se je povečal na 33,1 %. Ta delež je leta 2010 ostal nespremenjen. Podatki o subvencijah za ekonomske dejavnosti na drugi ravni kažejo, da so bile do leta 2008 pretežno usmerjene v subvencioniranje kmetijstva in transporta, leta 2009 pa so se zaradi blaženja posledic gospodarske krize močno povečale subvencije, usmerjene v splošne ekonomske zadeve in zaposlovanje. Subvencije v kmetijstvo, ki so v letih 2005–2008 predstavljale okoli 30 % vseh subvencij, usmerjenih v ekonomske dejavnosti, so se leta 2009 močno znižale (na 20,1 %), leta 2010 pa še prepolovile in predstavljale le še slabih 10 % subvencij v ekonomske dejavnosti. Znižanje subvencij v kmetijstvo je posledica večjega financiranja te dejavnosti iz evropskih skladov. Subvencioniranje transporta je bilo še višje (2008 okoli 50 %), leta 2009 so se te subvencije absolutno nekoliko povišale, relativno pa znižale (na 39,5 %). Leta 2010 se je subvencioniranje transporta ponovno močno povečalo (za 15,9 %), njegov delež pa se je povzpел na 46,5 %. Zaradi

blaženja posledic gospodarske krize so se razmeroma majhne subvencije v splošne ekonomske in trgovinske zadeve ter zadeve, povezane z zaposlovanjem, močno povečale (2008: 11,1 %; 2009: 32,2 %) zaradi sprejetih ukrepov, usmerjenih v ohranjanje delovnih mest in povečevanje konkurenčnosti gospodarstva. Ker se število brezposelnih še nadalje povečuje, konkurenčnost gospodarstva pa ostaja še vedno na prenizki ravni, so se leta 2010 subvencije za ta namen absolutno še nekoliko okrepile, vendar se je njihov delež v subvencijah za ekonomske dejavnosti znižal na 31,4 %.

Subvencije za druge neekonomske dejavnosti so leta 2009 ohranile raven iz leta 2008, leta 2010 pa so se povečale. Subvencije za druge neekonomske dejavnosti, ki predstavljajo od 20 % (2009) do 25 % (2008) vseh subvencij, so v letu 2009 ohranile raven iz predhodnega leta (nekaj nad 150 mio evrov), leta 2010 pa so se povečale za 4,8 % ali za 7,6 mio evrov. Največ subvencij je bilo do leta 2008 usmerjenih v varstvo okolja, v zadnjih dveh letih pa so se drastično znižale (2008: 31,8 %; 2010: 21,4 % subvencij v neekonomske dejavnosti). Skokovito pa so narasle subvencije, ki podpirajo socialno zaščito in izobraževanje. Subvencije za socialno zaščito so leta 2010 predstavljale že 35 %, subvencije za izobraževanje pa 23 % subvencij za neekonomske dejavnosti.

Programi subvencioniranja so zelo razdrobljeni in nekoordinirani, evidence prejemnikov subvencij pa še vedno ni. Programi subvencioniranja so številni in razdrobljeni po ministrstvih in njihovih službah. Že leta 2007 predvidena enotna evidenca razvojnih politik vlade, ki bi vse ukrepe države, vključno s subvencijami, razdelila po programih in projektih¹, še vedno ni vzpostavljena. Zato se učinki subvencioniranja ne merijo, izjema so le posamezne študije, ki pokrivajo le ozek del ukrepov posameznih dajalcev subvencij. Zaradi medsebojne prepletenosti subvencioniranja (posamezna podjetja prejemajo subvencije različnih ministrstev in tudi različnih služb v okviru istih ministrstev) je potreba po ugotavljanju učinkovitosti subvencioniranja večplastna. Pomembna je za ugotavljanje učinkovitosti subvencij in njihovih prejemnikov. Hkrati je pomembna tudi z vidika izdatkov države, pri čemer bi izdatki morali zajemati poleg programov subvencioniranja tudi izdatke, ki so povezani z administriranjem pri dodeljevanju subvencij.

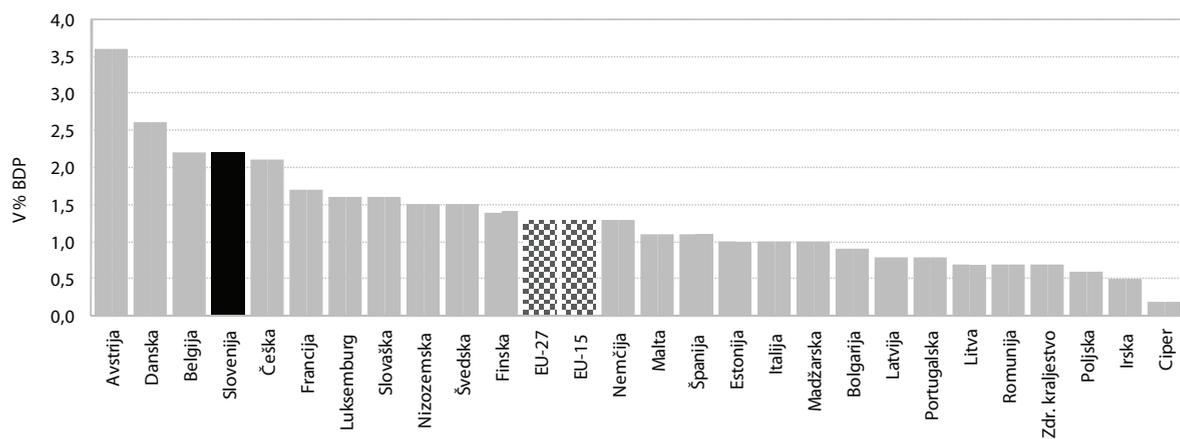
¹ Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna in proračunov samoupravnih lokalnih skupnosti, Uradni list RS, št. 44/2007.

Tabela: Subvencije sektorja država, 1995–2009, v % BDP

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
EU-27	np	np	1,1	1,1	1,1	1,1	1,3
EU-15	1,6	1,3	1,1	1,1	1,1	1,2	1,3
Avstrija	2,8	3,1	3,4	3,4	3,3	3,5	3,6
Belgija	1,2	1,2	1,6	1,7	1,9	2,1	2,2
Bolgarija	np	1,0	0,8	0,7	0,8	1,1	0,9
Ciper	0,9	1,4	0,7	0,5	0,4	0,4	0,2
Češka	2,9	2,8	1,8	1,9	1,8	1,7	2,1
Danska	2,7	2,4	2,3	2,2	2,2	2,2	2,6
Estonija	0,8	1,1	0,7	0,9	0,9	1,0	1,0
Finska	2,7	1,5	1,3	1,4	1,3	1,3	1,4
Francija	1,6	1,5	1,4	1,4	1,5	1,4	1,7
Grčija	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Irska	1,0	0,7	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5
Italija	1,4	1,2	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0
Latvija	1,2	1,0	0,5	0,6	0,6	0,9	0,8
Litva	np	0,8	0,7	0,7	0,9	0,7	0,7
Luksemburg	1,6	1,5	1,6	1,5	1,5	1,5	1,6
Madžarska	2,2	1,6	1,4	1,4	1,4	1,1	1,0
Malta	1,7	1,4	2,1	2,2	2,0	2,1	1,1
Nemčija	2,1	1,7	1,2	1,2	1,1	1,1	1,3
Nizozemska	1,0	1,5	1,2	1,1	1,2	1,2	1,5
Poljska	np	np	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Portugalska	1,2	1,2	1,0	0,9	0,8	0,7	0,8
Romunija	3,4	1,8	1,5	1,8	1,3	0,8	0,7
Slovaška	4,7	2,5	1,3	1,3	1,2	1,7	1,6
Slovenija	2,2	1,9	1,6	1,6	1,6	1,6	2,2
Španija	1,0	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1
Švedska	3,6	1,6	1,4	1,5	1,4	1,4	1,5
Združeno kraljestvo	0,7	0,4	0,6	0,7	0,7	0,6	0,7

Vir: Eurostat Portal Page – Government Finance Statistics, 2012; za Slovenijo podatki SURS, 2012.
Opomba: np – ni podatkov.

Slika: Subvencije sektorja država, 2009, v % BDP

Vir: Eurostat Portal Page – Government Finance Statistics, 2012.

Državne pomoči¹

Po zelo velikem povečanju leta 2009, zaradi ukrepov za zmanjšanje posledic gospodarske krize, so se državne pomoči leta 2010 močno znižale, vendar ostale na višji ravni kot pred letom 2009. Leta 2010 so državne pomoči znašale 460,1 mio evrov, kar predstavlja 1,28 % BDP in 2,8 % izdatkov države. Po kar 86,5-odstotnem povečanju državnih pomoči leta 2009 (za 280,6 mio evrov ali za 0,84 % BDP) so se leta 2010 znižale za 23,9 % oz. za 144,6 mio evrov (0,43 % BDP). Čeprav je bilo njihovo znižanje občutno, so leta 2010 zadržale višjo raven, kot je bila dosežena leta 2008 (za 0,48 % BDP ali za 136 mio evrov) in tudi v drugih letih po vstopu Slovenije v EU² (Trinajsto poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji, 2012).

Znižanje državnih pomoči leta 2010 je izhajalo iz postopnega odpravljanja posebne začasne sheme, imenovane odpravljanje resne motnje v gospodarstvu. Leta 2010 je bilo prek sheme odpravljanje resne motnje v gospodarstvu dodeljenih le še 37,6 mio evrov državnih pomoči (leta 2009 kar 215,4 mio evrov), pri čemer so se bistveno zmanjšale pomoči finančnim institucijam. Druge horizontalne pomoči, prek katerih je Slovenija dodatno odpravljala posledice gospodarske krize, so se leta 2010 povečale za 42,1 mio evrov in so bile krepko višje (za 104,6 mio) kot leta 2008. Največji porast so zabeležile pomoči za raziskave in razvoj, ki so bile kar tri in pol krat višje kot leta 2008, od leta 2009 pa so se povišale za 45 %. Skokovito rast izkazujejo tudi pomoči za zaposlovanje in varstvo okolja. Nekatere vrste horizontalnih pomoči (pomoči za majhna in srednje velika podjetja ter za usposabljanje) se postopno zmanjšujejo, ker se povečuje dodeljevanje ukrepov prek pravila »de minimis«, ki pa se ne štejejo med državne pomoči. Absolutno in relativno se znižujejo tudi pomoči za regionalni razvoj in kulturo. Leta 2010 so bile pomoči prvič dodeljene pod novo shemo, imenovano tvegani kapital, njihova količina pa je bila zelo majhna.

Povečevanje horizontalnih pomoči v strukturi vseh državnih pomoči (2008: 47,6 %; 2010: 64,4 %) tudi brez pomoči za odpravljanje resne motnje v gospodarstvu sledi razvojnim ciljem, ki so opredeljeni v Strategiji razvoja Slovenije in Strategiji Evropa 2020, ter zasledovanju splošne učinkovitosti državnih pomoči na razvoj posameznih prejemnikov in prek učinkov prelivanja tudi celotne družbe. Pomoči posebnim sektorjem so se leta 2010 v primerjavi z letom 2009 nekoliko znižale, pri čemer so se povečale pomoči za promet, za druge sektorje (predvsem kmetijstvo in ribištvo ter premogovništvo) pa so se znižale.

Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic gospodarske krize in pomoči železniškemu prometu³) krepko presegajo povprečje držav EU. Po podatkih Evropske komisije (State Aid Scoreboard, 2011) so državne pomoči v povprečju članic skoraj za polovico nižje kot v Sloveniji (EU: 0,6 %; Slovenija: 1,1 % BDP). Po njihovi relativni višini Slovenija prekašata le Madžarska (2,3 %) in Malta (1,4 % BDP), enako višino pa dosega še Finska. Količina pomoči, ki je bila usmerjena finančnemu sektorju za odpravljanje posledic finančne krize v obdobju 2008–2010, pa je bila v Sloveniji krepko nižja od povprečja držav članic Evropske unije (Slovenija: 6,0 %; EU: 13,1 % BDP iz leta 2010) (Commission staff working paper, Autumn 2010 update, 2011).

Državne pomoči se postopno preoblikujejo v smeri pomoči, ki so dodeljene po pravilu »de minimis«⁴ in se ne štejejo med državne pomoči, zato tudi niso pod nadzorom Evropske komisije. Še leta 2006 so pomoči, dodeljene po tem pravilu, v Sloveniji predstavljale približno 10 mio evrov, leta 2008 pa so znašale že 28,6 mio. Zelo so se povečale leta 2009 (84,9 mio evrov) in predstavljale že 14 % vseh državnih pomoči. Njihov izrazit porast je bil delno posledica sprejetja ukrepov za blažitev posledic gospodarske krize, delno pa že omenjenega prehoda iz nadzorovanih državnih pomoči. Leta 2010 so se te pomoči znižale za 28,5 %, vendar so s 60,7 mio evrov ostale na visoki ravni in predstavljale 13,2 % državnih pomoči. Dodeljevale so se za različne namene, prednjačita pa zaposlovanje ter majhna in srednje velika podjetja.

¹ Državne pomoči izhajajo iz ureditve v Evropski uniji in predstavljajo vse ukrepe države na strani njenih izdatkov (subvencije, kapitalski transferji) in na strani prihodkov (znižani prihodki države), dodeljene z različnimi instrumenti (dotacije, davčne oprostitve in olajšave, ugodna posojila, garancije ipd.) ekonomskim subjektom, ki vplivajo na enotni notranji trg Evropske unije. Vpliv na trg je določen arbitrarno s pravili, ki jih sprejemajo Evropska komisija, Evropski svet in Evropsko sodišče.

² Primerjava z leti pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo ni realna, saj so se v teh letih izkazovale vse državne pomoči, po vstopu pa se med državnimi pomočmi ne izkazuje velik del pomoči kmetijstvu, ki predstavljajo ukrepe, dodeljene na podlagi Skupne kmetijske politike (CAP), ki se od članstva Slovenije v Evropski uniji ne obravnavajo več kot državne pomoči.

³ Evropska komisija je v novem pregledu objavila le podatke o državnih pomočeh brez pomoči za odpravljanje gospodarske recesije in brez pomoči za železniški promet.

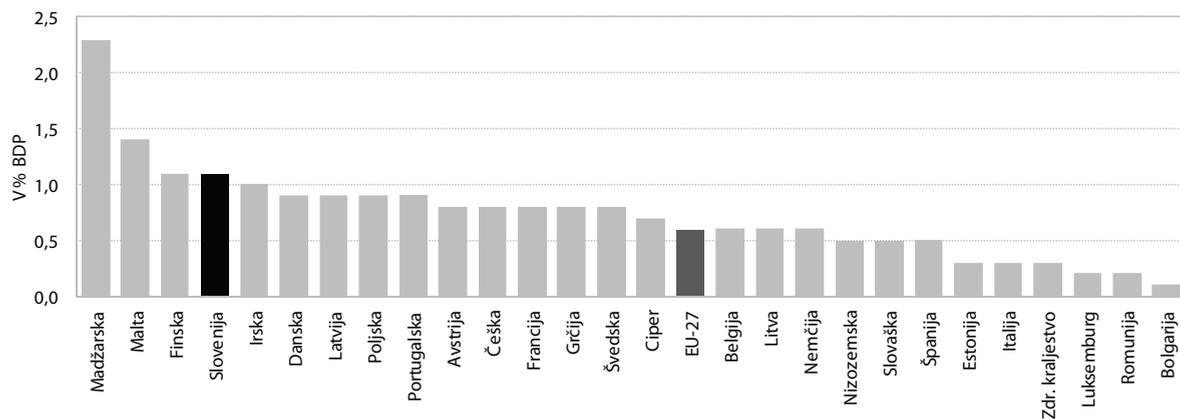
⁴ Pomoči majhnega obsega »de minimis« so instrument, ki državam članicam omogoča, da zelo hitro dodelijo pomoči v omejenem znesku brez priglasitve Evropski komisiji in brez kakršnega koli upravnega postopka. Pravilo temelji na predpostavki, da velika večina pomoči v majhnih zneskih nima učinka na trgovino in konkurenco med državami članicami ter zato ne pomeni državne pomoči v skladu s členom 87(1) ES. Višina pomoči »de minimis« je omejena na največ 200.000 EUR na podjetje v katerem koli obdobju treh proračunskih let.

Tabela: Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic gospodarske krize in pomoči železniškemu prometu), v % BDP

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	1,0	0,6	0,6	0,8	0,5	0,6	0,6	0,6
Avstrija	1,1	0,7	0,5	0,8	0,4	0,7	0,9	0,8
Belgija	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,6
Bolgarija	np	np	0,1	0,1	0,6	0,6	0,5	0,1
Ciper	np	2,6	1,4	0,6	0,7	0,6	1,0	0,7
Češka	np	2,4	0,6	0,8	0,8	1,0	0,7	0,8
Danska	0,7	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	1,0	0,9
Estonija	np	0,1	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3
Finska	2,8	1,4	1,3	1,3	1,1	1,1	1,2	1,1
Francija	0,8	0,6	0,6	1,7	0,5	0,7	0,8	0,8
Grčija	1,4	0,6	0,4	0,4	0,5	0,7	0,9	0,8
Irska	0,7	1,1	0,5	0,5	0,7	1,2	0,9	1,0
Italija	1,2	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Latvija	np	0,7	1,1	1,3	2,2	0,6	0,7	0,9
Litva	np	0,3	0,5	0,5	0,6	0,4	0,6	0,6
Luksemburg	0,5	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2
Madžarska	np	1,1	3,2	2,3	1,9	2,4	1,8	2,3
Malta	np	3,4	3,5	2,8	2,4	1,9	1,9	1,4
Nemčija	1,4	0,8	0,7	0,8	0,6	0,6	0,7	0,6
Nizozemska	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
Poljska	np	1,0	0,8	0,9	0,6	0,9	0,9	0,9
Portugalska	0,9	0,8	0,9	0,9	1,3	0,9	1,0	0,9
Romunija	np	np	0,6	0,7	1,2	0,6	0,7	0,2
Slovaška	np	0,4	0,6	0,5	0,4	0,6	0,5	0,5
Slovenija	np	1,0	0,7	0,7	0,6	0,7	1,0	1,1
Španija	1,0	0,9	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Švedska	0,5	0,4	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8
Združeno kraljestvo	0,4	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3

Vir: State Aid Scoreboard, Autumn 2011, (European Commission), 2011.
Opomba: np – ni podatkov.

Slika: Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic gospodarske recesije in pomoči železniškemu prometu), 2010, v % od BDP

Vir: State Aid Scoreboard, Autumn 2011, (European Commission), 2011.
Opomba: Legenda na levi strani: odstotki od bruto domačega proizvoda.

4. PRIORITETA:

Moderna socialna država

- Stopnja delovne aktivnosti
- Stopnja brezposelnosti
- Stopnja dolgotrajne brezposelnosti
- Začasne zaposlitve
- Delne zaposlitve
- Izdatki za socialno zaščito
- Izdatki za pokojnine
- Izdatki za zdravstvo
- Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- Indeks človekovega razvoja
- Minimalna plača
- Tveganje revščine
- Materialna prikrašnanost
- Zmogljivosti zdravstva
- Zmogljivost izobraževalnega sistema
- Zadovoljstvo z življenjem

Stopnja delovne aktivnosti

Stopnja delovne aktivnosti¹ se znižuje že tretje leto zapored, zadnji dve leti bolj kot v povprečju EU. Vzrok za to so zaostrene gospodarske razmere, ki so imele v Sloveniji bolj negativne posledice kot v povprečju v EU, in posledično zniževanje zaposlenosti. Vse do leta 2003 je stopnja delovne aktivnosti v Sloveniji nihala okoli 63 %, z vstopom Slovenije v EU leta 2004 pa se je močno povečala in presegala tako povprečje celotne EU kot tudi povprečje starih članic EU (EU-15). Povečevala se je vse do leta 2008, leta 2009 pa se je zaradi upada gospodarske aktivnosti začela zniževati (glej tabelo). Leta 2009 je bil padec zaposlenosti v primerjavi s padcem gospodarske aktivnosti relativno majhen, delno zaradi običajnega zamika reakcije trga dela na gospodarske razmere, delno pa zaradi intervencije države, ki je takrat z dvema interventnima zakonoma² omogočila ohranitev dela ogroženih delovnih mest. Zniževanje zaposlenosti se je kljub šibkemu gospodarskemu okrevanju nadaljevalo tudi v letih 2010 in 2011. Podjetja so nadoknadila padec produktivnosti leta 2009 z nadaljnjim zmanjševanjem števila zaposlenih, iztekli ali zmanjšali so se tudi učinki interventnih posegov države, poleg tega pa se je v drugi polovici leta 2011 začela ponovno zniževati tudi gospodarska rast. Leta 2011 se je stopnja delovne aktivnosti v Sloveniji tako znižala za okrog 2 o. t., v prvem in drugem četrletju 2011 pa je tudi prvič padla pod povprečje EU.

Leta 2011 se je najbolj znižalo število zaposlenih v gradbeništvu, pomembneje pa se je zmanjšal tudi obseg različnih neformalnih oblik dela. Leta 2011 se je po podatkih statističnega registra število delovno aktivnih v primerjavi z enakim obdobjem leto prej zmanjšalo za 2,1 %, od tega najbolj v gradbeništvu (za 13,6 %). Manjše (za 2 % ali več) je bilo tudi v kmetijstvu, industriji, proizvodnih in raznih neposlovnih storitvah. Leta 2011 se je število delovno aktivnih povečalo le v informacijskih ter strokovnih in raznovrstnih poslovnih storitvah, med javnimi storitvami pa v izobraževanju, zdravstvu in socialnem varstvu, v javni upravi pa se je zmanjšalo. Med delovno aktivnimi se je zmanjšalo predvsem število zaposlenih oseb (za 2,4 %), med temi najbolj število v Sloveniji zaposlenih tujcev (za 14,3 %), število samozaposlenih pa se je povečalo (za 2,4 %, brez kmetov, katerih število se je povečalo tudi iz statističnih razlogov). Iz primerjave teh podatkov s

podatki ankete o delovni sili, po katerih se je število delovno aktivnih zmanjšalo bolj kot po statističnem registru, sklepamo, da se je leta 2011 že drugo leto zmanjšalo tudi število delovno aktivnih v različnih neformalnih oblikah dela³ (po naših ocenah leta 2011 za okrog 14 %, leta 2010 pa za 3 %).

Stopnja delovne aktivnosti se je leta 2011 znižala v vseh starostnih kategorijah in pri obeh spolih.

V zadnjih treh letih sta se znižali predvsem stopnji delovne aktivnosti mladih (15–24 let) in oseb v starosti 25–54 let, leta 2011 pa se je močno znižala tudi stopnja delovne aktivnosti v starosti 55–64 let, ki se je do leta 2009 sicer počasi povečevala, a bila ves čas ena najnižjih v EU. V drugem četrletju 2011 je bila le 30,6-odstotna (16,9 o. t. manj kot v povprečju v EU). Stopnja delovne aktivnosti mladih se je v letih 2007–2010 gibala okrog povprečja EU, predvsem zaradi visoke neformalne delovne aktivnosti mladih (pretežno v obliki dela preko študentskih servisov), leta 2011 pa se je zmanjšala bolj kot v povprečju v EU. V drugem četrletju 2011 je bila 30,9-odstotna (2,7 o. t. manj kot v EU). Formalna delovna aktivnost mladih, ki jo kažejo podatki SRDAP (glej sliko), ostaja nizka. Višja kot v EU je predvsem delovna aktivnost žensk, ki je do leta 2003 nihala okoli 58 %, v obdobju 2004–2008 pa se je hitro povečevala in leta 2008 dosegla 64,5 %. Od takrat dalje se znižuje. V drugem četrletju 2011 je bila le še 61,1-odstotna (v EU 58,7). Delovna aktivnost moških, ki je do leta 2003 nihala okoli 67 %, je v letih 2007–2009 ujela evropsko povprečje. Do leta 2008 se je povečala na 72,9 %, zadnji dve leti pa upada hitreje kot v EU. Do drugega četrletja 2011 je padla že na 67,6 % (za 2,6 o. t. nižje od povprečja EU).

Leta 2011 je država na trgu dela intervenirala v precej manjši meri kot v predhodnih dveh letih.

Marca 2011 so se iztekle še zadnje subvencije po enem od dveh zakonov, s katerima je država blažila posledice gospodarske krize na trgu dela. Tudi vpliv programov aktivne politike zaposlovanja je bil leta 2011 manjši. V okviru programov zaposlovanja, samozaposlovanja in javnih del je dobilo delo okrog 10 tisoč brezposelnih, tretjino manj kot leta prej.

¹ V starosti 15–64 let.

² Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa, UL RS 5/2009 in Zakon o delnem povračilu nadomestila plače, UL RS 42/2009.

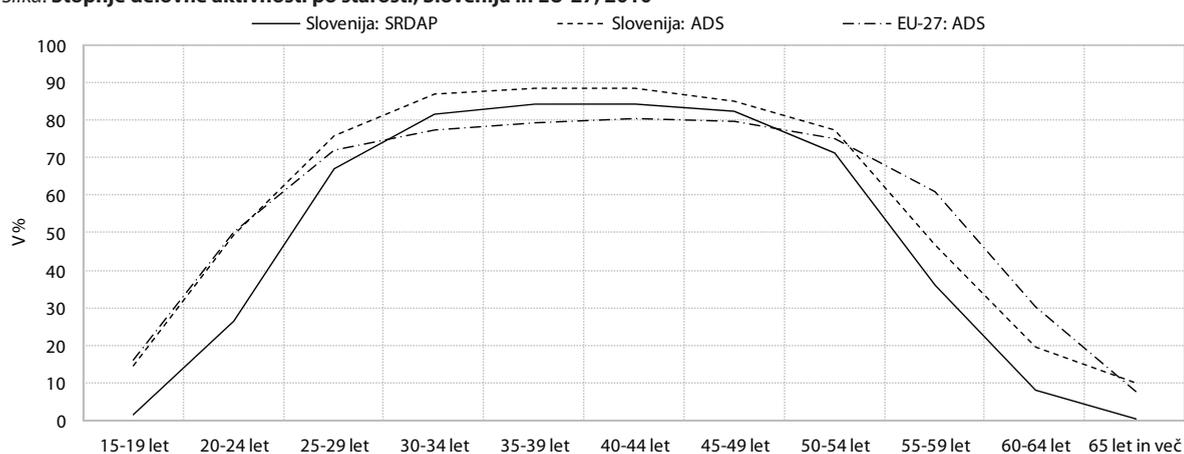
³ To so delovno aktivni po pogodbah o delu, v sivi ekonomiji ali kot pomagajoči družinski člani.

Tabela: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 15–64 let) po anketi o delovni sili, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (Q2)
EU-27	np	62,2	63,4	64,4	65,3	65,8	64,5	64,1	64,5
Avstrija	68,8	68,5	68,6	70,2	71,4	72,1	71,6	71,7	72,1
Belgija	56,1	60,5	61,1	61,0	62,0	62,4	61,6	62,0	62,5
Bolgarija	np	50,4	55,8	58,6	61,7	64,0	62,6	59,7	58,2
Ciper	np	65,7	68,5	69,6	71,0	70,9	69,9	69,7	69,0
Češka	np	65,0	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4	65,0	65,7
Danska	73,4	76,3	75,9	77,4	77,1	77,9	75,7	73,4	73,3
Estonija	np	60,4	64,4	68,1	69,4	69,8	63,5	61,0	64,3
Finska	61,6	67,2	68,4	69,3	70,3	71,1	68,7	68,1	70,1
Francija	59,5	62,1	63,7	63,6	64,3	64,8	64,0	63,8	64,0
Grčija	54,7	56,5	60,1	61,0	61,4	61,9	61,2	59,6	56,4
Irska	54,4	65,2	67,6	68,7	69,2	67,6	61,8	60,0	59,5
Italija	51	53,7	57,6	58,4	58,7	58,7	57,5	56,9	57,3
Latvija	np	57,5	63,3	66,3	68,3	68,6	60,9	59,3	61,4
Litva	np	59,1	62,6	63,6	64,9	64,3	60,1	57,8	60,8
Luksemburg	58,7	62,7	63,6	63,6	64,2	63,4	65,2	65,2	63,8
Madžarska	np	56,3	56,9	57,3	57,3	56,7	55,4	55,4	55,8
Malta	np	54,2	53,9	53,6	54,6	55,3	55,0	56,1	57,3
Nemčija	64,6	65,6	65,5	67,2	69,0	70,1	70,3	71,1	72,5
Nizozemska	64,7	72,9	73,2	74,3	76,0	77,2	77,0	74,7	74,7
Poljska	np	55,0	52,8	54,5	57,0	59,2	59,3	59,3	59,7
Portugalska	63,7	68,4	67,5	67,9	67,8	68,2	66,3	65,6	64,8
Romunija	np	63,0	57,6	58,8	58,8	59,0	58,6	58,8	58,8
Slovaška	np	56,8	57,7	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8	59,6
Slovenija	62,9	62,8	66,0	66,6	67,8	68,6	67,5	66,2	64,4
Španija	46,9	56,3	63,3	64,8	65,6	64,3	59,8	58,6	58,3
Švedska	70,9	73,0	72,5	73,1	74,2	74,3	72,2	72,7	74,5
Združeno kraljestvo	68,5	71,2	71,7	71,6	71,5	71,5	69,9	69,5	69,4

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2011.
 Opomba: np – ni podatka.

Slika: Stopnje delovne aktivnosti po starosti, Slovenija in EU-27, 2010

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2011.

Opomba: ADS: Anкета o delovni sili; SRDAP: Statistični register delovno aktivnega prebivalstva (ki vključuje osebe v delovnem razmerju in samozaposlene).

Stopnja brezposelnosti

Anketna in registrirana brezposelnost sta se v Sloveniji leta 2011 povečali manj kot leto pred tem, mednarodno primerljiva anketna stopnja pa ostaja nižja od povprečja EU. Stopnja anketne brezposelnosti se je od tretjega četrtnetja 2008, ko je dosegla najnižjo raven, odkar jo merimo (4,1 %), do prvega četrtnetja 2011 zaradi zaostrenih gospodarskih razmer povečala že na 8,5 %, v povprečju leta 2011 pa je bila 8,1-odstotna (0,8 o. t. več kot leta 2010). Stopnja anketne brezposelnosti je bila še naprej nižja kot v povprečju v EU in v evrskem območju. V EU-27 je bila leta 2011 v povprečju 9,7-odstotna, v evrskem območju pa 10,2-odstotna. Stopnja registrirane brezposelnosti se je zvišala za 1 o. t. in bila v povprečju leta 11,8-odstotna. Od septembra 2008, ko je dosegla najnižjo raven po letu 1990 (6,3 %), se je do januarja 2011 že skoraj podvojila, leta 2011 pa se zaradi umiritve upadanja zaposlenosti¹ ni več pomembneje povečevala.

Leta 2011 se je rast brezposelnosti žensk, mladih in oseb z nižjo ter srednjo izobrazbo umirila, močnejše pa narašča (sicer nizka) stopnja brezposelnosti oseb terciarnoizobrazbo. Stopnja anketne brezposelnosti žensk, ki je v obdobju 2001–2006 nihala okrog 7 %, se je do tretjega četrtnetja 2008 znižala na 4,4 %, od takrat pa se spet povečuje. Od leta 2009 je nižja od stopnje brezposelnosti moških. Leta 2011 je bila v povprečju 8,1-odstotna, stopnja anketne brezposelnosti moških pa 8,3-odstotna. Stopnja registrirane brezposelnosti žensk (leta 2011 v povprečju 12,4-odstotna) pa ostaja višja od stopnje registrirane brezposelnosti moških (11,4 %). Stopnja anketne brezposelnosti mladih, ki je bila najnižja, odkar jo merimo, v drugem četrtnetju 2007 (9,3 %), se je zaradi kriznih razmer do prvega četrtnetja 2011 povečala že na 18,6 %, v povprečju 2011 pa je bila 15,3-odstotna. Ves čas pa ostaja precej pod povprečjem EU, po naši oceni predvsem zaradi študentskega dela ter visoke stopnje vpisanosti mladih v terciarno izobraževanje. Podobno dinamiko sta imeli tudi stopnji brezposelnosti oseb z nižjo in srednjo izobrazbo. Prva se je s 6,6 % leta 2008 do prvega četrtnetja 2011 povečala na 15,7 %, v povprečju pa je bila v prvih treh četrtnetjih 2011 14,0-odstotna. Druga pa se je s 4,4 % v povprečju leta 2008 do prvega četrtnetja 2011 povečala na 9,2 %, v prvih treh četrtnetjih 2011 pa je bila v povprečju 8,5-odstotna. Leta 2011 se je ponovno povečala (na 5,0 % v prvih treh četrtnetjih 2011) tudi anketna stopnja brezposelnosti oseb s terciarno izobrazbo, ki ima počasno, a stalno tendenco naraščanja.

Leta 2011 se je med registrirane brezposelne prijavilo nekoliko manj oseb kot leto prej, več brezposelnih pa je dobilo delo ali pa so bili črtani iz evidence iz drugih razlogov. Zaradi izgube zaposlitve je bilo prijavljenih skupaj 82.150 oseb, kar je 1,6 % manj kot leto prej. Med njimi pa se je povečalo število oseb, ki so zgubile delo zaradi stečaja podjetja, zaradi prenehanja poslovanja zasebnikov ali zato, ker so izgubile delo za določen čas. Delež zadnjih med vsemi prijavljenimi zaradi izgube dela se je povečal na 55,0 %. Zmanjšalo se je tudi število novo prijavljenih iskalcev prve zaposlitve (za 14,3 %), povečalo pa se je število brezposelnih, ki so dobili delo (za 7,0 %) ali so bili črtani iz evidence brezposelnih iz drugih razlogov (za 9,7 %). Med črtanimi je tretjina takih, ki so prenehali iskati zaposlitev. Med brezposelnimi, ki so dobili delo, je le šestina dobila delo v okviru programov aktivne politike zaposlovanja (programi zaposlovanja in samozaposlovanja ter javnih del; približno tretjina manj kot leto prej). Kljub temu, da se je med letom zmanjševalo, se je povprečno letno število brezposelnih leta 2011 povečalo za 10,9 % (po anketi) oziroma 10,1 % (po registru), to je na 84 tisoč oziroma 110,7 tisoč. V obdobju 2000–2008 se je prvo znižalo z 68 na 46 tisoč, drugo pa s 107 na 63 tisoč.

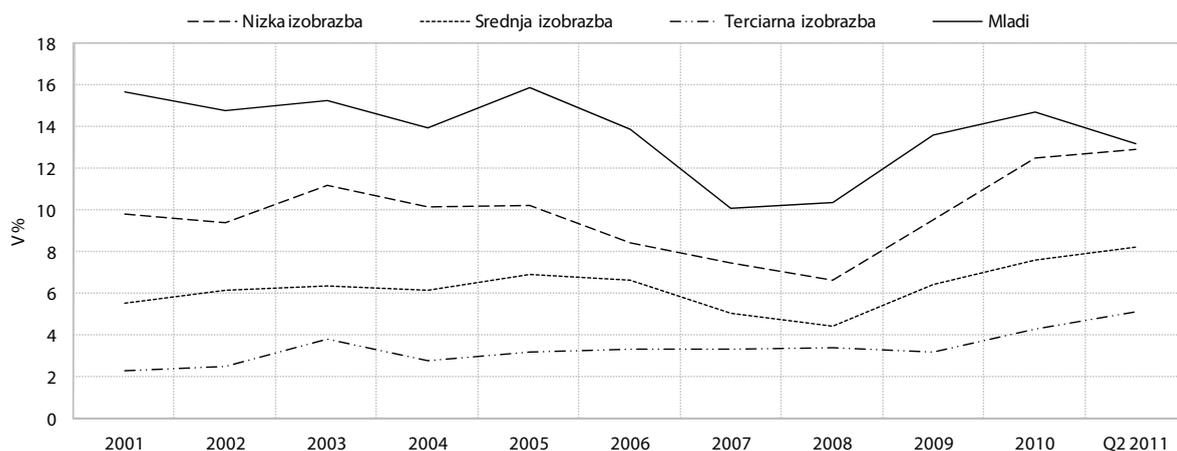
¹ Glej indikator *Stopnja delovne aktivnosti*.

Tabela: Stopnja anketne brezposelnosti, v%

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-27	np	8,7	8,9	8,2	7,1	7,0	8,9	9,6	9,7
Avstrija	3,9	3,6	5,2	4,8	4,4	3,8	4,8	4,4	np
Belgija	9,7	6,9	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2
Bolgarija	np	16,4	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2	11,1
Ciper	np	4,9	5,3	4,6	3,9	3,7	5,3	6,2	7,8
Češka	np	8,7	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3	6,8
Danska	6,7	4,3	4,8	3,9	3,8	3,3	6,0	7,4	7,6
Estonija	np	13,6	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5
Finska	15,4	9,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8
Francija	11	9,0	8,9	8,8	8,0	7,4	9,1	9,4	9,7
Grčija	np	11,2	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	Np
Irska	12,3	4,2	4,4	4,4	4,6	6,0	11,8	13,5	14,4
Italija	11,2	10,1	7,7	6,8	6,1	6,8	7,8	8,4	np
Latvija	np	13,7	8,9	6,8	6,0	7,5	17,1	18,7	np
Litva	np	16,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4
Luksemburg	2,9	2,2	4,5	4,7	4,1	5,1	5,1	4,4	4,8
Madžarska	np	6,4	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9
Malta	np	6,7	7,3	6,9	6,5	6,0	6,9	6,9	6,4
Nemčija	8	7,5	11,2	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9
Nizozemska	6,6	3,1	4,7	3,9	3,2	2,8	3,4	4,5	4,4
Poljska	np	16,1	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,6	9,7
Portugalska	7,2	4,0	7,7	7,8	8,1	7,7	9,6	11	12,9
Romunija	np	7,3	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4
Slovaška	np	18,8	16,3	13,4	11,1	9,5	12,0	14,4	13,4
Slovenija	np	6,7	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,1
Španija	18,4	11,1	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7
Švedska	8,8	5,6	7,8	7,1	6,2	6,2	8,4	8,4	7,5
Združeno kraljestvo	8,5	5,4	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	np

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2012.
 Opomba: np – ni podatka.

Slika: Nekatere specifične stopnje anketne brezposelnosti, Slovenija

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2012.

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti¹, ki je kazalnik družbene povezanosti in problemov trga dela, se je v Sloveniji leta 2011 še nekoliko povečala.

Bila je približno takšna, kot smo jo v Sloveniji imeli pred letom 2005. Po daljšem obdobju zmanjševanja (2000–2009) in povečanju leta 2010 za 1,5 o. t. se je v drugem četrletju 2011 povečala na 3,5 % (za 0,3 o. t. več kot pred enim letom). Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je bolj povečala pri moških kot pri ženskah; v drugem četrletju 2011 je pri ženskah znašala 3,1 % (0,1 o. t. več kot pred enim letom), pri moških pa 3,8 % (0,5 o. t. več kot pred enim letom).

Dolgotrajna brezposelnost v Sloveniji je še vedno nekoliko nižja kot v povprečju EU, se pa v zadnjih dveh letih hitreje povečuje. V obdobju 2008–2011 se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji močno približala povprečju EU². Podobno kot v Sloveniji se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti moških v povprečju EU v obdobju 2008–2011 (drugo četrletje) povečala bolj kot stopnja za ženske. To lahko v Sloveniji povežemo s padcem aktivnosti v gradbeništvu in slabšo izobrazbeno strukturo moških. Največje povečanje stopnje dolgotrajne brezposelnosti v obdobju 2008–2011 sta imeli Litva in Latvija, in sicer nekaj več kot 7 o. t. Na Slovaškem, ki beleži najvišjo stopnjo (9,1 %), je bila ta relativno visoka tudi pred krizo. V nekaterih državah pa v obdobju krize bistvenih sprememb ni bilo ali pa je bila leta 2011 dolgotrajna brezposelnost celo manjša kot leta 2008 (Nemčija, Belgija, Luksemburg).

Delež dolgotrajno brezposelnih v skupni brezposelnosti se v zadnjem letu ni bistveno povečal, vendar presega povprečje EU. Ob začetku krize se je leta 2009 zaradi velikega priliva novih brezposelnih, katerih obdobje brezposelnosti je bilo še relativno kratko, delež dolgotrajno brezposelnih v skupnem številu brezposelnih najprej močno zmanjšal in nato z daljšanjem obdobja brezposelnosti leta 2010 močno povečal (za 14,2 o. t.). V drugem četrletju 2011 je znašal 45,0 % in je bil na podobni ravni kot pred enim letom. Potem ko je bil delež v drugem četrletju 2009 pod povprečjem EU, ga v zadnjih dveh letih ponovno presega (podobno kot v obdobju 2000–2008). V Sloveniji je bilo v drugem četrletju 2011 dolgotrajno

brezposelnih 42,3 % brezposelnih žensk (približno toliko kot povprečju EU) in 47,1 % brezposelnih moških (EU: 43,4 %). Delež dolgotrajno brezposelnih žensk v skupnem številu dolgotrajno brezposelnih žensk je bil v drugem četrletju 2011 za 3 o. t. nižji kot pred enim letom, pri moških pa za 3 o. t. višji.

Strukturni problemi na trgu dela so se v zadnjih dveh letih povečali. Na naraščanje strukturne brezposelnosti v Sloveniji kaže tudi stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti³, ki je v drugem četrletju 2011 znašala 1,8 % (za 0,5 o. t. več kot pred enim letom), kar je 0,7 o. t. več, kot je znašala pred krizo (drugo četrletje 2008). S podaljšanim trajanjem brezposelnosti se zmanjšuje človeški kapital in zmanjšuje zaposljivost posameznika. Naraščanje dolgotrajne brezposelnosti nakazuje, da bo v prihodnjih letih brezposelnost težko bistveno znižati. Povečevanje dolgotrajne brezposelnosti zahteva okrepitev programov aktivne politike zaposlovanja (APZ), ki zmanjšujejo in preprečujejo dolgotrajno brezposelnost. Vključenost dolgotrajno brezposelnih⁴ v programe APZ je bila v preteklih letih sorazmerno nizka⁵ in bi jo bilo treba povečati.

¹ Stopnja dolgotrajne brezposelnosti predstavlja razmerje med številom dolgotrajno brezposelnih (osebe, ki so brezposelne eno leto in več) in aktivnim prebivalstvom.

² V drugem četrletju 2008 je bila stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji za 1,2 o. t. nižja kot v povprečju EU, v drugem četrletju 2011 pa 0,5 o. t.

³ Stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti predstavlja razmerje med številom zelo dolgotrajno brezposelnih (osebe, ki so brezposelne več kot dve leti) in aktivnim prebivalstvom.

⁴ V letu 2010 je bilo v programe APZ vključenih 19 % vseh dolgotrajno brezposelnih.

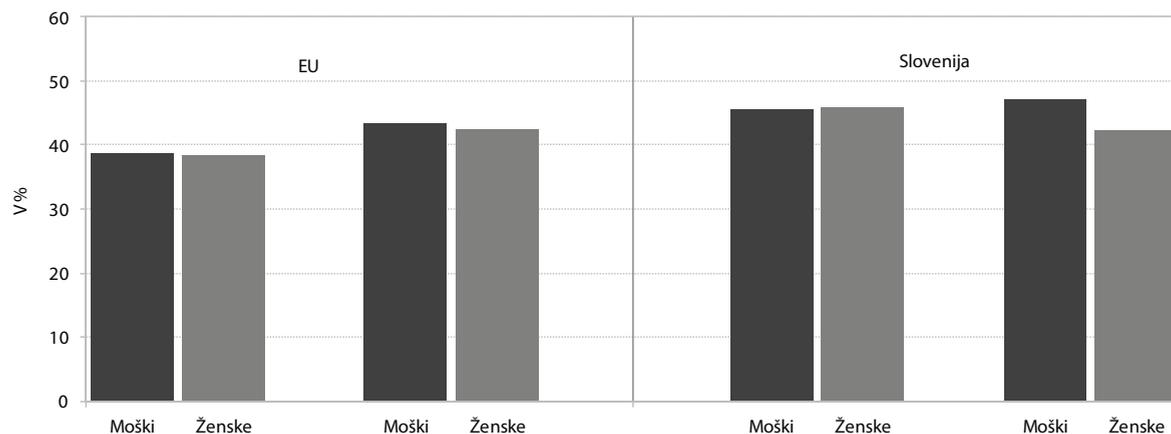
⁵ V letih 2008 in 2009 je bilo v programe APZ vključenih okoli 13 % dolgotrajno brezposelnih, v letu 2010 pa 19 %.

Tabela: Stopnja dolgotrajne brezposelnosti, 2000–2011¹, države EU-27

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-27	4,0	4,2	3,8	3,1	2,6	2,9	3,8	4,0
Avstrija	np	1,2	1,3	1,2	0,8	0,9	1,2	1,1
Belgija	3,6	4,2	4,6	3,8	3,3	3,5	4,1	3,2
Bolgarija	9,6	6,0	4,8	3,9	2,9	2,8	4,3	6,3
Ciper	1,3	1,5	0,8	0,7	0,4	0,5	1,2	1,2
Češka	4,3	4,1	4,0	2,9	2,2	1,8	3,0	2,6
Danska	0,8	1,2	0,8	0,7	0,5	0,4	1,3	2,0
Estonija	6,2	4,3	2,8	2,4	1,4	3,2	8,5	7,3
Finska	2,7	2,2	1,9	1,6	1,1	1,2	1,9	1,7
Francija	np	3,8	4,0	3,4	3,0	3,3	3,8	3,8
Grčija	6,3	5,2	4,9	4,1	3,6	3,7	5,4	8,0
Irska	1,7	1,6	1,6	1,4	1,7	2,9	6,4	8,3
Italija	6,4	3,9	3,5	2,9	3,2	3,3	4,1	4,2
Latvija	8,1	4,3	2,6	1,7	1,7	4,0	8,1	8,8
Litva	8,1	4,6	2,6	1,5	0,8	2,8	7,4	8,0
Luksemburg	0,5	1,2	1,3	1,3	1,8	1,3	1,4	1,6
Madžarska	3,1	3,2	3,4	3,5	3,6	3,9	5,5	5,4
Malta	4,0	3,8	3,1	2,5	2,3	3,1	2,9	2,9
Nemčija	4,1	6,1	5,8	4,9	4,2	3,6	3,4	2,9
Nizozemska	np	2,2	2,0	1,5	1,1	0,9	1,2	1,5
Poljska	7,3	10,5	8,1	5,1	2,5	2,3	2,9	3,5
Portugalska	1,9	3,9	4,2	4,1	3,9	4,5	6,2	6,3
Romunija	3,4	4,0	4,0	3,3	2,3	2,3	2,4	3,0
Slovaška	10,4	11,7	10,5	8,4	7,3	5,9	9,1	9,1
Slovenija	4,3	3,0	3,1	2,2	1,9	1,7	3,2	3,5
Španija	4,7	2,3	1,9	1,7	1,8	3,8	7,2	8,6
Švedska	1,4	np	1,1	0,9	0,7	1,0	1,5	1,4
Združeno kraljestvo	1,5	1,0	1,2	1,3	1,3	1,7	2,6	2,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market , 2012.
 Opomba: ¹ Podatki se nanašajo na drugo četrtletje leta.

Slika: Deleži dolgotrajno brezposelnih v skupni brezposelnosti po spolu v Sloveniji in EU, 2008 in 2011

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2012

Začasne zaposlitve

Razširjenost začasnih zaposlitev v Sloveniji je nad povprečjem EU in se je v obdobju izvajanja SRS še povečala. Na pogostost uporabe začasnih zaposlitev najpogosteje vplivajo togost predpisov o odpuščanju (varovanje zaposlitev za nedoločen čas), sezonski značaj proizvodne dejavnosti in večja negotovost glede bodočega povpraševanja. Slovenija sodi med države z visokim deležem začasno zaposlenih¹, preseganje povprečja EU pa se je po letu 2005 še povečalo². Največji delež začasnih zaposlitev predstavljajo zaposlitve za določen čas in delo preko študentkih servisov, zato lahko razširjenost začasnih zaposlitev v Sloveniji v veliki meri pripišemo relativno močnemu varovanju zaposlitev za nedoločen čas, naraščanju obsega posredovanja delavcev preko agencij za zagotavljanje delovne sile³ ter veliki fleksibilnosti in davčni ugodnosti dela preko študentskih servisov za delodajalce.

Delež začasnih zaposlitev med vsemi zaposlitvami se je v Sloveniji leta 2011 ohranil na podobni ravni kot v predhodnem letu. V obdobju zmanjševanja povpraševanja so delodajalci nepodaljševanje pogodb o zaposlitvi za določen čas pogosto uporabljali za prilagajanje števila zaposlenih, zato se je z upočasnitvijo in padcem gospodarske aktivnosti v letih 2008 in 2009 delež začasnih zaposlitev zmanjšal. V obdobju skromne gospodarske rasti pa so se odločali za oblike začasnega zaposlovanja, ki ga lahko relativno hitro in brez stroškov odpuščanja zmanjšajo. Tako se je leta 2010 delež začasnih zaposlitev ponovno povečal, in sicer na 17,7 % (za 1,3 o. t. več kot v drugem četrtletju 2009) na tej ravni pa se je ohranil tudi v drugem četrtletju 2011 (17,5 %).

Začasna zaposlenost je v Sloveniji pogostejša pri ženskah, kjer bolj kot pri moških presega povprečje EU. Delež začasno zaposlenih žensk v skupni zaposlenosti žensk je podobno kot v drugih državah višji od deleža začasno zaposlenih moških. V drugem četrtletju 2011 je delež začasno zaposlenih žensk v Sloveniji v starostni skupini 15–64 let znašal 19,5 % (za 0,4 o. t. manj kot pred enim letom), moških pa 15,7 %

(toliko kot pred enim letom). V drugem četrtletju 2011 je bil delež začasno zaposlenih žensk (15–64 let) v Sloveniji za 4,7 o. t. višji kot v povprečju EU, pri moških pa za 2,1 o. t.

Začasne zaposlitve so najbolj pogoste med mladimi (predvsem ženskami), delež tako zaposlenih mladih se je leta 2011 ponovno povečal. Močna starostna segmentacija trg dela je bila prisotna tudi leta 2011 in je povezana z razširjenostjo dela preko študentskega servisa. To je tudi vzrok, da Slovenija po začasnih zaposlitvah med mladimi močno odstopa od drugih držav. Ob velikem zmanjšanju števila delovno aktivnih mladih se je delež začasno zaposlenih mladih (15–24 let) v drugem četrtletju 2011 povečal in znašal 72,5 % (za 5 o. t. več kot pred enim letom)⁴. Pri tem se delež tako zaposlenih mladih žensk v zadnjem letu ni povečal in znaša okoli 80 %, pri moških pa je s 67,5 % za 9,8 o. t. višji kot pred enim letom. V drugem četrtletju 2011 je bilo v povprečju v EU začasno zaposlenih 42,2 % mladih (41,9 % moških in 42,5 % žensk), kar je toliko kot pred enim letom.

V razmerah gospodarske krize se je najbolj zmanjšalo število začasno zaposlenih z nizko izobrazbo. Zaradi velikega padca aktivnosti v gradbeništvu in tehnološko manj zahtevnih panogah predelovalnih dejavnosti je kriza najbolj prizadela nizko izobražene. V obdobju 2008–2011 se je najbolj znižalo število zaposlenih z nizko izobrazbo⁵, pri čemer so delodajalci za zmanjševanje obsega zaposlenih v veliki meri uporabili zmanjševanje obsega začasnih zaposlitev⁶. Delež začasnih zaposlitev je največji med nizko izobraženimi, ki imajo tudi relativno nižje dohodka. Zato je stopnja tveganja revščine med zaposlenimi z začasnimi zaposlitvami bistveno višja kot za tiste s stalno zaposlitvijo⁷.

¹ Kot je razvidno iz tabele, po razširjenosti začasnih zaposlitev med državami EU izstopata Poljska in Španija. V primeru Poljske lahko to verjetno povežemo predvsem z nadpovprečnim deležem zaposlenih v kmetijstvu, v Španiji pa s togo delovno zakonodajo in nadpovprečnim deležem zaposlenih v gostinstvu in gradbeništvu (sezonsko delo).

² V drugem četrtletju 2005 je delež začasnih zaposlitev v Sloveniji znašal 16,8 % (povprečje EU je presegal za 2,4 o. t.), v drugem četrtletju 2011 pa 17,5 % (povprečje EU je presegal za 3,1 o. t.).

³ Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve so agencije v letu 2010 posredovale okoli 12 tisoč delavcev, kar je za skoraj trikrat več kot leta 2006.

⁴ Število delovno aktivnih v starostni skupini 15–24 let je bilo v drugem četrtletju 2011 za 10,2 % manjše kot v drugem četrtletju 2010, število začasno zaposlenih v tej starostni skupini pa za 6 %. Obseg študentskega dela je bil nižji za 23 %.

⁵ V drugem četrtletju 2011 je bilo število zaposlenih z nizko izobrazbo za 31,7 % nižje kot v enakem obdobju 2008.

⁶ Število začasno zaposlenih z nizko izobrazbo je bilo v drugem četrtletju 2011 za eno tretjino nižje kot v drugem četrtletju 2008.

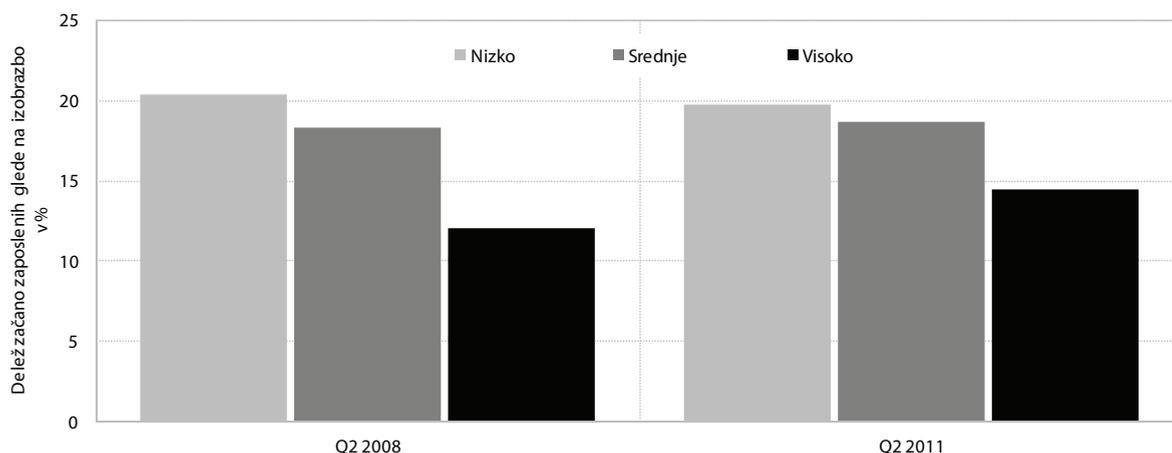
⁷ V letu 2010 je stopnja tveganja revščine za zaposlene z začasnimi zaposlitvami znašala 10,7 %, za tiste s stalnimi zaposlitvami pa 3,7 %.

Tabela: Delež začasnih zaposlitev v zaposlenosti v starostni skupini 15–64 let

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU	np	14,4	15,1	14,6	14,2	13,5	14,0	14,2
Avstrija	8,6	8,8	8,7	8,8	8,7	8,6	8,9	9,0
Belgija	9,0	9,1	8,8	8,8	7,7	8,2	7,5	8,8
Bolgarija	np	6,3	6,2	5,7	5,1	5,2	4,8	4,1
Ciper	10,7	13,9	13,9	12,9	14,4	14,2	14,5	14,0
Češka	7,2	8,0	8,1	7,9	7,4	7,4	8,2	8,0
Danska	10,2	9,9	9,6	9,0	8,5	9,1	8,6	9,3
Estonija	2,3	3,3	3,3	2,3	1,8	2,3	4,2	4,7
Finska	17,7	18,1	18,0	17,3	16,9	15,9	16,8	16,7
Francija	np	14,3	15,1	15,1	15,0	14,3	15,2	15,3
Grčija	13,8	12,1	10,9	11,2	11,6	12,2	12,8	11,9
Irska	5,3	2,5	7,5	9,2	8,0	8,1	9,2	10,2
Italija	10,1	12,4	13,0	13,4	13,9	12,8	12,9	13,7
Latvija	6,7	8,4	7,1	5,3	2,8	3,7	6,7	7,4
Litva	3,8	5,1	4,7	3,7	2,7	2,7	2,6	3,6
Luksemburg	3,4	5,3	6,1	6,9	7,7	7,4	6,6	6,4
Madžarska	6,8	7,2	6,7	7,5	7,8	8,2	9,7	9,2
Malta	3,9	4,0	3,8	5,5	4,1	4,9	4,9	5,2
Nemčija	12,8	13,8	14,2	14,3	14,7	14,3	14,6	14,7
Nizozemska	13,8	15,1	16,1	17,9	18,0	17,9	18,5	18,0
Poljska	5,6	25,4	27,1	28,1	26,9	26,5	27,0	27,0
Portugalska	19,8	19,5	20,2	22,2	23,3	21,7	23,0	22,8
Romunija	2,9	2,6	1,9	1,6	1,3	0,9	1,1	1,9
Slovaška	4,0	4,9	5,0	5,3	4,0	4,1	5,7	6,6
Slovenija	12,8	16,8	17,9	18,5	16,9	16,4	17,7	17,5
Španija	32,4	33,3	34,4	31,9	29,4	25,3	24,9	25,6
Švedska	14,3	16,0	17,3	17,7	16,4	15,5	15,8	16,3
Združeno kraljestvo	6,6	5,4	5,5	5,7	5,2	5,4	6,1	6,1

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2012.
Opomba: podatki so za drugo četrtletje leta.

Slika: Delež začasno zaposlenih po izobrazbenih ravneh

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2012; izračuni UMAR.

Delne zaposlitve

V Sloveniji se je delež delnih zaposlitev v zadnjem letu zmanjšal. Delež delnih zaposlitev v skupni zaposlenosti (starostna skupina 15–64 let) je v drugem četrtletju 2011 znašal 9,1 % (za 1,4 o. t. manj kot pred enim letom).¹ Na zmanjšanje obsega delnih zaposlitev je med drugim vplivalo prenehanje subvencioniranja krajšega delovnega časa². V zadnjem letu se je delež zmanjšal v vseh starostnih skupinah, najbolj pa med mladimi v starosti 15–24 let (z 42,2 % na 40,1 %). Slednje je v veliki meri povezano z manjšim obsegom delovne aktivnosti mladih prek študentskih servisov v drugem četrtletju 2011³, kar bi lahko povezovali tudi z omejevanjem tovrstnega zaposlovanja mladih v javnem sektorju.

Delež delno zaposlenih v Sloveniji zaostaja za povprečjem EU, vendar to ne velja za delne zaposlitve med mladimi. Skupen delež začasnih zaposlitev med vsemi zaposlitvami (starostna skupina 15–64 let) v Sloveniji (9,1 %) je v drugem četrtletju 2011 zaostajal za povprečnim deležem v EU (18,9 %). Kljub zaostajanju na agregatni ravni pa so predvsem mladi (starostna skupina 15–24 let) v Sloveniji (42,2 %) precej bolj izpostavljeni delnim zaposlitvam kot v povprečju EU (30,3 %). To lahko pripišemo predvsem delu preko študentskih servisov.

Delež neprostoVOLjno delno zaposlenih je v Sloveniji relativno nizek, glavna razloga za delno zaposlitev pa sta izobraževanje in usposabljanje ter bolezen in invalidnost. Po anketi o delovni sili v Sloveniji okoli 7,5 % delno zaposlenih ni prostovoljno v delni zaposlitvi, kar je bistveno manj kot v povprečju EU, kjer presega četrtno delno zaposlenih. Nizek delež neprostoVOLjnih delnih zaposlitev v Sloveniji potrjujejo tudi podatki o vzrokih za delne zaposlitve: najpomembnejši vzrok za delno zaposlitev v Sloveniji predstavljata vključenost v izobraževanje ali usposabljanje (okoli 30 % delno zaposlenih) ter bolezen in invalidnost (okoli 20 %). V povprečju EU pa sta najbolj pogosta razloga »ne najde zaposlitve za polni delovni čas« (25,7 %) in skrb za otroke ali prizadete odrasle (21,9 %). Po naši oceni je več kot polovica delnih zaposlitev v Sloveniji posledica sistemskih možnosti za delo s krajšim delovnim

časom, ki ga v celoti ali delno financira država⁴. Če izločimo še delo s skrajšanim delovnim časom preko študentskih servisov, ocenjujemo, da le okrog 20 % delno zaposlenih ne dela na ta način zaradi bolezni, invalidnosti ali starševstva.

Delne zaposlitve so najbolj razširjene med nizko izobraženimi⁵, med njimi so se v zadnjem letu tudi najbolj zmanjšale. Delež delnih zaposlitev med nizko izobraženimi⁶ je v drugem četrtletju 2011 znašal 16,1 % (za 4,8 o. t. manj kot pred enim letom), med srednje izobraženimi 9,6 % (0,3 o. t. več kot pred enim letom), med terciarno izobraženimi pa 5,4 % (za 1,6 o. t. manj kot leto prej). Skupno število delno zaposlenih je bilo v drugem četrtletju 2011 za 16,2 % nižje kot v drugem četrtletju 2010⁷. Velik delež delno zaposlenih nizko izobraženih prispeva k dejstvu, da je stopnja tveganja revščine delno zaposlenih višja kot pri polno zaposlenih⁸.

¹ Število delno zaposlenih je bilo manjše za 16,1 %, število vseh zaposlenih pa za 3,9 %, kar kaže na večje prilagajanje delodajalcev z bolj prožnimi oblikami zaposlitve.

² Izplačilo subvencij po Zakonu o subvencioniranju polnega delovnega časa je potekalo do septembra 2010, v drugem četrtletju 2010 je bilo v povprečju izplačanih 5.802 subvencij mesečno.

³ Obseg študentskega dela je bil po podatkih ADS v drugem četrtletju 2011 za 23,1 % manjši kot pred enim letom.

⁴ Med sistemske možnosti za delo s krajšim delovnim časom smo uvrstili delo s krajšim delovnim časom zaradi varstva otrok po zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, zaradi zdravstvenih razlogov po Zakonu o zdravstvenem zavarovanju in zaradi invalidnosti v skladu z določili Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

⁵ Med nizko izobraženimi so zajete osebe z dokončano izobrazbo 0-2 po klasifikaciji ISSCED.

⁶ Delež delnih zaposlitev med nizko izobraženimi predstavlja razmerje med številom nizko izobraženih z delno zaposlitvijo in skupnim številom zaposlenih z nizko izobrazbo.

⁷ Zaradi zmanjšanja povpraševanja po nizko izobraženih (padec aktivnosti v gradbeništvu) in po študentskem delu se je v zadnjem letu močno zmanjšalo število delno zaposlenih z nizko izobrazbo, ki je bilo v drugem četrtletju 2011 za 40 % nižje kot v drugem četrtletju 2010. Število delnih zaposlitev nizko izobraženih v starostni skupini 15–24 let se je znižalo za 46 %.

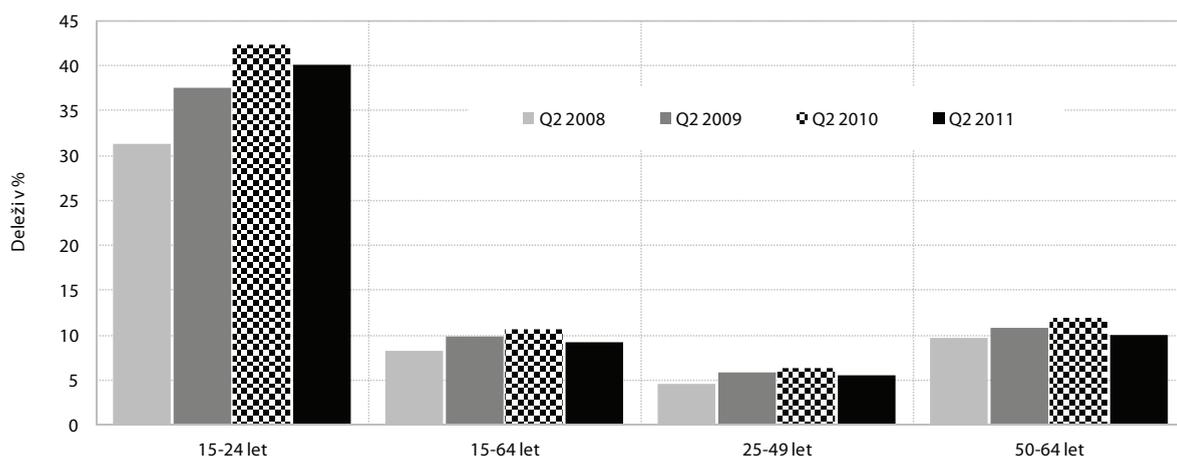
⁸ V letu 2010 je znašala stopnja tveganja revščine zaposlenih za polni delovni čas 4,5 %, za delno zaposlene (oz. zaposlene s krajšim delovnim časom) pa 7,5 %.

Tabela: Delež delno zaposlenih v skupni zaposlenosti, starostna skupina 15–64 let

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU	np	18,0	18,3	17,7	17,7	18,2	18,7	18,9
Avstrija	16,0	20,4	21,5	22,0	22,7	24,1	24,5	24,4
Belgija	20,6	21,7	22,9	22,5	22,4	23,0	24,1	25,1
Bolgarija	np	2,3	1,9	1,7	1,9	2,3	2,2	2,3
Ciper	7,6	7,5	6,7	6,1	6,6	7,3	7,8	8,6
Češka	4,8	4,3	4,4	4,4	4,3	4,8	5,2	4,7
Danska	21,4	21,5	22,9	23,6	23,9	25,1	26,3	25,8
Estonija	6,3	6,8	7,1	7,0	5,6	10,7	10,4	9,5
Finska	11,9	13,2	13,0	13,0	12,3	12,7	13,6	13,6
Francija	np	17,1	17,2	17,3	16,9	17,2	17,7	17,8
Grčija	4,4	4,6	5,6	5,5	5,2	5,8	6,1	6,2
Irska	16,6	np	16,9	17,6	18,0	20,4	21,6	22,7
Italija	8,7	12,6	13,2	13,3	14,4	14,2	14,8	15,3
Latvija	10,5	8,9	6,0	6,4	5,7	7,6	8,9	8,5
Litva	8,9	6,3	8,6	7,9	6,3	8,2	7,7	7,7
Luksemburg	11,2	17,4	17,1	17,5	16,3	17,0	17,8	18,1
Madžarska	3,4	4,1	3,9	3,8	4,1	5,2	5,3	6,5
Malta	6,1	8,8	9,6	10,7	11,4	11,0	11,2	12,0
Nemčija	19,1	23,6	25,4	25,6	25,4	25,5	25,7	25,9
Nizozemska	41,0	45,8	45,8	46,3	46,7	47,6	48,5	48,5
Poljska	9,3	9,7	9,0	8,5	7,6	7,8	7,8	7,2
Portugalska	8,1	8,4	8,1	8,9	8,8	8,6	8,5	9,7
Romunija	14,0	9,6	8,6	8,6	8,8	8,6	10,5	9,4
Slovaška	1,8	2,3	2,7	2,6	2,1	3,8	4,0	4,0
Slovenija	5,3	7,8	8,4	8,8	8,1	9,7	10,5	9,1
Španija	8,0	12,6	12,1	11,8	11,9	12,8	13,4	14,0
Švedska	21,8	24,3	24,3	24,3	26,1	26,0	25,4	24,9
Združeno kraljestvo	24,4	24,6	24,3	24,2	24,2	25,0	25,7	25,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2012.

Slika: Delež delnih zaposlitev po starostnih skupinah, 2008–2010

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour Market, 2012.

Izdatki za socialno zaščito

Zaradi posledic gospodarske krize in demografskih sprememb so se izdatki za socialno zaščito leta 2009 močno povečali. Leta 2009 so znašali 8.568 mio EUR¹, kar je bilo realno 6,6 % več kot leto prej (v obdobju 2001–2008 so se realno povečevali za približno 3 % letno). K visoki rasti so največ prispevale nadpovprečne rasti izdatkov za pokojnine (realno za 7,2 %), ki predstavljajo največji del sredstev za socialno zaščito. Kot posledica naraščanja brezposelnosti, zmanjšanja števila prejemnikov plač in povečanja števila prejemnikov različnih socialnih transferjev pa so realno močno porasla tudi sredstva za brezposelne (za 32 %), za družine in otroke (za 14,1 %) ter za druge oblike socialne izključenosti, predvsem za denarne socialne pomoči (za 13 %).

Izdatki za socialno zaščito, izraženi v primerjavi z bruto domačim proizvodom, so se leta 2009 povečali za skoraj 3 o. t. Leta 2009 so znašali 24,2 % BDP (leta 2008 21,5 %). K povišanju deleža sredstev za socialno zaščito v primerjavi z BDP je poleg rasti izdatkov bistveno prispeval tudi močan upad BDP (za 8,0 %). To je bilo značilno tudi za vse druge države EU. Tako je Slovenija glede na povprečje EU v standardih kupne moči (SKM) na prebivalca leta 2009 približno ohranila doseženo raven izdatkov za socialno zaščito iz preteklega leta.

Struktura izdatkov po posameznih področjih socialne zaščite tudi leta 2009 ostaja približno enaka. Izdatki za starost, ki skupaj z izdatki za bolezen in zdravstveno varstvo predstavljajo največji delež izdatkov za socialno zaščito, so se leta 2009 še nekoliko povišali (na 39 %), izdatki za bolezen in zdravstveno varstvo pa so se nekoliko znižali (na 32,8 %). V strukturi so se povečali tudi deleži sredstev za družino, brezposelne in druge oblike socialne izključenosti, zmanjšala pa sta se deleža za področji invalidnost ter smrt hranitelja družine. Tudi v EU je največji delež celotnih izdatkov za socialno zaščito namenjen starosti (39 %) in boleznim ter zdravstvenemu varstvu (29,5 %). Izdatki za posamezna področja socialne zaščite, izraženi v standardih kupne moči na prebivalca, pa pokažejo, da je v primerjavi z EU v Sloveniji nižja raven celotnih izdatkov zlasti posledica nižje ravni sredstev za področja starost, bolezen in zdravstveno varstvo ter brezposelnost.

Pri virih sredstev za socialno zaščito so leta 2009 opazne precejšnje spremembe. Viri so se skupaj realno povečali za 5,8 %, od tega proračunski viri kar za dobro petino (za 21,6 %), socialni prispevki pa so se zaradi znižanja mase plač nekoliko znižali. Kljub temu ostajajo socialni prispevki, ki skupaj predstavljajo 65,2 % vseh virov, najpomembnejši vir financiranja programov socialne zaščite: od tega prispevki delodajalcev 26,4 % (leta 2008 27,5 %), prispevki zavarovancev pa 38,8 % (leta 2008 41,5 %). Delež države pa je leta 2009 predstavljal 33,2 % vseh virov (leta 2008 29,1 %). Tudi povečanje virov države je delno posledica gospodarske krize, saj se npr. nadomestila za brezposelnost, denarne socialne pomoči in otroški dodatki, katerih obseg se je v času krize znatno povečal, financirajo iz sredstev proračuna. Še v večji meri pa so se zaradi znižanja prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ob hkratnem povečanju izdatkov iz tega naslova) povečali proračunski viri namenjeni pokojninam.

V EU spremembe virov financiranja socialne zaščite leta 2009 niso bile tako velike kot v Sloveniji. Tudi v EU so se v strukturi virov socialne zaščite leta 2009 prispevki države najbolj povečali (vendar le za 1,5 o. t.), rahlo so se zmanjšali prispevki delodajalcev (za 0,8 o. t.) in nekoliko tudi prispevki zavarovancev (za 0,2 o. t.). Še vedno ostaja delež socialnih prispevkov v Sloveniji za dobrih 8 o. t. večji kot v povprečju EU (delež socialnih prispevkov delojemalcev pa je skoraj dvakrat večji kot v EU), delež države pa je skoraj 6 o. t. manjši kot v EU. V Sloveniji tako največji vir socialne zaščite predstavljajo sredstva delojemalcev (38,8 %), v EU pa sredstva države (39,1 %).

Delež za administrativne stroške, ki nastanejo ob distribuciji prejemkov in storitev socialne zaščite, se v Sloveniji zmanjšuje že od leta 2006. Leta 2009 so v strukturi celotnih izdatkov znašali 1,83 % (leta 2008 1,96 %), kar je za slabi dve tretjini manj kot v povprečju EU (2,96 %). Najvišji delež administrativnih stroškov imajo na Nizozemskem (4,62 %), v Franciji (3,85 %) in Nemčiji (3,76 %), najnižjega pa v Romuniji (1,11 %), Estoniji (1,13 %) in na Cipru (1,30 %). Podatki torej kažejo, da je delitev sredstev za socialno zaščito v Sloveniji stroškovno precej racionalno organizirana.

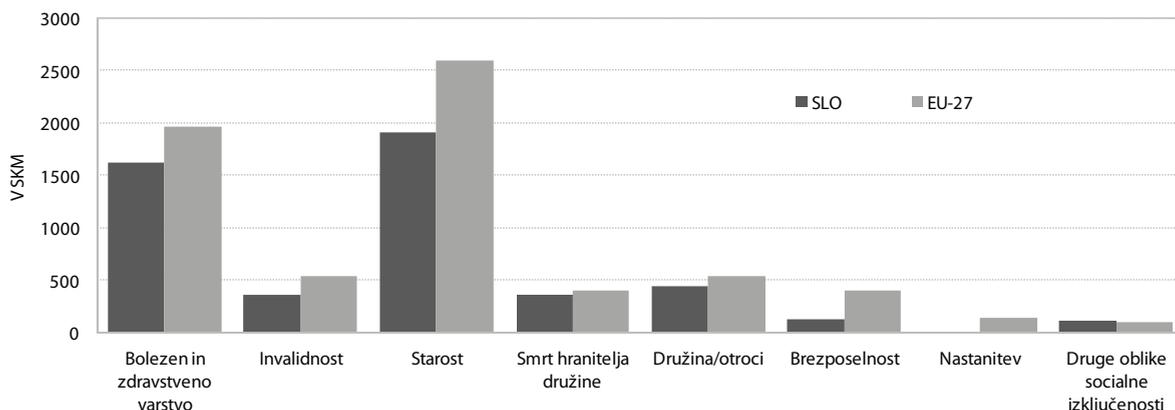
¹ Zadnji podatki o izdatkih za socialno zaščito; (Vir: SURS, Izdatki in viri financiranja programov socialne zaščite, Slovenija, 2009 – končni podatki, 29. 11. 2011.)

Tabela: Izdatki za socialno zaščito v Sloveniji in državah EU, v % BDP in v standardih kupne moči (SKM) na prebivalca

	V % BDP						Na prebivalca v SKM, EU=100					
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2000	2005	2006	2007	2008	2009
EU	26,4	27	26,6	25,7(p)	26,7(p)	29,5(p)	100	100	100	100	100	100
Avstrija	28,3	28,7	28,2	27,7	28,4	30,7	141	133	133	133	133	131
Belgija	25,4	27,3	27	26,7	28,1	30,4	125	131	137	120	119	119
Bolgarija	10,2	15,1	14,2	14,1	15,4	17,2	11	20	20	22	25	26
Ciper	14,8	18,3	18,5	18,1	18,5	20,9	50	62	62	66	68	71
Češka	18,8	18,3	17,9	18	18	20,4	50	42	54	58	57	59
Danska	28,8	30,2	29,2	28,7	29,6	33,4	144	138	136	135	138	138
Estonija	13,8	12,5	12,1	12,1	14,8	19,1	24	29	30	33	39	42
Finska	25	26,7	26,4	25,3	26,1	30,2	111	113	113	116	117	118
Francija	29,5	31,5	30,8	30,6	31	33(p)	129	128	125	128	121	119
Grčija	23,5	24,8	24,7	24,8	26,2	27,9	75	83	85	88	91	89
Irska	13,7	17,9	18,2	18,7	22	27,8	69	96	100	108	108	118
Italija	24,7	26,3	26,6	26,7	27,8(p)	29,8(p)	109	102	104	107	107	104
Latvija	15,6	12,8	12,6	11,2	12,7	16,8(p)	21	23	24	24	27	30
Litva	15,7	13,2	13,3	14,4	16	21,2(p)	24	26	28	33	37	40
Luksemburg	19,5	21,7	20,4	19,3	20,2	23,1	182	203	207	206	215	213
Madžarska	19,9	21,9	22,4	22,6	22,8	23,4	41	51	53	54	56	51
Malta	16,5	18,4	18,3	18	18,4	20	55	53	52	54	55	56
Nemčija	29,6	30	28,9	27,7	27,9	31,3(p)	131	128	125	124	121	122
Nizozemska	26,3	27,8	28,8	28,3	28,4	31,6(p)	134	134	141	146	140	136
Poljska	19,6	19,7	19,3	18,1	18,5	19,7	36	37	38	38	40	41
Portugalska	20,9	24,5	24,6	23,8	24,3	26,9	64	72	72	73	70	72
Romunija	13	13,4	12,8	13,5	14,2	17	13	17	18	22	25	27
Slovaška	19,3	16,5	16,3	16	16	18,8(p)	37	37	39	42	43	47
Slovenija	24,1	23	22,7	21,3	21,3	24,2(p)	73	74	74	73	74	73
Španija	19,9	20,5	20,5	20,6	22,1	25(p)	75	79	81	86	87	89
Švedska	29,8	31,1	30,6	29,2	29,5	32,1(p)	145	140	139	141	139	132
Zdr. kraljestvo	26,4	26,2	26	23,2	26,2	29,1(p)	119	118	117	106	112	111

Vir: Eurostat Portal Page – Social protection – Expenditure on social protection % of GDP in Social benefits per head of population by function, PPS; 2012; preračuni UMAR.
 Opombe: SKM – standard kupne moči; p – predhodni podatek; Podatki za Slovenijo, za leto 2000 ne vsebujejo podatkov o nastanitvah.

Slika: Izdatki za socialne prejemke na prebivalca po področjih socialne zaščite, 2009, v standardih kupne moči

Vir: Eurostat Portal Page – Social protection – Social benefits per head of population by function, PPS, 2012.

Izdatki za pokojnine

Izdatki za pokojnine iz obveznega zavarovanja, ki vključujejo vse vrste pokojnin,¹ so leta 2011 dosegli 11,6 % BDP. V zadnjih treh letih je delež izdatkov za pokojnine močno naraščal in celo presegel delež iz leta 2000 (11,0 %), ko se je začela izvajati reforma pokojninskega sistema. Do leta 2007 so se zaradi izvajanja reforme pokojninskega sistema izdatki za pokojnine povečevali počasneje, kot je rasel BDP. Od začetka gospodarske krize dalje pa je skrčenje in nato skromna rast bruto domačega proizvoda najpomembnejši, čeprav ne edini razlog za hitro rast deleža izdatkov v BDP. K večanju deleža je prispevala tudi v zadnjih letih pospešena letna rast števila upokojencev. To lahko pripišemo temu, da se že upokojujejo »baby boom generacije«, pa tudi pospešenemu upokojevanju tistih, ki so se s tem želeli izogniti predvideni pokojninski reformi. Od leta 2005 na rast izdatkov vpliva tudi uvedba ugodnejšega pravila za valorizacijo pokojnin. Za omejitve rasti izdatkov pa sta bila v letih 2010 in 2011 v veljavi interventna zakona, ki sta začasno določila bolj restriktiven usklajevalni mehanizem.

Slovenija je po deležu izdatkov za pokojnine v BDP pod povprečjem držav EU. V primerjavi z državami EU je bila leta 2009 (zadnji podatki za EU) Slovenija z 10,9-odstotnim deležem izdatkov za pokojnine pod povprečjem EU (13,1 %)². Tako za Slovenijo kot tudi za druge države EU je v kriznem obdobju 2008–2009 značilno naraščanje deleža izdatkov za pokojnine, ki je sledilo obdobju (2000–2007) stagniranja oziroma upadanja deleža zaradi vpliva pokojninskih reform, ki so se jih izvajali po celi Evropi. V povprečju EU se je delež znižal za 0,8 o. t. Najbolj se je znižal v Združenem kraljestvu (za 3,4 o. t.), takoj zatem pa z 1,3 o. t. znižanja sledi Slovenija. Med državami EU je bila izjema Portugalska, kjer se je delež povečal za 2,5 o. t.

Dinamika izdatkov za pokojnine je pogojena z demografsko strukturo in s pogoji upokojevanja, ki so se po državah EU s pokojninskimi reformami zaostri. V Sloveniji je bilo leta 2010 v skupnem prebivalstvu 16,5 % starih 65 let ali več, kar je pod povprečjem EU (17,4 %), vendar se njihov delež v Sloveniji povečuje hitreje. V zadnjih desetih letih se je v Sloveniji povečal za 2,7 o. t., v povprečju EU pa za 1,8 o. t. Bolj kot v Sloveniji je porasel le v Nemčiji (za 4,4 o. t.). V Sloveniji se je s pokojninsko reformo iz

leta 2000 upokojitvena starost postopoma podaljšala za tri leta (za ženske z 58 na 61 in za moške s 60 na 63 let), kar je podaljšalo povprečno starost ob izhodu iz trga delovne sile (2002: 56,6 in 2006: 59,8 leta). V večini drugih držav EU je starost ob izhodu višja³.

Na izdatke vpliva tudi način določanja pokojnine in letni usklajevalni mehanizem. Večja povezanost med višino pokojnine z vplačanimi prispevki je ena od reformnih smernic pri spreminjanju pokojninskih sistemov tako v Sloveniji kot v državah EU. Obdobje upoštevanja plač »najboljših let« se v Sloveniji postopoma podaljšuje. Z reformo iz leta 2000 se je obdobje za izračun pokojnine podaljšalo z desetih na najboljših 18 let, leta 2011 sprejeti in glede na rezultate referendumu neveljavljeni zakon pa je predvideval podaljšanje na 30 let (z možnostjo izločitve treh najslabših). Sistemi pokojninskega zavarovanja v drugih državah EU upoštevajo za izračun pokojnin dohodke ali vplačane pokojninske prispevke iz različno dolgih obdobj, nekateri tudi iz celotnega obdobja zavarovanja. Letne uskladitve pokojnin so v državah EU najpogosteje odvisne od rasti cen življenjskih potrebščin, ponekod pa (tudi) od rasti plač oziroma drugih dohodkov in rasti BDP. V Sloveniji je usklajevalni mehanizem odvisen od rasti povprečne bruto plače.

Delež proračunskega transfera v prihodkih pokojninskega zavarovanja se povečuje. Po veljavni zakonodaji državni proračun zagotavlja pokrivanje razlike med prihodki pokojninskega zavarovanja iz prispevkov in drugih virov, ter pokojninskimi odhodki. Od leta 2000 do leta 2011 se je delež proračunskega transfera v skupnih prihodkih povečal z 29,6 % na 32 %. V obdobju do leta 2008 se je delež proračunskega transfera zniževal zaradi reforme pokojninskega sistema in rasti zaposlenosti ter rasti prilivov prispevkov iz pokojninskega zavarovanja. Poslabšanju gospodarskega okolja so sledile nizke rasti prispevkov iz pokojninskega zavarovanja in hkrati pospešeno upokojevanje. Zaradi tega se je delež proračunskega transfera v tem obdobju stalno povečeval in to kljub interventnim ukrepom, ki so rast začasno zmanjšali.

¹ Po splošnih predpisih PIZ, z zavarovalno dobo s povečanjem, predčasna po prejšnjem zakonu o PIZ in po posebnih zakonih (zakon o policiji, zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, ZPPPAL-azbestoza in ŽŽVN- žrtve vojnega nasilja).

² Podatki vključujejo javne in zasebne pokojnine. V Sloveniji se v letu 2009 pokojnine iz zasebnih zavarovanj še niso izplačevale.

³ V zadnjih letih imajo približno takšno izhodno starost kot Slovenija še Francija, Litva, Malta in Poljska, nižjo pa Slovaška in Romunija.

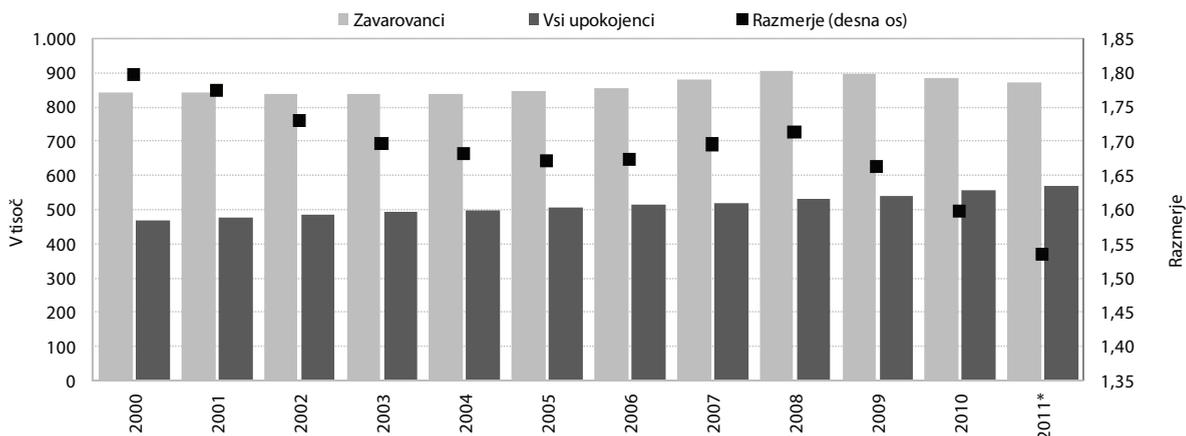
Tabela: Izdatki za socialno zaščito v Sloveniji in državah EU, v % BDP in v standardih kupne moči (SKM) na prebivalca

	Delež izdatkov za pokojnine, v % BDP			Delež prebivalstva 65 let in več v skupnem prebivalstvu, %		Upokojitvena starost		Povprečna starost ob izhodu iz delovno sile	
	2000	2007	2009	2000	2009	moški	ženske	2001	2009
						2009	2009		
EU	np	11,4	13,1	15,6	17,2	np	np	np	61,4
Belgija	11,0	10,7	12,1	16,8	17,1	65	65	56,8	61,6**
Bolgarija	np	6,9	8,8	16,2	17,4	63	60	58,4	61,5
Češka	8,2	7,9	9,1	13,8	14,9	62	60+8m	58,9	60,5
Danska	10,5	10,7	12,1	14,8	15,9	65	65	61,6	62,3
Nemčija	13,1	12,4	13,1	16,2	20,1*	65	65	60,6	62,2
Estonija	6,6	5,8	9,1	15,0	17,1	63	61	61,1	62,6
Irska	3,6	5,2	7,3	11,2	11,0	65	65	63,2	64,1***
Grčija	11,1	12,3	13,4	16,5	18,7	65	60	61,3****	61,5
Španija	9,6	9,0	10,1	16,7	16,6	65	65	60,3	62,3
France	13,0	13,3	14,5	15,8	16,5	60-65	60-65	58,1	60,0
Italija	14,4	14,6	16,0	18,1	20,1	65	60	59,8	60,1
Ciper	5,7	6,6	7,4	11,2	12,7	65	65	62,3	62,8
Latvija	9,6	5,3	8,4	14,8	17,3	62	62	62,4	62,7*
Litva	7,8	6,6	9,6	13,7	16,0	62+6m	60	58,9	59,9***
Luksemburg	9,4	8,2	9,5	14,3	14,0	65	65	56,8	np
Madžarska	8,7	10,5	11,2	15,0	16,4	62	62	57,6	59,3
Malta	7,9	9,0	9,7	12,1	14,1	61	60	57,6	60,3
Nizozemska	12,5	12,1	12,8	13,6	15,0	65	65	60,9	63,5
Avstrija	14,2	13,8	15,1	15,4	17,4	65	60	59,2	60,9**
Poljska	12,6	11,6	12,4	12,1	13,5	65	60	56,6	59,3**
Portugalska	10,1	12,6	14,1	16,0	17,6	65	65	61,9	62,6**
Romunija	6,1	6,4	9,4	13,2	14,9	63+8m	58+8m	59,8	55,5*
Slovenija	11,0	9,7	10,9	13,9	16,4	63	61	56,6****	59,8***
Slovaška	7,5	7,3	8,4	11,4	12,1	62	59	57,5	58,8
Finska	10,6	10,8	12,6	14,8	16,7	63-68	63-68	61,4	61,7
Švedska	11,3	11,6	12,9	17,3	17,8	61-67	61-67	62,1	64,3
Združeno kraljestvo	11,9	8,5	12,5	15,8	16,3	65	60	62,0	63,0

Vir: Eurostat, The 2009 Ageing Report.

Opomba: *podatek za leto 2008, **podatek za leto 2007, ***podatek za leto 2006, ****podatek za leto 2002; np - ni podatka

Slika: Število zaposlenih in upokojencev ter razmerje med številom zaposlenih in številom upokojencev, Slovenija

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, 2012.

Izdatki za zdravstvo

Celotni izdatki za zdravstvo so leta 2010 znašali 9,1 % BDP, leta 2011 pa po prvi predhodni oceni¹ 9,0 % BDP. Zaradi nizke rasti prihodkov od prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje ter izvajanja ukrepov za stabilno financiranje zdravstva so javni izdatki za zdravstvo že dve leti zapored realno upadli, in sicer leta 2010 za 2,2 %, leta 2011 pa za 1,7 %². Tako se je delež javnih izdatkov v BDP leta 2010 znižal na 6,6 % BDP, leta 2011 pa na 6,5 % BDP. Hkrati se je spremenilo razmerje med javnimi in zasebnimi izdatki za zdravstvo. Delež javnih izdatkov je leta 2011 znašal le 71,4 %. Ukrepi za stabilno javno financiranje zdravstva so sledili cilju, da se financiranje izvaja brez zadolževanja ali dviga prispevne stopnje. Zato so bili v zadnjih treh letih varčevalni ukrepi usmerjeni zlasti v zadrževanje rasti stroškov dela, zmanjšanje odhodkov za zdravila, krčenje sredstev za amortizacijo in materialne stroške ter prenos določenega deleža izdatkov na dopolnilna zdravstvena zavarovanja^{3,4}.

Kljub večjim zasebnim izdatkom je finančna dostopnost do zdravstvenih storitev in zdravil v Sloveniji še vedno visoka. Delež zasebnih izdatkov se je s 26,6 % leta 2009 (kar je bilo nekoliko nad povprečjem EU) po predhodni oceni ZZS povišal leta 2010 na 28,1 % in leta 2011 na 28,6 %. Kot kazalnika finančne dostopnosti pa se v mednarodnih primerjavah uporabljata predvsem podatek o obsegu neposrednih izdatkov iz žepa (in ne več celotnih zasebnih izdatkov) in podatek o deležu stroškov zdravstvenih storitev in dobrin, ki so za večino populacije pokrite z zavarovanjem, bodisi obveznim ali zasebnim (OECD, 2010). Prav izdatki iz žepa so namreč tisti, ki lahko pomenijo za revnejša gospodinjstva tolikšno finančno breme, da ga ne zmorejo in zato odlagajo z zdravljenjem. Tudi neenakosti v zdravju so praviloma večje v državah z večjimi neposrednimi

izdatki iz žepa (WHO Regional Office for Europe & IVZ, 2011). V povprečju predstavljajo v državah EU izdatki iz žepa skoraj tri četrtine celotnih zasebnih izdatkov (oziroma okoli 17–18 % celotnih izdatkov za zdravstvo), v Sloveniji pa je delež izdatkov iz žepa, kljub povečanju v zadnjem desetletju, še vedno relativno nizek. Skoraj polovico vseh zasebnih izdatkov so leta 2009 namreč predstavljali izdatki iz prostovoljnih zdravstvenih zavarovanj (oziroma 12,5 % celotnih izdatkov za zdravstvo in le 12,9 % izdatki iz žepa). Leta 2009 je povprečni izdatek iz žepa na prebivalca v Sloveniji znašal 210 EUR oziroma 249 EUR v pariteti kupne moči (PKM), v EU pa v povprečju 378 EUR PKM. Glavni razlog za nižje izdatke iz žepa je v Sloveniji visoka pokritost populacije z dopolnilnim zdravstvenim zavarovanjem, ki omogoča, da je za večino populacije cena večine zdravstvenih storitev in zdravil v celoti pokrita z zavarovanjem, deloma obveznim in deloma dopolnilnim. Dopolnilno zdravstveno zavarovanje s tem omogoča dostopnost do široke košarice dobrin vsem zavarovancem, in s tem pomembno prispeva k solidarnosti med zdravimi in bolnimi ter mladimi in starimi v financiranju zasebnih izdatkov za zdravstvo. Ob tem nekatere študije (Joint EPC-EC report on Health Systems, 2010) opozarjajo na problem, da bi morala biti doplačila k zdravstvenim storitvam in zdravilom ne le inštrument dodatnega vira financiranja zdravstva temveč tudi način, s katerim se omejuje njihova prekomerna raba. Slednje je razlog, da so nekatere države (Francija, Nemčija) v zadnjih letih uvedle obveznost doplačila iz žepa (participacijo brez možnosti zavarovanja) za vsak obisk pri zdravniku in za vsako izdano zdravilo. Slovenski sistem dopolnilnega zavarovanja tovrstne »samokontrole« ne spodbuja.

V Sloveniji za zdravila porabimo neposredno iz žepa bistveno manj kot v povprečju v EU⁵. V Sloveniji je delež celotnih zasebnih izdatkov v strukturi financiranja zdravil sicer nekoliko nad povprečjem EU (glej sliko), vendar se visok delež pokriva iz dopolnilnih zdravstvenih zavarovanj (22 % leta 2009). Če upoštevamo le delež neposrednih izdatkov gospodinjstev (27 %), je ta med najnižjimi v EU, kar potrjuje visoko dostopnost do zdravil v Sloveniji, ki pa je lahko problematična tako z vidika prekomerne rabe zdravil kot tudi z vidika relativno visokega deleža izdatkov za zdravila v celotnih izdatkih za zdravstvo (24 %; EU: 21 %).

¹ Prva ocena izdatkov za zdravstvo po mednarodni metodologiji sistema zdravstvenih računov (SHA) (ZZS, Poslovno poročilo za leto 2011, delovno gradivo). Ocena je pripravljena v sodelovanju z SURS.

² Za preračun v stalne cene je v skladu z mednarodnimi priporočili uporabljen implicitni deflator BDP (in ne indeks cen življenjskih potrebščin) (OECD Health at a glance 2011).

³ Glej opombi 169 in 170 v poglavju 4.2.

⁴ Odhodki iz obveznega zdravstvenega zavarovanja za plače in prispevke so se v letu 2010 realno znižali za 3,8 % in v letu 2011 še za 3,4 %; odhodki za zdravila in medicinske pripomočke za 3,5 % v letu 2010 in za 1,1 % v letu 2011; odhodki za boleznine pa so v letu 2010 realno porasli za 8,5 % ter v letu 2011 realno upadli za 4,3 %. Po dejavnostih so se v letu 2011 realno najbolj znižali odhodki v bolnišnični dejavnosti (za 3,8 %), najmanj pa v specialistični ambulantni dejavnosti (za 0,9), kar ustreza prenosu izvajanja določenih storitev iz bolnišnične na ambulantno raven (ZZS, Podatki o obveznem zdravstvenem zavarovanju, marec 2012).

⁵ Povprečje EU je za 22 držav, za katere so razpoložljivi podatki.

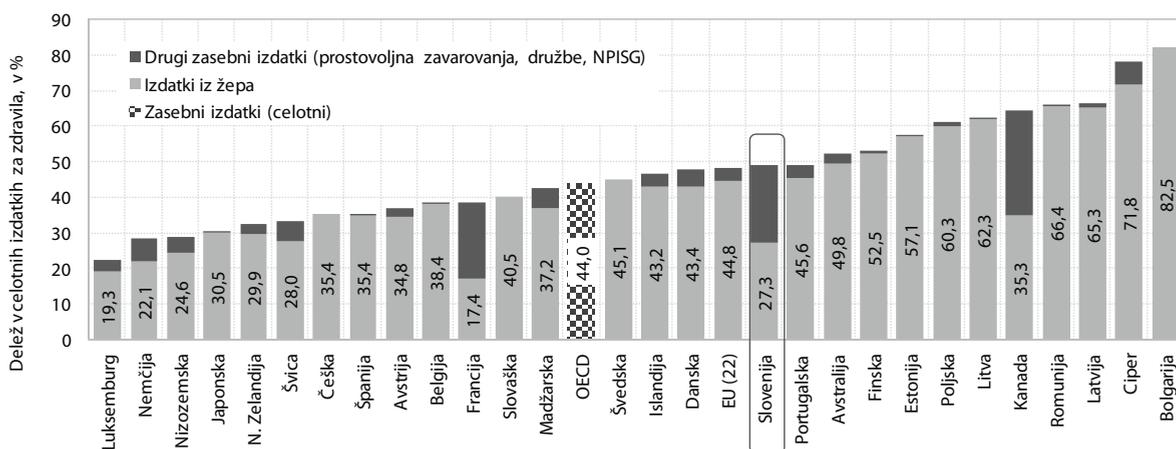
Tabela: Izdatki za zdravstvo v EU-27, 2000 in 2009

	Celotni izdatki za zdravstvo ³ , v % BDP ¹			Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP ¹			Zasebni izdatki, delež v celotnih izdatkih, v %		Izdatki iz žepa, delež v celotnih izdatkih, v %	
	2000	2008	2009	2000	2008	2009	2000	2009	2001	2009
EU-27²	7,3	8,3	9,0	5,3	6,2	6,7	27,1	25,5	18,3	17,6
Avstrija	9,9	10,4	11,0	6,6	8,1	8,6	23,2	22,3	16,0	np.
Belgija**	9,0	10,1	10,9	7,6	7,4	8,2	24,0	24,9	np	20,0
Bolgarija	6,1	7,2	np	6,6	4,2	np	40,6	42,2*	np	np
Ciper	5,7	5,8	np	3,7	2,5	np	58,4	57,9*	np	np
Češka	6,5	7,1	8,2	2,4	5,9	6,9	9,7	16,0	10,2	14,4
Danska	8,3	10,3	11,5	5,9	8,4	9,8	17,6	15,5*	np	np
Estonija	5,3	6,1	7,0	6,8	4,8	5,3	22,5	20,8	19,0	20,3
Finska	7,2	8,4	9,2	4,1	6,2	6,8	28,9	25,3	21,8	19,0
Francija	10,1	11,2	11,8	5,1	8,7	9,2	20,6	22,1	7,2	7,3
Grčija	7,9	9,7	np	8,0	5,9	np	40,0	39,7*	np	np
Irska	6,3	8,7	9,5	4,7	6,7	7,2	24,7	23,1	27,7	23,7
Italija	8,1	9,1	9,5	4,6	7,0	7,4	27,5	22,1	22,1	19,7
Latvija	6,0	6,6	6,8	5,8	3,6	4,3	46,1	40,4*	np	np
Litva	6,5	6,6	7,6	3,2	4,8	5,6	30,3	22,8	np	np
Luksemburg	5,8	6,8	np	4,5	5,7	np	14,9	16,0	12,5	11,6
Madžarska	7,0	7,2	7,5	5,2	5,2	5,2	29,3	30,3	27,7	23,7
Malta	6,8	7,5	np	5,0	5,8	np	25,8	15,9	np	np
Nemčija	10,3	10,7	11,6	4,9	8,1	8,9	20,2	23,1	11,2	13,1
Nizozemska	8,0	9,9	12,0	8,2	7,4	9,5	36,9	16,5*	np	np
Poljska	5,5	7,0	7,4	5,0	5,1	5,3	30,0	27,6	28,1	22,2
Portugalska	8,8	10,1	np	3,9	7,1	np	27,5	28,5*	24,9	np
Romunija	5,2	5,4	5,7	6,4	4,5	4,5	32,7	18,0*	np	np
Slovaška	5,5	8,0	9,1	3,6	5,4	6,0	10,6	34,3	10,6	25,6
Slovenija	8,3	8,4	9,3	4,9	6,0	6,8	26,0	26,6	np	12,9
Španija	7,2	9,0	9,5	6,1	6,5	7,0	28,4	26,4	23,9	20,1
Švedska	8,2	9,2	10,1	5,2	7,6	8,2	15,1	18,5	16,6	16,7
Zdr. kraljestvo	7,0	8,7	9,8	7,0	7,2	8,2	20,7	15,9	13,5	10,5

Vir: OECD Health Data 2011, Eurostat Database, WHO HFA-DB; za Slovenijo za leto 2009: Izdatki za zdravstvo (SURS) junij 2011.

Opombe: ¹Upoštevana je revizija BDP septembra 2011; ²EU-27 je aritmetično povprečje – lastni izračun. Za Bolgarijo, Ciper, Latvijo, Portugalsko je v povprečjih EU-27 za leto 2009 upoštevan podatek za zadnje razpoložljivo leto 2008. V povprečju EU-27 za izdatke iz žepa so zajete samo države, za katere razpolagamo s podatki.

Slika: Delež zasebnih virov v celotnih izdatkih za zdravila*, 2009

Vir: Eurostat, preračuni UMAR.

Opomba: * Vključena so zdravila in medicinsko-tehnični pripomočki; niso vključena bolnišnična zdravila. Povprečje EU je za 22 držav, za katere so razpoložljivi podatki.

Izdatki za dolgotrajno oskrbo

Celotni izdatki za dolgotrajno oskrbo (DO)¹ so v Sloveniji leta 2009 znašali 1,22 % BDP. Javni izdatki so dosegli 0,91 % BDP, zasebni pa 0,31. Izraženi kot odstotek BDP so se znatno povečali (za 0,14 o. t.) predvsem zaradi padca bruto domačega proizvoda, pa tudi zaradi realne rasti celotnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo. Ta je bila leta 2009 sicer znatno nižja (4,6 %) kot leto prej (10,1 %). Nižja je bila predvsem rast javnih izdatkov (2,0 %), bistveno bolj pa so se povečali zasebni izdatki (za 12,8 %), in sicer predvsem za storitve dolgotrajne socialne oskrbe. Ti večinoma predstavljajo doplačila za nastanitev in prehrano v domovih za starejše, ki so se povečala zaradi večjih kapacitet in tudi večanja obsega višjega (dražjega) standarda oskrbe v novih, večinoma zasebnih domovih. Tako se je v celotnih izdatkih za dolgotrajno oskrbo leta 2009 v strukturi po virih financiranja povečal delež zasebnih izdatkov (na 25,8 %), v strukturi po namenu² pa delež izdatkov za storitve dolgotrajne socialne oskrbe (na 38,0 %).

Po deležu celotnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo v primerjavi z BDP je Slovenija približno na povprečju 20-ih evropskih držav, po deležu javnih izdatkov pa zaostajamo. Za celotne (javne in zasebne) izdatke je povprečje 20-ih evropskih držav, za katere razpolagamo s podatki, znašalo leta 2009 1,26 % BDP. Vendar je za mednarodne primerjave bolj zanesljiv podatek o zgolj javnih izdatkih, poročanje o zasebnih

izdatkih je namreč še vedno zelo pomanjkljivo. V 20-ih evropskih državah je povprečje za javne izdatke leta 2009 znašalo 1,18 % BDP, skoraj enako tudi za države OECD (1,20 % BDP), ki so prikazane na sliki. Razlike med državami niso le posledica različnih stopenj razvitosti držav, ampak tudi različnih sistemov dolgotrajne oskrbe, različnega vpliva demografskih dejavnikov ter razlik v življenjskih vzorcih, zlasti različne vloge družine in neformalne oskrbe. V preteklih letih je bila po izračunu OECD v Sloveniji rast javnih izdatkov za zdravstveni del, ki predstavlja pretežni del izdatkov dolgotrajne oskrbe, nižja kot v povprečju v državah OECD (OECD Health at a Glance 2011, 2011).

Dolgotrajni oskrbi na domu je v Sloveniji namenjena le slaba četrtnina celotnih izdatkov, delež pa se je leta 2009 zmanjšal. Slovenija zaostaja za evropskimi državami predvsem po razvitosti oskrbe na domu, kar se odraža tudi v izdatkih. Večina držav EU nameni za oskrbo na domu več kot 50 % javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo, praviloma države z razvitejšimi sistemi dolgotrajne oskrbe še bistveno več, Slovenija pa nameni oskrbi na domu le tretjino³ javnih izdatkov za DO. V zadnjih letih se kapacitete za oskrbo na domu v Sloveniji sicer širijo, toda število oskrbovancev še naprej hitreje narašča v institucionalnem varstvu. Ta gibanja se odražajo tudi v izdatkih, tako je delež celotnih (javnih in zasebnih) izdatkov za oskrbo na domu v letih 2006–2009 celo nekoliko upadel (2006: 26,4 %; 2007: 27,8 %. 2008: 24,4 %, 2009: 22,5 %).

Dolgoročne projekcije javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo⁴ kažejo, da se bo njihov delež v BDP do leta 2060 podvojil, že če upoštevamo zgolj staranje prebivalstva. Po najnižjem scenariju, ki upošteva zgolj staranje prebivalstva, naj bi se javni izdatki za dolgotrajno oskrbo v Sloveniji do leta 2020 povečali za 0,2 o. t. BDP oziroma do leta 2060 za 1,4 o. t. BDP; po scenariju, ki upošteva tudi povečanje pokritosti s formalno dolgotrajno oskrbo do ravnih povprečja EU, pa do leta 2020 za 0,5 o. t. BDP, do leta 2060 pa kar za 4,2 o. t. BDP. V povprečju v EU naj bi se javni izdatki za DO povečali do leta 2020 za 0,3 do 0,5 o. t. BDP (različni scenariji) oziroma do leta 2060 za 1,4 do 3,1 o. t. BDP (European Commission in Economic Policy Committee: Draft 2012 Ageing report, marec 2012).

¹ Dolgotrajna oskrba je organizirana oblika zdravstvene in socialne pomoči osebi, ki stalno ali občasno v daljših intervalih potrebuje pomoč druge osebe pri opravljanju osnovnih življenjskih aktivnosti ali podpornih dnevnih opravil. Definicijo so skupaj določili OECD, Eurostat in WHO, natančno je opisana v revidiranem priročniku Sistema zdravstvenih računov (A System of Health Accounts 2011, str. 88–95 in str. 114).

² Metodologija SHA določa tudi razmejitev izdatkov za DO po namenu, to je na storitve dolgotrajne zdravstvene oskrbe in storitve dolgotrajne socialne oskrbe. **Dolgotrajna zdravstvena oskrba** je večinoma financirana iz javnih virov (93 % v letu 2009). Gre pretežno za sredstva ZZSZ, ki so namenjena storitvam zdravstvene oskrbe v domovih za starejše in v posebnih socialnih zavodih, podaljšanemu bolnišničnemu zdravljenju in delu patronažne službe. K dolgotrajni zdravstveni oskrbi spadajo tudi sredstva ZPIZ, ki so namenjena dodatkom za pomoč in postrežbo, ker so upravičenci do tega dodatka osebe, ki niso zmožne samostojno opravljati temeljnih dnevnih opravil (ADL). Za **dolgotrajno socialno oskrbo**, ki je povezana z pomočjo pri podpornih dnevnih opravilih (ang. instrumental activities of daily living – IADL), je slaba polovica (44,0 % v letu 2009) izdatkov pokritih iz javnih virov (iz državnega in občinskih proračunov) ter dobra polovica iz zasebnih virov (56,0 %). Zasebni viri so predvsem doplačila za nastanitev in prehrano v domovih za starejše in drugih oblikah institucionalne oskrbe ter izdatki gospodinjstev za pomoč na domu.

³ Po izračunu Evropske komisije (Health and long-term care expenditure projections availability/collection of data.2011).

⁴ Dolgoročne projekcije javnih izdatkov, povezanih s staranjem prebivalstva, med katerimi so tudi izdatki za dolgotrajno oskrbo, se vsake tri leta pripravijo v okviru delovne skupine Ageing Working Group, ki deluje v okviru Odbora za ekonomsko politiko pri Evropski komisiji. Zadnji krog projekcij bo zaključen aprila 2012.

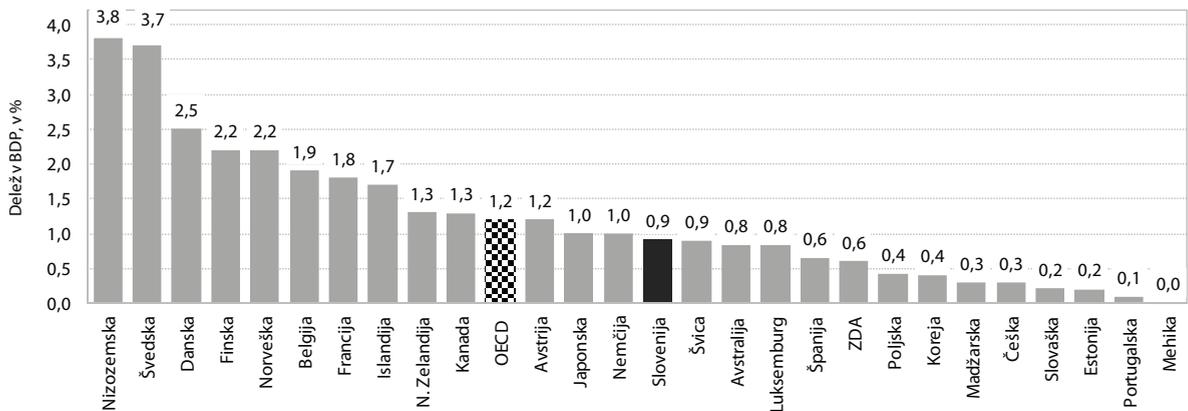
Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu, 2005–2009

	V mio EUR			Delež v BDP, v %			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, na prebivalca, v %
	2005	2008	2009	2005	2008	2009	2005	2008	2009	09/05	05–09
Dolgotrajna	320	401	432	1,12	1,08	1,22	100	100	100	18,2	4,3
Po virih financiranja:											
javni izdatki	246	305	321	0,86	0,82	0,91	76,1	76,1	74,2	14,4	3,4
zasebni izdatki	74	96	111	0,26	0,26	0,31	23,9	23,9	25,8	30,8	6,9
Po namenu:											
zdravstvena oskrba	200	259	268	0,70	0,69	0,76	62,4	64,5	62,0	17,6	4,1
socialna oskrba	121	142	164	0,42	0,38	0,46	37,6	35,5	38,0	19,3	4,5

Vir: SURS-Izdatki in viri financiranja za zdravstvo (objava: 15. 6. 2011).

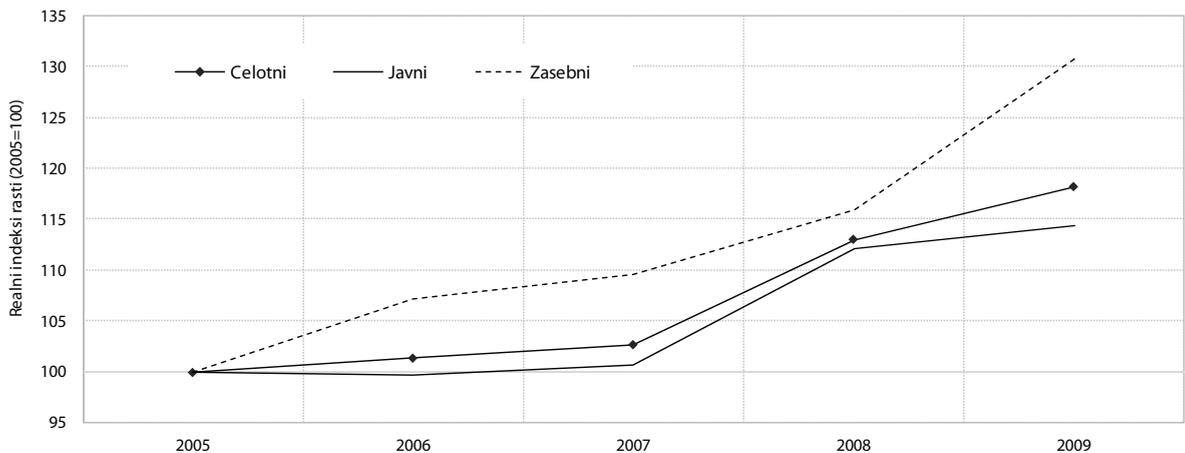
Opomba: Za preračun v stalne cene je v skladu z mednarodnimi priporočili uporabljen implicitni deflator BDP (in ne indeks cen življenjskih potrebščin) (AHRQ, 2011 in OECD Health at a glance 2011).

Slika: Javni izdatki za dolgotrajno oskrbo kot delež v BDP, Slovenija in države OECD, 2009, v %

Vir: OECD Health Data 2011.

Slika: Realna rast izdatkov za dolgotrajno oskrbo v Sloveniji v obdobju 2005–2009

Vir: SURS-Izdatki in viri financiranja za zdravstvo (objava: 15. 6. 2011).

Opomba: Za preračun v stalne cene je v skladu z mednarodnimi priporočili uporabljen implicitni deflator BDP (in ne indeks cen življenjskih potrebščin) (AHRQ, 2011 in OECD Health at a glance 2011).

Indeks človekovega razvoja

Poročilo združenih narodov o človekovem razvoju za leto 2011 ponovno uvršča Slovenijo v skupino držav z zelo visoko stopnjo¹ človekovega razvoja. Kljub spremembi² metodologije vrednost indeksa človekovega razvoja leta 2011 (0,884) Slovenijo uvršča na 21. mesto med 187 državami, kar je enaka uvrstitev kot lani³, ko je bila z indeksom 0,882 na tem mestu med 169 državami. Med obravnavami državami je najvišjo vrednost indeksa dosegla Norveška (0,943). Uvrstitev Slovenije se postopoma izboljšuje (leta 2010 tudi zaradi sprememb metodologije).

HDI kot eden od osrednjih zbirnih kazalnikov razvoja družbe in blaginje vključuje tri dejavnike človekovega blagostanja: zdravje, izobrazbo in dohodek. K relativno visoki uvrstitvi Slovenije največ prispeva dimenzija izobraževanja, kjer je Slovenija uvrščena na visoko 4. mesto po kazalniku pričakovanega trajanja šolanja (otroci, ki vstopajo v šolo, naj bi se v povprečju šolali 16,9 leta, v primerjavi s 16,7 leti v 2010) in na 14. mesto po povprečnih letih šolanja odraslega prebivalstva (slovensko prebivalstvo, staro 25 let in več, je imelo 11,6 let zaključenega šolanja, v primerjavi z 11,5 let⁴ leta 2010). Po kazalniku pričakovanega trajanja življenja, ki spada pod dejavnik zdravja, je Slovenija na 30. mestu (pričakovano trajanje življenje ob rojstvu je po podatkih UNDP leta 2011 za Slovenijo znašalo 79,3 leta; leta 2010 78,8 let). Po kazalniku dohodka je Slovenija na 31. mestu (bruto nacionalni dohodek na prebivalca v dolarski kupni moči je v Sloveniji leta 2011 znašal 24.914, leta 2010 pa 25.857 dolarjev).

¹ Med države z zelo visoko stopnjo človekovega razvoja poročilo uvršča države z vrednostjo indeksa od 0,943 do 0,793, vrednosti od 0,783 do 0,698 označujejo države z visoko stopnjo razvoja, države s srednjo in nizko stopnjo razvoja pa imajo vrednosti od 0,510 do 0,286.

² V predhodnem letu je bila spremenjena metodologija izračunavanja indeksa človekovega razvoja (HDI). V poročilu je preračunan HDI po novi metodologiji tudi za nazaj, po petletnih obdobjih od 1980 do 2011. Indeks vključuje tri vidike človekove blaginje: zdravje, izobrazbo in dohodek. Zdravje se tako kot po prejšnji metodologiji spremlja s pričakovanim trajanjem življenja ob rojstvu. Izobrazba prebivalstva se od sprememb v letu 2010 meri s povprečnim številom let šolanja prebivalstva, starega 25 let in več, ter s pričakovanim trajanjem šolanja ob vstopu v šolo. Kot kazalnik dohodka prebivalstva je uporabljen bruto nacionalni dohodek na prebivalca (v dolarski kupni moči). Glej več Ekonomsko ogledalo (UMAR), november 2010, str. 28–30.

³ V lanskem poročilu je bila Slovenija z vrednostjo indeksa 0,828 sicer uvrščena na 29. mesto, kar pa je bila posledica neustreznih podatkov o povprečnih letih šolanja Unescovega inštituta za statistiko. Popravek podatka (tudi za nazaj) je bil narejen na podlagi opozoril UMAR in SURS.

⁴ Slovenska ocena. Glej prejšnjo opombo.

Poročilo o človekovem razvoju za leto 2011 ponovno izpostavlja, da se gospodarska rast ne prenaša nujno v družbeno in okoljsko blaginjo in sledi zavezi iz lanskoletnega poročila po širšem naboru indikatorjev za spremljanje blaginje. Zato vključuje tudi kazalnike zadovoljstva z življenjem, zadovoljstva z vladnimi ukrepi na področju emisije plinov, zadovoljstva z akcijami za zaščito okolja, zadovoljstva s kakovostjo zraka in vode. V Poročilu so prav tako prisotni trije lani eksperimentalno uvedeni indeksi: IHDI (po neenakosti prilagojen indeks človekovega razvoja), MPI (indeks večdimenzionalne prikrajšanosti) in GII (indeks neenakosti po spolu). Kadar sta HDI in IHDI enaka, to pomeni, da v državi ni neenakosti. Ker HDI kaže potencial človekovega razvoja, v primeru da v državi ni neenakosti, je IHDI možno šteti kot indeks dejanskega človekovega razvoja (razvoja z upoštevanjem neenakosti). Leta 2011 je IHDI za Slovenijo znašal 0,837, kar je 5,3 % manj od vrednosti HDI. Med državami z visoko stopnjo razvoja je v tem pogledu boljša samo Češka, z razliko 5,0 %. Indeks večdimenzionalne prikrajšanosti (MPI)⁵ izraža stopnjo prikrajšanosti kot delež oseb, ki so prikrajšane za najmanj tri od desetih obravnavanih elementov, in intenziteto prikrajšanosti, ki je opredeljena kot povprečno število elementov, za katere so osebe prikrajšane. Je pa ta indeks podatkovno zelo problematičen. Od 47 visoko razvitih držav je indeks izračunan samo za 12 držav, in sicer na osnovi podatkov za leto 2003. Pri Sloveniji gre za oceno, in ta je 0 % pri vseh vidikih, razen pri oceni ogroženosti populacije zaradi revščine, ki je ocenjena na 0,4 %. Vrednost indeksa neenakosti po spolu (GII)⁶ za Slovenijo znaša 0,175, kar nas uvršča na 18. mesto med 187 državami in ne odstopa bistveno od uvrstitve leta 2010 (17. mesto med 138 obravnavanimi državami). Po indeksu neenakosti po spolu je stanje najboljše na Švedskem, sledijo Nizozemska, Danska, Švica in Finska. Za Slovenijo velja, da je problem predvsem nizka stopnja politične zastopanosti žensk, kar pa se je spremenilo po volitvah v decembru 2011, ko se je delež žensk v slovenskem parlamentu z 10,8 % povečal na 32,2 %. S tem se Slovenija približuje državam z visoko zastopanostjo žensk v parlamentu (v skandinavskih državah povprečje znaša 40 %).

⁵ Glej tudi indikator *Materialna prikrajšanost*.

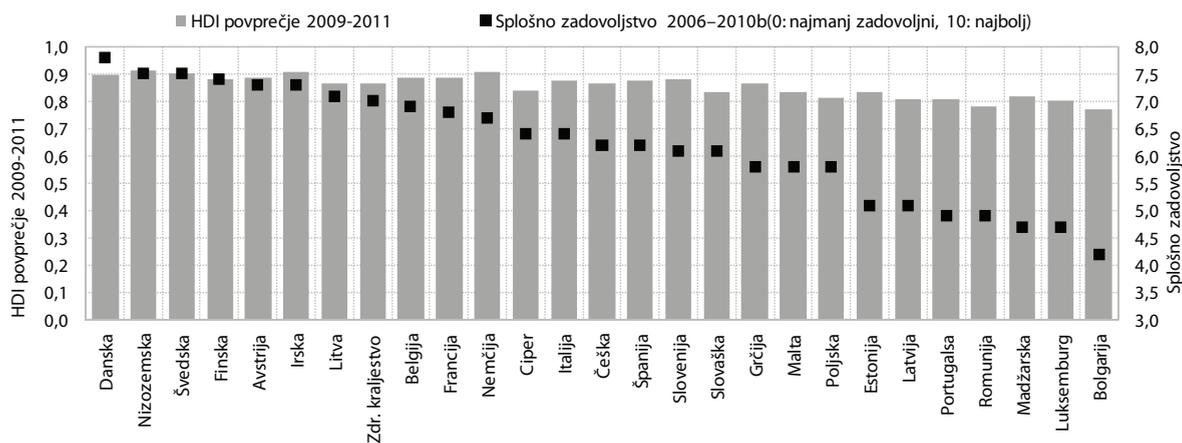
⁶ Kazalnik meri reproduktivno zdravje žensk (s stopnjo umrljivosti mater ob rojstvu otrok in stopnjo rodnosti odraslih žensk), razlike v stopnjah izobrazbe moških in žensk (z vključenostjo v sekundarno in terciarno raven izobraževanja) ter njihove politične in delovne aktivnosti (z deležem poslanskih sedežev in stopnjo delovne aktivnosti). Indeks zavzema vrednosti med 0 in 1, pri čemer pomeni višja vrednost večjo neenakost med spoloma po obravnavanih elementih.

Tabela: HDI v državah EU v določeni posameznih letih, njegova povprečna letna rast v %, HDI uvrstitev 2011 in spremembe uvrstitve zadnjih 5 let in v zadnjem letu

	Vrednost HDI						Povprečna letna rast HDI, v %		HDI -rang	HDI - sprememba ranga	
	1990	2000	2005	2009	2010	2011	1990–2011	2000–2011	2011	2006–2011	2010–2011
Avstrija	0,790	0,839	0,860	0,879	0,883	0,885	0,55	0,48	19	1	0
Belgija	0,811	0,876	0,873	0,883	0,885	0,886	0,42	0,10	18	-1	0
Bolgarija	0,698	0,715	0,749	0,766	0,768	0,771	0,48	0,68	55	0	1
Ciper	0,747	0,800	0,809	0,837	0,839	0,840	0,56	0,44	31	5	0
Češka	..	0,816	0,854	0,863	0,863	0,865	..	0,53	27	-1	0
Danska	0,809	0,861	0,885	0,891	0,893	0,895	0,48	0,35	16	-2	0
Estonija	0,717	0,776	0,821	0,828	0,832	0,835	0,73	0,66	34	-2	0
Finska	0,794	0,837	0,875	0,877	0,880	0,882	0,51	0,48	22	-7	0
Francija	0,777	0,846	0,869	0,880	0,883	0,884	0,62	0,40	20	-1	0
Nemčija	0,795	0,864	0,895	0,900	0,903	0,905	0,62	0,43	9	-2	0
Grčija	0,766	0,802	0,856	0,863	0,862	0,861	0,56	0,64	29	-5	0
Madžarska	0,706	0,775	0,803	0,811	0,814	0,816	0,70	0,48	38	0	0
Irska	0,782	0,869	0,898	0,905	0,907	0,908	0,71	0,40	7	-3	0
Italija	0,764	0,825	0,861	0,870	0,873	0,874	0,64	0,52	24	-3	0
Latvija	0,693	0,732	0,784	0,798	0,802	0,805	0,72	0,87	43	-1	0
Litva	..	0,749	0,793	0,802	0,805	0,810	..	0,70	40	0	1
Luksemburg	0,788	0,854	0,865	0,863	0,865	0,867	0,45	0,13	25	-3	0
Malta	0,753	0,799	0,825	0,827	0,830	0,832	0,48	0,37	36	-3	0
Nizozemska	0,835	0,882	0,890	0,905	0,909	0,910	0,41	0,29	3	5	0
Poljska	..	0,770	0,791	0,807	0,811	0,813	..	0,50	39	2	0
Portugalska	0,708	0,778	0,789	0,805	0,808	0,809	0,64	0,35	41	2	-1
Romunija	0,700	0,704	0,748	0,778	0,779	0,781	0,52	0,95	50	2	0
Slovaška	0,747	0,779	0,810	0,829	0,832	0,834	0,53	0,62	35	0	0
Slovenija	..	0,805	0,848	0,876	0,882	0,884	..	0,85	21	4	0
Španija	0,749	0,839	0,857	0,874	0,876	0,878	0,76	0,42	23	0	0
Švedska	0,816	0,894	0,896	0,898	0,901	0,904	0,49	0,09	10	-2	0
Zdr. kraljestvo	0,778	0,833	0,855	0,860	0,862	0,863	0,50	0,33	28	0	0

Vir: Human Development Report 2011 (UNDP).

Slika: Primerjava HDI (povprečje 2009, 2010, 2011) in zadovoljstvo (povprečje 2006–2010)

Vir: Human Development Report 2011 (UNDP); preračuni UMAR.

Minimalna plača

Rast minimalne plače (5,7 %) je bila leta 2011 višja od rasti povprečne bruto plače, zato se je razmerje med njima še zvišalo na 47,1 %. Zaradi postopnosti¹ približevanja zakonskemu znesku in januarski uskladitvi², je najnižji prehodni znesek minimalne plače znašal 698 EUR (v primerjavi z letom 2010 je bil višji za 6,7 %), zakonsko veljavni znesek pa 748 EUR. Povprečna izplačana bruto minimalna plača se je leta 2011 zvišala za 5,7 %, kar je precej manj kot v povprečju leta 2010 (14,6 %), ko je z marcem stopil v veljavo nov zakon o minimalni plači. Ponovno pa je bila rast precej višja kot rast povprečne bruto plače (za 3,7 o. t.), ki je bila zaradi počasnega okrevanja gospodarske aktivnosti in varčevalnih ukrepov v javnem sektorju skromna. Razmerje med povprečno izplačano minimalno plačo in povprečno bruto plačo se je tako leta 2011 še povečalo (po naših izračunih iz 45,4 % na 47,1 %). To nas po podatkih Eurostata podobno kot prejšnja leta uvršča v zgornjo tretjino članic EU, če upoštevamo zakonsko veljavni znesek minimalne plače, pa smo v samem vrhu. Leta 2011 je okrog 80 % prejemnikov minimalne plače prejelo to v najvišjem razredu³.

Število prejemnikov minimalne plače se je leta 2011 še povečalo, glede na obdobje pred novim zakonom pa več kot podvojilo. Število prejemnikov minimalne plače se je leta 2011 v primerjavi z letom prej zvišalo za 12,9 %, glede na leto 2009 pa se je njihovo število več kot podvojilo (z 19.047 na 43.565). Obenem se je zvišal tudi delež prejemnikov minimalne plače med vsemi zaposlenimi, s 6,2 % na 7,1 % leta 2011 (2009: 3,0 %). Zadnji primerljivi podatki za članice EU so na voljo za leto 2007 in kažejo, da se Slovenija tudi po tem kazalniku uvršča v zgornjo polovico lestvice⁴. Okrog 90 % vseh prejemnikov minimalne plače je bilo v zasebnem sektorju, njihovo število pa se je v zadnjem letu povečalo na 38.975 (2009: 18.596). V zasebnem

sektorju⁵ se je delež prejemnikov v obdobju 2009–2011 povečal s 3,8 % na 8,6 %. V javnem sektorju je bilo povečanje desetkratno (v deležu z 0,3 na 3,0 % oziroma s 451 na 4.590 prejemnikov), a je delež prejemnikov v javnem sektorju še vedno precej nižji kot v zasebnem. V primerjavi s stanjem pred uvedbo novega zakona se je v zasebnem sektorju število prejemnikov najbolj zvišalo v trgovini (z manj kot 2.000 na skoraj 8.000) in v predelovalnih dejavnostih (z dobrih 6.000 na več kot 12.000). Skupaj z drugimi raznovrstnimi dejavnostmi, gradbeništvom in gostinstvom je v teh dejavnostih več kot tri četrtine vseh prejemnikov minimalne plače⁶. Z izjemo trgovine so to dejavnosti, za katere je v povprečju značilna nizka stopnja izobrazbe zaposlenih.

Dvig minimalne plače je v preteklih dveh letih prispeval k zvišanju plač v zasebnem sektorju, k zmanjšanju deleža zaposlenih z niskimi plačami in zmanjšanju neenakosti v plačah, obenem pa tudi k izgubi delovnih mest. Na osnovi gibanj plač ocenjujemo, da lahko leta 2011 slabo odstotno točko rasti plač v zasebnem sektorju pripišemo vplivu dviga minimalne plače. Leta 2010 je bil vpliv precej večji (dobre 3 o. t.). Manjši vpliv na rast plač pričakujemo tudi še leta 2012. Dvig minimalne plače in relativno hiter prehod večine delodajalcev na njeno zakonsko višino je obenem vplival tudi na zmanjšanje neenakosti v porazdelitvi plač, ki jo merimo z Ginijevim koeficientom in interdecilnim koeficientom (9. decil/1.decil)⁷. Neenakost se je leta 2010, ko imamo na voljo zadnje razpoložljive podatke o porazdelitvi plač, zmanjšala po obeh kazalnikih. Znižal pa se je tudi delež zaposlenih z niskimi plačami⁸ (z 19,3 % na 17,9 %), ki se je do takrat povečeval vse od leta 2005 (17,0 %). Po podatkih zadnje vseevropske Ankete o strukturi plač je znašal primerljiv delež v povprečju držav članic EU leta 2006 17,2 %. Visoko povečanje minimalne plače naj bi po ekonometričnih izračunih vplivalo tudi na izgubo delovnih mest. Na kratek rok naj bi zaradi dviga minimalne plače delo izgubilo okoli 5.000 oseb, na dolgi rok pa okoli 17.000⁹.

¹ Postopnost je bila možna, če bi takojšnje izplačevanje povzročilo velike izgube in ogrozilo obstoj podjetja in je vezano na sporazum s predstavniki delavcev.

² S 1. 1. 2011 se je minimalna plača zvišala za medletno rast cen konec leta 2010 (1,9 %).

³ AJPES je zaradi možnosti različnih višin izplačil minimalne plače sprva ločil tri razpore zneskov, na osnovi katerih je zbiral podatke: najnižji razpon je bil v letu 2010 do 654 EUR, srednji od 655 do 685 EUR in najvišji od 686 do 734 EUR. V letu 2011 sta po uskladitvi ostala le še dva razreda, do 698 EUR in od 699 do 748 EUR. Marca 2010 je že okoli 60 % prejemnikov minimalno plačo prejelo v najvišjem razredu, nato pa se je delež vseskozi povečeval.

⁴ Najvišje deleže dosegajo Francija (12,9 %), Bolgarija (12,4 %), Luksemburg (11,0 %) in Latvija (9,2 %), najnižje pa Španija (0,7 %), Slovaška (1,6 %) ter Združeno Kraljestvo, Malta in Madžarska (vse okrog 2,0 %).

⁵ Zasebni sektor vključuje dejavnosti A–N; R–S, javni sektor pa dejavnosti O–Q.

⁶ V predelovalnih dejavnostih 28,7 %, trgovini 18,1 %, drugih raznovrstnih poslovnih storitvah 13,3 %, gradbeništvu 10,1 % in gostinstvu 5,8 %.

⁷ Vsi izračunani iz podatkov o porazdelitvi zaposlenih pri pravnih osebah glede na višino bruto plače.

⁸ Po metodologiji OECD so to tisti zaposleni, ki prejema plače enake oziroma nižje od dveh tretjin mediane, to je v 2010 do višine 864 EUR.

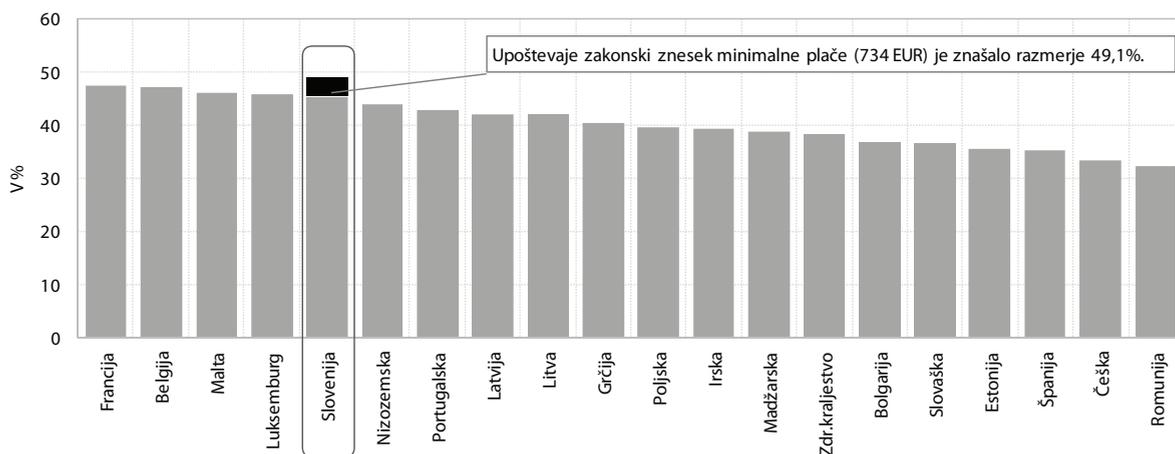
⁹ Glej Delovni zvezek UMAR 3/2010 (Brezigar et al.: Ocena posledic dviga minimalne plače).

Tabela: Povprečna izplačana minimalna bruto plača, povprečna bruto plača in razmerje med njima, Slovenija, 2000–2011

	Minimalna bruto plača	Nominalna rast minimalne plače	Realna rast minimalne plače	Povprečna bruto plača	Nominalna rast bruto plače	Realna rast bruto plače	Razmerje med minimalno plačo in povprečno plačo
2000	322	10,3	1,3	800	10,6	1,6	40,3
2001	366	13,5	4,7	895	11,9	3,2	40,9
2002	408	11,5	3,7	982	9,7	2,0	41,5
2003	445	9,0	3,2	1.057	7,5	1,8	42,1
2004	476	7,0	3,3	1.117	5,7	2,0	42,6
2005	499	4,9	2,4	1.157	4,8	2,2	43,1
2006	516	3,3	0,9	1.213	4,8	2,2	42,5
2007	529	2,5	-1,1	1.285	5,9	2,2	41,2
2008	571	8,0	2,2	1.391	8,3	2,5	41,1
2009	593	3,7	2,8	1.439	3,4	2,5	41,2
2010	679	14,6	12,6	1.495	3,9	2,1	45,4
2011	718	5,7	3,8	1.525	2,0	0,2	47,1

Vir: SURS, SKD 2002 do leta 2008, SKD 2008 od 2009 dalje, AJPES.

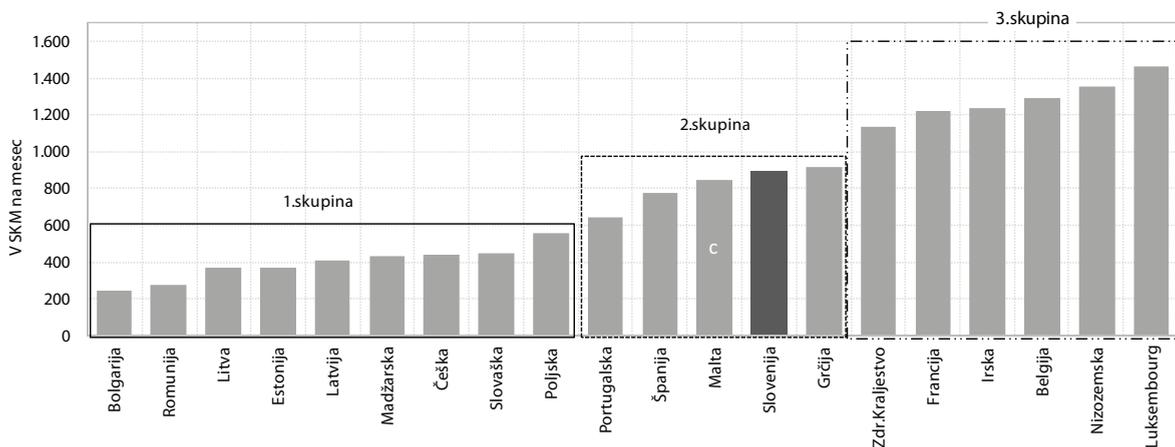
Slika: Razmerje med minimalno bruto plačo in povprečno bruto plačo, članice EU, 2010

Vir: Eurostat, za Slovenijo SURS, AJPES.

Opomba: Za Francijo, Nizozemsko in Poljsko podatek za leto 2009, za Belgijo za leto 2008. Za ostale države EU-27 ni podatkov.

Slika: Minimalna bruto plača, članice EU, julij 2011, v SKM

Vir: Eurostat.

Tveganje revščine

Leta 2010 je pod pragom tveganja revščine živelo približno 254.000 oseb, kar je 31.000 oseb več kot leto prej. Stopnja tveganja revščine se je povišala za 1,4 o. t. na 12,7 %. Globina revščine je ostala enaka kot preteklo leto (20,2 odstotna¹). Ker temelji izračun na podatkih o dohodkih gospodinjstev iz leta 2009², se bo po naši oceni prvi vpliv krize pokazal šele pri podatku o stopnji tveganja revščine za leto 2010. Povečanje tveganja revščine je posledica povečanja razlik v dohodkih, ki so se leta 2009 znižali znatnemu delu gospodinjstev zaradi gospodarske krize, in povečanja brezposelnosti. Hkrati pa je prišlo do nadpovprečnega povečanja plač v dejavnostih z visoko povprečno plačo (kot npr. v zdravstvu, javni upravi in oskrbi z električno energijo). Zaradi nizkih dohodkov gospodinjstev se je znižal prag tveganja revščine, ki je znašal 587 EUR (6 EUR manj kot leto prej) za posameznika in 1.232 EUR (14 EUR manj) za štiričlansko družino z dvema nepreskrbljenima³ otrokoma. Stopnja tveganja revščine je bila še vedno znatno nižja kot v povprečju EU, kjer je ostala na ravni preteklega leta. Opazneje se je povečala le v šestih državah (Španiji, Slovaški, Franciji, Poljski, Grčiji in na Češkem), vendar v vseh manj kot v Sloveniji. Na precejšnje razlike med državami EU v položaju gospodinjstev pa kaže tudi primerjava pragov tveganja revščine⁴, izražena v paritetah kupne moči (PKM), kjer se Slovenija uvršča približno na sredino (glej sliko); to pomeni, da je kupna moč dela gospodinjstev nad pragom tveganja revščine v Sloveniji slabša kot v nekaterih gospodinjstvih, katerih dohodki so sicer pod pragom tveganja revščine, vendar živijo v bogatejših državah, kjer je prag tveganja revščine višji kot v Sloveniji.

Učinkovitost socialnih transferjev se je leta 2010 ohranila na ravni prejšnjih let. Če država v okviru socialnih zavarovanj in iz proračunskih sredstev ne bi zagotavljala socialnih transferjev, bi bila stopnja tveganja revščine leta 2010 24,2-odstotna, kar je 2,2 o. t. več kot leto prej. Od leta 2005 se je stopnja tveganja revščine brez upoštevanja socialnih transferjev postopno zniževala, leta 2010 pa se je prvič po daljšem obdobju opazno zvišala. Vendar pa so socialni transferji kljub temu omogočili približno

enakemu deležu gospodinjstev kot v preteklih letih dvigniti razpoložljive dohodke nad prag tveganja revščine ter s tem znižali stopnjo tveganja revščine za 11,5 o. t. V povprečju EU socialni transferji tveganje revščine znižujejo za 9,3 o. t.

Stopnja tveganja revščine se je zvišala pri skoraj vseh skupinah prebivalstva, ponovno najbolj pri žensker najbolj ogroženih skupinah. Najvišjo stopnjo tveganja revščine so imela gospodinjstva brez delovno aktivnih članov z vzdrževanimi otroki (74,8 %); njim se je materialni položaj najbolj poslabšal, saj se je stopnja tveganja revščine povečala kar za 14,4 o. t. Zelo visoke stopnje so imeli tudi brezposelni (44,1 %), enostarševske družine (31,4 %), najemniki stanovanj (27,6 %) in ženske, stare 65 let in več (27,1 %). Vsem tem skupinam se je tveganje revščine leta 2010 še povečalo. Enočlanskim gospodinjstvom in velikim družinam, ki prav tako sodijo med nadpovprečno ogrožene z revščino, pa se je položaj leta 2009 nekoliko izboljšal. Kljub temu da na stopnjo tveganja revščine v največji meri vpliva brezposelnost oziroma neaktivnost, se zadnja leta soočamo z razmeroma novim problemom revnih zaposlenih. Leta 2010 je bilo med osebami, katerih dohodki so bili pod pragom tveganja revščine, skoraj petina delovno aktivnih. Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih je bila leta 2010 v Sloveniji 5,3 % (leta 2009 4,8 %), v povprečju EU pa 8,5 % (leta 2009 8,4 %).

Tudi neenakost porazdelitve dohodka se je na začetku gospodarske krize v Sloveniji povečala, vendar v primerjavi z državami EU ostaja najnižja. Leta 2010 sta se oba kazalnika dohodkovne neenakosti, ki sta izračunana iz dohodkov leta 2009, povečala. Tako je Ginijev količnik znašal 23,8 % (2009: 22,7 %), vrednost razmerja kvartilnih razredov pa se je zvišala s 3,2 na 3,4, kar pomeni, da je imela petina oseb z najvišjimi dohodki 3,4-krat višje dohodke kot petina tistih z najnižjimi dohodki. Na povečanje dohodkovne neenakosti je vplivala predvsem večja brezposelnost in posledično večje število prejemnikov socialnih transferjev in povečanje plač v nekaterih dejavnostih z visoko povprečno plačo, zlasti v javnem sektorju. Kljub povišanju pa je dohodkovna neenakost v Sloveniji po obeh kazalnikih še vedno najnižja v EU.

¹ Torej so bili razpoložljivi dohodki posameznika za 20,2 % pod pragom tveganja revščine, kar pomeni, da je imel povprečen posameznik zgolj 468 € razpoložljivih mesečnih dohodkov.

² Podatki o tveganju revščine 2010 izhajajo iz Raziskave o dohodkih in življenjskih pogojih (SILC) in temeljijo na podatkih o dohodkih, prejetih v letu 2009.

³ Šteje se, da so nepreskrbljeni otroci v starosti do 14 let.

⁴ Prag tveganja revščine po metodologiji Eurostata znaša 60 % mediane razpoložljivega dohodka gospodinjstev v posamezni državi.

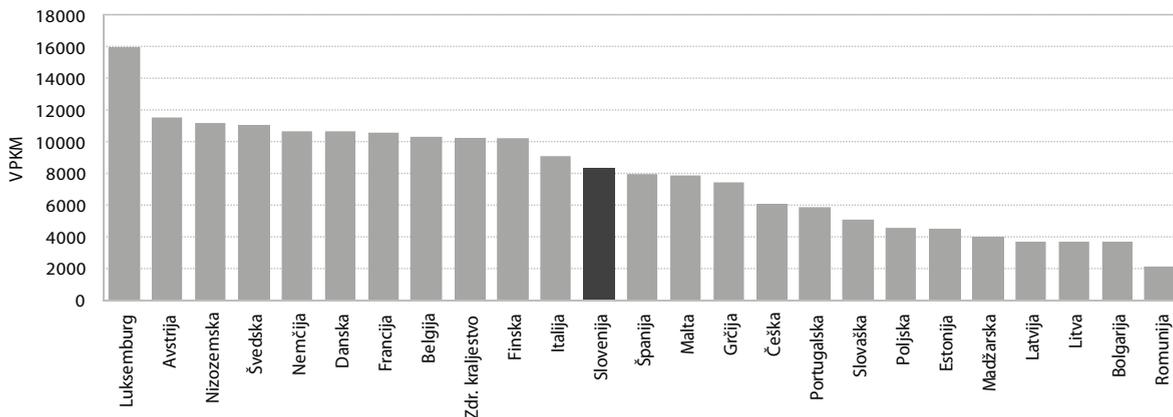
Tabela: Izbrani kazalniki revščine in dohodkovne neenakosti, SLO, EU (dohodki v naravi niso vključeni)

		2000*	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Stopnje tveganja revščine v %:								
pred socialnimi transferji ¹	SLO	37,2	25,9	24,2	23,1	23,0	22,0	24,2
	EU-27	23,0	26,0	26,2	25,8	25,1	25,1	25,7s
po socialnih transferjih	SLO	13,0	12,2	11,6	11,5	12,3	11,3	12,7
	EU-27	16,5	16,5	16,6	16,7	16,4	16,3	16,4s
ženske	SLO	18,0	13,7	12,9	12,9	13,6	12,8	14,1
	EU-27	17,1	17,1	17,3	17,5	17,4	17,1	17,1s
moški	SLO	12,5	10,6	10,3	10,0	11,0	9,8	11,3
	EU-27	15,0	15,7	15,9	15,8	15,5	15,4	15,7s
otroci, mlajši od 18 let	SLO	np	12,1	11,5	11,3	11,6	11,2	12,6
	EU-27	np	19,8	19,9	20,0	20,2	19,9	20,6s
mladi (18–24) let	SLO	np	10,0	8,9	9,1	9,7	7,7	10,0
	EU-27	np	19,6	20,2	20,3	19,9	20,1	21,2s
stari (65+let) ²	SLO	21,0	20,3	19,9	19,4	21,3	20,0	20,2
	EU-27	17,0	18,9	19,0	19,3	18,9	17,8	15,9s
enostarševske družine ³	SLO	17,5	22,0	22,3	28,6	28,8	28,1	31,4
	EU-27	30,0**	31,1	32,5	33,1	35,6	34,0	36,9s
par z najmanj tremi vzdrževanimi otroki (velika družina)	SLO	10,0	16,6	15,2	15,2	11,3	15,7	13,6
	EU-27	np	25,6	25,8	25,7	26,0	25,9	26,0s
gospodinjstva brez delovno aktivnih z vzdrževanimi otroki	SLO	np	54,2	59,1	54,4	57,0	60,4	74,8s
	EU-27	np	61,4	63,1	64,6	61,8	56,6	62,6
enočlanska gospodinjstva	SLO	36,0	44,0	42,4	39,2	41,9	43,4	38,5
	EU-27	np	23,6	23,7	25,1	25,8	25,6	25,0s
brezposelni	SLO	39,5	25,1	33,1	36,2	37,7	43,5	44,2
	EU-27	np	40,0	41,2	43,3	44,6	45,4	45,5s
najemniki stanovanj	SLO	16,6	25,9	21,9	25,7	25,2	22,0	27,6
	EU-27	24,0**	22,7	22,8	24,8	25,3	25,4	25,8s
Kazalniki dohodkovne neenakosti:								
Kvintilni količnik 80/20	SLO	3,1	3,4	3,4	3,3	3,4	3,2	3,4
	EU-27	4,5	5,0	4,9	4,9	5,0	4,9	5,0 s)
Ginijev količnik	SLO	22,0	23,8	23,7	23,2	23,4	22,7	23,8
	EU-27	29,0	30,6	30,2	30,6	30,7	30,4	30,4s)

Vir: Eurostat Portal Page – Living Conditions and Welfare – Income and Living Conditions, (EU-SILC 2011), 2011.

Opombe: ¹ pokojnine so vštete med dohodke; ² gre za revščino starih oseb, ne glede na to, v kakšnem gospodinjstvu živijo; ³ to statistično pomeni enostarševsko gospodinjstvo z vsaj enim vzdrževanim otrokom; * podatek za EU-25; ** podatek za leto 2001; np - ni podatka; s - ocena Eurostata.

Slika: Prag tveganja revščine v državah EU, 2010, v paritetah kupne moči

Vir: Eurostat Portal Page – Living Conditions and Welfare – Income and Living Conditions, (EU-SILC 2011), 2011.

Materialna prikrajšanost

Stopnja materialne prikrajšanosti kaže posledice dlje časa trajajočega slabšega finančnega položaja prebivalstva. Meri odstotek ljudi, ki izkazujejo pomanjkanje pri najmanj treh od devetih elementov¹ materialne prikrajšanosti. Ti se nanašajo na posedovanje oziroma pomanjkanje trajnih življenjskih dobrin in prikaz ekonomskih obremenitev gospodinjstva, ki so izključno posledica omejenih virov in ne drugačnih okusov, življenjskih slogov, izbir in življenjskih okoliščin. Gre za mnenjski kazalnik, ki ob sicer bolj uveljavljenih kazalnikih, kot so kazalniki tveganja revščine in neenakosti, omogoča dodaten vpogled v življenjske pogoje prebivalstva. Za razliko od navedenih kazalnikov, ki temeljijo na podatkih o dohodkih, pri katerih obstaja realna omejitev pri razpoložljivosti podatkov (za samozaposlene, za področje sive ekonomije, večinoma tudi niso zajeti nedenarni transferji, morebitni dolgovi ali dobički gospodinjstva itd.), ta kazalnik izhaja iz odgovorov anketiranih glede navedenih devetih elementov.

Materialna prikrajšanost se je leta 2010 zmanjšala. Znižala se je s 16,2 % leta 2009 na 15,8 % leta 2010. Najvišjo stopnjo smo imeli leta 2008 (16,9 %)², od takrat pa se je zmanjševala. Na znižanje je vplivalo izboljšanje materialnega položaja gospodinjstev, ki so nad pragom tveganja revščine, saj se je pri njih stopnja znižala za 1,1 o. t. (s 13,1 % na 12,0 %), nasprotno pa se je pri osebah, ki živijo pod pragom tveganja revščine, materialna prikrajšanost povečala za 1,4 o. t. (z 41,2 % na 42,6 %). Zaradi nizkega deleža prebivalstva, ki živi pod pragom tveganja revščine (12,4 %), se je stopnja materialne prikrajšanosti v povprečju, izračunanem za celotno prebivalstvo, kljub temu zmanjšala. Med prebivalci pod pragom tveganja revščine so najbolj materialno prikrajšani starejši (47 % nad 65 let).

Materialna prikrajšanost v Sloveniji (15,8 %) je bila leta 2010 nižja od povprečja EU (17,4 %). Med državami EU so razlike v stopnji materialne prikrajšanosti zelo velike. Tako na primer v Bolgariji in Romuniji približno polovica gospodinjstev občuti pomanjkanje na treh ali več opazovanih področjih. Na

drugem koncu spektra so države z manj kot desetino materialno prikrajšanega prebivalstva: Luksemburg, Švedska, Nizozemska, Danska in Finska. Slovenija je med 11 državami EU, ki se jim je stopnja materialne prikrajšanosti leta 2010 zmanjšala. Materialna prikrajšanost za povprečje EU se je od leta 2005 do 2009 zmanjšala z 19,9 % na 17,1 %, leta 2010 pa povečala na 17,4 %. Tudi intenzivnost³ materialne prikrajšanosti je v Sloveniji v primerjavi s povprečjem EU manjša. V Sloveniji gospodinjstva v povprečju čutijo pomanjkanje pri 3,5 elementa, v povprečju EU pa pri 3,8. Pri najmanjšem številu elementov čutijo pomanjkanje v Luksemburgu (3,2 elementa), pri največjem pa v Bolgariji (4,1 elementa).

Delež prikrajšanosti po posameznih elementih, ki vplivajo na izračun stopnje materialne prikrajšanosti, je zelo različen. V Sloveniji je med materialno prikrajšanimi največ takšnih, ker ne zmorejo pokriti nepričakovanih izdatkov, ker si ne morejo privoščiti enotedenskih počitnic in ker zamujajo pri financiranju stanovanja. Telefon, pralni stroj in barvni TV so dostopni vsem (100 %); avto ima 97 % vprašanih, toplo stanovanje 95 % (stanje v primerjavi z letom 2005 se je poslabšalo za 2 o. t.). Nekoliko slabše je z dostopnostjo mesnega ali ekvivalentnega obroka enkrat tedensko, ki si ga lahko privoščijo približno 90 % vprašanih. Bistveno slabše je z možnostjo rednega financiranja stanovanja (80 %) in enotedenskih počitnic (blizu 70 %), nizek je tudi delež ljudi, ki lahko pokrijejo nepričakovane finančne stroške (55 %). V primerjavi z letom 2009 se je stanje najbolj poslabšalo pri pokritju nepričakovanih izdatkov, saj skoraj polovica prebivalstva za nepričakovane izdatke nima prihrankov v višini ene minimalne plače. V primerjavi z letom 2005 se je najbolj povečal delež tistih, ki imajo zamude pri financiranju stanovanja, njihov delež pa se povečuje že od leta 2008. Zmožnost počitnikovanja se je zmanjšala v spodnjih treh kvintilih, zmožnost pokrivanja nepričakovanih izdatkov pa v vseh kvintilih, najbolj v spodnjih dveh. Še nekoliko slabšo sliko kažejo odgovori na vprašanje iz iste raziskave (EU-SILC), in sicer kako ljudje preživijo s svojimi dohodki; 31 % respondentov meni, da težko (zelo težko in težko skupaj). Od tega jih v prvem kvintilu težko preživi 55 %, v drugem kvintilu 39 % in v tretjem kvintilu več kot četrtnina (26 %). Tudi v četrtem (16 %) in petem, najvišjem kvintilu (7 %) ti deleži niso zanemarljivi. Primerjava vzrokov prikrajšanosti kaže, da gre večinoma za prikrajšanost pri elementih, ki kažejo ekonomske obremenitve gospodinjstev z različnimi tekočimi izdatki, ne pa pri nakupih trajnih materialnih dobrin. Vsaj za Slovenijo se zastavlja vprašanje, ali je metodologija merjenja materialne prikrajšanosti ustrezno zastavljena.

¹ Elementi so: (i) zmožnost pokritja nepričakovanih stroškov; (ii) zmožnost plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja; (iii) zmožnost privoščiti si ustrezno prehrano (z mesom, piščancem, ribo ali ustrezno brezmesno hrano vsak drugi dan); (iv) zmožnost rednega odplačevanja posojil, hipotek oz. zamude pri tem; (v) zmožnost zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje; (vi) imeti pralni stroj; (vii) imeti barvno TV; (viii) imeti telefon (mobitel); (ix) imeti osebni avto.

² Materialna prikrajšanost se na podlagi raziskave EU-SILC meri za države EU-15 od leta 2003 za vse države EU-27 pa od leta 2005.

³ Podatek o tem, pri koliko elementih gospodinjstva čutijo materialno prikrajšanost, kaže njeno intenzivnost.

Tabela: Materialna prikrajšanost po elementih, 2005–2010 (v %)

Nezmožnost ...	2005	2006	2007	2008	2009	2010
... pokritja nepričakovanih izdatkov	43	43	42	45	41	45
... privoščiti si eno tedenske počitnice	33	31	30	30	30	31
... rednega odplačevanje hipoteke, stanovanjskih posojil, stanovanjskih stroškov ali najemnine v zadnjih 12 mesecih iz finančnih razlogov	15	14	14	16	18	20
... zagotoviti si mesni ali ekvivalentni obrok	9	11	10	12	11	9
... zagotoviti si toplo stanovanje	3	3	4	6	5	5
... zagotoviti si pralni stroj	1	0	0	0	0	0
... zagotoviti si barvni TV	1	1	1	1	1	0
... zagotoviti si telefon	1	0	0	0	0	0
... zagotoviti si avto	4	3	4	3	3	3

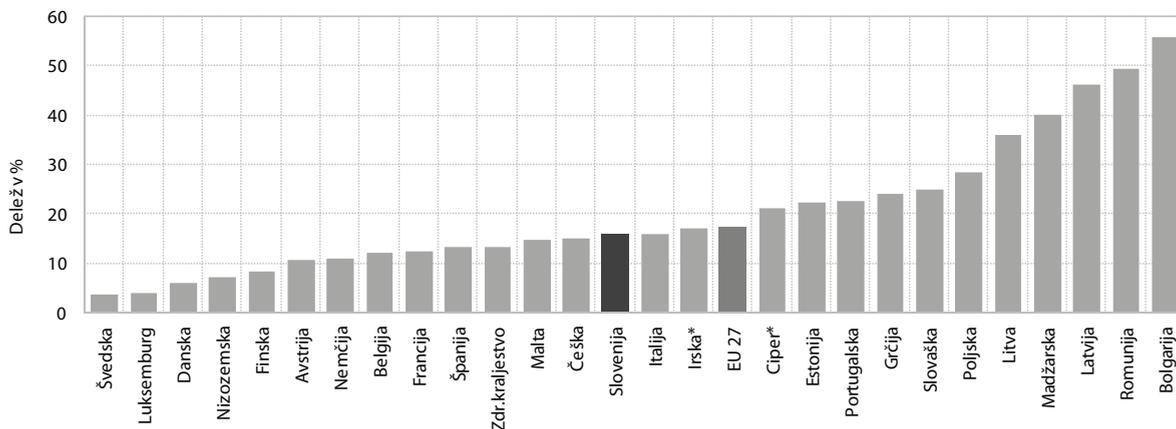
Vir: Eurostat.

Tabela: Materialna prikrajšanost glede na prag revščine 2005–2010 (v %)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Nad pragom tveganja revščine	11,3	11,2	11	13,4	13,1	12
Pod pragom tveganja revščine	40,8	40	41,6	43,1	41,2	42,6

Vir: SURS, 2011.

Slika: Delež materialno prikrajšanih (3 od 9 elementov) v državah EU-27, 2010

Vir: Eurostat, 2011.

Opombe: Za Irsko* in Ciper* so podatki iz leta 2009.

Zmogljivosti zdravstva

Zdravstveni sistem je delovno intenziven, zato je njegova učinkovitost v veliki meri odvisna od kakovostnih in motiviranih kadrov v zdravstvu. Pomanjkanje zdravstvenega osebja, njihova neustrezna geografska razporeditev ali neuravnoteženost različnih zdravstvenih profilov so običajno povezani z neustreznim načrtovanjem delovne sile v zdravstvu, posledica pa so težave pri zagotavljanju kakovostnega, učinkovitega in stroškovno uspešnega zdravljenja ter enakosti v dostopu do zdravstvenih storitev.

Rast števila zdravnikov se je v zadnjih letih nekoliko okrepila, kljub temu se je na zaostanek zapovprečjem EU in OECD še povečal. Leta 2010 je bilo po podatkih Inštituta za varovanje zdravja v Sloveniji zaposlenih 4.979 zdravnikov, kar je 1,3 % več kot leta 2009, izboljšal se je tudi kazalnik števila zaposlenih zdravnikov na 100.000 prebivalcev, ki je dosegel 243 (2009: 240,7; EU: 330,5). Po oceni OECD je bila rast števila zdravnikov v obdobju 2000–2009 v Sloveniji letno v povprečju 1,0-odstotna, v državah OECD pa 1,7-odstotna oziroma v EU po našem izračunu 1,5-odstotna. To pomeni, da smo zaostanek za povprečjem držav OECD in EU v tem obdobju še povečali. Slovenija najbolj zaostaja po številu splošnih zdravnikov (leta 2010 jih je bilo 49,8 na 100.000 prebivalcev; EU-27 leta 2009: 87,4), kar je problematično tako z vidika dostopnosti do zdravstvenih storitev kot tudi z vidika stroškovne učinkovitosti zdravstvenega sistema (vloga »vratarjev«¹; možnost prenosa določenih storitev na primarno raven). Za okrepitev primarne ravni so bili v letih 2010 in 2011 sprejeti nekateri ukrepi: (i) uvedba učnih ambulant, v katerih že specializanti lahko vpisujejo svoje bolnike; (ii) uvedba referenčnih ambulant, v katerih večje pristojnosti prevzemajo diplomirane medicinske sestre, in (iii) dodatna sredstva za primarno raven (Ministrstvo za zdravje, 2012).

Leta 2010 se je število diplomantov medicine močno povečalo. Leta 2010 so študij medicine zaključili prvi diplomanti Medicinske fakultete v Mariboru (33), kar je prispevalo k povečanju števila diplomantov na 229 (2009: 162). Kazalnik števila diplomantov medicine na 100.000 prebivalcev se je tako v Sloveniji močno povečal, in sicer z 8,0 leta 2009 na 11,2 leta 2010 (povprečje v obdobju 2000–2009 je bilo le 7,0). S tem smo leta 2010 presegli povprečje držav OECD (9,9), potem ko smo še leta 2009 za njim močno zaostajali. Težave s pomanjkanjem zdravnikov večina držav

rešuje z povečanjem vpisa na medicinske fakultete in olajšanjem pogojev za pridobitev licence tujim zdravnikom. V Sloveniji so leta 2010 povečali vpis na medicinski fakulteti v Ljubljani in Mariboru za dodatnih 30 mest, sprejet pa je bil tudi nov zakon², ki skrajšuje postopek za priznavanje kvalifikacij tujim zdravnikom.

Število diplomiranih medicinskih sester se (pre) hitro povečuje. V Sloveniji so bili leta 2010 na 100.000 prebivalcev zaposleni 804 zdravstveni tehniki in medicinske sestre³, kar je nekoliko nižje od povprečja EU (824 leta 2009). Po številu medicinskih sester na zdravnika (3,3 leta 2009) pa močno presegamo povprečje OECD (2,5). V zadnjih letih zaradi številnih novih visokih zdravstvenih šol zelo hitro narašča predvsem število diplomiranih medicinskih sester. Leta 2010 jih je diplomiralo 247 oziroma kar 60 % več kot leta 2005. Glede na število vpisanih študentov pa se bo priliv diplomantov v naslednjih letih po oceni Inštituta za varovanje zdravja še močno povečal – že leta 2011 za 80 do 100 diplomatov in leta 2013 še za dodatnih 50. Visok priliv medicinskih sester na trg dela bo treba regulirati z dodatnimi sistemski ukrepi tako na področju zdravstva (nadaljnji prenos nekaterih obremenitev z zdravnikov na diplomirane medicinske sestre) kot tudi na področju dolgotrajne oskrbe (hitrejši razvoj nege in oskrbe na domu). Ob omejitvah zaposlovanja v javnem sektorju lahko sicer pričakujemo težave pri njihovem zaposlovanju.

Dinamika zniževanja števila akutnih bolniških postelj skoraj ne odstopa od povprečne dinamike v državah EU. Število akutnih bolniških postelj se zmanjšuje zaradi skrajševanja povprečne ležalne dobe ter prenosa nekaterih bolnišničnih obravnav v dnevno ali specialistično ambulantno obravnavo, ki so bolniku bolj prijazne in pogosto tudi cenejše. V obdobju 2000–2009 se je v Sloveniji število akutnih postelj na 100.000 prebivalcev zmanjšalo za 16 %, v EU pa v povprečju za 18 %. V Sloveniji se je hkrati dostopnost do zdravstvenih storitev v akutni bolnišnični obravnavi v navedenem obdobju izboljšala (skrajšanje čakalnih dob in povišanje stopnje hospitalizacije), zato lahko sklepamo, da je bila dinamika zmanjševanja akutnih bolniških postelj ustrezna. Leta 2009 smo imeli 372,8 akutnih bolniških postelj na 100.000 prebivalcev (385,4 leta 2008), povprečje EU pa je leta 2009 znašalo 308,2.

² Zakon o priznavanju poklicnih kvalifikacij zdravnik, zdravnik specialist, doktor dentalne medicine in doktor dnetalne medicine spocialist (Ur.l. RS št. 107/2010) skrajšuje postopek za priznavanje kvalifikacije, pridobljene v državah, ki niso članice EU, EGS ali Švicarske konfederacije.

³ Ob koncu leta 2010 je bilo po podatkih Inštituta za varovanje zdravja zaposlenih 4.333 medicinskih sester in 12.423 zdravstvenih tehnikov.

¹ Na primarni ravni opravljajo splošni zdravniki tudi vlogo vratarjev (angl. gatekeepers), kar pomeni, da zmanjšujejo obseg obravnav v stroškovno bolj zahtevnih specialističnih ambulantah.

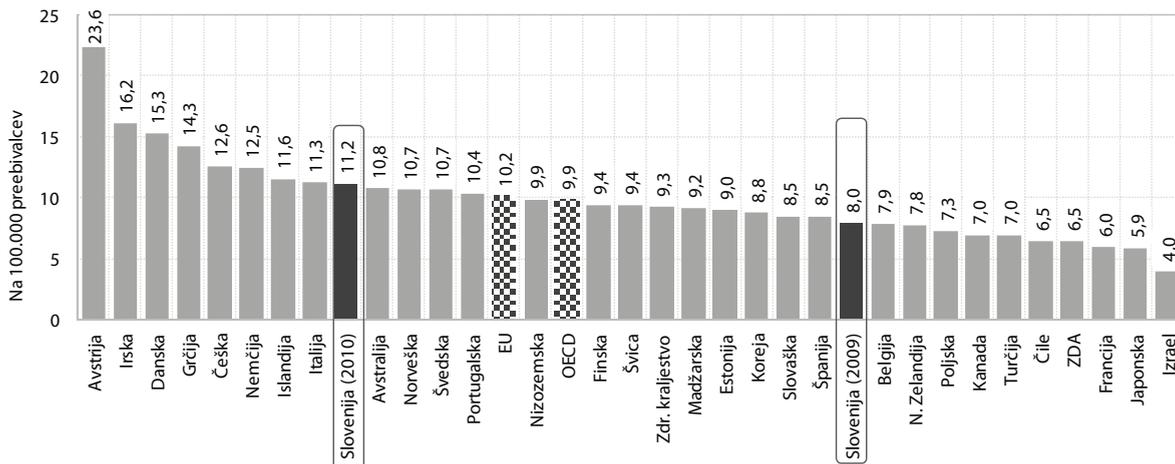
Tabela: Človeški viri v zdravstvenem sistemu v Sloveniji¹ in članicah EU

	Zaposleni zdravniki na 100.000 prebivalcev			Splošni zdravniki na 100.000 prebivalcev		Zaposleni zobozdravniki na 100.000 prebivalcev	Zaposlene medicinske sestre na 100.000 prebivalcev		Razmerje med medicinskimi sestrami in zdravniki
	2000	2008	2009	2000	2009	2009	2000	⁶ 2009	2009
EU-27¹	292,8	326,6	330,5	82,1	87,4	66,2	732,6	823,6	2,5
Avstrija	384,9	458,5	467,1	136,4	155,0	55,2	728,6	775,0	1,6
Belgija	282,5	290,9	291,3	119,5	113,3	70,6	583,8	659,5	3,1
Bolgarija	337,8	361,3	370,0	np	65,4	85,8	437,0	466,0	1,3
Ciper	258,0	285,6	np	41,3	np	93,2	422,5	436,0	1,5
Češka	337,1	352,7	355,5	72,7	70,1	67,5	805,7	845,9	2,3
Danska ⁵	290,5	341,6	np	64,6	66,9	80,1	1257,0	1.504,0	4,3
Estonija ⁴	327,0	333,4	326,7	98,8	82,2	89,2	623,1	642,1	1,9
Finska	250,1	272,7	np	np	101,9	75,6	1436,0	1.004,6	3,5
Francija ³	329,4	330,1	325,6	161,0	159,7	64,7	688,6	798,9	2,5
Grčija ³	432,8	602,1	610,6	np	27,6	130,7	309,0	364,0	0,5
Irska	220,2	398,7	406,6	47,7	54,8	60,5	1400,5	1.274,1	5,0
Italija ⁴	606,9	608,3	608,9	82,8	76,7	91,8	np	700,4	1,0
Latvija	286,3	311,3	300,4	40,9	58,5	67,2	479,0	486,1	1,8
Litva	364,0	370,6	366,2	52,2	69,1	70,5	805,3	726,2	2,0
Luksemburg	288,4	269,7	268,9	63,6	78,7	80,5	863,8	1.118,3	4,2
Madžarska	364,0	309,3	302,3	np	35,4	49,1	579,2	638,9	2,1
Malta ⁴	261,6	332,2	373,2	np	69,3	43,3	np	656,7	2,0
Nemčija	325,8	356,2	364,1	66,2	65,5	78,6	939,7	1.122,2	3,0
Nizozemska ^{4,5}	301,4	366,6	np	61,0	71,2	58,9	np	853,3	3,9
Poljska	222,3	216,1	217,0	7,7	20,5	31,9	553,2	583,4	2,4
Portugalska ⁴	316,8	366,3	376,9	153,3	190,1	72,0	353,2	np	1,5
Romunija	192,8	221,5	225,9	np	83,1	58,0	530,1	566,2	2,9
Slovaška ⁵	323,9	300	np	np	41,42	49,9	750,7	631,6	1,8
Slovenija²	215,0	238,8	241,8	45,7	49,7	60,4	685,0	804,1	3,3
Španija	331,8	352,2	354,8	np	73,8	58,1	658,2	493,8	1,4
Švedska ⁵	308,3	371,5	np	52,8	61,9	80,5	1031,0	1155,0	3,0
Zdr. kraljestvo	195,5	255,9	265,9	64,4	79,3	50,9	916,0	1.003,5	3,6

Viri: Eurostat; OECD Health Data 2011; WHO HFA-DB.

Opombe: ¹ Za povprečja EU-27 je za zdravnike, splošne zdravnike, zobozdravnike in sestre vir podatkov baza WHO HFA-DB (metodologije poročanja podatkov so poenotene z Eurostatom in OECD). ² Slovenija: za leto 2010 so kazalniki navedeni v besedilu, v tabeli pa so podatki za leto 2009, ker so to zadnji razpoložljivi podatki za države EU. ³FR in GR: vsi aktivni zdravniki in zobozdravniki (vključno s tistimi, ki delajo v upravljanju, raziskovanju, izobraževanju ipd); ⁴IE, IT, MT, NL, PL: vsi zdravniki in zobozdravniki z licenco za delo; ⁵ SK: zdravniki in zobozdravniki leto 2007; DK, NL, SE: leto 2008; ⁶ DK, NL, FI, SE, SK, IT, GR, FR, CY, BE: leto 2008; np-ni podatka.

Slika: Število diplomantov medicine na 100.000 prebivalcev, 2009 (Slovenija 2010)

Vir: OECD Health at a glance 2011; Svetovna zdravstvena organizacija HFA-DB (vir za povprečje EU-27), Inštitut za varovanje zdravja: Zdravstveni statistični letopis za leto 2010 (podatek za Slovenijo za leto 2010)

Zmogljivost izobraževalnega sistema

Število otrok, vključenih v izobraževanje, se na predšolski ravni izobraževanja povečuje, na osnovnošolski in srednješolski pa zmanjšuje.

Takšen trend je značilen za celotno obdobje izvajanja SRS in tudi za zadnje leto. Posledica je povečevanje števila oddelkov v vrtcih, ki je od leta 2005 za 40,7 % večje, število vključenih otrok pa za 42,2 % večje, ter zniževanje števila oddelkov v osnovnih in srednjih šolah. V osnovnih šolah se je v obdobju 2005/2006–2009/2010 število vpisanih zmanjšalo za 4,6 %, število oddelkov pa za 3,8 %. V srednjih šolah se je v tem obdobju število dijakov zmanjšalo za 16,0 %, število oddelkov pa za 12,1 %.

Razmerje med številom otrok in številom vzgojnega osebja v vrtcih (vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev) je zelo ugodno. Pri mlajših otrocih (v starostnem obdobju 1–2 leti) je v letu 2011/2012 znašalo 6,3, od leta 2005 pa se je ob naraščanju števila otrok v vrtcih poslabšalo za 0,5. V drugem starostnem obdobju (od 3. leta do vstopa v šolo) je razmerje leta 2011/2012 znašalo 9,3, kar je približno enako kot vsa prejšnja leta (9,4) in je med najugodnejšimi v EU. Kljub temu da se je v obdobju 2005–2009 razmerje na ravni povprečja EU izboljšalo, je bilo v Sloveniji še vedno precej nižje od povprečja držav EU¹. Približno na enaki ravni kot leto prej se je leta 2010/2011 ohranilo tudi povprečno število otrok na oddelek. V prvem starostnem obdobju je bilo v povprečju 12,5 otroka na oddelek, v drugem starostnem obdobju pa 20,4 otroka. Po Zakonu o vrtcih število otrok v oddelku prvega starostnega obdobja ne sme presegati dvanajst, v oddelku drugega starostnega obdobja pa dvaindvajset otrok. Izjemoma je lahko po odločitvi lokalne skupnosti oddelek večji za največ dva otroka. V obdobju izvajanja SRS se je povprečno število otrok v oddelku nekoliko povečalo (pri mlajših za 0,4 in pri starejših za 0,8 otroka), kar kaže, da so občine v manjši meri izkoriščale možnost, da povečajo število otrok v oddelku in s tem blažijo probleme v zvezi z zagotavljanjem zadostnih zmogljivosti.

Tudi zmogljivosti izobraževanja na ravni osnovne šole so pri nas večinoma boljše kot v povprečju v EU. Razmerje med številom učencev in številom pedagoškega osebja na ravni izobraževanja Isced 1, ki v Sloveniji zajema 1.–6. razred osnovne šole, je leta 2009 znašalo 16,7 in se je v primerjavi z letom prej poslabšalo. Znatno ugodnejše je bilo na ravni Isced

2, ki v Sloveniji zajema 7.–9. razred: znašalo je 7,9 in se je v primerjavi s predhodnim letom še izboljšalo. Poslabševanje na prvi ravni in izboljševanje na drugi je značilno za celotno obdobje izvajanja SRS, ko je sicer potekalo uvajanje devetletne osnovne šole². Na ravni Isced 1 je bilo razmerje leta 2009 precej slabše kot v povprečju EU (12,5), na ravni Isced 2 pa znatno ugodnejše (EU 11,6). Ocenjujemo, da na razlike v vrednosti razmerja vpliva različno razvrščanje sklopov osnovnošolskega izobraževanja na obe Isced ravni (zaradi razlik v izobraževalnih sistemih), pa tudi krajši čas pouka v Sloveniji. Kazalnik zmogljivosti izobraževanja je tudi velikost razreda oziroma povprečno število učencev na oddelek. V Sloveniji imamo na Isced 1 ravni 18,5 otroka na razred, kar je nižje od povprečja držav EU (21 držav), ki so članice OECD (19,8). V primerjavi z letom 2008 se je tako v Sloveniji kot v EU-21 ohranilo na približno enaki ravni. V primerjavi z letom 2005 pa se je pri nas to število povečalo. Prav tako med nižjimi je tudi povprečno število otrok v oddelku na ravni Isced 2 (2009: 19,8; EU-21: 21,9), v primerjavi z letom 2008 in 2005 pa se je še zmanjšalo. Število je tako precej nižje od normativa (28 učencev na oddelek). Med sistemskimi razlogi (normativi so nižji, če so v oddelku Romi, otroci s posebnimi potrebami, kombinirani oddelki³, kombinirani oddelki na območjih s posebnimi razvojnimi problemi) na nizko število najbolj vplivajo podružnične šole z visokim deležem kombiniranih oddelkov. V Sloveniji je bilo namreč v šolskem letu 2010/2011 med osnovnimi šolami kar okrog 42 % podružničnih, vanje pa je bilo vključenih manj kot 10 % vseh učencev.

Relativno slabše pa je razmerje med številom dijakov in številom pedagoškega osebja v srednjih šolah. Leta 2009 se je poslabšalo in je znašalo 14,3, bilo pa je slabše kot v povprečju EU (11,2). Do leta 2005 je bilo razmerje precej podobno povprečnemu v EU, v obdobju 2005–2009 pa se je sicer nekoliko izboljšalo (za 0,2), vendar manj kot v EU (za 2,3). Ob manjšanju srednješolskih generacij in posledično tudi števila oddelkov v obdobju izvajanja SRS se je zmanjšalo tudi povprečno število dijakov na oddelek. Leta 2009/2010 jih je bilo povprečno v oddelku 24,3. Leta 2010 je bil sprejet nov Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva, ki je znižal normative v programih srednjega poklicnega in srednjega strokovnega izobraževanja ter v gimnazijskih programih, kar bi pomenilo nadaljnje zmanjšanje povprečnega števila dijakov na oddelek.

² V Sloveniji je raven Isced 1 zajemala razredno raven osemletke (1.–4. razred), Isced 2 pa predmetno raven osemletke (5.–8. razred).

³ Po 37. členu Zakona o osnovni šoli iz leta 1996 so lahko učenci dveh ali več razredov razporejeni v en kombiniran oddelek.

¹ Mednarodni primerljivi podatki so dostopni le za drugo starostno obdobje.

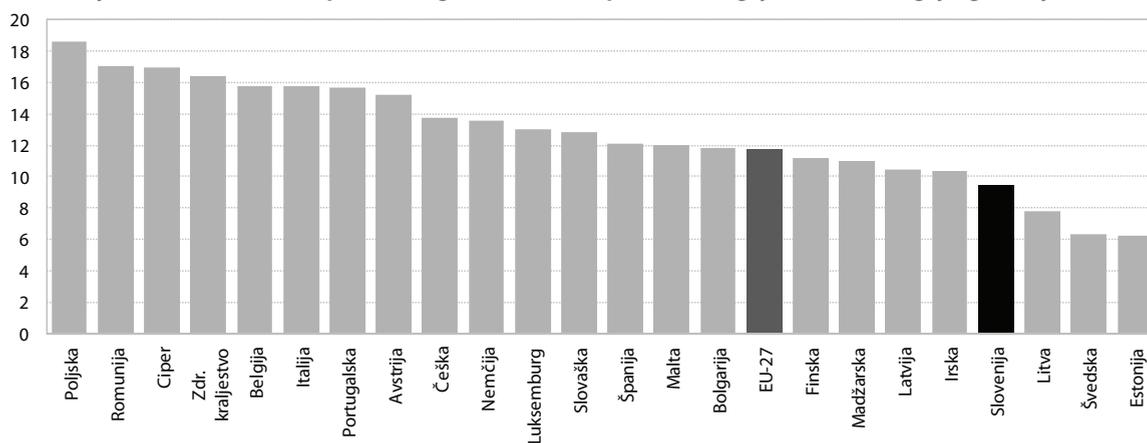
Tabela: Razmerje med številom vpisanih in številom pedagoškega osebja, EU, 2000–2009

	Isced 1 ¹				Isced 2 ¹				Isced 3 ¹			
	2000	2005	2008	2009	2000	2005	2008	2009	2000	2005	2008	2009
EU	16,1	14,8	12,3	12,5	14,3	13,7	11,2	11,6	13,6	13,5	10,9	11,2
Avstrija	np	14,1	12,9	12,6	np	10,6	9,9	9,6	np	11,3	10,5	10,2
Belgija	np	12,8	12,6	12,5	np	9,4	8,1	8,1	np	9,9	10,8	10,2
Bolgarija	16,8	16,3	16,1	17,4	12,1	12,6	12,0	12,5	11,6	11,9	11,5	12,0
Ciper	18,1	17,9	15,0	14,5	np	11,9	10,8	10,2	12,7	11,5	10,6	10,2
Češka	21,0	17,5	18,1	18,4	15,6	13,5	11,8	11,5	13,4	12,8	14,0	12,2
Danska	10,7	11,9	10,1	9,9	10,6	np	np	np	12,1	np	np	np
Estonija	14,9	np	16,4	16,2	11,2	np	16,0	15,7	10,1	np	12,4	16,8
Finska	16,9	15,9	14,4	13,6	10,7	10,0	10,6	10,1	17,0	18,0	15,9	16,6
Francija	19,5	19,4	19,9	19,7	14,7	14,2	14,6	14,9	10,4	10,3	9,4	9,6
Nemčija	19,8	18,8	18,0	17,4	15,7	15,5	15,0	15,1	13,9	14,0	14,0	13,9
Grčija	13,4	11,1	np	np	10,8	7,9	np	np	10,5	8,8	np	np
Madžarska	10,9	10,6	10,6	10,7	10,9	10,4	10,9	10,8	9,9	12,2	12,3	12,8
Irska	21,5	17,9	17,8	15,9	15,8	np	np	np	15,8	15,6	12,9	12,6
Italija	11,0	10,5	10,6	10,7	10,4	10,5	9,7	10,0	10,5	12,0	11,8	11,8
Latvija	18,0	12,2	12,8	11,4	12,7	11,2	9,2	8,7	13,3	12,1	11,9	11,5
Litva	16,7	11,3	9,7	9,7	11,7	8,8	7,7	7,6	np	np	np	np
Luksemburg	np	np	12,1	11,6	np	np	9,0	18,4	np	9,0	np	9,2
Malta	19,1	12,1	10,6	9,4	9,0	8,4	7,1	6,5	16,2	17,4	15,3	15,8
Nizozemska	16,8	15,9	15,8	15,8	np	np	np	np	17,1	16,2	15,8	16,1
Poljska	12,7	11,7	10,5	10,2	11,5	12,7	12,9	12,9	16,9	12,9	12,2	12,0
Portugalska	12,4	10,8	11,3	11,3	10,4	8,2	8,1	7,6	8,5	np	7,3	7,7
Romunija	np	17,4	16,3	16,4	15,0	12,4	12,5	12,2	12,8	16,0	14,8	14,4
Slovaška	18,3	18,9	18,6	17,7	13,5	14,1	14,5	14,0	12,8	14,3	15,1	15,1
Slovenija	13,4	15,0	15,8	16,7	13,8	11,1	8,9	7,9	13,1	14,5	13,5	14,3
Španija	14,9	14,3	13,1	13,3	13,7	12,5	10,3	10,1	9,7	8,1	8,7	9,3
Švedska	12,8	12,2	12,2	12,1	12,8	12,0	11,4	11,3	15,2	14,0	14,7	13,2
Zdr. kraljestvo	21,2	20,7	20,2	19,9	17,6	17,0	15,0	16,1	19,3	np	12,4	12,3

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2012.

Opomba: ¹ Po Mednarodni standardni klasifikaciji ISCED 1997 Isced 1 zajema primarno izobraževanje ali prvo obdobje osnovnega izobraževanja, Isced 2 zajema nižje sekundarno ali drugo obdobje osnovnega izobraževanja, Isced 3 pa (višje) sekundarno izobraževanje.

Slika: Razmerje med številom otrok, vpisanih v organizirane oblike predšolske vzgoje in številom vzgojnega osebja, 2009

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions, 2012.

Zadovoljstvo z življenjem

Zadovoljstvo z življenjem je najpomembnejši mnenjski sintetični kazalnik kakovosti življenja oziroma osebne blaginje. Vključujejo ga vsa pomembnejša spremljanja blaginje v svetu in pri nas, npr. Poročilo Združenih narodov o človekovem razvoju (Human Development Report), OECD-jevi kazalniki Boljšega življenja (Better life index), Gallupov sestavljen Kazalnik osebnega blagostanja (Subjectiv Well-Being index), v svoje publikacije pa ga že dalj časa vključuje tudi UMAR (Poročila o razvoju, slovenska Poročila o človekovem razvoju, Socialni razgledi). Merijo ga različne javnomnenjske raziskave z eno od različnih vprašanja, kako so ljudje zadovoljni s svojimi življenjem, pri čemer se v raziskavah uporabljajo različne lestvice možnih odgovorov¹. Raziskave se razlikujejo tudi po naboru držav in času raziskav. Zato neposredne primerjave med raziskavami niso možne, govorimo lahko le o trendih in umestitvah².

Leta 2011 se je v Sloveniji zadovoljstvo z življenjem (skupaj zelo zadovoljni in zadovoljni) znižalo. Po raziskavi Eurobarometer je bilo zadovoljnih 83 % (leta 2010 85 %) anketiranih. Slovenija je bila s tem rezultatom na 12. mestu med državami EU. Kljub temu da je Slovenija v primerjavi s predhodnim letom padla z 10. na 12. mesto, ima še vedno najvišji delež zadovoljnih ljudi v primerjavi z vsemi novimi članicami EU, presega povprečje EU, pa tudi nekatere stare članice EU (Španijo, Italijo, Portugalsko in Grčijo). Vendar pa je bil delež zadovoljnih ljudi leta 2011 najnižji v 12 meritvah zadnjih 8 let, odkar je Slovenija vključena v EU in to raziskavo.

Slovenija se s povprečjem daljšega časovnega obdobja uvršča med države z relativno visokim deležem zadovoljnih ljudi, hkrati pa sodi tudi v skupino držav, v katerih se zadovoljstvo brez prekinitve niža od leta 2007 dalje. Povprečje osmih

let³ (87 %) uvršča Slovenijo na 9. mesto v EU. Slovenija pa sodi v skupino držav, kjer so deleži zadovoljnih ljudi sicer še vedno relativno visoki, vendar od začetka recesije večinoma nazadujejo, delež zadovoljnih v zadnjem letu pa je enak ali nižji od minimuma zadnjih osmih let. V približno polovici držav EU je trend nasproten, saj so leta 2011 dosegle višjo raven zadovoljstva od osemletnega povprečja, šest pa jih je doseglo ne samo predkrizno raven, pač pa tudi maksimalni delež zadovoljnih ljudi v zadnjih osmih letih.

Po študiji OECD⁴ leta 2010 Slovenci pričakujejo, da se bo njihovo zadovoljstvo povečalo. Študija izkazuje bistveno nižji delež zadovoljnih v Sloveniji kot rezultati raziskave Eurobarometer, vendar uporablja drugačno metodologijo. V času izvajanja študije je bilo zadovoljnih le 38,6 %, za prihodnost pa 47,7 % prebivalcev Slovenije pričakujejo, da bodo zadovoljni. Po doseženi stopnji zadovoljstva je Slovenija med v študiji analiziranimi državami na 28. mestu, če se bodo pričakovanja Slovencev o prihodnosti uresničila, pa bi padla na 33. mestu, saj prebivalci v 20 državah pričakujejo večje izboljšanje kot v Sloveniji. Večinoma večje izboljšanje pričakujejo prebivalci v državah, ki niso članice OECD ali EU. Tako sedanje kot pričakovano zadovoljstvo pa je v Sloveniji pod povprečjem držav OECD.

¹ V tem indikatorju uporabljamo podatke raziskave Eurobarometer. V okviru Eurobarometra merijo zadovoljstvo z življenjem z vprašanjem: Na splošno, kako zadovoljni ste z življenjem, ki ga živite?, in možnimi odgovori: zelo zadovoljen, zadovoljen, nezadovoljen in zelo nezadovoljen. (za vse članice od vstopa v Evropsko unijo). Za Slovenijo imamo tako podatke od leta 2004.

² Ugotavljamo določeno ujemanje Eurobarometrovega rezultata z drugimi mednarodnimi raziskavami (ki pa vse temeljijo na starejših podatkih). Podatki UNDP v HDR 2011 npr. kažejo, da povprečje zadovoljstva v letih 2006–2010 Slovenijo uvršča v okviru držav EU na 16. mesto, za Španijo in Češko ter pred Slovaško in Grčijo (glej tudi indikator *Indeks človekovega razvoja*).

³ 2004–2011 in 13 meritev.

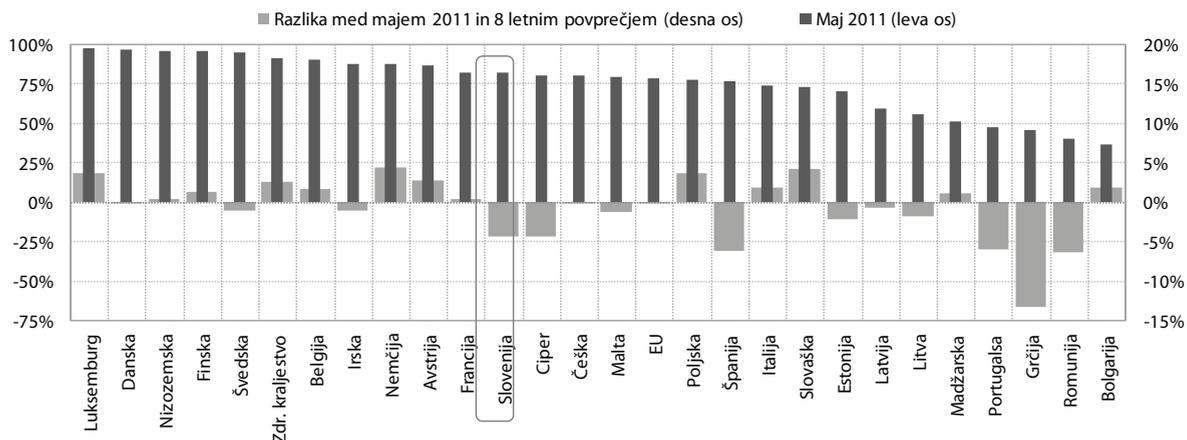
⁴ OECD Factbook 2010: Economic, Environmental and Social Statistics, OECD 2010. V študijo je bilo vključenih 40 držav, poleg članic OECD tudi nekaj nečlanic. Merjenje zadovoljstva je bilo opravljeno v letu 2009 ali kasneje.

Tabela: Splošno zadovoljstvo (zadovoljni in zelo zadovoljni) v državah EU, v %

	Povprečje 2005	Povprečje 2006	Povprečje 2007	Povprečje 2008	Povprečje 2009	Junij 2010	Maj 2011	Povprečje 2004–2011
EU-27	81	82	80	77	78	78	79	79
Avstrija	85	84	86	81	84	85	87	84
Belgija	89	91	90	87	90	88	91	89
Bolgarija	29	31	37	39	39	38	37	35
Ciper	85	87	86	88	83	82	81	85
Češka	82	82	82	83	82	78	81	81
Danska	98	97	98	96	98	98	97	97
Estonija	69	74	78	75	73	73	71	73
Finska	94	94	95	95	96	95	96	95
Francija	82	85	84	79	83	83	83	83
Grčija	65	69	68	59	51	42	46	59
Irska	91	91	90	88	87	88	88	89
Italija	75	76	73	64	71	72	74	72
Latvija	61	63	65	63	56	60	60	61
Litva	56	62	64	59	56	50	56	58
Luksemburg	94	93	93	93	96	96	98	94
Madžarska	55	53	52	47	43	50	51	50
Malta	83	80	83	85	77	76	80	81
Nemčija	81	82	85	84	85	84	88	84
Nizozemska	96	95	97	97	96	95	96	96
Poljska	70	73	77	76	76	79	78	74
Portugalska	58	59	59	49	52	44	48	54
Romunija	46	46	51	50	47	36	40	46
Slovaška	64	69	71	71	71	75	73	69
Slovenija	89	88	89	87	86	85	83	87
Španija	85	89	88	85	75	77	77	83
Švedska	96	96	97	96	96	96	95	96
Združeno kraljestvo	89	89	90	87	90	92	92	89

Vir: Evrobarometer, lastni preračuni.

Slika: Splošno zadovoljstvo v državah EU maja 2011 in razlika glede na osemletno povprečje (2004–2011)

Vir: Evrobarometer, lastni preračuni.

5. PRIORITETA:

Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

- Emisije toplogrednih plinov
- Emisijsko intenzivne industrije
- Energetska intenzivnost
- Obnovljivi viri energije
- Delež cestnega prometa v blagovnem prometu
- Okoljski davki
- Intenzivnost kmetovanja
- Intenzivnost poseka lesa
- Koeficient starostne odvisnosti
- Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja
- Stopnja rodnosti
- Selitveni koeficient
- Regionalne razlike v BDP na prebivalca
- Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti
- Knjižna proizvodnja in splošne knjižnice

Emisije toplogrednih plinov

Leta 2009 so se emisije toplogrednih plinov močno znižale, kar je Slovenijo nekoliko približalo doseganju ciljev Kjotskega protokola, medtem ko je bila večina držav EU na poti k doseganju ciljev že pred gospodarsko krizo. Z ratifikacijo Kjotskega protokola je Slovenija prevzela obveznost, da izpuste toplogrednih plinov (TGP) v obdobju 2008–2012 v povprečju zmanjša za 8 %¹ glede na izhodiščne emisije iz leta 1986. V povprečju obdobja 2008–2009 so bile emisije TGP v Sloveniji za 0,5 % višje od izhodiščnega leta (če ne upoštevamo ponorov²), v povprečju razvitejših članic (EU-15) pa za 9,5 % nižje³. Z izjemo Slovenije so izpuste glede na izhodiščno leto najbolj znižale nove članice, na kar je vplivalo obsežnejše gospodarsko prestrukturiranje v začetku 90. let. K povečanju izpustov TGP v Sloveniji je po obdobju tranzicije prispevala hitrejša rast BDP pri nas od povprečne v EU ter počasnejše izboljševanje, tj. zniževanje, emisijske intenzivnosti⁴ v zadnjih letih. V Sloveniji smo leta 2005 ustvarili 11,1 % več emisij na enoto BDP v SKM kot v povprečju EU, leta 2009 pa 18,7 %.

Leta 2010 so emisije toplogrednih plinov ostale na podobni ravni kot v predhodnem letu, zniževanje emisijske intenzivnosti slovenskega gospodarstva pa se je v obdobju 2008–2010 močno upočasnilo. Potem ko so bile emisije TGP v Sloveniji leta 2008 najvišje doslej, so se pod vplivom krize leta 2009 močno znižale. Ob nadaljevanju šibke gospodarske aktivnosti leta 2010 so se tudi emisije TGP⁵ ohranile na podobni ravni kot v predhodnem letu (0,2 –odstotna rast). Glede na izhodiščno leto Kjotskega protokola je

bil obseg emisij leta 2010 nižji za 4,1 %, v povprečju obdobja 2008–2010 pa za 1,0 %. V celotnem obdobju 1986–2010 je v strukturi emisij prišlo do pomembnih razlik, saj so se povišale predvsem emisije zaradi naraščajočega cestnega prometa (za 163 %), kar je izničilo zniževanje emisij v ostalih sektorjih. Delež emisij iz prometa je leta 1986 znašal 10 %, leta 2010 pa že 27 %. Leta 2010 so se emisije iz prometa sicer znižale drugo leto zapored.⁶ S ponovno krepitvijo zunanjetrgovinskih tokov in s tem potreb po prevozu blaga se je raba dizelskega goriva povečala, a manj od znižanja porabe bencina. Poleg prometa so se glede na predhodno leto znižale tudi emisije iz večine ostalih virov. Najbolj so se leta 2010 povišale emisije v energetiki, ki je tudi sicer najboljše vir emisij (32 %). Emisije iz energetike so skoraj izključno posledica proizvodnje termoelektrarn, kjer se je proizvodnja leta 2010 povišala za 2 %, emisije pa za 2,1 %. Na ravni celotnega gospodarstva so bile ob skromni rasti BDP skupne emisije TGP skoraj nespremenjene, posledično pa se je v primerjavi z letom 2009 nekoliko znižala emisijska intenzivnost gospodarstva (-1,1 %). Le počasen napredek k izboljšanju emisijske intenzivnosti gospodarstva je tako prisoten že vse od leta 2008.

Izpolnitev ciljev do leta 2020 bo močno odvisna od gibanj emisij iz prometa. V okviru podnebno-energetskega paketa si je EU zadala cilj vsaj 20-odstotnega znižanja emisij TGP do leta 2020, kar je hkrati tudi del Strategije EU 2020. Za zavezance, ki so vključeni v Evropski sistem trgovanja z izpusti (EU ETS), je cilj določen za EU kot celoto, in sicer 21-odstotno znižanje do leta 2020 glede na leto 2005. V shemo EU ETS so vključena zlasti velika energetska in industrijska podjetja, katerih izpusti so leta 2010 v Sloveniji predstavljali približno 42 % vseh izpustov in so se glede na leto 2005 po naši oceni znižali za 6,9 %. Pri izpustih iz sektorjev, ki niso vključeni v sistem trgovanja z emisijami (promet, stavbe, kmetijstvo in odpadki), so cilji določeni za vsako državo posebej, pri čemer je Sloveniji dovoljeno povišanje izpustov za 4 %. Leta 2010 so bili ti izpusti za 1,9 % nižji kot leta 2005, vendar so se v obdobju pred krizo ravno ti najhitreje povečevali. Evropska komisija ocenjuje⁷, da bodo, upoštevajoč sprejete ukrepe in pretekle trende, izpusti iz sektorjev, ki niso zajeti v EU ETS, v Sloveniji leta 2020 za 30 % višji kot leta 2005. Tako bo kljub nekaterim pozitivnim premikom v zadnjih letih v prihodnje potrebna večja osredotočenost države na ukrepe s teh področij, njihova učinkovitost pa bo močno pogojena z uspešnostjo zaježitve emisij iz prometa.

¹ V primeru, da bo Slovenija dokazala ustrezno gospodarjenje z gozdovi, lahko pri doseganju kjotske obveznosti upoštevamo še ponore v višini 1,32 Mt CO₂ ekv. iz naslova povečanja lesnih zalog, kar predstavlja 6,5 % vseh izpustov v izhodiščnem letu. Poleg tega imajo države možnost del zahtevanih znižanj, ki jih ne bi dosegle doma, dokupiti v drugih državah članicah preko t. i. prožnih mehanizmov.

² Ob upoštevanju ponorov so bile skupne emisije TGP v Sloveniji v povprečju let 2008–2009 za približno 2 % višje od kjotskega cilja.

³ Skupni cilj držav EU-15 je znižanje emisij TGP za 8 % glede na izhodiščno leto 1990, pri čemer se cilji med posameznimi državami razlikujejo (gl. sliko). Med novimi članicami EU ima večina držav cilj 8-odstotnega znižanja (z izjemo Poljske in Madžarske: 6 %), izhodiščna leta pa se razlikujejo. Ciper in Malta nimata opredeljenih Kjotskih ciljev.

⁴ Emisijska intenzivnost je razmerje med emisijami TGP in BDP. Zaradi večje metodološke ustreznosti smo pri primerjavi v času upoštevali gibanje BDP v stalnih cenah, medtem ko smo pri mednarodni primerjavi v posameznem letu uporabili BDP v standardih kupne moči (SKM).

⁵ Podatki ARSO, 2012.

⁶ Po 13,3-odstotnem znižanju v letu 2009 za nadaljnjih 1,2 %.

⁷ Analysis of options beyond 20 % GHG emission reductions: Member State results, 2012.

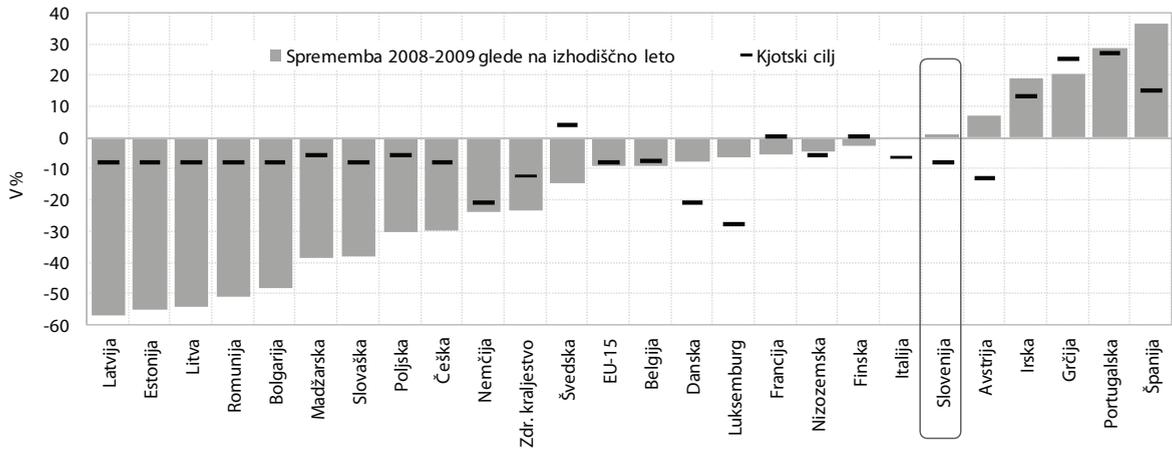
Tabela: Emisije toplogrednih plinov (v kt CO₂ ekvivalenta), Slovenija, 1986–2010

	1986*	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
SKUPAJ	20.354	18.880	20.341	20.580	20.709	21.431	19.477	19.522
Promet	2.008	3.763	4.442	4.652	5.227	6.152	5.337	5.272
Energetika	6.729	5.498	6.325	6.379	6.596	6.388	6.091	6.219
Goriva v industriji	4.406	2.269	2.486	2.593	2.346	2.305	1.918	1.900
Industrijski procesi	1.328	1.063	1.373	1.433	1.447	1.327	973	971
Goriva v gospodinjstvih	2.366	3.051	2.583	2.358	1.912	2.277	2.187	2.228
Kmetijstvo	2.334	2.137	2.006	2.023	2.078	1.965	1.996	1.963
Odpadki	566	683	713	729	692	619	583	577
Drugo	618	417	413	412	409	397	393	392

Vir: ARSO, Poročilo o emisijah TGP, 2012.

Opomba: * Izhodiščne emisije Kjotskega Protokola.

Slika: Emisije toplogrednih plinov¹ glede na izhodiščno leto Kjotskega protokola, povprečje 2008–2009, in cilji²

Vir: UNFCCC, 2011.

Opomba: ¹Ne vključujejo emisij zaradi rabe tal in ponorov ter emisij pri letalstvu in pomorstvu. ²Razlika med emisijami TGP v obdobju 2008–2009 in cilji je le približek ocene izpolnjevanja zavez KP, saj ne upošteva ponorov in prožnih mehanizmov ter upošteva dejanske emisije v EU ETS sektorjih.

Emisijsko intenzivne industrije

Po dveh letih zaostajanja je rast obsega emisijsko intenzivne proizvodnje leta 2010 ponovno presegala rast v ostalih panogah. Skupni obseg proizvodnje emisijsko intenzivnih industrij¹ je v Sloveniji od leta 2000 pa vse do začetka gospodarske krize naraščal hitreje od ostalih panog predelovalnih dejavnosti. Leta 2008 je bilo prehitovanje prekinjeno, saj se je obseg emisijsko intenzivne proizvodnje, predvsem zaradi nižje proizvodnje aluminija, zmanjšal, medtem ko je proizvodnja ostalih panog porasla. Krčenje obsega proizvodnje v emisijsko intenzivnih industrijah se je leta 2009 poglobilo, podobno pa se je zmanjšala proizvodnja tudi v ostalih panogah. S splošnim povišanjem proizvodne aktivnosti v letu 2010, se je le-ta po dveh letih ponovno nadpovprečno povišala v emisijsko intenzivnih panogah², delež dodane vrednosti (DV) emisijsko intenzivnih industrij v celotnih predelovalnih dejavnostih pa je v letu 2010 porasel na 24,1 %. V Sloveniji je delež emisijsko intenzivnih panog v ustvarjeni dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti med najvišjimi v državah EU³ (glej sliko). Ker sta v Sloveniji pomen emisijsko intenzivnih panog in energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti večja kakor v povprečju EU, bodo učinki⁴ emisijskega trgovanja na stroške proizvodnje, posledično pa tudi na poslovne rezultate in konkurenčnost, v Sloveniji najverjetneje večji kakor v drugih državah EU. Za zmanjšanje izpostavljenosti višjim stroškom je zato ključnega pomena nadaljnje zniževanje energetske intenzivnosti in tehnološko prestrukturiranje v emisijsko in energetska intenzivnih panogah.

¹ Po metodologiji Svetovne banke po skupinah klasifikacije SKD sem sodijo: proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, proizvodnja papirja in izdelkov iz papirja, proizvodnja kovin, proizvodnja cementa, apna in mavca ter proizvodnja brusil in drugih nekovinskih mineralnih izdelkov.

² Povišanje proizvodnje emisijsko intenzivnih panog leta 2010 je temeljilo na visoki rasti proizvodnje kovin in kemične industrije. V proizvodnji drugih nekovinskih mineralnih izdelkov (apno, cement ipd.) se je pod vplivom nizkega povpraševanja gradbenega sektorja nadaljevalo krčenje proizvodne aktivnosti, v proizvodnji papirja pa je bila, podobno kot v EU, leta 2010 dosežena skromnejša rast proizvodnje kot v povprečju predelovalnih dejavnosti.

³ Leta 2009 so te panoge v Sloveniji ustvarile 22,8 % (v EU 18,8 %) skupne bruto dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, poleg tega pa je višji tudi delež predelovalnih dejavnosti v skupni dodani vrednosti gospodarstva (v Sloveniji 19,6 %, v EU 14,8 %). Glede na povprečje EU je v Sloveniji predvsem visok delež kemične industrije, višja sta tudi deleža proizvodnje nekovin in papirne industrije.

⁴ S sprejetim podnebno-energetskim svežnjem in delovanjem trga emisij se pričakujejo dvojni učinki na stroške podjetij: neposredni stroški zaradi nakupa emisijskih dovoljenj in posredni stroški zaradi višje cene električne energije.

Leta 2010 je bilo doseženo večje znižanje energetske intenzivnosti v predelovalnih dejavnostih kot v predhodnem letu; glede na intenzivnost zmanjševanja v obdobju 2006–2008 pa ostajajo rezultati, doseženi leta 2010, skromni. Dekompozicijska⁵ analiza porabe energije v predelovalnih dejavnostih kaže, da je bila višja raba energije leta 2010 v pretežni meri posledica višjega obsega proizvodnje. Pozitiven prispevek tega dejavnika je leta ponovnega povečanja proizvodne aktivnosti pričakovan (leta 2009 je bil ta prispevek krepko negativen). K povišanju energetske rabe je leta 2010 vnovič prispeval tudi strukturni učinek, pri katerem gre za povečanje deleža DV dejavnosti, ki na enoto dodane vrednosti porabijo več energije. Povečanje rabe energije zaradi učinka spremembe strukture predelovalnih dejavnosti je posledica visoke proizvodne aktivnosti energetska intenzivne proizvodnje kovin leta 2010 (rast DV za 26,1 %, medtem ko se je v povprečju predelovalnih dejavnosti DV povišala za 7,4 %). V obdobju 2007–2009 je imel strukturni učinek negativen prispevek k rabi energije v predelovalnih dejavnostih, v pretežni meri zaradi nizke proizvodnje drugih nekovinskih mineralnih izdelkov, tj. panoge, ki je močno povezana z gradbeno aktivnostjo. K znižanju energetske porabe je leta 2010 prispevalo le zniževanje energetske intenzivnosti znotraj posameznih panog, ki je pomemben kazalnik kakovostnih sprememb. Vpliv izboljšanja (tj. znižanja) energetske intenzivnosti posameznih panog je bil v primerjavi z obdobjem 2006–2008 relativno skromen, a precej ugodnejši kot leta 2009. Glede na to, da je zmanjševanje energetske intenzivnosti v predelovalnih dejavnostih v večini primerov vezano na zamenjavo uporabljene tehnologije z bolj učinkovito, za kar so potrebna investicijska vlaganja, umirjanje v letih 2009 in 2010 povezujemo z zoženimi možnostmi tovrstnih investicij v razmerah finančne in gospodarske krize, poleg tega pa je treba upoštevati, da je del energetske porabe fiksne značaja. Raba končne energije⁶ na enoto dodane vrednosti, ki na skupni ravni predelovalnih dejavnosti združuje tako učinek energetske intenzivnosti posameznih panog kakor tudi učinek strukture, se je v obdobju 2001–2004 zmanjševala po povprečni letni stopnji 1,3 %, leta 2005 pa se je celo povečala (za približno 2 %). V obdobju 2006–2008 je prišlo do ugodnega preobrata, saj se je energetska intenzivnost v povprečju letno zniževala za okoli 7,5 %. Zmanjševanje rabe končne

⁵ Emisije TGP v industriji nastajajo pri samem proizvodnem procesu (t. i. procesne emisije) ali kot posledica rabe goriv. V tem delu se osredotočamo na slednje, ki tudi sicer predstavljajo večji del emisij iz industrije. Spremembo končne rabe energije (energetska poraba v TJ) v predelovalnih dejavnostih smo razčlenili na tri sklope dejavnikov: spremembo obsega proizvodnje, strukture predelovalnih dejavnosti ter spremembo energetske intenzivnosti znotraj posameznih panog.

⁶ Energetska poraba po dejavnostih, v TJ (SURS).

energije na enoto DV predelovalnih dejavnosti se je v letih 2009 in 2010 umirilo; leta 2009 je znašalo 0,9 %, leta 2010 pa se je energetska intenzivnost zmanjšala za 2,6 %.

leta 2010 pa se je energetska intenzivnost zmanjšala za 2,6 %.

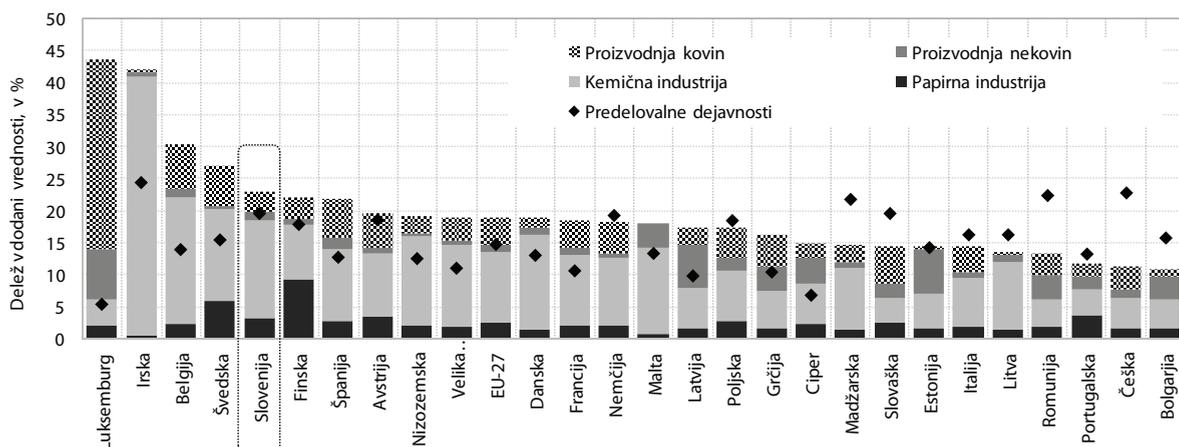
Tabela: Indeksi rasti obsega proizvodnje in dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih in emisijsko intenzivnih industrijah

Indeksi realne rasti	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Dodana vrednost predelovalnih dejavnosti	109,8	103,5	107,4	108,4	100,2	83,0	107,4	102,9
Proizvodnja predelovalnih dejavnosti	107,1	104,0	106,2	108,5	102,6	81,3	106,6	102,6
Proizvodnja v emisijsko intenzivnih industrijah	108,2	104,2	112,1	114,3	93,7	81,2	108,9	102,7
Proizv. vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih	105,1	102,5	99,0	98,5	89,8	89,8	101,3	100,7
Proizv. kemikalij, kemičnih izd., umetnih vlaken	110,4	107,6	113,0	121,7	101,0	85,8	114,7	102,4
Proizv. dr. nekovinskih mineralnih izdelkov	96,4	93,1	106,2	105,8	102,5	72,4	98,7	93,5
Proizvodnja kovin	111,9	103,2	119,6	106,7	68,6	70,3	109,5	111,1
Proizvodnja pred. dej. brez emisijsko intenzivnih industrij	106,8	103,9	104,8	107,1	104,7	81,3	106,1	102,6

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi ter Rudarstvo in predelovalne dejavnosti (SURS), 2012; preračuni UMAR.

Opomba: Indeksi industrijske proizvodnje so do vključno leta 2004 izračunani iz količinskih podatkov, od leta 2005 pa iz vrednostnih podatkov.

Slika: Delež emisijsko intenzivnih panog v predelovalnih dejavnostih in delež predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti gospodarstva, države EU, 2009

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2012; preračuni UMAR.

Energetska intenzivnost

Slovenija se je po energetske intenzivnosti leta 2010 uvrstila slabše od večine držav EU, razkorak do povprečja EU pa je bil višji kot leta 2005. Slovenija se je po energetske intenzivnosti, izračunani kot poraba energije na enoto BDP v standardih kupne moči (SKM)¹, leta 2005 uvrstila na 16. mesto med državami EU, leta 2010 pa tri mesta slabše. Po tem kazalniku je bila slovenska energetska intenzivnost leta 2010 za 19,2 % višja od povprečja EU (leta 2005 12,7 %). Razlike med državami so posledica same strukture gospodarstva (deleža storitvenih dejavnosti, energetske intenzivne industrije, obsega prometa itd.), pa tudi različne energetske učinkovitosti znotraj teh panog. Večina novih držav članic je energetske intenzivnejša od starih, a se razlike do povprečja EU z leti zmanjšujejo². Podobno je bilo v preteklih letih tudi v Sloveniji, a se je ta trend v obdobju 2007–2009 prekinil, saj se je energetska intenzivnost v Sloveniji poslabševala oz. izboljševala počasneje (leto 2009) kot v povprečju EU, kjer se je nadaljevalo njeno zniževanje. Leta 2010 pa se je energetska intenzivnost zvišala tako v EU kot v Sloveniji (za 1,2 % in 0,8 %). Tudi za leto 2011 za Slovenijo ocenjujemo, da je ob nekoliko nižji rasti BDP od rasti porabe energije prišlo do nadaljnjega rahlega poslabšanja energetske intenzivnosti.

Povečanje rabe celotne energije leta 2010 (2,2 %) je bilo predvsem posledica višjega povpraševanja po energiji v gospodinjstvih in industriji. V Sloveniji se je leta 2010 raba energije v transformacijah (izgube pri pretvorbah) znižala za 0,9 %, raba končne energije pa se je povečala za 3,7 %. Poraba končne energije v gospodinjstvih se je povečala najbolj, za 5,4 %, pri čemer je bila skoraj polovica povečanja pokrita z višjo rabo lesa. V industriji (predvsem v kovinski dejavnosti in pri proizvodnji strojev in naprav) se je poraba energije povečala za 4,9 %, zlasti zaradi večje porabe elektrike in plina. Za 2,6 % in 1,5 % se je povečala tudi končna raba energije v storitvenih dejavnostih in cestnem prometu, prispevek teh dveh sektorjev k povečani rabi celotne energije v Sloveniji pa je bil leta 2010 manjši.

V obdobju 2005–2010 se je zlasti zaradi nadaljevanja visoke rasti rabe energije v cestnem prometu poraba celotne energije v Sloveniji povišala, v EU pa znižala. Celotna raba energije se je v Sloveniji v

obdobju, ki vključuje krizno leto 2009, povečevala za 0,3 % letno, v EU pa se je zniževala za 0,6 %. V EU se končna raba energije v cestnem prometu ni povečala, medtem ko se je v Sloveniji še vedno povečevala povprečno letno za 4,5 %. Slednje je zlasti posledica visokih rasti v obdobju pred krizo, takšna gibanja pa so se v letih 2009 in 2010 nekoliko zaustavila. Kljub temu je bila raba energije v cestnem prometu leta 2010 za 22,4 % višja kot leta 2005 oz. za 35,8 % glede na leto 2003, tj. pred zadnjo večjo širitvijo EU, ko so se zunanjetrgovinski blagovni tokovi skozi Slovenijo močno povečali. Dodatno so k povišani rabi energije v cestnem prometu prispevale tudi relativno nizke cene pogonskih goriv, ki so bile nižje od sosednjih držav, zato se je z gorivom pri nas oskrboval tudi tranzitni cestni promet.

Kvišji energetske intenzivnosti Slovenije prispeva tudi poudarjeno industrijska struktura gospodarstva. Slovenija se v EU še vedno uvršča med države z visokim deležem predelovalnih dejavnosti v celotni dodani vrednosti gospodarstva (leta 2010 19,4 %, v EU 14,9 %), poleg tega pa je višja tudi raba energije na enoto dodane vrednosti slovenske predelovalne industrije v primerjavi s povprečjem EU. Z razvojem gospodarstva v smeri širitve obsega energetske manj intenzivnih storitvenih dejavnosti in izboljšanja energetske učinkovitosti predelovalnih dejavnosti lahko v prihodnje pričakujemo nadaljevanje trenda zniževanja energetske intenzivnosti. Izrazitejša sprememba pa bodo odvisne od hitrosti tehnološkega razvoja ter širokega nabora ukrepov, ki spodbujajo učinkovito rabo energije.

¹ Zaradi večje metodološke ustreznosti se primerjava med državami v posameznem letu spremlja v standardih kupne moči (SKM).

² Pri medčasovni primerjavi upoštevamo kazalnik primerjave primarne energije na enoto ustvarjenega BDP v stalnih cenah.

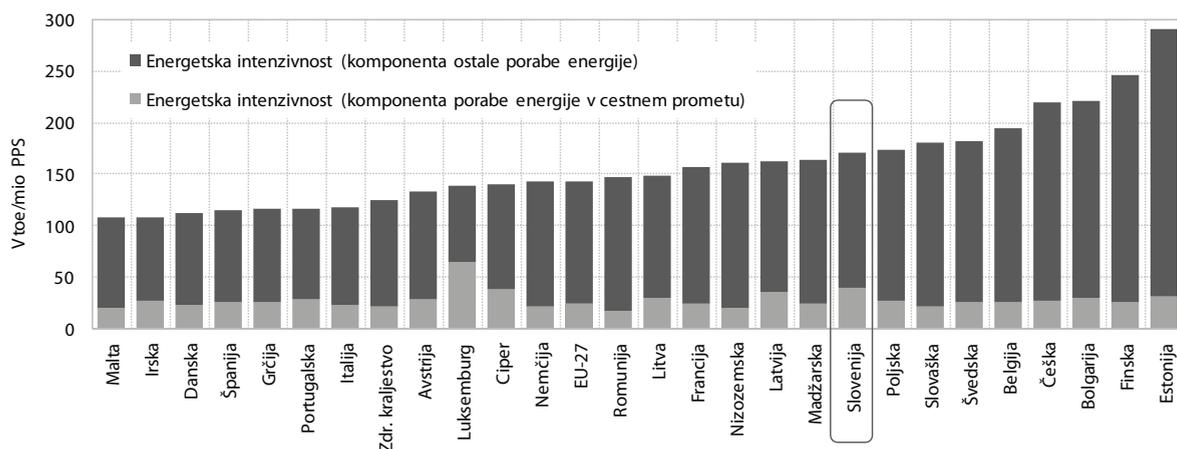
Tabela: Energetska intenzivnost (poraba primarne energije na enoto BDP), v toe/mio EUR

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	209,0	187,4	180,6	174,9	167,9	166,6	164,6	166,7
Avstrija	153,1	140,0	151,8	146,8	140,2	139,0	136,7	142,4
Belgija	246,8	234,5	215,8	207,9	197,4	204,5	205,1	212,2
Bolgarija	1638,8	1332,9	1095,6	1057,6	977,6	910,4	842,5	853,8
Ciper	242,0	240,5	216,0	215,5	214,2	217,7	216,2	207,2
Češka	716,4	647,3	581,2	555,6	525,0	498,0	488,8	503,1
Danska	134,5	114,0	107,0	110,6	106,5	100,4	108,7	105,2
Estonija	1243,2	806,0	639,1	566,1	588,3	591,7	622,2	701,3
Finska	282,7	249,0	232,9	243,3	228,5	218,7	225,7	234,3
Francija	191,6	179,1	177,4	170,9	165,4	166,6	163,7	166,7
Grčija	203,2	204,9	186,7	177,9	172,9	174,5	173,9	169,3
Irska	165,7	134,6	113,1	109,5	107,3	110,1	110,8	112,7
Italija	149,4	146,7	149,8	145,3	141,6	140,5	138,5	140,8
Latvija	706,8	443,7	358,1	332,2	312,1	311,3	356,6	375,1
Litva	947,0	575,1	485,3	442,0	435,2	424,3	453,8	360,1
Luksemburg	202,9	164,9	183,3	171,8	157,9	156,8	155,8	161,8
Madžarska	603,5	502,6	448,8	428,6	419,8	413,8	419,9	424,9
Malta	267,0	186,2	216,0	197,3	201,1	192,2	184,4	181,2
Nemčija	183,3	167,8	164,0	159,5	150,4	150,2	150,7	149,6
Nizozemska	213,7	183,2	184,9	173,8	179,2	171,9	173,3	181,5
Poljska	700,8	483,6	430,6	426,3	397,4	384,1	363,9	373,6
Portugalska	199,7	197,2	206,5	190,9	190,7	183,0	186,4	179,7
Romunija	1095,8	906,0	733,0	704,8	659,1	612,8	575,1	588,0
Slovaška	962,4	815,4	681,6	623,6	533,8	518,4	497,8	502,0
Slovenija	348,2	298,4	283,8	269,2	252,2	257,4	256,3	258,4
Španija	198,2	196,8	195,2	187,9	183,8	176,7	168,5	168,5
Švedska	223,0	177,7	168,9	157,9	152,3	152,4	147,0	156,3
Združeno kraljestvo	165,7	144,7	126,5	121,6	113,4	113,2	112,2	112,4

cene 2000, tečaj 2000

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy in Economy and Finance, 2012; izračuni UMAR.

Slika: Energetska intenzivnost (izračunana z BDP v PPS) v državah EU leta 2010

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy in Economy and Finance, 2012; izračuni UMAR.

Obnovljivi viri energije

V Sloveniji se je v letih 2009 in 2010 delež rabe obnovljivih virov energije (OVE) precej okreplil, k čemur so pomembno prispevali nekateri enkratni dejavniki. Po tem ko se je v obdobju 1995–2008 delež OVE v celotni porabi energije v povprečju držav EU povečeval hitreje kot v Sloveniji, se je leta 2009 ta trend začasno prekinil. Po podatkih Eurostat se je delež OVE leta 2009 v Sloveniji povišal za več kot 3 o. t. in dosegel 14,2 %, v EU pa 9,0 % (povišanje za 1 o. t.). Oba deleža sta se leta 2010 še okrepila, in sicer na 14,7 % oziroma 9,8 % (v Sloveniji rast rabe OVE za 6,4 % in rast rabe celotne energije za 2,2 %). Poleg nizke gospodarske aktivnosti in s tem omejene skupne rabe energije je v obeh letih na visok delež v Sloveniji ključno vplivala nadpovprečna vodnatost rek in s tem višja raba hidroenergije (za več kot 25 % višja kot v povprečju obdobja 2000–2008). K povečanju deleža OVE pri nas je dodatno pomembno prispeval izboljšani zajem podatkov rabe biomase in odpadkov ter vključitev rabe geotermalne in sončne energije v statistično spremljanje. Na osnovi podatkov ELES o proizvodnji hidroelektrarn sklepamo, da se je let 2011 raba hidroenergije znižala za okoli petino. Ob šibki gospodarski rasti pričakujemo nizko rast skupne porabe energije in ocenjujemo, da se je delež OVE leta 2011 ponovno nekoliko znižal (na pod 14 %).

V Sloveniji v strukturi rabe OVE še vedno močno prevladujeta raba lesa in hidroenergije, medtem ko je v EU, tudi zaradi manj ugodnih naravnih danosti, sestava obnovljivih energentov bolj raznovrstna. Tradicionalna vira, les in hidroenergija, sta v skupni rabi OVE leta 2010 v Sloveniji znašala več kot 88 %, v EU pa že manj kot 67 %. Slovenija izstopa zlasti po rabi hidroenergije, katere delež v rabi OVE je bil z več kot 36 % drugi najvišji med vsemi državami EU¹, k njeni obsežni rabi pa je leta 2010 pomembno prispevala tudi visoka vodnatost rek. Poleg vremenskih razmer, ki vplivajo na nihanja v rabi nekaterih OVE med posameznimi leti, sta obseg in struktura rabe teh virov predvsem odvisna od različnih naravnih danosti držav. Deleži OVE v celotni rabi energije znašajo le nekaj odstotkov v Združenem kraljestvu in državah Beneluksa, medtem ko v Latviji in na Švedskem z njimi zagotovijo več kot tretjino vse porabe energije. Raba OVE se je leta 2010 v Sloveniji povečala za 6,4 %. K rasti je največ, 54,7 %, prispevala raba lesa (in lesnih odpadkov), raba geotermalne energije 34,4 %, biogoriva 23,4 % in bioplina 12,5 %. Prispevek sončne energije k rasti rabe OVE je bil leta 2010 zelo majhen,

pri hidroenergiji pa negativen². V EU se je leta 2010 raba OVE povečala bolj kot v Sloveniji, za 12,7 %, k čemur je največ (podobno kot v Sloveniji) prispevala povečana raba lesa ter hidroenergije in bioplina. Raba nekaterih OVE že daljše obdobje močno narašča, a je njihov delež v celotni rabi OVE še vedno relativno nizek (npr. fotovoltaika 1,1 %).

Delež OVE v porabi električne energije je v Sloveniji leta 2010 ob zelo ugodnih hidroloških razmerah celo nekoliko presegel ciljnega iz energetske strategije, leta 2011 pa se je precej znižal. Leta 2009 so v EU iz OVE proizvedli 18,2 % porabljene elektrike, v Sloveniji pa visokih 36,8 %. Leta 2010 se je kljub nadaljevanju relativno ugodnih hidroloških razmer, zaradi višje gospodarske aktivnosti in s tem porabe elektrike, delež znižal na 34,4 %, a še vedno presegel ciljnih 33,6 % (ReNEP, 2004). Po podatkih ELES se je leta 2011 proizvodnja hidroelektrarn znižala za 20,9 %, poraba elektrike pa povečala za 3,6 %. Tako se je delež OVE po naši oceni močno znižal (na okoli 26 %).

Slovenija mora v okviru ciljev EU do leta 2020 doseči najmanj 25-odstotni delež OVE v končni bruto rabi energije (EU-27: 20 %)³. Ta delež se je v Sloveniji z 19,0 % leta 2009 povišal na 19,9 % leta 2010, na relativno visoko povišanje leta 2010 pa so vplivali tudi zgoraj omenjeni enkratni dejavniki. Izpolnitev 25-odstotnega ciljnega deleža bo tako terjala nadaljnje povečanje spodbud za učinkovito rabo in OVE, pa tudi njihovo sprotno prilaganje. Tako je ob hitrejšem znižanju stroškov izgradnje fotovoltaičnih naprav od predvidenega Vlada ob koncu leta 2011 celo nekoliko omejila višino podpor za ta vir energije.

¹ Delež hidroenergije v celotni rabi energije je bil peti po vrsti v EU. V večini držav EU, med njimi tudi v Sloveniji, je najpomembnejši OVE les (in lesni odpadki).

² Pri hidroenergiji smo imeli kljub približno enaki proizvodnji kot leta 2009 negativni prispevek (-17,0 %), ker je bil del te energije proizveden v črpalni hidroelektrarni Avče, ki se v energetski bilanci upošteva ločeno.

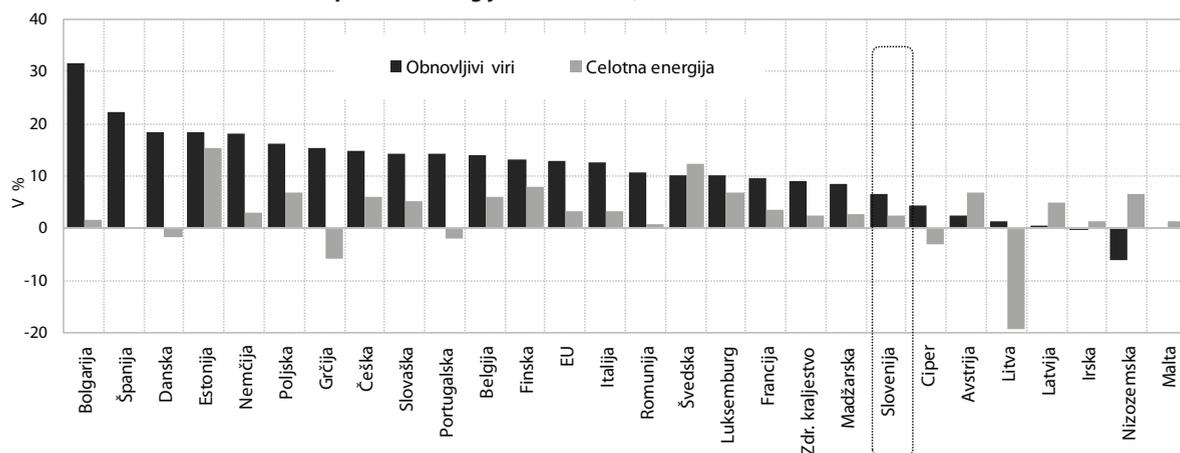
³ Direktiva/28/ES. Nasprotno merilom ustrezne porazdelitve in upoštevanja različnih izhodišč in potencialov držav članic pa ta Direktiva določa tudi obvezni 10-odstotni delež OVE v prometu v vsaki državi članici. Na podlagi ciljev v okviru EU je Vlada julija 2010 sprejela Akcijski načrt za obnovljive vire energije za obdobje 2010–2020 (AN OVE), ki podrobneje določa sektorske cilje in ukrepe za njihovo doseganje.

Tabela: Delež rabe obnovljivih virov v celotni rabi primarne energije, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	5,0	5,6	6,4	6,8	7,4	8,0	9,0	9,8
Avstrija	21,6	22,5	20,6	21,6	23,6	24,7	27,3	26,2
Belgija	1,0	1,1	2,0	2,3	2,7	3,1	3,9	4,1
Bolgarija	1,8	4,1	5,5	5,5	4,7	4,8	6,2	8,0
Ciper	2,3	1,9	2,1	2,1	2,6	3,2	3,5	3,7
Češka	2,8	3,3	3,9	4,2	4,6	4,9	5,7	6,2
Danska	6,5	9,2	14,5	13,7	15,6	16,8	16,8	20,2
Estonija	6,3	10,3	10,6	9,8	9,9	11,0	13,5	13,9
Finska	20,7	23,5	23,1	22,7	22,9	25,0	23,3	24,5
Francija	7,1	6,2	5,6	5,8	6,2	6,9	7,4	7,8
Grčija	5,4	5,0	5,2	5,6	5,5	5,4	6,1	7,5
Irska	1,4	1,6	2,4	2,7	3,0	3,6	4,4	4,4
Italija	4,7	5,8	6,2	6,7	6,5	7,5	9,4	10,3
Latvija	27,2	31,8	32,9	30,9	29,6	30,0	36,2	34,6
Litva	5,7	9,4	10,0	10,8	10,3	10,9	12,3	15,5
Luksemburg	1,1	1,1	1,5	1,6	2,7	2,8	2,8	2,9
Madžarska	3,3	3,3	4,3	4,5	5,1	5,9	7,2	7,7
Nemčija	1,8	2,6	4,8	5,7	7,7	7,8	8,5	9,7
Nizozemska	1,2	1,6	2,6	2,9	2,8	3,4	3,9	3,4
Poljska	3,9	4,2	4,8	4,8	5,0	5,6	6,6	7,2
Portugalska	16,1	15,0	12,7	16,4	17,1	17,2	19,3	22,5
Romunija	5,9	11,0	12,6	11,7	11,7	13,2	14,8	16,3
Slovaška	2,8	2,7	4,2	4,4	5,4	5,4	7,2	7,8
Slovenija	9,0	12,3	10,6	10,5	10,0	11,0	14,2	14,7
Španija	5,4	5,6	5,8	6,3	6,8	7,4	9,5	11,6
Švedska	25,5	30,9	28,7	28,5	30,4	31,3	34,6	33,9
Združeno kraljestvo	0,8	1,0	1,7	1,8	2,1	2,5	3,0	3,2

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2012.
Opomba: np – ni podatka, Za Malto ni podatkov.

Slika: Rast rabe OVE in celotne rabe primarne energije v državah EU, 2010

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2012; izračuni UMAR.

Delež cestnega prometa v blagovnem prometu

Delež cestnih blagovnih prevozov se je leta 2010 znižal, s tem pa se je prekinil trend njegovega hitrega povečevanja v preteklih letih. Delež cestnega blagovnega prometa¹ se je v Sloveniji v zadnjem desetletju povečeval hitreje kot v EU in je evropsko povprečje presegel že leta 2005, leto kasneje pa je bil z 82,3 % za skoraj 6 o. t. višji. Leta 2010 se je obseg prevoza blaga po železnici povečal bolj (za 21,4 %) kot obseg cestnega blagovnega prometa (7,9 %), kar je bilo povezano tudi s predhodnim večjim znižanjem železniškega v kriznem letu 2009. S tem pa se je obseg obeh vrst prevozov precej približal predkriznim ravnem, na primerljivo raven pa se je vrnil tudi delež cestnih prevozov. Podobno se je tudi na ravni povprečja EU delež cestnih blagovnih prevozov leta 2010 znižal, ob sicer počasnejši rasti obeh vrst prometa kot v Sloveniji (cestni za 3,9 %, železniški za 8,5 %). V prvih treh četrtletjih 2011 se je nadaljevala nekoliko hitrejša rast železniškega prometa od cestnega, tako da se je delež cestnega v skupnem blagovnem prometu v Sloveniji še nekoliko znižal, na 81,3 %.

Tako obseg cestnega kot železniškega blagovnega prometa na prebivalca sta v Sloveniji med najvišjimi v EU. V Sloveniji registrirani avtoprevozniki so še leta 2003 prevozili približno toliko tonskih kilometrov na prebivalca kot povprečni prevozniki EU, leta 2010 pa že približno dvakrat toliko² (za 89 % več od povprečja EU; več le še prevozniki s sedežem v Luksemburgu). Tako hiter razvoj dejavnosti pripisujemo predvsem tranzitni legi Slovenije na križišču V. in X. evropskega koridorja, kjer se je promet z zadnjima širitvama EU močno povečal, deloma pa tudi nizkim cenam goriv. Poleg nadpovprečnega obsega cestnega blagovnega prometa je v Sloveniji zelo visok tudi obseg železniškega blagovnega prometa na prebivalca (leta 2010 je bil za 114 % višji od povprečja EU).

Hitro povečevanje cestnega blagovnega prometa je z vidika trajnostne prometne politike neugoden trend, vidnega napredka pri modernizaciji

¹ V celotnem cestnem, železniškem in notranjem vodnem blagovnem prometu, merjeno v tonskih kilometrih. Podatki za cestni blagovni promet se nanašajo na domače prevoznike (obseg prevozov v državi registriranih cestnih tovornih vozil), ki opravljajo prevoze doma in v drugih državah, podatki o železniškem blagovnem prometu pa na prevoze na teritoriju države, ne glede na poreklo prevoznika.

² Kot je značilno za prevoznike iz manjših držav tudi slovenski velik del prevozov opravijo z vožnjami po drugih državah.

železniške infrastrukture pa doslej ni bilo. V Sloveniji je bil leta 2010 obseg cestnega blagovnega prometa za 44 % višji kot leta 2005, kar je celo nekoliko manjše povišanje kot v vzhodnoevropskih državah iz skupine EU-10 (53 %). V državah EU-15 pa se je obseg cestnih prevozov v tem obdobju znižal skoraj za desetino, tako da se je v državah EU-25 skupaj znižal za pol odstotka. Obseg železniškega blagovnega prometa se je v obdobju 2005–2010 v EU-25 znižal za okoli 4 %. V Sloveniji je bil obseg železniškega prevoza blaga višji za 5 % glede na leto 2005, kar je precej nižje povišanje kot v primeru cestnega, kjer smo v tem obdobju že imeli relativno dobro razvito cestno infrastrukturo. Prevoz blaga po železnici (in po vodi) je z vidika trajnostnega razvoja sprejemljivejši, zato ga je smiselno spodbujati in tako zavirati trend naraščanja cestnega tovornega prometa. Hitrejša posodabljanje železniške infrastrukture in s tem tudi boljša povezanost s koprskim pristaniščem bi povečala konkurenčnost železniških prevozov. Za investicije na področju železniške infrastrukture je bilo iz naslova Kohezijskega sklada v obdobju 2007–2013 za Slovenijo predvidenih 450 milijonov evrov sredstev EU, do konca leta 2011 pa je bilo železniškim projektom dodeljenih le 15 % predvidenih sredstev, izplačanih pa zgolj 4,8 % v ta namen predvidenih sredstev³.

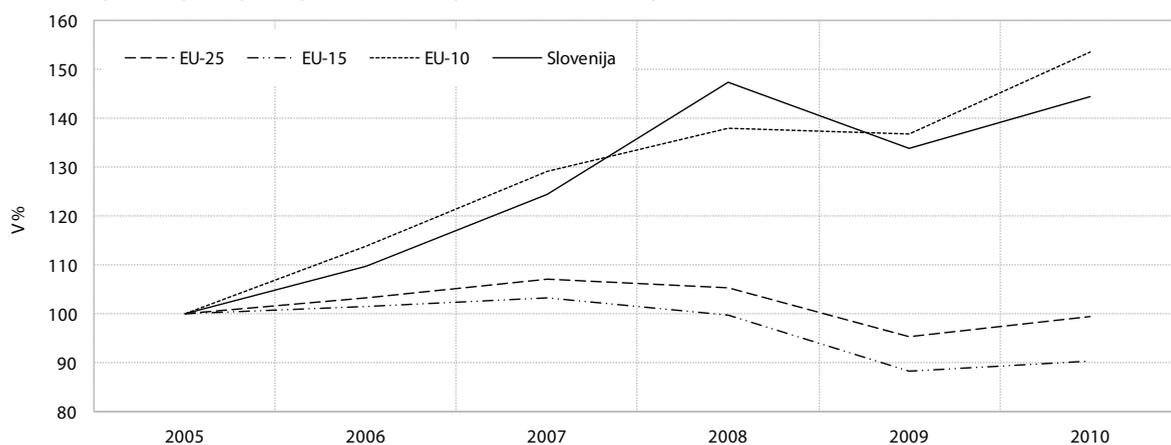
³ Vir: Služba Vlade za lokalno samoupravo, 2012.

Tabela: Delež cestnega v skupnem blagovnem prometu (merjeno v tkm), v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU	np	73,7	76,4	76,2	76,2	76,2	77,5	76,5
Avstrija	63,5	64,8	64,1	63,2	60,9	58,6	59,5	56,3
Belgija	77,4	77,4	72,4	71,1	69,7	68,5	72,9	70,7
Bolgarija	np	52,3	70,8	69,0	70,0	66,9	67,4	68,1
Ciper	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Češka	57,5	68,0	74,4	76,1	74,7	76,7	77,8	79,0
Danska	91,8	92,1	92,2	91,8	92,2	91,3	90,8	87,0
Estonija	28,7	37,3	35,4	34,7	43,2	55,3	47,3	45,8
Finska	72,3	75,8	76,5	72,8	73,9	73,3	np	75,0
Francija	76,5	76,0	80,5	80,9	80,9	80,7	81,0	82,2
Grčija	97,7	np	97,5	98,1	97,1	97,3	97,8	98,6
Irska	90,1	96,2	98,3	98,8	99,3	99,4	99,4	99,2
Italija	88,2	89,0	90,3	88,5	87,6	88,3	91,0	90,4
Latvija	15,8	26,5	29,8	39,0	41,9	38,7	30,2	38,1
Litva	41,6	46,6	56,1	58,4	58,5	58,0	59,9	59,1
Luksemburg	85,9	87,8	92,3	91,5	93,8	94,2	94,6	93,5
Madžarska	58,3	68,1	69,2	71,6	74,5	74,7	78,8	75,1
Malta	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nemčija	63,9	65,3	66,0	65,9	65,7	65,5	67,0	64,9
Nizozemska	63,6	63,4	63,6	63,1	59,4	59,9	63,4	62,1
Poljska	42,6	56,9	69,0	70,4	73,5	75,9	80,5	81,2
Portugalska	90,3	92,5	94,6	94,9	94,7	93,9	94,3	88,4
Romunija	42,0	42,9	67,3	70,5	71,3	70,2	60,0	49,2
Slovaška	63,7	53,0	70,3	68,8	71,8	73,8	77,9	74,8
Slovenija	64,9	71,9	77,3	78,2	79,2	82,2	84,0	82,3
Španija	90,3	92,8	95,2	95,4	95,9	95,9	96,6	96,3
Švedska	62,0	63,9	64,0	64,2	63,6	64,7	62,5	60,7
Združeno kraljestvo	92,3	90,0	87,8	85,8	86,6	86,5	86,7	88,7

Vir: Eurostat Portal Page – Structural Indicators in Transport, 2012; izračuni UMAR.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Obseg cestnega blagovnega prometa (merjeno v tkm) v Sloveniji in EU, 2005–2010

Vir: Eurostat Portal Page – Transport, 2012; izračuni UMAR.
Opomba: Ni podatka za Malto.

Okoljski davki

Slovenija ima nadpovprečno visoke prihodke od okoljskih davkov, ki so v pretežni meri posledica obsežne rabe energentov v prometu. Leta 2009 so prihodki od davkov na obremenjevanje okolja v Sloveniji predstavljali 3,6 % BDP, v povprečju EU pa 2,4 %. Razlika do povprečja EU je posledica več zbranih prihodkov iz naslova davkov na energijo. Na obseg prihodkov od okoljskih davkov poleg višine davčnih stopenj vpliva tudi struktura gospodarstva in učinkovitost rabe virov. Tako je lahko visok delež prihodkov iz davkov na energijo odraz večje rabe energije na enoto BDP oz. višje energetske intenzivnosti gospodarstva. Ta je pri nas v precejšnji meri pogojena z obsežno rabo goriv v prometu¹ in je v celotnem analiziranem obdobju vplivala na višje prihodke iz naslova davkov na energijo v Sloveniji. Leta 2009 pa je k temu dodatno prispevalo občutnejše povišanje trošarin na pogonska goriva. Ob nižji ceni nafte na svetovnih trgih in povečanih potrebah po javnofinančnih prihodkih so se trošarine povišale za več kot 30 % in se približale povprečju EU². Posledično se je povišala tudi implicitna davčna stopnja na rabo energije, in sicer s 121,8 EUR/TOE leta 2008 na 163,2 EUR/TOE, kar je okoli povprečja držav EU (161,5 EUR/TOE). Prihodki iz davkov na transport v Sloveniji ostajajo pod povprečjem EU (Slovenija: 0,41 % BDP; EU: 0,53 % BDP), kljub nadpovprečnemu lastništvu prevoznih sredstev³. Davki na onesnaževanje in rabo naravnih virov v Sloveniji, tako kot tudi v večini držav EU, predstavljajo relativno nizke deleže prihodkov v razmerju do BDP (Slovenija: 0,15 % BDP; EU: 0,1 % BDP). Po višini javnofinančnih prihodkov od teh davkov močno izstopa Danska, tako zaradi višjih prihodkov dajatev, ki jih imamo tudi v Sloveniji, kot tudi zaradi širšega nabora davkov.

Leta 2010 je delež prihodkov od okoljskih davkov ostal na ravni predhodnega leta. V Sloveniji so se prihodki od okoljskih davkov leta 2010 nominalno povišali za 2,3 %, kar je ob hkratnem povišanju gospodarske aktivnosti ohranilo delež teh davkov v BDP na približno 3,6 %⁴. Med posameznimi kategorijami okoljskih davkov so imeli največji prispevek k povišanju prihodki od davkov na energijo,

pri čemer je bil ključni dejavnik višja obdavčitev električne energije⁵. Trošarine na dizel niso sledile povišanju trošarin na bencin, kar je privedlo do nadaljnega povečanja razlik v obdavčitvi med obema vrstama goriv⁶, čeprav bi bila z vidika vključevanja negativnih vplivov na okolje in zdravje bolj smiselna višja obdavčitev dizelskega goriva. Tudi sicer trošarine na pogonska goriva, ki so leta 2010 predstavljale že skoraj 80 % prihodkov okoljskih davkov, zasledujejo predvsem makroekonomske cilje, kar vpliva na manjšo učinkovitost tega davka kot instrumenta okoljske politike. Ob sicer višji obdavčitvi energentov leta 2010 pa se je povišala tudi končna raba energije, tako da se je po naši oceni implicitna davčna stopnja na rabo energije nekoliko znižala, na okoli 160 EUR/TOE. Omeniti velja, da so kljub precejšnjim povišanjem obdavčitve energentov v letih 2009 in 2010 cene pogonskih goriv in električne energije v Sloveniji ostale pod povprečjem držav EU. Prihodki od davkov na onesnaževanje in rabo naravnih virov se v razmerju do BDP tudi leta 2010 skoraj niso spremenili (z 0,15 % leta 2009 na 0,17 % BDP). Pri tem so se povečali prihodki iz naslova taks za obremenjevanje vode ter vodnih povračil, medtem ko stopnje komunalnih taks že nekaj let ostajajo nespremenjene. Nasprotno se je leta 2010 nadaljevalo zniževanje prihodkov od davkov na transport oz. lastništvo in rabo prevoznih sredstev. K temu je največ prispevalo znižanje prihodkov od registracij vozil pravnih oseb. Majhno znižanje so beležili tudi prihodki od davka na nova motorna vozila⁷. Davčne stopnje slednjega so od marca 2010 določene na način, ki spodbuja nakup vozil z manjšim obremenjevanjem okolja, kar se je glede na prve podatke izkazalo za učinkovit ukrep⁸.

⁵ Leta 2010 je bil uveden prispevek za učinkovito rabo energije, poleg tega pa so se avgusta 2010 povišale tudi trošarine na električno energijo. Poleg višje obdavčitve električne energije je k povišanju prihodkov iz tega naslova v manjšem obsegu vplivala tudi rast porabe v letu 2010. Prav tako se je leta 2010 nekoliko povišala trošarina na bencin (za okoli 3 %), vendar zaradi primerljivo nižje rabe bencina na prihodke ni bistveno vplivala.

⁶ Trošarina na bencin je bila v povprečju leta 2010 za 13 % višja od trošarine na dizel, če ne upoštevamo povračil trošarin za dizel v okviru sheme za komercialni dizel. V letu 2011 se je razlika v obdavčitvi med obema vrstama goriva še povečala, na 22 %.

⁷ Med davki na transport je največ prihodkov iz naslova registracij vozil fizičnih oseb. Ti prihodki so se leta 2010 povišali, vendar za manj, kot je znašalo znižanje pristojbin za registracijo pravnih oseb in davka na nova motorna vozila.

⁸ Leta 2010 se je v strukturi novih osebnih motornih vozil močno povečal delež (emisijsko) bolj učinkovitih vozil ter tistih na bencinski pogon.

¹ Prispevek rabe goriv v cestnem prometu k energetske intenzivnosti je bil med državami EU višji le v Luksemburgu in na Cipru. Poleg tega je davčna obremenitev pogonskih goriv ponavadi višja kot pri drugih energentih. Tako poleg velikosti davčne osnove na prihodke vpliva tudi njena struktura.

² Gibanje trošarin na pogonska goriva pomembno vpliva na davke na energijo, saj v Sloveniji trošarine predstavljajo več kot 90 % omenjenih davkov.

³ Leta 2009 je bilo v Sloveniji 521 osebnih avtomobilov na 1000 prebivalcev, več jih je bilo le v štirih državah EU.

⁴ Ocena UMAR na podlagi podatkov SURS in MF.

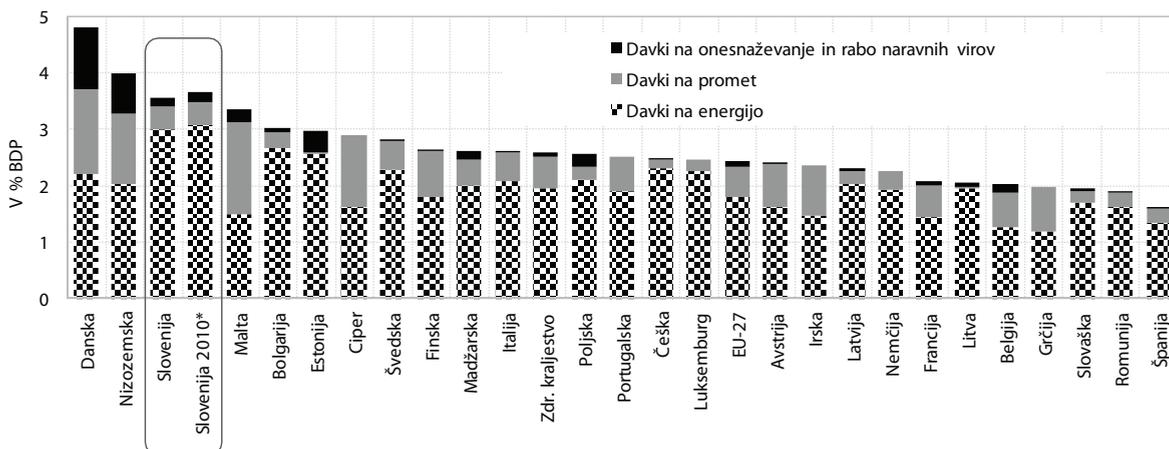
Tabela: Implicitna davčna stopnja na rabo energije¹, v EUR/TOE

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
EU-27	159,6	171,1	163,9	162,7	163,7	155,4	161,5
Avstrija	128,5	141,6	145,9	142,5	148,2	148,7	149,7
Belgija	97,9	92,4	106,9	103,0	112,0	96,4	103,3
Bolgarija	429,9	40,6	51,9	50,4	66,2	71,7	72,0
Ciper	30,6	43,1	129,4	126,7	123,1	110,4	113,8
Češka	50,0	55,2	93,0	98,9	108,1	126,9	125,1
Danska	219,3	301,0	290,2	278,8	272,2	267,1	285,6
Estonija	9,6	31,6	63,8	67,4	69,2	72,4	89,9
Finska	103,1	108,7	110,6	104,4	101,8	111,8	118,4
Francija	177,6	174,2	163,8	163,5	161,0	153,2	158,3
Grčija	206,1	117,3	100,4	96,5	102,3	99,5	105,8
Irska	136,5	140,7	154,0	150,1	163,8	152,0	176,5
Italija	268,7	245,8	201,7	202,7	196,8	187,2	207,8
Latvija	13,7	48,2	54,8	52,6	49,9	48,9	51,9
Litva	14,9	57,9	78,4	74,5	77,5	78,5	94,9
Luksemburg	173,8	164,4	174,0	161,8	161,2	166,0	166,2
Madžarska	111,6	79,7	85,0	82,8	93,5	92,8	np
Malta	78,8	180,8	128,5	138,6	189,1	146,9	170,3
Nemčija	172,4	192,7	202,2	198,1	198,5	190,7	202,8
Nizozemska	121,0	153,4	182,1	192,7	183,8	193,0	201,7
Poljska	34,7	59,0	84,5	87,6	97,6	105,3	83,8
Portugalska	191,4	111,8	149,2	148,3	150,4	143,8	np
Romunija	160,3	58,2	24,7	26,2	32,2	25,2	26,6
Slovaška	40,1	42,4	64,7	67,2	76,5	84,2	80,3
Slovenija	180,2	118,6	114,6	113,6	123,8	121,4	163,2
Španija	147,5	137,9	119,3	119,9	117,6	114,7	122,7
Švedska	140,3	179,7	196,8	199,2	196,5	188,6	178,6
Zdr. kraljestvo	152,3	245,8	211,5	208,5	216,7	178,7	177,4

Vir: Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators, 2012.

Opomba: ¹ Razmerje med prihodki iz obdavčitve energije (deflacionirani) in porabljeno končno energijo v tisoč ton naftnih ekvivalentov (TOE); np – ni podatka.

Slika: Prihodki iz okoljskih davkov, 2009

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2012.

Opomba: * Ocena UMAR.

Intenzivnost kmetovanja

Poraba vseh mineralnih gnojil, tudi NPK¹, ki se trendno znižuje, se je leta 2010 zvišala. V kmetijski pridelavi je bilo leta 2010 porabljenih 10,7 % več mineralnih gnojil (11,8 % več NPK gnojil) kot leto prej. Na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU), katerih površina se je v analiziranem letu povečala², je bilo porabljenih 102,9 kg NPK gnojil, kar je 8,5 % več kot leto pred tem. Ker se je njihova poraba v predhodnem obdobju zniževala, je leta 2010 dosegla približno raven iz leta 2008, a je bilo to hkrati za blizu tretjino manj kot leta 2000. Intenziteta gnojenja ne vpliva le na količino in kakovost pridelka, ampak je pomembna tudi z okoljskega vidika. Tako lahko nestrokovno in preobilno gnojenje poveča intenziteto onesnaževanja podzemnih in posledično pitnih voda. Kljub razmeroma hitremu trendu zniževanja je poraba NPK gnojil v Sloveniji še vedno precej višja kot v povprečju EU, pa tudi višja kot v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, kjer je pod evropskim povprečjem³ (leta 2009 Slovenija 94,8 kg/ha, EU 76,9 kg/ha, Italija 67,1 kg/ha, Avstrija 36,0 kg/ha, Madžarska 63,5 kg/ha).

Zniževanje porabe pesticidov se je leta 2010 nadaljevalo. Skupna količina aktivnih snovi prodanih pesticidov v Sloveniji, ki pa ni porabljena le v kmetijski dejavnosti, se je leta 2010 znižala za 2,5 % in bila s tem za blizu četrtino nižja kot leta 2000. Preračunano na enoto KZU bi to pomenilo za preko 5–odstotno manjšo porabo kot v predhodnem letu. V strukturi se je nadaljeval trend hitrejšega zniževanja prodaje insekticidov in herbicidov (za 10,8 % in 8,0 %) in počasnejšega zniževanja prodaje fungicidov (za 0,7 %)⁴. Podatek o količini predstavlja seštevek aktivnih snovi z zelo različnimi stopnjami toksičnosti, zato primerjava v porabi med državami ni najbolj smiselna⁵. Groba primerjava v preračunu na enoto zemljišč pa pokaže, da je v državah s podobno strukturo gojenih rastlin in podobnimi pridelovalnimi razmerami približno primerljiva. V Sloveniji je višja kot v Avstriji in na Madžarskem, a nižja kot v Italiji.

Učinkovitost kmetijstva, merjena s povprečnimi pridelki dveh najpomembnejših poljščin, se je leta 2010 zvišala, merjena z mlečnostjo v živinoreji pa se je ponovno znižala. Čeprav je bila zasejana površina pri obeh opazovanih vrstah manjša kot leto prej, je bila letina, ki je močno odvisna tudi od vremenskih razmer, ena od najboljših v opazovanem obdobju. Priderek na enoto površine se je pri pšenici zvišal za 21,2 %, pri koruzi pa za 9,0 %. Pridelki so v Sloveniji precej nižji kot v povprečju EU pri pšenici (leta 2009 Slovenija 4,0 kg/ha, EU-25 5,8 kg/ha) in pri koruzi (leta 2009 Slovenija 7,8 kg/ha, EU-25 8,5 kg/ha). To kaže na relativno nizko izkoriščenost naravnih virov. Nasprotno je obremenjenost okolja z živinorejo, merjena s številom živine na enoto površine, v Sloveniji razmeroma velika. Posledično so relativno visoki tudi izpusti toplogrednih plinov iz tega vira, čeprav se trendno znižujejo⁶. Hkrati je povprečna mlečnost na žival, ki je v živinoreji eden izmed pomembnejših kazalnikov izkoriščanja prireje, precej nizka⁷. Leta 2010 se je po razmeroma hitrih zviševanjih v letih prej znižala že tretje leto zapored, na 5,3 litra. V Sloveniji je precej nižja kot v povprečju EU in vseh sosednjih državah članicah (leta 2009 Slovenija 5,5 l/žival, EU-15 6,6 l/žival, Italija 6,2 l/žival, Avstrija 6,1 l/žival, Madžarska 6,7 l/žival).

Ekološko in integrirano kmetovanje se je leta 2010 povečalo, a relativno malo glede na rast v obdobju 2000–2007. Skupne površine, ki so bile leta 2010 vključene v kontrolo sonaravne (integrirane in ekološke) pridelave, so se zvišale za 3,1 %. Pri tem so se integrirano obdelane površine povečale za 2,4 %, površine z ekološko obdelavo, ki je eden od najbolj učinkovitih načinov trajnostne kmetijske rabe naravnih virov, pa za 4,5 %. V kontrolo sonaravne pridelave je bilo tako vključenih 18,6 % KZU, pri čemer sta bili dve tretjini zemljišč obdelani na integrirani, tretjina pa na ekološki način. Ponovno se je povečalo tudi število kmetijskih gospodarstev z ekološkim kmetovanjem, vključno s številom na novo registriranih gospodarstev s pridelavo v preusmeritvi. Rasti pa že nekaj zadnjih let ne zadoščajo za dosego ciljev iz Programa razvoja podeželja za obdobje 2007–2013 (64 tisoč hektarjev do leta 2013) in Akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva (20 % KZU do leta 2015). Leta 2010 je bilo v ekološki obdelavi le 30,7 tisoč hektarjev površin, kar je predstavljalo 6,4 % KZU. Delež površin z ekološko obdelavo je zaradi visokih rasti v začetnem obdobju v Sloveniji večji kot v povprečju EU in tudi na Madžarskem, a hkrati manjši kot v Italiji in mnogo manjši kot v Avstriji (leta 2009 Slovenija 6,3 %, EU 4,7 %, Italija 8,1 %, Avstrija 18,5 %, Madžarska pa 2,4 %).

¹ NPK gnojila so mineralna gnojila s tremi najpomembnejšimi rastlinskimi hranili: dušikom, fosforjem in kalijem.

² Površina KZU se je v letu 2010 povečala za 3,1 %, s 468 tisoč ha na 483 tisoč ha.

³ Primerjava s sosednjimi državami kot državami z najbolj podobnimi razmerami za pridelavo.

⁴ Insekticidi so kemična sredstva za zatiranje rastlinskih škodljivcev, herbicidi plevelov, fungicidi pa rastlinskih bolezni.

⁵ V Sloveniji je v prodaji precejšen delež starejših sort pesticidov, ki so biološko šibkejši in se uporabljajo v večjih količinah, za okolje pa so manj obremenjujoči.

⁶ Po podatkih in izračunih Kmetijskega inštituta Slovenije.

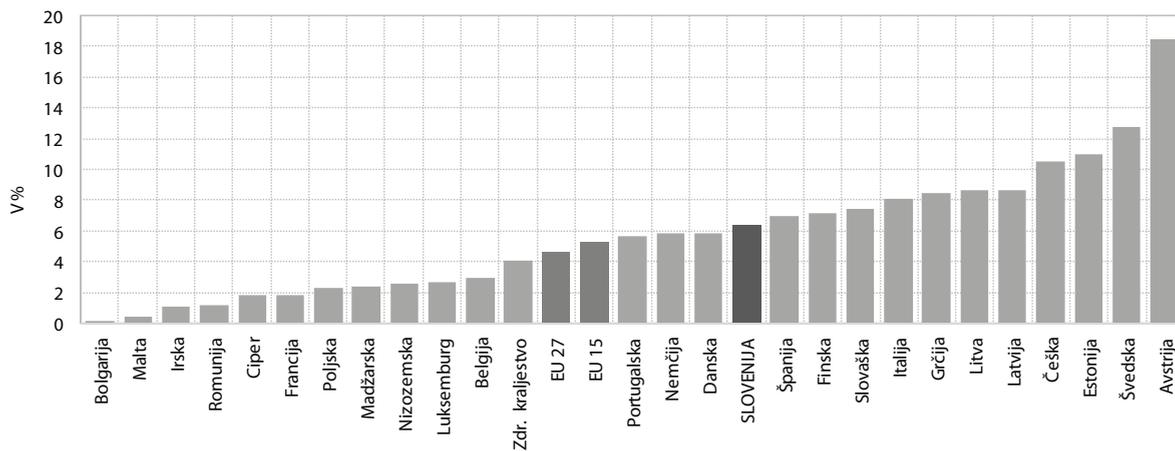
⁷ Zaželena bi bila višja mlečnost, saj bi pomenila manjše onesnaževanje okolja na enoto prirejenega mleka (Kmetijski inštitut Slovenije, 2011).

Tabela: Nekateri kazalniki intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji, 1995–2010

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Poraba NPK gnojil								
Poraba na enoto KZU, v kg/ha	134,6	146,8	115,3	119,6	115,6	104,9	94,8	102,9
Prodaja pesticidov								
Prodaja skupaj, v aktivni snovi, v tisoč t	np	1,47	1,41	1,28	1,16	1,22	1,16	1,13
Intenzivnost pridelave oz. prireje								
Povprečni pridelek pšenice, v t/ha	4,2	4,2	4,7	4,2	4,2	4,5	4,0	4,8
Povprečni pridelek koruze, v t/ha	6,3	5,9	8,3	6,9	7,5	7,3	7,8	8,5
Število GVŽ na enoto KZU, v št./ha	np	1	0,9	np	0,9	np	np	np
Povprečna mlečnost na žival, v t/kravo	np	4,5	4,9	5,3	5,9	5,6	5,5	5,3
Sonaravna pridelava								
Ekološko obdelane površine v kontroli, v tisoč ha	-	5,4	23,2	26,8	29,3	29,8	29,4	30,7
Število ekoloških kmetij v kontroli, v tisoč	-	0,6	1,7	1,9	2,0	2,1	2,1	2,2
Integrirano obdelane površine v kontroli, v tisoč ha	-	-	44,6	49,9	56,9	57,6	57,5	58,9
Število integriranih kmetij v kontroli, v tisoč	-	-	5,5	5,8	6,0	5,9	5,6	5,5

Viri: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2011; preračuni UMAR.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Delež ekološko obdelanih površin kmetijskih zemljišč v Sloveniji in državah EU, 2009

Vir: Eurostat, 2011; SURS, 2011.

Intenzivnost poseka lesa

Skupna površina gozdov se je leta 2010 po dolgoletnih povečevanjih prvič nekoliko zmanjšala.

Gozdovi so ob koncu leta 2010 pokrivali 1.185 tisoč hektarjev, kar je bilo nekoliko manj kot leto prej. Potem ko se je gozdnatost v zadnjem stoletju hitro povečevala in šele v zadnjih nekaj letih ostala na približno isti ravni, je bilo to prvo evidentirano znižanje skupnih gozdnih površin. Takšna gibanja so v skladu z zastavljenimi cilji gozdarske politike, saj ta predvideva, da se njihov delež v skupni nacionalni površini ne bo več povečeval¹. Gozdovi so pomembni tako z gospodarskega vidika, kot tudi s stališča klimatskih, vodovarstvenih in drugih ekoloških pogojev. V Sloveniji je z gozdovi pokrite že skoraj 60 % skupne površine, kar nas po gozdnatosti uvršča na tretje mesto v Evropi (za Finsko in Švedsko). Ob tem so pomembne tudi spremembe na lokalnih ravneh, ki v preteklosti niso bile ugodne. Površine gozdov so se namreč povečevale predvsem tam, kjer je gozdov veliko, krčile pa so se v predelih z intenzivnim kmetijstvom in še posebej v primestnih predelih, kjer pa jih je že sicer malo².

Realizirani posek lesa je leta 2010 ostal na ravni iz predhodnega leta, kar glede na možen posek ni zadovoljivo.

Količina pridobljenega lesa je bila leta 2010 skoraj povsem enaka kot leto prej, pred tem pa se je dolgoročno povečevala in bila za skoraj desetino višja kot pred desetletjem. Ker se je po gozdnogospodarskih načrtih določen možni posek povečeval še hitreje, se je zaostanek dejansko opravljenega poseka za možnim povečeval. Leta 2010 je bilo realiziranega le 63 % možnega poseka (leto prej 66 %). Zaostanek je skoraj v celoti posledica neopravljenega poseka v zasebnih gozdovih, ki obsegajo skoraj tri četrtine vseh gozdov³. Večina skupnega poseka je negovalne in sanitarne narave, posek zaradi krčitve gozda in vzpostavitve infrastrukture pa je razmeroma nizek. Negovalni posek, ki je za razvoj gozdov nujen in zato najboljše, se je lani povečal za 8,8 %, a je njegov delež v skupnem poseku še vedno razmeroma skromen (okoli 71-odstoten, leta 2009 okoli 65-odstoten). Poseka sanitarne narave je bilo razmeroma malo, saj v tem letu ni bilo naravnih ujm,

ki bi huje prizadele gozdne sestoje, hkrati pa je bilo tudi manj problemov z gozdnimi škodljivci. Glede na leta prej je bil razmeroma visok posek zaradi krčitve gozdov. Nezakoniti posegi v gozd so se po zvišanju leta prej nekoliko znižali, tako da se je njihov delež z 2,2 % znižal na 2,0 %.

Intenzivnost poseka lesa⁴, ki je bila v celotnem opazovanem obdobju razmeroma nizka, se je leta 2010 še znižala.

Ob povečanem prirastku in nespremenjenem poseku lesa se je njegova intenzivnost znižala za 0,7 o. t., na 41,6 %. V Sloveniji je intenzivnost poseka lesa tudi sicer med najnižjimi v državah EU in je leta 2005 za povprečjem EU zaostajala kar za 17 o. t.⁵. Dovoljena intenzivnost poseka lesa bi se do leta 2040 po opravljeni simulaciji Zavoda za gozdove Slovenije lahko povečala na približno 90 %, torej za več kot enkrat. Količina lesa, ki jo je mogoče posekati, se predvsem zaradi strmo rastoče lesne zaloge hitro povečuje in se bo ob nespremenjenih trendih povečevala tudi v prihodnje. Ob izboljšanju gospodarjenja z gozdovi bi bil večji posek lesa smiseln tudi z vidika boljšega (ekonomskega) izkoristka tega pomembnega obnovljivega naravnega vira Slovenije.

Ob nespremenjeni višini poseka je tudi proizvodnja okroglega lesa ostala približno na ravni iz leta prej.

Leta 2010 se je proizvodnja okroglega lesa le nekoliko povečala, za 0,5 %, pri tem pa se je njena struktura, ki je bila že v prejšnjih letih precej neugodna, še poslabšala. Obseg hlodovine za žago in furnir, ki je les najvišje kakovosti in primeren za doseganje visoke dodane vrednosti, se je po več kot za desetino zmanjšanim obsegu v predhodnem letu ponovno znižal, za 4,1 %. Še bolj se je znižal obseg lesa za proizvodnjo celuloze in plošč, za 14,6 %. Nasprotno se je proizvodnja lesa nižje kakovosti, to je ostalega industrijskega lesa in lesa za kurjavo, povečala za 12,5 %. V povprečju držav EU se je proizvodnja okroglega lesa po občutnem znižanju leto prej zvišala približno na raven iz leta 2008, vendar pa je struktura te proizvodnje v povprečju precej boljša. V Sloveniji sta v zadnjih nekaj letih industrijski predelavi namenjeni le okoli dve tretjini pridobljenega lesa (tretjina pa za kurjavo), v povprečju EU pa okoli štiri petine (petina pa za kurjavo). V Sloveniji se hkrati tudi izjemno hitro povečuje neto izvoz okroglega lesa, izvoz izdelkov iz njega pa znižuje. Izvoz okroglega lesa se je v zadnjih petih letih skorajda podvojil, samo leta 2010 pa se je povečal za desetino. Takšna gibanja niso ugodna, saj izvoz surovine pomeni neizkoriščeno možnost za doseganje višje dodane vrednosti gospodarstva.

¹ Vir: Program razvoja gozdov v Sloveniji, 1996 (Uradni list RS št. 14/1996).

² Vir: Resolucija o nacionalnem gozdnem programu, 2007 (Uradni list RS št. 111/2007).

³ Pri tem je treba omeniti, da nekatere analize (Krajnc, Piškur, 2006) kažejo na to, da je posek v zasebnih gozdovih podcenjen. Na podlagi analize meritev na stalnih vzorčnih ploskvah sklepajo, da je v zasebnih gozdovih precej več nedovoljenega poseka.

⁴ Razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa.

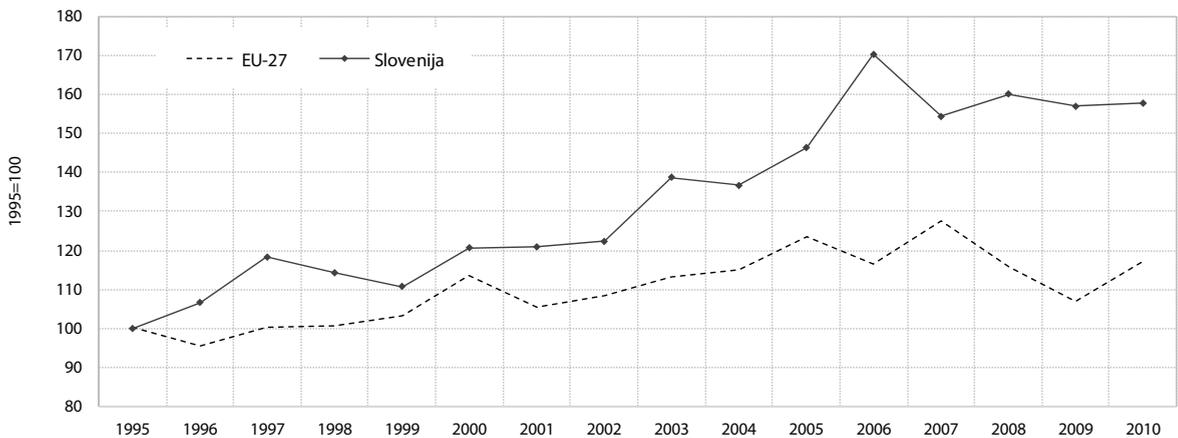
⁵ Zadnji razpoložljiv podatek. Več o tem v Poročilu o razvoju 2009, 2009.

Tabela: Površina gozda, prirastek, zaloga in posek lesa ter njegova intenzivnost v Sloveniji, 1995–2010

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Površina gozda, v tisoč ha	1.098	1.134	1.169	1.174	1.183	1.185	1.186	1.185
Letni prirastek, v tisoč m ³	5.995	6.872	7.569	7.652	7.822	7.869	7.985	8.117
Lesna zaloga, v tisoč m ³	228.493	262.795	300.795	307.689	318.107	322.195	327.459	330.982
Letni posek lesa, v m ³	2.092	2.609	3.236	3.718	3.242	3.427	3.374	3.374
od tega: negovalni	1.325	1.849	1.873	2.288	1.966	2.100	2.196	2.389
obnova	12	19	17	18	13	9	12	16
varstvo – sanacija	589	553	1.212	1.224	1.080	1.128	929	698
za infrastrukturo	15	40	49	50	48	61	64	64
krčitve	35	53	65	86	87	68	82	122
brez odobritve	113	91	35	49	38	48	74	68
drugo	2	3	2	1	9	12	16	16
Intenzivnost poseka lesa ¹ , v %	34,9	38,0	42,8	48,6	41,4	43,6	42,3	41,6

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2012; Zavod za gozdove Slovenije, 2011; preračuni UMAR.
Opomba: ¹Razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa.

Slika: Rast proizvodnje okroglega lesa v Sloveniji in EU, 1995–2010

Vir: Eurostat Portal Page – Statistics – Agriculture and Fisheries – Forestry, 2012; preračuni UMAR.

Koeficient starostne odvisnosti

Koeficient skupne starostne odvisnosti¹ se povečuje, ker se podaljšuje življenje in povečuje rodnost. Koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva se neprekinjeno povečuje že od leta 1987 dalje, tako je bilo leta 2011² v Sloveniji že 23,9 starega prebivalca na 100 delovno sposobnih prebivalcev (kar je 0,1 več kot leta 2010 in 2,0 več kot leta 2005). Že četrto leto se povečuje tudi koeficient starostne odvisnosti mladega prebivalstva, saj smo v začetku leta 2011 na 100 delovno sposobnih prebivalcev imeli 20,5 otroka (0,3 več kot leta 2010 oziroma 0,1 več kot leta 2005). Zaradi omenjenih dejstev se povečuje tudi skupni koeficient starostne odvisnosti prebivalstva, ki je znašal 44,3 (0,3 več kot leto prej oziroma 2,1 več kot leta 2005).

Indeks staranja se je zaradi višje rodnosti leta 2011 znižal, vendar zaradi podaljševanja življenja vztraja na ravni okoli 117. Pri tem se zaradi povečanega števila rojstev³ od leta 2004 že tretje leto povečuje delež otrok v celotnem prebivalstvu (ta se je v obdobju 2005–2008 zmanjšal s 14,4 % na 13,9 %, nato pa se je do leta 2011 ponovno povečal, na 14,2 %). Delež starega prebivalstva pa je zaradi priliva izredno šibkega letnika rojenih leta 1945 leta 2011 ostal enak kot leto prej (16,5 %, kar je 1,2 več kot leta 2005). Leta 2003 je bilo število prebivalcev v starosti 65 let in več prvič večje od števila otrok. Indeks staranja, ki je razmerje med tema dvema starostnima skupinama prebivalcev, je presegel 100. Do leta 2010 se je povečal na 117,7, leta 2011 pa se je zaradi večjega porasta števila otrok v primerjavi s porastom starega prebivalstva znižal (na 116,5). Delež delovno sposobnega prebivalstva se je do leta 2004 sicer

povečeval, z letom 2005 (ko je bil še 70,3-odstoten) pa se je, kljub visokemu selitvenemu prirastu⁴, ki sicer povečuje obseg tega prebivalstva, začel zmanjševati in se do leta 2011 zmanjšal na 69,3 %⁵.

Koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva je v Sloveniji še vedno nižji kot v povprečju v EU, vendar se razlika zmanjšuje. V večini večjih držav članic EU je pričakovano trajanje življenja daljše kot v Sloveniji⁶, zato je tudi delež starega prebivalstva v celotnem prebivalstvu EU v povprečju višji kot v Sloveniji. Hkrati so problemi z nizkim deležem otrok in delovno sposobnega prebivalstva (kljub visokem selitvenem prirastu) podobni kot pri nas. Zato je povprečni koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva v EU višji kot v Sloveniji. Leta 2010 se je povečal na 26,0 starih prebivalcev na 100 delovno sposobnih, kar je bilo 2,3 o. t. več kot v Sloveniji. Ta razlika, ki se je prejšnja leta počasi manjšala, se je leta 2010 celo nekoliko povečala. Najvišji koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva je še naprej v Nemčiji, Italiji in Grčiji, ki imajo tudi najvišje deleže starega prebivalstva.

¹ Starostno odvisnost prebivalstva merimo s tremi koeficienti: a) koeficientom starostne odvisnosti starega prebivalstva, to je razmerjem prebivalstva v starosti 65 let in več do delovno sposobnega prebivalstva (ki je mednarodno primerljivo opredeljeno kot prebivalstvo v starosti 15–64 let), b) koeficientom starostne odvisnosti mladega prebivalstva, to je razmerjem prebivalstva v starosti 0–14 let do delovno sposobnega prebivalstva, in c) skupnim koeficientom starostne odvisnosti, to je razmerjem mladega in starega do delovno sposobnega prebivalstva.

² V preteklosti smo kazalce starostne odvisnosti prebivalstva izračunavali glede na stanje prebivalstva 1. 7. (oziroma 30. 6.) posameznega leta, saj naj bi bilo kot stanje sredi leta primernejši približek letnega povprečja števila prebivalcev kot stanje v začetku (oziroma ob koncu) leta. Ker Eurostat objavlja podrobne podatke o prebivalstvu po starosti le za stanje 1. 1., prehajamo zaradi primerljivosti s podatki za ostale evropske države z letošnjim letom tudi mi na analizo starostne sestave prebivalstva Slovenije po stanju na dan 1.1.

³ Glej kazalnik: Stopnja rodnosti.

⁴ Glej kazalnik Selitveni koeficient.

⁵ Delno je na to zmanjšanje vplivala tudi sprememba v statistični definiciji stalnega prebivalstva v letu 2008, ki izključuje osebe, ki so bile prisotne v Sloveniji oziroma odsotne iz Slovenije manj kot eno leto. Vpliv spremenjene definicije prebivalstva pa ni velik. V letu 2008, za katero imamo podatke po obeh definicijah, je bil delež delovno sposobnega prebivalstva v celotnem prebivalstvu 70,0 %, po novi definiciji, ki izključuje začasno prisotne tujce, pa 69,7 %.

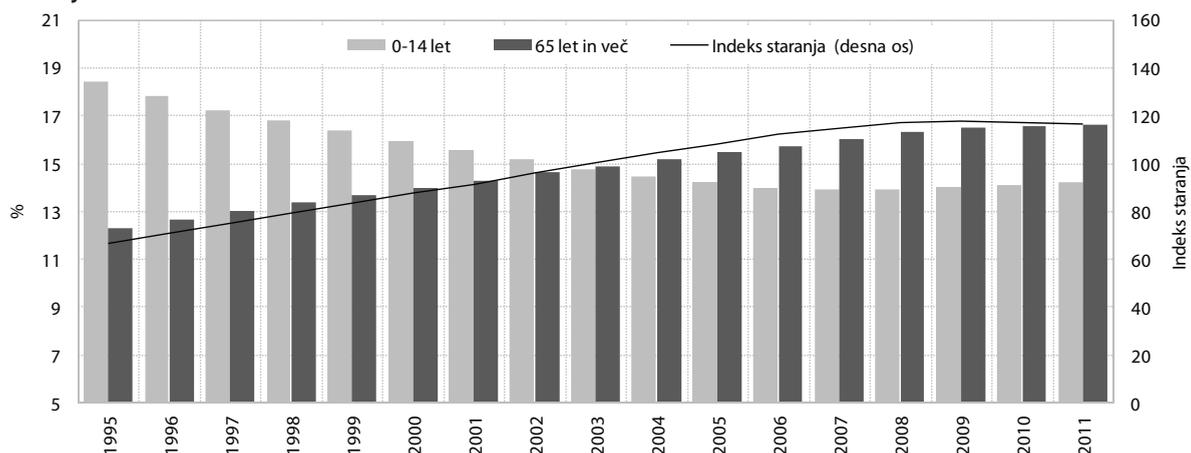
⁶ Glej kazalnik Pričakovano trajanje življenja in umrljivost dojenčkov.

Tabela: Koefficient starostne odvisnosti prebivalstva v starosti 65 let in več v državah članicah EU-27, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-27	21,9	23,2	24,7	25,0	25,1	25,4	25,6	26,0	np
Avstrija	22,5	22,8	23,4	24,2	25,0	25,3	25,8	26,1	26,0
Belgija	23,9	25,6	26,2	26,2	25,9	25,9	25,9	26,1	np
Bolgarija	22,2	23,9	24,7	24,9	25,0	25,0	25,1	25,4	25,8
Ciper	17,2	17,0	17,3	17,2	17,6	17,8	18,1	18,7	np
Češka	19,3	19,8	19,7	19,9	20,2	20,5	21,0	21,5	22,1
Danska	22,7	22,2	22,7	23,0	23,1	23,6	24,2	24,8	25,7
Estonija	20,2	22,5	24,2	24,5	25,1	25,3	25,1	25,2	25,1
Finska	21,1	22,1	23,9	24,0	24,8	24,8	25,1	25,6	26,5
Francija	22,9	24,6	25,3	25,5	25,3	25,5	25,7	25,9	26,1
Grčija	22,3	24,3	26,8	27,5	27,7	27,7	27,9	28,3	29,1
Irska	17,8	16,7	16,3	16,1	15,9	15,9	16,2	16,8	17,4
Italija	24,0	26,8	29,4	29,8	30,2	30,3	30,5	30,7	30,9
Latvija	20,4	22,0	24,0	24,4	24,8	24,9	25,1	25,3	25,3
Litva	18,5	20,7	22,3	22,4	22,8	23,0	23,2	23,4	24,1
Luksemburg	20,5	21,4	21,0	20,9	20,7	20,6	20,6	20,5	20,3
Madžarska	20,9	22,0	22,7	23,0	23,1	23,5	23,9	24,2	24,3
Malta	16,4	17,9	19,2	19,8	19,9	19,7	20,1	21,3	22,4
Nemčija	22,5	23,8	27,8	29,0	29,9	30,4	30,9	31,5	31,2
Nizozemska	19,3	20,1	20,7	21,2	21,5	21,8	22,3	22,8	23,3
Poljska	16,5	17,7	18,7	18,9	18,9	19,0	19,0	18,9	19,1
Portugalska	21,8	23,6	25,2	25,4	25,7	25,9	26,2	26,8	27,3
Romunija	17,5	19,3	21,2	21,2	21,4	21,3	21,3	21,3	np
Slovaška	16,3	16,6	16,3	16,3	16,5	16,6	16,7	17,0	17,2
Slovenija	17,4	19,9	21,8	22,2	22,7	23,4	23,6	23,8	23,9
Španija	22,2	24,4	24,5	24,3	24,3	24,1	24,2	24,6	25,2
Švedska	27,5	26,9	26,4	26,5	26,5	26,6	27,2	27,7	28,5
Združeno kraljestvo	24,4	24,3	24,2	24,2	24,1	24,2	24,6	25,0	25,2

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions - Population, 2011.
Opomba: np - ni podatka

Slika: Staro (65 let in več) in mlado (0-14 let) prebivalstvo v % od vsega prebivalstva ter razmerje med njima (indeks staranja), Slovenija

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions - Population, 2010.

Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja

Pričakovano trajanje življenja se v Sloveniji še naprej podaljšuje, pri moških nekoliko hitreje kot pri ženskah. Pričakovano trajanje življenja se v Sloveniji, po krajšem zastoju v začetnem obdobju tranzicije, neprekinjeno podaljšuje od leta 1994. Slednje lahko pripišemo napredku v medicini in boljši zdravstveni oskrbi ter drugim dejavnikom – naraščanju življenjskega standarda, bolj zdravemu življenjskemu slogu, višji izobrazbi in večji dostopnosti do zdravstvenih storitev. Leta 2010 je doseglo pri moških 76,3 leta (kar je 0,5 let več kot v predhodnem letu in 2,2 leti več kot leta 2005), pri ženskah pa 82,7 leta (0,4 leta več kot leto prej in 1,4 leta več kot leta 2005). Razlika med spoloma se zmanjšuje in je bila po zadnjih podatkih 6,4 leta. Na zmanjšanje vrzeli med moškimi in ženskami je delno vplivalo zmanjšanje razlik v tveganih življenjskih slogih (npr. kajenje) in manjša umrljivost moških zaradi srčno-žilnih obolenj¹. Leta 2010 se je pri moških umrljivost zmanjšala v večini petletnih starostnih skupin, povečala pa se je v starosti 55–59 in 80–84 let, pri ženskah pa se je tokrat povečala pri otrocih in v starosti 30–34 ter 40–44 let. Pričakovano trajanje življenja se še naprej povečuje tudi v večini držav članic EU. V Sloveniji je bilo tudi leta 2010 nižje kot v večini starih članic (z izjemo Danske in tokrat prvič tudi Portugalske) in višje kot v večini novih članic (z izjemo Cipra in Malte). Pri moških ima višje pričakovano trajanje življenja kot Slovenija še naprej 17 držav članic EU, pri ženskah pa 10 (ena, to je Nizozemska, manj kot leto pred tem).

Prebivalstvo Slovenije lahko pričakuje nekaj več kot 60 let zdravega življenja, kar je približno na ravni povprečja EU, razlika med spoloma pa ni velika in se zmanjšuje. Število let zdravega življenja je po metodologiji Eurostata opredeljeno kot število let življenja, v katerih oseba pri svojih vsakdanjih dejavnostih ni omejena z boleznijo ali zdravstvenimi težavami. Kazalnik je izračunan na podlagi anketne raziskave EU-SILC (Statistics of Incomes and Living Conditions). Po teh izračunih² so moški v Sloveniji leta 2009 ob rojstvu lahko pričakovali 60,6, leta zdravega življenja (1,2 leta več kot leta 2008 in 4,3 leta več kot

leta 2005), ženske pa 61,5 leta (0,6 leta več kot leto prej, 1,6 leta več kot leta 2005). Razlika med spoloma je precej manjša kot pri pričakovanem trajanju življenja in se je v analiziranem obdobju zmanjševala. Število let zdravega življenja je bilo pri moških 15,8, pri ženskah pa 21,6 leta nižje od pričakovanega trajanja življenja v tem letu. Ta razlika se pri moških zmanjšuje (leta 2005 je bilo število let zdravega življenja še za 18,2 nižje od pričakovanega trajanja življenja, pri ženskah pa niha okrog 21 let (leta 2005 je bila ta razlika 22,1 leta). Pri obeh spolih se ta indikator približuje ravni povprečja EU, ki je bilo leta 2009 za moške 60,9, za ženske pa 61,6 leta zdravega življenja.

Za nadaljnjo rast pričakovanega trajanja življenja in zdravih let življenja bi bilo treba povečati učinkovitost zdravstvenega sistema in vlaganja v zdravstvo. Višje pričakovano trajanje življenja je običajno v tesni povezavi z višjim bruto domačim proizvodom na prebivalca, medtem ko ni nujno, da je takšna povezava tudi med bruto domačim proizvodom in leti zdravega življenja (Health at a Glance: Europe 2010, OECD). Hkrati OECD opozarja na pozitivno povezavo obeh kazalnikov z višino izdatkov za zdravstvo na prebivalca³, čeprav je intenziteta odvisnosti v državah z zelo visokimi izdatki manjša⁴. Kljub temu je v razvitih državah ključna zlasti za kazalnik pričakovanih let zdravega življenja in s tem zmanjševanje razkoraka med pričakovanim trajanjem življenja in leti zdravega življenja. Po izračunu OECD⁵ pa bi ob danih izdatkih za zdravstvo z večjo učinkovitostjo zdravstvenih sistemov v povprečju držav OECD lahko podaljšali pričakovano trajanje življenja ob rojstvu za dve leti⁶, hkrati pa OECD opozarja, da bo za še nadaljnje podaljševanje pričakovanega trajanja življenja, ki ostaja ključni cilj zdravstvenih politik, tudi v razvitih državah treba še povečati izdatke za zdravstvo.

¹ OECD (2011), Health at a Glance 2011: OECD Indicators.

² Dostopno na: Eurostat Portal Page - Population and social conditions – Structural indicators on health.

³ V študiji OECD (Health Care Systems: Efficiency and Policy Setting, 2010) je ocenjeno, da bi 10-odstotno povečanje izdatkov za zdravstvo na prebivalca v povprečju OECD podaljšalo pričakovano trajanje življenja ob rojstvu za 3–4 mesece.

³ V študiji OECD (Health Care Systems: Efficiency and Policy Setting, 2010) je ocenjeno, da bi 10-odstotno povečanje izdatkov za zdravstvo na prebivalca v povprečju OECD podaljšalo pričakovano trajanje življenja ob rojstvu za 3–4 mesece.

⁴ OECD (2011), Health at a Glance 2011: OECD Indicators.

⁵ Health Care Systems: Efficiency and Policy Setting, 2010.

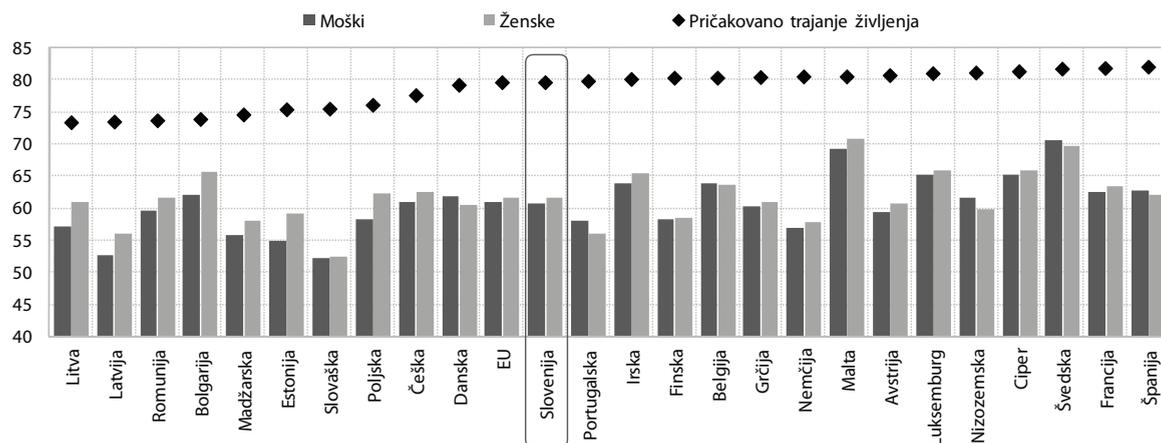
⁶ Oziroma po posameznih državah od enega leta v Avstraliji do štirih let na Madžarskem (Slovenija v študijo ni bila vključena).

Tabela: Pričakovano trajanje življenja v Sloveniji in v državah članicah EU, 1995–2010

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	np	np	78,5	79,0	79,2	79,4	np	np
Avstrija	76,9	78,3	79,5	80,1	80,4	80,6	80,5	80,8
Belgija	77,0	77,9	79,1	79,5	79,9	79,8	80,1	np
Bolgarija	71,0	71,6	72,5	72,7	73,0	73,3	73,7	73,8
Ciper	77,4	77,7	78,9	80,3	80,1	80,8	81,1	np
Češka	73,3	75,1	76,1	76,8	77,0	77,3	77,4	77,7
Danska	75,3	76,9	78,3	78,4	78,4	78,8	79,0	79,3
Estonija	67,7	70,8	72,8	73,1	73,1	74,3	75,2	76,0
Finska	76,7	77,8	79,1	79,5	79,6	79,9	80,1	80,2
Francija	78,1	79,2	80,4	81,0	81,3	81,4	81,6	np
Grčija	77,5	78,0	79,2	79,5	79,4	80,0	80,2	80,6
Irska	75,5	76,6	79,4	79,7	79,7	80,2	79,9	81,0
Italija	78,3	79,9	80,9	81,5	81,6	81,9	np	np
Latvija	np	np	71,0	70,9	71,2	72,5	73,3	73,7
Litva	69,1	72,2	71,3	71,1	70,9	72,0	73,2	73,5
Luksemburg	76,8	78,0	79,6	79,4	79,5	80,7	80,8	80,8
Madžarska	70,0	71,9	73,0	73,5	73,6	74,2	74,4	74,7
Malta	77,2	78,4	79,4	79,5	79,9	79,7	80,3	81,4
Nemčija	76,7	78,3	79,4	79,9	80,1	80,2	80,3	80,5
Nizozemska	77,6	78,2	79,6	80,0	80,4	80,5	80,9	81,0
Poljska	72,0	73,8	75,0	75,3	75,4	75,6	75,9	76,4
Portugalska	75,4	76,7	78,1	78,9	79,1	79,4	79,6	79,8
Romunija	69,3	71,2	72,1	72,6	73,2	73,4	73,5	np
Slovaška	72,4	73,3	74,1	74,4	74,6	74,9	75,3	75,6
Slovenija	74,7	76,2	77,5	78,3	78,4	79,1	79,4	79,8
Španija	78,1	79,3	80,3	81,1	81,1	81,4	81,8	82,2
Švedska	79,0	79,8	80,7	81,0	81,1	81,3	81,5	81,6
Združeno kraljestvo	76,7	78,0	79,2	79,6	79,8	79,9	80,5	np

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population, 2011
Opombi: np - ni podatka

Slika: Leta zdravega življenja ob rojstvu v primerjavi s pričakovanim trajanjem življenja v Sloveniji in v EU, 2009

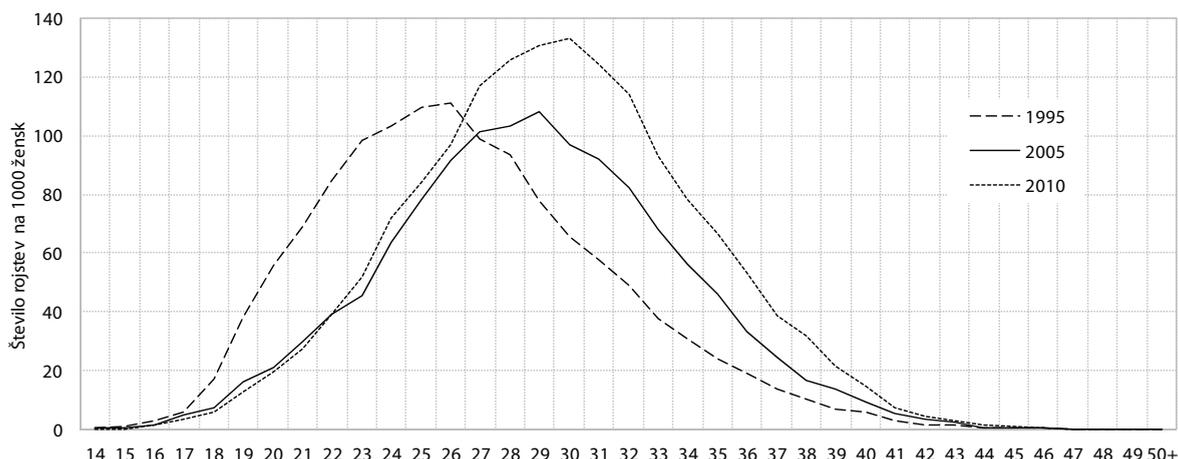
Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population, 2011
Opomba: Za EU je upoštevano pričakovano trajanje življenja leta 2008.

Stopnja rodnosti

Tudi leta 2010 se je število rojstev v Sloveniji nekoliko povečalo, povečala pa se je tudi stopnja celotne rodnosti. Rojenih je bilo 22.343 otrok, 487 več kot leto prej, stopnja celotne rodnosti¹ pa se je povečala na 1,57 in se s tem približala povprečju EU (glej tabelo). Z izjemo leta 2000 se je stopnja celotne rodnosti v Sloveniji do leta 2003 neprekinjeno zniževala že od leta 1980 dalje, ko je z 2,11 zadnjič dosegla raven, ki še zagotavlja nezmanjšano obnavljanje generacij. Najnižjo raven je dosegla leta 2003, in sicer 1,20, od takrat pa se počasi povečuje. Po trenutno razpoložljivih podatkih se je število rojstev v Sloveniji v prvih dveh četrtletjih 2011 glede na enako obdobje predhodnega leta nekoliko znižalo.

Leta 2010 se je nadaljevalo zviševanje povprečne starosti žensk ob rojstvu otrok. Povečala se je na 30,3 (0,2 leta več kot leto prej in 0,9 več kot leta 2005). Povečala pa se je tudi povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka (za 0,2, na 28,7 leta). V letu 2010 se je zmanjševanje stopenj rodnosti žensk, mlajših od 26 let, ki traja že več kot 25 let, v večini starostnih skupin nadaljevalo. Po drugi strani pa se je nadaljevalo tudi povečevanje stopenj rodnosti, zlasti v starosti od 27. do 32. leta. Rodnost žensk, starejših od 27 let (še posebej v starosti 31–36 let), ima namreč tendenco naraščanja vse od leta 1990, s čimer sta se neprekinjeno povečevali tudi obe povprečni starosti žensk ob rojstvu otrok in ob rojstvu prvega otroka. Slovenija se tako že uvršča med države, katerih povprečna starost žensk ob rojstvu otrok je višja od evropskega povprečja (po zadnjem podatku za leto 2009 je bilo to 29,8 leta).

Slika: Starostno specifične stopnje rodnosti, Slovenija, 1995, 2005 in 2010

Vir: SURS, 2011.

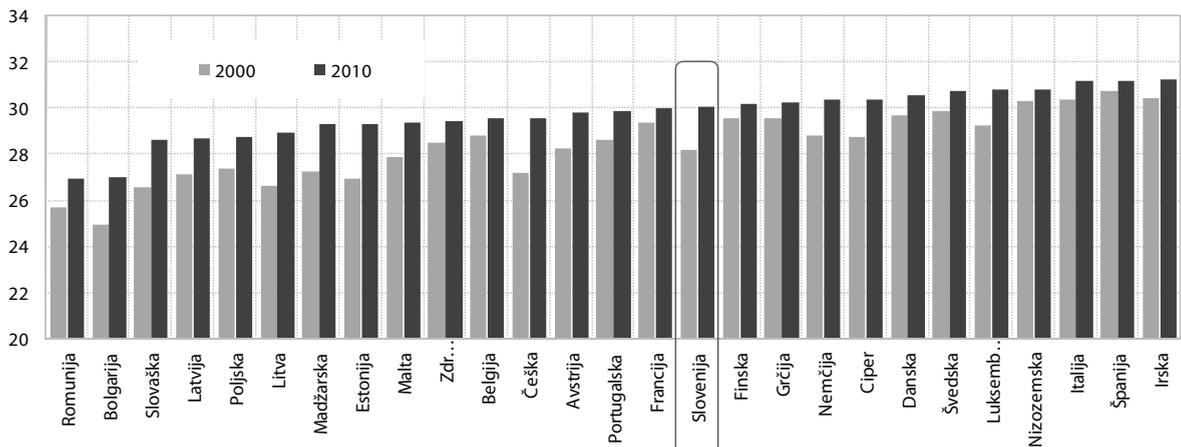
¹ Stopnja celotne rodnosti je vsota starostno specifičnih koeficientov rodnosti v koledarskem letu. Kaže število živorojenih, ki bi jih v povprečju rodila posamezna ženska, če bi v celotni njeni rodni dobi veljale enake starostno specifične stopnje rodnosti, kot so bile izmerjene v obravnavanem koledarskem letu.

Tabela: Stopnja celotne rodnosti v državah EU, 1995–2010

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	np	np	1,51	1,54	1,56	1,60	1,59	np
Avstrija	1,42	1,36	1,41	1,41	1,38	1,41	1,39	1,44
Belgija	1,56	1,67	1,76	1,80	1,82	1,86	1,84	np
Bolgarija	1,23	1,26	1,32	1,38	1,42	1,48	1,57	1,49
Ciper	2,03	1,64	1,42	1,45	1,39	1,46	1,51	np
Češka	1,28	1,14	1,28	1,33	1,44	1,50	1,49	1,49
Danska	1,8	1,77	1,80	1,85	1,84	1,89	1,84	1,87
Estonija	1,38	1,38	1,50	1,55	1,63	1,65	1,62	1,63
Finska	1,81	1,73	1,80	1,84	1,83	1,85	1,86	1,87
Francija	1,71	1,89	1,92	1,98	1,96	1,99	1,99	np
Grčija	1,31	1,26	1,33	1,40	1,41	1,51	1,52	1,44
Irska	1,84	1,89	1,86	1,92	2,01	2,07	2,07	2,07
Italija	1,19	1,26	1,32	1,35	1,37	1,42	1,41	np
Latvija	1,27	np	1,31	1,35	1,41	1,44	1,31	1,17
Litva	1,55	1,39	1,27	1,31	1,35	1,47	1,55	1,55
Luksemburg	1,7	1,76	1,63	1,65	1,61	1,61	1,59	1,63
Madžarska	1,57	1,32	1,31	1,34	1,32	1,35	1,32	1,25
Malta	np	1,70	1,38	1,39	1,37	1,44	1,43	1,38
Nemčija	1,25	1,38	1,34	1,33	1,37	1,38	1,36	1,39
Nizozemska	1,53	1,72	1,71	1,72	1,72	1,77	1,79	1,79
Poljska	1,62	1,35	1,24	1,27	1,31	1,39	1,40	1,38
Portugalska	1,41	1,55	1,40	1,36	1,33	1,37	1,32	1,36
Romunija	1,41	1,31	1,32	1,32	1,30	1,35	1,38	np
Slovaška	1,52	1,30	1,25	1,24	1,25	1,32	1,41	1,40
Slovenija	1,29	1,26	1,26	1,31	1,38	1,53	1,53	1,57
Španija	1,17	1,23	1,35	1,38	1,40	1,46	1,40	1,39
Švedska	1,73	1,54	1,77	1,85	1,88	1,91	1,94	1,98
Združeno kraljestvo	1,71	1,64	1,78	1,84	1,9	1,96	1,94	np

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population, 2011.
Opomba: np - ni podatka.

Slika: Povprečna starost žensk ob rojstvu otrok v nekaterih članicah EU, 2000 in 2010*

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population, 2010
Opomba: * Belgija, Francija, Italija, Ciper, Romunija in Združeno kraljestvo: 2009.

Selitveni koeficient

Selitveni koeficient¹ se je leta 2010 v Sloveniji znižal na okoli nič, v prvem polletju 2011 pa je bil ponovno rahlo pozitiven. Potem ko je selitveni koeficient leta 2008 dosegel do sedaj najvišjo raven (9,2 na 1.000 prebivalcev po novi definiciji selitev²) in se leta 2009 znižal na 5,6 na 1.000 prebivalcev (kar je bilo še vedno med najvišjimi v EU), je leta 2010 padel na okrog nič. Razlog za ničelni prirast prebivalstva iz naslova selitev je občutno manjše priseljevanje v Slovenijo. Po podatkih SURS se je namreč leta 2010 v Slovenijo priselilo 15.820 oseb (skoraj pol manj kot leto prej), odselilo pa 15.727 oseb (16 % manj kot leto prej). Po podatkih Eurostata, ki so popravljeni za statistično napako, pa je bil selitveni koeficient leta 2010 celo rahlo negativen, in sicer -0,3 na 1.000 prebivalcev. V prvem polletju 2011 se je v Slovenijo priselilo spet nekoliko več oseb, kot se je iz nje odselilo, tako da je bil selitveni koeficient rahlo pozitiven: 0,6 na 1.000 prebivalcev. V obdobju 1995–2004 je bil selitveni koeficient v Sloveniji v povprečju nizek (okrog 1,2), v letih od 2005 do 2008 pa se je hitro povečeval. Pri tem je število priselitev v Slovenijo, ki se je v obdobju 1995–2000 gibalo v povprečju 6.500 letno, v letih 2008 in 2009 že preseгло 30 tisoč. Skupaj s priselitvami se je povečevalo tudi število odselitev, ki jih je bilo v obdobju 1995–2000 v povprečju okrog 4.100 letno, do leta 2009 pa se je povečalo na 18.788 (brez sezonskih migrantov).

Zmanjšanje selitvenega koeficienta v zadnjih treh letih je posledica gospodarske krize in zaostrenih pogojev za pridobitev dovoljenj za bivanje.

Pospešeno povečevanje selitvenega koeficienta v obdobju 2004–2008 je bilo v veliki meri posledica gospodarske konjunktore po vstopu Slovenije v EU. Podjetja so v tem času vse pogosteje najemala tuje delavce, predvsem zaradi pomanjkanja določenih poklicnih profilov, zlasti gradbenih, tako da se je število v Sloveniji zaposlenih tujcev v tem obdobju podvojilo. Leta 2008 pa se je priseljevanje dodatno povečalo zaradi pristopa Slovenije k Schengenskemu sporazumu, ko je prihajalo tudi do zlorab, in sicer so tujci z dovoljenji za prebivanje v Republiki Sloveniji odhajali v druge države pogodbenice Schengenskega sporazuma in tam delali, zaprosili za azil ali se prijavili kot iskalcizaposlitve. Razlogi za zmanjšanje selitvenega

prirasta, ki se je začelo v drugem četrtletju 2009 in se še pospešilo leta 2010, so bili zato, poleg poslabšanih gospodarskih razmer, ki so zaustavile zaposlovanje tujcev³, tudi zaostreni pogoji pridobivanja dovoljenj za bivanje tujcev v Republiki Sloveniji, ki jih je v tem času sprejela Vlada RS.

Večina priseljenih je še naprej iz držav naslednic nekdanje Jugoslavije, njihova izobrazbena raven pa se je leta 2010 izboljšala. Število priseljenih v Slovenijo presega število odseljenih le pri tujcih, selitveni prirast državljanov RS pa je že vse od leta 2000 rahlo negativen⁴. Največ priseljenih je še vedno iz Bosne in Hercegovine, čeprav se je njihovo število v zadnjih dveh letih skoraj prepolovilo. Priselitev iz drugih držav članic EU v Slovenijo ostaja malo. Med priseljenimi tujci je okrog 70 % takih, ki v Sloveniji iščejo zaposlitev, vendar je od teh leta 2010 dobilo delo le 85 %. Največ jih še vedno dela v gradbeništvu, a se je delež (in število) zaposlenih v gradbeništvu leta 2010 ponovno zmanjšal. Posledično se je spremenila tudi izobrazbena sestava delovno aktivnih tujcev v korist srednje ter višje ali visoko izobraženih.

¹ To je razmerje med selitvenim prirastom in povprečnim številom prebivalcev v koledarskem letu; selitveni prirast pa je razlika med številom priseljenih in odseljenih v koledarskem letu.

² Z letom 2008 je SURS prešel na novo definicijo stalnih selitev, ki izključuje selivce, ki so prisotni v državi ali odsotni iz nje manj kot eno leto. Po stari definiciji, ki je vključevala tudi sezonske migrante, je bil selitveni koeficient v letu 2008 višji, 13,9 na 1.000 prebivalcev.

³ Kot kažejo podatki SRDAP.

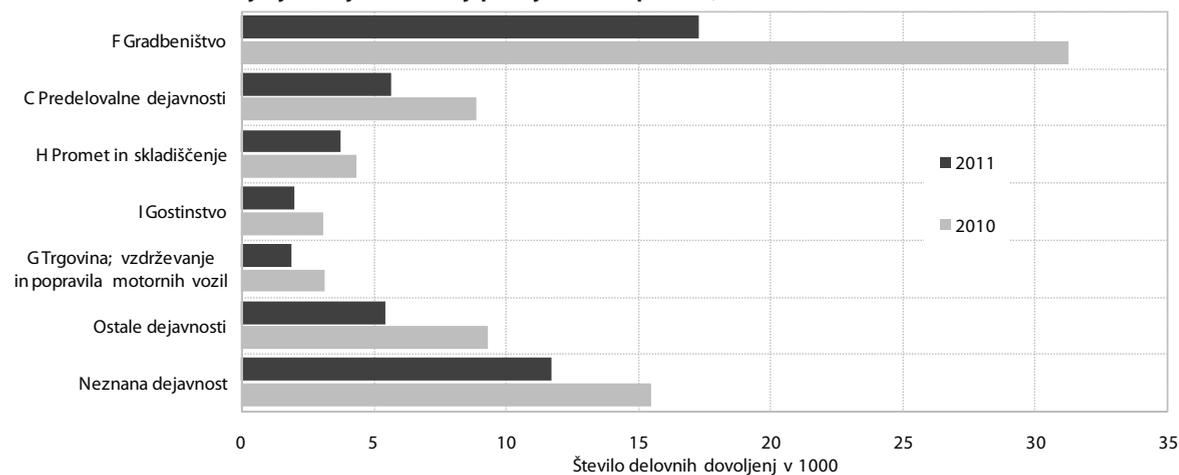
⁴ Povprečni selitveni koeficient državljanov v obdobju 2000–2009 je bil -0,4 na 1.000 prebivalcev.

Tabela: Selitveni prirast (s statističnimi popravki), število oseb na 1.000 prebivalcev

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU-27	1,4	1,5	3,6	3,2	3,9	2,9	1,8	1,8
Avstrija	0,3	2,2	6,1	3,0	4,1	4,1	2,5	3,3
Belgija	0,2	1,3	4,7	4,9	5,5	5,9	5,9	8,2
Bolgarija	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,1	-2,1	-3,2
Ciper	9,2	5,7	19,0	11,2	9,4	4,5	2,3	-4,1
Češka	1,0	0,6	3,5	3,4	8,1	6,9	2,7	1,5
Danska	5,5	1,9	1,2	1,9	3,7	4,6	2,8	3,0
Estonija	-10,8	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Finska	0,8	0,5	1,7	2,0	2,6	2,9	2,7	2,6
Francija	np	2,7	3,1	1,9	1,2	1,2	1,1	1,2
Grčija	7,3	2,7	3,6	3,6	3,6	3,2	3,1	1,5
Irska	1,6	8,4	15,0	15,6	10,6	0,7	-6,2	-7,5
Italija	0,5	0,9	5,2	6,4	8,4	7,1	5,3	5,2
Latvija	-5,5	-2,3	-0,2	-1,1	-0,3	-1,1	-2,1	-3,5
Litva	-6,5	-5,8	-2,6	-1,4	-1,6	-2,3	-4,6	-23,7
Luksemburg	10,6	7,9	13,1	11,3	12,5	15,8	13,2	15,1
Madžarska	1,7	1,6	1,7	2,1	1,4	1,6	1,7	1,2
Malta	0,2	2,3	4,0	5,3	4,2	5,9	-0,4	5,4
Nemčija	4,9	2,0	1,0	0,3	0,5	-0,7	-0,1	1,6
Nizozemska	1,0	3,6	-1,4	-1,6	-0,1	1,9	2,3	2,0
Poljska	-0,5	-10,7	-0,3	-0,9	-0,5	-0,4	0,0	-0,1
Portugalska	2,2	4,6	3,6	2,5	1,8	0,9	1,4	0,4
Romunija	-0,9	-0,2	-0,3	-0,3	0,0	0,1	-0,1	0,0
Slovaška	0,5	-4,1	0,6	0,7	1,3	1,3	0,8	0,6
Slovenija	0,4	1,4	3,2	3,1	7,1	9,2	5,6	-0,3
Španija	1,8	9,7	14,8	13,7	15,6	9,0	1,1	1,3
Švedska	1,3	2,7	3,0	5,6	5,9	6	6,7	5,3
Združeno kraljestvo	1,1	2,4	3,8	3,2	3,5	3,1	3,3	2,6

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions – Demography, 2011.

Slika: Izdana delovna dovoljenja za tujce v Sloveniji po dejavnosti zaposlitve, 2010 in 2011

Vir: ZRSZ, Trg dela v številkah, 2011, dostopno na <http://www.ess.gov>.

Regionalne razlike v BDP na prebivalca

Leta 2009 se je gospodarska aktivnost znižala v vseh regijah, najmanj v osrednjeslovenski, zaradi česar se je zaostanek ekonomsko šibkejših regij do osrednjeslovenske in slovenskega povprečja povečal. BDP na prebivalca je leta 2009¹ najbolj presegal slovensko povprečje v osrednjeslovenski regiji (za dobrih 42 %), najnižji pa je bil v pomurski (za 34,3 % nižji od slovenskega povprečja). Edina regija, ki poleg osrednjeslovenske že vsa leta nekoliko presega slovensko povprečje je obalno–kraška (za 9 % leta 2009). Obe regiji z nadpovprečnim BDP na prebivalca sta leta 2009 beležili najmanjše znižanje gospodarske aktivnosti in tako še povečali prednost pred slovenskim povprečjem. Po drugi strani je bilo največje znižanje BDP zabeleženo v koroški in gorenjski regiji ter jugovzhodni Sloveniji, tj. v regijah z relativno visokim deležem predelovalnih dejavnosti v strukturi BDV, ki jih je kriza leta 2009 najbolj prizadela. Leta 2009 je prvič po letu 2000 pomurska, ekonomsko najšibkejša regija, svoj zaostanek do slovenskega povprečja nekoliko zmanjšala.

Slovenske regije so leta 2009 povečale zaostanek do evropskega povprečja. Statistične regije so dokaj uspešno zmanjševale zaostanek do evropskega povprečja, še posebej po letu 2006, leta 2009 pa se je ta proces prekinil. Edini regiji, ki še vedno presegata evropsko povprečje, sta osrednjeslovenska (za skoraj četrtino) in obalno–kraška regija (za 5 %), vendar sta obe zmanjšali prednost pred njim. Obenem se je povečal zaostanek tudi pri vseh ostalih regijah, najbolj pri gorenjski, jugovzhodni Sloveniji in koroški regiji. Tudi v daljšem časovnem obdobju – med letoma 2000 in 2009 – je osrednjeslovenska regija najbolj izboljšala položaj do evropskega povprečja (za 14 o. t.), zasavska pa ga je najbolj poslabšala (za -5 o. t.).

Razmerje BDP na prebivalca med regijama z dvema skrajnima vrednostma se že od leta 2006 ne spreminja in je relativno nizko. Osrednjeslovenska regija je imela leta 2009 2,2-krat višji BDP na prebivalca kot ekonomsko najšibkejša pomurska regija. To je toliko kot leto prej in nekoliko več kot leta 2000, ko je imela osrednjeslovenska regija 1,9-krat višji BDP na prebivalca. Glede na različno kupno moč v regijah pa je dejansko razmerje verjetno še manjše. Na to kaže tudi nižje razmerje med skrajnima vrednostma v neto razpoložljivem dohodku (1:1,3) in se že od leta 2000 skoraj ne spreminja². V primerjavi z drugimi državami EU je razmerje v BDP na prebivalca med regijama s

skrajnima vrednostma na ravni NUTS 3 v Sloveniji med manjšimi. Leta 2009³ je v Sloveniji znašalo 2,2, najvišje je bilo v Združenem kraljestvu (10,5) najnižje pa na Malti (1,4).

Regionalne razlike v BDP na prebivalca so se leta 2009 nekoliko povečale, a ostajajo med najnižjimi v državah članicah EU. Relativna razpršenost⁴ BDP na prebivalca, ki je tudi eden od kazalnikov regionalnih razlik, se je glede na leto 2008 po naših izračunih povečala za 1,3 o. t. na 22,9 %. Čeprav je to največji porast po letu 2003, so regionalne razlike na ravni NUTS 3 v primerjavi z drugimi državami EU še vedno med najnižjimi. Po naših izračunih je namreč ta mera razpršenosti leta 2009 v povprečju EU znašala 32,8⁵ %, pri čemer je bila najvišja v Bolgariji (46,6 %), najnižja pa na Nizozemskem (17,7 %). Razlike med državami se na ravni EU zmanjšujejo, kar pa večinoma ne velja za razlike znotraj posameznih držav. Po letu 2000 so razlike do evropskega povprečja najhitreje zmanjševale predvsem države, ki so se priključile EU po letu 2004, obenem pa so se tem državam večinoma povečevale notranje razlike. Podobno je bilo tudi v Sloveniji, kjer se je disperzija povečala za 2,3 o. t., kar pa je še vedno najmanj med omenjenimi državami. Regionalne razlike nastajajo predvsem zaradi višje rasti v eni ali dveh regijah, običajno v regiji z glavnim mestom. Tak proces je opazen tudi v Sloveniji, vendar na bistveno nižji ravni.

³ Preračuni Umar za leto 2009.

⁴
$$RD_{Rt} = 100 \sum_r \left(\frac{P_{rt}}{P_{Rt}} \right) \left| \left(\frac{BDP_{rt}}{BDP_{Rt}} \right) - 1 \right|$$

pri čemer je t = leto,

P_r = prebivalstvo regije,

P_R = prebivalstvo Slovenije,

BDP_r = BDP na prebivalca regije,

BDP_R = BDP na prebivalca Slovenije, izraženo v odstotkih.

⁵ Izračun ne vključuje Cipro in Luksemburga, ker nimata regij na NUTS 3 ravni, ter Španije, ker ni razpoložljivih podatkov za regije na NUTS 3 ravni.

¹ Zadnji razpoložljivi podatki.

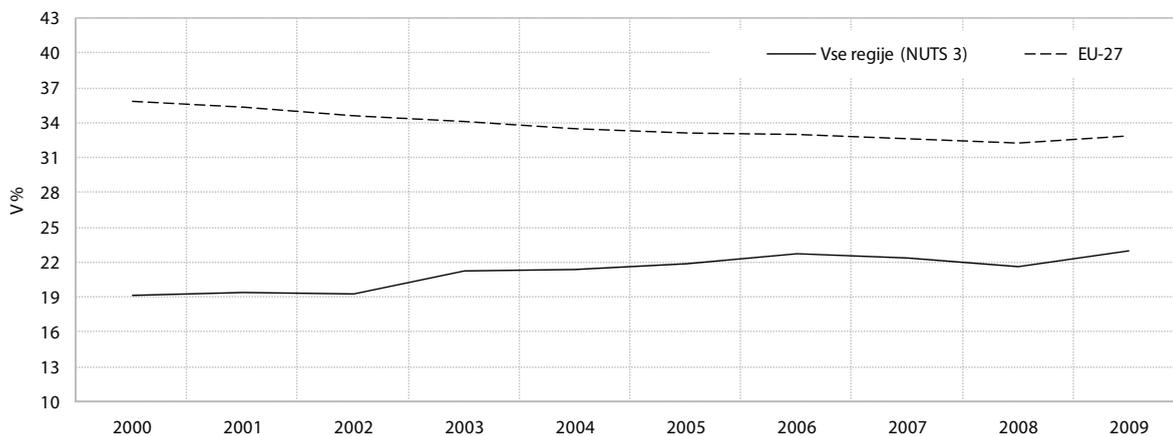
² Giblje se med 1,3 in 1,4.

Tabela: Bruto domači proizvod na prebivalca, indeksi, SLO=100, EU-27=100

Kohezijska regija / Statistična regija	2000	2005	2006	2007	2008	2009	EU-27=100, 2009	Struktura BDV 2009, v %	Realna rast BDP 2009/08, v %
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	87	100,0	-8,0
Zahodna Slovenija	118,2	120,3	120,8	120,6	119,5	120,0	105	56,3	np
Obalno-kraška	107,8	105,6	106,6	106,7	107,7	109,0	95	5,9	-6,0
Goriška	97,8	94,4	93,4	95,5	95,7	94,6	82	5,5	-10,0
Gorenjska	88,9	87,7	86,4	86,2	85,4	82,0	71	8,1	-11,8
Osrednjeslovenska	137,3	142,5	144,0	143,1	140,7	142,6	124	36,8	-5,7
Vzhodna Slovenija	84,6	82,7	82,2	82,3	82,9	82,4	72	43,7	np
Notranjsko-kraška	80,7	72,6	71,7	72,0	72,2	72,4	63	1,8	-7,9
Jugovzhodna Slovenija	93,0	93,3	94,9	94,8	94,9	92,4	80	6,4	-10,0
Spodnjeposavska	87,8	84,9	82,9	83,5	84,6	85,6	75	2,9	-8,4
Zasavska	78,5	69,9	67,2	66,2	66,7	66,4	58	1,5	-9,8
Savinjska	89,8	89,0	87,5	87,4	89,5	89,0	78	11,3	-9,0
Koroška	83,8	79,8	77,8	77,9	77,6	74,9	65	2,7	-12,1
Podravska	82,5	82,6	83,3	83,8	84,0	83,6	73	13,2	-8,9
Pomurska	72,7	67,0	65,4	65,0	64,9	65,7	57	3,8	-8,4

Vir: SI – STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni bruto domači proizvod, 2011, Eurostat – general and regional statistics, 2012.
Opomba: BDV – bruto dodana vrednost.

Slika: Razpršenost regionalnega BDP na prebivalca v SKM na ravni NUTS 3 v EU-27 in v Sloveniji, v %

Vir: SI-STAT podatkovni portal, 2011.

Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti

Število brezposelnih se je leta 2011 povečalo v vseh regijah, razen v pomurski, ki ima sicer najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti. Dobra petina vseh brezposelnih je v najbolj številčni, osrednjeslovenski regiji, kjer se je število brezposelnih glede na leto 2010 nadpovprečno povečalo. Podobno je bilo tudi v obalno-kraški, notranjsko-kraški regiji, jugovzhodni Sloveniji in goriški regiji. V slednji se je po letu 2008 število brezposelnih povečalo za več kot enkrat¹, kar je največ med vsemi regijami. Edina regija, kjer se je število brezposelnih leta 2011 znižalo, je bila pomurska regija, vendar je bilo njihovo število za 44 % višje kot pred začetkom krize².

Tudi stopnja registrirane brezposelnosti se je leta 2011 povečala v vseh regijah, razen pomurski. Regije z nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti so že vrsto let iste in vse sodijo v kohezijsko regijo vzhodna Slovenija. Kljub 1-odstotnem padcu stopnje registrirane brezposelnosti v pomurski regiji, ima ta še vedno najvišjo stopnjo (18 %), ki za 1,5-krat presega slovensko povprečje, vendar je razkorak do slovenskega povprečja leta 2011 tudi najbolj zmanjšala. Najnižjo stopnjo (8,8 %) je zabeležila gorenjska regija, največje povečanje pa obalno-kraška regija, ki je bila leta pred tem regija z najnižjo stopnjo brezposelnosti. Ob povečanju stopnje registrirane brezposelnosti v skoraj vseh regijah so razkorak do slovenskega povprečja zmanjšale večinoma regije z nadpovprečno stopnjo. To je privedlo do zmanjšanja regionalnih razlik, a je breme brezposelnosti v Sloveniji še vedno dokaj neenakomerno razporejeno.

Leta 2011 so se razlike med regijami v stopnji registrirane brezposelnosti zmanjšale. Mera absolutne razpršenosti³, s katero merimo regionalne razlike, je leta 2011 znašala 2,1 (0,3 manj kot leta 2010). Največje regionalne razlike so bile leta 2003, po tem letu pa so se, z izjemo let 2009 in 2010,

postopoma zmanjševale. Leta 2011 se je stopnja registrirane brezposelnosti povežala v vseh regijah, razen v pomurski. Manjše regionalne razlike pa so posledica hitrejšega naraščanja stopnje registrirane brezposelnosti v regijah s podpovprečno stopnjo. Zaradi zmanjšanja stopnje registrirane brezposelnosti v pomurski regiji in povečanja v regiji z najnižjo stopnjo (gorenjska leta 2011) se je zmanjšalo tudi razmerje med regijo z najvišjo in najnižjo vrednostjo – na 1,9 (2,4 leta 2010), kar je najnižje razmerje po letu 2000.

Med različnimi skupinami brezposelnih, ki so leta 2011 najbolj naraščale v številu in deležu, so dolgotrajno brezposelni, starejši brezposelni (nad 50 let) in brezposelni z najmanj višjo izobrazbo.

Število brezposelnih, ki iščejo delo že več kot leto, se še povečuje, v nekaterih regijah jih je že več kot polovica vseh brezposelnih (pomurska, koroška, spodnjeposavska, savinjska regija). Prav tako so trenutne razmere na trgu dela neugodne za starejše brezposelne. Njihovo število se je v primerjavi z letom 2008 povečalo za več kot dvakrat v goriški in notranjsko-kraški regiji. Ta skupina brezposelnih ima največji delež (skoraj 43 %) v gorenjski regiji, kjer se je tudi najbolj povečalo glede na leto 2010. V povprečju se je za četrtno povečalo tudi število brezposelnih z najmanj višjo izobrazbo, najbolj v pomurski regiji (za dobrih 30 %), čeprav ima ta regija najnižji delež (9 %) brezposelnih iz te skupine. Največ brezposelnih z višjo in visoko izobrazbo je v osrednjeslovenski in goriški regiji (nad 15 %), kjer je tudi delež visoko izobraženega prebivalstva nadpovprečen.

¹ V goriški regiji se je število brezposelnih povečalo za 125 % oz. 2.906 oseb.

² Za 2.932 oseb.

³ Mera absolutne razpršenosti (disperzije):

$$AD_{Rt} = \sum_r \left(\frac{A_{rt}}{A_{Rt}} \right) |SB_{rt} - SB_{Rt}|$$

pri čemer je t = leto,

A_r = aktivno prebivalstvo regije,

A_R = aktivno prebivalstvo Slovenije,

SB_r = stopnja registrirane brezposelnosti regije,

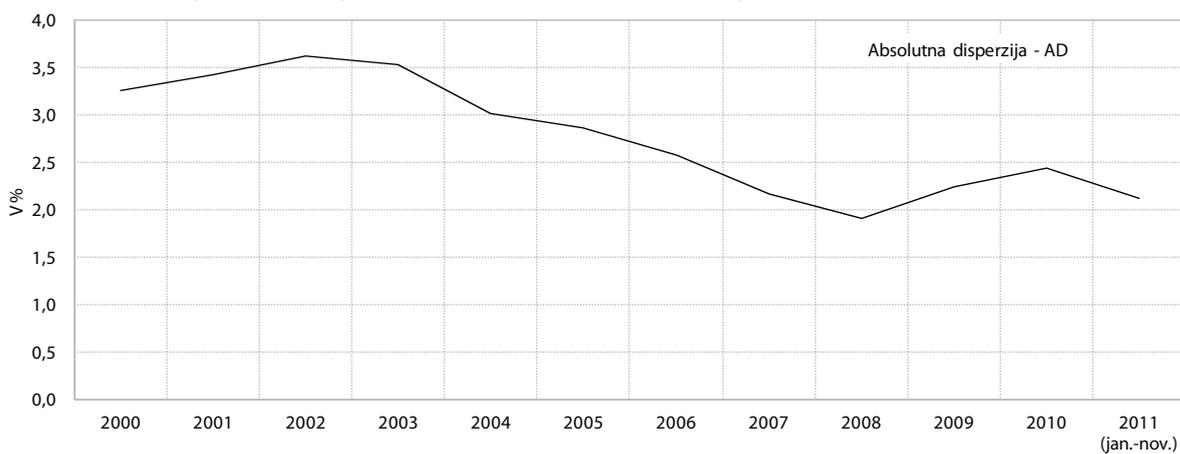
SB_R = stopnja registrirane brezposelnosti Slovenije.

Tabela: Stopnja registrirane brezposelnosti po regijah, v %

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Slovenija	11,8	10,2	9,4	7,7	6,7	9,1	10,7	11,8
Osrednjeslovenska	8,8	7,6	7,2	5,9	5,0	6,8	8,5	9,9
Obalno-kraška	8,8	7,5	7,2	6,3	5,2	6,9	7,9	9,6
Gorenjska	9,7	7,3	6,4	4,9	4,4	6,9	8,1	8,8
Goriška	5,9	6,5	6,2	4,9	4,3	7,1	8,6	10,0
Savinjska	13,1	12,7	11,6	9,4	8,0	10,3	11,8	12,7
Jugovzhodna Slovenija	10,4	8,8	8,6	7,0	6,3	8,9	10,0	11,6
Pomurska	16,7	17,1	15,7	13,4	12,2	15,9	19,0	18,0
Notranjsko-kraška	10,4	7,9	7,0	5,4	4,9	7,1	8,5	10,0
Podravska	18,1	13,5	12,7	10,4	9,1	11,9	13,5	14,5
Koroška	9,9	10,6	10,1	8,1	7,3	10,9	13,1	13,3
Spodnjeposavska	13,4	11,5	10,5	8,9	7,7	10,2	12,2	13,4
Zasavska	14,9	13,8	12,0	9,7	8,2	11,0	11,9	13,3

Vir: SURS, 2012.

Slika: Razpršenost registrirane stopnje brezposelnosti na NUTS 3 ravni, Slovenija, 2000–2011 (I-XI)

Vir: SURS, 2012, preračuni UMAR.

Knjižna proizvodnja in splošne knjižnice

Število izdanih naslovov knjig in brošur se je leta 2010 drugo leto zapored zmanjšalo, prekinila pa so se tudi ugodna gibanja na področju leposlovja.

Potem ko je od začetka izvajanja SRS, tj. od leta 2005, število izdanih knjig in brošur¹ naraščalo, se je leta 2010 drugo leto zapored zmanjšalo. Znašalo je 5.621, kar je 8,4 % manj kot leto pred tem. V zadnjem letu so se znotraj področja knjig in brošur prekinila tudi ugodna gibanja na področju leposlovja. Po večletnem naraščanju števila naslovov leposlovja se je leta 2010 njihovo število zmanjšalo za 10,7 %, na 1.315. Glede na državo izvora je bilo gibanje neugodno na področju slovenske književnosti, kjer se je število izdanih naslovov zmanjšalo za 15,0 %, s čimer so se prekinila ugodna gibanja iz preteklih let. Na področju tuje književnosti pa se je rast števila izdanih naslovov nadaljevala tudi v tem letu. Na področju leposlovja se je leta 2010 zmanjšalo število izdanih naslovov vseh knjižnih zvrsti², razen pesništva za otroke in mladino ter dram, kjer se je povečalo. V relativnem smislu se je najbolj zmanjšalo število naslovov kratke proze, v absolutnem smislu pa pesništva. Kljub večinoma neugodnim gibanjem leta 2010 pa je bilo število naslovov vseh knjižnih zvrsti, razen kratke proze, višje kot ob začetku izvajanja SRS.

Rast števila enot knjižničnega gradiva³ se je leta 2009 upočasnila. Knjižnično gradivo v splošnih knjižnicah je kazalnik ponudbe knjižnic in dostopnosti knjižnega, avdiovizualnega, slikovnega gradiva ipd. Število enot knjižničnega gradiva se že vrsto let povečuje, vendar se je rast leta 2009 močno upočasnila (gl. tabelo). Ob majhnem povečanju števila enot knjižničnega gradiva se je tudi njihovo število na prebivalca⁴ leta 2009 le malo povečalo, a je bilo najvišje, odkar so na voljo podatki.

Obisk splošnih knjižnic se je leta 2009 močno zmanjšal, s čimer so se prekinila ugodna gibanja iz prejšnjih let. Leta 2009 je bilo v splošne knjižnice včlanjenega 24,8 % prebivalstva, kar je nekoliko manj

kot v predhodnem letu. Včlanjenost prebivalstva v knjižnice se je tako zmanjšala že tretje leto zapored in je bila najnižja v obdobju izvajanja SRS in na ravni leta 2000. Leta 2009 se je znižal tudi obisk splošnih knjižnic, za 8,1 % na 9,208 mio, še vedno pa je bil večji kot leta 2005. Ob precej manjšem obisku splošnih knjižnic se je zmanjšalo tudi število izposojenih enot knjižničnega gradiva (za 6,3 %), posledično pa tudi povprečno število izposojenih enot knjižničnega gradiva na prebivalca (na 11,7 enot). Takšna gibanja pa ne pomenijo nujno zmanjšanja bralnih navad prebivalstva, ampak so lahko posledica obsežnejše rabe novih tehnologij, ki omogočajo branje e-knjig. Poleg tega so se leta 2009 povečali tudi izdatki za nakupe knjig na člana gospodinjstva⁵.

¹ Brošura ima od 5 do 48 strani, knjiga pa 49 in več strani.

² Romani, pesništvo, pesništvo za otroke in mladino, drame, kratka proza, kratka proza za otroke in mladino in drugo.

³ Knjižnično gradivo je vse gradivo, ki je strokovno obdelano (inventarizirano, katalogizirano, klasificirano) in je na voljo uporabnikom. Knjižnično gradivo zajema knjižno gradivo (knjige in brošure ter serijske publikacije), neknjižno gradivo (avdiovizualno gradivo, mikrooblike, kartografsko gradivo, slikovno gradivo ipd), standarde in patente. V splošnih knjižnicah med knjižničnim gradivom v obdobju 2000–2009 ni bilo standardov in patentov.

⁴ Število prebivalstva po stanju 30. 6. oziroma 1. 7.

⁵ Vir: SURS, APG.

Tabela: Knjižnično gradivo¹, včlanjenost in izposoja v splošnih knjižnicah, Slovenija, 1995–2009

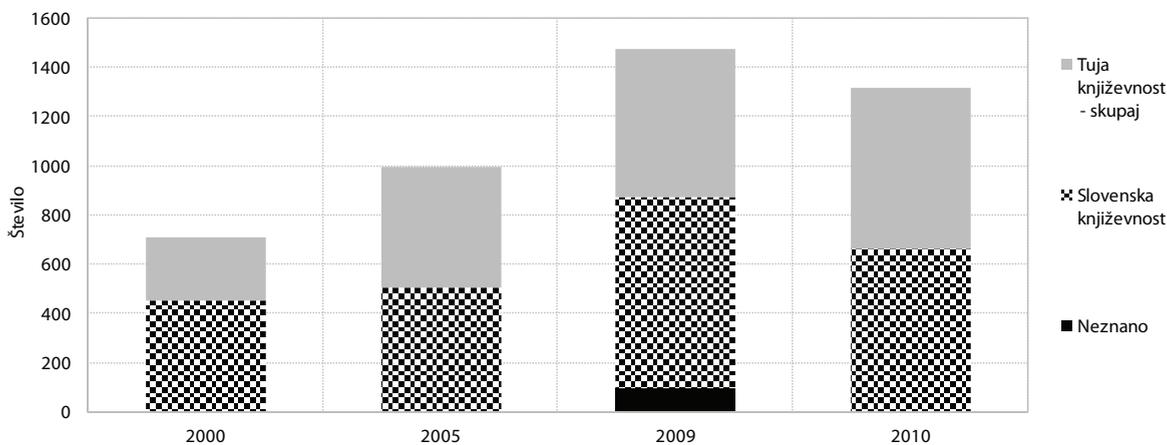
	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Število enot knjižničnega gradiva, v 1000	6.323	7.383	8.588	9.054	9.415	10.249	10.340
Delež prebivalstva ² , včlanjenega v knjižnico, v %	21,5	24,7	25,7	26,8	26,0	25,0	24,8
Povprečno število izposojenih enot knjižničnega gradiva na prebivalca	6,4	9,7	10,4	12,4	12,7	12,7	11,7

Vir: SURS, NUK, 2011.

Opomba: ¹ Knjižnično gradivo je vse gradivo, ki je strokovno obdelano (inventarizirano, katalogizirano, klasificirano) in je na voljo uporabnikom. Knjižnično gradivo zajema knjižno gradivo (knjige in brošure ter serijske publikacije), neknjižno gradivo (avdiovizualno gradivo, mikrooblike, kartografsko gradivo, slikovno gradivo ipd), standarde in patente.

² Število prebivalstva po stanju 30. 6. oziroma 1. 7.

Slika: Število izdanih naslovov del¹ na področju leposlovja, glede na državo izvora, 2000, 2005, 2009 in 2010

Vir: IZUM, NUK, SURS.

Opomba: ¹Knjige in brošure.

Literatura in viri

- A Cuts watch brief. (2012). London: PSIRU, Business School, University of Greenwich. Pridobljeno na <http://www.psiru.org/sites/default/files/germany-cwbrief-Oct2011.pdf>.
- A System of Health Accounts. (2011). OECD, Eurostat & WHO. Pridobljeno na: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264116016-en>
- Agriculture and fishery statistics. Main results – 2009–10 (2011). Luxemburg: Eurostat. Pridobljeno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-FK-11-001/EN/KS-FK-11-001-EN.PDF.
- Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015. (2005). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Akcijski načrt strategije prilaganjanja slovenskega kmetijstva in gozdarstva podnebnim spremembam za leti 2010 in 2011 (2008). Ljubljana: Vlada RS.
- Alert Mechanism Report – Report prepared in accordance with Articles 3 and 4 of the Regulation on the prevention and correction of macro-economic imbalances. (2012). COM(2012) 68 final. Bruselj: Evropska komisija.
- Alternative scenarios for assessing the impact of non-demographic factors on health care expenditure. Note for the attention of the Ageing Working Group attached to the Economic Policy Committee. ECFIN/C2 (2011) 720472. (2011). Brussels: European Commission, DG Economic and Financial Affairs
- An Analysis of the EU organic sector. (2010). Brussels: European Commission. Pridobljeno na <http://www.organic-world.net>.
- Analiza stanja na področju kulture. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno na: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/Letna_porocila/2011/Analiza_Stanja-web-finalno.pdf
- Analiza stanja, razvojnih teženj ter usmeritev za strateški prostorski razvoj Slovenije. CRP št. V5–1092. (2011). Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- Analysis of options beyond 20 % emission reductions: Member State results. (2012). Brussels: European Commission.
- Annual Monitoring Report 2009. Social Situation Observatory. Income Distribution and Living Conditions. (2009). Brussels: European Commission. Directorate-General "Employment, Social Affairs and Equal Opportunities«.
- ARSO podatkovni portal – Register emisijskih kuponov – Poročilo o izpolnitvi obveznosti 2010. (2011). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Attitudes towards vocational education and training, Special Eurobarometer 369. (2011). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno decembra 2011 na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_369_en.pdf.
- Barro, R.J. (2000). Education and Economic Growth. Pariz: OECD. Pridobljeno decembra 2011 na <http://www.oecd.org/dataoecd/5/49/1825455.pdf>
- Bashing public sector wages and public sector jobs (2010). ETUC Austerity watch Nr.1. Brussels: European Trade Union Confederation.
- Bevc, M., Ogorevc, M. (2011). Emigracija slovenskih znanstvenikov v obdobju 1995–2009. IB Revija, 45(4), 39 – 48.
- Bilten Banke Slovenije, februar 2012 (2012). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Brezigar et al. (2010). Ocena posledic dviga minimalne plače. Delovni zvezek št. 3/2010. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Bruto domači proizvod, temeljni agregati nacionalnih računov in zaposlenost, 1995–2010. (2011). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na http://www.stat.si/tema_ekonomsko_nacionalni_bdp1.asp.
- Budget goes further than agreement (2012). Dublin: Eurofound. Pridobljeno na <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2011/10/artucles/pt1110019i.htm>.
- Burger, A., A. Jaklič in M. Rojec. (2011). Slovenija kot lokacija za neposredne tuje investicije v očeh tujih investitorjev – 2011. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Burger, A. (2011). Vmesno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na projektu v okviru ciljnega raziskovalnega programa (CRP) »Konkurenčnost Slovenije 2006 – 2013« za obdobje od aprila 2011 do septembra 2011. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Casali S., Alvarez V. (2010). 17% of full-time employees in the EU are low wage earners [Statistics in Focus: Population and social conditions]. Luksemburg: Eurostat.
- Cene goriv po Evropi. (2011). Ljubljana: AMZS.
- Centralna podatkovna zbirka govedo. (2012). Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije in Govedorejska služba Slovenije. Pridobljeno na <https://www.govedo.si>.
- Commission staff working paper. Autumn Update. (2011). COM(2011)848 final. Brussels: European Commission.
- Corruption Perception Index 2011 (2011). Berlin: Transparency International. Pridobljeno na <http://www.transparency.org/>.
- Četrletna poročila APEK (razl. št. v letih 2007–2011). Ljubljana: Agencija za pošto in elektronske komunikacije.

Črpanje sredstev kohezijske politike na dan 31. 12. 2011 po OP (2012). Pridobljeno na: <http://www.eu-skladi.si/skladi/crpanje-evropskih-sredstev/podatki-o-crpanju/podatki-o-crpanju>.

Digital Agenda Scoreboard 2011, Electronic communication market indicators. (2011). Bruselj: Evropska komisija.

Doing Business (2011). Washington: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank.

DRZNA Slovenija: Nacionalni program visokega šolstva 2011 – 2020 in Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije 2011–2020. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost, končni proračun, Slovenija, 2010. (2011). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.

Education at a glance 2005. OECD Indicators. (2005). Paris: OECD.

Education at a glance 2010. OECD Indicators. (2010). Paris: OECD.

Education at a glance 2011. OECD Indicators. (2011). Paris: OECD.

Ekonomski odnosi Slovenije s tujino (2011). Ljubljana: Banka Slovenije. Avgust 2011.

Ekonomsko ogledalo. (2009). Letnik XV, številka 2, februar 2009. Ljubljana: UMAR.

Elektronske novice. Porast nacionalnih prijav ter podeljenih patentov in registriranih modelov tudi v letu 2011, upad pri znamkah. (2012). Objavljeno 15. 02. 2012. Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si>.

Elektronske novice. Začasno ustavljena napotitev v priprave na samozaposlitev. (2011). Objavljeno 09. 12. 2011. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno na <http://www.ess.gov.si>.

EPO Annual Report – statistics 2010. (2011). Munich: European Patent Office. Pridobljeno na <http://www.epo.org>.

EU Austerity: Country by Country. (2012). Pridobljeno na <http://www.europeinstitute.org/April-2011/eu-austerity-country-by-country-updated-421.html>.

Eurobarometer 76. (2011). First results. Bruselj: Evropska komisija.

Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. (2010). Brussels: European Commission.

European Central Bank – Statistics – Exchange rates. (2011). Frankfurt: ECB. Pridobljeno na <http://www.ecb.int>.

European Commission & Economic Policy Committee. (2011). Alternative scenarios for assessing the impact of non-demographic factors on health care expenditure. Note for the attention of the Ageing Working Group attached to the Economic Policy Committee. ECFIN/C2 (2011) 720472. Brussels: European Commission, DG Economic and Financial Affairs.

European Commission & Economic Policy Committee. (2012). The 2012 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the EU Member States (2010–2060). Draft, March 2012. Note for the attention of the Ageing Working Group attached to the Economic Policy Committee. Brussels: European Commission, DG Economic and Financial Affairs.

European Competitiveness Report 2011. (2011). Bruselj: Evropska komisija.

European Economic Forecast – Autumn 2011. (2011). Bruselj: Evropska komisija. European Economy 6/ 2011.

Eurostat Portal Page – Agriculture and fisheries. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Balance of Payments – International Transactions. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Economy and Finance – General government expenditure by function (COFOG). (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Prices. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Environment and energy - Energy. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Environment and energy - Environment. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – External Trade. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Full time employees on the minimum wage. (2012). Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – General and regional statistics. (2012). Luksembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

- Eurostat Portal Page – Gini coefficient. (2011). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Government Finance Statistics. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Income quintile share ratio (S80/S20), (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Industry, Trade and Services – Information Society Statistics. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- Eurostat Portal Page – Material Deprivation rate by gender (2011). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page — Population and social condition – Education and training. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page — Population and social condition – Health. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- Eurostat Portal Page — Population and social condition – Labour market. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page — Population and social condition – Population. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page - Population and social conditions - Demography (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/>.
- Eurostat Portal Page – Population at-risk-of-poverty or exclusion (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Science and Technology – Community innovation survey. (2010). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- Eurostat Portal Page – Science and Technology- Research and Development. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- Eurostat Portal Page – Social Benefits by function, (ESSPROS). (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Social protection receipts by type (ESSPROS). (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Stock Market Capitalisation. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Structural indicators – Electricity generated from renewable sources. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Structural indicators – Energy intensity of the economy. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Structural indicators – Road share of inland freight transport. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Sustainable development indicators – Climate change and energy. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Tax wedge on labour cost (2012). Luxembourg: Eurostat Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page - Total expenditure on social protection. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat Portal Page – Transport. (2012). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Eurostat regional yearbook 2011. (2011). Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-HA-11-001.
- Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov, ESR 1995. (2005). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Faostat Portal page. (2012). Pridobljeno na <http://faostat.fao.org>.
- Faze občinskih prostorskih načrtov, Interno gradivo. (5.1.2012). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.

- First hundred days in Denmark. (2012). Pridobljeno na <http://www.workersliberty.org/story/2012/02/08/first-hundred-days-denmark>.
- Giordano R. et al. (2011). The public sector pay gap in a selection of Euro area countries. Working paper. Frankfurt: European Central Bank.
- Glassner V. (2010). The public sector in the crisis. Working paper. Brussels: European Trade Union Institute.
- Goodwin, P., Dargay, J., Hanly, M. (2004). Elasticities of Road Traffic and Fuel Consumption with Respect to Price and Income: A Review. London. Transport Reviews, Vol 24, No. 3, 275-292.
- Government at a glance 2011. (2011). Pariz: OECD. Pridobljeno na: http://dx.doi.org/10.1787/gov_glance-2011-en
- Gradnja stanovanj in stanovanjski sklad, Slovenija, 2010, končni podatki. (2011). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4152.
- Hanushek, E. A. in Kimko D.D. (2000). School, Labour-Force Quality, and the Growth of the Nations: American Economic Review, Vol. 90, No. 5, str. 1184-1208.
- Health at a Glance 2011. (2011). Pariz: OECD. Pridobljeno na: http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2010-en.
- HealthCareSystems:EfficiencyandPolicySetting.(2011).Pariz:OECD.Pridobljenona:<http://dx.doi.org/10.1787/9789264094901-en>.
- Industrial Relations in Europe (2011). Luxembourg: European Commission.
- Innovation Union Scoreboard 2011. (2012). Brussels: European Commission. Pridobljeno na <http://www.proinno-europe.eu/inno-metrics>
- International standard classification of education ^{ISCED 97}. (1996). Montreal: Unesco – UIS (Unesco institute for statistics). Pridobljeno na: http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/isced/ISCED_A.pdf.
- Interni podatki o dLib (Digitalni knjižnici Slovenije). (2011). Ljubljana: NUK.
- Interni podatki o neto položaju proračuna RS do proračuna EU v letu 2011. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za finance - Direktorat za proračun.
- Interni podatki o prodanih količinah motornih goriv. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Interni podatki o vračilih trošarine. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za finance - Carinska uprava RS.
- Interni podatki za gradivo OECD o proračunskih podporah, vzpodbudah in davčnih potroških povezanih s fosilnimi gorivi. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Izdana poročstva in jamstva Republike Slovenije na dan 31. 12. 2010. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno na: <http://www.mf.gov.si>.
- Izdatki in viri financiranja programov socialne zaščite, Slovenija, 2009 – končni podatki. (2011.) Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4070.
- Izdatki in viri financiranja za zdravstvo, Slovenija, 2003–2009. (2011). Prva objava. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3975.
- Izdatki za formalno izobraževanje, 2009 - začasni podatki. (2011). Prva objava 21. julij 2011. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- Izdatki za formalno izobraževanje. (2009). Prva objava 30. 3. 2009. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- Izdatki za formalno-stopenjsko izobraževanje v Sloveniji. (2004). Prva objava 23.12.2004. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno na: <http://www.stat.si>.
- Izvajanje pomoči na domu – Analiza stanja v letu 2010. (2011). Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
- Javni socialnovarstveni zavodi, Slovenija, 2010, končni podatki. (2011). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4152.
- Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2011 (2011). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Kazalniki spodbud za delo, Slovenija, 2010 – končni podatki (2011). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3911.
- Kelley, D. J. et al. (2012). Global Entrepreneurship Monitor: 2011 Global Report. Babson College, Universidad del Desarrollo, Universiti Tun Abdul Razak and London Business School. Pridobljeno na <http://www.gemconsortium.org/>.
- Kmetijski okoljski kazalci v Sloveniji. (2012). Projekt Priprava kazalcev s področja kmetijstva in okolja. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje. Pridobljeno na <http://kazalci.arso.gov.si>.
- KPK Vestnik. Različne izdaje. (2012). Ljubljana. Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno na <http://www.kpk-rs.si/>.

- Krajnc, N., Piškur, M. (2006). Tokovi okroglega lesa in lesnih ostankov v Sloveniji. Ljubljana: Zbornik gozdarstva in lesarstva, št. 80.
- Letno poročilo 2010 (z dodatkom do vključno maja 2011). (2011). Ljubljana. Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno na <http://www.kpk-rs.si/>.
- Letno poročilo UIL 2010. (2012). Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si>.
- Likar Borut in sodelavci. (2011). Referenčni model inoviranja, Zaključno poročilo raziskovalnega projekta, ARRS J5-0425.
- Locarnska klasifikacija za modele. (2012). Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si>
- Low achievers, benchmark 2010/2020. (2010). Bruselj: Evropska komisija: Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/benchmarks10/pg2_en.pdf
- Medved, M. (2003). Posestne razmere in pridobivanje lesa v zasebnih gozdovih. Znanstvena razprava. Gozdarski vestnik: Slovenska strokovna revija za gozdarstvo, št. 61. Ljubljana: Zveza gozdarskih društev Slovenije.
- Mesečne informacije. December 2010, 2011. (2011, 2012). Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno na <http://www.ess.gov.si/>
- Mreža za prostor, Informator št. 8 / 18.10. 2011. (2011). Ljubljana: Inštitut za politike prostora.
- Naravoslovni, bralni in matematični dosežki slovenskih učencev. Program mednarodne primerjave dosežkov učencev – OECD PISA. Nacionalno poročilo. (2007). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno na: http://193.2.222.157/UserFilesUpload/file/raziskovalna_dejavnost/PISA/PISA2009/PISA2006NacionalnoPorocilo.pdf
- Naseljena stanovanja, Slovenija, 1. januar 2011 - začasni podatki. (2011). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Neposredne naložbe. (2011). Ljubljana: Banka Slovenije.
- OECD Environmental Performance Review: Slovenia. (2012, pred izidom). Pariz: OECD.
- OECD Factbook 2010. (2010). Pariz: OECD.
- OECD Frascati Manual. Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development. (2002). Pariz: OECD.
- OECD Patent Databases. (2012). Pariz: OECD. Pridobljeno na <http://www.oecd.org>.
- OECD Patent Statistics Manual. (2009). Pariz: OECD.
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2011. (2011). Pariz: OECD.
- OECD Territorial Reviews: Slovenia 2011. (2011), Pariz: OECD.
- OECD Towards Green Growth: Monitoring Progress. (2011). Pariz: OECD.
- O'Farrell R. (2010). Wages in the crisis. Working paper. Brussels: European Trade Union Institute.
- Ograjenšek, I. in dr. (2011). Podatkovne osnove za sistematično spremljanje bega možganov: Primer mladih raziskovalcev v Sloveniji. Radenci: Statistični dnevi 2011. Pridobljeno na <http://www.stat.si/StatisticniDnevi/>.
- OHIM Web Page. (2012). Alicante: OHIM. Pridobljeno 28. februarja 2012 na <http://oami.europa.eu>.
- Oil bulletin. European Commission – Energy – Market observatory. (2012). Pridobljeno na <http://www.ec.europa.eu>.
- Osnutek 2. letnega poročila o izvajanju ukrepov zakona o razvojni podpori pomurski regiji v obdobju 2010–2015. (2012). Ljubljana: Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko, Projektna pisarna Vlade republike Slovenije v pomurski regiji. Delovno gradivo, januar 2012.
- Parry R. (2011). The public sector workforce in recession 2010-11 – the course of policy development in the Euro area and the UK. Paper for the annual conference of the Social Policy Association, Lincoln, 4-6 July 2011. University of Edinburgh.
- Pirklbauer S. (2011). Reducing the Gender Pay Gap – Exchange of Good Practice (The Austrian Model). Chamber of Labour Austria (Conference on gender pay gap, Berlin 5. december 2011).
- PISA 2009. (2010). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno na: http://193.2.222.157/UserFilesUpload/file/raziskovalna_dejavnost/PISA/PISA2009/PISA2009_prviRezultati.pdf
- Podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida gospodarskih družb za leto 2009. (2010). Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve.
- Podatki Ministrstva za finance o R&R olajšavah v letu 2010. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Podatki o obveznem zdravstvenem zavarovanju, marec 2012. (2012). Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.
- Podjetniška klima v Sloveniji. (2012). Maribor: Interstat. [Vir ni javno dostopen.]
- Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2012 (2012). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

- Poročilo medresorske delovne skupine za zeleno davčno reformo. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Poročilo o emisijah TGP. (2012). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Poročilo o izvajanju nalog in realizaciji ciljev 2. faze Akcijskega programa znižanja administrativnih bremen za 25 % v obdobju do leta 2012 v Republiki Sloveniji in realizaciji Programa ukrepov za odpravo administrativnih ovir. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Poročilo o izvajanju nalog in realizaciji ciljev na področju priprave boljših predpisov ter Programa za odpravo administrativnih ovir in zmanjšanje administrativnih bremen za 25 % do leta 2012 za leto 2011 (januar 2011 – december 2011). (2012). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Poročilo o izvedbi 3. faze akcijskega programa zmanjševanja administrativnih bremen za 25 % do leta 2012 (2011). Ljubljana: ministrstvo za javno upravo.
- Poročilo o napredku pri črpanju sredstev kohezijske politike v prvi polovici leta 2011. (2011). Ljubljana: Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko.
- Poročilo o okolju v Sloveniji 2009. (2010). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Poročilo o opravljenem delu Ministrstva za zdravje v mandatu 2008–2011 (2012). Interno gradivo. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije.
- Poročilo o razvoju 2011. (2011). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o stanju na področju energetike v Sloveniji v letu 2010. (2011). Maribor: Javna agencija RS za energijo.
- Poročilo zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2010. (2011). Ljubljana: Zavod za gozdove.
- Poslovno poročilo za leto 2010. (2011). Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije
- Poslovno poročilo za leto 2011. (2012). Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva. (2010). Ljubljana: Uradni list RS, št. 62/2010.
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 57/2007.
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. (2008). Ljubljana: Uradni list RS, št. 65/2008.
- Pravilnik o metodologiji za oblikovanje cen programov v vrtcih, ki izvajajo javno službo. (2003). Ljubljana: Uradni list RS, št. 97/2003. Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o metodologiji za oblikovanje cen programov v vrtcih, ki izvajajo javno službo. (2005). Ljubljana: Uradni list RS, št. 120/2005.
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje gimnazijskih programov. (2003). Ljubljana: Uradni list RS, št. 76/2003.
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov za pridobitev poklicne in srednje strokovne izobrazbe. (2003). Ljubljana: Uradni list RS, št. 76/2003.
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa devetletne osnovne šole. (2004). Ljubljana: Uradni list RS, št. 81/2004
- Pregled ukrepov in reform za naslavljanje finančne in ekonomske krize – po državah (2012). Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.
- Product market review 2010–2011. (2011). Bruselj: Evropska komisija.
- Program razvoja gozdov v Sloveniji. (1996). Uradni list RS, št. 14/1996.
- Program spodbujanja konkurenčnosti in ukrepi razvojne podpore Pokolpju v obdobju 2011–2016. (2011). Pridobljeno na: <http://www.ric-belakrajina.si/sl/pokolpje-2016>.
- Programom spodbujanja konkurenčnosti pomurske regije v obdobju 2010–2015. (2010). Pridobljeno na: http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlrsvr.gov.si/pageuploads/Novice/SZJ-vlada/Program_Pomurje.pdf.
- Progress towards the common European objectives in education and training (2010/2011) – Indicators and benchmarks. (2010). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/report10/report_en.pdfPrometne obremenitve. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za infrastrukturo in prostor – Direkcija RS za ceste.
- Prvo letno poročilo o izvajanju spodbujanja konkurenčnosti in ukrepov razvojne podpore Pokolpju v obdobju 2011–2016 v letu 2011. (2012). Ljubljana: Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Delovno gradivo.
- Public opinion – Eurobarometer interactive search syste (2012). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/cf/index_en.cfm.
- Raškovič Matevž, Pustovrh Aleš, Dakič Mladen. (2011). Slovenska visokotehnološka mala in srednje velika podjetja na prepihu inovativne in razvojno tehnološke prebojnosti, COBIK- Center odličnosti za biosenzoriko, instrumentacijo in procesno kontrolo.

- Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2010 – končni podatki. (2012). E-objava, 26. 3. 2012. Ljubljana: SURS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>
- Razpis za vpis v višje strokovno izobraževanje v študijskem letu (obdobje 2005/2006 – 2011/2012). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Razpis za vpis v višje strokovno izobraževanje. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Rebernik, M. et al. (2004 a). The Winding Road to Entrepreneurial Society: GEM Slovenija 2002. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2004 b). Spodbujati in ohraniti razvojne ambicije: GEM Slovenija 2003. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2005). Podjetništvo na prehodu: GEM Slovenija 2004. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2006). Podjetništvo med željami in stvarnostjo: GEM Slovenija 2005. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2007). Počasne spremembe podjetniške stvarnosti: GEM Slovenija 2006. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2008). Premalo razvojno usmerjenih podjetij: GEM Slovenija 2007. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2009). Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2010). Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2011). Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Report on Telecoms Price Developments 1998–2010. (2010). Bruselj: Evropska komisija.
- Resolucija o Nacionalnem energetskem programu. (2004). Ljubljana: Uradni list RS 57/2004.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. (2007). Ljubljana: Uradni list RS 111/2007.
- Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020. (ReNPVŠ11-20). [Uradni list RS, št. 41/2011.](#)
- Scoreboard for the surveillance of macroeconomic imbalances. Suggestions for the choice of indicators and indicative thresholds – revised. (2011). Brussels: ECFIN.
- SI – Stat podatkovni portal – Cene – Indeksi cen življenjskih potrebščin. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Anketa o porabi v gospodinjstvih. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Kultura in šport. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Prebivalstvo. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Izobraževanje. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Kazalniki dohodka in revščine. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI - Stat podatkovni portal - Demografsko in socialno področje — Življenjska raven. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>
- SI – Stat podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Trg dela. (2010, 2011, 2012). Ljubljana. Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Gradbeništvo – Statistika gradbenih dovoljenj. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Indeksi cen na drobno. (2011). Ljubljana. Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Nefinančni sektorski računi. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.

- SI – Stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni bruto domači proizvod. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- SI – Stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Temeljni agregati sektorja država. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Razporeditev domačih davkov in socialnih prispevkov kot prihodkov sektorja država (S.13) na najnižjem nivoju po kategorijah ESR 1995. (2011). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- SI – Stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Energetika – Energetska bilanca in energetski kazalniki. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Bruto domači proizvod. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI - Stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – Stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Odpadki iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Odpadki. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- SI - Stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Poraba energentov in zaloge v rudarstvu, predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Računi snovnih tokov. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- SI – Stat podatkovni portal – Transport. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Simončič, A. in Sušin, J. (2011). Spremljanje in preprečevanje negativnih vplivov kmetijstva na onesnaževanje voda s fitofarmacevtskimi sredstvi in nitrati. Objavljeno v: Upravljanje voda v Sloveniji. Celje: Fit media.
- Slovenske knjižnice v številkah, Splošne knjižnice. (2011). Ljubljana: NUK.
- Sodna statistika 2011. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.
- Spremljanje izvajanja programov socialnega varstva, Poročilo o izvajanju programov v letu 2010, (2011). Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo. Dosegljivo na <http://www.irsv.si/publikacije/leto-2011/index.html>
- Stanje poroštev in jamstev Republike Slovenije. Bilten javnih financ. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- State Aid Scoreboard. Autumn 2011 Update. (2011). Brussels: European Commission.
- State of execution of interim payments and approval of Major Projects for Heading 1b_1 December 2011.pdf.
- Statistics Explained – Housing Statistics. (2011). Luxemburg: Eurostat. Pridobljeno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Housing_statistics.
- Statistične informacije: Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005–2008 – končni podatki. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistični letopis Republike Slovenije 2011. (2011). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida gospodarskih družb za leta 1995–2010. (2011). Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve.
- Statistični podatki o bruto izplačanih plačah za obdobje 2008–2011. Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.
- Statistični podatki o minimalnih plačah za obdobje marec 2010–december 2011. Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.
- Structural Features of Distributive Trades and their impact on prices in the Euro Area. (2011). Frankfurt: Evropska centralna banka. Structural Issues Report. September 2011.
- Taxation trends in the European Union. (2011). Luksemburg, Bruselj: Eurostat, Evropska komisija.
- Temeljni agregati sektorja država, Slovenija, 2008–2011 (2012). Prva objava. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- The 2012 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the EU Member States (2010–2060). Draft, March 2012. Note for the attention of the Ageing Working Group attached to the Economic Policy Committee. Brussels: European Commission, DG Economic and Financial Affairs.

The Global Competitiveness Report. Različni letniki. Geneve: World Economic Forum.

The Unesco 2009 framework for cultural statistics. (2009). Montreal: Unesco. Pridobljeno na http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/FCS09_EN.pdf.

The World Competitiveness Yearbook. Različni letniki. Lausanne: Institute for Management Development.

Trinajsto poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2008, 2009 in 2010) (2011): Ljubljana: Ministrstvo za finance.

UNCTAD, World Investment Report. (2011). Ženeva: UNCTAD. Annex Tables. Pridobljeno na:

UNDP Human Development indicators (2011). Ženeva: UNDP. Pridobljeno na: <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/103006.html>.

Unescov priročnik za uporabo mednarodne standardne klasifikacije ISCED 1997. (2001). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo znanost in šport.

United Nations Framework Convention on Climate Change – GHG data. (2011). Bonn: United Nations. Pridobljeno na <http://unfccc.int>.

Uredba o zelenem javnem naročanju, Uradni list RS, št. 102/2011.

Using appropriate price indices for analysis of health care expenditure accross multiple years. (2011). Rockville, MD: Agency for Healthcare Research and Quality. Pridobljeno na: http://www.meps.ahrq.gov/mepsweb/about_meps/Price_Index.shtml

Verbič, J. (2008). Slovenski govedorejci uspešno zmanjšujejo izpuste toplogrednih plinov. Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije. Prikazi in informacije 261.

Vlaganje v prihodnost Evrope. Peto kohezijsko poročilo o ekonomski, socialni in teritorialni koheziji. (2010). Luxemburg: Eurostat.

WHO Health for All Database (HFA-DB). (2012). Ženeva: World Health Organisation. Pridobljeno na: <http://data.euro.who.int/hfad/>.

World Bank Governance Indicators (2011). Washington: World Bank. Pridobljeno na <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>

Zaključni račun proračuna Republike Slovenije za leto 2008. (2009). Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno na: http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/proracun/zakljucni_racun/zakljucni_racun_proracuna_republike_slovenije_za_let_2008/.

Zaključni račun proračuna Republike Slovenije za leto 2009. (2010). Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno na: http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/proracun/zakljucni_racun/zakljucni_racun_proracuna_republike_slovenije_za_let_2009/.

Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb. (2006, 2008, 2009, 2010). Ljubljana: Uradni list RS št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09, 43/10.

Zakon o industrijski lastnini. Uradno prečiščeno besedilo. (2004). Ljubljana: Uradni list RS št. 102/04.

Zakon o minimalni plači. (2010). Ljubljana: Uradni list RS, št. 22/2010.

Zakoni o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI). (1996). Ljubljana: Uradni list RS, št. 12/1996.

Zakon o osnovni šoli (ZOsni). (1996). Ljubljana: Uradni list RS, št. 12/1996.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o prostorskem načrtovanju (ZPNacr-A). (2009). Uradni list RS, št. 108/2009.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vrtcih (ZVrt-B). (2003). Ljubljana: Uradni list RS, št. 78/2003.

Zakon o vrtcih (ZVrt). (1996). Ljubljana: Uradni list RS, št. 12/1996.

Zakon o vrtcih (ZVrt-UPB1) (uradno prečiščeno besedilo). (2003). Ljubljana: Uradni list RS, št. 113/2003.

Zasebne osnovne šole. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno na: http://www.mss.gov.si/si/solstvo/osnovnosolsko_izobrazevanje/osnovna_sola/zasebne_osnovne_sole/.

Zasebniki v zdravstvu. (2012). Interno gradivo. Ljubljana: Zdravniška zbornica Slovenije.

Zdravstveni statistični letopis 2010. (2010). Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja. Pridobljeno na: www.ivz.si.

Zdravstveni statistični letopis 2010. (2010). Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja. Pridobljeno na: www.ivz.si.

Zhong Xiang Zhang. (2001). The Relative Importance of Structural Change and Intensity Change. Why Did the Energy Intensity Fall in China's Industrial Sector in the 1990? (2000). Joint Meeting of the Energy Modeling Forum and the International Energy Workshop, Stanford University.

III. priloga

Izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah SRS

Sintezna ocena razvoja Slovenije na podlagi izbranih kazalnikov dopolnjuje ekspertni pristop Poročila o razvoju s kvantitativno analizo. Izračun sintezne ocene omogoča mednarodno primerjavo razvitosti države v času na podlagi izbranih kazalnikov brez subjektivnega vrednotenja posameznih kazalnikov. Poglavitni težavi uporabljenega pristopa sta povezani z naborom vključenih kazalnikov. Nabor je omejen z razpoložljivostjo podatkov, še bolj pa z dejstvom, da s številčno merljivimi kazalniki ni mogoče v celoti zajeti vseh pomembnih razsežnosti in dejavnikov razvoja. Zato je tako dobljeno sintezno oceno smiselno uporabljati le kot dopolnilo drugim metodam ocenjevanja razvoja.

Namen izračuna sintezne ocene razvoja je kvantificirati razvoj po posameznih prioritetah SRS glede na izbrane kazalnike. Za vsako prioriteto imamo namreč na voljo več kazalnikov z različnimi merami, ki med seboj niso direktno primerljivi. Praviloma za kazalnike tudi nimamo vnaprej določene optimalne vrednosti, ki bi omogočila vrednotenje razvoja Slovenije glede na odstopanje od optimalne vrednosti kazalnika. Zato razvoj Slovenije ocenjujemo relativno glede na druge države. V praksi se pogosto uporablja ocenjevanje glede na odstopanje od povprečja pri posameznem kazalniku in (uteženo) seštevanje doseženih točk po kazalnikih.

Za izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah in sklopih SRS smo uporabili standardizirani zvezni sistem točkovanja¹. Vrednost kazalnika standardiziramo s povprečjem² in standardnim odklonom ter množimo z deset. Da bi omejili vpliv skrajnih vrednosti, točke omejimo na 3 standardne odklone (± 30). Nič točk pri posameznem kazalniku pomeni, da je vrednost kazalnika enaka povprečju EU, 10 točk pa en standardni odklon nad evropskim povprečjem. Da bi dosegli enakomerno pokritje vsebin SRS, pri seštevanju točk nekatere kazalnike predhodno združimo s povprečenjem doseženih točk pri posameznem kazalniku.

¹ Zapis z enačbo: (vrednost kazalnika – povprečje EU) / standardni odklon * 10. Gre za nekoliko prilagojeno metodologijo, ki jo je razvila Delovna skupina za izdelavo metodologije spremljanja uresničevanja Lizbonske strategije (Lisbon methodology working group – LIME), ki deluje v okviru Odbora za ekonomsko politiko (Economic Policy Committee – EPC).

² Gre za netehtano povprečje vrednosti kazalnikov za izbrane države.

Sintezno oceno razvoja smo s pomočjo izbranih kazalnikov izračunali na dveh ravneh: na ravni posameznega sklopa problematike znotraj prioritete in po posameznih prioritetah razvoja. Sintezna ocena razvoja na področju posamezne prioritete je seštevek točk vseh kazalnikov razvoja te prioritete. Naše ocenjevanje zajema časovno obdobje 2005–2010³ in je prikazano primerjalno z drugimi državami članicami Evropske unije. Izbor kazalnikov (glej Tabelo 1), ki je hkrati tudi definicija razvoja po posameznih prioritetah in sklopih problematike, smo opravili v skladu z zahtevanim kriterijem modela o popolnosti podatkov za analizirano časovno obdobje in nabor primerjanih držav. Zaradi nepopolnih podatkov smo tako iz analize izključili Bolgarijo, Ciper, Malto in Romunijo, zaradi specifičnosti pa še Luksemburg. Pri nekaterih kazalnikih še ni bilo na voljo podatkov za zadnje leto, zato smo manjkajoče vrednosti nadomestili z vrednostmi iz preteklega leta.

Izračunana sintezna ocena razvoja ima vrsto omejitev, kar je treba upoštevati pri njeni razlagi.

Prednosti metodologije, ki jo uporabimo za izračun sintezne ocene razvoja, so predvsem v zmanjšanju subjektivnih vrednotenj v metodologiji izračuna. Glavna pomanjkljivost pa je na podatkovni strani, kjer sicer skušamo za vsako prioriteto izbrati kar najbolj primerne kazalnike, vendar smo omejeni z razpoložljivostjo podatkov⁴. Za spremljanje nekaterih področij SRS namreč ni na voljo ustreznih mednarodno primerljivih kazalnikov, na oceno razvoja pa vplivamo že s samim izborom kazalnikov in primerjanih držav. Zato izračunana sintezna ocena ne odraža nujno v celoti razvoja na področju posamezne prioritete oz. sklopa znotraj prioritete. Previdnost pri interpretaciji je potrebna tudi zaradi različnega števila kazalnikov pri posameznih prioritetah, v nekaterih primerih tudi njihove kakovosti in pojasnjevalne vrednosti. Pri razlagi je treba upoštevati tudi, da se lahko zaradi narave metode ocena razvoja spreminja tudi zaradi sprememb v ostalih opazovanih državah in ne samo zaradi boljših ali slabših rezultatov v Sloveniji. Ker z izbiro kazalnikov, ki je pogojena tudi z dostopnostjo, določimo definicijo razvoja, ki je lahko za druge države drugačna, je treba uvrstitve drugih držav gledati zgolj kot uvrstitev glede na razvoj s stališča Slovenije. Uporaba sintezne ocene razvoja je torej primerna le z upoštevanjem vseh navedenih omejitev, zato jo uporabljamo le kot dopolnilo ekspertnemu pristopu ocenjevanja uresničevanja SRS.

³ Za vrsto kazalnikov namreč ni na voljo podatkov za leto 2011 za vse države EU.

⁴ Z namenom zajeti čim širšo dimenzijo razvoja smo uporabili tudi nekatere kazalnike, ki sicer ne kažejo nujno na razvoj prioritete, vendar se temu, od dosegljivih podatkov, najbolj približajo.

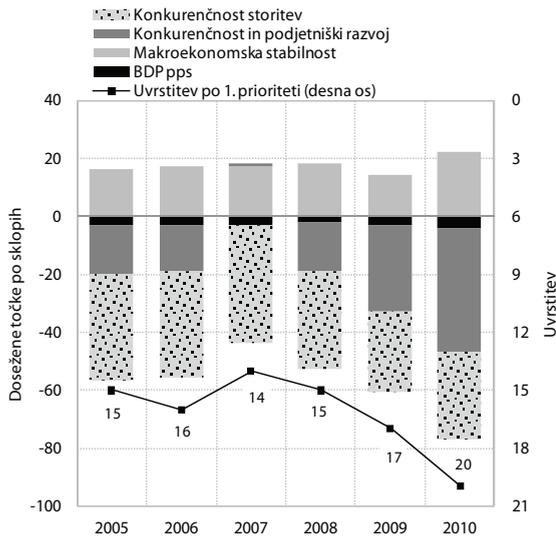
Tabela: Sintezna ocena razvoja po posameznih prioritetah in sklopih znotraj prioritet ter število točk po posameznih kazalnikih, Slovenija, 2005–2010 (10 točk pomeni en standardni odklon od povprečja EU)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. prioriteta	-41	-39	-26	-35	-47	-54
Gospodarska razvitost	-3	-3	-3	-2	-3	-4
1 BDP na prebivalca po kupni moči	-3	-3	-3	-2	-3	-4
Makroekonomska stabilnost	16	17	17	18	14	22
2 Realna rast BDP	1	3	8	12	-4	-2
3 Inflacija	0	2	-2	-1	2	7
4 Ravnesje sektorja država	0	-1	2	1	2	2
5 Dolg sektorja država	8	8	8	10	9	9
6 Plačilnobilančno ravnesje	1	1	-1	-4	-2	-1
7 Bruto zunanji dolg	6	6	5	5	5	5
8 Ciklično prilagojeni saldo sektorja država	0	-2	-3	-5	2	2
Konkurenčnost in podjetniški razvoj	-17	-16	1	-17	-30	-43
9 Produktivnost dela	-4	-4	-5	-5	-6	-7
10 Tržni delež	2	3	8	-4	-2	-8
11 Delež izvoza in uvoza v BDP	6	7	9	7	5	5
12 Stroški dela na enoto proizvoda	1	2	8	2	-10	-15
13 Delež visokotehnoloških proizvodov v blagovnem izvozu	-6	-6	-5	-4	-3	-4
14 Izhodne neposredne tuje investicije	-7	-7	-7	-7	-7	-7
15 Vhodne neposredne tuje investicije	-9	-11	-7	-6	-7	-7
Konkurenčnost storitev	-37	-37	-41	-34	-28	-29
16 Delež nefinančnih tržnih storitev v BDP	-9	-8	-8	-7	-7	-5
17 Bilančna vsota bank	-9	-9	-8	-8	-7	-8
18 Zavarovalne premije	-3	-3	-3	-3	-3	-3
19 Delež ostalih storitev v izvozu blaga in storitev	-8	-8	-7	-6	-6	-7
20 Tržni deleži v mrežnih dejavnostih - mobilna telefonija	-30	-30	-30	-30	-19	-22
21 Tržni deleži v mrežnih dejavnostih - električna energija	2	1	-11	0	-1	-3
2. prioriteta	-37	-38	-47	-42	-38	-29
Izobraževanje in usposabljanje	-3	-4	-14	-18	-18	-18
22 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	-5	-4	-2	-5	-5	-5
23 Javni izdatki za izobraževanje	4	5	0	-1	-1*	-1*
24 Izdatki za izobraž. ustanove na udeleženca	-1	-6	-12	-11	-11*	-11*
25 Vključenost v izobraževanje	-1	1	0	-1	-1	-1*
Raziskave in razvoj, inovacije in IKT	-34	-34	-33	-24	-20	-11
26 Bruto domači izdatki za R&R	-1	0	-2	0	1	3
27 Število raziskovalcev v FTE	-2	-1	0	1	2	2
28 Diplomanti na področju znanosti in tehnologije	-6	-8	-8	-7	-7	-7
29 Število prijavljenih znamk Skupnosti pri OHIM	-11	-10	-6	-2	-5	-3
30 Raba interneta	-1	-1	-4	-5	-4	-2
31 Izdatki za IKT	-9	-9	-9	-7	-3	0
32 Število patentnih prijav na EPO	-4	-5	-4	-4	-4	-4
3. prioriteta	-24	-17	-14	-9	-15	-33
Javnofinančni odhodki						
33 Javnofinančni odhodki po ekonomski klasifikaciji - izdatki sektorja država	-1	0	2	2	1	0
34 Javnofinančni odhodki po ekonomski klasifikaciji - kapitalski transferji in investicije	0	3	6	8	8	0
35 Ekonomska struktura davkov in prispevkov - skupna obremenitev z davki in prispevki	-1	0	1	1	-1	-1
36 Ekonomska struktura davkov in prispevkov - davčna obremenitev dela	-5	-4	-2	-1	-2	-2*
37 Državne pomoči - skupaj	1	2	3	1	-7	-8
38 Državne pomoči za horizontalne namene, kot % pomoči	2	1	-1	1	3	-1
39 Subvencije sektorja država	-6	-5	-5	-5	-10	-10*
Institucionalna konkurenčnost	-10	-8	-7	-5	-3	-13
40 Institucionalna konkurenčnost	-10	-8	-7	-5	-3	-13
Učinkovitost pravosodja	-6	-5	-6	-5	-3	-4
41 Pravna država	-6	-5	-6	-5	-3	-4
4. prioriteta	17	7	21	9	19	12
Trg dela	8	5	11	12	19	14
42 Stopnja delovne aktivnosti	2	1	2	2	4	3
43 Stopnja brezposelnosti	6	5	8	10	10	7
44 Stopnja dolgotrajne brezposelnosti	3	1	3	3	7	5
45 Razširjenost delnih zaposlitev	-6	-5	-6	-6	-6	-5
46 Razširjenost začasnih zaposlitev	6	7	7	6	7	8
47 Delež samozaposlenih	-9	-7	-7	-8	-6	-5
Socialna zaščita	0	-2	3	-6	-5	-5
48 Izdatki za socialno zaščito	0	-1	-2	-4	-4	-4*
49 Javni in zasebni izdatki za zdravstvo	0	-1	5	-2	-1	-1*
Življenjski pogoji	9	4	7	3	5	3
50 Stopnja materialne prikrajšanosti	4	4	3	0	1	2
51 Število zdravnikov in medicinskih sester	-12	-12	-12	-12	-12	-12*
52 Zadovoljstvo z življenjem	7	6	7	6	6	5
53 Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov	10	6	9	9	10	8
5. prioriteta	-11	-12	-1	9	8	-1
Okoljevarstvena merila	-14	-16	-14	-17	-8	-7
54 Implicitna davčna stopnja na energijo	-3	-3	-2	-3	4	4*
55 Energetska intenzivnost	0	0	0	-2	-2	-2
56 Obnovljivi viri energije	1	0	-1	0	1	1
57 Delež cestnega v blagovnem prometu	-2	-2	-3	-4	-4	-4
58 Intenzivnost kmetovanja - poraba NPK gnojil	-4	-5	-4	-5	-3	-3*
59 Intenzivnost kmetovanja - delež ekološko obdelanih površin v kontroli	-1	0	1	0	-1	-1*
60 Intenzivnost kmetovanja - povprečni pridelek pšenice	2	3	4	5	5	5*
61 Delež neodloženih komunalnih odpadkov	-9	-10	-8	-8	-7	-6
Trajno obnavljanje prebivalstva	-6	-4	6	21	14	3
62 Koefficient starostne odvisnosti starega prebivalstva	4	4	3	2	2	2
63 Pričakovano trajanje življenja (M)	0	0	0	1	1	1
64 Pričakovano trajanje življenja (Ž)	0	3	3	4	3	4
65 Celotna stopnja rodnosti	-10	-9	-7	-3	-3	-1
66 Selitveni koefficient	0	0	8	19	13	-1
Kultura	9	8	7	5	2	3
67 Potrošnja gospodinjstev za kulturo	9	8	7	5	2	3

Vir: Izračuni UMAR.

Opomba: Vrednosti, označene z zvezdico, so izračuni na podlagi UMAR-jevih ocen kazalnikov na podlagi podatkov iz preteklih let. S črkami so označeni kazalniki, ki se pri izračunu združujejo v nov kazalnik.

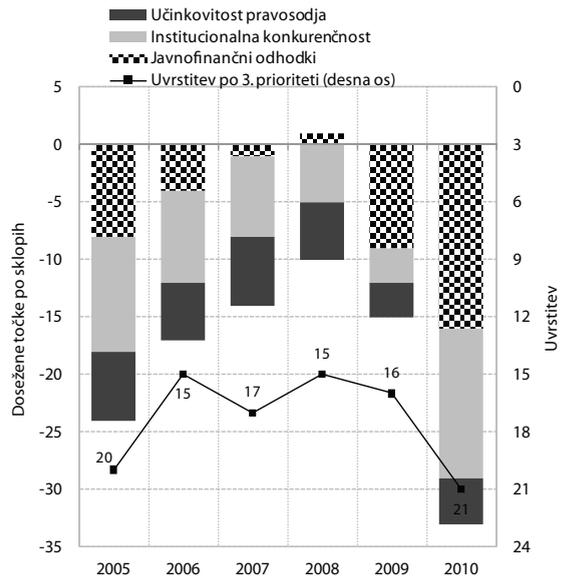
Slika 1: Sintezna ocena razvoja 1. prioritete (Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 1. prioritete med 22 državami EU, 2005–2010

Vir: Izračuni UMAR.

Opombe: V stolpcih so prikazane dosežene točke (ocena razvoja) po posameznih sklopih, kjer pozitivna vrednost predstavlja nadpovprečni razvoj glede na države EU, vključene v analizo. Nič točk pri posameznem sklopu bi torej pomenilo, da je Slovenija po razvoju v tem sklopu enaka povprečju v analizo vključenih držav, negativna vrednost pa, da Slovenija v določenem letu zaostaja za povprečjem.

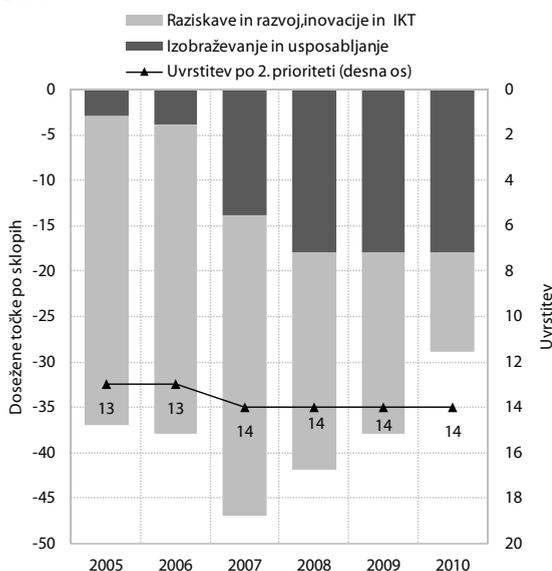
Slika 3: Sintezna ocena razvoja 3. prioritete (Učinkovita in cenejša država) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 3. prioritete med 22 državami EU, 2005–2010

Vir: Izračuni UMAR.

Opombe: Glej Sliko 1.

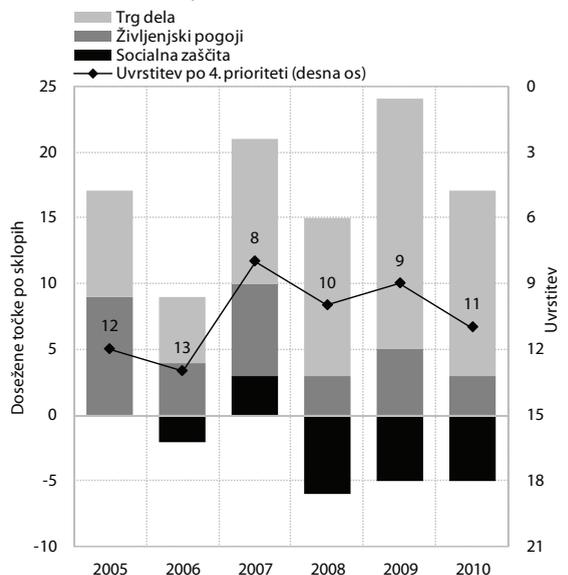
Slika 2: Sintezna ocena razvoja 2. prioritete (Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 2. prioritete med 22 državami EU, 2005–2010

Vir: Izračuni UMAR.

Opombe: Glej Sliko 1.

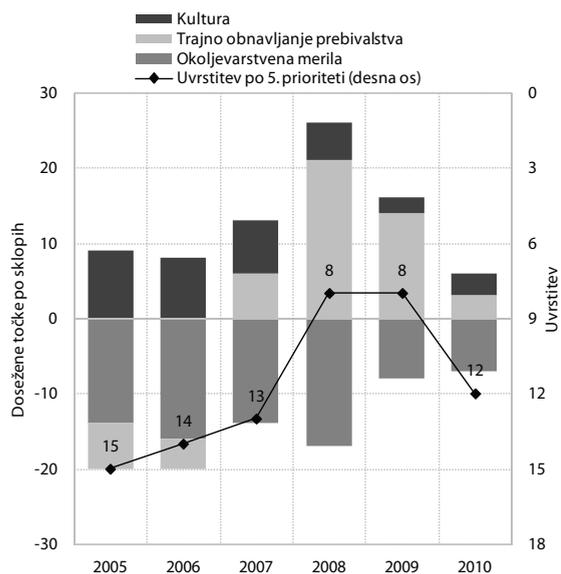
Slika 4: Sintezna ocena razvoja 4. prioritete (Moderna socialna država in večja zaposlenost) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 4. prioritete med 22 državami EU, 2005–2010

Vir: Izračuni UMAR.

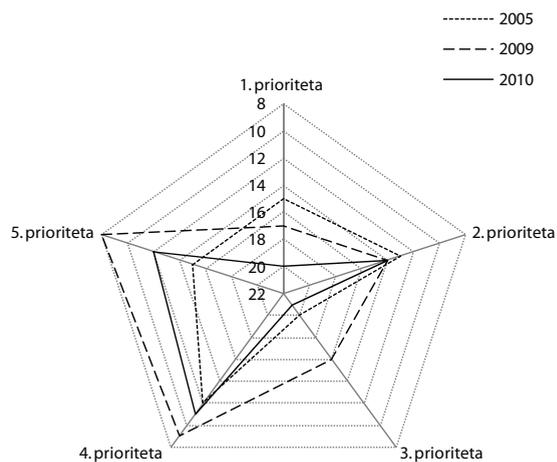
Opombe: Glej Sliko 1.

Slika 5: Sintezna ocena razvoja 5. prioritete (Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 5. prioritete med 22 državami EU, 2005–2010

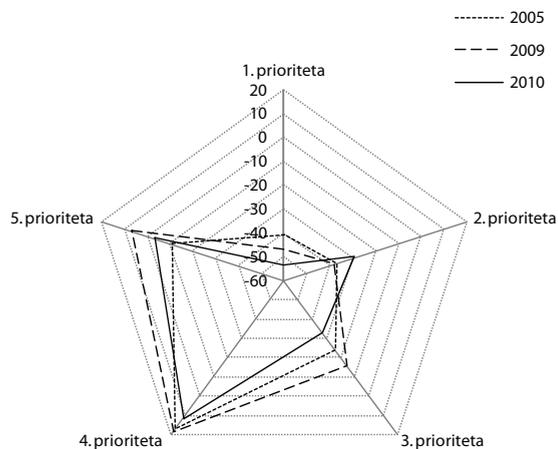
Vir: Izračuni UMAR.
Opombe: Glej Sliko 1.

Slika 7: Uvrstitev Slovenije med 22 državami EU glede razvoja na področju petih prioritete Strategije razvoja Slovenije, 2005, 2009, 2010

Vir: Izračuni UMAR.

Slika 6: Sintezna ocena razvoja po prioritetah Strategije razvoja Slovenije, 2005, 2009, 2010

Vir: Izračuni UMAR.

poročilo o razvoju 2012

ISSN 1581-6567

9 771581 656009